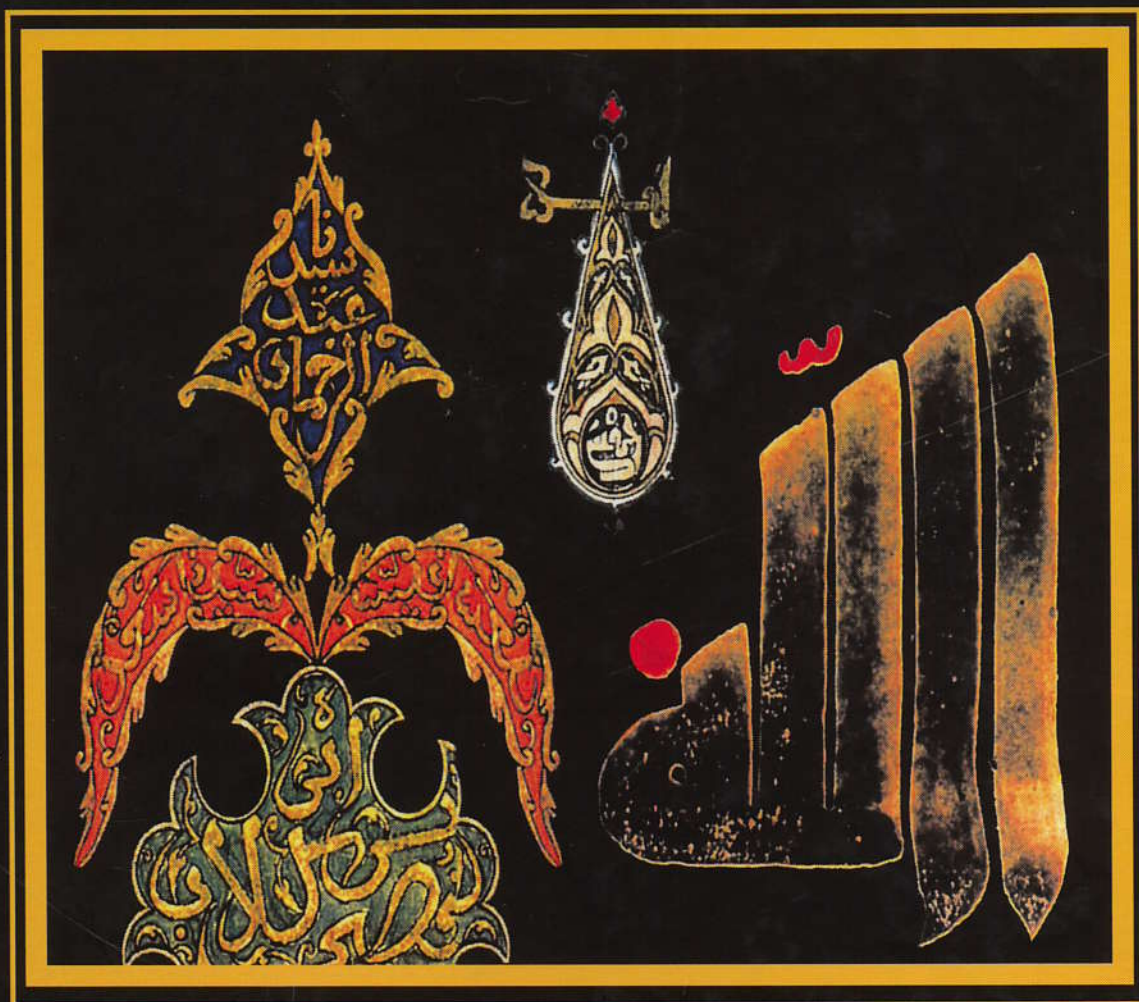

Hafiz Ebul-Feredž Zejnuddin Abdurrahman
ibn Ahmed es-Selami ibn Redžeb el-Hanbeli

Buđenje ambicija

Zbirka hadisa sa komentarom

Naslov originala:
BUĐENJE AMBICIJA
Izbor iz djela
'ENCIKLOPEDIJA ZNANOSTI I MUDROSTI'
Komentar pedeset hadisa sažetog govora
Allahovog Poslanika

Autor:
Hafiz Ebul-Feredž Zejnuđin Abdurrahman
ibn Ahmed es-Selami ibn Redžeb el-Hanbeli

Verziju sažeo:
Ebu Usame Selim ibn İd el-Hilali

Preveo:
Husein Idris Ademi

إيقاظ الهمم

المنتقى من جامع العلوم والحكم
في شرح خمسين حديثاً من جوامع الكلم
تأليف:

حافظ أبي الفرج زين الدين عبد الرحمن بن أحمد
السلامي الشهير بابن رجب الحنبلي

بقلم:

أبي أسامة سليم بن عيد الخلال

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

348.97

BUĐENJE ambicija : zbirka hadisa sa komentarom
/ Ibn Redžeb el-Hanbeli ; [preveo Husein Idris
Ademi]. Sarajevo : Bookline, 2004. 650 str. ;
25 cm

Izv. stv. nasl. na arap. jeziku. - Bilješka o
piscu: str. [5]

ISBN 9958-9240-3-X
1. El-Hanbeli, Ibn Redžeb
COBISS.BH-ID 6503430

BUĐENJE AMBICIJA

Zbirka hadisa sa komentarom

Zbirka hadisa sa komentarom

SARAJEVO, 2004.

Bilješka o piscu

Njegovo je ime Zejnudin Abdurrahman ibn Ahmed ibn Abdurrahman ibnul-Hasen ibn Muhammed ibn Ebul Berekat Mesud es-Selami el-Bagdadi ed-Dimeški i bio je cijenjeni imam, hafiz hadisa i kritičar. Njegov je nadimak Ibn Redžeb po njegovom djedu Abdurrahmanu. Rođen je u Bagdadu 736. godine po Hidžri. Djetinjstvo je proveo u porodici predanoj nauci i pobožnosti. Njegov otac igra najveću ulogu u izgradnji njegove ličnosti ka izučavanju korisnih nauka.

Još u mladosti postaje popularan po svojoj pronicljivosti i zainteresovanosti za izučavanje islamskih nauka. Rano se počeo baviti pisanjem, predavanjem i smjelo se upustio u izdavanje decizija, uprkos postojanja velikih islamskih učenjaka u njegovom vremenu. Nakon smrti čuvenog učenjaka Ibn Kadija el-Džebela, 771. godine po Hidžri, preuzima katedru predavanja koja su održavana utorkom u velikoj džamiji *Benu Umejje*.

Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, imao je mnogo učenika koji su se koristili njegovim znanjem i slušali njegove predaje. On je bio imam kada je u pitanju prenošenje i tumačenje hadisa. Toliko je vremena posvećivao hadisu da je postao poznat po toj nauci i niko u njegovom vremenu nije bolje poznavao hadis.

U svom vjerovanju slijedio je školu prvih islamskih naraštaja (selefa). Dosljedno se pridržavao njihovih metoda i bio jedan od njihovih najvećih zagovarača toga vremena. Njegova djela to potvrđuju, a napisao je i samostalne studije o toj tematici kao što je djelo *Bejanu fadli 'ilmi-s-selefi 'alel halefi* (Odlika znanja prvih generacija nad potonjim generacijama).

Napušta ovaj svijet uoči ponedjeljka četvrtog ramazana 795. godine u Damasku u naselju zvanom Humejrija.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على النبي

الأمين وعلى آله وصحبه أجمعين

وبعد:

HADIS BROJ 1

عن أمير المؤمنين أبي حفص عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إنا الأعمال بالنيات وإنا لكل امرئ ما نوى فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه . رواه البخاري ومسلم.

Od vladara pravovjernih, Ebu Hafsa Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: "Zaista se djela cijene prema namjerama; i svakom čovjeku pripada ono što je naumio! Čija hidžra (preseljenje) bude radi Allaha i Njegova Poslanika, ta hidžra je u ime Allaha i Njegova Poslanika. A onaj čija hidžra bude radi ovosvjetske koristi koju želi postići ili radi žene kojom se želi oženiti, njegova hidžra je radi onoga zbog čega se preselio!" (Prenose ga Buharija i Muslim)

* * *

Ovaj hadis prenosi samo Jahja ibn Seid el-Ensari od Muhammed ibn Ibrahima et-Tejmija, a ovaj od Alkameta ibn Ebi

Vekkasa el-Lejsija, on od Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu.

On nema drugog vjerodostojnog lanca prenosilaca do ovoga. To tvrde Ali ibn el-Medini i još neki muhaddisi. El-Hattabi kaže: "Nije mi poznato da se neko od eminentnih poznavalaca hadisa ne slaže s ovim mišljenjem i pored toga što se ovaj hadis prenosi od Ebu Seida i drugih."

Također se tvrdi da se ovaj hadis prenosi i drugim lancima predanja, međutim stručnjaci hadiske nauke su na stanovištu da ništa od toga nije vjerodostojno.

Ovaj hadis prenosi El-Ensarija, a od njega ga prenosi veliki broj prenosilaca. Rečeno je da ga prenosi više od dvije stotine prenosilaca, dok neki tvrde da ga prenosi više od sedam stotina prenosilaca¹ od kojih su najpoznatiji imam Malik, Sufjan es-Sevri, El-Evzai, Abdullah ibn el-Mubarek, Lejs ibn Sa'd, Hammad ibn Zejd, Šu'ba, Ibn Ujejna i drugi.

Islamska ulema slaže se da je ovaj hadis vjerodostojan i kao takav on je općeprihvaćen.

Ovim hadisom imam Buharija, rahimehullah, započeo je svoje poznato djelo „*Sahih*“ aludirajući na to da je svako djelo koje se ne radi iskreno u ime Allaha ništavno i nema mu pozitivna ploda kako na dunjaluku tako i na ahiretu. U kontekstu toga jeste i izjava Abdurrahmana ibn Mehdiya: "Da sam se kojim slučajem odlučio na pisanje knjige koja bi sadržavala više poglavlja, onda bih svako poglavlje započinjao hadisom Omera ibn el-Hattaba u kojem stoji da se djela cijene prema namjerama!"

Vrijedno je istaći da je ovaj hadis jedan od hadisa na kojima počiva cijela vjera.

Imam Šafija, rahimehullah, kaže: "Ovaj hadis predstavlja trećinu znanja. On zadire u sedamdeset poglavlja fikha."

¹ To je vrlo diskutabilno kako je to objasnio Hafiz prilikom njegova konsultovanja poznatih sunena i drugih hadiskih zbirki i kako je to objasnio u *Fethul-bariju*, 1/11 i *Telhisul-habiru*, 1/55.

Imam Ahmed ibn Hanbel, rahimehullah, veli: "Načela islama temelje se na tri hadisa, i to hadisu Omera: 'Djela se cijene prema namjerama...'; hadisu Aiše: 'Ko unese u našu vjeru ono što nije od nje, odbačeno je!'; i hadisu Nu'mana ibn Bešira: 'Ono što je dozvoljeno, jasno je; ono što je zabranjeno, jasno je!'"

Hafiz Ebul-Hasen Tahir ibn Mufeviz el-Andelusi stihovima očitava načela islama spomenuta u hadisu Poslanika, alejhis-selam, te kaže:

"Temelj naše vjere jesu četiri riječi, one su govor čovjeka koji je kod Allaha najbolji (misli se na Poslanika); čuvaj se sumnjivih stvari, budi skroman, ostavi se onoga što te briga nije i budi iskren u nijetu."

Poslanikove su riječi: "Djela se zaista cijene prema namjerama", a u drugom predanju: "Djela su prema nijetima (namjerama)." Oba ova predanja, prema najispravnijem tumačenju, upućuju na ograničenje.

U vezi s pitanjem riječi Poslanika, alejhis-selam: "Zaista se djela cijene prema namjerama..." postoji razilaženje kod učenjaka što se tiče smisla dijela ovog hadisa. Mnogi postklasični učenjaci smatraju da taj dio hadisa znači da su ispravna djela ili uvažena ili primljena samo na osnovu namjera (nijeta). Znači, hadisom se aludira na šerijatska djela prije čije realizacije treba postojati nijet. Nasuprot su tome djela koja ne iziskuju *nijet*, kao npr. uobičajeni čovjekov bonton prilikom jedenja i pijenja, ili oblačenja odjeće, ili načina povratka povjerenih ili ukradenih stvari.

Spomenuta djela ne iziskuju šerijatsku vrstu *nijeta* od pojedinca i to se odnosi na sva ona djela koja u sebi imaju sličnosti s već spomenutim postupcima u prethodnim recima.

Neki učenjaci pak smatraju da se spomenuti hadis odnosi uopćeno na sve vrste i oblike djelovanja i ne postoji nikakvo ograničenje na posebna djela. Ovo mišljenje neki pripisuju većini klasičnih islamskih učenjaka iz prve polovice hidžreetskog milenija. Tog su mišljenja Ibn Džerir et-Taberi i Ebu Talib el-Meki i još neki njihovi savremenici.

To je najoptimalniji stav i imama Ahmeda. U predanju od

Hanbela je rekao: "Volim da svako ko uradi bilo koje djelo, klanja namaz, posti, podijeli sadaku, ili uradi ma koje drugo dobro djelo, pretekne ga nijetom, tj. donese nijet za njega prije nego što ga uradi. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: '**Zaista se djela cijene prema namjerama...**' Ova je norma općenita i odnosi se na svaku stvar."

Fadl ibn Zijad pripovijeda da je upitao Ahmeda ibn Hanbela o nijetu pri nekom djelu: "Kakav treba biti *nijet*?" Ahmed mu na to odgovori: "*Nijet* znači preispitati se prije izvršenja nekog djela kako to djelo ne bi bilo urađeno u ime ljudi."

Ahmed ibn Davud el-Harbi kaže: "Jednom je prilikom Jezid ibn Harun citirao hadis Omera: "**Djela se cijene prema namjerama...**" u prisustvu Ahmeda ibn Hanbela koji na to reče Jezidu: "Oče Halidov, to je omča koja nas davi!"² Imajući u vidu spomenuto, možemo zaključiti da značenje Poslanikovog hadisa upućuje na to da su djela plod čovjekove namjere i njegovog izbora, tj. povoda koji je postao razlogom postojanja dotičnog djela. Zato je i nastavak hadisa: "**I svakom čovjeku pripada ono što je naumio...**" okvalifikovan kao šerijatski propis, tj. da čovjekov udio od njegova djela zavisi od njegova nijeta, pa ako taj nijet bude ispravan, njegovo djelo će biti ispravno i za njega slijedi nagrada, a ako bude pokvaren i djelo će biti pokvareno i snosit će za to posljedice.

Također se riječi Poslanika: "**Djela se cijene prema namjerama...**" odnose na sve vrste djela: dobra ili loša, kod Allaha primljena ili odbačena, koja su vrijedna nagrade ili to nisu, u zavisnosti od namjere. Ako se ovako shvati hadis, to onda predstavlja objašnjenje šerijatskog propisa i to da je ispravnost ili neispravnost djela u zavisnosti od *nijeta*. Poslanik, alejhis-selam, kaže: "**Djela se cijene prema njihovom ishodu!**"³ Znači, ispravnost ili neispravnost, primanje ili odbacivanje djela cijeni se po ishodu.

² Misli se na tematski hadis, tj. kolika je važnost iskrene namjere u vertikalnom odnosu između čovjeka i Allaha, dželle šanuhu. (Prim. prev.)

³ Bilježi Buhari.

Što se tiče riječi Poslanika: "I svakom čovjeku pripada ono što je naumio...", one predstavljaju obavještenje da svaki čovjek dobija od svoga djela samo ono što je tim djelom naumio. Ako je naumio dobro, to će i dobiti. Ako je naumio zlo, to će ga i zadesiti. Ovo nije puko ponavljanje prvog dijela hadisa jer u tom dijelu stoji da je ispravnost ili propadanje djela u zavisnosti od *nijeta* koji uzrokuje pojavu određenog djela, dok se u drugoj rečenici jasno vidi da je nagrada izvršiocu djela u ovisnosti od njegovog ispravnog i iskrenog *nijeta*, i da je kazna isto tako u ovisnosti od njegovog ništavnog *nijeta*. Možda ponekad čovjek naumi uraditi mubah djelo, za koje nema ni kazne ni nagrade, pa ne dobije ni prvo ni drugo jer klasifikacija takve vrste djela dobrim ili lošim ili mubahom ovisi o *nijetu* koji je prouzrokovao njegovu pojavu i postojanje. Prema tome, nagrada, kazna i ispravnost tog djela zavise od *nijeta* na osnovu kojeg je to djelo postalo dobrim, lošim ili mubahom.

Znaj da nijet u jeziku znači neku vrstu namjere (kasd) i želje (irade). Neki prave razliku između spomenutih izraza, ali toj studiji nije mjesto ovdje.

Nijet kod islamske uleme ima dva značenja:

razlikovanje između različitih vrsta ibadeta, kao npr. razlikovanje između podne i ikindija-namaza; između ramazanskog posta i drugih vrsta postova; između ibadeta i ustaljenih svakodnevnih običaja, kao što je npr. razlikovanje između gusula, dženabeta i običnog kupanja radi rashlađivanja i čišćenja i tome slično;

definisanje namjere u nekom djelu, tj. da li se dotično djelo čini samo Allaha radi, Koji nema druga, ili je to djelo namijenjeno Allahu i nekom drugom mimo Njega!? Ovo je upravo ona vrsta *nijeta* o kojoj su veliki pobožnjaci raspravljali u svojim djelima o iskrenosti i onome što je usko povezano s njom. Ova se vrsta *nijeta* puno spominje u govoru i izjavama *selefa*.⁴ O ovoj je temi Ebu

⁴ Prve tri generacije nakon Poslanika, alejhis-selam, tj. njegovi ashabi, tabiini, i tabii-tabiini. Zatim svi oni učenjaci kojima je ummet posvjedo-

Bekr ibn Ebi Dun'ja napisao svoje poznato djelo "*Knjiga o iskrenosti i nijetu*", skrećući pažnju na to da je upravo ova vrsta *nijeta* tema njegovog djela. Isto tako, ova se vrsta *nijeta* puno spominje u govoru Poslanika, alejhis-selam, nekada pod terminom *nijjet* (namjera), a nekada pod terminom *irade* (želja), dok se nekada spominje pod terminom srodnim spomenutim terminima. I u Allahovoj knjizi se ova vrsta *nijeta* puno spominje, međutim isto tako pod terminima srodnim spomenutim izrazima.

Oni koji su napravili razliku između *nijeta* (namjere), *irade* (želje), *kasda* (težnje) i drugih srodnih izraza uradili su to vjerujući da se značenje *nijeta* odnosi na ono prvo kojeg navode islamski pravnici (fakihi). Neki od njih pak vele: "Nijet se tiče samo postupka onog ko ga čini, dok se želja ne odnosi samo na to. Tako npr. čovjek može željeti da mu Allah oprosti a da to ne nanijeti.

Već smo spomenuli da nijet u Poslanikovom, alejhis-selam, govoru i govoru naših dobrih prethodnika uglavnom ima ovo drugo značenje tj. značenje *irade* (želje). Zbog toga se u Kur'anu na

čio znanje i praksu u ispravnom slijedenju Kur'ana i sunneta. Imam El-Kalšani, rahimehullah, kaže: "*Selefus-salih*, – dobri prethodnici; to je prva generacija dobro upućenih u nauku islama; ispravno su slijedili uputu Poslanika i očuvali su izvornost njegovog sunneta; njih je Uzvišeni Allah izabrao da upravo oni budu društvo Njegovog Vjerovjesnika; oni su elita koja je očuvala ovu vjeru i svi učenjaci islama to svjedoče; iskreno su se na Allahovom putu pravim džihadom borili i nisu štedjeli truda kao iskreni savjetodavaoci kojima se ovaj ummet okoristio; sebe su žrtvovali radi Allaha i On ih je u Svojoj knjizi izričito pohvalio. Naša je dužnost da ih slijedimo u onome što su nam prenijeli i da se prihvatimo njihove prakse moleći Allaha da On bude zadovoljan njima bez ikakve razlike između njih.

Šejh Mahmud Haffadži kaže: "Vremensko ograničenje ne konkretizira generaciju selef. Prije negoli ograničimo termin selef samo na generaciju ashaba, vrijedno je napomenuti da je (vadžib) ispravno slijediti Kur'an i sunnet i njihovo značenje. Ko se svojim mišljenjem ili postupkom suprotstavi Kur'anu i sunnetu, taj nije sljedbenik selefa, pa čak iako je živio u vrijeme tri najbolje generacije."

mного mjesta nijet izražava riječju irade, kao što stoji u riječima Uzvišenog: ﴿مِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ "...jedni od vas žele ovaj svijet, a drugi žele onaj svijet..." (Ali Imran, 152.) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ﴾ "Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo šta hoćemo i kome hoćemo..." (El-Isra, 18.) ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ "I ne tjeraj od sebe one koji se ujutro i navečer Gospodaru svome mole želeći gledanje u Njegovo lice..." (El-En'am, 52.)

Ponekad se spominje kao ibtiga'u, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

﴿إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى﴾

"...već jedino radi želje za gledanjem u Lice svoga Gospodara Uzvišenog..." (El-Lejl, 20.)

﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتُبَيِّتًا مِّنْ أَنْفُسِهِمْ﴾

"Oni koji troše imetke svoje u želji da steknu zadovoljstvo Allahovo i da ustraju na tome..." (El-Bekare, 265.)

﴿وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ﴾

"...Ono što udjelite neka bude samo radi Allahovog lica..." (El-Bekare, 272.)

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ﴾

"Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine..." (En-Nisa, 114.)

Iz zadnjeg se ajeta vidi negiranje bilo kakvog dobra u mnogim tajnim razgovorima između ljudi osim u onim razgovorima kada se naređuje dobro. Između ostalog, istaknuta je milostinja i normalizacija ljudskih odnosa jer su to stvari od opće društvene koristi. Ovo jasno upućuje da je ova vrsta tajnih razgovora hajr i da je nagrada za to samo od Allaha, jer je On precizirao da ta nagrada pripada samo onome koji to radi iskreno priželjkujući Njegovo zadovoljstvo. Naređivanje dobra okarakterisano je ovdje kao sadaka, a rad na normalizaciji ljudskih odnosa i drugo kao hajr, iako se time ne traži Allahovo zadovoljstvo; ovo je učinjeno zbog

toga što iz tih djela proistječe višestruka korist, dobročinstvo i hajr koje ljudi osjećaju. Što se tiče naređivanja dobra, ukoliko ga onaj koji ga naređuje bude radio u ime Allaha i tražeći Njegovo zadovoljstvo, to onda za njega predstavlja dobro djelo zbog kojeg će biti nagrađen. Nasuprot tome, ukoliko se to ne čini radi Njegovog zadovoljstva, onda tu nema nikakvog dobra za dotičnog i neće biti nagrađen zbog svog postupka. Međutim, ako bi neko klanjao, postio i spominjao Allaha radi ovosvjetske koristi, on od toga ne bi imao apsolutno nikakve koristi jer od toga nema nikakva dobra od kojeg bi se zajednica okoristila. Osim ukoliko se neko ne ugleda na njegovu vanjštinu i ne prihvati se iskreno onoga što on lažno praktikuje.

Mnogobrojni su hadisi i izreke *selefa* koje ovo značenje nazivaju nijetom. Mi ćemo navesti neke.

Od Ummu Seleme, radijellahu anha, prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

وفي صحيح مسلم عن أم سلمة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يعوذ عائذ بالبيت فيبعث إليه بعث فإذا كانوا ببيداء من الأرض خسف بهم فقلت يا رسول الله فكيف بمن كان كارها قال يخسف به معهم ولكنه يبعث يوم القيامة على نيته.

“Neko će se skloniti u Kabu pa će se na njega poslati vojska i kada stigne do mjesta zvanog Bejdae, propast će u zemlju!” Upitah: “Allahov Poslaniče, šta će biti s onima koji su bili prinuđeni?” “Propast će sa njima u zemlju, ali će na Sudnjem danu biti proživljeni shodno njihovim nijetima!” – odgovori Poslanik.⁵

Isto tako se i od Aiše, radijallahu anha, prenosi hadis sličnog sadržaja u kome između ostalog stoji:

وفيه أيضا عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم معنى هذا

⁵ Bilježi Muslim.

الحديث وقال فيه يهلكون مهلكا واحدا ويصدرون مصادر شتى ويعتصم الله على نياتهم.

“... svi će zajedno propasti ... Allah će ih proživjeti shodno njihovim nijetima!”⁶

Buhari i Muslim bilježe hadis od Sa'da ibn Ebi Vekkasa, od Poslanika, alejhis-selam, da je rekao:

وفي الصحيحين عن سعد بن أبي وقاص عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إنك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله إلا أثبت عليها حتى اللقمة تجعلها في فم امرأتك.

“Koji god vrstu milostinje utrošiš nadajući se Allahovom zadovoljstvu, bit ćeš nagrađen; pa i za zalogaj hrane koji stavljaš u usta svoje žene!”

Jahja ibn Kesir kaže: “Navikavajte se iskrenosti u *nijetu*, možda je to važnije i od samog djela!” Sufjan es-Sevri rekao je: “Najteža etapa u borbi protiv samog sebe jeste moj *nijet*; uvijek mi se nekako izmicao.” Mutarrif ibn Abdullah, kaže: “Čestitost srca zavisi od ispravnosti djela; ispravnost djela zavisi od iskrenosti u *nijetu*.” Od selefa se prenosi da su govorili: “Ko želi da mu djelo bude potpuno (i kod Allaha primljeno), neka uljepša svoj *nijet*. Zaista Allah nagrađuje Svoga roba, ako je ovaj iskrenog *nijeta*, pa čak i zbog najobičnijeg zalogaja!” Abdullah ibnul-Mubarek, kaže: “Možda da neko neznatno djelo, iskrena namjera uveliča, a možda da neko veliko djelo, iskvorena namjera umanjí.”

Zbog svega toga može se razumjeti ono što se prenosi od imama Ahmeda, a to je da se načela islama temelje na tri hadisa i to: “Djela se cijene prema namjerama...”; “Ko unese u našu vjeru ono što nije od nje, odbačeno je.”; “Ono što je zabranjeno jasno je, i ono što je dopušteno jasno je...”

⁶ Bilježe Muslim i Buharija.

Sva vjera se na kraju krajeva svodi na praktikovanje naredenih postupaka, napuštanje zabranjenih i suzdržavanje od sumnjivih stvari. A sve to je upravo sadržano u hadisu koji prenosi Nu'man ibn Bešir ("Haram je jasan..."). To se pak realizuje kroz dvije komponente:

da djelo u svojoj egzoteričnosti mora biti u skladu sa sunnetom Poslanika, alejhis-selam, jer to zahtijeva hadis koji prenosi Aiša:

من أحدث في أمرنا ما ليس منه فهو رد.

"Ko unese u ovu vjeru ono što nije od nje, odbačeno je";

da djelo u svojoj ezoteričnosti bude iskreno i samo u ime Allaha. To je poruka Omerovog hadisa: "Djela se cijene prema namjerama..."

U komentaru riječi Uzvišenog Allaha: ﴿لِيُبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ "...da bi iskušao koji od vas će bolje postupati..." (El-Mulk, 2.) Fudajl ibn Ijad, kaže: "Čije će djelo biti iskrenije i ispravnije!" "Ako je djelo iskreno, a nije ispravno, neće biti kod Allaha primljeno. Ako je ispravno, a nije iskreno, pa i to neće biti primljeno kod Allaha. Djelo mora biti i iskreno i ispravno! Iskreno je ako se čini samo radi Allaha Uzvišenog; ispravno je samo ako je u skladu sa sunnetom Poslanika, alejhis-selam."

Ova izjava Fudajla ibn Ijada upućuje nas na riječi Uzvišenog: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ "Ko želi lijep susret sa svojim Gospodarem neka čini dobra djela i neka ne smatra Njemu ravnim nikoga!" (El-Kehf, 110.)

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Čija hidžra (preseljenje) bude radi Allaha i Njegovog Poslanika, ta hidžra je u ime Allaha i Njegova Poslanika. A onaj čija hidžra bude radi ovosvjetske koristi koju želi postići ili radi žene kojom se želi oženiti, njegovo je preseljenje radi onoga zbog čega se preselio." Nakon što je Poslanik, alejhis-selam, spomenuo da se djela vrednuju na osnovu njihovih motiva i da će onaj ko radi djela imati nagradu, pozitivnu ili nega-

tivnu, na osnovu nijeta, prethodne dvije rečenice predstavljaju dva generalna i sveobuhvatna pravila koja svojom općenitošću obuhvataju sve ljudske postupke. U nastavku hadisa Poslanik, alejhis-selam, daje nam primjer iz svakodnevnog života ukazujući na to da ista stvar ponekad rezultira pozitivizmom, a ponekad negativizmom, i to sve u zavisnosti od nijeta. Kao da nam je htio reći da su sva ostala čovjekova djela samo prateća posljedica ovog generalnog primjera.

Značenje hidžre

Hidžra znači napuštanje zemlje u kojoj dominira širk i preseljenje u zemlju gdje se praktikuje živi islam kao što je to bio slučaj sa prvim muhadžirima kada su iz Meke preselili u Medinu, grad Poslanika, alejhis-selam. Neki od ashaba su i prije toga učinili hidžru u Abesiniju kod Nedžašija, radijallahu anhu.

Poslanik nas obavještava da se ova vrsta hidžre razlikuje po svojoj prirodi uzimajući u obzir različitost želja i namjera ljudi. Pa ko odseli u zemlju islama iz ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku, iz želje da se poduči islamu i da ga javno ispovijeda, što nije mogao činiti u neislamskoj zemlji, on je istinski muhadžir koji je učinio hidžru u ime Allaha i Njegova Poslanika i dovoljno mu je časti i ponosa što je svojom hidžrom u ime Allaha i Njegova Poslanika postigao ono što je naumio. Zbog ovog značenja ponovio se doslovno odgovor u uvjetnoj rečenici jer ovom vrstom hidžre čovjek ostvaruje cilj koji je naumio, na dunjaluku i ahiretu.

Međutim, ko učini hidžru iz zemlje širka i odseli se u zemlju islama tražeći ostvarivanje neke ovosvjetske koristi ili radi neke žene da bi se njome oženio u islamskoj državi, onda je njegova hidžra samo radi onog što je naumio. Tu je riječ o trgovcu i vjereniku i nijedan od ove dvojice nije muhadžir.

Riječi Poslanika: "...njegovo je preseljenje radi onoga zbog čega se preselio" predstavljaju omalovažavanje i potcjenjivanje dunjalučkih stvari radi kojih se neko namjeravao preseliti iako to nije tekstom spomenuto.

Također vrijedi napomenuti da je hidžra u ime Allaha i Nje-

gova Poslanika jedna i da nema raznovrsnosti u njoj. Zbog toga je odgovor ponovljen u istoj formi u kojoj je došao i uvjet. Nasuprot tome, hidžra u ime neke ovosvjetske koristi ne može se ograničiti jer ponekad čovjek odseli iz mjesta u mjesto a da mu to islamom nije zabranjeno. S druge pak strane, neko odseli namjeravajući učiniti neko djelo koje islam strogo zabranjuje. Potražnja dunjalučkih dobara putem hidžre ne može se ograničiti. Zbog toga je i u hadisu rečeno: "...njegovo je preseljenje radi onoga zbog čega se preselio."

Kao povod hadisa: "...onaj čije preseljenje bude radi ovosvjetske koristi koju želi postići ili radi žene kojom se želi oženiti..." spominje se događaj koji je postao poznat i raširen a desio se u vezi s ashabom Ummu Kajsom, ali ja nisam pronašao u vezi s ovim događajem nijedan lanac vjerodostojnog predanja, a Allah najbolje zna!⁷

Sva ostala ljudska djela, npr. djela poput hidžre istog su značenja što se *nijeta* tiče. Ispravnost, tj. neispravnost djela jesu u ovisnosti *nijeta* kao pokretača dotičnog djela, bez obzira da li je riječ o džihadu, hadžu ili nekom drugom ibadetu.

Poslanik, alejhis-selam, upitan je o džihadu u kojem neki demonstriraju snagu i hrabrost, neki brane plemensku ili nacionalnu pripadnost putem njega, i šta je od toga prava borba na Allahovom putu? Poslanik na to odgovori: "Ko se bori da bi Allahova riječ bila gornja (dominantna u društvu), pa to je na Allahovom putu!" Ovim je odgovorom izuzeto sve ono o čemu su pitali, a tiče se ovosvjetskih nakana.

Buhari i Muslim bilježe hadis od Ebu Musaa el-Eš'arije u kojem se spominje da je neki beduin došao kod Poslanika, alejhis-selam, i upitao ga:

⁷ Navodno prenosi se da je spomenuti sahabija preselio iz Meke u Medinu samo radi neke žene kojom se namjeravao oženiti. Ibn Hadžer el-Askalani kaže: "Povod ovom hadisu nije događaj s Ummu Kajsom. Nijedno od predanja ne upućuje na to!" (*Fethul-Bari*, 1/10)

عن أبي موسى الأشعري أن أعرابيا أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله الرجل يقاتل للمغنم والرجل يقاتل للذكر والرجل يقاتل ليرى مكانه فمن قاتل في سبيل الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله.

“Allahov Poslaniče!, ako se čovjek bori radi ratnog plijena, ili se bori radi popularnosti, ili se bori da bi isprobao svoju hrabrost, ko se od ove trojice bori na Allahovom putu?” Poslanik, alejhis-selam, na to odgovori: “Ko se bori da bi Allahova riječ bila gornja, pa to je na Allahovom putu!”

Imam Muslim bilježi hadis od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, koji kaže da je čuo Poslanika, alejhis-selam, kako kaže:

وخرج مسلم من حديث أبي هريرة رضي الله عنه سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول إن أول الناس يقضى يوم القيامة عليه رجل استشهد فأتى به فعرفه نعمه فعرفها فقال ما عملت فيها قال قاتلت فيك حتى استشهدت قال كذبت ولكنك قاتلت لأن يقال جريء فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار.

ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن فأتى به فعرفه نعمه فعرفها فقال ما عملت فيها قال تعلمت العلم وعلمته وقرأت القرآن فيك قال كذبت ولكنك تعلمت العلم لي قال عالم وقرأت القرآن لي قال قاريء فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار.

ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال فأتى به فعرفه نعمه فعرفها فقال فما عملت فيها فقال ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيه إلا أنفقت فيها لك قال كذبت ولكنك فعلت لي قال هو جواد فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار.

“Prvi čovjek kojem će na Sudnjem danu biti suđeno bit će šehid. Njemu će biti predložena njegova blagodat (koju mu je Allah dao) pa će je on prepoznati, a i ona njega, i bit će upitan: 'Šta si učinio s ovom blagodat?' 'Borio sam se radi Tebe

sve dok nisam poginuo kao šehid', odgovorit će on. Bit će mu rečeno: 'Slagao si! Borio si se samo da bi ljudi o tebi rekli da si neustrašiv, pa eto, rečeno je bilo (na dunjaluku).' Zatim će narediti pa će ga za lice vući sve dok ga u vatru ne strmoglave.

Zatim će doći čovjek koji je naučio znanje i druge je tom znanju podučavao, i puno je čitao Kur'an. I njemu će biti predložena njegova blagodat pa će je on prepoznati, a i ona njega, i bit će upitan: 'Šta si učinio s ovom blagodat?' 'Naučio sam znanje i druge sam istom podučavao i čitao sam Ku'ran samo radi Tebe' odgovorit će on. Bit će mu rečeno: 'Slagao si! Naučio si znanje da bi ljudi rekli da si učenjak i čitao si Kur'an da bi ljudi rekli da si dobar učenik, pa eto, rečeno je bilo (na dunjaluku).' Zatim će narediti pa će ga za lice vući sve dok ga u vatru ne strmoglave.

Zatim će doći čovjek kojem je Allah dao od svih vrsta bogatstva pa će i njemu biti predložena njegova blagodat pa će je on prepoznati, a i ona njega, i bit će upitan: 'Šta si učinio s ovom blagodat?' 'Ništa nisam izostavio od situacija gdje Ti voliš da se udjeljuje a da nisam tamo udijelio samo radi Tebe.' odgovorit će on. Bit će mu rečeno: 'Slagao si! To si uradio da bi ljudi rekli da si darežljiv, pa eto, rečeno je bilo (na dunjaluku).' Zatim će narediti pa će ga za lice vući sve dok ga u vatru ne strmoglave."

Kada je Muavija, radijallahu anhu, čuo ovaj hadis, toliko je jako zaplakao da se odmah onesvijestio. Kada je došao sebi, izustio je: "Istinu su rekli Allah i Njegov Poslanik! Uzvišeni Allah kaže:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّهَا نُوفَ إِلَيْهِمْ أَغْنَاهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يَبْخَسُونَ
* أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ﴾

'Onima koji žele život na ovom svijetu i ljepote njegove – Mi ćemo dati plodove truda njihovog i neće im se u njemu ništa prikratiti. Njih će na onom svijetu samo vatra peći...'" (Hud, 15.-16.)

Prenose se mnoga predanja u kojima se prijete onima koji ne uče znanje u ime Allaha.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi od Poslanika, alejhis-selam: "Ko nauči znanje kojim se traži Allahovo zadovoljstvo samo radi ovosvjetske koristi, nikada neće osjetiti mirisa dženetskoga!"⁸

Postoje također i predanja u kojima se općenito prijeti onima koji ne rade u ime Allaha. Tako npr. Ubej ibn K'ab, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Obraduj ovaj umet hvalom, ponosom, ugledom, ispravnom vjerom i vlašću na zemlji! Pa ko od ovog umeta djelima ahireta bude zarađivao za dunjaluk, neće na ahiretu imati nikakva udjela!"⁹

Djela koja se rade u ime nekog drugog, a ne u ime Allaha ima više vrsta.

Ponekad se neko djelo čini iz pukog rijaluka (prikazivanja) putem kojeg se želi naklonost ljudi radi ovosvjetske koristi, poput munafika (licemjera), kada obavljaju namaz. O njima Allah Uzvišeni kaže: ﴿وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالًا يُرَآؤُونَ النَّاسَ﴾ "...kada ustaju da namaz obave, lijeno se dižu, i samo zato da bi se pokazali pred svijetom..." (En-Nisa, 142.) Također su i kafiri (nevjernici) u Kur'anu opisani svojstvom lažnog prikazivanja pred ljudima: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ﴾ "I ne budite kao oni koji su, da se pokažu svijetu, nadmeno iz grada svoga izišli..." (El-Enfal, 47.)

Ova vrsta lažnog prikazivanja skoro da ne može biti karakteristika vjernika prilikom obavljanja obaveznih namaza i obaveznog posta. Međutim, moguće je da se desi prilikom davanja obaveznih imovinskih ibadeta, hadža i drugih vidljivih djela čija je korist obostrana i ne ograničava se samo na onog ko ih vrši. Iskrenost je u njima veoma kompleksna. Musliman nimalo ne sumnja da su spomenuta djela ništavna i da njihov izvršitelj zaslužuje Allahov prezir i kaznu.

Ponekad se djelo može uraditi u ime Allaha uz određenu do-

⁸ Bilježe Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madža.

⁹ Bilježi Ahmed.

zu rijaluka, pa ukoliko taj rijaluk uđe u samu bit djela, tj. prati ga još od samog početka, onda je to djelo propalo i ništavno.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

وفي صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يقول الله تبارك وتعالى أنا أغنى الشركاء عن الشرك من عمل عملاً أشرك معي فيه غيري تركته وشركه.

“Uzvišeni Allah, kaže: 'Ja sam najmanje potreban pridruživanju. Ko uradi neko djelo i u njemu Mi drugog pridruži, napustih njega i njegovo pridruživanje!’”¹⁰

Od naših prethodnika koji smatraju da je djelo koje se pomiješa s rijalukom ništavno jeste jedna grupa učenjaka, a među najistaknutijim su Ubada ibn Samit, Ebu Derda, Hasan el-Basri, Seid ibnul Musejeb i drugi. Mi u vezi s ovim pitanjem ne poznajemo razilaženje među selefom iako se ono prenosi od nekih postklasičara.

Ako neko svoj nijet džihada ne pomiješa s rijalukom, ali ga pomiješa s nečim drugim, kao npr. da uzme zbog toga nadoknadu za uloženi trud i vrijeme, ili da dobije dio ratnog plijena ili da to iskoristi za neku trgovinu, to će mu, bez sumnje, umanjiti nagradu za džihad, ali mu djelo neće u potpunosti uništiti.

Imam Muslim u svom *Sahihu* bilježi hadis od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhuma, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

وفي صحيح مسلم عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الغزاة إذا غنموا غنيمة تعجلوا ثلثي أجرهم فإن لم يغنموا شيئاً لم لهم أجرهم.

“Uzimanjem ratnog plijena gazije požuruju trećinu svoje ahiretske nagrade, a ako u borbi ništa ne zaplijene, ahiretska

¹⁰ Bilježi Muslim.

nagrada im je potpuna.”

Ranije smo spomenuli hadise koji upućuju na to da onaj što džihadom namjerava ovosvjetsku korist nema nikakve ahiretske nagrade, ali samo zato što je njegov *nijet* džihada bio postizanje samo ovosvjetskih ciljeva.

Imam Ahmed smatra da trgovac, zakupnik i kormilar kod Allaha imaju nagrade shodno iskrenosti njihovog *nijeta u njihovim borbama*. Ali njihova nagrada nije ista kao kod onog koji se svojim imetkom, i životom i čistim nepatvorenim nijetom bori na Allahovu putu. Također je rekao o onome koji uzima nadnicu za džihad: ako nije izišao samo radi dirhema, onda takvom nema zapreke da uzme kao da je izišao i u ime svoje vjere, pa ako mu se još da nešto, uzet će ga. Prenosi se od Abdullaha ibn Amra da je rekao: “Kada neko od vas odluči krenuti u borbu pa mu to Allah nadoknadi nekom nafakom, u tome nema ništa lošeg. Međutim, ako bi neko išao u džihad samo onda ako mu se plati, a izostajao kada mu se ne plati, onda u tome nema nikakvog dobra.”

To isto potvrđuje i El-Evzai i veli: “Ukoliko je *nijet* gazije borba, a ne nadnica, može uzeti nadnicu ako mu se ponudi.” Isto pravilo odnosi se na one kojima plate da obave hadž za sebe ili kao *bedeli* koji obavljaju za drugog ovu vrstu obrednog farza. Prenosi se od Mudžahida da je za hadž hamala (nosača), nadničara i trgovca na hadžu rekao: “Njihovi su hadževi ispravni i njihova nagrada za obavljen hadž neće biti umanjena.” Međutim, pravilo važi samo ukoliko spomenuta trojica odmah u startu nanijete obavljanje hadža a ne materijalni profit.

Ako je neko djelo u osnovi namjereno samo u ime Allaha, a potom se u njemu javi rijaluk, to mu neće naškoditi. Međutim ako se javi samo pomisao rijaluka pa je činilac djela odagna, u tom slučaju svi islamski učenjaci saglasni su da ta pomisao rijaluka ne šteti djelu. Ali, ako je ne mogne odagnati pa ga ostane salijetati sve vrijeme, da li će ona poništiti djelo ili mu ona neće štetiti i da li će u tom slučaju biti nagrađen za prvobitni čisti nijet? O ovom pitanju ulema *selefa* razilazi se. To razilaženje spominje Ahmed i Ibn Džerir et-Taberi.

Ja smatram da mu to djelo zbog toga neće biti poništeno i da će on čak biti nagrađen zbog prvobitnog nepatvorenog nijeta. Ovaj se stav prenosi od Hasana el-Basrija i drugih. Ibn Džerir navodi da se spomenuto razilaženje odnosi na djela čiji su počeci i završeci uzajamno povezani kao što su: namaz, post i hadž.

Što se tiče djela koja nemaju spomenuta obilježja, poput čitanja Kur'ana, zikra, udjeljivanja sadake i širenja znanja, ona prestaju biti u ime Allaha u trenutku kada ih zadesi rijaluk i zato je u njima potrebno obnoviti nijet.

Prenosi se od Sulejmana ibn Davuda el-Hašimija da je rekao: "Ponekad kad držim neki govor, ja za njega donesem nijet, pa kada dođem do nekih njegovih dijelova i počnem ih zboriti, promijeni mi se nijet. Tako sam došao do zaključka da je za jedan te isti govor potrebno više nijeta."

Međutim, ovo se ne odnosi na *nijet* džihada. Stupanjem u redove džihada čovjeku je nakon toga zabranjeno povući se iz njih. Isti je slučaj i s obavljanjem hadža.

Kada se djelo čini iskreno u ime Allaha, pa Uzvišeni unese u srca vjernika lijepo mišljenje o činiocu tog djela, to je onda blagodat i milost Njegova, pa ukoliko se činilac tog djela obraduje zbog toga, nema nikakve štete po njegov *nijet*. U kontekstu ove tvrdnje jeste i hadis kojeg prenosi Ebu Zerr, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio upitan o čovjeku, činiocu dobrog djela samo radi Allaha, te ga ljudi nakon toga pohvale. Poslanik reče: "To je ubrzana ovozemaljska radosna vijest vjerniku!"¹¹ Ovim završavam govor o iskrenosti i *rijaluku* i rezimiram ovo izlaganje izjavom Sehla ibn Abdullaha: "Duši nema ništa teže od iskrenosti jer ona u njoj nema nikakva udjela!"

Jusuf ibnul-Husejn er-Razi rekao je: "Najteža stvar na dušaluku jeste iskrenost. Koliko se samo trudim da iz srca izbacim to licemjerje, ali kao da mi uvijek iz srca niče u nekom drugom obliku!"

¹¹ Bilježi Muslim.

Ibn Ujejna kaže da je Mutarrif ibn Abdullah slijedećim riječima dovio: "Allahu moj, ja Te molim da mi oprostiš ono od čega sam se Tebi pokajao pa sam se nakon toga tom grijehu ponovo povratio. Oprosti mi obavezu kojom sam se prema Tebi obavezao, a zatim je nisam ispunio. Ja od Tebe molim Tvoj oprost zbog mojih postupaka kada sam bio uvjeren da ih činim samo radi Tebe, pa mi srce u tome šta sam radio samo u ime Tebe ne osta iskreno."

Nijet u terminologiji *fakihâ*

Nijet kod islamskih pravnika - *fakihâ* znači razdvajanje ibadeta od običaja i razlikovanje samih ibadeta. Primjera radi, suzdržavanje od jela i pića ponekad predstavlja običnu dijetu iz zdravstvenih razloga, a ponekad zbog fizičke ili materijalne nemogućnosti konzumiranja određenog jela ili pića. Ponekad suzdržavanje od prohtjeva biva samo radi Uzvišenog Allaha. Zato je u postu potreban nijet da bi se razlikovao od drugih vidova apstiniranja hrane koji nemaju spomenuti cilj.

Ista je stvar i u ibadetima. Uzmimo za primjer namaz i post. Od tih ibadeta neki su farz, a neki nafila. Farzova ima više vrsta. Pet obaveznih dnevnih namaza obavljaju se u svoje propisano vrijeme i to u toku dana i noći. Post je obavezan u mjesecu ramazanu, ponekad je obavezan kao iskupljenje (kefaret), a ponekad predstavlja iskupljenje za zavjet (nezr). Samo nijet je taj koji može napraviti razliku među spomenutim ibadetima.

Sadaka također može biti dobrovoljna (nafila), a može biti i obligatna dužnost (farz). Farz sadaka jeste zekat i otkup za određene prijestupe. Razliku među njima može napraviti samo nijet. Navedeni primjeri potpadaju pod riječi Poslanika, alejhis-selam, "...i svakom čovjeku pripada ono što je naumio..."

Međutim, u vezi s nekim od spomenutih primjera postoji poznata nesuglasnost među islamskim učenjacima. Neki od njih ne obavezuju fiksiranje nijeta za određeni obavezni namaz, već je dovoljno kod njih da se nanijeti općenito namaz dotičnog namaskog vremena na imenujući ga. Ovo je jedno predanje od imama Ahmeda, Allah mu se smilovao.

Shodno ovom mišljenju, ukoliko bi čovjek propustio obaviti jedan od svakodnevnih namaza, a zaboravio je o kojem se namazu radi, onda bi bio dužan naklanjati tri namaza i to: sabah, akšam i jedan od četverorekatnih namaza.

Što se posta pak tiče, neki učenjaci smatraju da ni za ramazanski post ne treba određen nijet nego je dovoljno donijeti jedan općenit nijet za post jer je to period kada nema prostora za bilo kakav drugi post osim farza. I ovo je također jedno predanje od imama Ahmeda.

Neki pak zastupaju mišljenje da uz ramazan *nijet* uopće i nije potreban zbog specifičnosti ramazanskog perioda čiji dolazak sam po sebi obavezuje vjernike, kao što je slučaj kod vraćanja pozajmljene stvari.

El-Evzai smatra da se i za zekat odnosi isto pravilo kada je u pitanju *nijet*. Ovo Evzaijevo mišljenje neki tumače na način da je on njime htio reći da je dozvoljeno zekat dati uz opći nijet za udjeljivanje sadake, kao što je slučaj sa *nijetom* pri obavljanju hadža.

Također Imam Ebu Hanifa, Allah mu se smilovao, veli: "Ukoliko bi čovjek podijelio sav svoj imetak u iznosu nisaba bez nijeta zekata, to bi mu se računalo kao da je dao zekat." Prenosi se kako je Poslanik, alejhis-selam, čuo nekog od ashaba kako izgovara *nijet* za hadž umjesto nekog čovjeka (koji ga je time zadužio), pa ga Poslanik upita: "Jesi li ti obavio hadž za sebe?" "Ne!", odgovori mu ovaj. "E, ovo je onda za tebe, nakon toga obavi hadž za tog čovjeka!", reče mu Poslanik.¹²

Inače, o vjerodostojnosti ovog hadisa se puno govorilo i raspravljalo, ali pokazalo se da je vjerodostojan i prenosi se od Ibn Abbasa i drugih.

Značenje ovog hadisa prihvatili su Šafija, Ahmed i dr. smatrajući da se obavezni hadž uvažava uz bilo koju vrstu nijeta, svejedno da li neko nanijetio nafilu ili neku drugu vrstu hadža. Oni u hadžu ne obavezuju da se fiksira nijet. Tako npr. ko obavi hadž za

¹² Bilježi Ebu Davud.

drugog, a nije ga obavio za sebe, taj hadž će se njemu upisati. Također ako bi čovjek obavio zavjetni hadž ili nafilu, a nije obavio obavezni hadž, ti hadževi će se transformisati iz zavjetnog i nafile u obavezni. Na Oproštajnom hadžu Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio je svojim ashabima, nakon što su s njim zajedno ušli u Meku, obavili tavaf i saj, da prekinu svoj hadž i preinače ga u *umru*, a među njima je bilo i onih koji su već nanijetili *kiran* i *ifrad*. Njihov *tavaful-kudum* pri dolasku u Meku nije bio obavezan, ali im je Poslanik naredio da dotični *tavaf* preinače u *tavaf* za *umru*, čime je postao farz jer je jedan od uvjeta valjanosti umre.

Ovo pravilo o prekidanju hadža zastupa Ahmed i primjenjuje ga. Međutim, ono je u osnovi problematično jer obavezuje preciziranje obaveznog (vadžib) tavafa za hadž i umru, što se postiže samo nijetom. S ovim se mišljenjem ne slažu Malik, Šafija i Ebu Hanifa.

Čini se da imam Ahmed pravi razliku između onog koji je u ihramu preokrenuo svoj tavaf i onoga koji svoj prvobitni nijet ihrama prekine i preokrene ga u umru. Tako će se tu i *tavaf* preokrenuti slijedeći promjenu nijeta ihrama. To je poput čovjeka koji je naumio obaviti dobrovoljni *hadž*, a nije obavio obavezni, njegov tavaf preokrenut će se tada u obavezni zbog toga što se njegov nijet ihrama odmah u startu promijenio u farz (obavezni hadž).

Ovo nije slučaj sa čovjekom koji obavlja počasni tavaf (*zija-re*) s nijetom za oproštajni ili dobrovoljni tavaf. Ovo nije dozvoljeno jer takav u svom tavafu nije nanijetio obavezni (farz) tavaf i zato se ne može preokrenuti u farz slijedeći njegovu promjenu nijeta *ihrama*. Allah najbolje zna.

U sklopu ovoga jeste i događaj kada je neki čovjek u vrijeme Vjerovjesnika, alejhis-selam, dao svoju sadaku na privremeno čuvanje jednom čovjeku.

Pritom je došao sin onoga što je dao sadaku i uzeo je od onog kome je sadaka bila povjerena na čuvanje. Tada je njegov otac saznao i okrivio ga pred Poslanikom, alejhis-selam, govoreći mu:

“Tu sadaku nisam namjeravao dati tebi!” Poslanik na to reče

udjeljivaču sadake: "Tebi pripada ono što si naumio", a njegovom sinu se obrati riječima: "A tebi pripada ono što si uzeo."¹³

Imam Ahmed, na osnovu ovog hadisa, temelji neke svoje decizije prenesene u djelima hanbelijske pravne škole. Međutim, puno je pravnika iste pravne škole koji se ne slažu sa njim. Imam Ahmed smatra zabranjenim udjeljivanje sadake svom djetetu zbog bojazni da se to čini samo iz ljubavi prema njemu. Međutim, ako je sadaka stigla do njegovog djeteta, a da on ne zna ništa o tome, onda tu otpada svaka bojazan roditeljske naklonosti i ljubavi prema djetetu, pod uvjetom da njegovo dijete bude potrebno sadaki. Zato, ako čovjek udijeli svoju sadaku imućnom kojeg je smatrao siromahom, sadaka mu je ispravna jer je on udijelio s nijetom davanja potrebitom, a siromaštvo se ne baš uvijek javno manifestuje i skoro ga je istinski nemoguće otkriti.

U vezi s pitanjem abdesta postoji poznato razilaženje oko uvjetovanja *nijeta u njemu*. Njegov razlog jeste dilema oko toga da li je abdest samostalan obred ili je on jedan od uvjeta namaza, kao što su to i otklanjanje nečistoće s odjeće ili pokrivanje stidnih dijelova tijela, ili nije!?

Oni što ne uvjetuju *nijet* za *abdest* smatraju *taharet* šartom poput ostalih šartova namaza. Međutim, oni koji smatraju *taharet* posebnim oblikom ibadeta uvjetuju poseban *nijet* jer djelo bez *nijeta* nije valjano. Ovo je stav većine uleme. Njihov stav potvrđuju mnogobrojni vjerodostojni hadisi Poslanika, alejhis-selam, kao npr. da abdest briše grijehe i da ispravno uzimanje abdesta u skladu sa sunnetom predstavlja iskupljenje grijeha. Ovo je dovoljan dokaz da se abdest naređen Kur'anom smatra posebnim oblikom ibadeta jer je njegova posljedica iskupljenje grijeha. Stav je uleme da abdest bez *nijeta* ne iskupljuje grijehe. Onda takav abdest nije ni naređenje i neispravno je klanjati namaz s njime. Osim toga, kad je riječ o drugim namaskim šartovima, poput otklanjanja nečistoće i pokrivanja avreta, ne obećava se veliki sevap koji je obećan

¹³ Bilježi Buhari.

za abdest.

Ako je čovjek u nijetu napravio vezu između abdesta i istovremenog otklanjanja nečisti ili osvježavanja, abdest mu je ispravan. To je stav imama Šafije i većine pravnika hanbelijske pravne škole. Oni smatraju da takav nijet nije ni zabranjen ni pokuđen. Ukoliko se čovjek nađe u situaciji da nekoga podučava abdestu, istovremeno otklanjajući nečistoću od sebe, abdest mu je ispravan. Poslanik, alejhis-selam, želio je ponekad svojim namazom ili hadžom podučiti ljude načinu obavljanja tih obreda govoreći:

خذوا عني مناسككم.

“Uzmite od mene vaše obrede!”¹⁴

Nijet također zadire i u neka pitanja o zakletvama.

Tako npr. nehotično zaklinjanje ne povlači sankciju iskupljenja. To su one rutinske zakletve u svakodnevnom govoru ljudi bez ikakvog nijeta u srcu kao npr.: “Ne, Allaha mi”; “Allaha mi, tako je bilo” i tome slično. Uzvišeni Allah, kaže: لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْثَانِكُمْ ﴿١﴾ “Allah vas neće kazniti ako se nenamjerno zakunete...” (El-Bekare, 225.)

Međutim, uvijek u zakletvama treba konsultovati nijet onog ko se zaklinje i namjeru njegove zakletve. Ako se čovjek zakune da će se razvesti sa ženom ili da će osloboditi roba i nakon toga potvrdi da je namjeravao suprotno od onoga što je rekao, onda to ostaje između njega i Allaha. Međutim, postavlja se pitanje da li će se ta njegova tvrdnja uvažiti u sudstvu? O ovom pitanju postoje dva poznata stava islamske uleme, a prenose se i dva predanja od imama Ahmeda.

Prenosi se da su pred Omera, radijallahu anhu, doveli jednog čovjeka i njegovu suprugu koja je od njega zatražila da je riječima poistovjeti s nečim kako bi dobila razlog da se s njim razvede, pa joj on reče: “Ti si moja golubica, moja si gazela!” Ona mu na to

¹⁴ Praktikuje ih onako kako vas ja učim. Bilježi Muslim.

odgovori: "Nisam time zadovoljna, reci da sam kao puštena kamila!" Čovjek joj tako i reče, na što Omer dodade: "Uzmi je za ruku i povedi je, ona je tvoja žena." Bilježi ga Ebu Ubejd i veli: "Aludira se na svezanu devu koja se oslobodi svojih užadi." Takva deva zove se kalijjetunn minel 'ukali (puštena iz stega). Ona je onda sasvim slobodna jer se oslobodila užadi. Čovjek je svojim govorom to značenje namjeravao. I zbog toga ga Omer nije rastavio od njegove žene.

Ovo je temelj svakom onom ko bude govorio nešto slično o razvodu braka i oslobađanju roba a namjeravao nešto drugo. Na sudu se prihvata njegova tvrdnja a ostalo se ostavlja sukladno Omerovom postupku u spomenutom slučaju. Imam Ishak kaže: "Ukoliko se nasilnik krivo zakune, i naumi suprotno od onoga čime ga njegov dužnik zakune, njegov je nijet ništavan."

وفي صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يمينك على ما يصدقك عليه صاحبك وفي رواية له اليمين على نية المستحلف.

Muslim u svom *Sabihu* bilježi hadis od Ebu Hurejre u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zakletva je potrebna onda kada ti tvoj prijatelj treba povjerovati!" U drugom predanju stoji: "Zakletva je sukladno namjeri onoga ko se zaklinje!"

Ovo se odnosi na nasilnika, dok onom kome se čini nasilje koristi da se zakune onim što nije naumio.¹⁵

Nijet takoder zadire u pitanja razvoda braka i oslobađanja roba. Ako neko izgovori neku riječ koja ima metaforičko značenje razvoda braka ili oslobađanja roba, nužno je obratiti se na nijet onoga od koga su te riječi proistekle da bi se ustanovila njegova namjera u vezi s tim.

Takoder se postavlja pitanje da li se činjenično stanje srdžbe ili traženje razvoda i tome slično može uzeti umjesto nijeta? O

¹⁵ Da bi se spasio nasilja nasilnika.

tom pitanju postoji poznato razilaženje među učenjacima. Da li će se to smatrati razvodom i u biti (kod Allaha) i kao da ga je istinski i nanijetio, ili će to biti samo sudski razvod, a ne i kod Allaha? O tom pitanju također postoji poznata nesuglasnost.

Ako se razvod dogodi jasnom aluzijom u govoru, kao nekom kategoričkom frazom, izrazom i sl., postavlja se pitanje da li će se to smatrati trima ili jednim razvodom? O tom pitanju postoje dva poznata stava. Evidentno je u Ahmedovom mezhebu da će se to, ako je neko imao općenit nijet, smatrati kao tri razvoda. A ako nanijeti manje od tri razvoda, desit će se ono što je nanijetio. Od Ahmeda se prenosi i drugo predanje u kojem stoji da će ga i u tom slučaju obavezivati tri razvoda.

Ako čovjek ugleda neku ženu misleći da je njegova i dadne joj razvod, ali se kasnije ispostavi da to nije bila njegova žena, dužan je pustiti svoju ženu jer se svojim nijetom naumio razvesti s njom. Ovo je mišljenje Ahmeda, a prenosi se od njega i drugo predanje u kojem stoji da nije u ovom slučaju dužan pustiti svoju ženu, s čime se slaže i Šafija.

Pretpostavimo da čovjek ima dvije žene te jednoj od njih zabrani izlazak iz kuće i nakon toga vidi jednu od žena izvan kuće i obrati joj se: "Izašla si napolje, ti si razvedena!" Ulema se tu razilazi. Tako Hasan el-Basri smatra da će se razvesti s onom kojoj je zabranio izlazak jer se s njom namjeravao razvesti. Ibrahim en-Nehai smatra da se treba razvesti s objema ženama. Ata je mišljenja da ne treba nijednu od njih razvesti. Ahmed u jednom predanju smatra da se treba razvesti samo s onom kojoj je zabranio izlazak jer se s njom i namjeravao razvesti. Međutim, postavlja se pitanje da li će se razvesti s onom koju je vidio? Postoje dva predanja. Potom su se hanbelijski pravници koji smatraju da se treba s njom razvesti razišli oko pitanja da li je ona samo sudski razvedena ili također i vjerski. O tom pitanju postoje dva stava.

Tumačeći Poslanikove riječi: "Zaista se djela cijene prema namjerama i svakom čovjeku pripada on što je naumio..." islamski učenjaci vele da su ugovori kojima je cilj domoći se harama neispravni. Primjer toga jesu trgovinski ugovori kojima je cilj kamata ili slične nedozvoljene stvari, jer se takvim ugovorima namjerava

kamata, a ne trgovina, a "...svakom čovjeku pripada ono što je *namio*..."

Pitanja nijeta koja zadiru u fikh mnogobrojna su. Ono što smo dosada spomenuli smatramo da je dovoljno. Kao što smo na početku spomenuli izjavu imama Šafije u kojoj je rekao: "Ovaj hadis zadire u sedamdeset poglavlja fikha." Allah najbolje zna.

Vrijedno je spomenuti da nijet ustvari predstavlja namjeru srca i čovjek nije obavezan jezikom izgovarati ono što je u srcu ni u jednom ibadetu. Neki pravnici šafijske pravne škole prenose jedno mišljenje Šafije u kojem on uvjetuje izgovor nijeta u namazu. Međutim, to predanje smatraju neautentičnim eminentni učenjaci te škole.

Postklasični islamski pravnici nemaju jedinstven stav u vezi s pitanjem izgovaranja nijeta u namazu i drugim obredoslovljima. Neki to smatraju *mustehabom* dok drugi tvrde da je to *mekruh*.

Ne poznajem posebno predanje o ovim pitanjima od naših prethodnika (*selefa*) niti imama osim u vezi s pitanjem hadža. Mudžahid je rekao: "Kada čovjek naumi obaviti hadž, spomenut će *nijet* s prvom *telbijom*." U drugom predanju stoji: "Spomenut će *nijet* s početkom *telbije*." Međutim, hadž nije tema ove naše studije nego nijet, jer se pouzdano zna da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, pri svojoj *telbiji* spominjao svoje obrede govoreći: "Odazivam Ti se umrom i hadžom."¹⁶ Ono što želimo ovdje istaći jeste rasprava o tome da li hadžija pri oblačenju ihrama treba izgovoriti: "Allahu moj, ja naumih hadž i umru", što smatra pohvalnim mnogo pravnika. Međutim, izjava Mudžahida u vezi s ovim pitanjem nije decidna.

Većina prethodnika od kojih su i Ata, Tavus, Kasim bin Muhammed i Ibrahim en-Nehai smatraju da je dovoljan nijet pri izgovoru prve *telbije*.

Vjerodostojnim lancem predanja spominje se da je Abdullah ibn Omer, radijallahu anhum, čuo nekog čovjeka da prilikom ob-

¹⁶ Bilježi Muslim

BUĐENJE AMBICIJA

lačenja ihrama izgovara: "Allahu moj, ja naumih hadž i umru!", te mu Abdullah reče: "Zar želiš da time ljude obavijestiš (o svom hadžu i umri)!? Zar Allah ne zna šta si ti u sebi naumio?" Imam Malik je slično tome izjavio i on ne smatra lijepim (mustehabom) da čovjek izgovori ono što je naumio prilikom oblačenja ihrama. To prevodi autor djela *Tehzibul-mudevvenetin*.

Ebu Davud je jednom prilikom upitao Ahmeda ibn Hanbela: "Izgovaraš li nešto prije početnog tekbira u namazu?" "Ne!", odgovori mu Ahmed.

I ovaj slučaj se može uzeti kao dokaz da se nijet ne izgovara jezikom. A Allah Uzvišeni najbolje zna.

HADIS BROJ 2

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أيضا قال بينما نحن جلوس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب شديد سواد الشعر لا يرى عليه أثر السفر ولا يعرفه منا أحد حتى جلس إلى النبي صلى الله عليه وسلم فأسند ركبتيه إلى ركبتيه ووضع كفيه على فخذيه وقال يا محمد أخبرني عن الإسلام فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله وتقيم الصلاة وتؤتي الزكاة وتصوم رمضان وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلا قال صدقت قال فعجبنا له يسأله ويصدقه قال فأخبرني عن الإيمان قال أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره قال صدقت قال فأخبرني عن الإحسان قال أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك قال صدقت قال فأخبرني عن الساعة قال ما المسئول عنها بأعلم من السائل قال فأخبرني عن أماراتها قال أن تلد الأمة ربتها وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان ثم انطلق فلبث مليا ثم قال يا عمر أتدري من السائل قلت الله ورسوله أعلم قال هذا جبريل أتاكم يعلمكم دينكم رواه مسلم.

Od Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Jednoga dana dok smo bili u društvu Poslanika, alejhis-selam, dođe nam čovjek veoma bijele odjeće, izrazito crne kose, na njemu se nisu vidjeli tragovi puta, i niko ga od nas nije poznao. Tako on sjede naspram Poslanika, alejhis-selam, oslonivši svoja koljena na njegova koljena, stavivši svoje dlanove na njegova stegna, pa reče: 'Muhammede, obavijesti me o islamu!' Tada mu Poslanik odgovori: 'Islam je da svjedočiš da nema drugog boga mimo Allaha, da klanjaš namaz, da udjeljuješ obavezni zekat, da ispostiš ramazan i da obaviš hadž, ukoliko si to mogućan učiniti.' 'Istinu si rekao,' odgovori mu čovjek. Omer, radijallahu anhu, kaže: 'Začudismo se ovom čovjeku, pita Poslanika i potvrđuje istinitost njegovog odgovora.' Čovjek ponovo upita: 'Obavijesti

me o imanu?' Poslanik mu odgovori: 'To je da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i vjeruješ u Njegovo određenje, dobro ili zlo!' 'Istinu si rekao,' odgovori mu čovjek pa ga ponovo upita: 'Obavijesti me o ihsanu?,' 'Ihsan je da obožavaš Allaha kao da Ga vidiš, pa iako Ga ti ne vidiš, zaista On tebe vidi', odgovori Poslanik. Čovjek odgovori: 'Istinu si rekao,' pa ga ponovo upita: 'Obavijesti me o Sudnjem času?' Poslanik odgovori: 'Onjemu upitani ne zna više od onoga koji pita.' Čovjek ga ponovo upita: 'Obavijesti me o predznacima Časa!' Poslanik reče: 'Kada robinja rodi svoju gospodaricu i kada se goli, bos i oskudni pastiri počnu nadmetati u izgradnji palača!' Tada je onaj čovjek ustao i otišao pa me je Poslanik nakon nekoliko trenutaka upitao: 'Omere, znaš li ko je bio onaj čovjek?' 'Allah i Njegov Poslanik to najbolje znaju,' odgovorih mu ja. On mi na to reče: 'To je bio Džibril, došao je da vas podučí vašoj vjeri!'¹⁷

* * *

Ovaj hadis navodi Muslim a zabilježio ga je od Kehmesa, ovaj od Abdullaha ibn Burejde, a ovaj od Jahje ibn Ja'mera od kojeg se prenosi slijedeća izjava: "Prvi čovjek koji je u Basri raspravljao o *kaderu* bio je Ma'bed el-Džuheni. Ja i Humejd ibn Abdurrahman, pri obavljanju hadža riješismo da odemo kod nekog od Poslanikovih ashaba pa da ih upitamo o Allahovom *kaderu*! U mesdžidu ugledasmo Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum, pa smo mu ja i moj prijatelj prišli, jedan slijeva a drugi zdesna. Kada sam vidio da mi je prijatelj prepustio govor, rekoh: 'Oče Abdurahmanov! Pojaviše se kod nas ljudi, uče Kur'an, a znanja im zaista manjka!' Te mu Jahja objasni vjerovanje tih ljudi i to da su oni duboko uvjereni da određenje (*kader*) ne postoji i da Allah nije obaviješten o onome što će ljudi u budućnosti činiti! Na to mu Abdullah ibn Omer, reče: 'Kad god sretnješ te ljude, obavijesti ih da ja s njima nemam ništa niti oni sa mnom. Tako mi Onoga Kojim se

¹⁷ Bilježi Muslim, 1/8.

kune Abdullah ibn Omer, kada bi neki od njih imao zlata koliko brdo Uhud pa ga podijelio, Allah mu to neće primiti sve dok ne povjeruje u Njegovo određenje (*kader*). Potom je rekao: 'Pričao mi je Omer bin el-Hattab, r.a., i rekao: 'Dok smo bili kod Allahova Poslanika, alejhis-selam,' on je naveo ovaj hadis. Ovaj se hadis prenosi i drugim predanjima, neka se prenose od Abdullaha bin Burejde, a neke od Jahjaa bin Ja'mera. Potom je naveo da u nekima ima dodataka, a u drugima nedostataka.

Ovaj hadis također bilježi i Ibn Hibban u svom *Sabihu* preko Sulejmana et-Tejmija od Jahje ibn Ja'mera.

Isto tako i Muslim tim putem bilježi ovo predanje, ali ne u istoj formi. U njegovom predanju ima dopunskih dodataka od kojih su i oni koji se tiču islama: "Da obaviš hadž i umru; da se okupaš nakon spolnog općenja i da upotpuniš svoj abdest." Čovjek ga upita: "Ako to učinim, jesam li musliman?" Poslanik odgovori: "Da!" U vezi s pitanjem imana je slijedeći dodatak u Muslimovom predanju: "Da vjeruješ u postojanje Dženneta i Džehennema, a i u (vagu) vaganje djela!" Čovjek upita: "Ako to učinim, jesam li vjernik?" "Da", odgovori mu Poslanik. Na kraju ovog predanja Poslanik, alejhis-selam, kaže: "To je bio Džibril, došao je podučiti vas stvarima vaše vjere, pa prihvatite to od njega! Tako Mi onog u Čijoj je ruci moja duša, dva puta mi je prije dolazio, nikada mi se nije desilo da ga ne prepoznam osim ovog puta, shvatio sam da je to bio on tek nakon što je otišao!"

Buhari i Muslim bilježe predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu: "Dok je Poslanik, alejhis-selam, bio u društvu ljudi dođe mu jedan čovjek i upita ga: 'Šta je to iman?' 'Iman je vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, vjerovanje u susret s Njim, vjerovanje u Njegovog Poslanika, i vjerovanje u proživljenje!', odgovori Poslanik. 'Allahov Poslaniče!, šta je to islam?', nastavi čovjek. 'Islam je robovati Allahu ne pridružujući Mu ništa, obavljati propisani namaz, udjeljivati propisani zekat i postiti ramazan', odgovori Poslanik. Čovjek dalje nastavi: 'Allahov Poslaniče!, šta je to ihsan (čestitost)?' 'Robuj Allahu kao da Ga vidiš, pa iako Ga ti ne vidiš, zaista On tebe vidi!', odgovori Poslanik. Čovjek upita: 'Kada će Sudnji čas?' 'Upitani nema znanja o tome, kao i onaj što ga je

upitao, ali ja ću te obavijestiti o predznacima Časa; kada robinja rodi sebi gospodaricu, to je predznak; kada vidiš gole i bose kako postaju glavešine ljudima, to je predznak; kada se pastiri počnu nadmetati u izgradnji palača, pa to je predznak. Petero je stvari, samo ih Allah zna; nakon toga je Poslanik, alejhis-selam, proučio:

﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

'Samo Allah zna kad će smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu i samo On zna šta je u matericama, a čovjek ne zna šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti; Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten.' (Lukman, 34.)

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, kaže: "Nakon toga čovjek se okrenu i ode, a Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Dovedite mi tog čovjeka ovdje.' Ashabi podoše za njim, međutim, njega nigdje nije bilo, pa Poslanik reče: 'To je bio Džibril, došao je da ljude poduči njihovoj vjeri!'"

Muslim bilježi ovaj hadis i s malo potpunijim kontekstom bilježeći u dijelovima o imanu i ovo: "...i da vjeruješ u sve određene...", a kad se govori o *ihsanu*, stoji: "...da se bojiš Allaha kao da Ga vidiš..."

Ovaj hadis preko Omera od Poslanika, alejhis-selam, prenosi se i od Enesa ibn Malika i Džerira ibn Abdullaha el-Bedželija i drugih.

* * *

Ovo je hadis izuzetnog sadržaja jer obuhvata objašnjenje cjelokupnog islama. Zbog toga je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "To je bio Džibril, došao je da vas poduči vašoj vjeri." I to nakon što je pojasnio stupnjeve islama, imana i ihsana. Sve je to obuhvatio terminom *ed-din* (vjera).

* * *

Postoji raznolikost u predanjima u vezi s pitanjem prednja-

čenja *islama* prije *imana* i obratno. Pa tako u hadisu Omera, radijallahu anhu, kojeg bilježi Muslim, stoji da je Džibril, alejhis-selam, započeo s pitanjem o *islamu*, dok u drugim predanjima stoji da je započeo s pitanjem o *imanu* i to se jasno vidi iz predanja Ebu Hurejre, radijallahu anhu. U nekim pak drugim predanjima stoji da je u hadisu Omera, radijallahu anhu, *ihsan* postavljen između *islama* i *imana*.

Što se tiče termina *islam*, vidimo da ga je Poslanik, alejhis-selam, protumačio kao vanjske manifestacije organa kao što su govor i djela. Prvi stupanj toga jeste svjedočenje da nema drugog boga mimo Allaha i da je Muhammed, alejhis-selam, Njegov poslanik; to je djelo jezika. Zatim je spomenuto obavljanje namaza, udjeljivanje zekata, post mjeseca ramazana i obavljanje hadža, ukoliko je čovjek u stanju obaviti ga. Ta djela se mogu podijeliti na:

- *ea'malun-bedenijetun* tjelesna djela, poput namaza i posta;
- *e'amelun-malijetun* materijalna djela, poput udjeljivanja zekata.

Neka djela u sebi sadrže obje spomenute komponente, kao naprimjer obavljanje hadža za one koji su mnogo udaljeni od Meke.

U predanju ovog hadisa kod Ibn Hibbana stoji još da u islam spada i obavljanje *umre*, kupanje od džunupluka i upotpunjavanje abdesta. Time se želi skrenuti pažnja da sve vidljive obligatne dužnosti (vadžibi) potpadaju pod jedan termin, tj. obuhvata ih riječ islam. Ovdje smo samo spomenuli temeljna djela islama na kojima on i počiva i o čemu će biti detaljnijeg govora u kasnijim poglavljima pri komentaru hadisa Ibn Omera: "**Islam se temelji na...**"¹⁸

Što se tiče Džibrilovih riječi u nekim predanjima: "**Ako to učinim, jesam li musliman?**", na što mu je Poslanik odgovorio potvrdno, ovo upućuje na to da ko upotpuni praksu islamskih načela taj je pravi musliman dok izgovaranjem *šehadeta* samo načelno postaje musliman. Međutim, nakon izgovaranja *šehadeta* čovjeku po-

¹⁸ To je treći hadis po redoslijedu u ovoj knjizi.

staje obaveza praktikovanje islamskih načela. Ukoliko čovjek napusti *šehadet*, tim činom on izlazi iz okvira islama, tj. postaje nevjernik. Što se namaza tiče, tj. da li napuštanje namaza predstavlja odmetanje od islama ili ne, poznato je razilaženje kod uleme o ovom pitanju. Također postoji razilaženje kod uleme u vezi s pitanjem napuštanja praktikovanja ostalih islamskih načela, o čemu ćemo govoriti na mjestu određenom za to, ako Bog da.

Ono što nam daje pravo tvrditi da sva vidljiva djela potpadaju pod naziv *islam* jeste hadis Poslanika, sallallahu aljehi ve sellem: "Musliman je onaj od čijeg su jezika i ruke pošteđeni muslimani."¹⁹ Buhari i Muslim bilježe hadis od Ibn Omera, radijallahu anhum, u kojem stoji kako je jedan čovjek upitao Vjerovjesnika, alejhis-selam: "Koji je islam najbolji?" Poslanik mu odgovori: "Nahriniti potrebitoga i nazivati selam ljudima, poznavao ih ili ne!" Napuštanje onog što je zabranjeno (*haram*) također potpada pod naziv *islam*. To se da vidjeti iz hadisa Vjerovjesnika, alejhis-selam: "Od ljepote islama jednog čovjeka jeste da ostavi ono što ga se ne tiče!"²⁰ Imam Ahmed, Tirmizi i En-Nesai bilježe hadis od En-Nuvvasa ibn Sem'ana, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

ضرب الله مثلا صراطا مستقيما وعلى جنبتي الصراط سوران فيهما أبواب مفتحة وعلى الأبواب ستور مرخاة وعلى باب الصراط داع يقول يا أيها الناس ادخلوا الصراط جميعا ولا تعوجوا وداع يدعو من جوف الصراط فإذا أراد أحد أن يفتح شيئا من تلك الأبواب قال ويحك لا تفتحه فإنك إن فتحتَه تلجِه والصراط الإسلام والسوران حدود الله عز وجل والأبواب المفتحة محارم الله وذلك الداعي على رأس الصراط كتاب الله والداعي من جوف الصراط واعظ الله في قلب كل مسلم.

"Allah vam primjer navodi, Pravi put; s desne i lijeve strane tog puta nalaze se visoki zidovi; na zidovima se nalaze mno-

¹⁹ Bilježi Muslim.

²⁰ Bilježi Tirmizi.

ga vrata, otvorena su; otvori tih vrata prekriveni su dugim i masivnim prekrivačima; na tom putu nalaze se vrata s kojih pozivač poziva: 'O ljudi! Podite ovim putem, svi skupa, i nipošto nemojte skrenuti s ovog puta!'; posred puta nalazi se jedan pozivač koji, ukoliko se neko od ljudi sprema ući u neka od tih vrata, obraća mu se riječima: 'Teško tebi, ne otvaraj ta vrata! Ako ih otvoriš, propao si!' Taj pravi put je islam; zidovi na tom putu Allahove su granice; mnogobrojna otvorena vrata su Allahove zabrane; onaj pozivač na vratima puta je Allahova knjiga; pozivač posred puta je savjetodavac u srcu svakog muslimana!" Kod Tirmizija je dodatak:

﴿وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

"Allah poziva u Kuću mira i ukazuje na Pravi put onome kome On hoće." (Junus, 25.)

Ovaj hadis Poslanika, alejhis-selam, jasno nam ukazuje da je upravo *islam* taj pravi put na kom nam je naredeno da ustrajemo; istovremeno nam je i zabranjeno da prekoračujemo njegove granice, pa ko uradi nešto što je Allah zabranio, time je prekoračio Allahovu zabranu.

Iman je Vjerovjesnik, alejhis-selam, u ovom hadisu objasnio unutrašnjim uvjerenjima, tj. vjerovanjem u nevidljivo, i rekao: "Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, i u proživljenje nakon smrti, i u određenje, bilo dobro ili zlo."

Nabrojena načela Uzvišeni spominje u Kur'anu:

﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ﴾

"Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici..." (El-Bekare, 285.)

﴿وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ﴾

"...čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige..." (El-Bekare, 177.)

﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾

"...oni koji u nevidljivo vjeruju i namaz klanjaju i ud-

jeljuju od onoga što im Mi dajemo..." (El-Bekare, 3.)

Vjerovanje u poslanike (*rusul*) povlači za sobom obavezu vjerovanja u sve ono o čemu su oni obavijestili ljude. U to spada vjerovanje u meleke, vjerovjesnike, knjige, proživljenje, određenje i sve ono što je u detalje opisano riječima svih poslanika. Tu spada i vjerovanje u Allahova svojstva, Sudnji dan, *sirat*, polaganje računa, i, naravno, vjerovanje u Džennet i Džehennem.

U navedenim ajetima spominje se vjerovanje u određenje, dobro ili zlo, i upravo se zbog ovog razloga Ibn Omer, radijallahu anhum, poziva na hadis Poslanika, alejhis-selam, negirajući mogućnost bilo kakvog događaja izvan okvira Allahovog određenja. Ibn Omer suprotstavio se oštro tim ljudima i ukorio ih svojom izjavom da on nema ničeg zajedničkog s njima, a ni oni s njim. I jasno se iz njegovih riječi vidi kako nas obavještava da se djela tih ljudi ne uvažavaju kod Allaha ako oni ne povjeruju u određenje Uzvišenog.

Vjerovanje u Allahovo određenje ima dva stepena:

- vjerovanje i čvrsta uvjerenost da Allah Uzvišeni Svojim savršenim znanjem zna postupke Svojih robova, njihova hrdava djela, njihovu pokornost prema Njemu i grijeha koje će ljudi činiti, i to prije njihovog stvaranja. On zna ko će od njih ući Džennet, a ko u Džehennem. On je Taj Koji je ljudima pripremio nagradu ili kaznu, u ovisnosti o njihovim djelima, i to prije njihovog stvaranja i oblikovanja. On je to zapisao kod Sebe i isto pobrojao, a i to da se djela ljudi dešavaju sukladno Njegovom znanju i Knjizi;

- vjerovanje i čvrsta uvjerenost da je Allah Uzvišeni stvorio sva djela ljudi. Stvorio je nevjerstvo i vjeru, pokornost i grijeh i on je htio da ih stvori onakvim kakvi su.

Ovu kategoriju vjerovanja u određenje (*kader*) potvrđuju *eh-li sunne vel-džema'a*, dok je *kaderije*²¹ poriču. Prvi stepen vjerova-

²¹ Sekta čiji se pojavni korijeni bilježe krajem generacije ashaba. Oni su prvi započeli raspravu o kaderu ili određenju Allaha, dželle šanuhu. Dijele se u dvije struje; jedna poriče Božije određenje i poznata je po istom

nja u kader prihvataju mnoge kaderije, dok ga ne prihvataju njihovi ekstremisti kao što su M'abed el-Džeheni, koji je pitao Ibn Omera o svojim stavovima, Amr bin Ubejd i drugi.

Mnogi prethodnici govorili bi: "Suprotstavljajte se *kaderija*-ma znanjem; ako oni to prihvate, onda raspravljajte s njima; ako to poreknu, učinili su kufr!" Ovom izjavom namjeravali su istaći da onaj ko porekne praiskonsko Allahovo znanje koje je prethodilo ljudskim postupcima i ko porekne da je Allah ljude prije njihova stvaranja podijelio na sretne i nesretne i sve to zapisao kod Sebe u Knjizi pomno čuvanoj, taj je zanijekao Kur'an.

Međutim, ako oni to potvrde, ali istovremeno poreknu da je Allah stvorio postupke ljudi kao i to da je On tako odredio Svojom neograničenom praiskonskom voljom, onda s njima treba raspravljati jer njihovo odobravanje prve vrste *kadera* predstavlja argument protiv njih. Ulema *ebli sunne vel-džema'a* razilazi se u vezi s pitanjem da li treba ovu vrstu *kaderija* proglašavati nevjernicima ili ne. Šafija, Ahmed i drugi islamski učenjaci jasnog su stava da onaj ko porekne Allahovo praiskonsko postaje nevjernik. Ako se postavi dilema oko toga kako je Vjerovjesnik, alejhis-selam, u ovom hadisu napravio razliku između islama i imana kao i to da je sva vidljiva djela spomenuo u kontekstu islama, a ne imana, onda je rasprava slijedeća:

terminu, a kasnije postaje poznatija kao sekta zvana mu'teziliti. Druga struja poriče slobodnu volju čovjeka, a to je sekta džehmija. Osnova njihove novotarije jeste nemoć shvatanja Allahovog određenja i činjenice da On propisuje norme ophođenja koje su halal i haran; dobrima slijedi nagrada, neposlušnima slijedi kazna. Oni to smatraju nemogućim. Vjeruju da Uzvišeni Allah nagrađuje ili kažnjava nakon postupka ljudi, a nikako prije toga zato što je nemoguće da neko nešto stvori znajući unaprijed da mu se neće pokoravati. Govore i to da je nelogično postojanje zabrane nereda i pokvarenjaštva i da Uzvišeni ponovo stvara one za koje zna da će nered na zemlji sijati. Ovo vjerovanje dovelo ih je do stupnja poricanja ne samo Allahovog određenja već i Njegovog apsolutnog znanja.

- *selefi* i *ehlul-hadith*²² smatraju da se iman sastoji od riječi, djela i nijeta i da sva djela potpadaju pod naziv iman. Šafija, rahimehullah, tvrdi da o ovom pitanju postoji idžma (konsenzus) između ashaba, tabiina i tabii-tabiina;

- s druge pak strane, spomenuti učenjaci su oštro osudili one koji smatraju da djela nisu dio imana.²³ Od onih koji su se najžešće suprotstavili ideji da djela nisu dio imana smatrajući to mišljenje novotarijom su: Seid bin Džubejr, Ejub es-Sehtijani, Ibrahim en-Nehai, Ez-Zuhri, Jahja ibn Kesir²⁴ i drugi;

- Sufjan es-Sevri, rahimehullah, u vezi vjerovanja *kaderija* kaže: "To je ubačeno novotarsko mišljenje; zatekli smo ljude koji su drugačije vjerovali." Imam Evzai, rahimehullah, veli: "Prvi muslimani nisu pravili razliku između djela i imana." Omer ibn Abdulaziz, rahimehullah, u vrijeme svoje vladavine šalje svojim valijama pisma slijedećeg sadržaja: "Zaista se iman sastoji od obaveznih dje-

²² Učenjaci koji se bave temeljnim izučavanjem vjerodostojnosti hadisa Poslanika, alejhis-selam, i dosljednim praktikovanjem njihovim oživljavajući njegov sunnet daleko od novotarija i novina u vjeri. Njihova je odlika u tome što riječi Poslanika uvijek postavljaju prije mišljenja ljudi i po tome se razlikuju od inovatora koji svome ograničenom razumu uvijek daju prednost nad objavom u riječima Vjerovjesnika, alejhis-selam.

²³ Riječ je o sekti murdžija i o njihovom takozvanom vjerovanju *irdža* (prazna nada u Božiju milost bez praktikovanja djela propisanih islamom). Imaju veoma čudna i pogrešna shvatanja u vezi s pitanjem imana i njihova ideologija može se pronaći u izjavama mnogobrojnih islamskih sekti. Među njima ima onih koji govore da je iman samo govor jezika i potvrđivanje srcem, dok drugi pak smatraju da je iman samo svjedočenje jezikom. Ima i onih koji govore da je iman samo spoznaja Boga i ništa više od toga. Ovo ih vjerovanje dovodi do stadijuma poricanja da se iman povećava dobrim djelima, a umanjuje grijesima, što je suprotno vjerovanju ehlu-sunne vel-džema'a.

Imam Lelekai u poznatom djelu "Šerhu usuli i'tikadi ehli-sunne vel džemaa" prenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, slijedeću izjavu: "Klonite se *irdže* jer je to ogranak kršćanstva!"

²⁴ Autor poznatog tefsira.

la (*farz*) i propisa (*šeria*); pa ko ih upotpuni upotpunio je svoje vjerovanje. Ko ih ne upotpuni nije upotpunio svoj iman.“ To navodi Buharija u svom *Sahihu*.

Dokaz da su djela neodvojivi dio imana jesu riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

“Pravi su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju.” (El-Enfal, 2.)

Buhari i Muslim prenose hadis od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao izaslanstvu Abdul-Kajsa:

أمركم بأربع الإيماني بالله وحده وهل تدرون ما الإيمان بالله شهادة أن لا إله إلا الله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة وصوم رمضان وأن تعطوا من المغنم الخمس.

“Četvero vam naređujem; vjerovanje samo u Jedinog Allaha! A znate li šta je iman? Svjedočenje da nema boga osim Allaha; obavljanje namaza; udjeljivanje zekata; post mjeseca ramazana; i da od ratnog plijena udijelite jednu petinu.”

Isto tako Buhari i Muslim bilježe hadis Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem Vjerovjesnik, alejhis-selam, veli:

الإيمان بضع وسبعون أو بضع وستون شعبة فأفضلها قول لا إله إلا الله وأدناها إمالة الأذى عن الطريق والحياء شعبة من الإيمان.

“Iman se sastoji od sedamdeset i nekoliko dijelova; najbolji dio imana jeste posvjedočiti da nema boga mimo Allaha; najniži je otkloniti s puta ono što smeta ljudima. I stid je dio imana!”

Isto tako prenosi se od Ebu Hurejre, a on od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao:

لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن
ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن.

“Ne može bludnik učiniti blud, a da u trenucima bluda bude vjernik; niti će piti vino, a da u tim trenucima bude vjernik; niti će kradljivac ukrasti, a da u trenucima krađe bude vjernik!”,

Da ostavljanje spomenutih velikih grijeha nije od imana ne bi se onda on negirao od njihova počinioća, jer ime se gubi samo onda kada izgubi pojam na kojeg se odnose neki njegovi sastavni dijelovi ili nužnosti.

Kako potom iznaći način usaglašavanja među spomenutim tekstovima i između hadisa u kojem Džibril, alejhis-selam, pita o islamu i imanu i pravljenju razlike između njih od Poslanika, alejhis-selam, i njegova podvođenja djela pod pojam islama a ne imana. To će nam biti jasno ako prihvatimo slijedeće pravilo koje glasi: od imena ima i takvih kategorija koje obuhvataju različite pojmove kad se upotrijebe samostalno i općenito. Pa kada se takvo ime uporedo upotrijebi s drugim, onda ono označava neke od tih pojmova, a ime koje je upotrijebljeno uporedo s njim označava ostatak tih pojmova.

Kao primjer za spomenuto pravilo mogu se navesti imenice fekir (bijednik) i miskin (jadnik). Kada se jedna od spomenutih imenica navede samostalno, u kontekstu značenja obuhvata i značenje druge imenice koja nije spomenuta. Međutim, ako se spomenu zajedno, onda će jedna od njih označavati dio značenja koje označava kad dođe samostalno, a druga ostatak tih značenja.

Isti je slučaj s imenicama *islam* i *iman*. Ako se jedna od njih spomene samostalno, onda će ona obuhvatati u sebi oba značenja tih imenica. Međutim, ako se zajedno spomenu, jedna od njih će označavati dio značenja koja je označavala kada je došla samostalno, dok će druga označavati ostatak tih značenja.

Ovaj stav jasno zastupaju neki imami. Ebu Bekr Ismaili u svom djelu *Errisaletu ila ehlil džebel* rekao je: “Mnogi sljedbenici ehlu-sunneta rekli su: 'Iman se sastoji od riječi i djela, a islam je

izvršavanje onoga što je Allah naredio čovjeku da izvrši. Pa kada se ta dva pojma uporedno spomenu, kao npr. el-muminun vel-muslimun, onda svaki od njih ima različito značenje, a ako se spomene samostalno samo jedan pojam, onda on označava i obuhvata oba značenja tih pojmova."

Ovo značenje spominje također i El-Hattabi u svom djelu *Me'alimus-suneni* u kojem ga je podržala i grupa učenjaka koji su došli poslije njega.

Ovaj stav potvrđuje i hadis Poslanika, alejhis-selam, u kojem on objašnjava iman kad ga samostalno spominje u hadisu upućenom izaslanstvu Abdul-Kajsa s onim čime je objasnio islam uporedno spomenut s imanom u hadisu koji se odnosi na Džibrila. U drugom pak hadisu islam je opisan imanom, kao što stoji u predanju Ahmeda od Amra ibn Anbeseta, radijallahu anhu, a u kojem stoji da je neki čovjek došao Vjerovjesniku, alejhis-selam, i upitao ga:

يا رسول الله ما الإسلام قال أن تسلم قلبك لله وأن يسلم المسلمون من لسانك ويدك قال فأبي الإسلام أفضل قال الإيـان قال وما الإيـان قال أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله والبعث بعد الموت قال فأبي الأعمال أفضل قال الهجرة قال فما الهجرة قال أن تهجر سوء قال فأبي الهجرة أفضل قال الجهاد.

"Allahov Poslaniče, šta je to islam?" Poslanik mu odgovori: "Da svoje srce predaš Allahu i da muslimane poštetiš (zla) svojeg jezika i ruke!" Čovjek upita: "Koji je islam najbolji?" Poslanik reče: "Iman!" Čovjek upita: "A šta je to iman?" "Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove Poslanike, i u proživljenje nakon smrti!", odgovori Poslanik. Čovjek upita: "Koja su djela najbolja?" "Hidžra!", odgovori Poslanik. "Šta je to hidžra?", upita ovaj. "Napuštanje zlog i hrđavog!", odgovori mu Vjerovjesnik. Ovaj ga ponovo upita: "Koja je hidžra najbolja?" "Džihad!", odgovori mu Poslanik." Ovdje je Vjerovjesnik, alejhis-selam, okarakterizirao *iman* kao najbolji oblik islama i podveo pod njega djela.

Ovim detaljnim izlaganjem verifikovan je stav o pitanju imana i islama. Da li se radi o sinonimima ili ne?

Ehlus-sunne vel-džema'a i ehlul-hadis nemaju jedinstven stav oko toga. O tom pitanju napisali su mnogobrojna djela.

Od onih koji smatraju da je većina ehlus-sunne vel-džema'a zajedničkog stava, tj. da su iman i islam jedno te isto, jesu Muhammed ibn Nasr el-Mirvezi, Ibn Abdulberri a ovo mišljenje prenosi se i od Sufjana es-Sevrija putem predanja od Ejžuba bin Suvejda er-Remlija. Međutim, za Ejžuba vele da je slab prenosilac.

Neki pak prenose od ehlu sunneta da oni prave razliku između spomenutih termina, kao što je npr. Ebu Bekr ibn Sem'ani i drugi. Razlika između dva termina prenosi se i od mnogih učenjaka selefa kao što su Katada, Davud ibn Ebi Hjind, Ebu Džafer el-Bakir, Zuhri, Hammad ibn Zejd, Ibn Mehdi, Šurejk, Ibn Ebi Zib, Ahmed ibn Hanbel, Ebu Hajsema, Jahja ibn Me'in i dr. Međutim, oni nemaju identičan stav kad je u pitanju ta razlika između dva termina.

Prenosi se da su Hasan el-Basri i Ibn Sirin terminom *muslim* istovremeno obuhvatali i termin *mu'min*.

Ovo dosadašnje objašnjenje, koje smo naveli, uklanja razilaženje i nedoumice. Prema tome moguće je reći: kada se spomene posebno svaki od ta dva termina, islam i iman, onda nema razlike u njihovom značenju. Međutim, kada se uporedo navedu, onda imaju različita značenja.

Razlika među njima može se definisati i reći da je iman vjerovanje, priznanje i potvrđivanje srcem, a islam predanost roba Allahu, pokornost i potčinjenost Njemu, a to se postiže djelima (praksom) i to je vjera, kao što je Allah Uzvišeni u Kur'anu nazvao islam terminom *ed-din*. U hadisu Džibrila, alejhis-selam, Vjerovjesnik, alejhis-selam, *islam*, *iman* i *ihsan* naziva vjerom (*ed-din*). Ovo je također dokaz da kada se jedan od spomenutih termina spomene samostalno, onda on obuhvata i značenje drugog, a razlika u njihovu značenju nastaje onda kada se uporedo spomenu. Tada se pod imanom misli na vrstu vjerovanja srcem a pod islamom na djela kao vrstu.

Kada bi Vjerovjesnik, alejhis-selam, klanjao nekom dženazu, u svojoj bi dovi običavao reći: "Allahu naš, kome od nas produžiš život, učini da živi u islamu; a koga usmrtiš, učini neka umre u imanu!" To je zbog toga što se djela izvršavaju organima i njih može čovjek upražnjavati samo dok je u životu, a na smrti mu ostaje samo vjerovanje srcem.

Ovo je najvjerovatnije osnovni argument onim islamskim učenjacima koji smatraju da je svaki mumin istovremeno i muslim jer ko ostvari suštinu imana i ako se on ukorijeni u njegovom srcu, onda će, *de facto*, praktikovati djela islama. U kontekstu toga Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Zaista u tijelu ima organ; ukoliko je zdrav, cijelo je tijelo snažno; a ako se taj organ razboli, cijelo tijelo će se razboljeti. To je srce!"²⁵ Znači, ukoliko se iman ukorijeni u srce čovjeka, tragovi toga vidjet će se u živom praktikovanju islamskih normi.

Međutim, nije svaki musliman mumin. To je zato što iman može biti slab i u tim trenucima srce nije potpuno privrženo imanu, i pored djelimičnog praktikovanja nekih islamskih normi. U toj situaciji čovjek je musliman, ali nepotpunog imana. Kao što Uzvišeni kaže: ﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا﴾ "Neki beduini govore: 'Mi vjerujemo!' Reci: 'Vi ne vjerujete, ali recite: 'Mi se pokoravamo!...' (El-Hudžurat, 14.) Ovdje nije riječ o pravim munaficima već o ljudima slabog imana. To je stav Abdullaha ibn Abbasa, radijallahu anhumu, i drugih.²⁶

²⁵ Ovo je dio hadisa Numana ibn Bešira, radijallahu anhu, koji se nalazi pod rednim brojem 6 u ovoj knjizi.

²⁶ "Uzvišeni Allah poriče beduinima to što sami sebe nazivaju vjernicima, a tek su prihvatili islam, a za to vrijeme nisu uspjeli učvrstiti vjerovanje u svojim srcima. Iz ovog ajeti-kerima može se zaključiti da je iman nešto specijalnije u odnosu na islam, kako smatraju pripadnici ehlu-sunne vel-džema'a pa navode hadis kada je Džibril, alejhis-selam, upitao šta je islam, zatim iman, zatim ihsan. Na taj se način izdvaja iz općeg u posebno, a iz posebnog u još bolje. A pošto su beduini sami sebe uzdigli na položaj na koji još nisu bili stigli, na ovaj im se način skreće pažnja zbog toga. Oni ne spadaju u kategoriju munafika, kako ih neki smatraju, jer da

Također, dokaz ovoj tvrdnji jeste nastavak istog ajeta: "*Ako Allaha i Njegova Poslanika budete slušali, On vam neće umanjiti nagradu za vaša djela...*" Znači neće im umanjiti nagradu, a to znači da kod njih postoji tolika doza imana na osnovu koje se primaju njihova učinjena djela.

To potvrđuju i riječi Poslanika upućene Sa'du ibn Ebi Vekasu, radijallahu anhu, kada mu je rekao: "Nisi dao onom čovjeku, a on je mumin!"²⁷, te mu Vjerovjesnik reče: "Ili je samo musliman!?"²⁸

Ovaj hadis aludira na to da dotični čovjek nije dostigao stepen imana nego je ostao još na stepenu vanjskih manifestacija islama.

Znači, nema sumnje da ukoliko iman oslabi u srcu čovjeka, onda će se to jasno vidjeti u nepraktikovanju vidljive manifestacije islama.

Međutim, naziv iman uskraćen je čovjeku koji ne praktikuje vadžibe imana, kao što to stoji u hadisu Poslanika, alejhis-selam: "**Ne može bludnik učiniti blud, a da u trenucima bluda bude vjernik...**"

Ulema ehlus-sunneta nije saglasna da li se takav čovjek naziva vjernikom s nepotpunim imanom ili će se za njega reći da nije vjernik nego samo musliman. Oni u vezi s tim pitanjem imaju dva stava, a prenose se i dva predanja od Ahmeda.

Međutim, islam se, i pored namjernog zapostavljanja nekih njegovih vadžiba ili činjenja njegovih zabrana, ne može negirati nekim djelom pojedinca osim samo u slučaju kada uradi nešto što

su kao oni, ponašali bi se svirepo i nečasno, kao što se tako spominju munafici u suri 'Et-Tewbe' (97. ajet). Međutim, o njima se govori na jedan odgajivački način." Tefsir Ibn Kesir, skraćena verzija, prijevod na bosanski (1420. god. po H. / 2000. god.), str. 1286.

²⁷ Ovo je konstatacija u smislu čuđenja a ne ukora prema Poslaniku, alejhis-selam, jer su ashabi još uvijek bili u fazi učenja islamskog odgoja.

²⁸ Bilježi Buhari, *Fethul-Bari*, 1/79.

totalno negira vjeru islam.

Ne postoji nikakvo predanje iz sunneta Poslanika, alejhis-salam, koje govori o negiranju islama pojedincu koji ne praktikuje pojedine vadžibe islama, kao što je to slučaj s napuštanjem nekih vadžiba imana, pa i pored toga što se nevjerstvom naziva upražnjavanje nekih zabrana, kao što se i licemjerstvom nazivaju takvi postupci.

Ulema se razilazi u vezi s pitanjem počinitelja velikih grijeha, tj. da li se on smatra nevjernikom koji je počinio malu vrstu kufra, ili ga treba smatrati munafikom koji je počinio malu vrstu nifaka? Meni nije poznato da je neko od eminentne islamske uleme dozvolio da se takvi nazivaju i smatraju nevjernicima. Međutim, prenosi se od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, da je rekao: "Ko odbije udjeliti zekat nije musliman!" Najvjerovatnije je Ibn Mesud osudio ovaj postupak kao *kufir* vjerujući da on izvodi iz islama. Također se prenosi da je Omer, radijallahu anhu, smatrao nemuslimanima one ljudi koji su u stanju obaviti hadž, a to ne učine.²⁹ Iz navedenog se vidi da je Omer vjerovao da su ti ljudi kafiri i zbog toga je htio uzeti od njih džizju. To se vidi iz njegovih riječi: "Još uvijek nisu ušli u islam!", tj. još uvijek se nisu okanili slijeđenja svoje stare vjere.

Ovim nam postaje jasno da se islam ne može negirati individui osim u slučaju ako ne učini neko djelo koje izvodi iz vjere. Ukoliko se islam spomene općenito ili u pozitivnoj konotaciji, pohvalno, onda je i iman sa svim svojim značenjima obuhvaćen njime. To smo već naveli u hadisu Amra ibn Anbeseta, radijallahu anhu.

Uzvišeni Allah obavještava nas da je kraljica od Sabe ušla u islam slijedećim riječima:

﴿قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

²⁹ Aludira se na poznatu Omerovu izjavu: "Htio sam postaviti sebi zamjenika dok ja pođem uzeti džizju od onih koji ne obavljaju hadž, a to mogu učiniti; oni nisu muslimani..."

“Gospodaru moj”, uzviknu ona, “ja sam se prema sebi ogriješila i u društvu sa Sulejmanom predajem³⁰ se Allahu, Gospodaru svjetova!” (En-Nahl, 44.)

O Jusufu, alejhis-selam, obavještava nas da je molio Allaha da umre u islamu. To sve upućuje da kada se islam spomene općenito, obuhvata ista značenja koja ima i iman, tj. uvjerenje srcem.

Zatim, nema sumnje da su svjedočenja da nema boga osim Allaha i da je Muhammed, alejhis-selam, Njegov Poslanik, svojstva islama. Međutim, kad se zahtijeva njihovo izgovaranje za ulazak u islam, ne misli se samo na njihovo verbalno izgovaranje bez vjerovanja u njihovo značenje, iz čega se zaključuje da vjerovanje u njihova značenja ulazi u islam. Riječ islam spomenuta u slijedećem ajetu: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ *“Allahu je prava vjera jedino – islam...”* (Ali Imran, 19.) protumačen je monoteizmom i vjerovanjem od nekih učenjaka selefa, kao npr. Muhammeda bin Džafera bin Zubejra.

Ako se iman negira dotičnoj osobi, a potvrdi mu se islam, kao što je slučaj s beduinima o kojima nas je Uzvišeni Allah obavijestio, tu se onda misli na nedovoljnost imana u srcu te osobe. S druge pak strane, toj se osobi potvrđuje sudjelovanje u vidljivim islamskim djelima i to predstavlja onu dozu imana koja je dovoljna da im djela učini ispravnim jer bez prisutnosti te doze imana, dotična osoba ne bi bila musliman. Takvim se ljudima negira iman zbog odsutnosti slasti stvarne spoznaje imana i zanemarivanja nekih njegovih vadržiba.

Osnova ove tvrdnje temelji se na tome što uvjerenost koja se nalazi u srcima nije identična. I to je uistinu tačno. I to se prenosi u najautentičnijem predanju od Ebu Abdullaha Ahmeda bin Hanbela.

Tako npr. vjerovanje potpuno uvjerenih (siddikîn) kojima se gajb (nevidljivo), u njihovim srcima prikazuje kao da ga očima vi-

³⁰ *Predajem se*, tj. prihvatila sam islam; jedno od značenja islama jeste i predavanje Uzvišenom Allahu.

de i čiji iman ne podržava nikakvo dovođenje u sumnju ili nedoumicu nije poput imana ostalih ljudi koji nisu dostigli ovaj stepen uvjerenosti i koji, kada bi bili dovedeni u sumnju, posumnjali bi.

Zato je Poslanik, alejhis-selam, stepen ihsana opisao kao robovanje Allahu kao da Ga Njegov rob vidi. Na ovom stepenu nisu svi vjernici. Zbog toga su neki od selefa rekli: "Ebu Bekr, radijallahu anhu, nije vas pretekao s postom i namazom, nego nečim što je osjećao u svojim prsima!"

Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhumu, upitali su da li su se ashabi smijali? On odgovori: "Nego šta, a iman im je u srcima bio poput brda!" Pa zar se može porediti ovaj iman s imanom onog u čijem srcu težina imana ne prelazi težinu jednog kukuruzna ili ječmena zrna. Toliki će iman biti kod onih monoteista koji će posljednji izaći iz vatre. Za njih se može reći da im iman nije ušao u srca zbog njegove slabosti kod njih.

Ova pitanja, tj. pitanja o islamu, iman, nevjerstvu i nifaku jesu veoma važna pitanja. Uzvišeni je Allah sa njima povezao sreću i nesreću na ovom i budućem svijetu, a i to ko će u Džennet a ko u Džehennem.

Zato nije ni čudo što se prva razilaženja i nesuglasice u ume-tu bilježe baš oko njih. To je razilaženje haridžija s ashabima.³¹

³¹ Članovi najranije vjerske sekte islama, koja je, sa stajališta razvoja temeljnih vjerskih stavova, posebno važna zato što je formulirala pitanja koja se odnose na teoriju halifata i na njezino opravdanje vjerom ili djelima. Drugi važan član haridžijske ideologije jeste kategoričko odbacivanje o opravdanju putem vjerovanja ili djelovanja. Oni idu tako daleko u moralnoj strogosti da uskraćuju naslov vjernika svakom ko počini veliki grijeh i prema njemu postupaju kao prema vjeroodstupniku (*murted*), što je, svakako, oprečno vjerovanju ehklus-sunneta. Njihovo krajnje krilo smatra da onaj ko na taj način postane nevjernikom ne može se više vratiti vjeri, te ga zbog otpadništva treba ubiti, a isto tako njegove žene i djecu. Ovaj okrutni princip predstavlja čudan i nelogičan kontrast duhu trpeljivosti koji haridžiti ukazuju prema nemuslimanima i koji u nekim njihovim školama ide tako daleko da priznaje jednakost onim židovima i

Naime, haridžije su velike grješnike iz redova muslimana proglasili definitivnim nevjernicima i prema njima se ophodili kao prema ateistima. Na osnovu toga krv i imetak takvih muslimana proglasili su dozvoljenim.

Nakon njih nastupa smutnja *mu'tezilita*³² i njihova ideologija o stanju između vjerovanja i nevjerovanja. Nakon ovih nailazi smutnja *murdžija* i njihova ideologija da je grješnik potpunog imana, ukoliko je vjernik.

O spomenutim pitanjima klasični i postklasični učenjaci napisali su veliki broj zapaženih djela. Među najzapaženijim autorima selefa su: Ahmed ibn Hanbel, Ebu Ubejd el-Kasim ibn Selam, Ebu Bekr ibn Ebi Šejba, Muhammed ibn Eslem et-Tusi i drugi. Nakon njih nastala su mnogobrojna djela napisana od svih frakcija.

Eto, u proteklim recima spomenuo sam globalno neka temeljna načela ovih pitanja i naveo sam neka razilaženja u vezi s pi-

kršćanima koji šehadet izgovaraju ovako izmijenjen: "Muhammed je Poslanik Božji za Arape, ali ne i za nas!" O ovoj sekti Poslanik, alejhis-selam, kaže: "*Nećete vrednovati svoj namaz koliko njihov, a nećete vrednovati ni svoj post ni učenje (Kur'ana) koliko njihov post i učenje. Učit će Kur'an, a on neće prelaziti njihovu ključnu kost. Napuštati će islam kao strijela odapeta iz luka. Gdje god ih sretnete, ubijajte ih ili se borite protiv njih. Na Sudnjem danu onaj koji ih je ubijao, kod Allaha će imati veliku nagradu. Ako ih ja sretnem, ubijao bi ih kao što je Ad ubijen!*" (Bilježi Buhari).

³² Sljedbenici Vasila bin Ataa i Amra bin Ubejda. Nazvani su ovim imenom zbog njihovog napuštanja predavanja Hasana Basrija s kojim su se sukobili u vezi s pitanjem velikih grješnika. Njihova ideologija sastoji se od pet tačaka: 1. poricanje Allahovog određenja; 2. poricanje Allahovih savršenih svojstava; 3. Allahova je dužnost ispuniti prijetnju onome kome je zaprijetio; 4. velikim grijehom čovjek izlazi iz imana, ali ne postaje nevjernik; 5. naređuju dobro i odvraćaju od zla time što druge prisiljavaju da prihvate njihovo vjerovanje i pozivaju u borbu protiv legalno izabranih islamskih imama. Danas ideologiju mu'tezilizma zastupaju ši'itske i neke derviške sekte.

tanjem njihovih shvatanja i mislim da je u ovom poglavlju to dovoljno.

* * *

Već smo spomenuli da su djela dio islama i imana. Potom smo naveli koja se to djela, tjelesna i duševna, mogu svesti pod te pojmove. Tako možemo reći da u djela islama spada i iskreno ispovijedanje vjere Allahu Uzvišenom, potpomaganje Njegove vjere i podučavanje ljudi Njegovoj vjeri, čistota srca od prevare, zavisti, mržnje i svega onoga što uznemiruje ljude.

U djela imana spada strahopoštovanje u srcu pri spominjanju Allaha, bogobojaznost prilikom zikra i slušanja ajeta iz Njegove knjige, povećanje imana kao rezultat toga, oslanjanje samo na Njega Jedinoga, strah od Allaha javno i tajno, zadovoljstvo Allahom Gospodarem, vjerom islamom i Muhammedom, alejhis-selam, poslanikom, davanje prednosti smrti i najvećim vrstama patnji nad vraćanjem u nevjerstvo, postojana svijest o blizini Uzvišenog Allaha Njegovom robu, kontinuirani osjećaj Njegove prisutnosti, davanje prednosti ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku nad svim drugim, voljeti i mrziti samo radi Allaha, udjeljivati i uskraćivati samo radi Njega, da i najmanji pokret bude radi Njega, privikavanje duše finansijskoj i tjelesnoj pokornosti prema Njemu, radost pri činjenju dobrih djela, tuga i žalost poslije učinjenog hrdavog djela, davanje prednosti Poslaniku, alejhis-selam, nad svojim životom i imetkom, stidjeti se i lijepo se ophoditi prema ljudima, željeti vjernicima ono što čovjek želi sebi, pomaganje vjernika i rame uz rame s njima boriti se na Allahovom putu i tugovati zbog nesreće i nedaće muslimana.

Ovdje ćemo spomenuti neke hadise koji govore o tome.

Tekstovi koji govore o djelima koja potpadaju pod pojam islama:

Od Džubejra ibn Muti'ma prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, na hutbi kod mjesta zvanog Hifa na Mini rekao:

ثلاث لا يغفل عليهن قلب مسلم إخلاص العمل لله ومناصحة ولاة الأمور

ولزوم جماعة المسلمين فإن دعوتهم تحيط من ورائهم.

“Tri su stvari koje otklanjaju zlobu iz srca muslimana: iskreno činjenje djela Allahu; savjetovanje pretpostavljenih i čvrsto držanje zajednice muslimana jer njihov poziv dopire do ljudi!”³³ U hadisu je rečeno da ova tri svojstva uklanjaju zlobu iz srca muslimana.

Od Ebu Musaa prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio upitan ko je među muslimanima najbolji, te je odgovorio: “Onaj koji muslimane poštedi svog jezika i ruku!”³⁴

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

المسلم أخو المسلم فلا يظلمه ولا يخذله ولا يحقره بحسب امرئ من الشر أن يحقر أخاه المسلم كل المسلم على المسلم حرام دمه وماله وعرضه.

“Musliman je muslimanu brat i on mu ne čini nepravdu; ne izdaje ga i ne prezire. Dovoljno je čovjeku zla da prezire svog brata muslimana. Svakom muslimanu zabranjena je krv, čast i imetak drugog muslimana!”³⁵

Tekstovi koji govore o djelima koja potpadaju pod iman su:

Riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾

“Pravi su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene...” (El-Enfal, 2.);

﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾

“Zar nije vrijeme da se vjernicima srca smekšaju kad se Allah i Istina koja se objavljuje, spomene...” (El-Hadid, 16.);

³³ Bilježi Ibn Madža.

³⁴ Bilježi Buhari, Fethul-Bari, 1/54.

³⁵ Bilježi Muslim, 2564.

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

“... a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!” (El-Maide, 23.)

Abbas ibn Abdul-Muttalib pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Osjetio je slast imana ko je zadovoljan da mu Allah bude Gospodar, islam vjera, a Muhammed poslanik.”³⁶

Priznanje da je Allah jedini istiniti Gospodar i zadovoljstvo koje čovjek osjeća tim priznanjem povlači zadovoljstvo ispoljavanja robovanja Njemu Jedinom, Koji sudruga nema. Tu spada i zadovoljstvo onim što odredi i izabere Allah Svom robu.

Zadovoljstvo islamom znači njegovu odlikovanost nad ostalim vjerama. Zadovoljstvo Muhammedom, alejhis-selam, kao poslanikom znači bespogovorno prihvatanje svega onoga što je od Allaha objavljeno i iskazivanje potpune pokornosti i vedrine pri njegovom prihvatanju. Uzvišeni kaže:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِي شَيْءٍ مِّنْهُم لَّا يَحْكُمُوا فِي أَنْفُسِهِمْ خَرَجًا مَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

“I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.” (En-Nisa, 65.)

U dva *Sahiha* prenosi se od Enesa da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Koga budu krasila tri svojstva, osjetit će slast imana: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svega, da brata muslimana voli samo u ime Allaha i da mrzi povratak u kufr, nakon što ga je Allah iz njega izbavio, kao što prezire biti bačen u vatru.”

Isto tako se od Enesa prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Nijedan od vas neće biti pravi vjernik, dok mu ja ne bu-

³⁶ Bilježi Muslim, 34.

dem draži od njegovog djeteta, od njegovog roditelja i svih ljudi”, a u drugom predanju “... od njegove porodice, njegovog imetka i svih ljudi.”³⁷

Što se pak *ihsana* tiče, spomenut je u Kur'anu na nekoliko mjesta. Ponekad uporedo s imanom, a ponekad s islamom, dok je na nekim mjestima spomenut uporedo s bogobojaznošću i dobrim djelom.

U ajetu koji slijedi ihsan je spomenut uporedo s imanom:

﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

“Onima koji vjeruju i dobra djela čine nema nikakva grijeha u onome što oni pojedu i popiju³⁸ kad se klone onoga što ime je zabranjeno i kad vjeruju i dobra djela čine, zatim se Allaha boje i vjeruju i grijeha se klone i dobro (*ihsan*) čine. Allah voli one koji drugima dobro (*ihsan*) čine.” (El-Maide, 93.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾

“One koji budu vjerovali i dobra djela činili – Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobra djela činio.” (El-Kehf, 30.)

U slijedećem ajetu ihsan je spomenut uporedo s islamom:

﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾

“A nije tako! Onoga ko se bude Allahu pokoravao i uz to dobra (*ihsan*) djela činio, toga čeka nagrada kod Gospodara njegova...” (El-Bekare, 112.)

﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾

“Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra (*ihsan*) djela uhvatio se za najčvršću vezu...” (Lukman, 22.)

³⁷ Bilježi Buhari, 1/58.

³⁸ Ajet govori o periodu prije zabrane opojnih pića.

U ovom ajetu ihsan je uporedo spomenut s bogobojaznošću:

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾

“Allah je zaista na strani onih koji se Allaha boje i grijeha klone i koji dobra (ihsan) djela čine.” (En-Nahl, 128.)

U ovom ajetu ihsan se spominje samostalno:

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾

“One koji čine dobra (ihsan) djela čeka nagrada, i više od toga...” (Junus, 26.)

U Muslimovoj³⁹ zbirci *Sahihul-Muslim* stoji komentar značenja Allahovih riječi: *“...i više od toga...”*, s gledanjem u Allahovo plemenito lice u Džennetu. To i odgovara da bude nagrada onima koji su dostigli stepene ihsana jer ihsan znači da vjernik obožava na ovom svijetu svog Gospodara potpuno prisutne svijesti i duha kao da Ga vidi svojim srcem i gleda u Njega kod ispoljavanja raznih oblika ibadeta. Nagrada za to je, svakako, istinsko gledanje u Allahovo lice na budućem svijetu.⁴⁰

Nasuprot tome stoji Allahovo obavještenje o kazni za nevjernike i uskraćivanju svakog dobra za njih na budućem svijetu: كَلَّا ﴿إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّحَجُوبُونَ﴾ *“Uistinu, oni će toga dana od Gospodara svoga zaklonjeni biti.” (El-Mutaffifin, 15.)* To im je kazna zbog stanja u kojem su se nalazili na ovom svijetu jer su se na njihova

³⁹ Hadis, 181.

⁴⁰ Imam Ahmed prenosi od Suhejla er-Rumija da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, učio ovaj ajet: *“One koji čine dobra djela čeka lijepa nagrada, i više od toga...”* Zatim je rekao: *“Kada uđu stanovnici Dženneta u Džennet i stanovnici Vatre u Vatru, viknut će melek: 'O stanovnici Dženneta, vi imate kod Allaha obećanje i On želi da vam ga ispuni', pa će reći: 'Kakvo obećanje! Zar nije učinio da pretegnu naše terezije? Zar nije učinio bijelim naša lica, uveo nas u Džennet, a izbavio od Vatre?'”* – prenosilac hadisa dalje kaže: *“Pa će im otkriti zastor i gledat će u Njega; tako mi Allaha, nije im Allah dao ništa draže od gledanja u Njega niti veselije za njihove oči.”* Tefsir Ibn Kesir, skraćeno izdanje, str. 594.

srca nagomilali crnilo i nemarnost što ih je odvratilo od spoznaje i pokornosti Uzvišenom na ovom svijetu. Zato im je i kazna odgovarajuća, bit će zaklonjeni i uskraćeni viđenja svoga Gospodara na budućem svijetu.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam, da je ihsan: "Da robuješ Allahu kao da Ga vidiš..." doslovce ukazuju na to da čovjek samo na ovaj način treba robovati Allahu. To stanje označava postojanu pripravnost svijesti o blizini Uzvišenog kao da je tu ispred pa da Ga čovjek gleda. To sa sobom povlači skrušenost, strah, veličanje i strahopoštovanje prema Njemu. To je upravo značenje Ebu Hurejrinog predanja u kojem stoji: "Da se bojiš Allaha kao da Ga vidiš..." Navedene stvari obavezuju vjernika da praktikuje islamske propise savjetujući i druge da to čine i da ulaže napor za što bolju i potpuniju njihovu praksu.

Za riječi Poslanika, alejhis-selam: "...pa iako Ga ti ne vidiš, zaista On tebe vidi..." rečeno je da su obrazloženje prethodnog dijela iste rečenice. Prema tome, vjerniku je naređeno da bude svjestan Allahovog nadzora i blizine u svom ibadetu i to toliko kao da Ga istinski vidi. Međutim, to ponekad biva za čovjeka teško pa će se u toj situaciji potpomoći snagom svog imana i time ojačati svijest da ga Allah vidi i promatra i u njegovoj tajnosti i javnosti i da Mu ništa nije skriveno. Ukoliko čovjek dostigne ovaj stupanj imana, onda mu je lahko preći na drugi stupanj a to je realizacija kontinuiranog osjećaja srcem Allahove blizine i prisutnosti, i to u tolikoj mjeri kao da Ga vidi.

Međutim, neki su mišljenja da je ovo pokazatelj onima koji ne mogu robovati Allahu kao da Ga vide, već da dovedu sebe u stanje robovanja Njemu svjesni da ih On vidi i zna sve njihove postupke i da upravo taj moment izazove kod njih stid od Allahovog posmatranja njih. Kur'an nas na puno mjesta upućuje na ovaj veoma važan detalj. Kao npr. u ovim ajetima:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾

"...a kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu..." (El-Bekare, 186.)

﴿مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ﴾

“...Nema tajnih razgovora među trojicom, a da On nije četvrti, ni među petericom, a da On nije šesti, ni kad ih je manje ni kad ih je više, a da On nije s njima gdje god oni bili...” (El-Mudžadele, 7.)

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾

“Što god ti važno činio, i što god iz Kur’ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimete.” (Junus, 61.)

﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾

“...jer Mi smo njemu (čovjeku) bliži od vratne žile kucavice.” (Kaf, 16.)

﴿وَلَا يَسْتَحْفِظُونَ مِنْ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ﴾

“...ali se ne mogu sakriti od Allaha, a On je s njima...” (En-Nisa, 108.)

Mnogobrojni su vjerodostojni hadisi koji motivišu na dočaravanje Allahove blizine prilikom obavljanja obreda. Primjer toga jeste Poslanikovo obraćanje jednoj skupini ashaba koji su preglasno činili zikr Allaha, kada im je rekao: “Vi ne prizivate gluhog, niti odsutnog; vi prizivate Onog Koji sve čuje i blizu je.” U drugim predanjima stoji: “On je vama bliži od vratova vaših jahalica.” “On vam je bliži od vaše vratne žile kucavice.”⁴¹ Također i hadis: “Uzvišeni Allah kaže: ‘Ja sam s Mojim robom kad god Me spomene i kad god mu se usta pokreću spominjući Mene.’”⁴² “Uzvišeni Allah kaže: ‘Ja sam tamo gdje Moj rob zamisli i Ja sam uz njega kada Me spomene. Ako me spomene u sebi, Ja ga spomenem u Sebi; a ako Me spomene u skupu, Ja ga spomenem u skupu odabranijem od njegovog. Ako Mi se približi koliko jedan pedalj, Ja mu se pribli-

⁴¹ Bilježi Buhari, *Fethul-bari*, 6/135.

⁴² Bilježi Buhari, *Fethul-bari*, 13/417.

ližim koliko lakat. Ako Mi se približi lakat, Ja mu se približim hvat. Ako Mi u susret krene idući, Ja krenem prema njemu žureći.⁴³

Onaj koji doslovno značenje sadržaja ovih hadisa shvata kao *tešbih*,⁴⁴ *hulul*⁴⁵ ili *ittihad*,⁴⁶ neka zna da je neznalica i takvi ne shva-

⁴³ Bilježi Buhari, *Fethul-bari*, 13/384., i Muslim, 2675.

⁴⁴ Et-Tešbih, uspoređivanje Božijih osobina sa svojstvima čovjeka; upodobljenje Boga čovjeku; antropomor-fizam. Kršćanska dogma o tjelesnoj sličnosti između čovjeka i Boga koja nalazi slične detalje u učenjima nekih sufijskih krugova u kojima se jasno da vidjeti čežnjiva potreba mističkog obožavanja «mladosti» kao izraza u snažnim antropomorfnim vizijama Boga kao «mladog ljepotana». Inače, ideologiju antropomorfizma kao heretsku novotariju u islam je uveo Hišam ibnul-Hakem er-Rafidi, pripadnik ekstremnog šiitskog pravca El-Bejanijja. Umro je 190. godine po Hidžri.

Tekst ovih hadisa glasi:

وقوله للذين رفعوا أصواتهم بالذكر إنكم لا تدعون أصم ولا غائبا إنكم تدعون سميعا قريبا وفي رواية وهو أقرب إلى أحدكم من عنق راحلته وفي رواية هو أقرب إلى أحدكم من جبل الوريد وقوله لك يقول الله عز وجل أنا مع عبدي إذا ذكرني وتحركت بي شفتاه وقوله يقول الله عز وجل أنا مع ظن عبدي بي وأنا معه حيث يذكرني فإن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي وإن ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ خير منه وإن تقرب مني شبرا تقربت منه ذراعا وإن تقرب مني ذراعا تقربت منه باعا وإن أتاني يمشي أتيته هرولة.

⁴⁵ El-Hulul, u poglavlju o izučavanju islamskih sekti ovaj termin označava vjerovanje o postojanju direktne veze između Boga i čovjeka, tj. da je čovjek sa svojom materijom pretopljen u Božije biće. Korijen ovog herezizma jeste Aristotelovo učenje o hilomorfizmu. Dalje nalazi potporu u kršćanstvu u učenju duhovno-materijalističkog dualizma između Boga i Isusa. Također ekstremni sufijski vođa Halladž smatra da je on dio Božijeg bića. Zbog ove izjave osuđen je na smrt. Ovo vjerovanje još uvijek egzistira kod ekstremnih šiitskih grupacija koje smatraju da je Džafer es-Sadik pretopljen u Božije biće.

⁴⁶ Ittihad, u sufijskom učenju ovaj termin označava mističko sjedinjenje koje čovjeka i njegovog Stvoritelja stapa u jedno. Ova koncepcija o stanju jedinstva veoma sliča učenju o već spomenutom hululu. Ova politeistička ideologija vuče korijene iz hinduskih religija. Muhammed

taju ništa od Allahove objave Njegovom Poslaniku, a Allah i Njegov Poslanik s njima nemaju ništa. Neka je slavljén Onaj Kome ništa nije slično, a On sve vidi i sve čuje.

Ko uspije došći ovaj stepen vizije Allahove prisutnosti tokom zikra i obavljanja obreda osjetit će zadovoljstvo u toj Allahovoj blizini i zasigurno će izgubiti želju za društvom Njegovih stvorenja.

Ko pomno promotri ono na što upućuje ovaj veličanstveni hadis shvatit će da se sve nauke i spoznaje, na kraju krajeva, vraćaju na njega i potpadaju pod njegova značenja, kao i to da sva znanja učenjaka svih islamskih frakcija ovog umeta ne izlaze iz okvira ovog hadisa i onoga na što on aludira, bilo to načelno ili detaljno.

Tako npr. islamski pravници raspravljaju o ibadetima kao sastavnim svojstvima islama. Tome dodaju još imovinske, bračne i krivične norme. Sve se to ubraja u islamsku nauku, kako smo već napomenuli. Međutim, puno je još islamskog učenja koje se odnosi na ponašanje, moral itd. o kojem oni vrlo malo govore, a o značenju šehadeta, koji je temelj cijelog islama uopće i ne govore.

Apologetičari koji govore o temeljima vjera raspravljaju i o šehadetu, vjerovanju u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i o vjerovanju u Njegovo određenje.

Oni koji se bave spoznajom i lijepim ponašanjem raspravljaju o stepenima ihsana i unutrašnjim djelima koja također ulaze u iman, kao što su strah, ljubav, oslanjanje na Allaha, zadovoljstvo, strpljenje itd.

Prema tome, sve šerijatske znanosti kojima se bave muslimanske frakcije obuhvaćene su ovim hadisom. Dakle, ovaj hadis je

Dijau'rrahman kaže da se osnova ove politeističke ideologije temelji na tri načela, a to su: upoznavanje Stvoritelja putem spoznaje Njegovih stvorenja; razlučivanje između Stvoritelja i prirode univerzuma; vjera u materijalno i duhovno jedinstvo između Stvoritelja i prirode atoma od kojeg je stvoren ovaj univerzum.

dovoljan.

Allahu Uzvišenom pripada hvala i milost.

* * *

Ostaje nam da još pojasnimo pitanje Džibrila, alejhis-selam, o Sudnjem danu i Poslanikov, alejhis-selam, odgovor: "O njemu upitani ne zna više od onoga koji pita.", tj. da je znanje svih stvorenja u vezi s pitanjem vremena kada će nastupiti Sudnji dan isto. To pak znači da je znanje o tome Allah zadržao samo za Sebe.

Zato se prenosi da kada neki učenjak bude upitan o nečemu što ne zna, treba reći da to ne zna i to mu neće umanjiti autoritet, naprotiv, to će se smatrati od njegove vjere i pobožnosti jer iznad svakog učenog ima onaj koji je učeniji od njega.

Ebu-Hurejra prenosi hadis od Vjerovjesnika, alejhis-selam, u kojem stoji: "Petero je, niko ih ne zna osim Uzvišenog Allaha."⁴⁷ Zatim je proučio:

﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

"Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu i samo On zna šta je u matericama, a čovjek ne zna šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti; Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten." (Lukman, 34.)

O ovome svjedoči i slijedeći ajet:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْتَةً﴾

"Pitaju te o Smaku svijeta, kada će se zbiti. Reci: 'To zna jedino Gospodar moj, On će ga u njegovo vrijeme otkriti, a težak će biti nebesima i Zemlji, sasvim neoče-

⁴⁷ Bilježi Buhari, 4777. Slično predanje prenosi se i od Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, u istom poglavlju pod brojem 4778.

kivano će vam doći..." (El-Ea'raf, 187.)

U Buharijinom *Sabihu* prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:⁴⁸ "Pet je ključeva tajni koje zna samo Allah", a potom je proučio ovaj ajet: "*Kod Allaha je samo znanje o nastupu Sudnjeg dana...*" (Lukman, 34.)

* * *

Na pitanje Džibrila, alejhis-selam: "Obavijesti me o predznacima Sudnjeg dana!"

Poslanik, alejhis-selam, spomenuo je o Sudnjem danu samo dva predznaka.

Prvi: "Kad robinja rodi svoju gospodaricu..." Pod gospodaricom se misli na njenu gazdaricu i vlasnicu, a u predanju od Ebu Hurejre stoji: "...svoga gospodara."

Ovim se aludira na osvajanje zemalja i mnoštvo robova među kojima će biti najviše žena od kojih će se rađati mnoga djeca. Tako će ženski zarobljenik biti robinja kod svog vlasnika. Djeca koju će ta robinja roditi svome gospodaru imat će status gospodara, tj. bit će slobodna jer je dijete gospodara na mjestu samog gospodara, pa će tako to dijete robinje biti na mjestu njena gospodara i vlasnika.

Imam Hattabi smatra da je ovo mišljenje onih koji tvrde da se majka djeteta oslobađa zbog svog djeteta na osnovu udjela miraza na koji to dijete ima pravo u zaostavštini svog oca, jer vlasništvo nad tom robinjom majkom prelazi sa oca vlasnika na djecu te robinje putem miraza te se zbog toga ona oslobađa, pošto nije dozvoljeno da roditelj bude rob svojoj djeci, s tim što se ona prije smrti svoga gospodara treba prodati. Međutim, Hattabi smatra da je ovo mišljenje veoma diskutabilno.

Rekoh: "Ima uleme potpuno suprotnog mišljenja," tj. da se majka djeteta ne smije prodati kao robinja jer će ona svakako na-

⁴⁸ Bilježi Buhari, *Fethul-Bari*, 2/524.

kon smrti svoga vlasnika biti slobodna.

U ovakvoj situaciji je upravo njeno dijete na mjestu njena gospodara, tj. kao da ju je ono oslobodilo i zato se njeno oslobađanje pripisuje njemu jer je ono u biti bilo uzrok njena oslobađanja pa se čini kao da je ono bilo njen vlasnik.

Neki su učenjaci mišljenja da se riječi Poslanika, alejhis-selam: "Kad robinja rodi svoju gospodaricu..." odnose na vrijeme u kome će se mnogo trgovati robljem. Tako će se npr. prodati kćerka neke žene a potom osloboditi. Zatim će se dovesti njena majka pa će je njena oslobođena kćerka kupiti kao svoju robinju, a da ne zna da joj je to majka. Ovo se već desilo u islamu.

Isto tako rečeno je da je jedno od značenja ovog hadisa i to da će robinje rađati kraljeve i vladare.

Veki'a, rahimehullah, smatra da je značenje ovog hadisa to da će robinje nearapkinje rađati Arape, a Arapi će biti njihovi kraljevi i gospodari.⁴⁹

I drugi predznak: "...kad se vide bosonogi, goli, oskudni pastiri kako se nadmeću u izgradnji palača." Pod riječi *el-'ale* misli se na siromašne, kako se to potvrđuje u govoru Uzvišenog: ﴿وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى﴾ "I siromah si bio, pa te je imućnim učinio!" (Ed-Duha, 8.) Ovim se aludira na vladavinu i liderstvo neukih ljudi najniže društvene klase koji će biti izuzetno imućni pa neće znati drugi način svog dokazivanja osim putem gradnje visokih i raskošnih građevina i njihovim rasipničkim uljepšavanjem.

U predanju Ebu Hurejre, radijallahu anhu, spominju se tri

⁴⁹ Ova je izjava veoma interesantna i vodi nas kroz historiju direktno u vrijeme tabiina, kada je islam bukvalno gazio mnogoboštvo i kršćanski laicizam a muslimani bili apsolutni vladari tadašnjom situacijom i zemljama poznatim u to vrijeme. To samo pokazuje koliko su muslimani Arapi bili u prednosti nad neznabožačkim društvima tog vremena, kada su bili pojam civilizacije i apsolutne nadmoći nad nemuslimanima. Međutim, šta smo mi muslimani danas u poređenju s našim precima, o tome ne treba uopće biti govora.

predznaka. Jedan od njih jeste i vladavina golih i bosih i natjecanje običnih čobana u izgradnji visokih građevina.

Čini se da sva značenja predznaka spomenutih u ovom hadisu ukazuju na to da će se odgovorne službe predati onima koji ih nisu dostojni, kao što je Poslanik, alejhis-salam, odgovorio nekom čovjeku koji ga je upitao o Sudnjem danu, tj. kada će on nastupiti: "Kada se rukovodstvo da onima koji je nisu dostojni, tada očekuj Sudnji čas!"⁵⁰

Znači, kada ti bosonogi, goli i oskudni čobani, neznalice i grubijani, postanu vođe ljudi i obogate se, te se počnu natjecati u gradnji palača, time će se narušiti vjerski i ovosvjetski sistem i nastat će nered.⁵¹

To zato što su nakon stanja bijede i velikog siromaštva u kojem su se nalazili iznenada postali bogatašima i vodama u društvu, bez obzira na to da li će ta njihova vladavina biti općeg ili lokalnog karaktera, jer oni ljudima skoro neće dati nikakva prava. Naprotiv, uzurpirat će im i ono što posjeduju.

Neko od selefa je rekao: "Bolje ti je da svoju ruku staviš u usta zmijurine pa da ti je ona pregrize negoli da je pružiš bogatašu koji je okusio siromaštvo i bijedu."⁵²

Ako pored svega toga takav bude neznalica i neotesanko, pokvarit će time vjeru, jer takvom neće biti u interesu da podrži

⁵⁰ Bilježi Buhari, 59.

⁵¹ Autor, Allah mu se smilovao, ovako je protumačio ovaj dio hadisa i to prije 700. godina u vrijeme pravedne islamske vladavine, kada su islamski vladari bili najodabraniji i najbolji pojedinci društva. Danas je situacija potpuno drugačija i autor bi se zgrozio kada bi vidio ono što mi vidimo kako i ko vlada u takozvanim «islamskim zemljama» gdje tamošnji vladari svojim intelektualno-političkim kapacitetom nisu u stanju parirati predsjedniku oblasne mjesne zajednice. Međutim, ti goli, bos, praznoglavi diktatori ne služe svojim narodima čija je vjera islam, naprotiv, oni su pokorne i poslušne slugе šejtanskim snagama s one strane "zida".

⁵² Ovo je izjava Sufjana es-Sevrija, *Hil'jetul-evlija*, 7/22.

ljudima vjeru niti da ih poduči. Njegova je briga samo imetak i njegovo umnožavanje. Neće ga zanimati šta se dešava s vjerom kod ljudi niti s onima koje treba pomoći.

Ako je svakidašnje stanje vladara i kraljeva upravo ovakvo stanje koje smo opisali, onda će se to reflektovati i na ostale segmente. Tako će se lažljivcu vjerovati, iskreni će biti proglašavan lažljivcem, prevarant će biti smatran povjerljivim, a povjerljivi će biti proglašen za prevaranta, neznalica će javno nastupiti, a učenjak će šutjeti ili potpuno biti zapostavljen. Sve je to potvrđeno od Poslanika, alejhis-selam, u hadisu u kome je rekao:

إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم ويظهر الجهل وأخبر أنه يقبض العلم بموت العلماء حتى إذا لم يبق عالم اتخذ الناس رؤساء جهالاً فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا.

“Jedan od predznaka Sudnjeg časa jeste i nestanak znanja i pojava neznanja!”⁵³ “Ovo će znanje nestajati smrću učenjaka sve dok na zemlji ne bude ni jednoga pa će ljudi za svoje vođe neznalice uzeti; tražit će od njih rješenja, a ovi će svojim neznanjem odgovarati pa će i njih i sebe u zabludu odvoditi!”⁵⁴

Eš-Šabi, rahimehullah, kaže: “Neće biti Sudnjeg časa sve dok ljudi znanje ne pretope u neznanje, a neznanje u znanje!” Sve su ovo stvari koje će se desiti pred Sudnji dan, kada će se mjerila izmijeniti i stvari ispreturati.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...i nadmetat će se u izgradnji palača...”, predstavljaju argument kojim se zabranjuje hvalisanje i beskorisno nadmetanje, a posebno je zabranjeno nadmetanje u izgradnji visokih palača. Nije poznato da su građevine u vrijeme Poslanika, alejhis-selam, i njegovih ashaba bile visoke. Naprotiv,

⁵³ Bilježe Buhari, 1/178. i Muslim, 2671.

⁵⁴ Bilježe Buhari, 1/194. i Muslim, 2673.

BUĐENJE AMBICIJA

njihove su kuće bile niske sukladno potrebi.

Prenosi Ebu Zenad od El-Ea'redža, ovaj od Ebu Hurejre, a on od Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: "Neće biti Sudnjeg dana sve dok se ljudi ne počnu natjecati u izgradnji visokih građevina!"⁵⁵

Od Ebu Abdurrahmana Abdullaha ibn Omera ibn el-Hatreba, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Kao što Allahov Poslanik, alejhis-selam, kaže: 'Iskri se uzemljen na pet stupova: svjedočenju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik, dovljanju namaza, davanju zekata, hodošajcu Kabe i postu ramazana.'"

Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim predajući ga od Ikrima ibn Helida, a ovaj od Ibn Omera, radijallahu anhu. Muslim ga bilježi u dva različita predanja isto tako od Ibn Omera.

Također se ovaj isti hadis bilježi na osnovu predanja Uthijja ibn Abdullaha el-Bedželija od Vjerovanih, alejhis-selam. Ovo predanje bilježi i imam Ahmed.

U hadisu prije ovog spomenut i također Ebu

Ovim se hadisom jasno daje na znanje da je iskri uzemljen na pet načela. Ona su stupovi i oslanjači zgrade Islama. Upravo ova su načela i oslanjači i stupovi na kojima se mora konstruirati i a oslanjači te konstrukcije nisu ništa drugo do potrdavanje čvrstine i potpunosti Islama na temelju njegovih pet načela. Pošto

⁵⁴ Bilježi Buhari, 1/49. i Muslim 10.

⁵⁵ Muslim, 4/363, 364.

⁵⁵ Bilježi Buhari, 13/81.

HADIS BROJ 3

عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول بني الإسلام على خمس شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده ورسوله وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة وحج البيت وصوم رمضان رواه البخاري ومسلم.

Od Ebu Abdurrahmana Abdullaha ibn Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhum, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika, alejhis-selam, kako kaže: 'Islam je utemeljen na pet stupova: svjedočenju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, hodočašću Kabe i postu ramazana.⁵⁶

* * *

Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim predanjem od Ikrime ibn Halida, a ovaj od Ibn Omera, radijallahu anhum. Muslim ga bilježi u dva različita predanja isto tako od Ibn Omera.

Također se ovaj isti hadis bilježi na osnovu predanja Džerira ibn Abdullaha el-Bedželija od Vjerovjesnika, alejhis-selam. Ovo predanje bilježi i imam Ahmed.⁵⁷

* * *

U hadisu prije ovog spomenut je također islam.

Ovim se hadisom jasno daje na znanje da je islam utemeljen na pet načela. Ona su stupovi i oslanjači zgrade islama. Upoređivanje islama sa zgradom i stupovima koji nose njenu konstrukciju a oslanjači te konstrukcije nisu ništa drugo do potvrđivanje čvrstine i potpunosti islama na temelju njegovih pet načela. Pa ako

⁵⁶ Bilježe Buhari, 1/49. i Muslim 16.

⁵⁷ Musned, 4/363, 364.

konstrukciji nedostaje makar i jedan dio, kostur cijele zgrade doveden je u opasnost, iako zgrada još stoji na svom mjestu. Ukoliko praksa pet islamskih načela izostane, nema sumnje da i islam u tom slučaju izostaje. Isti je slučaj i sa neizgovaranjem šehadeta čije je značenje upravo vjerovanje u Allaha i Njegovog Poslanika.

U Buharijinoj zbirci nalazi se komentar u slijedećoj formi: "Islam je sazdan na pet stupova: vjerovati u Allaha i Njegovog Poslanika..." Također i Muslim bilježi predanje sličnog sadržaja: "Pet je načela (islama): očitavati jednoću Uzvišenom Allahu...", dok u drugom predanju stoji: "...robuj Allahu i poriči sve ostalo mimo Njega..." Na osnovu spomenutih tekstova saznaje se da i vjerovanje u Allaha i Poslanika potpada pod termin islama, kao što smo to u prethodnom hadisu već pojasnili.

* * *

Što se obavljanja namaza tiče, veliki broj hadisa upućuje na to da njegovo izostavljanje znači napuštanje islama. Od Džabira, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Granica između čovjeka, kufra i širka jeste napuštanje obavljanja namaza!"⁵⁸

U hadisu Muaza, radijallahu anhu, koji se prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, stoji: "Glavna je stvar islam, a namaz je njegov stup!"⁵⁹ Iz hadisa se da razumjeti da je namaz poput oslonca bez kojeg je nemoguće podići šator. Ukoliko oslonac šatora padne, šator će jednostavno pasti.

Abdullah ibn Šekik, rahimehullah, kaže: "Ashabi Poslanika, alejhis-selam, nisu smatrali nevjerstvom izostavljanje bilo kojeg djela osim namaza."⁶⁰

To je i stav određene grupe klasičnih i postklasičnih islamskih učenjaka, a to je mišljenje i Abdullaha ibn Mubareka, Ahmeda

⁵⁸ Bilježi Muslim, 82.

⁵⁹ Sahihu kitabil-ezkari, 1012.

⁶⁰ Bilježi Tirmizi, 2622.

ibn Hanbela i Ishaka, koji čak smatra da u vezi s ovim pitanjem postoji konsenzus među ulemom.⁶¹ Muhammed ibn Nasir el-Mirvezi smatra da je ovo stav i većine *muhaddisa*.

Isto tako, neka ulema smatra da namjerno izostavljanje praktikovanja pet islamskih načela izvodi čovjeka iz islama i tim činom on postaje kafir. To je stav Seida ibn Džubejra, Nafija i Hakema. Ovo se prenosi i od Ahmeda ibn Hanbela i nekih učenjaka hanbelijske pravne škole. To je i stav Ibn Habiba, rahimehullah, poznatog pravnika malikijske pravne škole.

Inače, navedena načela islama povezana su usko među sobom i postoje predanja od nekih selefa da se ova načela ne prihvataju jedna bez drugih. Nijekanje prihvatanja ovdje ne znači nijekanje njihove ispravnosti niti je obavezno ponoviti ona načela koja su urađena zbog toga što druga nisu bila izvršena. Pod tim se misli na odricanje zadovoljstva s izvršiocem, njegovu pohvalu zbog vršenja tih načela pred višim svijetom i ponašanje s njim pred melekima. Pa ko ta sva načela izvrši u potpunosti kako im i dolikuje imat će spomenute nagrade. A ko izvrši samo neka od njih neće postići te privilegije ali u isto vrijeme neće biti ni kažnjen za njih kao onaj koji ih nije izvršio. On će se smatrati da ih je izvršio, a

⁶¹ Muhammed ibn Nadr, veli: "Pričao nam je Muhammed ibn Jahja a njemu Ebu Nu'man, a ovaj prenosi od Hammada ibn Zejda (učitelja imama Ebu Hanife) da je Ejjub rekao: 'Nema nikakve dileme da je neobavljanje namaza kufr!' Muhammed prenosi da je Ibn Mubarek rekao: 'Ko namjerno odugovlači s obavljanjem namaza sve dok ne nastupi slijedeći namaski vakat, bez ikakvog valjanog razloga, počinio je kufr!' Jahja ibn Me'in kaže da je rečeno Ibn Mubareku kako ima ljudi koji govore da onaj ko ne klanja i ne posti, a vjeruje da su to obavezni propisi islama, onda je to vjernik ali nepotpunog imana!, na što Ibn Mubarek odgovori: 'Mi ne kažemo ono što oni govore. Ko namjerno izostavi obavljanje namaza, bez ikakvog valjanog razloga, kafir je!' Ahmed ibn Jesar kaže da je čuo Sadekatu ibn Fadla, koji je na pitanje o neklanjanju namaza odgovorio: 'Kafir je ko to čini!' Abdullah ibn Nasir pripovijeda kako je čuo Ishaka da kaže: 'Vjerodostojni su hadisi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, koji govore da je kafir onaj što ne obavlja namaz.'

možda čak i da bude nagrađen za njih.

Tako dolazimo do zaključka da upražnjavanje nekih zabrana (harama) koje umanjuju iman u isto vrijeme može biti i zaprekom da se prime neki obredi, pa čak oni bili i od temelja islama u smislu kojeg smo ranije naveli. To upravo Vjerovjesnik, alejhis-selam, potvrđuje i veli: "Ko se napije alkohola, namaz mu neće biti primljen četrdeset dana!"⁶² "Ko ode gataru i povjeruje u ono što mu rekne, namaz mu neće biti primljen četrdeset dana!"⁶³

* * *

Inače, hadisom Ibn Omera dokazuje se da ukoliko neka imenica obuhvata više značenja, polisemna je, njen pojam neće tada nestati zajedno s nestankom nekih njenih značenja. Na taj način neodrživ je stav onih koji tvrde da ako bi iman obuhvatao djela, to bi zahtijevalo da ga nestane s nestankom nekog djela kojeg obuhvata pojam imana. Poslanik, alejhis-selam, rekao je da su ovih pet načela temelji islama i njegove građevine. Potom je pomoću njih objasnio islam u hadisu koji se odnosi na Džibrila. Pored svega toga oni koji se ne slažu u definisanju imana tvrde da ako bi od islama nestalo jedno svojstvo ili četiri, osim šehadeta, pojedinac bi u tom slučaju i dalje ostao u okvirima islama.

Učenjaci su iman uporedili s drvetom koje ima korijen, grane i lišće. Imenica *drvo* obuhvata sve navedeno i ukoliko se neki dio drveta odsiječe, to ne znači da to drvo više ne možemo nazivati drvetom. Naprotiv, sve što možemo reći jeste da je to drvo na kojem su vidljivi određeni nedostaci i da postoji drveće ljepše i savršenije od dotičnog drveta. Ali, prije svega, vrijedno je napomenuti da je ovaj primjer dao Uzvišeni Allah riječima:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ * تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا﴾

"Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ

⁶² Bilježi Muslim, 2003.

⁶³ Bilježi Muslim, (69).

kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar Njegov odredi..." (Ibrahim, 24.-25.)

Ovdje se pod *lijepa riječ* podrazumijeva tevhid – Allahova je-dnoća; pojam *korijen* označava čvrsto utemeljeno vjerovanje u sr-cima vjernika čiji su plodovi ništa drugo nego dobra djela koja su rezultat tog tevhida.

Poslanik, alejhis-selam, primjer je *mumina* i *muslima* upore-dio s palmom. Kada bi se neka njena grana polomila ili ako u od-ređenom vremenskom periodu ne da očekivane plodove, ona se još uvijek naziva palmom, pa i pored toga što je polomljenih grana ili uskraćenih plodova.

* * *

Interesantno je da se u ovom hadisu ne spominje džihad, i pored toga što je džihad najvrednije djelo islama i imana.

U predanju se navodi da je Ibn Omer bio upitan: "A dži-had?" "Džihad je lijep, ali nam je u ovom predanju ovako rekao Allahov Poslanik, alejhis-selam", odgovorio je.

U hadisu Muaza ibn Džebela, radijallahu anhu, stoji: "Islam je glava ove vjere, namaz je njen stup, a džihad je njen vrhunac."⁶⁴

Vrhunac islama jeste najveličanstveniji dio ove vjere, među-tim, i pored toga džihad nije islamsko načelo na kojem se temelji ova vjera i to iz dva razloga:

većina uleme smatra da je džihad *fardi-kifaje* a ne *fardi-ajn*, dok su islamska načela *fardi-ajn*;

odredba džihada neće trajati zauvijek. Kada side Isa, alejhis-selam, tada neće biti drugih vjera osim islama. Tako će ratovi i borbe prestati i u tom periodu neće biti potrebe za džihadom. Ta-kav slučaj nije s drugim propisima. Ona će ostati obligatnom duž-nošću vjernika sve do Sudnjeg dana.

⁶⁴ Bilježi Tirmizi, 7/281.

HADIS BROJ 4

عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال حدثنا رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو الصادق المصدوق إن أحدكم يجمع خلقه في بطن أمه أربعين يوما نطفة ثم يكون علقة مثل ذلك ثم يكون مضغة مثل ذلك ثم يرسل إليه الملك فينفخ فيه الروح ويؤمر بأربع كلمات بكتب رزقه وأجله وعمله وشقي أو سعيد فوالله الذي لا إله غيره إن أحدكم ليعمل بعمل أهل الجنة حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل النار فيدخلها وإن أحدكم ليعمل بعمل أهل النار حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل الجنة فيدخلها.

رواه البخاري ومسلم .

Od Ebu Abdurrahmana Abdullaha ibn Mesuda, radijallahu anhum, prenosi se da je rekao: "Obavijestio nas je Allahov Poslanik, alejhis-selam, a on je onaj koji je najistinitiji: 'Zaista se svako od vas formira u utrobi majke četrdeset dana kao kapljica, zatim bude zakvačak u tolikom periodu; zatim postane komad mesa u istom tolikom periodu; nakon toga mu se pošalje melek, pa udahne u njega dušu i odrede mu se četiri stvari: odredi mu se nafaka, život, zanimanje (čime će se baviti) i da li je sretan ili nesretan. Tako mi Allaha, pored Kojega nema drugog boga, neki će od vas raditi djela dženetlija sve dok ne bude aršin između njega i Dženneta pa će ga preduhitriti knjiga (određenje) i nastaviti će raditi djela džehenemlija, pa će ući u Džehennem. A neko će od vas opet raditi djela džehenemlija sve dok ne bude između njega i vatre samo aršin, pa će ga preduhitriti knjiga (određenje) i raditi će djela ljudi dženetlija, pa će ući u Džennet.'"⁶⁵

* * *

⁶⁵ Bilježe Buhari, 6/303. i Muslim, 2643.

Ovo je hadis muttefekun alejhi i umet ga je jednoglasno prihvatilo.

Prenosi ga i El-E'ameš od Zejda ibn Vehba, a ovaj od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, a preko njega ga bilježe i dva šejha⁶⁶ u svojim sahihima.

Opširn tumačenje ovom hadisu s merfu predanjem (onim čiji lanac doseže do Poslanika, alejhis-selam) bilježi Et-Taberani i Ibn Munda u djelu *Et-Tevhid*, a prenosi ga Malik ibn Huvejris, a u njemu stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إن الله تعالى إذا أراد خلق عبد فجامع الرجل المرأة طار مأؤه في كل عرق
وعضو منها فإذا كان يوم السابع جمعه الله تعالى ثم أحضره في كل عرق له
دون آدم في أي صورة ما شاء ركبك.

“Kada Uzvišeni Allah želi stvoriti čovjeka, On odredi odnos između muškarca i žene; tada se muškarčeva voda rasprostani po svakoj veni i organu ženina tijela; sedmog dana Allah naredi te se voda sakupi noseći gene cijelog njegova potomstva osim Adema.”⁶⁷ “...i kakav je htio lik ti dao...” (El-Infitar, 8.)

Ibn Munda veli da mu je lanac spojen i poznat i ispunjava uvjete Ebu Isaa Nesaija i drugih.

Ovaj hadis potvrđuju i riječi Poslanika, alejhis-selam, koje je rekao onome koji ga je obavijestio da mu je žena rodila crna dječaka. Poslanik, alejhis-selam, rekao mu je: “Možda je naslijedio nečije osobine (gene).”

Riječi Poslanikove, alejhis-selam: “Zatim biva (alek) zakvačak isto toliko vremena,” tj. četrdeset dana, a alek znači dio krvi.

“Zatim biva mudga isto toliko,” tj. četrdeset dana, a mudga znači gruda mesa.

⁶⁶ Buhari i Muslim.

⁶⁷ Bilježi Taberani, 1636.

* * *

Ovo je hadis veoma karakterističnog sadržaja jer u detalje objašnjava prirodni proces nastanka čovjeka koji traje sto dvadeset dana i dijeli se u tri perioda od kojih svaki traje po četrdeset dana. U početnom periodu, prvih četrdeset dana, čovjek se formira kao kapljica; zatim slijedi period drugih četrdeset dana, kada se čovjek pretvara u zakvačak ili ugrušak krvi; nakon toga slijedi posljednji period od četrdeset dana, kada se čovjek u utrobi svoje majke formira kao gruda mesa. Nakon što stotinu dvadesetog dana melek udahne dušu u njega, propiše mu se četiri već spomenute stvari.

Uzvišeni Allah na puno mjesta u Kur'anu spominje ovaj proces razvitka fetusa. Kao primjer navodimo:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبُعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن نُّرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ﴾

“O ljudi, kako možete sumnjati u oživljenje - pa, Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena, potom od ugruška, zatim od grude mesa...” (El-Hadždž, 5.)

Ove tri faze: oplodena ćelija, ugrušak i gruda mesa navode se u mnogim kur'anskim ajetima.

A na drugim mjestima spominje se ovaj proces s nekim dodacima. Tako u suri El-Mu'minun stoji:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ * ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ * ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا * ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكُ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾

“Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili, zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavili, pa onda kap sjemena ugruškom učinili, zatim od ugruška grudu mesa stvorili, pa od grude mesa kosti napravili, a onda kosti mesom zaodjenuli, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživljujemo - pa neka je uzvišen Allah, najljepši Stvoritelj!” (El-Mu'minun, 12.-14.)

U ovom ajetu Uzvišeni Allah spominje sedam razdoblja čov-

jekovog stvaranja i to prije udahnjivanja duše u njega. Tako je Ibn Abbas, radijallahu anhum, govorio: "Čovjek je stvoren u sedam razdoblja", zatim bi proučio spomenuti ajet.

Potom je Ibn Abbas upitan o azlu (prekidanju snošaja) pa je proučio spomenuti ajet, a potom rekao: "Zar može iko biti stvoren dok ne prođe ove stadije?" A u drugom predanju stoji: "Zar može neka duša umrijeti prije nego što prođe ove faze stvaranja?!"

Neki pravnici (*fakihi*) smatraju da je abortus dozvoljen ženi prije nego što se udahne duša u fetus. Oni tu vrstu abortusa smatraju kao da je poput *azla*.⁶⁸ Međutim, ovo mišljenje je slabo i neodrživo jer je fetus već oformljeno dijete, a možda i određenog oblika, dok kod *'azla* to apsolutno ne postoji. Čovjek je tu samo pokušao spriječiti njegovu oplodnju. Međutim, azlom se to ponekad ne može spriječiti, ako je Allah odredio nečije stvaranje. To je potvrdio Poslanik, alejhis-selam, kada je bio upitan o azlu. Rekao je: "Slobodno upražnjavajte azl, jer svaku je dušu Allah stvorio."⁶⁹

Pravnici hanbelijske pravne škole zabranjuju ženi abortus kada oplodena ćelija pređe u fazu zakvačka. U toj fazi je oplodena ćelija već dobila ljudske konture što nije slučaj s fazom oplodene ćelije, gdje od toga još nema ništa, a možda da uopće i ne bude.

* * *

U nekim predanjima od Alija ibn Zejda koja prenosi od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, spomenuta je faza kostiju, tj. da fetus biva četrdeset dana u tom stanju. Bez sumnje je to greška jer se u fetus, bez ikakve dileme, poslije sto i dvadeset dana udahnuje duša. Što se tiče Alija ibn Zejda, njegovo je pravo ime Ibn Džud'an i njegova predanja ne mogu se uzeti kao argumenti.

U hadisu kojeg prenosi Huzejfa ibn Usejd stoji da se kosti i meso formiraju na početku druge četrdesetine. U djelu *Sahihul-Muslim* od Huzejfe ibn Usejda, radijallahu anhu, od Vjerovjesnika,

⁶⁸ Sputavanja od ejakulacije unutar ženskog spolnog organa.

⁶⁹ Bilježe Buhari, 5/170. i Muslim, 1438.

alejhis-selam, stoji da je rekao:

إذا مر بالنطفة اثنتان وأربعون ليلة بعث الله إليها ملكا فصورها وخلق سمعها وبصرها وجلدها ولحمها وعظامها ثم قال يا رب ذكر أو أنثى فيقضي ربك ما شاء ويكتب الملك ثم يقول يا رب أجله فيقول ربك ما شاء ويكتب الملك ثم يخرج الملك يقول يا رب رزقه فيقضي ربك ما شاء ويكتب الملك ثم يخرج الملك بالصحيفة في يده فلا يزيد على ما أمر ولا ينقص.

“Kada oplodenoj ćeliji prođe četrdeset i dvije noći, Allah joj pošalje meleka i naredi mu da joj da oblik, stvori sluh, vid, kožu, meso i kosti; nakon toga melek upita: 'Gospodaru! Muško ili žensko?' Tada Allah odredi ono što On želi i melek tako i upiše. Zatim melek ponovo upita: 'Gospodaru! Koliko će živjeti?' Tada Allah odredi ono što On želi i melek tako i upiše. Zatim melek ponovo upita: 'Gospodaru! Njegova opskrba?' Tada Allah odredi ono što On želi i melek tako i upiše. Nakon toga melek napusti utrobu sa sveskom u ruci ne dodajući ili oduzimajući ništa od onoga što mu je bilo naređeno.”⁷⁰

Ovaj hadis jasno upućuje na to da se formiranje fetusa, stvaranje sluha, vida, kože, mesa i kostiju odvija na početku druge četrdesetine trudnoće što iziskuje da fetus u drugoj četrdesetini trudnoće dobiva meso i kosti.

Neki su to protumačili na taj način da melek podijeli oplodenu ćeliju, nakon što postane zakvačak, na dijelove. Dio za kožu, dio za meso i dio za kosti i sve to odredi i definiše prije njegova postojanja.

Međutim, ovo mišljenje kosi se s prvobitnim značenjem hadisa koje upućuje na to da se kroz te faze sve prvo oblikuje a potom stvori. Moguće je da to oblikovanje i dijeljenje bude prije postojanja mesa i kostiju. A moguće je i da se to desi kod nekih fetusa, a kod drugih ne desi.

⁷⁰ Bilježi Muslim, 2645.

Također i hadis Malika ibn Huvejrisa jasno aludira na to da se proces oblikovanja dešava u oplodenoj ćeliji još u sedmom danu. Uzvišeni Allah kaže: *إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا* "Mi čovjeka od smjese sjemena stvaramo da bismo ga na kušnju stavili..." (El-Insan, 2.)

Od *selefa* se prenosi da je komentar riječi "...smjesa sjemena..." u značenju kapilara koji su u njemu.

Medicinski stručnjaci govore u prilog ispravnosti ovog komentara. Oni tvrde da od momenta ubacivanja sperme u unutrašnjost materice pa sve do nekih šest ili sedam dana nakon toga događa se neka vrsta vrenja sperme, kada ona poprima pjenušasti oblik. Tada se kapljica oblikuje bez ikakve pomoći materice, a nakon toga se njome pomaže. Zatim dolazi period kada se formiraju brazde i tačkice, i to tri dana poslije toga, a moguće da se to desi dan prije ili poslije. Nakon šestog dana, a to je petnaesti dan otkad se oplodena ćelija okačila o zid materice, počinje proces ekspanzije krvi u cijelu smjesu i tada nastaje zakvačak. Nakon toga nastupa period u kojem se dijelovi tijela počinju jasno razaznavati i odvajati jedan od drugog, kada počinje faza formiranja kičme i njenog ispunjavanja kičmenom moždinom. Nakon devet dana počinje odvajanje glave od ramena i vrhovi nekih prstiju počinju postajati vidljivi, dok se kod drugih to može vidjeti malo kasnije.

Također, ti isti medicinski stručnjaci tvrde da najmanji period formiranja muškog fetusa iznosi trideset dana. Normalan period za to je trideset i pet dana, a može se desiti da to formiranje traje i do četrdeset i pet dana. Zato oni kažu da ne može biti ni govora o abortusu muškog fetusa prije trideset dana od momenta oplodjenja ćelije, a kod ženskog prije četrdeset dana.

To se slaže s onim na što upućuje hadis kojeg prenosi Huzejfe ibn Usejda a u kojem se govori o stvaranju u drugoj četrdesetini trudnoće, gdje se također spominje faza mesa.

Neki učenjaci smatraju da se iz hadisa Ibn Mesuda može zaključiti da fetus u prvih četrdeset dana ostaje sperma, u drugih četrdeset dana sperma prelazi u fazu oblikovanja u grudima mesa, a u trećoj fazi od četrdeset dana postaje zakvačkom, i pored toga što

je formiranje i oblikovanje fetusa finalizirano. U hadisu Ibn Mesuda ne spominje se vrijeme oblikovanje fetusa.

Medicinski stručnjaci tvrde da upravo u zakvačku počinje stvaranje i uočavanje brazdi (brazdiranje). Hadis Malika bin Huvejrisa svjedoči da oblikovanje fetusa počinje još od perioda oplođene ćelije. A Uzvišeni Allah najbolje zna.

* * *

Ostatak hadisa Ibn Mesuda govori o tome da nakon što se fetus formira u grudima mesa, dolazi mu melek čiji je zadatak udahnuti dušu u fetus i upisati mu četiri spomenute stvari. Sve se to dešava nakon sto dvadesetog dana.

Što se pak predanja tiče, postoje razlike u vezi s pitanjem redoslijeda upisivanja tih četiri stvari i udahnjivanja duše. Buharija u svom *Sahihu* bilježi slijedeće predanje: "...i tada mu se šalje melek kome je naređeno upisivanje četiri stvari a zatim se u nj udahne duša..." Ovdje se jasno vidi da je upisivanje određenja prije udahnjivanja duše. Međutim, u djelu *El-Kadr* Bejheki bilježi ovo predanje: "...i tada mu se šalje melek i udahne u nj dušu i naredi mu se upisivanje četiri stvari..." Tu se može jasno vidjeti da udahnjivanje duše prethodi upisivanju određenja.

Ovdje ili se radi o prenošenju hadisa po značenju na način kako su to oni razumjeli ili im je bila namjera da navedu ono što su čuli, a ne tačno onako kako su čuli.

U svakom slučaju, Ibn Mesudovo predanje jasno govori da se udahnjivanje duše u fetus i zapisivanje određenja od meleka dešava poslije četiri mjeseca, tj. nakon što se napuni treća četrdesetina trudnoće.

Što se udahnjivanja duše pak tiče, od ashaba, radijallahu anhum, postoje izravna predanja koja decidno govore da se udahnjivanje duše događa nakon četvrtog mjeseca, kao što na to upućuje i Ibn Mesudovo predanje.

Po uzoru na hadis Ibn Mesuda, radijallahu anhu, imam Ahmed temelji svoj stav koji govori o tome da se udahnjivanje duše u fetus događa nakon četvrtog mjeseca i ukoliko se neposredno na-

kon ispunjavanja ovog perioda dogodi abortus, klanjat će mu se dženaza jer je umrlo nakon što je duša bila udahnuta u njeg. To je stav i Seida ibn Musejjeba, jedno mišljenje Šafije kao i mišljenje Ishaka.

Mnogi od Ahmeda prenose da je rekao: "Ako fetus napuni četiri mjeseca i deset dana, u tih deset dana mu se udahnuje duša i zato mu treba klanjati dženazu ako se dogodi pobačaj."

Ahmed je u predanju koje prenosi Ebu Haris rekao: "Period oplodene ćelije traje četrdeset dana, zakvačka četrdeset dana, grude mesa četrdeset dana, a potom nastaju kosti i meso. Pa kada napuni četiri mjeseca i deset dana, udahne mu se duša."

Ovo predanje jasno upućuje da se duša u fetus udahnuje tek nakon četiri mjeseca i deset dana. To se prenosi i od Ibn Abbasa. Međutim, predanja koja su prenošena od Ahmeda prije prethodno spomenutog upućuju na to da se duša udahnuje u fetus u periodu od deset dana poslije četiri mjeseca. I ovo mišljenje je poznato od Ahmeda.

To potvrđuje i Ibn Musejjeb u predanju u kojem je bio upitan o postbračnom čekanju žene čiji je muž umro, a period tog čekanja iznosi četiri mjeseca i deset dana, a upitan je zbog čega i deset dana? Rekao je. "U njima se duša udahnuje."

Što se medicinara tiče, oni tvrde da ako se fetus oblikuje u roku od trideset i pet dana, oživjet će sedamdesetog dana, a rodit će se u dvjesto desetom danu, tj. poslije sedam mjeseci, a moguće je da se to desi dan prije ili poslije.

Ukoliko formiranje fetusa potraje četrdeset i pet dana, onda se prvi pokreti mogu primijetiti devedesetog dana a dijete će biti rođeno dvjesto sedamdesetog dana. To je period od devet mjeseci. Uzvišeni Allah najbolje zna.

* * *

Što se upisivanja određenja od meleka tiče, hadis Ibn Mesuda upućuje na činjenicu da se to događa nakon četvrtog mjeseca. Enes, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, hadis:

وكل الله بالرحم ملكا يقول أي رب نطفة أي رب علقة أي رب مضغة فإذا أراد الله أن يقضي خلقا قال يا رب أذكر أم أنثى أشقي أم سعيد فما الرزق فما الأجل فيكتب كذلك في بطن أمه.

“Allah odredi materici svake žene meleka koji kaže: 'Gospodaru, kapljica! Gospodaru, zakvačak! Gospodaru, gruda mesa!' A kada Allah odredi stvaranje čovjeka, melek upita: 'Gospodaru, muško ili žensko? Sretan ili nesretan? Kolike je nafake? Koliko će živjeti?' Sve to on zapiše u stomaku majke djeteta.”⁷¹ Sadržaj ovog hadisa slaže se sa hadisom Ibn Mesuda s tim što se u ovom hadisu ne spominje vremenski period u kome se to dešava.

Hadis Huzejfa bin Usejda, koji je spomenut, govori da se to zapisivanje dešava na početku druge četrdesetine trudnoće.

Slično predanje bilježi i Muslim također od Huzejfe ibn Usejda u malo drugačijem kontekstu slijedećeg redoslijeda: “Kada kapljica provede period od četrdeset ili četrdeset i pet dana u materici, dolazi melek i pita: 'Gospodaru, sretan ili nesretan?', zatim upiše ono što mu se naredi. Nakon toga ponovo upita: 'Gospodaru, muško ili žensko?', zatim upiše ono što mu se naredi i upiše čovjekova djela te koliko će živjeti i kakve će nafake biti. Zatim će stranice biti zatvorene i neće se dodavati a ni oduzimati ništa.”

Neki učenjaci zaključili su na osnovu precizne studije spomenutih hadisa da se to upisivanje određenja fetusa dešava dva puta. Može se na osnovu toga reći da se jedno dešava na nebesima a drugo u majčinoj utrobi.

Međutim, najprihvatljivije je, a Allah najbolje zna, da se to dešava jednom ali nije identično kod svih fetusa. Nekima se to upiše nakon prve četrdesetine trudnoće a drugima nakon treće četrdesetine trudnoće.

Može se reći da se sa veznikom *summe* (tj. zatim) u hadisu

⁷¹ Bilježe Buhari, 11/477. i Muslim, 2646.

kojeg prenosi Ibn Mesud želi samo navesti ono što se dešava, a ne tačan redoslijed i kako se to dešava.

Neki od postklasika preferiraju mišljenje na osnovu kojeg se smatra da se upisivanje dešava na početku druge četrdesetine trudnoće, na što ukazuje hadis Huzejfe bin Usejda.

Potom su rekli da je odgađanje spominjanja upisivanja u hadisu Ibn Mesuda poslije faze grude mesa, i pored toga što je spomenuta veznikom *zatim*, urađeno zbog kontinuiranosti i povezanosti triju faza kroz koje fetus prolazi a to su: oplodena ćelija, zakvačak i gruda mesa. A to je u isto vrijeme i fascinantnije i ljepše. Zbog toga je i izostavljena druga riječ veznika, i pored toga što je redoslijed veznika *summe* ponegdje ispreturan. Dokaz tome: ﴿وَيَدَّ﴾ *...a stvaranje čovjeka je počeo od ilovače...* (Es-Sedžda, 7.) Naravno, ovdje se pod čovjekom misli na Adema, alejhis-selam, a poznato je da je njegovo stvaranje i udahnuće duše bilo prije stvaranja njegovih potomaka od smjese sjemeni. Međutim, pošto se ovdje željela fokusirati Allahova moć i sami početak stvaranja Adema i njegova potomstva vezani su jedno za drugo, a izostavljeno je navođenje oblikovanja Adema i udahnuće duše u njega, iako je to jedna sredina između stvaranja Adema od ilovače i njegova potomstva.

* * *

Vrijedi spomenuti da u nekim predanjima stoji kako se upisivanje određenja odvija između očiju fetusa. Međutim, u hadisu Ibn Usejda jasno stoji kako to melek čini na njegovim sahafama. Ipak, moguće je da se upisivanje bilježi na njegovim sahafama, a i između očiju fetusa. Uzvišeni Allah najbolje zna. Isto tako se u nekim predanjima spominje da se uporedo s upisivanjem određenja fetusa odvija i stvaranje njegovih osobina.

* * *

Također, treba imati na umu da upisivanje fetusove sudbine u utrobi njegove majke nije isto predodređenje koje je prethodilo stvaranju svih stvorenja, a koje je spomenuto u riječima Uzvišenog:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا﴾

“Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi...” (El-Hadid, 22.)

U Muslimovom *Sahihu* od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Zaista je Allah odredio sudbinu svega živog pedeset hiljada godina prije nego što je stvorio nebesa i Zemlju.”⁷²

U hadisu Ubade ibn Samita, radijallahu anhu, od Poslanika, alejhis-selam, kaže se: “Prvo što je Allah stvorio je pero. Potom mu je rekao: 'Piši!' - pa je određeno sve što će se događati do Sudnjeg dana.”⁷³

Takoder, tu je i spomenuto predanje koje se prenosi od Ibn Mesuda, r.a., a u kojem stoji da melek pita o stanju oplođene ćelije. Potom mu se naređuje da se obrati na spomenutu knjigu i kaže mu se: “Naći ćeš sve o toj ćeliji u toj knjizi.”

Postoji takoder mnogo predanja koja govore o spomenutoj knjizi u kojoj je već određena sreća ili nesreća čovjeku. Buhari i Muslim od Ali ibn Ebi Taliba, radijallahu anhu, a ovaj od Vjerovjesnika, alejhis-selam, bilježe slijedeće predanje:

ما من نفس منفوسة إلا وقد كتب الله مكانها من الجنة أو النار وإلا قد كتبت شقية أو سعيدة فقال رجل يا رسول الله أفلا نمكث على كتابنا ندع العمل فقال اعملوا فكل ميسر لما خلق له أما أهل السعادة فييسرون لعمل أهل السعادة وأما أهل الشقاوة فييسرون لعمل أهل الشقاوة ثم قرأ فأما من أعطى واتقى وصدق بالحسنى.

“Nema udahnute duše a da joj mjesto u Džennetu ili Džehennemu nije već određeno; a i to da li je sretna ili nesretna. Jedan čovjek reče: 'Allahov Poslaniče! Zašto da onda ne os-

⁷² Bilježi Muslim, 2653.

⁷³ Bilježe Ebu Davud, 4700. i Tirmizi, 2155.

tanemo na onome što nam je određeno u Knjizi i napustimo djelovanje?' Poslanik odgovori: 'Radite, ta zaista je svakom olakšano zašto je stvoren. Sretnima će biti olakšana djela sretnih; a nesretnima djela nesretnih.' Nakon toga je proučio:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى﴾

'...onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim...' (El-Lejl, 5.-6.)⁷⁴

U ovom se hadisu jasno vidi da su sreća i nesreća već predodređene, i to na osnovu čovjekovih djela, i da je svakome olakšano ono zbog čega je stvoren, tj. djelima kojima je naklonjen i da su ona uzrok sreće ili nesreće.

U dva *Sahiha* prenosi se od Imrana ibn Husajna, radijallahu anhu, da je neki čovjek rekao:

قال رجل يا رسول الله أيعرف أهل الجنة من أهل النار قال نعم قال فلم يعمل العاملون قال كل يعمل لما خلق له أو لما يسر له.

"Allahov Poslaniče! Mogu li se prepoznati stanovnici Dženneta od stanovnika Džehennema?' 'Mogu', odgovori Poslanik. Čovjek ponovo upita: 'Pa zbog čega da onda ljudi djeluju?' 'Svako djeluje za ono za šta je stvoren ili čemu je nadaren', odgovori Poslanik."⁷⁵

Mnogobrojna su predanja koja se prenose od Poslanika, alejhis-selam, u raznim formama i koja imaju ovo značenje. U hadisu Ibn Mesuda kaže se da sreća i nesreća zavise od ishoda djela na ovom svijetu.

Neki pak smatraju da su Poslanikove riječi na kraju hadisa: "...tako mi Allaha, pored Kojeg drugog boga nema, neki će od vas raditi djela stanovnika Dženneta, dok ne bude aršin između njega i Dženneta...", ustvari dodat (umetnut) govor od Ibn Mesuda i da to nisu Poslanikove riječi. A prenosi ga u toj formi i Selema ibn Ku-

⁷⁴ Bilježe Buhari, 3/225. i Muslim, 2647.

⁷⁵ Bilježe Buhari, 11/491. i Muslim, 2649.

hejl od Zejda ibn Vehba, a ovaj od Ibn Mesuda, radijallahu anhu.⁷⁶

Inače, bilježi se od Poslanika, alejhis-selam, veliki broj sličnih hadisa o ovoj temi. Primjera radi navodimo hadis Sehla ibn Sa'da od Vjerovjesnika, alejhis-selam: "Zaista se djela cijene po njihovom završetku."⁷⁷

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao: "Zaista je moguće da neko dugo vremena radi djela stanovnika Dženneta, a potom okonča svoj život sa djelom stanovnika Vatre. A moguće je također da neko dugo vremena radi djela stanovnika Vatre, pa svoj život okonča sa djelom stanovnika Dženneta."⁷⁸

* * *

Buhari i Muslim prenose od Sehla ibn Sa'da, radijallahu anhu, da se Allahov Poslanik sreo s idolopoklonicima. Među drugovima Allahovog Poslanika bijaše jedan čovjek koji nije ostavljao od idolopoklonika ni malo ni veliko, a da ga nije slijedio i udario svojom sabljom. Potom je neko rekao: "Niko od nas nije zaslužio nagradu kao taj i taj." Tada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "On je od stanovnika Džehennema." Neko od ljudi reče: "Ja ću se s njim družiti i pratiti ga." Nakon toga je taj čovjek bio teško ranjen, pa je sebi ubrzao smrt tako što je dršku svoje sablje zabio u zemlju a njeno sječivo stavio između svojih grudi duž prsa, potom se navalio na sječivo svoje sablje i ubio se. Zatim je prijatelj tog čovjeka došao Poslaniku i rekao: "Svjedočim da si ti Allahov Poslanik", te mu je ispričao šta se dogodilo. Poslanik, alejhis-selam,

⁷⁶ Imam Ibn Hadžer el-Askalani, rahimehullah, u komentaru Buharije, tom 11, str. 486-487 vrlo interesantno i precizno raspravlja o tome i na kraju preferira da je taj dio hadisa također Poslanikov govor (merfu) a potom objašnjava da nema oprečnosti između mevkufa i merfua. Zatim je definisao umetnuti govor (mudredž): "Obrati se na njega, ne bilo ti naređeno, jer su to veoma bitne stvari."

⁷⁷ Bilježi Buhari, 11/330.

⁷⁸ Bilježi Muslim, 2651.

reče: "Zaista, čovjek ponekad u očima ljudi radi djela dženetlija, a on je ustvari džehenemlija; a ponekad čovjek u očima ljudi radi djela džehenemlija, a on je, ustvari, dženetlija." Imam Buhari na ovo predanje dodaje i slijedeće predanje kao dio istog hadisa: "Zaista se djela cijene po njihovom završetku."⁷⁹

Poslanikove riječi: "...ponekad u očima ljudi..." ukazuju da djela u biti nisu kakvim se čine. Uzrok tragičnom završetku života jeste unutrašnja intriga (bolest) kod tog čovjeka koju ljudi ne primjećuju i ne vide. To može biti sa strane loših djela ili tome slično. Ta pritajena osobina čovjeka za sobom povlači kobni završetak ovogovjetskog života. Također, čovjek ponekad može raditi djela džehenemlija, a da unutar sebe posjeduje skriveno svojstvo dobra, pa ono na kraju života prevlada i donese mu sretan završetak. Zbog svega toga se selef mnogo bojao tragičnog završetka. Bilo je i takvih koji su se uznemiravali kada bi se spomenuli ti završeci.

Rečeno je: "Srca pobožnjaka stoje okačena (zabrinuta) o njihovim završecima govoreći: 'Kako li ćemo završiti!?' Dok su srca mukarrebina (bliskih Allahu) okačena (zabrinuta) za ona djela koja su uradili govoreći: 'Šta li nas čeka?!'"

Zato su se ashabi i naši dobri prethodnici koji su došli poslije njih bojali za sebe licemjerstva. Srca su im bila uznemirena i u agoniji, jer se vjernik za sebe boji malog licemjerstva, boji se da ono na kraju njegova života neće nadvladati i uvesti ga tako u veliko licemjerstvo. Zle i tajne bolesti obavezuju tragičan završetak, zato je Poslanik, alejhis-selam, mnogo učio dovu u kojoj ja tražio od Allaha da ga učvrsti u imanu.

Bilježi Muslim od Abdullaha bin Amra da je čuo Poslanika, alejhis-selam, kada je rekao: "Srca su svih ljudi između dva prsta Milostivog kao jedno srce koje okreće kako hoće." Potom je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Bože, Ti si Onaj Koji okrećeš srca, pa okreni naša srca da Ti budu pokorna!" u vezi s ovim značenjem ima mnogo hadisa.

⁷⁹ Bilježi Buhari, 11/330.

HADIS BROJ 5

عن أم المؤمنين أم عبدالله عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد رواه البخاري ومسلم وفي رواية لمسلم من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد .

Od majke pravovjernih Ummu Abdullaha Aiše, radijallahu anha, prenosi se da je rekla: Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Ko uvede u ovu našu stvar ono što nije od nje, to je odbačeno."⁸⁰ U jednom Muslimovom predanju stoji: "Ko bude činio nešto što nije od naše stvari, ono je odbačeno."

* * *

Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim u svojim vjerodostojnim zbirkama od El-Kasima ibn Muhammeda, on od svoje amidžične Aiše, radijallahu anha. Forme nekih predanja se razlikuju, međutim, značenja su ima približna. U nekim od tih formi stoji i: "Ko uvede u ovu našu vjeru ono što nije od nje, to je odbačeno."

* * *

Ovaj hadis jeste jedan od veličanstvenih temelja islama. Ako je hadis "...djela se cijene po namjerama..." mjerilo ispravnosti unutrašnjih djela, onda je ovaj hadis mjerilo ispravnosti vidljivih djela. Tako npr. poznato je da svako djelo ako nije urađeno u ime Allaha, za njega njegov izvršilac neće imati nagradu. Ista je stvar i sa svakim djelom koje se uradi suprotno Allahovim naređenjima i praksi Njegova Poslanika, ono neće biti primljeno od onog ko ga uradi.

Svako ko uvede u islam nešto što je suprotno onom što je Allah objavio i Njegov Poslanik dostavio, takvo djelo sa islamom nema ništa.

⁸⁰ Bilježe Buhari, 5/301. i Muslim, 1718.

Poslije će na red doći hadis El-Irbada ibn Sarije u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "...i ko bude od vas živio nakon mene vidjet će velika razilaženja; zato se držite moga sunneta i sunneta pravednih vladara"⁸¹ nakon mene, oni su zaista pravi upućivači; čvrsto se držite tog pravca i klonite se novina u vjeri. Svaka novina je novotarija a svaka novotarija je zabluda."⁸² Također je Poslanik, alejhis-selam, u svojim hutbama govorio: "Najistinitiji govor jeste Allahova Knjiga; najbolja uputa jeste Muhammedova uputa, i zaista su novotarije najgore stvari."⁸³ Odogodit ćemo govor o novotarijama do vremena kada budemo komentarisali prethodno spomenuti hadis El-Irbada ibn Sarije, dok ćemo se u narednim recima zadržati samo na raspravi o djelima koja nisu šerijatska i koja se odbacuju.

* * *

Ovaj hadis eksplicite upućuje da je svako djelo koje je suprotno Šerijatu odbačeno i neprihvatljivo. On istovremeno implicite ukazuje da je svako djelo koje je u skladu sa Šerijatom prihvatljivo. Riječima: "Njegova stvar" u hadisu aludira se na Njegovu vjeru i Šerijat, kao što se na to aludira i u drugom predanju: "Ko izumi u našoj stvari ono što nije od nje, to će biti odbačeno."

Hadis bi onda imao značenje da sva djela i postupci koji nisu u okvirima Šerijata i nisu njime ograničeni jesu odbačena djela i postupci.

* * *

⁸¹ Misli se na Ebu Bekra, Omera, Osmana i Aliju, radijallahu anhum, jer su upravo oni prvi vladari nakon Poslanikove smrti. Nakon pada njihove vladavine ispunjene pravdom Kur'ana i sunneta nastupa doba prevrata i nesuglasica i dolazi vrijeme monarhije, kako je na to prethodno upozorio Vjerovjesnik, alejhis-selam.

⁸² Ovo je dvadeset i osmi hadis po redoslijedu ove knjige i zato se ovdje nećemo zadržavati na njegovom pojašnjenju.

⁸³ Bilježi Muslim, 687.

Riječi Poslanika, sallallahu salejhi ve sellem: "...ono što nije od naše stvari..." jasno ukazuju na činjenicu da sva čovjekova djela moraju biti u okvirima šerijatskih propisa. Znači da šerijatski propisi moraju biti mjerila njihove legalnosti putem svojih naredbi i zabrana. Prema tome, čija djela budu u okvirima Šerijata i saglasna s njegovim propisima, ona su šerijatski legalna, a čija ne budu, ona su odbačena.

Što se pak samih djela tiče, ona se dijele u dvije grupe i to:

ibadet – obredoslovlje;

muamelat – ljudski odnosi.

Kada je ibadet u pitanju, svaki obred koji je potpuno suprotan Allahovoj odredbi i praksi Njegova Poslanika ne prihvata se od njegova izvršioca i on potpada pod jurisdikciju riječi Uzvišenog:

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾

"Zar oni da imaju bogove koji im propisuju da vjeruju ono što Allah nije naredio?..." (Eš-Šura, 21.)

Znači, ukoliko se čovjek trudi da se Allahu približava djelom koje On i Njegov Poslanik nisu propisali, onda je to djelo ništavno i odbačeno. Primjer takvog čovjeka jeste poput onih ljudi koji su obavljali svoj namaz oko Kabe goli i bosi, zviždeći u nekom svom transu. Slič i onim ljudima koji smatraju da se muzikom, plesom i otkrivanjem glave izvan ihrama i drugim novotarijama može približavati Allahu, a On i Njegov Poslanik to apsolutno nisu propisali.

Postupak koji u obredoslovlju nije dozvoljeno uzeti kao ibadet nije ni u bilo kojim drugim stvarima.

Poslanik, alejhis-selam, ugledao je jedne prilike nekog čovjeka kako stoji na suncu te upita o njemu, na što mu ashabi odgovoriše da se obavezao da će uporno stajati na suncu, da neće sjesti, niti se skloniti u hlad i da će taj cijeli dan postiti. Tada mu Poslanik, alejhis-selam, naredi da sjedne u hlad i nastavi postiti. Posla-

nik, alejhis-selam, njegovo stajanje na suncu nije smatrao ibadetom kojeg treba ispuniti u zavjetu ako se obaveže na njih.⁸⁴

Neka predanja govore da se ovaj događaj desio za vrijeme džuma-namaza, dok je Poslanik, alejhis-selam, držao hutbu na minberu. Tada se spomenuti čovjek obavezao da neće sjesti niti se zakloniti od sunca dok Poslanik ne završi sa svojim govorom, iz poštovanja prema Poslanikovu, alejhis-selam, govoru (hutbi).⁸⁵

Ovaj njegov postupak Poslanik, alejhis-selam, nije smatrao ibadetom kojeg treba ispuniti ako se na to neko zavjetuje i pored toga što je stajanje na drugim mjestima (obredima) kao što su namaz, ezan i dova na Arefatu i izlaganje suncu ibadeti za hadžiju. To znači da ako je neki vid nekog postupka ibadet na nekom mjestu, ne znači da je taj isti čin ibadet na svakom mjestu. U svemu tome treba samo striktno slijediti ono što je u Šerijatu precizirano o svakom ibadetu i načinu kako se obavlja i mjestu gdje se obavlja.⁸⁶ Isti je slučaj i s upražnjavanjem onih ibadeta koji su zabranjeni zbog nekih specifičnosti kao, npr. vremena u kojem se obavljaju, kao što je post bajrama ili klanjanje u zabranjenom vremenu.

Međutim, ko uradi neko djelo koje je u osnovi propisano i ibadet, a potom mu doda ono što nije propisano ili izostavi ili ne ispuni ono što je propisano, ovo će se djelo također smatrati oprečno Šerijatu i to u onolikoj mjeri koliko je manjkava njegova legalnost ili onoliko koliko mu se dodalo onoga što nije legalno.

Ovdje se može postaviti i slijedeće pitanje: da li se to djelo u potpunosti treba odbaciti ili ne? Na pitanje se ne može dati kategoričan odgovor sa da ili ne, nego treba razjasniti slijedeće stvari:

- ako se u dotičnom djelu izostave dijelovi uvjeta punovažnosti tog djela poput zapostavljanja abdesta prije namaza ili zane-

⁸⁴ Bilježi Buhari, 11/586.

⁸⁵ El-Hatib el-Bagdadi, str. 274.

⁸⁶ Fudajl ibn Ijjad, rahimehullah, kaže: "Uzvišeni Allah neće primiti djelo koje nije iskreno i ispravno; iskreno je samo ako se radi u ime Njega; ispravno je samo ako je u skladu s postupkom Poslanika, alejhis-selam."

marivanja smirenosti pri pregibanju i sedždi u namazu, onda je to djelo, bez sumnje, odbačeno i mora se ponoviti, ukoliko se radi o farzu;

ukoliko se radi o izostavljanju nekog dijela ili uvjeta nekog djela koji povlači za sobom poništavanje samog djela, kao što je npr. izostavljanje abdesta u namazu uz mogućnost njegova uzimanja ili izostavljanja, obavljanja sedžde i rukua onako kako se zahtijeva, takvo djelo je neprihvatljivo i dužan ga je ponoviti ako se radi o farzu;

međutim, ako se radi o izostavljanju nečega što ne zahtijeva anuliranje datog djela kao što je npr. izostavljanje obaveznog namaza u džematu kod onih koji to smatraju vadžibom, ali ga u isto vrijeme ne smatraju uvjetom valjanosti namaza, za takvo djelo se ne može reći da je potpuno ništavno, nego se kaže da je nepotpuno;

ukoliko neko u propisanom djelu doda ono što nije propisano, taj dodatak će se odbaciti, tj. neće se smatrati ibadetom niti će za to dobiti nagradu. Međutim, ponekad zbog tog dodatka djelo može biti nelegalno i iz temelja odbačeno kao npr. kada neko namjerno namazu doda jedan rekat. Međutim, ponekad ga taj dodatak ne kvari niti se potpuno odbacuje, kao npr. ako neko uzimajući abdest opere dijelove tijela četiri puta ili posti noć i dan, tj. ne prekida post kad nastupi noć;

ponekad neko u ibadetu izvrši ono što je naređeno s onim što je zabranjeno, kao npr. pokrije avret u namazu odjećom u kojoj ima harama, ili abdesti za namaz otetom vodom, ili klanja na otetoj zemlji. O ovim pitanjima islamski pravnici nemaju jedinstven stav: da li je takvom čovjeku iz temelja djelo neprihvatljivo ili nije pošto se on njime odužio i izvršio svoju obavezu?

Većina islamskih pravnika smatra da se takva djela ne odbacuju potpuno, tj. iz temelja.

Prenosi se od Abdurrahmana ibn Mehdiya da je bio upitan od apologista po imenu *šemerije*, *sljedbenika Ebu Šemera*, koji smatraju da ko klanja u odjeći u čijoj cijeni je bio makar jedan dirhem harama, mora ponoviti namaz. Rekao je: "Nisam čuo gore izjave

od ove njihove; da Bog sačuva!”

Abdurrahman ibn Mehdi bio je jedan od pravnika muhaddisa i bio je vrlo znan i upućen u mišljenja selefa. Osudio je spomenuto mišljenje i smatrao ga je novotarijom, što znači da nije bio upoznat da je iko od selefa smatrao da se treba ponoviti namaz zbog spomenutog razloga.

Nešto slično je i sa obredom hadža koji se obavi s haram-zaradom. U jednom hadisu stoji da takav hadž nije primljen od onoga ko ga obavi. Međutim, spomenuti hadis nije potvrđen. Potom su se učenjaci razišli u vezi s pitanjem da li s takvom vrstom hadža spada dužnost hadža ili ne spada?!

Slično tome jeste i klanje životinja sredstvom koje je haram ili od onaga kome je zabranjeno klati, kao npr. kradljivcu.

Većina uleme smatra da je meso životinje zaklane od spomenutih osoba halal, dok ima i onih koji smatraju da je takvo meso haram (zabranjeno).

Razilaženja ima i u vezi s pitanjem mesa od ulova kojeg hadžija ulovi i zakolje dok je u ihramu. Mišljenje koje to zabranjuje jeste poznatije i priznatije jer spomenuta je stvar sama po sebi zabranjena.

Na osnovu spomenutog, neki učenjaci napravili su razliku između zabrane koja se direktno tiče određenog ibadeta i zbog toga ga poništava i između zabrane koja se direktno ne tiče dotičnog ibadeta pa ga ne poništava.

Primjera radi, namaz obavljen u nečistoj odjeći, ili bez abdesta, ili bez *sutre* (zaštita klanjaču od prolaznika), ili namaz u kojem se klanjač ne okrene prema kibli jesu stvari koje kvare namaz jer su zabranjene i te zabrane tiču se direktno namaza, što nije slučaj s namazom obavljenim u otetoj odjeći ili na otetoj zemlji.

Spomenuto pravilo potvrđuje i post kojeg kvare samo one stvari koje su zabranjene radi posta kao što su: sve vrste jela, pića i spolni odnos, ali ga ne kvare stvari koje su zabranjene postaću ne radi posta, kao npr. laž i ogovaranje, i ovo je stav većine islamskih pravnika.

Ista je stvar i sa hadžom kojeg kvare samo zabrane (ograničenja) ihrama, a to je npr. spolni odnos, dok ga ne kvare one zabrane koje se direktno ne tiču ihrama: ubistvo, krađa i pijenje alkohola.

Itikaf također kvare samo one stvari koje su direktno zabranjene radi njega, kao što je npr. spolni odnos. Pijenje alkohola kod hanbelija i kod većine učenjaka kvari itikaf zbog toga što je zabranjeno pijanom da se prikučuje i ulazi u džamiju. Taj stav donesen je na osnovu jednog tumačenja ovog ajeta: "...*pijani nikako namazu ne prikučujte se...*" (En-Nisa, 4) Misli se na mjesta, tj. džamije gdje se namaz obavlja i zato je pijanom zabranjeno da se prikučuje džamijama kao što je to zabranjeno ženi dok ima menstruaciju.

Pored spomenutog, itikaf ne poništava činjenje bilo kojeg drugog velikog grijeha. Ovo je stav hanbelijske pravne škole i mnoge uleme. Međutim, s njim se ne slažu neki učenjaci selefa među kojima su: Ata, Zuhri, Sevri, Malik, a to mišljenje se prenosi također i od drugih.

Što se pak tiče međusobnih ljudskih odnosa (muamelata) kao što su ugovori, njihovo poništavanje (fussuh) itd. može se reći slijedeće: oni ugovori koji mijenjaju šerijatske odredbe kao npr. da se fiksna kazna za blud zamijeni za novčanu kaznu ili nečim drugim, takav postupak je apsolutno neprihvatljiv i njime se ne može prenijeti vlasništvo s vlasnika na drugo lice jer je to neuobičajeno i normama islama. To potvrđuje slijedeći događaj:

ويدل على ذلك أن النبي صلى الله عليه وسلم قال للذي سأله إن ابني كان
عسيفا على فلان فزني بامرأته فافتديت منه بمائة شاة وخادم فقال النبي صلى
الله عليه وسلم المائة الشاة والخادم رد عليك وعلى ابنك مائة جلدة وتغريب
عام.

"Neki je čovjek došao Vjerovjesniku, alejhis-selam, te ga upitao: 'Moj sin je bio nadničar kod tog i tog pa je počinio blud sa njegovom suprugom; pa sam ga iskupio sa stotinu ovaca i jednim

slugom!' Vjerovjesnik mu na to odgovori: 'Vrati sebi tih stotinu ovaca i slugu, a tvoj će sin biti bičevan sa stotinu udaraca bičem, a zatim će biti progнан godinu!'⁸⁷

Ako je u pitanju Šerijatom zabranjen ugovor ili zbog haram-robe koja se prodaje, ili zbog izostanka jednog od uvjeta tog ugovora, ili zbog nasilja koje je učinjeno jednom partneru ili robi, ili zbog toga što on odvraća od Allahova spominjanja (namaza) kad je vrijeme obavljanja tog namaza tijesno itd., postavlja se pitanje: da li je ovakva vrsta ugovora zabranjena ili nije?

O ovom pitanju postoje velike dileme kod učenjaka. Razlog tome je što se u nekim primjerima navodi da takvi ugovori ne prenose vlasništvo, nisu aktivni, a u drugima da ga prenose, tj. da su aktivni i to je bio uzrok njihovih dilema.

Najbliži istini je, ako Bog da, stav koji smatra da ako se zabrana odnosi na Allahovo pravo, onda su takvi ugovori apsolutno validni. Pod Allahovim pravom mislimo na to da se ono ne može zanemariti uzajmnim zadovoljstvom dviju ugovornih strana.

Ako se pak zabrana tiče prava određenog čovjeka kojeg on može, ako hoće, poništiti, onda takav ugovor ovisi o njegovu zadovoljstvu s njime, pa ako ga prihvati, ugovor će postati obavezujućim i vlasništvo će i dalje važiti, a ako ga taj ugovor ne zadovolji, on ima pravo raskinuti ga.

Međutim, ako se ugovor tiče onoga koji će snositi njegove štetne posljedice i čije se zadovoljstvo u potpunosti ne uzima u obzir, kao što su supruga i rob u vezi s pitanjem razvoda braka i oslobađanja, u takvoj vrsti ugovora njihovo zadovoljstvo ili nezadovoljstvo nema nikakvog udjela.

A ako je u zabrani posebna odlika za onog na koga se odnosi, tj. spas od poteškoća, pa je on prekrši i učini poteškoću, tim njegovim postupkom djelo mu neće biti poništeno.

Što se tiče prve situacije, za nju se mogu navesti mnogi prim-

⁸⁷ Bilježi Buhari, 5/301.

jeri od kojih je i sklapanje braka s osobom s kojom je po Šerijatu to zabranjeno. Ta zabrana može biti sama po sebi, kao što je sklapanje braka s osobama koje su zauvijek zabranjene zbog nekog razloga npr. krvnog srodstva, ili da se u jednom braku sastave dvije sestre koje se ne smiju u isto vrijeme oženiti, ili zbog neispunjavanja određenog uvjeta u braku koji se ne može ispustiti dobrovoljno od jednog supružnika, zatim kamatni ugovori, nevalidni su i ne prenose vlasništvo imovine u islamu te se zato moraju poništiti.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio je onome koji je prodao sa' hurmi za dva sa'a da to vrati.⁸⁸

U drugu situaciju spadaju brojni primjeri među kojima su:

da staratelj ili skrbnik uda one za koje to nema pravo osim s dozvolom dotične osobe. Poslanik, alejhis-selam, nije priznao bračni ugovor udate žene koju je otac udao za čovjeka bez njena pristanka.⁸⁹ O pitanju razvrgnuća ovakvog braka ili njegova obustavljanja do konačne dozvole prenose se dva predanja od Ahmeda;

jedna grupa učenjaka smatra da ako se neko postavi za opunomoćenika u tuđem imetku pa počne raditi njime bez dozvole njegova vlasnika, ti njegovi postupci neće biti totalno ništavni. Bit će obustavljeni i zavisit će od dozvole vlasnika imetka, pa ako ih dozvoli, realizovat će se, a ako ne, onda će postati nelegalni. Tu situaciju imam Ahmed je u poznatom predanju specificirao samo

⁸⁸ Modernim lihvarskim rječnikom ovaj vid kamate formulira se kao dodatna otpлата prvobitne vrijednosti robe. U Muslimovoj zbirci pod br.1594 stoji hadis od Ebu Seida el-Hudrija: "...i dade Poslaniku, alejhis-selam, hurme i tada on upita: '*Ove hurme nisu one naše!*' Neki mu čovjek reče: '*Allahov Poslaniče, mi smo naše hurme prodali u zamjenu za ove, dvije šake za jednu.*' Poslanik reče: '*To je lihvarstvo! Vratite to, nakon toga prodajte ove naše i kupite nam od ovih drugih.*'"

⁸⁹ Bilježi ga Malik, 2/535, istim putem ga bilježi i Buhari, 9/194, gdje se govori o Hansi bint Džezam el-Ensarije a tu stoji da je nju otac udao, a bila je već udavana. Zato nije dala svoju suglasnost pa je otišla kod Poslanika, alejhis-selam, a on je poništio taj brak.

za onog zastupnika koji postupi suprotno ovlaštenjima koja mu je dao vlasnik imetka;

da li bolesnik na smrtnoj postelji ima pravo raspolagati cijelim svojim imetkom ili ne? Da li su ti njegovi postupci apsolutno ništavni ili će biti validni u trećini njegova imetka, ali obustavljeni i zavist će od dozvole njegovih nasljednika? U vezi s tim pitanjem poznata je nesuglasnost islamskih učenjaka u mezhebu imama Ahmeda i kod drugih.

Muslim u svojoj zbirci bilježi događaj koji se desio s nekim čovjekom koji je na samrtni oslobodio šest svojih robova i to je bio sav njegov imetak. Poslanik je naredio da se dovedu ti robovi. Zatim ih je podijelio na tri dijela. Oslobodio je dva a četiri ostavio u ropstvu i oštro ukorio čovjeka koji je bio vlasnik robova. Moguće je da nasljednici nisu željeli da se oslobode svi robovi;⁹⁰

predanje u kojem postoji prevara kao što je prodaja *musirrat*, *nedžeša* i *telekkir-rukban rukbana*.⁹¹

O pitanju validnosti svih tih ugovora postoji poznata nesuglasnost u mezhebu imama Ahmeda. Jedna grupa muhaddisa smatra da su oni nevalidni. Međutim, ispravno je reći da su oni obustavljeni i njihova realizacija zavisi od dozvole onoga kome je učinjena nepravda u njima. Postoji vjerodostojno predanje od Vjerovjesnika, alejhis-selam, u kojem stoji da je on čovjeku koji je kupio spomenutu vrstu životinje dao pravo izbora na poništenje ili prihvatanje tog kupoprodajnog ugovora.⁹² Također je vlasnicima presretenih karavana dao to pravo kada stignu do tržišta i upoznaju se

⁹⁰ Muslim, 1668. – hadis prenosi Imran ibn Husajn, radijallahu anhu.

⁹¹ *Musirrat*, ovca ili kamila koja se namjerno ne muze dva do tri dana da bi kupac pomislio kako je mliječna.

Nedžeš, lažno hvaljenje robe i neprimjerno povećanje njene cijene iznad prave vrijednosti.

Telekkir-rukban, znači da neki trgovac sretne karavan robe i kupi od njih neku robu ili cijeli karavan prije nego što karavan stigne na pijacu i upoznaje se s cijenom na pijaci.

⁹² Buhari, 2148.

s cijenama. Sve to upućuje da ti ugovori nisu u osnovi ništavni.⁹³

Što se tiče prodaje robe seljanu od građana, oni koji je smatraju legalnom stavljaju je pod spomenuto pravilo, a ko je smatra nelegalnom to pravo je prepustio svim stanovnicima njegova grada koji su mnogobrojni i nemoguće je zamisliti da se njihovo pravo zanemari pa se ono zbog toga smatra kao Allahovo pravo.

Također, ako bi neko prodao grupu robova čije je pojedinačno prodavanje zabranjeno, kao npr. da razdvoji i proda majku od djeteta. Da li se takav ugovor smatra ništavnim ili zavisi od njihove dozvole? Ahmed smatra da ih nije dozvoljeno u prodaji rastaviti pa makar to oni i dobrovoljno prihvatili. Drugi, kao npr. Nehai i Ubejdullah bin Hasan el-Anberi pak smatraju da je to dozvoljeno i na osnovu njihove saglasnosti. Na osnovu njihova mišljenja može se izvesti zaključak da je to dozvoljeno, ali zavisi od njihove saglasnosti:

- ako neko da nešto samo nekoj od svoje djece. Prenosi se vjerodostojno predanje da je Poslanik, alejhis-selam, naredio Beširu ibn Sa'du, kada je samo svom djetetu Nu'manu dao nešto, a postavio ostalu djecu, da to povрати od njega.⁹⁴ Ovo će davanje biti ispravno i legalno ako za to ima razloga.⁹⁵ Ako bi otac dao jednako svoj djeci ili povratio ono što je dao od djeteta kojemu je jedinom dao, takav bi postupak bio ispravan. Međutim, ako bi umro a ništa od spomenutog nije uradio, Mudžahid je rekao: "To što je dao smatralo bi se nasljedstvom onoga kome je dao." Od Ahmeda se prenosi sličan stav kao i stav da spomenuto davanje ne bi bilo validno. Većina islamskih pravnika smatra da se spomenuti postupak davanja ne bi smatrao ništavnim. Da li bi onda nasljednici imali

⁹³ Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se: "*Ne susrećite natovarene karavane (želeći kupiti njihovu natovarenu robu), pa ko to učini i kupi od njih, pri isticanju robe, neka on sam izabere (cijenu).*" Muslim, 1519.

⁹⁴ Bilježi ga Buhari, 5/211, 258., Feth i Muslim, 11/65-69, Nevevi.

⁹⁵ Tj. ako je dijete kojem je dat taj imetak mentalno ili fizički bolesno, puno mlađe od ostalih nasljednika, ima veliku porodicu itd. (Prim. prev.)

pravo da to povrate ili ne bi? O tome postoje dva poznata mišljenja koja se oslanjaju na dva predanja od imama Ahmeda:

- ovdje se može navesti kao primjer zabranjen razvod koji se desi za vrijeme ženinog mjesečnog ciklusa. O tom razvodu rečeno je da je zabranjen zbog muževljeva prava jer postoji mogućnost da se muž pokaje i promijeni mišljenje.

- kao i primjer onoga kome je nešto zabranjeno iz samilosti prema njemu, ali on to prekrši i uradi ono što je teže za njega. U tom slučaju za taj njegov postupak se ne može reći da je ništavan. Npr. ko bude postio u bolesti ili na putovanju, ili neprestano postio, ili podijelio sav svoj imetak i počeo prositi, ili klanjao stojeći, a stajanje mu pogoršava bolest, ili se okupao, a boji se da se ne razboli ili umre zbog toga, ili cijelu noć proveo klanjajući ili pak da jednom riječju dadne tri razvoda, na osnovu mišljenja onih koji to zabranjuju.

- rečeno je također da je ta vrsta razvoda zabranjena radi ženina prava radi štete u njemu predstavljene u produženju postbračnog čekanja. Međutim, ako bi žena bila voljna s tom vrstom razvoda, tj. da zatraži od muža razvod u mjesečnom ciklusu, uz nadoknadu, da li bi se time uklonila zabrana? U vezi s tim pitanjem islamski učenjaci imaju dva poznata stava. Hanbelijski i šafijski mezhebi smatraju da se time uklanja zabrana. Međutim, ako se uzme u obzir da je zabrana tog razvoda samo zbog muževljeva prava pa ako se odluči na razvod, time se odriče i svog prava, to pravo će u tom slučaju i pasti.

Ako se pak uzme u obzir da je on zabranjen zbog ženinog prava, onda će i u tom slučaju biti dozvoljeno da se on desi i realizuje, jer se pristanak ili nepristanak žene u razvodu ne uzima u obzir. Razvod se kod sve uleme realizuje bez njega. Jedino se neznatna grupa *rafidija*⁹⁶ i njima sličnih ne slaže s ovim stavom. Tako-

⁹⁶ *Rafida*, šiitska sekta koja iz temelja osporava pravo na vladavinu islamskom državom Ebu Bekru i Omeru, radijallahu anhumu. Smatraju da su pored Allahovih poslanika i njihovi imami isto tako bezgrješni. El-Bagdadi i Sekseki smatraju da su ovaj naziv zaslužili zbog odmetanja i

BUĐENJE AMBICIJA

der se pristanak roba za oslobođenje ne uzima u obzir pa makar to oslobođenje vlasniku donijelo štetu. Ukoliko se utvrdi da je takvim razvodom žena zaista bespravno oštećena, a još je u iddetu, suprugu će se tada narediti da je vrati jer je Poslanik, alejhis-selam, naredio Ibn Omeru, radijallahu anhu, da vrati svoju ženu radi uklanjanja štete od nje i uklanjanja zabranjenog razvoda kojeg je dao kako se ne bi definitivno bračna veza između njih završila na haram-način i kako bi mu se dala prilika da se s njom razvede na dozvoljen način, kao i da se na taj način njihova bračna veza definitivno okonča.

ومن القصة والبخاري رحمه الله

Od Abdullaha en-Nu'mana bin Bektara, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kako kaže: 'Halal je ženom biti u između njih u sumnjive stvari koje mnogi ljudi ne priznaju. Ko se bude čuvao sumnjivih stvari sačuvao je svoju čast i čestitost i ko padne u sumnjive stvari, past će u haram (zabranjeno)', kao pastir koji čuva svoje stado oko vlačiceva zabranjenog posjeda i skoro da ga opusti u njega. Svaki vladar ima zabranjene posjede. Zaista, Allahovi zabranjeni posjedi su: Njegove zabranje. U tijelu uistinu postoji jedan članak mesa, kada je on zdrav, cijelo tijelo je zdravo, a kad on oboji, cijelo tijelo oboji; a to je srce."

Ovaj je hadis vjerodostojan i iznio ga je u svojim zbirama atheničnosti saglasni sa Buharija i Muslimom prije Salimovog izdanja od Nu'mana bin Bektara. U relikviji ovog hadisa formirane su neke od dotadašnjih i skraćivanja kojih u drugom izdanju značajno su približina. Ovaj hadis predstavlja se od Poslanika, alejhis-selam, radijallahu anhu, Ammara ibn Jasira, Džabala ibn Muhallaba i Ibn Abi

odbijanja prijateljavanja s redovima prve vojske Alije, radijallahu anhu, prije pojave degeneriziranog šiitskog učenja.

HADIS BROJ 6

عن أبي عبد الله النعمان بن بشير رضي الله تعالى عنهما قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إن الحلال بين وإن الحرام بين وبينهما أمور مشبهات لا يعلمهن كثير من الناس فمن اتقى الشبهات فقد استبرأ لدينه وعرضه ومن وقع في الشبهات وقع في الحرام كالراعي يرعى حول الحمى يوشك أن يرتع فيه ألا وإن لكل ملك حمى ألا وإن حمى الله محارمه ألا وإن في الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد كله وإذا فسدت فسد الجسد كله ألا وهي القلب رواه البخاري ومسلم .

Od Abdullaha en-Nu'mana ibn Bešira, radijallahu anhum, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kako kaže: 'Halal i haram jasni su a između njih su sumnjive stvari koje mnogi ljudi ne poznaju. Ko se bude čuvao sumnjivih stvari sačuvat će svoju vjeru i čast; a ko padne u sumnjive stvari, past će u haram (zabranjeno), kao pastir koji čuva svoje stado oko vladareva zabranjena posjeda i skoro da ga upusti u njega. Svaki vladar ima zabranjene posjede. Zaista, Allahovi zabranjeni posjedi jesu Njegove zabrane. U tijelu uistinu postoji jedan komad mesa, kada je on zdrav, cijelo tijelo je zdravo, a kad on oboli, cijelo tijelo oboli; a to je srce?"⁹⁷

* * *

Ovaj je hadis vjerodostojan i muttefekun, a u vezi njegove autentičnosti saglasni su Buharija i Muslim preko Šabijevog predanja od Nu'mana bin Bešira. U nekim njegovim formama ima nekih dodataka i skraćivanja kojih u drugim nema ali značenja su im približna. Ovaj hadis prenosi se od Poslanika, alejhis-selam, od Ibn Omera, Ammara ibn Jasira, Džabira, Ibn Mesuda i Ibn Abba-

⁹⁷ Bilježi Buhari, 1/126. i Muslim, 1599.

sa, radijallahu anhum. Međutim, predanje ovog hadisa od Nu'mana ibn Bešira je najvjerodostojnije u ovom poglavlju.

* * *

Riječi Poslanika: "Halal i haram su jasni a između njih su sumnjive stvari koje ne poznaju mnogi..." znače da su čisti halal i haram potpuno jasni i oko njih nema nikakve dileme. Međutim, između halala i harama postoje stvari koje su nedovoljno jasne ljudima i dovode ih u nedoumicu, jesu li one dozvoljene ili zabranjene! Ali, oni koji su dobro upućeni u islamsku nauku, u vezi s njima nemaju nikakvih dilema i znaju pod koju kategoriju potpadaju.

Čisti halal su npr. sva lijepa i ukusna jela kao što su: žitarice, voće i povrće, meso dozvoljenih životinja, ukusna i prijatna pića; neophodna odjeća od pamuka, lana, vune, krzna; šerijatski brak i robinje... kao i sva ostala imovina ako se zaradi putem šerijatski validnih kupoprodajnih ugovora, nasljedstvom, poklonom ili ratnim plijenom.

Čisti je haram npr. jesti strv, krv, svinjetinu, konzumirati alkohol, brak s onima s kojima je islam to zabranio, oblačenje svile za muškarca; haram-zarada kao što je kamata i kocka, prodavanje onoga što je zabranjeno, otimanje tuđeg imetka i imovine krađom, prevarom i tome slično.

Sumnjive stvari jesu one stvari u vezi s kojima nema jedinstvenog stava oko toga da li su dozvoljene ili zabranjene. One mogu biti ića i pića kao što je npr. jedenje konjskog, magarećeg, maginog i gušterovog mesa, mogu biti i pića oko kojih nema jedinstvenog stava da li su zabranjena ili ne, kao što su razni likeri koji opijaju u velikim količinama, zatim odjeća oko čijeg oblačenja nemamo jedinstven stav, kao što je kožna odjeća od zvijeri itd. Sumnjive stvari mogu biti i kod zarada oko kojih nema jedinstvenog stava da li su haram ili halal kao što su pitanja *'ine*⁹⁸ i *teverruka* itd.

⁹⁸ To je vrsta trgovine gdje neko proda nešto uz odgodu plaćanja, a zatim to isto kupi plaćajući gotovinom od onog kome ga je i prodao ali po

Ovako su sumnjive stvari objasnili Ahmed, Ishak i drugi imami. Iz svega se može zaključiti da je Uzvišeni Allah objavio Svom Poslaniku Knjigu u kojoj je objasnio umetu ono što je potrebno od halala i harama.

Tako je Uzvišeni rekao: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ *“Mi tebi objavljujem Knjigu kao objašnjenje za sve...”* (En-Nahl, 89.) Mudžahid i drugi su rekli: “Objasnio im je sve što im je naređeno i zabranjeno.”

Na kraju sure En-Nisa, u kojoj je Allah objasnio mnoge finansijske i bračne norme i propise, Uzvišeni veli:

﴿يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

“To vam Allah objašnjava, da ne zalutate. A Allah zna sve.” (En-Nisa, 176.)

﴿وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِّرَ اسْمُ اللَّهِ﴾

“A zašto da ne jedete ono pri čijem klanju je spomenuto Allahovo ime...” (El-En'am, 119.)

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا يَعِدُّ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى﴾

“Allah neće zastraniti narod koji je na Pravi put uputio prije nego što učine ono što im je On zabranio...” (Et-Tewbe, 115.)

Uzvišeni Allah zadužio je Poslanika, alejhis-selam, da objasni ako bude nešto nejasno od Objave i rekao:

﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾

“A tebi objavljujemo Kur'an da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje...” (En-Nahl, 44.)

Poslanik, alejhis-selam, nije ispustio svoju plemenitu dušu sve dok Allah njemu i njegovu umetu nije upotpunio ovu vjeru i

manjoj cijeni. Teverruk je također vrsta trgovine gdje neko kupi neku robu uz odgodu plaćanja, zatim je proda nekom drugom za gotovinu ali za manju cijenu od koje ju je kupio. Nazvana je tim imenom zato što je u toj trgovini cilj gotovina a ne prodaja. (op.prev.)

zato mu je malo prije njegove smrti na Arefatu objavio:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

"...sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera..." (El-Maide, 3.)

Poslanik, alejhis-selam, kaže:

تركتكم على بيضاء نقية ليلها كنهارها لا يزيغ عنها إلا هالك.

"Ostavio sam vas na bijeloj i čisto jasnoj (vjeri). Njena noć i dan su isti. S nje može skrenuti samo onaj koji je upropašten!"⁹⁹

Ebu Zerr, radijallahu anhu, veli: "Poslanik, alejhis-selam, je preselio na ahiret, a nije bilo ni ptice na nebu a da nam i o tome nešto znanja nije dao!"

Kada su ljudi počeli sumnjati u Poslanikovu, alejhis-selam, smrt, njegov amidžić Abbas, radijallahu anhu, reče: "Tako mi Allaha, Poslanik nije umro sve dok nam nije ostavio i pokazao jasan put, dozvolio halal i zabranio haram, ukazao na ženidbu, pojasnio razvod, ratovao, sklapao primirja. Nije bilo pastira koji se spoticao po vrhovima brda kada je svojom rukom tjerao stoku prema poji-lu, a da Poslanik svojim postupcima to nije radio sa vama."¹⁰⁰

Načelno se može reći da nema halala niti harama a da ih Allah i Njegov Poslanik, alejhis-selam, nisu objasnili. Međutim, neki od njih su jasniji od drugih.

Zato, za one stvari koje su potpuno jasne i nužno poznate u vjeri ne smije biti nejasnoća u vezi s njima niti se i od koga može prihvatiti neznanje o njima ako živi u zemlji gdje vlada islam.

Stvari koje su nejasnije od prvih, npr. neke od njih mogu biti poznate samo stručnjacima šerijatskih nauka, i po čijoj su dozvo-

⁹⁹ Ibn Madža, 43 i Ahmed, 4/126.

¹⁰⁰ Ibn Sa'd, 2/266-267.

ljenosti ili zabranjenosti saglasni islamski učenjaci. Međutim, i pored svega toga, takve stvari ponekad mogu biti nejasne i skrivene onima koji nisu stručni u šerijatskim naukama.

Stvari koje nisu čak poznate ni među stručnjacima Šerijata pa zbog toga nastanu dileme oko njihove dozvoljenosti ili zabranjenosti i to zbog slijedećih razloga:

možda da neki šerijatski tekst bude nedovoljno poznat i da ga prenosi vrlo mali broj ljudi i kao takav ne doprije do svih učenjaka;

moguće je da se u vezi s nekim pitanjima prenesu dva teksta: jedan koji određenu stvar dozvoljava i drugi koji je zabranjuje. Potom do nekih dopre jedan, a ne i drugi tekst, i oni se prihvate onog koji je dopro do njih. Ili moguće je da do nekih dopru oba teksta zajedno, ali ne znaju datume njihova objavljivanja i tu se zaustave, jer ne znaju koji je od njih derogirajući, a koji derogirani;

ponekad je moguće da o nekom pitanju nemamo jasnog teksta pa će se zato biti prisiljeno da se dokaz za njega uzme iz općih normi ili implicitnih značenja ili putem analogije. I prilikom tih izvođenja i dokazivanja, razumijevanja učenjaka bez sumnje neće biti identična;

ponekad je moguće da o nekoj stvari dođe i naredba i zabrana. Zatim se islamski učenjaci ne suglase da li naredbu treba shvatiti kao obligatnu dužnost ili kao mendub, a zabranu kao haram ili mekruh tenzihen.

Ipak, puno je više uzroka razilaženja među ulemom od ovoga što smo samo usput spomenuli.¹⁰¹

Pa iz svega toga, neminovno je da se u umetu nađe učenjak čije će riječi (decizija) biti u suglasnosti s Istinom i on će se smatrati znalцем tog propisa a što ne poznaje smatrat će se sumnjivim

¹⁰¹ Ko želi da svoje informacije o ovom pitanju proširi neka se obrati na fenomenalno djelo šejhul-islama Ibn Tejmijja, rahimehullah, pod naslovom: "Ref'ul-melami anil-eimmetil-ealami"

jer on o njemu nema znanja.

Ovaj umet se uistinu ne može složiti na zabludi i zato je nemoguće da njegovi grješnici nadvladaju njegove istinoljupce.

Nemoguće je da istina bude zanemarena i neprimijenjena u svim krajevima i vremenima. Zato je Poslanik, alejhis-salam, o sumnjivim stvarima rekao: "...koje mnogi ljudi ne poznaju..."

To je dokaz da ima ljudi koji te sumnjive stvari poznaju jer su one sumnjive za one koji ih ne poznaju jer i one same po sebi nisu takve. Znači, to je razlog zbog koga su neke stvari sumnjive čak i mnogim učenjacima.

Ponekad se nejasnoća pojavljuje kad su u pitanju halal i haram kod učenjaka i drugih, tj. postoje stvari čiji se razlog dozvoljenosti zna kao npr. neprikosnoveno vlasništvo, a ima i stvari čiji je razlog zabranjivanja jasan, kao npr. utvrđivanje tuđeg prava nad nečim.

Kad su u pitanju prve stvari, one ostaju dozvoljenim sve dok se ne ustanovi prestanak nečijeg vlasništva nad njima, izuzev kod bračnih odnosa kad neko da talak a sumnja u njega, kao što je to kod Malika ili ako je sumnju nadvladalo uvjerenje da se razvod desio, kao što se prenosi od Ishaka Rahivije.

Što se tiče druge vrste stvari, one ostaju zabranjene sve dok se sigurno ne ustanovi da su prešle u vlasništvo onom kome i pripadaju.

Međutim, što se tiče stvari čiji vlasnik nije poznat, kao npr. da neko nešto nađe u svojoj kući ne znajući da li je njegovo ili nije, ta će se stvar smatrati sumnjivom. Njegova upotreba mu neće biti zabranjena jer je logično da ono što se nađe u njegovoj kući pripadne njemu i jer je sve pod njegovom vlasti. Međutim, od pobožnosti bi bilo da se ta stvar ne uzme. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Kada posjećujem svoje žene, ponekad na svojoj posetnji nađem bačenu hurmu. Dode mi da je pojedem, ali se pobjojim

da nije od sadake pa je ostavim!”¹⁰²

Ukoliko u blizini bude zabranjena vrsta od koje je stvar u koju sumnja pa počne sumnjati da li je od nje ili nije, u toj situaciji sumnja će se povećati.

U hadisu kojeg Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca i djeda veli se da je Poslanika jedne noći pogodila nesanica, te mu jedna od njegovih žena reče: “Da li te je nesanica dohvatila?” Poslanik odgovori: “Pronađoh hurmu ispod boka te je pojedoh, a bilo je u kući hurmi namijenjenih za sadaku, pa sam se pobojavao da nije bila od tih hurmi!”¹⁰³

Pod ovu vrstu spadaju i stvari koje su u osnovi dozvoljene, kao npr. čistoća vode, odjeće i zemlje; ako se sigurno ustanovi da ta njihova prvobitna čistoća nije nestala, onda ih je dozvoljeno koristiti i upotrijebiti.

Ako je nešto u osnovi zabranjeno kao npr. spolni organi i meso životinja, te stvari postaju dozvoljene tek onda kada se sa sigurnošću ustanovi da su postale dozvoljene u spomenutom slučaju sa šerijatskim klanjem i bračnim ugovorom. Ako se oko neke od spomenutih stvari jave dileme zbog pojave nekog drugog razloga, onda će se uzeti u obzir osnova tih djela i na njoj će se izgrađivati šerijatski propis. Pa ako je osnova neke stvari zabrana, norma koja će na njoj biti izgrađena ili postavljena bit će haram.

Zato je Poslanik zabranio da se jede ulovljena divljač na kojoj lovac nađe tragove tuđe, a ne svoje strijele ili trag tuđeg, a ne svoga psa, ili pak pronade mrtvo tijelo ulovljene životinje u vodi, te nije u stanju utvrditi da li je smrt prouzrokovana dozvoljenim njegovim uzrokom ili nečim drugim!?

Isto treba postupiti i kod stvari koje su u osnovi dozvoljene u takvoj situaciji i uzeti u obzir tu njihovu osnovu.

Tako se za vodu, zemlju, odjeću ne može reći da su nečiste

¹⁰² Buhari, 2432 i Muslim, 1069.

¹⁰³ Ahmed, 2/183.

samo zbog sumnje u njihovu nečistoću. Takva je stvar i sa tijelom ako se ustanovi da je bilo čisto, a potom se počne sumnjati da mu se nije desila neka vrsta nečistoće. To je stav većine islamske uleme, suprotno Maliku, Allah mu se smilovao, koji spomenuto mišljenje ne zastupa prije stupanja u namaz.

Prenosi se vjerodostojnim predanjem da je neki čovjek došao Poslaniku, alejhis-selam, žaleći mu se na šejtanska došaptavanja u namazu, te mu Poslanik reče:

لا تنصرف حتى تسمع صوتا أو تجد ريحا.

“Ne napuštaj namaz sve dok ne čuješ zvuk ili ne osjetiš neugodan miris!”¹⁰⁴

U nekim predanjima umjesto namaza stoji *džamiju*.

Međutim, ako neko nađe jak razlog koji je preferirao sumnju da je neka stvar koja je u osnovi čitava nečista, kao npr. odjeća koju oblači nevjernik koji se ne čuva nečistoća, onda tu ima mjesta za sumnju.

Neki su učenjaci o tom pitanju bili tolerantni pa su dozvolili upotrebu takve odjeće na osnovu iskonske dozvole koja važi za odjeću. Neki to smatraju pokuđenim dok drugi to zabranjuju ako je osnova za sumnju jaka, kao npr. da bude nevjernik kome nije dozvoljeno klanje životinja ili da bude vrsta odjeće koja direktno dodiruje avret kao što su pantalone i košulja.

Sva ova i njima slična pitanja počivaju na pravilu kontradiktornosti osnove stvari sa činjeničnim stanjem. Pa ako je osnova čistoća a činjenično stanje nečistoća, o tom pitanju imamo kontradiktorne dokaze.

Oni koji u tom slučaju preferiraju osnovu, tj. čistoću, ovo dokazuju time što je Allah dozvolio hranu sljedbenika Knjige, i pored toga što je oni pripremaju svojim rukama i u svom posudu. Poznato je da se Poslanik, alejhis-selam, odazvao gozbenom pozi-

¹⁰⁴ Buhari, 137. i Muslim 361.

vu nekog jevreja. Čak su on i njegovi ashabi oblačili odjeću koju su nevjernici svojim rukama tkali i krojili i upotrebljavali posuđe koje su nevjernici proizvodili. U bitkama su ratni plijen od posuda i odjeće dijelili i upotrebljavali. Također je potvrđeno da su ashabi i nevjernici koristili vodu iz istih mješina.¹⁰⁵

Oni pak koji preferiraju činjenično stanje, tj. nečistoću, dokazuju svoj stav vjerodostojnim hadisom u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, bio upitan o posudama sljedbenika Knjige koji u njima kuhaju svinjetinu i iz njih piju alkohol pa je odgovorio: "...ako ne nađete drugo posuđe, operite ga vodom zatim jedite iz njega!"¹⁰⁶

Imam Ahmed objasnio je sumnju da je ona stepen između halala i harama, tj. između čistog halala i harama, a potom je rekao: "Ko se bude čuvao sumnje, sačuvao je svoju vjeru."

Na drugom je mjestu za sumnju rekao da je smjesa halala i harama.

Na osnovu spomenute definicije određuje se ophođenje s osobom u čijem je imetku pomiješan halal i haram.

Ukoliko se utvrdi da je većina njegova imetka haram, Ahmed je rekao: "Nužno ga se okaniti osim ako je haram neznatan ili nepoznat." Hanbelijski pravници u vezi s ovim pitanjem nisu zauzeli jedinstven stav, a to je da li je suradnja s takvom osobom mekruh ili haram. O tom pitanju postoje dva stava.

Ako se pak ustanovi da mu je većina imetka halal, onda je dozvoljeno s njim surađivati i jesti od njegovog imetka.

A ako se ne mogne to ustanoviti, to je onda sumnja i pobožnost nalaže da ga se okanimo.

Kada se sazna da je neka stvar u osnovi zabranjena, onda će se ona i prihvatiti kao takva i haram će biti upotrebljavati je. Konsenzus o tom pitanju prenosi Abdulberr i drugi.

¹⁰⁵ Buhari, 344.

¹⁰⁶ Buhari, 5478 i Muslim, 1930.

Ponekad se nejasnoća oko propisa neke stvari javi zbog toga što se ona može podvesti pod više temelja i načela, kao npr. čovjek kome njegova žena postane zabranjena. Ta zabrana može biti zbog zihara od kojeg se iskupljuje velikim otkupom (el-kefare el-kubra), može biti i zbog isteka iddeta poslije prvog razvoda, nakon čega čovjek može vratiti svoju ženu novim brakom i bez nje ne udaje za novog muža, a može biti i zbog trećeg razvoda poslije kojeg mu žena nije dozvoljena, a može biti da je to ista vrsta zabrane kojom čovjek sebi zabrani neku hranu i pića koja mu je Allah dozvolio. On to ne smije uraditi, a ako uradi, dužan je izvršiti mali otkup (el-kefare essugra), ili čak ne mora to uraditi na osnovu poznatog razilaženja o ovom pitanju.

Zbog svega toga nastale su mnoge dileme oko tih pitanja u vrijeme ashaba a i poslije njih.

U svakom slučaju može se reći da postoje stvari za koje mnogi ljudi ne znaju da li su dozvoljene ili zabranjene, kako je to rekao Poslanik, alejhis-selam. Nekim ljudima se one ponekada mogu objelodaniti da su halal ili haram na osnovu većeg znanja kojeg posjeduju od ostalih.

Poslanikov govor upućuje da ima ljudi koji poznaju te sumnjive stvari dok ih mnogi ne poznaju. Dvije vrste su onih koji ih ne poznaju:

oni koji ih prihvataju (čuvaju ih se) kao takve jer su im nepoznate;

oni koji ih prihvataju suprotno njihovoj biti, tj. onakvim kakve one u suštini nisu.

To upućuje da drugi mimo ovih spomenutih znaju te stvari, tj. poznaju ih upravo onakvim kakve su same po sebi, tj. da li su halal ili haram. Ovo je najjasniji dokaz da je kod Allaha o pitanjima halala i harama koja su nejasna i o kojima nema jedinstvenog stava u pravu samo jedan a da drugi to ne zna. To znači da ostali nisu pogodili Allahovu nakanu u tim stvarima iako vjeruju da jesu oslanjajući se na pretpostavku koju smatraju dokazom. Zato će takvi biti nagrađeni za svoj idžtihad i bit će im oproštena greška zbog njene neprimjenjenosti.

Riječi Poslanikove, alejhis-selam: "Ko se bude čuvao sumnjivih stvari, sačuvati će svoju vjeru i čast, a ko upadne u sumnjive stvari upast će u haram" dijele ljude o pitanju nejasnih stvari na dvije vrste. To se odnosi na one kojima su te stvari nejasne, tj. koji ih ne poznaju. Međutim, što se tiče onih koji ih poznaju i koji na osnovu njih slijede svoje znanje, to je treća vrsta ljudi koju nismo spomenuli zato što je sud o njima jasan i vidljiv. To je najbolja vrsta jer su oni spoznali Allahov sud u vezi s tim stvarima koje su nejasne ljudima i u tome se povelili za svojim znanjem.

Dvije su grupe ljudi koji ne znaju sud Uzvišenog Allaha o pitanju sumnjivih stvari i to:

– prva grupa su oni koji se klone sumnjivih stvari zbog toga što su im nejasne i ne znaju stav islama u vezi s njima. Takvi će sačuvati svoju vjeru i čast.

Riječ *istebre'e* ima značenje: tražiti čistoću svoje vjere i časti od manjkavosti i nečega ružnog. A riječ *ird* znači nešto zbog čega se čovjek hvali ili kudi.

Ponekad ga ljudi hvale ili kude u zavisnosti od pozitivnih ili negativnih postupaka, kako njegovih tako i postupaka njegove porodice. Dakle, ko se kloni sumnjivih stvari sačuvao je svoju čast i dignitet od kuđenja i omalovažavanja koje zaslužuju oni koji se tih stvari ne klone. Ovo je pokazatelj da praktikovanje sumnjivih stvari uzrokuje kuđenje i klevetanje kao što se prenosi od *selefa*: "Ko izloži sebe sumnjama neka ne krivi one koji nemaju lijepo mišljenje o njemu!"

Kod Tirmizija postoji drugačija verzija tematskog hadisa u kojoj stoji: "Ko se kloni sumnjivih stvari osigurao je sebe u svojoj vjeri i časti, a i spasio se...", tj. ko se kloni tih stvari radi očuvanja svoje vjere i časti, a ne s namjerom da se ljudima lažno prikazuje, spasio se. Upravo je u tome dokaz da je traženje savršenstva časti pohvalno kao i traženje savršenstva vjere. Zbog toga se prenosi: "Sve sa čime čovjek štiti svoju čast jeste sadaka!"

U predanju Buharije i Muslima ovog hadisa kaže se: "Ko se kloni stvari za koju tačno ne zna da je grijeh, on će se još više čuvati one za koju jasno zna da je grijeh!", tj. ko se kloni grijeha iako

nije siguran da je grijeh i nije potpuno uvjeren u njega, onda je preče da ga se kloni kada mu se razjasni da je grijeh, pod uvjetom da je to radio samo da bi sebe od grijeha udaljio. Ukoliko je to radio da bi se ljudima prikazao, taj će onda raditi samo ono za što smatra da će ga ljudi kasnije pohvaliti.

– druga grupa takvih ljudi jesu oni što rade sumnjive stvari i pored toga što su im one nejasne. Međutim, ko uradi nešto za što ljudi vjeruju da je sumnjivo, a on zna da je to halal u biti, nema mu zamjerki za to kod Allaha. Međutim, ako strahuje da će ga ljudi oklevetati zbog tog postupka, onda će njegovo napuštanje tog djela imati značenje očuvanja njegove časti pa će se smatrati nečim poželjnim. Imamo primjer za to u slučaju koji se desio s Poslanikom, alejhis-selam, kada je na ulici stajao sa Safijom te su ga neki od ashaba vidjeli, a on im reče: **“To je samo Safija bint Huzej!”**

Ukoliko neko uradi nešto vjerujući da je halal do čijeg zaključka je došao dozvoljenim idžtihadom ili imitiranjem, pa pogriješi u svom uvjerenju imat će isti status kao i onaj koji je prije njega spomenut.

Međutim, ako idžtihad koji je doveo do određenog zaključka bude slab ili imitiranje (taklid) bude nedozvoljeno, i neko je naveden da ga slijedi samo iz ličnih prohtjeva, njegov status je kao i status onoga koga je naveo na to.

Međutim, ko upražnjava sumnjive stvari, i pored toga što su mu nejasne, Poslanik, alejhis-selam, obavijestio je da je takav pao u haram. To se može objasniti na dva načina:

- da njegovo upražnjavanje sumnjivih stvari, i pored njegova uvjerenja da su one sumnjive, bude put ka upražnjavanju harama za kojeg vjeruje da je haram i to postepeno i s popuštanjem.

U jednom predanju ovog hadisa kod Buharije i Muslima kaže se: **“...ko se osmjeli na ono zašto sumnja da je grijeh ubrzo će uradi i jasan grijeh”;**¹⁰⁷

¹⁰⁷ Buhari, 2051.

- a onaj ko uradi ono što smatra da je sumnjivo, ne znajući da li je halal ili haram, taj ne može biti siguran da neće upasti u haram jer je možda to djelo haram samo po sebi a da taj čovjek toga i nije svjestan.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...kao pastir koji čuva svoje stado oko vladarevog zabranjenog posjeda a nije u stanju da mu zabrani ulazak u njega. Zar svaki vladar nema svoje zabrane, ta zaista, Allahova hima jesu Njegove zabrane..." Ovim primjerom Poslanik opisuje čovjeka utonulog u sumnjive stvari preko kojih se veoma približio čistom haramu pošto u drugom predanju stoji: "...dat ću vam primjer...", a potom je spomenuo prethodni hadis.

Tako je Poslanik poistovijetio zabranjene stvari sa pašnjakom na kojem vladari čuvaju i zabranjuju drugima da mu se približe. Zato je Poslanik, alejhis-selam, zonu oko Medine u razmjeri od dvanaest milja proglasio zabranjenom za lov i sječu drva i nazvao je terminom *hima*. Nakon njega su Omer i Osman zabranjenom zonom proglasili neke pašnjake na kojima su pasle kamile koje su zekat. Ta su mjesta nazvana terminom *hima*. Uzvišeni Allah je Svojom himom učinio zabrane i zabranio Svojim robovima da im se uopće približavaju i nazvao ih Svojim granicama: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾ "To su Allahove granice, i ne približujte im se!" (El-Bekare, 187.) U ovom je ajetu objašnjenje ljudima za ono šta im je dozvolio a šta zabranio kao i to da se ne približavaju haramu i da ne zapostavljaju halal. To se potvrđuje i u drugom ajetu. Uzvišeni kaže:

﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

"...To su Allahove granice, pa ih ne prelazite! A oni koji Allahove granice prelaze pravi su nasilnici." (El-Bekare, 229.)

Upozorio je one koji čuvaju oko Njegove hime ili blizu nje da imaju veliku šansu da provale u nju i čuvaju na njoj. Zato onaj ko prekorači dozvoljeno i upadne u sumnjivo on se uveliko približio haramu i prijeti mu opasnost da uradi pravi haram i upadne u njega. Time se aludira da se nužno distancirati od harama i da čov-

jek treba postaviti između sebe i njih jednu zonu.

Ovim hadisom potvrđuje se načelo *seddu zera* (pravnička preventiva), tj. zatvaranje ili zabranjivanje puteva koji vode ka haramu kao i sredstava putem kojih se čini. To načelo potvrđuju i neka šerijatska pravila kao što su: zabrana pijenja malih količina onoga što opija u velikim, zabranjeno je osamljivanje sa ženom koja nije mahrem, zabrana je klanjanje poslije sabaha i ikindije kako bi se zatvorili putevi klanjanja namaza kad sunce izlazi i zalazi. Zabranjeno je postaču imati bilo kakvu seksualnu predigru ako mu to pokreće strasti. Mnogi učenjaci su zabranili muškarcu dodirivanje žene koja ima menstruaciju između pupka i koljena bez pokrivača jer je i Poslanik, alejhis-selam, naređivao svojim ženama dok su bile u menstruaciji da se pokriju pa bi onda preko pokrivača imao kontakt s njima.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Uistinu u tijelu postoji komad mesa koji ako bude zdrav, zdravo će biti cijelo tijelo, a kad se on razboli, cijelo tijelo oboli; to je srce", ukazuju na to da je čestito i kreposno vladanje i izbjegavanje zabranjenih stvari i čuvanje sumnjivih stvari od mumina rezultat ispravnosti njegovog srca.

Ako je čovjekovo srce zdravo i ispunjeno ljubavlju prema Allahu i ljubavi prema onome što On voli i strahom od Njega i bojazni da ne uradi nešto što On ne voli, onda će i pokreti svih organa biti ispravni što će rezultirati da se čovjek kloni svih zabranjenih stvari i čuva sumnjivih, iz opreza da ne bi upao u zabrane.

Ako se pak radi o bolesnom srcu kojim vladaju strasti i požuda za onim što voli, pa makar to Allah i prezirao, tada će i pokreti svih organa biti neispravni okrećući se svim grijesima i sumnjivim stvarima slijedeći strasti srca.

Zato je rečeno: "Srce je gospodar tijela, a ostali su organi samo njegova vojska! Oni su njegovi pokorni vojnici spremni da mu se pokore i izvrše njegove naredbe ne protiveći mu su ni u čemu. Zato, ako vladar bude dobar (zdrav), i njegovi vojnici će biti dobri (zdravi), a ako bude loš (bolestan), i njegovi vojnici će biti loši (bolesni).

Kod Allaha će koristiti samo čestito i pobožno srce: "Na

Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu čista srca dode spašen biti." (Eš-Šuara, 88-89)
Čisto je srce sačuvano od svih grijeha i neposlušnosti prema Gospodaru, dželle šanuhu. U tom srcu osim ljubavi prema Allahu i straha od Njegove kazne nema ničeg drugog.

Nema zdravlja srcu sve dok se u njemu ne učvrsti spoznaja Allaha, Njegova veličanstvenost i ljubav prema Njemu, strah od Njegove kazne, nada u Njegov oprost i oslonac samo na Njega Jedinog. To je istinski monoteizam (tevhid) i to je značenje šehadata kojim očitavamo da nema drugog boga mimo Njega.

Nema čestitosti srcima sve dok za svog Boga ne prihvate Allaha, Kojeg treba spoznati, voljeti, bojati Ga se. On je Jedini i nema Mu sudruga. Da je na nebesima i Zemlji bilo boga mimo Njega, sav bi univerzum pao u kaos upravo kako to Uzvišeni potvrđuje: *"Da je na Zemlji i nebesima bilo drugih bogova mimo Allaha, propali bi..."* (El-Enbija, 22.)

Iz svega se može vidjeti da nema spasa nikome: ni višem ni nižem svijetu sve dok svi postupci njihovih stanovnika ne budu u ime Allaha. Pokreti tijela slijede pokrete srca i njegove volje. Zato, ako njegovi pokreti i volja budu samo u ime Allaha, takvo srce smatrat će se zdravim pa će i svi pokreti tijela biti zdravi (ispravni). A ako pokreti srca i njegova volja ne budu u ime Allaha, takvo je srce bolesno i svi pokreti tijela će u odnosu na srce biti bolesni (neispravni).

To potvrđuju riječi Uzvišenog:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾

"Reci: 'Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti...'" (Ali Imran, 31.)

Uzvišeni Allah je u ovom ajetu znakom iskrene ljubavi prema Njemu učinio slijeđenje Njegova Poslanika. To opet ukazuje da se ljubav ne može upotpuniti bez pokornosti i slijeđenja Poslanika, alejhis-selam.

Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Ko udjeljuje i uskraćuje, voli i mrzi u ime Allaha, upotpunio je iman!"¹⁰⁸

To znači da ukoliko su svi pokreti srca i organa u ime Allaha, takav je čovjek upotpunio vanjski i unutrašnji dio imana.

Zdravi postupci srca obavezuju i zdrave pokrete organa. Na osnovu toga, ako je srce zdravo i u njemu postoji samo Allahova volja i ono što On želi, organi takvog srca će se pokretati samo prema onome što Allah želi pa će žuriti da rade one stvari u kojima je Allahovo zadovoljstvo a okanit će se onih stvari koje mrzi ili se boji da nisu od stvari koje On ne voli, iako nisu sigurni u to.

Hasan el-Basri, radijallahu anhu, kaže: "Nikada nisam bacio pogled, niti sam jezikom progovorio, niti sam nešto rukom dohvatio, niti sam nogom kročio, a da se nisam upitao: 'Da li je to grijeh ili pokornost?' Pa ako je pokornost, uradio bih to, a ako je grijeh odustao bih."

Oni su bili narod čija su srca bila zdrava. U njima nije bilo ničega drugoga do Allahove volje. Njihovi su organi također bili zdravi i pokretali su se samo u ime Allaha i ka onome u čemu je Njegovo zadovoljstvo. Allah najbolje zna.

¹⁰⁸ Ebu Davud, 4681.

HADIS BROJ 7

عن أبي رقية تميم بن أوس الداري رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال الدين النصيحة قلنا لمن قال لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة المسلمين وعامتهم رواه مسلم .

Od Ebu Rukajje Temima bin Evsa ed-Darijje, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Vjera je savjet", ponovivši to tri puta. A potom je rekao: "Od Allaha, Njegove Knjige, Njegova Poslanika, vođama muslimana i običnim ljudima!"¹⁰⁹

Ovaj hadis prenosi imam Muslim u svojoj zbirci od Sehla ibn Ebi Saliha od Ataa ibn Jezida el-Lejsija, a ovaj od Temima ed-Darijja, Allah im se smilovao.

Hadis se prenosi i od Ebu Saliha, zatim od Ebu Hurejre pa od Poslanika, alejhis-selam. Ovim lancem bilježi ga Tirmizi. Ima učenjaka koji smatraju da su oba lanca vjerodostojna dok drugi vele da je ovaj hadis vjerodostojan u Temimovom predanju, a da je drugi lanac slab.

Od Ebu Davuda prenosi se da je rekao za ovaj hadis da je jedan od hadisa oko kojeg se kreće cijeli fikh, dok je hafiz Ebu Nuajm rekao: "Ovaj hadis ima izuzetno veliku važnost." Muhammed bin Eslem et-Tusi navodi da ovaj hadis predstavlja četvrtinu vjere.

* * *

Puno je predanja u kojima se navode savjetovanja muslimana općenito, u drugima stoji upućivanje savjeta njihovim vođama, kao i upućivanje savjeta običnim ljudima od njihovih vladara.

Prvo: predanja u kojima se spominje savjetovanje muslimana općenito:

¹⁰⁹ Muslim, 55.

- Džerir ibn Abdullah, radijallahu anhu, kaže: "Položio sam prisegu Vjerovjesniku, alejhis-selam, da ću obavljati namaz, udjeljivati zekat i savjetovati svakog muslimana!";¹¹⁰

- Ebu-Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Šest je obaveza koje mumin treba ispuniti prema drugom muminu..." (pa je od njih spomenuo) "...ako od tebe zatraži savjet, da ga posavjetueš!";¹¹¹

Drugo: predanja u kojima se spominje savjetovanje vladara muslimana i savjetovanje muslimana od njihovih vladara.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إِنَّ اللَّهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا يَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفْرُقُوا وَأَنْ تَنَاصَحُوا مَنْ وَلَاهُ اللَّهُ أَمْرَكُمْ.

"Allah je zadovoljan kada vi praktikujete troje: da Ga obožavate ne pripisujući Mu ništa; da se Njegovog užeta držite i da se međusobno ne podvajate; i da savjetujete one kojima je Allah dao vlast nad vama."¹¹² Uzvišeni Allah obavještava nas u Svojoj knjizi kako su vjerovjesnici savjetovali svoje narode kao što su to, primjera radi, činili Nuh i Salih, alejhimas-selam.

Uzvišeni kaže:

﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمُرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾

"Neće se ogriješiti nemoćni i bolesni, i oni koji ne mogu naći sredstva za borbu, samo ako su prema Allahu i Njegovu Poslaniku iskreni..."¹¹³ (Et-Tevbe, 91.), tj. ko ne pođe u džihad, zbog oprav-

¹¹⁰ Buhari, 57. i Muslim, 56.

¹¹¹ Muslim, 2162.

¹¹² Muslim, 1715.

¹¹³ Ovdje sam se poslužio prijevodom rahmetli Besima Korkuta gdje on termin *nesahu* prevodi sa *iskreni* što je u skladu sa značenjem ajeta, me-

danog razloga, nema grijeha pod uvjetom da je u svom izostanku od džihada bio iskren prema Allahu i Njegovu Poslaniku. Licemjeri su se lažno opravdavali, izostajali od džihada i bili neiskreni prema Allahu i Njegovu Poslaniku.

Vjerovjesnik, alejhis-salam, obavještava nas da je: "vjera savjet..." Ovo nam jasno govori da savjet u ime Allaha obuhvata sve karakteristike islama, imana i ihsana spomenute u hadisu Džibrila, alejhis-salam.

Sve je to nazvano zajedničkim terminom *din* – vjera, jer *nush* ili iskrenost prema Uzvišenom Allahu traži od čovjeka praktikovanje svih vjerskih obaveza na najsavršeniji način i to je stepen ihsana. Bez toga se ne može upotpuniti iskrenost (*nush*) prema Allahu. A to se ne može postići bez potpune obavezne i dobrovoljne ljubavi. To također zahtijeva ulaganje truda u približavanje Allahu dobrovoljnim ibadetima na spomenuti način i ostavljanjem na isti način svih zabranjenih i pokuđenih stvari.

El-Hattabi, rahimehullah, kaže: "Definicija *nasibata* jeste željeti svako dobro onom koga savjetuješ."

Zatim kaže: "U jezičkoj terminologiji riječ *en-nush* znači rafiniranje. Tako se kaže: 'Nesahtul 'asele', tj. rafinirao sam med, tj. očistio (odvojio) sam ga od voska.

dutim, ja ću ovdje prenijeti tumačenje značenja ovog termina kako ga prenosi imam Eš-Ševkani, rahimehullah, i to u komentaru istog ajeta: "*Nush* - savjet, iskrenost s Allahom jeste vjerovati u Njega i djelovati u skladu s Njegovim Šerijatom i napuštanje svega što se Šerijatu suprotstavlja. Također u sklopu toga jeste i savjetovanje muslimana, ljubav prema ratnicima koji se bore na Allahovom putu, maksimalno njihovo pomaganje u džihadu i poziv u ekonomsko-vojni bojkot njihovih neprijatelja. Savjetovanje i iskrenost prema Poslaniku manifestuje se potvrđivanjem njegovog poslanstva, pokoriti mu se u onome što naređuje i u onome od čega nas odvraća, voljeti one koji ga vole, neprijateljevati sa onima koji mu se suprotstavljaju, dosljedno sprovoditi njegov sunnet i oživljavati ga nakon njegove smrti."

Dakle, *nasihat* Uzvišenom Allahu znači ispravno vjerovanje u jednoću Uzvišenog i iskren nijet u Njegovim ibadetima.

Savjet (*nasihat*) Njegovoj knjizi znači vjerovanje u nju i djelovanje u skladu s onim što je u njoj.

Savjet (*nasihat*) Njegovom Poslaniku znači vjerovanje u njegovo poslanstvo i bespogovorno slijeđenje njegovih naredbi i klonjenje njegovih zabrana.

Savjet (*nasihat*) običnim ljudima znači upućivati ih ka njihovom općem interesu.

Imam Ebu Abdullah Muhammed ibn Nasr el-Mervezi u svom djelu *Ta'zimu kaderis-salati* prenosi od nekih učenjaka tumačenje ovog hadisa na taj način da mu se nema šta dodati, pa ćemo mi to ovdje, ako Bog da, doslovno prenijeti.

Muhammed ibn Nasr, rahimehullah, rekao je: "Neki od učenjaka su rekli: 'Riječ *nasihat* bi se generalno mogla protumačiti tako da znači posebnu pažnju srca prema onom kome se savjet upućuje ma ko on bio. *Nasihat* može biti dvodimenzionalni: obavezni i dobrovoljni.'"

Obavezni *nasihat* Allahu jeste velika briga od onog koji daje savjet da kroz obavljanje propisanih obaveza i distanciranje od onoga što je On zabranio dopre do Njegove ljubavi.

Dobrovoljni *nasihat*, tj. nafil je davanje prednosti ljubavi prema Allahu nad onom koju gaji prema sebi. Tako npr. kada te dvije vrste ljubavi dođu u kontradiktornost, dat će se prednost ljubavi prema Allahu, a odgodit će se ona prema sebi.

To je načelno tumačenje sintagme "Savjet Allahu obavezni i dobrovoljni." Međutim, za nju postoje i detaljna objašnjenja. Ne-ka od njih ćemo navesti da bi onaj ko ne razumije načelno tumačenje razumio podrobno.

Obavezni *nasihat* jeste izbjegavanje Allahovih zabrana i primjenjivanje Njegovih farzova i to dušom i tijelom sve dok je god čovjek to u mogućnosti činiti.

Ako ga u tome spriječi bolest ili zatvor ili štogod drugo, ta-

kav treba nanijetiti da će to izvršiti kada nestane spomenutih zapreka. Uzvišeni je za takve rekao:

﴿لَيْسَ عَلَى الضُّعْفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

“Neće se ogriješiti nemoćni i bolesni, i oni koji ne mogu da nađu sredstva za borbu, samo ako su prema Allahu i Njegovu Poslaniku iskreni. Nema razloga da se išta prigovara dobročiniteljima...” (Et-Tewbe, 91.)

Tako ih je Uzvišeni nazvao dobročiniteljima jer su njihova srca iskrena prema Allahu u onom što ih je spriječilo od džihada svojim životima na Njegovom putu.

Zato u nekim situacijama mogu spasti sve obaveze sa čovjeka, a da ne spadne iskrenost (savjet) prema Allahu. Ako se čovjek nalazi u stanju teške bolesti, kada je fizički onemogućen bilo kakvog djelovanja, pa ni jezikom ne može micati, a zdravog je razuma, u takvoj situaciji ga to ne oslobađa savjeta prema Allahu. Njega će činiti srcem. Treba se kajati za svoje grijehе i nanijetiti da će ako ozdravi izvršavati sve ono što mu je naređeno i kloniti se svega što je zabranjeno. Ukoliko to ne uradi, neće se smatrati da je svojim srcem bio iskren prema Allahu.

Obavezna čestitost prema Allahu jeste i osjećanje nezadovoljstva i uznemirenosti prema grijehu kojeg grješnik čini i da voli pokornost onoga ko se pokorava Allahu i Njegovu Poslaniku.

Što se pak dobrovoljnog nasihata tiče, to je maksimalno ulaganje truda da se da prednost ljubavi koja se u srcu gaji prema Allahu i potvrđuje organima nad svim ostalim ljubavima. Prema tome, onaj koji daje savjet ako se bude trudio na tom putu, to će biti dokaz da on sebi nije dao prednost nad voljenim, a plus ako to potvrdi izvršavanjem svega onoga što voljenom donosi radost i što on voli. Takav je slučaj i s ljubavlju prema njegovu Gospodaru. Ko radi nafile u ime Allaha ali ne trudeći se on će biti iskreni savjetnik sukladno njegovom trudu, ali neće zaslužiti potpuni savjet.

Nasihat Allahovoj knjizi znači osjećati veliku ljubav prema njoj, veličati je jer je ona govor Stvoritelja, osjećati veliku želju da

se razumije, pokazivati veliko interesovanje za njeno studiranje, zaustavljati se prilikom njena učenja da bi se pokušala naći značenja za koja Allah voli da se razumiju iz nje ili voli da se primijene nakon što se poimaju. To isto radi savjetnik koji dobije oporuku od onog ko ga savjetuje. Ako mu dođe neko pismo od bogataša, nastojat će ga razumijeti da bi mogao primijeniti ono što od njega traži u njemu.

*Nasih*at Allahovu Poslaniku za njegova života bilo je ulaganje krajnjih napora da mu se pokori, da se pomogne i osnaži kao i žrtvovanje imetka ako to zatraži i iskazivanje ljubavi prema njemu bez ikakvog oklijevanja.

Nakon njegove smrti *nasih*at je zanimati se za istraživanje njegova sunneta, morala i ponašanja, veličati njegovu praksu i obavezno je primjenjivati, žestoko prezirati i ostavljati one koji ga ne slijede, osuđivati one koji su tu praksu uzeli radi dunjaluka, iako je prividno primjenjuju, izražavati ljubav prema njegovoj porodici, ahabima, njegovim pomagačima i prema onima koji su makar jedan tren bili u njegovom društvu, kao muslimani naravno; poistovijetiti se s načinom njegovog oblačenja i izgleda.

*Nasih*at vođama muslimana jeste ljubav prema njihovoj ispravnosti, razboritosti i pravednosti, želja da se umet ujedini oko njih, mržnja prema neujedinjenju umeta oko njih, pokoravati im se u okvirima njihova pokoravanja Allahu, prezir prema onima koji ustanu protiv njih i osjećaj ljubavi u njihovu pomaganju u pokornosti Uzvišenom Allahu.

*Nasih*at običnim ljudima znači željeti njima ono što želiš sebi, prezirati ono što prezireš sebi, lijepo s njima postupati, biti milosrdan prema njihovoj djeci, učtivo se ponašati prema starijima, suosjećati sa njihovom radošću i tugom, ne osjećati tjeskobu pri spuštanju cijene svojih proizvoda ako to njima koristi, osjećati mržnju prema svemu što im škodi, truditi se pomoći im, boriti se protiv onih što se dignu protiv njih, truditi se da ih se u okvirima svojih mogućnosti zaštititi svakog zla.

Ebu Amr ibn Salah, rahimehullah, kaže: "...muslimanima ne treba zavidjeti, ne treba ih potkradati, ne treba ih ogovarati, treba

BUĐENJE AMBICIJA

otklanjati nevolje od njih, pa makar na svoju ličnu štetu, pomoći siromahu, podučiti nezalicu, lijepo ih upozoravati da ne smiju jedni od drugih otimati, blago im naređivati dobro i uljudno ih odvraćati od zla.”

Neki pripadnici *selefa* su govorili: "Kamo sreće da su ovi ljudi pokorni Allahu pa makar mi meso kliještima čupali!"

Omer ibn Abdulaziz, rahimehullah, kaže: “Kamo sreće da sam uvijek s vama postupao shodno Allahovoj knjizi, a i vi isto tako; pa čak kada bi mi prilikom svake primjene nekog sunneta nad vama po jedan dio mene otpadao; i tako sve dok mi duša tijelo ne napusti!”

Savjet Allahu, Njegovoj knjizi, i Njegovu Poslaniku jeste posebna obaveza učenjaka, a ogleda se: u suzbijanju zabluđujućih ideja i njihovu odbacivanju ako nisu u skladu s Kur'anom i sunnetom, pobijajući argumentima Kur'ana i sunneta ono što je suprotno njima: pojašnjavanju njihovih značenja pa makar se ona razlikovala od svih ideja i strasti, odbacivanju slabih mišljenja koja su produkt grešaka učenjaka, razlučivanje između vjerodostojnih i slabih hadisa kao i podrobno objašnjavanje stanja prenosilaca hadisa i pojašnjenje grešaka prenosilaca od kojih se hadisi prihvataju.

Imam Ahmed, rahimehullah, kaže: "Ne smije se musliman iskreno i savjetodavno odnositi prema *zimiji*,¹¹⁴ to je privilegija samo muslimana!"

¹¹⁴ *Zimijj*, nemusliman, kršćanin, jevrej, stanovnik islamske države koji uživa njenu zaštitu uredno plaćajući džizju.

HADIS BROJ 8

عن عبد الله عمر رضي الله تعالى عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله
ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة فإذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم
إلا بحق الإسلام وحسابهم على الله تعالى ررواه البخاري ومسلم .

Od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, i ne počnu klanjati i davati zekat. Kada to urade, zaštit će svoje živote i imetke od mene, izuzev ako to bude neko islamsko pravo zahtijevalo. A njihov konačni obračun je kod Uzvišenog Allaha."¹¹⁵

* * *

Ovaj hadis prenose Buharija i Muslim od Vakida ibn Muhammeda ibn Zejda ibn Abdullaha ibn Omera, a on od njegova oca i djeda Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum. Dio hadisa: "...osim ako to ne bude zahtijevalo neko pravo islama..." prenosi samo Buharija.

Značenje ovog hadisa od Poslanika, alejhis-selam, prenosi se mnogobrojnim predanjima.¹¹⁶

Prenosi se da je Sufjan ibn Ujejna rekao: "Ovo je važno samo na početku islama prije nego što su namaz, post, zekat i hidžra postali obavezni."

¹¹⁵ Buhari, 1/75. i Muslim, 22.

¹¹⁶ To je mutevatir hadis, kako to tvrdi Sujuti u *El-Džamius-sagiru*, Ketani u *Nuzumul mutenasiru* str. 29., Zubejdi u *Lukatul-lelail mutenasiru* str. 133., *Ithafus-sadetil muttekin*, 1/156. i kako to spominje naš šejh u *Es-Sahihu* str. 407. Od svih ashaba prenosi se sa sličnim formama.

Ovo je vrlo slabo mišljenje, a i njegovo pripisivanje Sufjanu diskutabilno je jer su prenosioci ovog hadisa postali ashabi u Medini a neki su vrlo kasno primili islam. Zatim Poslanikove riječi: "...zaštitit će od mene svoje živote i imetke..." potvrđuju da je borba već bila naredena kada ih je izgovorio i da je ubijan onaj ko odbije islam, a sve je to bilo poslije Hidžre u Medinu.

Nužno je bilo poznato da se Poslanik, alejhis-selam, zadovoljavao samo s izgovorom šehadeta od svakog ko bi mu došao i izrazio želju da primi islam. Time bi dotični štitio svoj život i postajao muslimanom.

Čak je on žestoko osudio Usamu ibn Zejda jer je ovaj ubio mušrika koji je izgovorio šehadet u trenutku kada je Usama digao sablju da ga ubije. Nikome Poslanik nije uvjetovao da nakon šehadeta odmah počne klanjati ili zekat davati.

Međutim, predanja u kojima stoji suprotno ovome ako su vjerodostojna, onda znače da on nikome nije odobravao nakon što uđe u islam neobavljanje namaza i nedavanje zekata. To je istina. Tako je Poslanik, alejhis-selam, naredio Muazu kada ga je poslao u Jemen da Jemence prvo pozove šehadetu, te mu je rekao: "Prvo ih pozovi u očitovanje šehadeta i ako ti se oni odazovu, nauči ih namazu i reci im da su dužni udijeliti zekat..."

Znači, onome ko primi islam naredit će se poslije namaz, a zatim zekat. Kada bi Poslanik, alejhis-selam, bio upitan o islamu, uvijek bi uz šehadet spominjao sva ostala načela islama, kao što je i Džibril, alejhis-selam, postupao kada je Poslanika, alejhis-selam, pitao o islamu.

Ovo što smo dosada rekli i zaključili moglo bi se smatrati kao jedno usklađivanje između različitih formi ovog hadisa. Jasno je da je to sve istina, jer puko izgovaranje šehadeta zaštićuje onoga ko ga izgovori i time on postaje musliman. Pa ako nakon što primi islam, počne obavljati namaz, davati zekat i obavi ostale propise islama, njemu tada pripadaju sva prava koja pripadaju muslimanima, ali je u isto vrijeme obavezan sa svim onim s čime su obavezni muslimani. A ako zanemari nešto od tih temelja, i ako oni budu naoružana grupacija, onda će se povesti rat protiv njih.

Ima ljudi koji smatraju da se ovaj hadis odnosi samo na nevjernika protiv kojeg se treba boriti dok ne posvjedoči šehadet, ne počne s obavljanjem namaza i udjeljivanjem zekata i to su uzeli kao dokaz da su nevjernici zaduženi islamskim propisima.

Međutim, taj je njihov stav diskutabilan. Poslanikova praksa u borbama protiv nevjernika upućuje na nešto što je suprotno tome.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم دعا عليا يوم خيبر فأعطاه الراية وقال امش ولا تلتفت حتى يفتح الله عليك فصار على شيئا ثم وقف فصرخ يا رسول الله على ماذا أقاتل الناس فقال قاتلهم على أن يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله فإذا فعلوا ذلك فقد عصموا منك دماءهم وأموالهم إلا بحقها وحسابهم على الله عز وجل.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, pozvao Aliju, radijallahu anhu, na dan Bitke na Hajberu te mu dao bajrak obraćajući mu se: "Idi i ne okreći se sve dok ti Allah ne da pobjedu!" Alija pođe, te se nakon nekoliko koraka zaustavi i povika: "Allahov Poslaniče, zbog čega ću se boriti protiv njih?" Poslanik odgovori: "Bori se protiv njih dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik, a ako to učine, svoju su krv i imetke zaštitili od tebe, osim ako se nečemu u islamu suprotstave, a konačni sud je kod Uzvišenog Allaha!"¹¹⁷

Znači, Poslanik, alejhis-selam, je samo izgovaranje šehadeta učinio zaštitom za njihove živote i imetke, osim ako to neko pravo islama ne bude zahtijevalo, a jedno od tih prava jeste i odbijanje namaza i zekata nakon što se primi islam. Tako su to shvatili i razumjeli ashabi, Allah im se smilovao.

Legalnost objavljivanja rata protiv onih koji namjerno izostavljaju obavljanje namaza i udjeljivanje zekata potvrđuju slijedeći ajeti:

¹¹⁷ Muslim, 2406.

﴿فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ﴾

"Ali ako se oni budu pokajali i namaz obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri..." (Et-Tewbe, 11.)

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾

"I borite se protiv njih sve dok mnogoboštva ne nestane i dok se Allahovu vjeru slobodno ispovijedati ne mogne..." (El-Bekare, 193.)

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾

"...a naredeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da namaz obavljaju, i da zekat udjeljuju; a to je – ispravna vjera." (El-Bejjine, 5.)

Potvrđeno je da Poslanik, alejhis-selam, kada bi poveo rat protiv nekog naroda, ne bi ga napadao sve do zore. Pa ako bi čuo od njih ezan, ne bi ih napadao, a ako ne bi, napao bi ih, i pored postojanja mogućnosti da su možda primili islam.¹¹⁸

Sve to upućuje na to da je Poslanik, alejhis-selam, uzimao u obzir stanje onih koji su primili islam: da li obavljaju namaz i daju zekat ili ne. Ako te dužnosti ne bi obavljali, njihov islam ga ne bi spriječio da ih napadne.

Upravo je ovo izazvalo spor između Ebu Bekra i Omera, radijallahu anhumu. Taj nam slučaj prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, koji kaže: "Kada je Poslanik, alejhis-selam, preselio i kada je Ebu Bekr izabran za vladara pravovjernih, neka su se arapska plemena odmetnula odbijajući davanje zekata, te Ebu Bekr pozva u borbu protiv njih. Tada ga Omer upita: 'Kako se usuđuješ boriti se protiv ljudi, a Allahov Poslanik je rekao: Naredeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha, pa ko to posvjedoči, zaštitio je od mene svoj život i imetak, osim ako to ne bude zahtijevalo neko pravo islama, a konačni sud je kod

¹¹⁸ Buhari, 2/89-90.

Uzvišenog Allaha.' Na to mu Ebu Bekr, radijallahu anhu, odgovori: 'Tako mi Allaha, borit ću se protiv onih koji prave razliku između namaza i zekata; uistinu je zekat imovinsko pravo. Tako mi Allaha, borit ću se protiv njih pa makar i zbog devina povoca ako mi ga zabrane, a davali su ga Poslaniku, alejhis-selam.' Omer na to uzvрати: 'Tako mi Allaha, tada sam shvatio da je Allah produhovio Ebu Bekra da povede taj rat, shvatio sam da je to prava istina!'"¹¹⁹

Tako je Ebu Bekr shvatio dozvolu objavljivanja rata iz Poslanikovih riječi: **"...Osim ako to ne bude zahtijevalo neko pravo islama."** One potvrđuju da je dozvoljeno povesti rat protiv onih koji izgovore šehadet, a od prava islama koje dozvoljava rat jeste i obavezno imovinsko pravo (zekat).

Omer, r.a., mislio je da puko očitovanje šehadeta zaštićuje onoga ko ga izgovori na ovome svijetu, oslanjajući se na početak predmetnog hadisa. Također, neki smatraju da onaj koji izgovori šehadet neće na Sudnjem danu ući u vatru oslanjajući se na opće fraze koje se prenose o tom pitanju. Međutim, stvar ne stoji tako.

Ebu Bekrove riječi: **"...borit ću se sigurno protiv svakog ko rastavi namaz i zekat, jer je zekat imovinsko pravo..."** upućuju da se protiv onoga koji napusti namaz treba boriti jer je to tjelesno pravo. Ista je stvar i s onim koji ostavi zekat jer je on imovinsko pravo.

Time se također aludira da je u vezi s pitanjem borbe protiv onoga koji ne klanja postignut konsenzus. To je zato što je to osnova, temelj na osnovu kojega se mjere ostale slične situacije. Namaz nije spomenut u hadisu kojeg je Omer uzeo za svoj argument, ali to se razumjelo iz ovog dijela hadisa **"...osim ako to neko pravo islama ne bude iziskivalo."** Isti je slučaj i sa zekatom.

Dokaz da je dozvoljeno voditi borbu protiv ljudi koji ne klanjaju namaz jeste i hadis kojeg prenosi Ummu Selema od Vjerovjesnika, alejhis-selam:

¹¹⁹ Buhari, 3/262. i Muslim, 21.

يستعمل عليكم أمراء فتعرفون وتنكرون فمن أنكر فقد برئ ومن كره فقد سلم ولكن من رضي وتابع فقالوا يا رسول الله ألا نقاتلهم قال لا ما صلوا.

“Zavladat će nad vama vođe od kojih ćete vidjeti i dobra i zla, pa ko im bude osporavao to zlo, opravdao se; ko bude prezirao njihove postupke spasio se, ali propali su oni koji će time biti zadovoljni i koji će ih slijediti!” Rekoše: 'Allahov Poslaniče! Zar da se ne borimo protiv njih?' Poslanik odgovori: 'Ne, sve dok vidite da obavljaju namaz.’”¹²⁰

Isti je stav i s ostavljanjem ostalih temelja islama. Protiv takvog treba se boriti isto kao i protiv onoga ko ne klanja i ne daje zekat.

Dosad je bilo riječi o vođenju borbe protiv grupe ili skupine ljudi koji odbijaju obavljanje nekih od islamskih načela, ali kakav je stav o pitanju namjernog izostavljanja tih načela od jednog čovjeka!?

Većina uleme zauzima stav da se namjerno neobavljanje namaza treba kazniti smrću. To je mišljenje Malika, Šafije, Ahmeda, Ebu Ubejda i drugih.

Dokaz tome jeste i hadis kojeg prenosi Ebu Seid el-Hudri, a u kojem stoji da je Halid ibn Velid zatražio od Poslanika, alejhis-salam, da ubije nekog čovjeka te mu Poslanik reče: “Ne, možda on klanja!” Halid uzvрати: “Koliko klanjača govori jezikom ono što mu nije u srcu!?” Allahov Poslanik odgovori: “Meni nije naređeno da istražujem srca ljudi a niti da im trbuhe param!”¹²¹

U vezi s pitanjem odbijanja davanja zekata imamo dva mišljenja kao i kod onih koji smatraju da treba ubiti onoga koji ne klanja.

Prvi stav kaže da se također treba ubiti, i to je poznato mišljenje od Ahmeda, Allah mu se smilovao. To mišljenje dokazuje se

¹²⁰ Muslim, 2854.

¹²¹ Buhari, 8/67. i Muslim, 1064. i 144.

ovim hadisom od Ibn Omera.

Drugi stav je da se ne ubija i to je mišljenje Malika i Šafije, a to se spominje i u jednom predanju od Ahmeda.

U vezi s pitanjem odbijanja posta u ramazanu imam Ahmed i Malik smatraju da se to treba sankcionirati smrtnom kaznom dok Šafija i Ahmed u jednom predanju smatraju da se ne ubija. Svoj stav dokazuju hadisom Ibn Omera i drugim hadisima koji imaju ista ili slična značenja. U njima se ne spominje post. Zato je Ahmed, kako stoji u predanju koje prenosi Ebu Talib, rekao: "O postu se o ovom pitanju ništa ne prenosi."

Što se hadža tiče, postoje dva predanja od imama Ahmeda:

Predanje u kojem stoji da ga treba pogubiti neki pravnici hanbelijske škole tumače da se to odnosi na onog ko namjerno u potpunosti odbija njegovo obavljanje ili ga odgađa, a skoro je uvjeren da će te godine umrijeti. Međutim, što se tiče onoga ko hadž odgađa vjerujući da nije odmah obavezan obavljati ga dok se ne steknu uvjeti, prema mišljenju mnogih učenjaka, takvoga ne treba ubiti.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...A njihov konačni obračun je kod Uzvišenog Allaha" znače da šehadet sa namazom i zekatom osiguravaju život i imetak na ovome svijetu onome ko ih upražnjava, osim ako ne uradi nešto što će dozvoliti prolijevanje njegove krvi. Što se pak ahireta tiče, obračun će biti pred Uzvišenim Allahom, pa ko u tome bude iskren, Allah će ga uvesti u Džennet; ko bude lažac, pa taj je iz skupine munafika koji će biti u najdubljim dubinama vatre džehenemske.

Ovim dijelom predmetnog hadisa neki dokazuju da se prima *tevba* (pokajanje) otpadnika, tj. *munafika*, ukoliko javno proklamuje svoje vraćanje islamu. Nije dozvoljeno ubiti munafika zbog toga što se primijetio nifak kod njega. Poslanik, alejhis-selam, odnosio se u javnom životu prema njima kao i prema muslimanima, i pored toga što je znao njihov skriveni munafikluk.

Ovo je mišljenje Šafije i Ahmeda, u jednom predanju od njega, a Hatabi ga prenosi od mnogih učenjaka, a Allah najbolje zna.

HADIS BROJ 9

عن أبي هريرة عبد الرحمن بن صخر رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما نهيتكم عنه فاجتنبوه وما أمرتكم به فأتوا منه ما استطعتم فإنما أهلك الذين من قبلكم كثرة مسائلهم واختلافهم على أنبيائهم رواه البخاري ومسلم.

Od Ebu Hurejre, Abdurrahmana ibn Sahra, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: 'Što sam vam zabranio, klonite ga se, a što sam vam naredio, uradite od toga koliko možete. One koji su bili prije vas upropastila su mnoga pitanja i dileme oko zapitkivanja poslanika.'"¹²²

* * *

Ovaj hadis u spomenutoj formi prenosi samo Muslim od Zuhrija, ovaj od od Seid bin Musejbe, on od Ebu Seleme a njih dvojica od Ebu Hurejre, radijallahu anhu. Prenose ga i od Ebu ez-Zinada a ovaj od Ea'redža, pa od Ebu Hurejre, a on od Poslanika, alejhis-selam, u kojem stoji: "Ne pitajte me o onome o čemu vam ne pričam. One prije vas uništila su mnoga zapitkivanja i dileme o pitanju njihovih poslanika. Kada vam nešto zabranim, klonite ga se, a kada vam naredim neku stvar, uradite od nje koliko možete." Muslim ga bilježi od Ebu Hurejre na osnovu još dva druga predanja čija su značenja bliska.

U jednom od predanja navodi se i povod izricanja ovog hadisa. To je predanje od Muhammeda bin Zijada od Ebu Hurejre u kojem se kaže:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أذن في الناس فقال يا قوم كتب عليكم الحج فقام رجل فقال يا رسول الله أفي كل عام فأغضب رسول الله صلى الله

¹²² Buhari, 13/251. i Muslim, 1337.

عليه وسلم غضبا شديدا فقال والذي نفسي بيده لو قلت نعم لوجبت ولو وجبت ما استطعتم وإذن لكفرتم فاتركوني ما تركتم فإذا أمرتكم بشيء فافعلوا وإذا نهيتكم عن شيء فانتهوا.

“Jednom prilikom dok nam je Allahov Poslanik, alejhis-selam, držao govor reče: 'Ljudi! Propisan vam je hadž, pa obavite ga!' Neko od prisutnih upita: 'Da li to svake godine treba činiti Allahov Poslaniče?' Poslanik ne odgovori dok onaj čovjek ne ponovi pitanje tri puta. Tada Vjerovjesnik reče: 'Da sam rekao da, to bi vam postala obligatna dužnost, a vi to ne bi izdržali', zatim je rekao: 'Ne pitajte me o stvarima o kojima vam ne govorim, jer one prije vas uništila su suvišna zapitkivanja i razilaženja oko njihovih vjerovjesnika! Kada vam nešto naredim, uradite od njega koliko možete, a ako vam nešto zabranim, ta, klonite ga se.'"¹²³

U dva *Sahiha* bilježi se od Enesa, r.a., da je rekao: “Allahov Poslanik, alejhis-selam, nam je držao govor te ga jedan čovjek upita: 'Ko je moj otac?' Poslanik odgovori: 'Tvoj je otac taj i taj!' Nakon toga je objavljeno:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ﴾

'O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pricinuti neprijatnosti ako vam se objasni...'” (El-Maide, 101.)

Od Katade i Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da su jednog dana ashabi toliko obasuli Poslanika, alejhis-selam, pitanjima da se naljutio, uspeo na minber i rekao: “Šta god me danas upitate, objasniti ću vam!” Ustao je jedan čovjek kojeg, kada bi se ljudi šalili, ne bi zvali po njegovom ocu te upita: “Allahov Poslaniče! Ko je moj otac?” Poslanik odgovori: “Tvoj je otac Huzafa!” Tada Omer reče: “Zadovoljni smo što nam je Allah Gospodar; što nam je islam vjera i što nam je Muhammed poslanik; Allahu se utječemo od smutnji!” Katada je uz ovaj hadis uvijek citirao ajet: “O vjernici, ne za-

¹²³ Muslim, 1337.

*pitkuje o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni...*¹²⁴

Poslanik je zabranio ashabima da ga pitaju kao što su kršćani tražili od Isaa, alejhis-selam, da im se s neba spusti trpeza pa su na kraju porekli ono što su svojim očima vidjeli. Uzvišeni Allah je zabranio takvu vrstu pitanja. Ali im je govorio da sačekaju, pa kada se Kur'an objavi o čemu god nakon toga budu pitali, naći će u njemu objašnjenje za to.

Ovi hadisi zabranjuju da se pita o onome o čemu nema potrebe i čiji će odgovor rastužiti onog ko ga je postavio, kao npr. da li je od stanovnika Dženneta ili Džehennema; da li je njegov otac kome se pripisuje ili nije. Zabranjeno je i zapitkivanje propraćeno provokacijom, besmislenošću i ismijavanjem kao što su to činili munafici i njima slični. Nešto slično je i sa traženjem i predlaganjem ajeta iz osornosti koja su mušrici i sljedbenici knjige upućivali Poslaniku, alejhis-selam. Ikrime, radijallahu anhu, kaže: "Ajet je objavljen zbog toga, a to navodi i na pitanja o onome što je Allah zaklonio od Svojih robova, kao npr. o nastanku Sudnjeg dana i duši."

Hadis također upućuje na to da je zabranjeno muslimanima da mnogo zapitkuju o halalu i haramu ako se ima bojazan da će neko od tih pitanja biti razlog objavi nekog težeg propisa o tom pitanju, kao što je bilo pitanje o hadžu, da li je on obavezan svake godine ili ne?

U *Sahihu* od Sa'da, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Najveći zločinac među muslimanima jeste onaj ko zapitkuje o nečem dozvoljenom pa se zbog njegovog zapitkivanja to zabrani!"¹²⁵

Poslanik, alejhis-selam, dozvoljavao je često zapitkivanje samo stanovnicima ruralnih oblasti i delegatima koji su dolazili saznati nešto o islamu s namjerom da ih pridobije. Muhadžirima i

¹²⁴ Buhari, 11/173. i Muslim, 2359. i 137.

¹²⁵ Buhari, 13/264. i Muslim, 2358.

ensarijama u Medini to nije bilo dopušteno jer se iman već ukorijenio u njihova srca. Nevvas ibn Sem'an, radijallahu anhu, kaže: "Živio sam s Poslanikom u Medini i ništa me nije sprečavalo da je napustim, osim sustezanja da ga o tome zapitkujem; kada bi se neko od nas preselio iz Meke u Medinu, ništa nije zapitkivao Vjerovjesnika, alejhis-selam."¹²⁶

Enes, radijallahu anhu, kaže: "Bilo nam je zabranjeno zapitkivati Allahovog Poslanika, alejhis-selam, pa smo nestrpljivo očekivali da neki oštroumni beduin dođe Poslaniku da ga nešto upita a da mi slušamo!"¹²⁷

Međutim, ponekad su ashabi, prema potrebi, zapitkivali Poslanika, alejhis-selam, o nekim stvarima koje se još uvijek nisu dogodile da bi znali kako se u dotičnim situacijama trebaju ophoditi. Tako su mu jednom rekli: "Sutra ćemo se sukobiti s neprijateljem a nemamo sa sobom noža, možemo li zaklati (životinje za jelo) oštrim kamenom?" Pitali su ga o vladarima o kojima im je govorio a koji će doći poslije njega. O pokornosti prema njima i o ustajanju protiv njih. Huzejfa ga je pak pitao o nadolazećim smutnjama i kako tada postupiti.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...ne pitajte me o onome o čemu vam ne govorim; one prije vas su uništila mnoga zapitkivanja i njihove dileme oko njihovih poslanika." zabranjuju zapitkivanja i osuđuju to. Međutim, neki smatraju da je to važno samo za vrijeme Poslanikovog života jer je Objava bila u toku, a postojala je bojazan da se ne zabrane neke dozvoljene stvari, ili da se zbog određenog pitanje ne narede neke teške obaveze, i da nakon njegove smrti više nema bojazni za to.

Međutim, to nije jedini razlog zabrane zapitkivanja. Postoji za to i drugi razlog a to je čekanje dok se Objava ne završi, jer poslije toga za svako pitanje postoji objašnjenje u njemu.

To znači da sve ono za čim muslimani imaju potrebu pitati o

¹²⁶ Muslim, 2553.

¹²⁷ Muslim, 12.

svojoj vjeri nužno je objašnjeno od Allaha u Kur'anu dostavljenom preko Njegova Poslanika, alejhis-selam. Poslije toga nema više niko potrebe za ikakvim zapitkivanjima jer Uzvišeni Allah najbolje zna šta Njegovim robovima odgovara. Ako u nečemu ima dobra i koristi, nužno je da im je to u startu Allah objasnio bez ikakvih pitanja. To On potvrđuje i veli: *يَسِّرُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ* "...to vam Allah objašnjava, da ne zalutate..." (En-Nisa, 176.)

Onda nema potrebe da se pita o bilo čemu, a naročito prije nego što se to desi ili prije potrebe za tim. Velika je potreba samo za pitanjima s ciljem da se razumije ono što nam je Allah objavio i Njegov Poslanik dostavio da bi se slijedilo i u praksi primijenilo.

U ovom hadisu Poslanik, alejhis-selam, aludira da treba primijeniti Njegove naredbe i kloniti se Njegovih zabrana a što je dovoljno da odvrati od beskorisnih zapitkivanja. Zato je on o tome rekao: "Što sam vam zabranio, klonite ga se; a što sam vam naredio, praktikujte to koliko možete..."

Dužnost je svakom muslimanu istraživati ono što je došlo od Allaha i Njegova Poslanika. Zatim da nastoji da to razumije i poima njegovo značenja. Potom da vjeruje u to ako su stvari teorijske prirode, a ako su praktične naredbe, da se potruži koliko je to god moguće da ih primijeni, a da se totalno kloni zabrana. Sva njegova pažnja i briga treba biti usmjerena na te a ne na druge stvari. Takvi su bili ashabi Allahova Poslanika, alejhis-selam, i tabi-
ini kad je riječ o traženja korisne nauke iz Kur'ana i sunneta.

Neki je čovjek upitao Abdullaha ibn Omera o doticanju ha-džerul-esveda za vrijeme tavafa. Rekao mu je: "Vidio sam Poslanika kako ga dotiče i ljubi." Onaj čovjek ponovo upita: "A šta ako me u toj gužvi neko spriječi u tome ili ako ja nekog povrijedim?" Tada mu Ibn Omer reče: "Okani se toga zapitkivanja, vidio sam Poslanika, alejhis-selam, kako ga dotiče i ljubi!"¹²⁸

Ovim je Ibn Omer želio reći da se treba interesovati i zanimati samo o tome kako slijediti Poslanika, alejhis-selam, i da nema

¹²⁸ Buhari, 3/475.

potrebe za pretpostavljanjem nemoći ili teškoća u tome prije nego što se dese, jer to umanjuje odlučnost da se to slijedi. Razumijevanje vjere i interesovanje za nauku pohvalno je samo ako im je cilj da se primijene a ne da se uznosi time ili radi debate.

Abdullah ibn Mesud, radijallahu anhu, rekao je: "Šta će biti s vama kada vas smutnje zadese u kojima će dijete ostarjeti pa odrasli oronuli starac postati i kada se počnu slijediti običaji koji ako se nekada promijene, reći će se: 'To je zlo i opasano.' Neki ljudi ga upitaše: 'Zar će se to desiti!?' Abdullah im odgovori: 'Nego šta! Kada se broj povjerljivih među vama umanji a broj vođa vam se poveća, kada se broj učenjaka umanji, a broj učača uveća i kada će se islamskim znanjem dunjaluk a ne ahiret tražiti!'"¹²⁹

Zato su mnogi ashabi i tabiini prezirali suvišna zapitkivanja i pretpostavke o nečem što se uopće nije dogodilo i nisu odgovarali na njih. Amr ibn Murra pripovijeda da je Omer, radijallahu anhu, jednom prilikom stao pred ljude i rekao: "Zabranjujem vam da me pitate o onome što se nije desilo, dovoljno je ono što je bilo!"

Abdullah, sin Omerov kaže: "Ne pitajte o nečem što se nije dogodilo; čuo sam svog oca kako proklinje one što pitaju o nečem što se nije desilo!"

Kada bi Zejda ibn Sabita pitali o nečemu što se nije dogodilo, on bi upitao: "Da li se to već dogodilo?" i ako bi mu negativno odgovorili, on bi jednostavno rekao: "Okanite se toga dok se ne dogodi!"

Imam El-Evzai kaže: "Kada Allah želi uskratiti Svome robu berićet znanja, na njegovom jeziku dâ samo nepravilnosti i zablude; zatekao sam takve ljude, oni su prave neznalice!"

Ibn Vehb kaže da je čuo imama Malika kako osuđuje brbljivost i razmetanje i decidno je rekao: "Takvi govore kao da su zburnjena kamila, to je tako ovo je ovako i njihov je govor uzaludan!"

Imam Malik prezirao je također dati odgovore na mnogob-

¹²⁹ Ed-Daremi, 1/64 i Hakim, 4/514.

rojna pitanja. Rekao je: "Uzvišeni je rekao: *وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي* *'Pitaju te o duši. Reci: Šta je duša – samo Gospodar moj zna...'* (El-Isra, 85.); u ovom ajetu Poslaniku, alejhis-selam, nije došao odgovor." Također je Malik prezirao rasprave o sunnetu.

Hejsem ibn Džemil rekao je: "Upitao sam Malika: 'Ebu Abdullahu, čovjek koji je učenjak u hadisu da li će raspravljati o njemu?' Rekao je: 'Ne, nego će reći sunnet pa ako se prihvati od njega, dobro i jest a ako ne, onda će šutjeti.'"

Vehb je rekao: "Čuo sam Malika kada je rekao: 'Rasprava u nauci umrtvljuje srce i rađa potajnu pakost i zlobu!'"

O ovom pitanju ljudi su se podijelili na dvije grupe: muhaddisi su zatvorili vrata pitanjima tako da se njihovo shvatanje i znanje umanjilo u vezi s pitanjima granica (propisa) koje je Allah objavio Svom Poslaniku. Tako je postala izreka da onaj koji nosi fikh nije fakih.

Pravnici sljedbenici racionalne škole su o tom pitanju otišli preširoko i izmišljali su situacije prije njihova događanja koje su se mogle desiti, a počesto i one koje se nisu mogle desiti. Potom su se naprezali do iznemoglosti da pronađu rješenja za te nepostojeće situacije. Oko njih su se vodile velike borbe i rasprave koje su dovele i do razjedinjenosti srca, u kojima su se zbog strasti potom nastanjivali preziri, neprijateljstva i mržnje. U tome svemu je često bio i nijet za trijumfom, traženjem ugleda i ponosa i skretanjem pažnje na sebe. Sve te stvari istinska ulema osudila je a sunnet ukazao na njihovu neprimjerenost i zabranjenost.

Učeni muhaddisi koji su radili prema onome što su znali, većina je njihove pažnje bila usmjerena na istraživanja značenja Allahove knjige i vjerodostojnih hadisa koji ih objašnjavaju, kao i mišljenja ashaba i tabiina. Potom na sunnet Allahova Poslanika, spoznanju vjerodostojnih i koji to nisu. Zatim na njihovo shvatanje, poimanje i primjenu njihovih značenja. Zatim su pažnju svoju usmjeravali na proučavanje mišljenja ashaba i tabiina koja se odnose na različite znanosti; tefsir, hadis, pitanje halala i harama, temelje sunneta, zuhda i ostale naučne discipline.

Krasna li je izjava Junusa ibn Sulejmana, rahimehullah: "Komparirao sam između hadisa i racionalnog rasuđivanja, kad ono u hadisu se spominje i veliča Uzvišeni Gospodar, spominje se Njegov prijesto, spominje se Džennet i Džehennem, vjerovjesnici i poslanici, halal i haram, održavanje rodbinskih veza, svako je dobro u hadisu; nakon toga razmislih o racionalnom rasuđivanju, kad ono spletko, prevara, obmana, prekidanje rodbinskih veza, svako je zlo tamo!"

Ahmed ibn Šubevejh rekao je: "Ko želi kabursko znanje nek se okrene predanjima a ko želi empirijsko znanje neka se okrene raciu."

Ko krene putem traženja znanja na način na koji smo ukazali bit će u mogućnosti većinom razumjeti odgovor na svakodnevne događaje, jer njihovi temelji sadržavaju načela na koja smo ukazali. Ali je nužno da je taj put suprotan onom kojeg su slijedili vjerski autoriteti, poput Šafije, Ahmeda, Ishaka, Ebu Ubejda i drugih koji su koristili njihove metode. A ko tvrdi da slijedi taj put na drugi način od onog kojim su oni išli past će u opasnost i propast, prihvatit će ono što nije dozvoljeno i ostavit će ono što je obavezno.

Srž i bit svega toga jeste iskreno željeti Allahovo zadovoljstvo, približavati se Njemu spoznajom onoga što je On objavio Svom Poslaniku, djelovati u skladu s tim i druge pozivati da to rade. Kome to uspije, Allah će ga učvrstiti i uputiti a podučit će ga znanju koje nije znao. Uzvišeni je u Svojoj knjizi pohvalio učenjake: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ "...a Allaha se boje od robova Njegovih – učenici..." (Fatir, 28.)

Nafia ibn Zejd, rahimehullah, veli: "Temeljito upućeni u islamsko znanje jesu oni iskreni i skromni pobožnjaci; oni pokorno izvršavaju Allahove zakone želeći Njegovo zadovoljstvo; oni se ne uzdižu iznad boljih od njih i ne ponižavaju one ispod njih; dokaz za to su Poslanikove riječi: "Dodoše vam stanovnici Jemena, najčestitijih srca i najsuptilnijih duša čije je vjerovanje, razumijevanje

i mudrost posebno izraženo!”¹³⁰

Ovaj hadis aludira na ashaba Ebu Musaa el-Ešariju i njemu slične učenjake iz Jemena. Zatim na slične kao što su Ebu Musa el-Havlanija, Uvejs el-Karani, Tavus, Vehb ibn Munebbih i drugi. Sve su to bili učenjaci temeljito upućeni u islamsko znanje i koji su se bojali Allaha. Svi su oni bili učenjaci koji su vjerovali u Allaha i radili u ime Allaha, koji su Ga se bojali i strahovali od Njega. Neki su bili znaniji od drugih u vezi s pitanjima Allahovih normi i šerijatskih propisa. Nisu se odlikovali od ljudi po mnoštvu prazna govora, niti bespotrebnim istraživanjima i diskusijama.

Takav je bio Muaz ibn Džebel, radijallahu anhu, najznaniji je bio o halalu i haramu; na Sudnjem danu će biti proživljen kao predvodnik učenjaka i stajat će ispred njih na udaljenosti dometa strijele. Njegovo znanje se nije odnosilo na proširivanje i množenje pravnih pitanja, nego je on bio učenjak koji je poznao Allaha i temelje Njegove vjere.

Upitan je imam Ahmed: “Koga ćemo pitati nakon tvoje smrti?” Odgovorio je: “Abdullaha el-Verraku.” Ljudi mu rekoše: “On nije čovjek obimnog znanja!” Tada imam Ahmed reče: “To je zaista dobar čovjek, samo neko poput njega može poznavati pravu stvar!”

Također je bio upitan o Ma'rufu el-Kerhiju pa je rekao: “Imao je osnovu islamskog znanja, bogobožnost!”

Nešto slično prenosi se i od nekih učenjaka *selefa*: “Dovoljno je znanje strahovanje od Allaha, a prazna nada u Allahovu milost, bez ikakvog praktičnog djelovanja, jeste obična uobraženost i samoobmana!”

Vratimo se objašnjenju Ebu Hurejrinog hadisa i recimo da ko se ne bude bavio mnogobrojnim pitanjima kojima sličnih nema u Allahovoj knjizi niti u sunnetu Allahova Poslanika, alejhis-selam, nego se bude bavio razumijevanjem Allahova govora i govora Allahova Poslanika s namjerom da primijeni naredbe a kloni

¹³⁰ Buhari, 8/98.

se zabrana, on će se smatrati onim koji je primijenio naredbu Allahova Poslanika, alejhis-selam, iz predmetnog hadisa i koji je postupio po njegovim uputama. A ko se ne bude zanimao razumijevanjem onoga što je Allah objavio Njegovim poslanicima, nego se bude bavio izmišljanjem pitanja koja se i mogu i ne mogu desiti i usiljeno se trudio da na njih odgovori na osnovu samog razuma, za takvog se treba bojati da postupa suprotno ovom hadisu, da je prekršio Njegovu zabranu i zanemario Njegovu naredbu.

Znaj da mnogi događaji i situacije koje se dešavaju, a nemaju opravdanje u Kur'anu i sunnetu posljedica su ostavljanja zanimanja i primjene Allahovih naredbi i naredbi Njegova Poslanika i klonjenja Allahovih zabrana i zabrana Allahova Poslanika. Da onaj koji želi uraditi neko djelo upita kakav je stav Allahov o tom pitanju pa ako bude pozitivan, primijeni ga, a ako bude negativan, kloni ga se, događaji bi se dešavali u okvirima Kur'ana i sunneta. Međutim, spomenuti rade na osnovu svog razuma i strasti i zato se većina stvari dešava suprotno onom što je Allah propisao a možda ih je čak i vrlo teško podvesti pod spomenute norme zbog njihove velike udaljenosti od njih.

Rezime dosad rečenog jeste da onaj ko primijeni ono što je naređeno u predmetnom hadisu i kloni se onoga što je zabranjeno i to ga odvratiti od drugog, postići će spas ovoga i onoga svijeta. A ako ne bude tako postupio i bude se bavio mislima koje ga zadivljuju, upao je u stanje na koje je Poslanik, alejhis-selam, upozorio rekavši da je bilo uzrokom propasti sljedbenika knjige, tj. poistovjetiti će se s kršćanima i jevrejima koji su mnogo zapitkivali, imali dileme oko svojih poslanika i otkazali im poslušnost i pokornost.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Što sam vam zabranio, klonite ga se, a što sam vam naredio, praktikujte to koliko možete..." prema mišljenju nekih učenjaka su u značenju da je imperativ zabrane snažniji i preči od naređenja jer u zabrani nema nikakve mogućnosti ni prostora za bilo kakvu toleranciju, dok je naredba ograničena mogućnošću. To mišljenje prenosi se od imama Ahmeda.

U tom kontekstu jeste i izjava selefa: "Djela dobročinstva i čestitosti mogu činiti i dobri i pokvareni, ali grijeha se klone samo iskreni."

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da mu je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "...kloni se zabranjenog, bit ćeš najpobožniji među ljudima..."¹³¹

Hasan el-Basri veli: "Najbolje djelo pobožnjaka jeste kloniti se Allahovih zabrana."

Preferiranje klonjenja zabrana nad činjenjem naredbi jasno je vidljivo u hadisu i to se odnosi samo na dobrovoljne ibadete (nafilu), a poznato je da je oblik činjenja vadžiba bolji od oblika izostavljanja grijeha. To je zbog toga što su dobra djela, sama po sebi, cilj, dok se od zabrana traži njihova neprimjena te se za njihovu realizaciju ne uvjetuje nijet što nije slučaj s naredbama. Također, ponekad ostavljanje naredbi može biti nevjerstvo kao npr. ostavljanje šehadeta, temelja islama ili nekih od njih, kako je već objašnjeno, što nije slučaj s kršenjem zabrana čije upražnjavanje ne vodi u nevjerstvo.

To potvrđuje izjava Ibn Omera, radijallahu anhuma: "Bolje je odvratiti lopova od harama negoli udijeliti stotinu hiljada dinara na Allahovom putu!"

Omer ibn Abdulaziz, rahimehullah, rekao je: "Nije bogobojaznost noć provesti u ibadetu, niti dane u postu, niti to pomiješati. Prava bogobojaznost jeste ispunjavanje Allahovih naredbi i napuštanje Njegovih zabrana. Ako uz to čovjek pridoda i dobra djela, to je onda dvostruko dobro!"

Također se od njega prenosi da je rekao: "Poželio sam da klanjam samo pet dnevnih namaza i vitr, da dajem zekat i da više ne udijelim ni dirhem sadake, da postim ramazan i da nakon njega

¹³¹ Ovaj hadis prenosi Tirmizi i u cijelosti glasi: "Ko će od mene uzeti slijeće pa da njime postupa ili podučiti onoga koji će u vezi s tim djelovati?" Ebu Hurejra reče: "Ja, Allahov Poslaniče!" Tada me Poslanik uze za ruku i nabroja: "Kloni se zabranjenog, bit ćeš najpobožniji među ljudima; budi zadovoljan onim što ti je Allah odredio, bit ćeš najbogatiji među ljudima; budi dobar prema komšiji, bit ćeš vjernik; želi drugom što i sebi, bit ćeš musliman; nemoj se puno smijati jer pretjerano smijanje umrtvljuje srce!"

ne postim nijedan dan, da obavim obavezni hadž i da nakon njega više ne obavim nikakva hadža, a da potom uzmem višak svog imetka (hrane) i izdvojim ga iz onoga što mi je Allah zabranio i da se ubuduće čuvam tog harama.” Može se rezimirati i reći da sva ta predanja upućuju da je klonjenje zabrana, pa makar i minimalno, bolje od izvršavanja mnogobrojnih nafila i ostalih dobrovoljnih ibadeta jer to je farz a posljednje je nafil.

Neki od postklasičara rekli su da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Kada vam nešto zabranim, klonite ga se, a kad vam neku stvar naredim, uradite je koliko možete” zbog toga što se primjena naredbe postiže samo pozitivnim djelovanjem, a realizacija djela zavisi od uvjeta i razloga od kojih je neke ponekad nemoguće izvršiti. Zato je naredbu ograničio mogućnošću isto kao i bogobožnost. Uzvišeni veli: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ “...zato se Allaha bojte koliko god možete...” (Et-Tegabun, 16.) Isti je slučaj i sa hadžom: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾ “...bodočastiti Kuću dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti...” (Ali-Imran, 97.)

Što se tiče zabrana, od njih se zahtijeva da se ne primjenjuju i to je osnova, temelj. Pod tim se podrazumijeva njen kontinuitet. I to je moguće ostvariti i u tome ne postoji nešto što se ne može. Međutim, i to je donekle diskutabilno. To je zbog toga što motiv za činjenje grijeha ponekad može biti vrlo snažan tako da se čovjek kod njega ne može strpjeti da ga ne počini, a posebno još ako ima mogućnost za to. Udaljavanje od njega u toj situaciji zahtijeva od čovjeka velike napore, možda čak teže za dušu od onih koji je navode na činjenje pokornosti. Zbog toga ima mnogo ljudi koji se mogu strpjeti na izvršavanje naredbi, ali ne mogu ostaviti zabrane.

U tom kontekstu je i Omer, radijallahu anhu, upitan o ljudima koji žude za strastima, ali ih ne rade, pa je rekao: “To su ljudi čija je srca Allah stavio na kušnju. Njima će biti oprošteno i velika ih nagrada čeka!”

Može se onda reći da Uzvišeni ne opterećuje ljude iznad njihovih mogućnosti. Mnogih djela ih je oslobodio samo zato što im predstavljaju poteškoću da bi im ih olakšao i iz milosti prema njima.

Međutim, što se tiče zabrana, niko se ne može pravdati zbog njihova kršenja zbog jakih motiva i strasti. Naređeno je svima da se ih u svakom slučaju klone. Zabranjena hrana koja se u nuždi dozvoljava da bi se život spasio nije dozvoljena radi uživanja u njoj i radi strasti. Ovo potvrđuje konstataciju imama Ahmeda u kojoj stoji da je zabrana kompleksnija od naredbe i u tom smislu je, prije svega, i hadis Poslanika, alejhis-selam, kojeg prenosi Sevban i drugi, a u kojem stoji: "Ustrajte, pa i pored toga što nećete biti u stanju sve izdržati!"¹³²

U riječima Poslanika: "...a što sam vam naredio, praktikujte to koliko možete...", jeste dokaz za onoga ko ne može izvršiti sve naredbe. Takav će uraditi koliko može od njih. Ovo se pravilo proteže kroz sva poglavlja, kao npr. čistoću. Pa ako ne može ispuniti sve uvjete, već neke može, a druge ne može zbog nedostatka vode, ili bolesti nekih organa, u tom će slučaju oprati dijelove tijela koje može a preko onih dijelova koje ne može oprati uzet će tejemum.

To se odnosi i na namaz. Pa ko ne može klanjati zbog bolesti stojeći, klanjat će sjedeći, pa ako ni tako ne može, onda će klanjati ležeći. Prenosi Buharija u svom *Sabihu* od Imrana ibn Husajna, r.a., da je, Poslanik, alejhis-selam, rekao:

صل قائما فإن لم تستطع فقاعدا فإن لم تستطع فعلى جنبك.

"Klanjaj stojeći, ako ne možeš, pa sjedeći; pa ako nisi i to u stanju učiniti, lezi na bok i klanjaj!"¹³³

A ako ne mogne ništa od toga, onda će išaretiti i klanjati s nijetom jer ni u takvom stanju nije oslobođen namaza, prema najpoznatijem mišljenju.

Isto pravilo važi i za sadekatul fitr. Ko bude u mogućnosti dati dio sa'a hrane dužan je to učiniti prema najispravnijem mišljenju.

¹³² Ibn Madža, 277.

¹³³ Buhari, 2/587

Međutim, ko bude u mogućnosti postiti dio dana, a ne cijeli, neće biti obavezan to raditi, prema mišljenju svih učenjaka, jer post dijela dana nije ibadet sam po sebi.

Ista je stvar s onim ko mogne osloboditi dio roba u kefaretu (otkupu). To neće biti dužan, jer parcijalizacija roba nije draga Zakonodavcu. Naprotiv, on je naredio da se to na svaki način izvrši u cjelini.

Međutim, kome promakne stajanje na Arefatu, da li je takav obavezan izvršiti ostatak obreda hadža kao što su noćenje na Muzdelifi i bacanje kamenčića ili nije?

Ili će se ograničiti samo na tavaf i saj a potom osloboditi od ihrama kao da je učinio umru? Od Ahmeda se prenose dva predanja. Poznatije je ono u kojem se kaže da će se ograničiti na tavaf i saj jer je noćenje i bacanje kamenčića usko povezano s obredima koji se rade prije i poslije stajanja na Arefatu. A Allah je naredio da se spominje kod Meš'aril harama i u određenim danima samo onome ko je nakon stajanja krenuo s Arefata, što znači da to nije naredeno onome ko nije stajao na Arefatu, kao što nije naredeno ni onome ko obavi umru. A Allah najbolje zna.

HADIS BROJ 10

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الله تعالى طيب لا يقبل إلا طيباً وإن الله تعالى أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين فقال تعالى يأياها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً المؤمنون وقال تعالى يأياها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم واشكروا لله إن كنتم إياه تعبدون البقرة ثم ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمد يديه إلى السماء يا رب يا رب ومطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك رواه مسلم.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Zaista je Uzvišeni Allah dobar i ne prima ništa osim dobro; i zaista je Allah naredio vjernicima ono što je naredio poslanicima, te je rekao:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾

"O poslanici, dozvoljenim i lijepim jelima se hranite i dobra djela činite..." (El-Mu'minun, 51.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

"O vjernici, jedite od dobra kojim smo vas opskrbili i budite Allahu zahvalni, ta vi samo Njemu robujete." (El-Bekare, 172.)

Pa je nakon toga Poslanik spomenuo čovjeka koji je dugo putovao raščupane i prašnjave kose ruku pruženih prema nebu: "Gospodaru, Gospodaru!", a on se hrani haramom, piće mu je haram, njegova je odjeća haram, othranjen je haramom; pa kako da mu se dova usliša!"¹³⁴

Ovaj hadis bilježi Muslim preko Fudajla ibn Merzuka od

¹³⁴ Muslim, 1015.

Adijja ibn Sabita od Ebu Hazima od Ebu Hurejre. Bilježi ga i Tirmizi, a rekao je za njega da je hasen-garib. Fudajl je umjereno povjerljiv i njegova predanja bilježi Muslim ali ne i Buharija.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Zaista je Uzvišeni Allah dobar..." označavaju čistotu a u hadisu se misli da je Uzvišeni Allah svet i daleko od svih manjkavosti i nedostataka, kako to stoji i u Njegovim riječima: ﴿الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ "Čestite žene su za čestite muškarce, a čestiti muškarci su za čestite žene. Oni nisu krivi za ono što o njima govore." (En-Nur, 26.) Ovdje se aludira da su oni daleko od prljavština i smrada bluda.

"...I ne prima osim dobro...", komentar ovog dijela hadisa je hadis Buharije u kojem stoji: "Neka niko ne udjeljuje milostinju osim od dobre zarade; Allah ne prima osim dobro", tj. Uzvišeni ne uvažava milostinju čovjeka ukoliko nije od halal-zarade.

Rečeno je da ovaj dio hadisa "...ne prima osim dobro..." ima općenitije značenje od spomenutog, a glasi da Allah od svih djela prima samo ona koja su dobra i čista od svih natruha, rijaluka, samoljublja, kao i imetke samo one koji su dobri i halal. Prema tome, atributom *dobro* opisuju se sva djela, riječi i uvjerenja, sve se te stvari dijele na lijepe i ružne.

Rečeno je da je njegovo značenje obuhvaćeno ovim ajetom:

﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾

"Reci: 'Nije isto ono što je zabranjeno (*habith*) i ono što je dozvoljeno (*tajjib*), makar ti se mnoštvo zabranjenog dopalo...'" (El-Maide, 100.)

Uzvišeni Allah je i govor podijelio na lijep i hrđav:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ * تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ * وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾

"Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ

kao lijepo drvo; korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi – a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili. A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu s površine zemlje nema opstanka.”
(Ibrahim, 24.-26.)

I Poslanik, alejhis-selam, opisan je kao onaj koji dozvoljava lijepe a zabranjuje odvratne stvari.

Rečeno je da su time također obuhvaćeni govori, djela i vjervanja.

Uzvišeni Allah opisao je vjernike da su čisti i dobri i rekao:

﴿الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ﴾

“One kojima će meleki duše uzeti – a oni čisti, dobri...”
(En-Nabl, 32.)

Na samrti melek veli: “O ti dobra dušo, izadi iz ovog dobrog tijela”, a meleki će ih selamiti pri njihovom ulasku u Džennet obraćajući im se: “Neka je mir s vama, vi ste zaista bili dobri.”

U hadisu se kaže da kada vjernik posjeti svog brata u vjeri meleki mu tada govore: “Zaista si dobar, tvoj je hod blagoslovljen i sebi si pripremio kuću u Džennetu!”

Dakle, vjernik je zaista sav dobar; dobro je njegovo srce, jezik, tijelo, iman koji je u njegovu srcu, zikr koji se očituje na njegovu jeziku, djela koja se realizuju njegovim organima, koja su plod imana i obuhvaćena tim imenom. Sve su to lijepa i dobra djela koja Uzvišeni prima.

Najvažniji moment u životu vjernika koji želi postići čistotu svojih djela jeste hraniti se lijepim i islamom dozvoljenim jelom, zarađenim bez imalo primjese harama. To upravo čisti njegova djela.

U predmetnom hadisu aludira se na to da djelo neće biti primljeno niti čisto ako se ne jede halal-hrana, a da ga jedenje harama upropašćuje i zabranjuje da bude primljeno. Nakon što je ta činjenica potvrđena, u hadisu je rečeno: “...i ne prima osim dobro;

i zaista je Allah naredio vjernicima ono što je naredio poslanicima, te je rekao: 'O poslanici, dozvoljenim i lijepim jelima se hranite i dobra djela činite...' 'O vjernici, jedite od dobra kojim smo vas opskrbili i budite Allahu zahvalni, ta vi samo Njemu robujete.'"

Dakle, poslanicima i njihovim narodima naređeno je da se hrane lijepim i dozvoljenim jelima i da rade dobra djela. Prema tome, ono što je od halal-hrane i dobrih djela bit će primljeno. Međutim, ako hrana bude haram, kako onda da se djela prime?! Dova koju je hadis nakon toga spomenuo: "**Kako da se primi s haramom?**" jeste samo primjer kako je nemoguće da se djela prime s haram-ishranom.

Islamski učenjaci nisu saglasni oko primanja hadža od onog ko ga obavi s haram-imetkom, kao i namaza koji se klanja u haram-odjeći, da li time spada dužnost namaza i hadža ili ne? Od imama Ahmeda prenose se dva predanja.

Spomenuti hadisi jasno upućuju na to da se djela ne primaju s direktnim činjenjem harama. Međutim, to primanje (kabul) može značiti: zadovoljstvo djelom, pohvala onog ko ga radi, njegovo hvaljenje i isticanje pred melekima, može ponekad značiti dobivanje sevapa i nagrade za njega, može značiti i spadanje dužnosti s onoga ko ga radi, kao što se prenose predanja u kojima stoji da se ne prima namaz odbjeglog roba, niti od žene na koju je njen muž ljut, niti od onoga koji ode vračaru, niti se namaz prima četrdeset dana od onog ko se napije. Sve to znači, a Allah najbolje zna, negiranje primanja tih djela u prvom i drugom značenju od značenja koja smo spomenuli. To značenje može se razumjeti, a Allah najbolje zna, iz ovog ajeta: ﴿إِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ "**Allah prima samo od onih koji su dobri...**" (El-Maide, 27.) Zbog svega toga je ovaj ajet povećavao strah i bojazan kod selefa. Strahovali su za sebe i bojali se da li su oni ti od kojih Allah prima djela.

Ahmed je bio upitan o bogobojaznim u ovom ajetu pa je rekao: "To su oni koji se boje da upadnu u nešto što nije dozvoljeno i zato to ne čine."

Pobožnjak Ebu Abdullah en-Nadži, rahimehullah, veli: "Pet su stvari, koje usavršavaju djelo:

- vjerovanje i spoznaja Allaha;
- spoznaja istine;
- iskreno djelovati radi Allaha;
- dosljedno praktikovati sunnet;
- hraniti se halalom.

Ako samo jednu od ovih stvari izostaviš, djelo ti se neće uzdići. Tako npr. ako spoznaš Allaha, a ne spoznaš istinu, neće ti to koristiti; ako spoznaš istinu, a ne spoznaš Allaha, i to ti neće koristiti; ako spoznaš Allaha i istinu, a djelo ti nije iskreno u ime Njega, nema ti ni od toga koristi; ako spoznaš Allaha, istinu i djeluješ iskreno u ime Njega, a ne praktikuješ sunnet Njegovog Poslanika, ni to ti neće koristiti; ako sve to ispuniš, a ne hraniš se halalom, zaista ti je sve to uzalud!”

I sadaka data od haram-imetka ne prima se jer Poslanik, alejhis-salam, kaže:

لا يقبل الله صلاة بغير طهور ولا صدقة من غلول.

“Ne uvažava se namaz bez abdesta niti milostinja onoga ukradena imetka!”¹³⁵

U dva *Sahiha* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-salam, rekao:

ما تصدق عبد بصدقة من مال طيب ولا يقبل الله إلا الطيب إلا أخذها
الرحمن يمينه

“Uvijek kada čovjek udijeli sadaku od svoje čiste (halal) zarade Svemilosni je prihvati Svojom desnicom jer On prima samo ono što je čisto.”

Ibn Abbas, r. a., bio je upitan o čovjeku koji je radio harame, činio nasilje i krao pa se pokajao, a potom od imetka kojeg je steкао na haram način obavio hadž, oslobodio roba i udjeljivao sadaku. Rekao je: “Prljavština ne može očistiti prljavštinu.”

¹³⁵ Muslim, 224.

Slično je rekao i Ibn Mesud, radijallahu anhu: "Prljavština ne može oprati prljavštinu, nego čisto pere ono što je prljavo."

Znaj da sadaka udijeljena od haram-imetka može imati dva oblika:

- prvi oblik jeste da je udijeli za sebe prevarant, nasilnik i njima slični. Na to se odnose riječi u spomenutim hadisima **da mu to neće biti primljeno**, tj. neće dobiti nagradu za taj vid sadake, nego će zbog takvog postupka biti grješan jer raspolaže tuđim imetkom bez dozvole njegova vlasnika. Također, ni vlasnik imetka neće dobiti nagradu od te sadake zbog nepostojanja njegove nakane i nijeta. To smatra jedna grupa učenjaka kao npr. Ibn Akil od hanbelijske uleme.

Zejd ibn el-Ahnes je upitao Seida ibnul-Musejjeba: "Našao sam neku stvar, da li da je udijelim kao milostinju?" Seid mu odgovori: "Zbog toga nećeš imati nagrade ni ti, a ni njen vlasnik!" Vjerovatno je pod tim mislio ako je da prije nego što prođe obavezno vrijeme za njeno obznanjivanje.

Ako vladar ili neko od njegovih službenika iz državne kase uzmu neki imetak koji im ne pripada i to podijeli kao milostinju ili za oslobađanje roba ili za gradnju mesdžida ili u nešto drugo, u čemu je korist za ljude, od Ibn Omera prenosi se da će se oni u tom slučaju smatrati uzurpatorom koji daje sadaku od onoga što je oteo.

Dok su ljudi bili okupljeni oko Abdullaha ibn Amira, namjesnika Basre kada je bio na smrtnoj postelji, hvaleći ga po njegovoj darežljivosti i dobroti, Ibn Omer je samo šutio. Zatražio je od njega da progovori. Ibn Omer mu je tada rekao ovaj hadis: "**Allah ne prima milostinju od čovjeka koji vara!**", pa mu potom reče: "Allaha mi, ti si bio namjesnik Basre!"

Ekstremni pobožnjaci poput Tavusa i Vuhejba ibnul-Verda, izbjegavali su koristiti sve ono što su sagradili i inovirali takvi vladari.

Imam Ahmed iako je dozvolio ono što su učinili ti vladari od općeg dobra kao što su džamije, mostovi, fabrike, jer se to finansira od ratnog plijena, ali ako bi se ustanovilo da su te stvari izgradili

od haram-imetka kao što su nepravedni porezi, otimačine itd, onda bi ih izbjegavao koristiti.

Možda je Ibn Omer, r.a., upravo zbog toga osuđivao njihovo uzimanje imetka za sebe iz državne blagajne pod izgovorom da ono što čine s njim poslije toga je njihova sadaka koju daju. Međutim, to je isto kao i otimačina. Na ovaj način treba i shvatiti osuđivanje vladara od učenjaka za njihovu gradnju džamija.

Ebu Feredž ibnul-Dževzi, rahimehullah, kaže: "Sreo sam i čuo neke prethodnike kada su bili upitani o čovjeku koji je zaradio halal ili haram-zaradu kod vladara i namjesnika, a potom je od tog imetka sagradio musafirhane i džamije, da li će za to dobiti nagradu?

Naravno, odgovorio je na način koji je donio radost u srce finansijera i rekao da će on za to dobiti i nagradu, jer iako ta sredstva faktički nisu njegova, smatrat će se kao jedna vrsta posrednika u činjenju dobra.

Rekoh: "Čudna li ti čuda od onih koji izdaju fetve a ne poznaju osnove Šerijata." U vezi s pitanjem spomenutog finansijera nužno je znati dvije stvari:

- prva: da li je on vladar ili nije. Ako je vladar, onda za ono što uzme iz državne hazne zna se u što se smije trošiti. Kako će mu onda biti dozvoljeno zabraniti taj imetak od onog kome pripada i utroši ga u ono što nije od neke naročite koristi, kao što su gradnja škole ili granične postaje?

Ako je u pitanju namjesnik ili neki vladarev pomoćnik, dužnost im je vratiti ono što se mora vratiti u državnu kasu. Ako je taj imetak haram ili otet, u šta god bude uložen bit će haram. Zato je dužnost da se vrati od koga je i uzet ili da se vrati njegovim nasljednicima. Ako njegov vlasnik ne bude poznat, onda ga treba predati u državnu kasu odakle će biti utrošen u opće dobro i sadaku. A onaj ko ga uzme za sebe neće proći bez grijeha."

Vrijedi spomenuti da Ibnul-Dževzi ovdje govori o vladarima njegovog doba koji su zabranjivali pravo u ratnom plijenu onima kojima je pripadalo i raspolagali njime kao svojom imovinom pa su njime gradili škole, musafirhane itd. za čim u to vrijeme nije bilo

potrebe i čija je korist namijenjena određenim kategorijama ljudi a ne svima. Međutim, ako bismo zamislili pravednog vladara koji daje pravo ljudima u ratnom plijenu a potom im izgradi ono što im je potrebno: džamiju, školu, ili dvije škole itd. to bi bilo dozvoljeno.

Ako bi neko uzeo nešto iz državne kase za sebe pa tim sredstvima izgradio nešto što je zaista potrebno u tom vremenu, ta bi gradnja bila dozvoljena jer se u takvim situacijama takvi objekti trebaju finansirati iz državne kase ali to djelo ne smije pripisati sebi.

Na osnovu spomenutog može se izvesti druga situacija o kojoj islamski učenjaci nemaju jedinstven stav a tiče se uzurpatora. Naime, ako on vrati oteti imetak onome od koga ga je oteo na ime sadake ili pokolona da li će se to smatrati vraćanjem otetog imetka od njega ili neće?

Spomenuta je gradnja dozvoljena ako bude stvarne potrebe za njom, ne bude rasipništva i bespotrebna dekora.

Omer ibn Abdulaziz naredio je restauraciju džamije u Basri sredstvima iz državnog budžeta. Naredio im je da je obnove onoliko kolika je i bila, rekavši: "Nisam našao u Allahovom imetku pravo za izgradnju."

Znaj da neki učenjaci smatraju da je raspolaganje zaplijenjenim tuđim imetkom obustavljeno i zavisi od dozvole vlasnika tog imetka, pa ako ga dozvoli, smatrat će se validnim.

Neke hanbelije prenose jedno predanje od Ahmeda u kojem stoji da ko dâ zekat iz otetog imetka pa taj njegov postupak vlasnik imetka odobri, taj će njegov postupak biti validan i s njega će spasti obaveza zekata.

Od Ebu Hanife prenosi se slijedeće: "Ako neko ukrade ovcu pa je zakolje na ime kurbana za svoje hadžove, temet'u i kiran, a potom taj njegov postupak vlasnik ovce odobri, taj kurban će mu važiti";

- druga: to je raspolaganje uzurpatora otetim imetkom, kao npr. da on od tog imetka dadne sadaku na ime njegova vlasnika

ako ne bude u stanju vratiti ga njemu ili njegovim nasljednicima. Ovo je dozvoljeno kod većine učenjaka kao npr. kod Malika, Ebu Hanife, Ahmeda i dr.

Ibn Abdulberr rekao je: "Zuhri, Malik, Sevri, Evzai i Lejs smatraju da ako onaj koji uzme nešto od ratnog plijena bez dozvole i ne bude u mogućnosti stići tu vojsku koja je zaplijenila taj plijen, dužan je od toga dati petinu a ostatak podijeliti u sadaku." To se prenosi i od Ubade ibn Samita i Muavije i Hasana el-Basrija.

Taj je stav vrlo blizak i mezhebu Ibn Mesuda i Ibn Abbasa, radijallahu anhum. Oni smatraju da se imetak nepoznata vlasnika treba dati u sadaku.

Učenjaci su saglasni u vezi s pitanjem nadene stvari, tj. da ju je dozvoljeno dati u sadaku nakon što prođe obavezno vrijeme za njeno oglašavanje o pronalasku i nakon što se niko ne javi. Međutim, ako se nakon toga pojavi vlasnik, dat će mu se pravo na izbor između nagrade i vremena. Takva je situacija i s otetom stvari.

Prenosi se da je Malik ibn Dinar rekao: "Upitao sam Ataa ibn Ebi Rebaha o čovjeku koji posjeduje haram-imetak, ne znaju mu se vlasnici a želi ga se osloboditi? Rekao je: 'Podijelit će ga u sadaku i ne kažem da će ga to iskupiti!'"

Malik je rekao: "Njegove su mi riječi draže od tovara zlata."

Sufjan je rekao: "Ko kupi nešto oteto od nekoga vratit će ga pravom vlasniku. A ako ne bude znao vlasnika, podijelit će to sve u sadaku i neće tražiti od koga je kupio ono što je platio."

Isti je slučaj i s onim ko kupi od onoga s kim je pokuđeno surađivati zbog sumnji u porijeklo njegove imovine. U tom će slučaju onaj ko mu je nešto prodao taj dobiveni iznos podijeliti u sadaku.

Međutim, s tim stavom Ibn Mubarek se ne slaže i smatra da se u tom slučaju treba podijeliti u sadaku samo zarada.

Ahmed je rekao: "Podijelit će zaradu."

Isto se odnosi i na onoga ko naslijedi od oca imetak koji je prodavao čovjeku s kojim je pokuđeno sklapati odnose. Sin će po-

dijeliti sadaku od te zaostavštine u iznosu zarade a ostatak će zadržati za sebe.

Slično se prenosi od grupe ashaba kao što su Omer ibn el-Hattab i Abdullah ibn Jezid el-Ensarija, radijallahu anhum.

Od imama Šafije poznat je stav u vezi s ovim pitanjem a to je da haram-imetak treba biti deponovan i neće se dijeliti u sadaku sve dok se ne pojavi njegov vlasnik.

Fudajl ibn Ijjad smatra da u slučaju kada neko posjeduje haram-imetak čiji vlasnici nisu poznati, takav imetak treba uništiti i baciti u more, a ne podijeliti u sadaku, jer kako on veli: "Allahu se treba dodvoravati samo sa čistim i halalom."

Međutim, istina je da se takav imetak treba podijeliti u sadaku jer je uništavanje i upropaštavanje imetka zabranjeno. Također, njegovo stalno deponiranje izlaže ga propadanju ili mogućnosti da ga uzurpiraju nasilnički vladari i namjesnici. Dijeljenje takvog imetka u sadaku nije od onoga ko ga je zaradio pa da bi se moglo reći da se on približava Allahu prljavim imetkom, nego je to sadaka koja se daje na ime njegova vlasnika kako bi od njega imao makar koristi na Sudnjem danu, ako je to nemoguće na ovom svijetu.

* * *

"Pa je nakon toga Poslanik spomenuo čovjeka koji je dugo putovao, raščupane i prašnjave kose ruku pruženih prema nebu: 'Gospodaru, Gospodaru!' - a hrana mu haram, piće mu je haram, njegova je odjeća haram, othranjen je haramom; pa kako da se ovom dova usliša zbog toga!?"

Ove riječi Poslanika, alejhis-selam, govore nam o adabima dove, njenim uzrocima koji se trebaju ispuniti da bi se dova uslišala kao i o zaprekama koje sprečavaju njeno uslišanje.

Poslanik, alejhis-selam, spomenuo je ovdje četiri uvjeta koji se postavljaju da bi dova bila uslišana, a to su:

1. Dugo putovanje. - Putovanje samo po sebi iziskuje uslišanje dova, kako se kaže u hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejra: "Tri su dove sigurno uslišane, u to nema sumnje: dova onog kome je

učinjeno nasilje, dova putnika namjernika i dova roditelja za svoje dijete.”¹³⁶ Ovaj hadis bilježi i Ebu Davud, Ibn Madža i Tirmizi. Kod Tirmizija stoji: “...roditeljska dova protiv svog djeteta.”

Sve što je duže putovanje, veća je vjerovatnoća da dova bude uslišana jer je normalno da izazove plimu osjećaja zbog daljine svoga doma i teškoća koje se podnose na tom putovanju. Poznato je da je skrušenost duše i srca jedan od najvećih uvjeta za uslišanje dove;

2. ishabanost odjeće, iscrpljenost i neurednost raščupanost i prašnjavost također su jaki razlozi da dova bude uslišana. To se potvrđuje u poznatom hadisu u kojem je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

رب أشعث أغبر ذي طمرين مدفوع بالأبواب لو أقسم على الله لأبره.

“Možda neki raščupan i prašnjav čovjek pohabane odjeće kojega se tjera s vrata da zatraži nešto od Allaha, Allah bi mu to dao.”¹³⁷

Kada bi Poslanik, alejhis-selam, htio klanjati (namaz za kišu) *el-istiska*,¹³⁸ odlazio bi u pohabanoj odjeći, skrušeno se moleći;

3. podizanje ruku k nebu jer je to jedan od lijepih adaba dove preko kojeg se očekuje da dova bude uslišana. Od Selmana, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إن الله تعالى حي كريم يستحي إذا رفع الرجل إليه يديه أن يردهما صفرا

¹³⁶ Buhari, 32.

¹³⁷ Muslim, 2622.

¹³⁸ Ovaj se namaz obavlja kada zavladaju velike suše. Imam će tada s muktedijama klanjati dva rekata u vrijeme kada nije mekruh klanjati. Naglas će učiti na prvom rekatu “Fatihu” i “El-E’ala”, a na drugom “Fatihu” i “El-Gašiju”. Potom će imam održati hutbu, a kad završi sa hutbom, svi će klanjači unutrašnji dio dlana okrenuti prema zemlji, okrenuti se u pravcu Kabe i tako će s imamom uputiti dovu Allahu, dželle šanuhu, “Islamsko znanje”, str. 210.

حائبتين.

“Zaista je Uzvišeni Allah stidljiv i plemenit; i On se stidi čovjeka koji podigne svoje ruke prema Njemu da mu ih vrati prazne!” Hadis bilježe imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Ma-dža. Slično se prenosi i od Enesa, Džabira i drugih.

Poslanik, alejhis-selam, je u dovi na *salatul-istiskau* toliko dizao ruke da bi mu se vidjela bjelina ispod pazuha, dok je u bici na dan Bedra, moleći Allaha za pomoć protiv mnogobožaca, toliko podigao ruke da mu je ogrtač pao s ramena.

Od Poslanika, alejhis-selam, prenose se razni načini podizanja ruku prilikom učenja dove;¹³⁹

4. uporno ustrajavanje u upućivanju dove Uzvišenom Allahu uz stalno ponavljanje Njegovih svojstava i imena, koja upućuju da je On iznad svega i stvaralac svega. To je jedan od najvažnijih uvjeta za uslišavanje dove.

Ako se makar malo osvrnemo na kur'anske dove, vidjet ćemo da skoro sve počinju s imenicom Gospodar. Uzvišeni kaže jezikom iskrenih i bogobojaznih vjernika:

﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

“A ima i onih koji govore: ‘Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u ognju!’” (El-Bekare, 201.)

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِكْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ﴾

“Gospodaru naš, ne kazni nas ako zaboravimo ili što nehotice učinimo! Gospodaru naš, ne tovari na nas breme kao što si ga tovario na one prije nas! Gospodaru naš, ne stavlja nam u dužnost ono što ne možemo

¹³⁹ Pogledaj ih u mojoj studiji pod naslovom *En-Nebzul mustetabetu fid-d'avatil mustedžabeti*.

podnijeti..." (El-Bekare, 286.)

﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا﴾

"Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu, kad si nam već na Pravi put ukazao..." (Ali Imran, 8.)

Što se tiče stvari koje sprečavaju uslišanje dove, Poslanik, alejhis-selam, rekao je da se sve vraćaju na preveliko upražnjavanje harama u jelu, piću i odjeći.

Prema tome, jedenje, pijenje, oblačenje harama i hranjenje haramom neminovno sprečavaju uslišanje dove.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...pa kako da se ovom dova usliša!?" znače: kako da mu se udovolji?! Ovaj dio hadisa došao je u upitnoj formi kojom se želi izraziti čuđenje zbog takvog postupka i njegovu nemogućnost realizacije. Međutim, ipak ta forma nije kategorička u vezi s pitanjem nemogućnosti uslišavanja i njegove apsolutne zabrane. Iz toga se može razumjeti da je pretjeranost u haramu i hranjenje haramom jedan od razloga koji sprečava uslišanje dove.

Ponekad činjenje praktičnih harama može biti zapreka da dova bude uslišana, kao što to može biti i zanemarivanje obaveza. Činjenje ibadeta jeste razlog koji obavezuje da dova bude uslišana. Zato su se oni koji su ušli u pećinu koju im je stijena nakon njihova ulaska zatvorila pozvali na svoja dobra djela koja su iskreno u ime Allaha radili i zamolili Allaha spominjući ih. Allah im je udovoljio molbi.

Pripadnici *selefa* govorili su: "Ne očekuj s nestrpljenjem da ti se dova usliša kad si joj puteve zatvorio grijesima!"

U ovom značenju jesu i riječi nekih pjesnika: "Mi molimo Boga u svakoj nevolji i nedaći, ali Ga potom u blagostanju i dobroći zaboravljamo; kako se nadati da nam On dovu usliša kad joj puteve grijesima zatvorismo!"

HADIS BROJ 11

عن أبي محمد الحسن بن علي بن أبي طالب رضي الله عنهما سبط رسول الله صلى الله عليه وسلم وريحانته قال حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم دع ما يريبك إلى ما لا يريبك رواه النسائي والترمذي وقال حسن صحيح.

Od Ebu Muhammeda el-Hasena ibn Ali ibn Ebi Taliba, unuka i miomirisnog cvijeta¹⁴⁰ Allahova Poslanika, alejhis-selam, prenosi se da je rekao: "Zapamtio sam od Allahova Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: 'Ostavi ono što ti je sumnjivo, a prihvati ono što ti nije sumnjivo.'"¹⁴¹

Prenosi ga Nesai i Tirmizi. Tirmizi je rekao da je to hasen-sahih hadis.

Ovaj hadis bilježe imam Ahmed, Tirmizi, Nesai, Ibn Hibban u svom *Sahihu*, Hakim od Jezida ibn Ebi Merjem, ovaj od Ebu Havraa, a on od Hasana ibn Alije. Tirmizi ga je okvalifikovao kao vjerodostojan hadis. Većina smatra da mu je pravo ime Ebu Havra es-Sa'di Rebi'a bin Šejban. Njega Nesai i Ibn Hibban smatraju povjerljivim. Međutim, imam Ahmed bio je rezervisan o pitanju toga da li se on tako zove i čini se da smatra da su to dva čovjeka. Džudžani je rekao: "Ebu Havra je nepoznat i ne zna se ko je."

* * *

Predmetni hadis samo je dio jednog dugog hadisa u kojem se spominje kunut-dova. Kod Tirmizija i drugih postoji jedan dodat-ak koji glasi: "Iskrenost je smirenost, a laž sumnja i podozrenje!" U predanju Ibn Hibbana stoji: "Zaista je dobro smiraj, a zlo je sumnja!"

¹⁴⁰ *Rejhan*, miomirisni cvijet, tako je Poslanik tepao svom unuku Hasa-nu, radijallahu anhu.

¹⁴¹ Tirmizi, Nesa'i.

To sve zahtijeva da se zaustavi kod sumnjivih stvari i da ih se čuva, jer čisti halal ne može u srce vjernika donijeti sumnju u značenju nemira i kolebanja. Naprotiv, takav halal donosi vjerniku smirenost i radost.

Nasuprot tome, sumnjive stvari donose srcima nemir i kolebanje iz čega proistječe sumnjičavost.

Ebu Abdurahman, el-Muameri ez-Zahid, rahimehullah, rekao je: "Ako je čovjek zaista pobožan, klonit će se sumnjivih stvari, a prihvatit će se onoga u što ne sumnja." Fudajl ibn Ijjad, rahimehullah, kaže: "Ljudi misle da je pobožnost surova i stroga. Ja sam uvijek od dvije stvari izabirao onu težu. Ostavi se sumnjičavog i prihvati se onoga u što ne sumnjaš."

Hassan ibn Ebi Sinan rekao je: "Ništa lakše nema od pobožnosti. Ako u nešto sumnjaš, kloni ga se." Međutim, to je lahko onome ko je kao Hassan, Allah mu se smilovao.

Ibn Mubarek je rekao: "Sluga Hassana ibn Ebi Sinana napisao mu je pismo iz Ahveza u kojem je stajalo: 'Šećernu trsku je pogodila neka pošast pa zato kupi šećera od koga možeš tu kod sebe.' Potom je Hassan kupio šećer, ali je od onog što je kupio preuzeo vrlo malu količinu. Međutim, ubrzo je nakon toga šećer poskupio tako da je na iznosu kojeg je kupio zaradio trideset hiljada. Potom je Hassan otišao kod vlasnika šećera i rekao mu: 'Čovječe, moj sluga me je obavijestio da će šećer poskupjeti, ali ti ja to nisam rekao. Zato te molim da prekineš ugovor sa mnom u ostatku šećera kojeg nisam preuzeo od tebe.' Čovjek je rekao: 'Eto sad si me obavijestio, ali ja to dobrovoljno prihvatam.' Hassan se vratio ali to nije mogao podnijeti pa mu je ponovo došao i rekao: 'Čovječe, ja ti ne dolazim bez veze. Ja želim da poništiš taj ugovor.' Ostao je uporan u tome sve dok vlasnik šećera ugovor nije poništio."

Misver ibn Mahrema je zelenašio s hranom. Jednom je u jesen vidio neki oblak koji ga nije zadivio pa je rekao: "Vidi me, prezirem nešto što donosi korist muslimanima! Pa je odlučio da više ne zaradi ni dinara."

O tome obavijesti Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, pa mu on reče: "Neka te Allah svakim dobrom nagradi!"

Navedeni primjeri jasno govore da se zelenaš mora okaniti zarade u vezi s onim čime je zabranjeno zelenašiti.

Imam Ahmed rekao je jasno da se treba distancirati od zarade u onome s čime se zelenaši sve dok ona ne uđe u jamstvo zelenaša, jer ona prije toga potpada u zaradu za koju nema jamstva. To je zabranio i sam Poslanik, alejhis-selam¹⁴²

Imam Ahmed u jednom predanju kaže: "Ko iznajmi ono što je unajmio, zaradu koju dobije od toga dužan je podijeliti u sadaku."

U drugom predanju koje se odnosi na zaradu u dioničarskom društvu kaže se: "Ako neki dioničar postupi suprotno dogovoru dioničara pa zaradi nešto, dužan je to podijeliti u sadaku."

U trećem predanju od Ahmeda stoji da ako neko kupi plodove prije nego što sazriju i pod uvjetom da ih prije tog roka ubere, pa ih ostavi sve dok ne sazriju, on je dužan, u tom slučaju, podijeliti višak koji je dobio na njima nakon što su sazreli.

Prenosi se da su majku pravovjernih, Aišu, radijallahu anha, upitali da li je dozvoljeno muhrimu (onom ko je u ihramu) na hadžu jesti meso ulovljene životinje koju on nije ulovio? Rekla je: "Pa to je samo neznatan broj dana, okani se onoga u što sumnjaš!"¹⁴³

Znači, ako ti je nešto nejasno da li je halal ili haram, ostavi ga. Učenjaci su se razišli u vezi s pitanjem da li je dozvoljeno muhrimu meso ulovljene životinje koju on nije ulovio.

Ovim događajem dokazuje se da je udaljavanje od razilaženja učenjaka bolje jer je u tome udaljavanje od sumnje.

¹⁴² Hadis bilježi Ebu Davud, 3504, Ibn Madža, 2188, od Abdullaha bin Amra, r.a.

¹⁴³ Čovjeku je zabranjeno loviti dok je u ihramu.

Međutim, neki autoriteti hanbelijskog mezheba, a i drugi, smatraju da se ovo pravilo ne može prihvatiti generalno. To je zato što se o nekim pitanjima od Poslanika, alejhis-selam, prenosi više mišljenja, ali kao olakšice a ne kao nešto obavezno. U tom je slučaju bolje slijediti te olakšice nego zanemarivati ih.

Pa ako neka od olakšica ne dospije do nekog učenjaka pa je zbog toga ne prihvati, smatrat će se kao onaj koji je siguran u svoj abdest a sumnja u njegovo gubljenje. Potvrđeno je od Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: "...neka ne napušta namaz sve dok ne čuje zvuk ili osjeti neugodan miris."¹⁴⁴ Posebno se to odnosi ako počne sumnjati u to u namazu, jer namaz nije dozvoljeno prekinuti, na osnovu vjerodostojnog predanja koje to zabranjuje, iako neki učenjaci to obavezuju.

Ako se toj olakšici (koncesiji) nešto suprotstavi, bilo da je to drugi hadis ili da umet postupa suprotno njoj, onda je preče napustiti je i ne primjenjivati.

Ista je stvar ako bi je primjenjivao mali broj ljudi, a suprotno njoj postupa cijeli umet u svim krajevima i to još od vremena ashaba, onda će postati obaveza (farzi-ajn) da se počne raditi kao i ostali umet. To je zato što je Allah zaštitio ovaj umet i zabranio da pokvarenjaci preuzmu prevlast nad iskrenim u njemu. Ono što je poznato da su radile prve tri generacije jeste istina a sve ostalo je laž.

Ovdje se mora obratiti posebna pažnja na činjenicu da su u stanju kloniti se sumnjičavosti samo oni ustrajni u vjerovanju i čija djela potvrđuju njihovu bogobožnost i pobožnost. Međutim, ko se ne kloni jasnog harama, a zatim se želi sačuvati preciznih sumnjičavosti, neće u tome uspjeti, naprotiv, zato ga treba osuditi kao što je Abdullah ibn Omer, radijallahu anhum, osudio čovjeka iz Iraka koji ga je upitao o krvi komarca na odjeći klanjača, da li mu to kvari namaz ili ne, pa mu Abdullah odgovori: "Pitaju me o krvi

¹⁴⁴ Buhari, 1/237.

komarca a oni su ubili Husejna!¹⁴⁵ Čuo sam Vjerovjesnika, alejhis-selam, kako kaže o Hasanu i Husejnu: 'Oni su moji miomirisni cvjetovi dunjaluka!'¹⁴⁶

Neko je upitao Bišra ibn Harisa o čovjeku kojem je majka naredila da se razvede sa svojom ženom te on reče: "Ako je od njegovog dobročinstva prema majci preostalo još samo to, neka to učini, međutim, ako nije tako, onda neka to ne čini."

Imam Ahmed bio je upitan o čovjeku koji kupi mahunarke i uvjetuje da mu dođe i uže kojim su one svezane. Rekao je: "Kakva su to pitanja?" Rečeno mu je: "Ibrahim bin Ebi Ne'im postavlja takva pitanja." Ahmed je rekao: "Ako on tako pita to je normalno. To njemu i odgovara. Međutim, takva pitanja ne treba da pitaju oni koji nisu kao on. Ovakva pitanja i priliče velikim pobožnjacima."

Sam imam Ahmed je ovakvu vrstu pobožnosti upražnjavao na sebi. Jednom je poslao nekog momka da mu kupi masla. Done-seno mu je u papiru. Potom je naredio da se taj papir vrati prodavaču.

On se nikada nije htio poslužiti tuđom tintarnicom nego bi uvijek vadio svoju i njome se koristio.

Jedne prilike ga je neko zamolio da se posluži njegovom tintom pa mu je rekao: "Dobro, pisat ću!" To je pobožnost odabranih. Potom ga je i drugi čovjek isto zamolio pa se nasmejao i rekao: "Ni moja ni tvoja pobožnost nisu dostigle njegovu."

Ahmed je ovo rekao iz skromnosti, jer je on tu vrstu pobožnosti primjenjivao na sebi. Tu pobožnost osuđivao je kod onog koji nije dostigao ove stepene već toleriše neke jasne mekruhe i kontinuirano čini sumnjive stvari.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: *فإن الخير طمأنينة وإن الشر ريبة* "Zaista je samo dobro smiraj, a pravo je zlo sumnja" upućuju na to da se

¹⁴⁵ Misli se na Poslanikovog unuka Husejna, radijallahu anhu.

¹⁴⁶ Buhari, 7/95.

srce smiruje sa činjenjem dobra, a da ga zlo čini sumnjičavim i potresenim (nesmirenim).

Ovim se aludira na to da treba konsultovati srce kod nejasnoća. O ovome će biti više govora kad budemo govorili, ako Bog da, o hadisu koji prenosi Nevvas bin Sem'an.¹⁴⁷

Riječi Poslanka, alejhis-selam, u drugom predanju: "Zaista istina daje smiraj, a laž izaziva sumnju" jasno nam daju do znanja da ne treba svakom vjerovati i njegove riječi bez pogovora prihvatati, kao što Vjerovjesnik, alejhis-selam, kaže: "...pa makar ti ljudi dali pravo i dodijelili ti ga."

Treba se osloniti samo na riječi onoga ko govori istinu a znak toga jeste smiraj srca od onoga što dotični govori, dok je znak lažnog govora pojava sumnje u srcu slušaoca, nesmirenost srca prema tom govoru, pa čak i prezir prema njemu.

Zato su razumni u vremenu Vjerovjesnika, alejhis-selam, odmah nakon što bi čuli Poslanikov govor i ono čemu je pozivao, shvatali da istinu govori i da je došao s istinom, a kada bi čuli govor Musejleme el-Kezzaba, odmah bi shvatili da je pravi lažov i da propovijeda laž.

Prenosi se da ja Amr bin As prije nego što je primio islam, čuo Musejlemu kako zagovara nebesku objavu riječima: "O maljavi, o kosmati! Ti imaš par ušiju i prsa i ti to dobro znaš, o Amr!" Amr, radijallahu anhu, uzvрати mu na to: "Tako mi Allaha, ja sam siguran da si ti običan lažov."

Neki od *selefa* govorili su: "Zamisli što god želiš u svom srcu i razmisli o njemu a potom ga uporedi s njemu suprotnim. Ako uspiješ uočiti razliku između njih, spoznat ćeš šta je pravo a šta nije, šta je istina a šta laž!" Zamisli npr. Muhammeda, alejhis-selam, a potom razmisli o onome što mu je objavljeno u Kur'anu i prouči:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي

¹⁴⁷ Hadis se nalazi pod rednim brojem 27 u ovoj knjizi.

الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
لَايَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْتِلُونَ ﴿١٦٤﴾

“Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koja Allah pušta s neba pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina – po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, oblaci koji između zemlje i neba lebde – doista su dokazi za one koji imaju pame- ti.” (El-Bekare, 164.)

Nakon toga zamisli nekog ko mu je suprotnost pa ćeš naći da je to Musejlema lažljivac. Potom razmisli o onome što je on donio pa pročitaj: “Gospodarice ovog varalice! Ležaj ti je spreman!” To su njegove riječi Sedžadži kojom se oženio. Pogledaj sada u govor Kur’ana, naći ćeš da je sav čvrst, postojan i začuđujući; od njega ti srce omekša, a uho se prosto nauživa!

A pogledaj sada govor Musejlemin, naći ćeš ga hladnim, odvratnim i bezobraznim. Tako ćeš se uvjeriti da je Muhammed istina, došao je s nebeskom objavom; a Musejlema lažljivac, došao je s neistinom.

HADIS BROJ 12

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه.
رواه الترمذي وغيره هكذا.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Od lijepog (savršenog) islama nekog čovjeka jeste i to da se kloni onoga što ga se ne tiče."

Ovaj hadis bilježe Tirmizi i Ibn Madža preko predanja Evzaija od Kurre bin Abdurrahmana, od Zuhrija, od Ebu Seleme koji ga prenosi od Ebu Hurejre, r.a. Tirmizi je za njega rekao da je hadis garib.

Autor ovog djela smatra ga vjerodostojnim jer su mu svi prenosioci vjerodostojni. Oko povjerljivosti njegova prenosioca Kurre bin Abdurrahmana bin Hajve kritičari hadisa nemaju jedinstven stav, neki ga smatraju povjerljivim a neki ne.

To se podudara sa šejhovom ocjenom ovog hadisa koji smatra da je to hasen hadis. Međutim, većina imama kaže da on nije zapamćen s ovakvim lancem nego od Zuhrija pa preko Alije bin Husejna i na kraju od Poslanika, alejhis-selam, mursel-predanjem.

Također ga prenose povjerljivi prenosioci od Zuhrija od kojih su Malik u Muvettau, Junus, Muamer, Ibrahim bin Sa'd ali se u tom predanju kaže: "Od imana jednog čovjeka jeste i to da se kloni onoga što ga se ne tiče."

Ahmed, Jahja bin Me'in, Bulhari i Darekutni smatraju da je on vjerodostojan samo od Alije bin Husejna s mursel-predanjem. Uveliko su se Zuhriju nepovjerljivi prenosioci izmiješali u njegovu lancu, zato je najbolje reći da je on mursel.

Prenosi ga i Abdullah bin Omer el-Umri od Zuhrija, od Alije bin Husejna, on od njegova oca, a ovaj od Poslanika, spojio ga je i načinio da bude spojena seneda od Husejna bin Alije.

Bilježi ga i Ahmed u svom *Musnedu* ovim putem. Također ga bilježi i drugim lancem od Husejna, on od Poslanika, alejhis-selam. Buhari je za njega u svojoj povijesti rekao da je slab preko ovog lanca prenosilaca, a potom rekao: "On je vjerodostojan samo od Alije bin Husejna u mursel-predanju. Prenosi se od Poslanika, alejhis-selam, i drugim putevima ali su svi slabi.

Ovaj hadis predstavlja jedno ogromno načelo etike i morala.

Prenosi imam Ebu Amr bin Salah od Muhammeda ibn Ebi Zejda jednog od malikijskih imama u njegovu vremenu, da je rekao: "Sav lijepi adab i sve ono što je usko povezano s njim sadržano je u četiri hadisa:

من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت.
من حسن إسلام المرء تركه ما لا يعنيه.
وقوله صلى الله عليه وسلم الذي اختصر له في الوصية لا تغضب.
المؤمن يحب لأخيه ما يحب لنفسه.

'Ko vjeruje u Allaha i u Sudnji dan neka govori dobro ili neka šuti...';

'Od lijepog islama jednog čovjeka jeste i to da se kloni onoga što ga se ne tiče.'

Kratka i sadržajna oporuka koju je uputio onome koji je tražio da ga posavjetuje: 'Ne srdi se!'

'Pravi vjernik voli svome bratu ono što voli sebi.'

Ovaj hadis znači da je od lijepog (savršenog) islama jednog čovjeka i to da se okani onoga što ga se ne tiče, svejedno bio to govor ili djelo. Zato je koncizno rečeno: "...onoga što ga se ne tiče", tj. od govora i djela.

Izraz "što ga se tiče" znači ono na što je usmjerena njegova pažnja i što je njegova nakana, potreba, i za što iskazuje posebnu pažnju.

Hadisom se ne aludira na ostavljanje nečega što ga ne zanima niti ga želi na osnovu svojih strasti i želje njegove duše, već se traži da se okani tih stvari zbog toga što to Šerijat zahtijeva.

Zbog toga se taj postupak u hadisu smatra kao jedna od lijepih osobina i savršenstva islama, jer kada se kod nekoga upotpuni islam, ostavit će ono što ga ne zanima u vjeri, svejedno da li to bio govor ili djela. Islam zahtijeva izvršavanje obaveza, kako je to objašnjeno u hadisu koji se odnosi na Džibrila, alejhis-selam. U savršen i pohvalan islam ulazi i klonjenje zabrana. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Musliman je onaj od čijeg jezika i ruku su mirni ostali muslimani."

Ako čovjek upotpuni islam, iz toga će proisteći napuštanje zabranjenog, sumnjivog i pokuđenog, pa čak pretjeranih mubaha koji mu nisu potrebni.

Pod ovim se ne misli na muslimana koji je usavršio potpuno islam i dostigao stepen ihsana, tj. stepen onoga koji obožava Allaha kao da Ga vidi, pa iako Ga ne vidi, Allah njega sigurno vidi.

Međutim, svako onaj ko robuje Allahu osjećajući Njegovu blizinu, doživljavajući Ga srcem ili ko zamišlja Njegovu blizinu i osjeća da ga On stalno gleda, takav islam će ga obavezati da ostavi sve ono što ga se ne tiče i bavi se onim što ga se tiče. Iz oba spomenuta stepena imana proizlazi stid od Allaha i ostavljanje svega čega se stidi.

U *Musnedu* i Tirmizijevom *Sunenu* od Ibn Mesuda, r.a., prenosi se merfu-predanjem i kaže se: "Stid od Uzvišenog Allaha jeste da paziš na glavu i ono o čemu ona misli, i da paziš na stomak i ono što unosiš u njega, i da se sjećaš smrti i truhljenja. A ko želi onaj svijet okanit će se ukrasa ovoga svijeta. Pa ko postupi ovako taj se zaista Allaha stidi pravim stidom!" Neko je rekao: "Stidi se Allaha onoliko koliko ti je blizu, a boj Ga se onoliko koliko moć ima nad tobom."

Neki su znalci rekli: "Kada govoriš, sjeti se da Allah čuje tvoj govor, a kada šutiš, sjeti se da On gleda u tebe."

Na mnogim se mjestima u Kur'anu aludira na ovo značenje, kao npr. u ovim ajetima:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلَمَ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ * إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ * مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا

لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٤٨﴾

“Mi stvaramo čovjeka i znamo šta mu sve duša njegova išće, jer Mi smo njemu bliži od vratne žile kucavice. Kada se dvojica sastanu i sjednu jedan s desne, a drugi s lijeve strane, on ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.” (Kaf, 16-18.)¹⁴⁸

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾

“Što god ti važno činio, i što god iz Kur'ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo, dok god se time zanimате. Gospodaru tvome nije ništa skriveno ni na Zemlji ni na nebu, ni koliko trun jedan, i ne postoji ništa, ni manje ni veće od toga, što nije u Jasnoj knjizi.” (Junus, 61.)

﴿أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ﴾

“Zar oni misle da Mi ne čujemo šta oni nasamo razgovaraju i kako se među sobom dogovaraju? Čujemo Mi, a izaslanici Naši, koji su uz njih, zapisuju.” (Ez-Zuhruf, 80.)

Najviše na što se aludira da se ostavi od onog što čovjeka ne zanima jeste da pazi na svoj jezik i da se čuva beskorisna govora.

¹⁴⁸ “Uzvišeni nas obavještava da je On stvorio čovjeka i muško i žensko. On zna stanje čovjeka i ono što ga raduje i ono što u njegovim prsima titra jer je On njemu bliži od vratne žile kucavice. To čovjeka podstiče na postojanju pažnju prema Stvoritelju Kojeg treba uvijek imati na umu jer je On mnogo blizu. Zato se čovjek treba stidjeti da ga Allah ne vidi u nečemu što mu je On zabranio ili da zapostavi izvršenje Njegove naredbe. Također, ne smije zaboraviti dva meleka koji upisuju njegova djela, treba ih poštovati i paziti da ne uradi ili kaže nešto čime je Gospodar svjetova nezadovoljan... Meleki bdiju nad čovjekom prateći njegovo stanje kao što Uzvišeni kaže: “...a nad vama bdiju čuvari, kod Nas cijenjeni pisari, koji znaju ono što radite...” (El-Infitar, 10-12)

Na to se aludira u prvim ajetima sure Kaf.

Omer ibn Abdulaziz, rahimehullah, veli: "Ko ubraja svoj govor u svoja djela, smanjit će govor i govorit će samo ono što ga zanima!" Uistinu je tako kako je rekao jer mnogo ljudi ne ubraja svoj govor u svoja djela pa se ne kontrolišu u njemu niti paze na njega. To čak ni Muaz bin Džebel, r.a., nije primijetio pa je i Poslanika, alejhis-selam, upitao rekavši: "Zar ćemo i za govor biti pitani?" Pa mu Poslanik odgovori: "Majka li te rodila, Muaze!¹⁴⁹ Zar će ljude išta drugo bacati na glavu u vatru do plodovi njihovi!"¹⁵⁰ Allah je osudio mnoga tajna sašaptavanja između ljudi i rekao:

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ﴾

"Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine..." (En-Nisa, 114.)

Ovaj hadis upućuje na to da je ostavljanje od čovjeka onoga što ga se ne tiče znak njegova lijepa islama. Prema tome, ako se okani onoga što ga se ne tiče, a prihvati se onoga što ga se tiče, upotpunio je lijepim svoj islam.

Preneseni su mnogi hadisi o nagradama onima koji uljepšaju svoj islam. Tako im se obećavaju duple nagrade i brisanje grijeha. Čini se da će to zavisiti od stepena tog uljepšavanja i ukrašavanja islama.

U Muslimovom *Sabihu* od Ebu Hurejre prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

إذا أحسن أحدكم إسلامه فكل حسنة يعملها تكتب بعشر أمثالها إلى سبع مائة ضعف وكل سيئة تكتب بمثلها حتى يلقى الله عز وجل

"Kada neko od vas uljepša islam, nakon toga će za svako djelo koje uradi imati nagradu od deset do sedam stotina seva-

¹⁴⁹ Ovo su uobičajeni termini za arapski jezik koji nemaju smisao dove ili kletve već samo predstavljaju izraz čuđenja...

¹⁵⁰ Hadis se nalazi pod rednim brojem 29 u ovoj knjizi.

pa, a svaki grijeh će se upisati kao jedan i to će tako trajati sve dok se ne sretne s Allahom.”¹⁵¹

Dakle, desetestruko uvećanje nagrade za dobro djelo je neophodno, a veće uvećavanje nagrade zavisit će od obima uljepšavanja islama i iskrenosti nijeta, potrebe za tim djelom, njegove vrijednosti.

To je poput udjeljivanja imetka za potrebe borbe na Allahovom putu, obavljanje hadža, oslobađanje robova, finansijska briga o potrebitima i siročadi onda kada im je pomoć neophodna.

Bilježi Nesai hadis od Ebu Seida, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إذا أسلم العبد فحسن إسلامه كتب الله له كل حسنة كان أزلفها ومحيت عنه كل سيئة كان أزلفها ثم كان بعد ذلك القصاص الحسنة بعشر أمثالها إلى سبعمائة ضعف والسيئة بمثلها إلا أن يتجاوز الله وفي رواية أخرى وقيل له استأنف العمل.

“Kada čovjek primi islam i upotpuni svoj pristup vjeri, Allah će mu uvažiti svako dobro djelo koje je prije islama učinio, a pobrisat će mu svako hrdavo djelo koje je prije islama radio; nakon što se to završi, onda vrijedi opće pravilo, dobro djelo će biti desetestruko nagrađeno, pa i do sedam stotina puta, a hrdavo samo u mjeri u kojoj je učinjeno, osim ako Allah pređe preko toga!”¹⁵² U drugom predanju stoji: “Iznova počni raditi svoja djela.”

Ovaj je hadis dovoljan dokaz da se dobra djela učinjena prije islama uvažavaju kod Allaha i slijedi nagrada zbog njih ukoliko čovjek primi islam. S druge pak strane, hrdava djela se poništavaju pod uvjetom da uljepša (upotpuni) svoj islam i izbjegava loša djela koja je prije islama radio. O tome se jasno izjasnio imam Ahmed, Allah mu se smilovao.

¹⁵¹ Muslim, 129.

¹⁵² Nesa'i, 4625.

To potvrđuje i hadis koji se nalazi u dva *Sahiha* a prenosi ga Ibn Mesud, radijallahu anhu, i kaže:

قلنا يا رسول الله أنؤاخذ بما عملنا في الجاهلية قال أما من أحسن منكم في الإسلام فلا يؤاخذ بها ومن أساء أخذ بعمله في الجاهلية والإسلام.

“Rekosmo: 'O Allahov Poslaniče! Hoćemo li odgovarati zbog naših postupaka prije islama?', na što Poslanik, alejhis-selam, odgovori: 'Ko od vas upotpuni svoj pristup islamu, ta neće mu biti nikakve odgovornosti, a ko to ne učini, odgovarat će zbog svojih grijeha koje je počinio i u džahilijetu i u islamu.'”¹⁵³

Prenosi se u Muslimovom *Sahihu* od Amra ibnul-Asa, radijallahu anhu, da se on u vrijeme kada je prihvatio islam obratio Vjerovjesniku, alejhis-selam, ovim riječima:

أريد أن أشتري ما إذا قلت أن يغفر لي قال أما علمت أن الإسلام يهدم ما كان قبله.

“Želim da uvjetujem!” “A šta to?”, upita ga Poslanik. Amr na to odgovori: “Da mi grijesi budu oprosteni!” Tada mu Poslanik reče: “Pa zar ne znaš da islam briše ono što je bilo prije!”¹⁵⁴

Ovaj hadis bilježi i Ahmed u ovoj formi:

أن الإسلام يجب ما كان قبله من الذنوب.

“Islam uistinu briše grijeha koji su počinjeni prije njega.”

Naravno, ovo pravilo važi samo ukoliko se čovjek iskreno i dosljedno prihvati živog islama.

Muslim u svojoj zbirci prenosi hadis od Hakima ibn Hazama, radijallahu anhu, u kojoj stoji da je rekao:

¹⁵³ Buhari, 265. i Muslim, 120.

¹⁵⁴ Muslim, 121.

قلت يا رسول الله أرأيت أمورا كنت أصنعها في الجاهلية من صدقة أو عتاقة أو صلة رحم أفيها أجر فقال رسول صلى الله عليه وسلم أسلمت على ما أسلفت من خير.

وفي رواية قال فقلت والله لا أدع شيئا صنعته في الجاهلية إلا صنعت في الإسلام مثله.

“Allahov Poslaniče! Za djela koja sam činio prije islama kada sam udjeljivao milostinju, oslobađao robove i čuvao rodbinske veze, imam li i za to nagrade?” Poslanik, alejhis-selam, odgovori: “Primio si islam s dobrom koje si prije radio.”

U drugom predanju stoji: “Tada rekoh: 'Ne, tako mi Allaha, neću se okaniti nijednog dobrog djela koje sam činio prije islama a da u islamu to isto ne učinim!’”¹⁵⁵

Sve to ukazuje da dobra djela koja nevjernik uradi kada primi islam, dobit će nagradu za njih. Na to upućuje prethodni hadis kojeg prenosi Ebu Seid.

Rečeno je također da se loša djela koja su urađena u nevjerstvu transformišu u dobra i za njih se dobija nagrada, oslanjajući se u tome na ovaj ajet:

﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا * يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

“...i oni koji se mimo Allaha drugom bogu ne klanjaju, i koji, one koje je Allah zabranio, ne ubijaju, osim kad pravda zahtijeva, i koji ne bludniče; a ko to radi, iskusit će kaznu, patnja će mu na onom svijetu udvostručena biti i vječno će u njoj ponižen ostati; ali onima koji se pokaju i dobra djela čine, Allah će njihova brdava

¹⁵⁵ Buhari, 3/301. i Muslim, 23.

djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.” (El-Furkan, 68.-70.)

Naravno, komentatori Kur'ana se o pitanju spomenute transformacije razilaze na dva mišljenja. Neki smatraju da će to biti na ovom svijetu, tj. Allah će čovjeku promijeniti stanje *kufra* i grijeha sa stanjem islama, imana i dobrog djela. Ovo prenosi Ibrahim el-Harbi u djelu *Garibul-hadis* prenoseći stav Ibn Abbasa, Ataa, Kattade, Suddija i Ikrime.

Rekoh: “Ovo je veoma poznat stav Hasana.”

Hasan, Ebu Malik i drugi rekli su da smatraju da se ovo odnosi samo na politeiste koji su primili islam, a nikako na one koji su rođeni kao muslimani.

Međutim, ja smatram da se ta promjena djela odnosi na *ahiret*, a ne na *dunjaluk*, o čemu će kasnije biti riječi. Međutim, ako se tvrdi da je ona samo na *dunjaluku* i odnosi se na nevjernika koji primi islam i na muslimana koji se pokaje od grijeha, onda bi musliman koji se pokajao za svoja djela bio bolji od *kafira* koji je primio islam.

Drugi tvrde da će ta transformacija važiti na drugom svijetu gdje će im se zamijeniti svako loše djelo za dobro. Ovaj stav zastupaju Amr ibn Mejmun, Mekhul, Ibnul-Musejjeb, Ali ibnul-Husejn, a protiv njega su Ebul-Alijeta, Mudžahid, Halid Seblan.

Potom je naveo logičan zaključak koji glasi da iz toga proizlaze da će onaj koji bude imao više grijeha biti u boljem stanju od onog koji ih bude manje imao jer će se za svako loše djelo dati dobro.

Ako neko upita: “Allah je spomenuo zamjenu hrđavih dobrih djelima, ali nije spomenuo njihov omjer, na koji način će se to desiti!” Moguće je da ta zamjena znači da će onome koji uradi jedno loše djelo pa se pokaje Allah to djelo zamijeniti sa sto hiljada dobrih djela, a ko uradi hiljadu loših djela da mu ih zamijeni s hiljadu dobrih djela i na taj način će biti u boljem položaju onaj koji bude imao manje grijeha.

Ovo mišljenje, tj. zamjenu loših djela za dobra na *ahiretu*

odbacio je Ebul-Alijeta oslanjajući se na slijedeće ajete:

﴿يَوْمَ نَحْدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا
وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا﴾

“Onoga dana kad svaki čovjek pred sobom nađe dobro djelo koje je učinio i brdavo djelo koje je učinio – poželjet će da se između njih i njega nalazi udaljenost velika...” (Ali-Imran, 30.) Neki njegovi istomišljenici odbacuju to ovim ajetom:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

“...a onaj ko bude uradio i koliko trun zla – vidjet će ga.” (Ez-Zelzele, 8.)

﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا
الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا
يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾

“I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćeš grješnike prestravljene zbog onog što je u njoj. 'Teško nama!', govorit će, 'kakva je ovo Knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!' - i naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti.” (El-Kehf, 49.)

Međutim, rečeno je da će se pokajniku pokazati i njegova loša djela, a potom će se pretvoriti u dobra.

Imam Muslim u svojoj zbirci bilježi od Ebu Zerra, radijallahu anhu, predanje u kojem stoji da je Vjerovjesnik, sallallahu aljehi ve sellem, rekao:

وفي صحيح مسلم من حديث أبي ذر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إني لأعلم آخر أهل الجنة دخولا الجنة وآخر أهل النار خروجا منها رجل يؤتى به يوم القيامة فيقال اعرضوا عليه صغار ذنوبه وارفعوا عنه كبارها فتعرض عليه صغار ذنوبه فيقال له علمت يوم كذا وكذا وكذا وكذا وعملت يوم كذا وكذا وكذا فيقول نعم لا يستطيع أن ينكر وهو مشفق من كبار ذنوبه أن تعرض عليه فيقال له فإن لك مكان كل سيئة حسنة فيقول يا رب وقد عملت

أشياء لا أراها هاهنا قال فلقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه.

“Ja sigurno znam ko će posljednji ući u Džennet, a ko će posljednji izaći iz Vatre. To će biti čovjek koji će biti doveden na Sudnjem danu pa će se reći: 'Prikažite mu njegove male grijehe i otklonite od njega one velike!' Tada će mu biti prikazani njegovi mali i sitni grijesi i bit će mu rečeno: 'Toga i toga dana si uradio to i to!', pa će on priznati: 'Da!', i neće biti u stanju da to porekne a bit će u još većem strahu da mu i velike grijehe ne prikažu. Tada će mu biti rečeno: 'Zaista će ti umjesto svakog hrđavog biti upisano dobro djelo!' Čovjek će odgovoriti: 'Moj Gospodaru! Toliko sam toga (hrđavog) učinio, a ništa od toga ne vidjeh ovdje!' Ebu Zerr veli: 'Vidio sam kako se Poslanik, alejhis-selam, tako nasmijao da su mu se ocnjaci vidjeli.’”¹⁵⁶

Ako su zamijenjena loša djela za dobra onome koji je zbog grijeha kažnjen džehenemskom vatrom, onda će biti preče da se to uradi i onome čija su loša djela izbrisana islamom i iskrenim pokajanjem, jer Allahu je draže da ih zbriše tim stvarima nego kažnjavanjem.

Ono što je naveo El-Harbi, a tiče se zamjene loših djela za dobra kao i to da će se onome ko bude imao manje grijeha povećati dobra djela, a ko imadne više loših djela, smanjit će mu se dobra djela, sve to jasno odbacuje i negira spomenuti hadis kojeg prenosi Ebu Zerr, gdje se jasno kaže da će se za svako loše djelo dati jedno dobro.

Što se tiče njegove tvrdnje da će onaj koji bude imao više grijeha biti u boljem stanju od onoga koji bude imao manje grijeha, može mu se odgovoriti i reći: “Zamjena će se izvršiti samo onome ko se pokaje za svoja djela, onome kome su ona stalno pred očima i kad god ih se sjeti, poveća mu se strah, bojazan i stid od Allaha.”

¹⁵⁶ Muslim, 190.

Zato on nastoji da što više uradi dobrih djela da bi njima izbrisao ta loša. Za takve Allah je rekao:

﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

"Ali onima koji se pokaju i uzvjeruju i dobra djela čine, Allah će njihova hrdava djela u dobra promijeniti." (El-Furkan, 70.)

Dakle, ovo što smo spomenuli jasno govori o stanju iskrenog pokajnika koji se toliko kaje te mu je to pokajanje tako gorko da strast koju je osjećao pri činjenju hrdavih djela u poređenju s tim pokajanjem ne predstavlja ništa. Tako će svaki povod njegovih ranijih grijeha biti preokrenut u razlog za činjenje dobrih djela koja će pobrisati ona loša i nakon ovoga ne nože se poreći promjena hrdavih u dobra djela.

Prenose se jasni hadisi o nevjerniku koji primi islam i uljepša (usavrši) ga, da će mu se hrdava djela koja je radio u džahilijetu u dobra promijeniti.

HADIS BROJ 13

عن أبي حمزة أنس بن مالك رضي الله عنه خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم عن النبي الله صلى الله عليه وسلم قال لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه رواه البخاري ومسلم.

Od Ebu Hamze Enesa ibn Malika, radijallahu anhu, služitelja Allahova Poslanika, alejhis-selam, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Niko od vas neće biti mumin (vjernik) sve dok ne bude želio svome bratu ono što želi i sebi."¹⁵⁷

* * *

Ovaj hadis bilježe Buhari i Muslim od Katade, on od Enesa. Muslimovo predanje glasi: "...sve dok ne bude želio svom komšiji ili bratu..." sumnjajući koja je riječ upotrijebljena.

Također ga bilježi i imam Ahmed u ovoj formi: "Čovjek ne može dostići istinski iman sve dok ljudima ne bude od dobra želio ono što želi i sebi."¹⁵⁸

Ovo predanje objašnjava značenje predanja koje bilježe Buharija i Muslim jer se u ovom predanju pojašnjava da se pod negiranjem imana, koje se spominje u predanju dva *Sabiha*, misli na negiranje njegove suštine i vrhunca jer se vrlo često zapostavljanjem određenih načela i dužnosti iman potiskuje, ali ne prestaje postojati. Primjera radi navodimo hadis:

لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن. وقوله لا يؤمن من لا يأمن جاره بوائقه.

¹⁵⁷ Buhari, 1/56-57. i Muslim, 45.

¹⁵⁸ Ahmed, 3/176., 206.

“Nije bludnik vjernik u trenucima dok čini blud, niti je kradljivac vjernik u vrijeme dok krade, niti je vjernik onaj koji pije alkohol u vrijeme dok ga pije!”¹⁵⁹ “Nije vjernik onaj od čijih smicalica nije siguran njegov komšija.”¹⁶⁰

* * *

Učenjaci se razilaze oko statusa velikog grješnika, tj. da li je on vjernik nepotpuna imana ili nije vjernik (mumin) nego samo musliman, ili uopće nije vjernik?

Za onoga koji čini male grijehe ne može se smatrati da je potpuno lišen imana, već je on mumin nepotpunog imana koji je umanjen u omjeru njegovih loših djela.

Stav da velikog grješnika treba smatrati muminom umanjenog imana prenosi se od Džabira ibn Abdullaha, a to je mišljenje i Ibnul-Mubareka, Ishaka, Ibn Ubejda i drugih.

Ebu Džafer Muhammed ibn Ali smatra da velikog grješnika ne treba smatrati muminom već samo muslimanom, a neki navode da je to i odabrano mišljenje učenjaka *ehli-sunneta*.

Abdullah ibn Abbas, radijallahu anhumu, kaže: “Od bludnika se uklanja (dok blud čini) svjetlo imana!”

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, veli: “Bludniku u trenutku bluda iman se podiže i stoji iznad njega poput oblaka, pa ako se pokaje, vrati mu se!” Abdullah ibn Revaha i Ebu Derda, radijallahu anhumu, kažu: “Iman je poput odjeće koju čovjek ponekad oblači, a ponekad svlači.” A to se isto prenosi i od imama Ahmeda i drugih.

Dakle, ako čovjek upotpuni osobine i vrline imana, on ga je obukao, a ukoliko od njih nešto propusti, onda je svoj iman skinuo sa sebe. Ovime se aludira na savršeni i potpuni iman kojem ništa ne nedostaje.

¹⁵⁹ Buhari, 5/119. i Muslim, 57.

¹⁶⁰ Buhari, 10/443.

Hadisom se želi reći da u osobine imana spada i to da čovjek želi svom bratu muminu ono što želi sebi, i da prezire da se njegovom bratu desi ono što ne želi da se i njemu samom dogodi.

Ukoliko taj osjećaj ne postoji u njegovom srcu, onda je to čovjek umanjenog imana.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, pripovijeda da mu je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Želi ljudima ono što želiš sebi, bit ćeš mumín!"¹⁶¹

Poslanik, alejhis-selam, je, između ostalog, i ovim uvjetovao ulazak u Džennet. U Muslimovom *Sabihu* prenosi se od Abdulla-ha bin Amra bin el-Asa da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة فلتدركه منيته وهو مؤمن بالله واليوم
الآخر ويأتي إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه.

"Ko želi da se izvuče iz vatre i uđe u Džennet neka dočeka smrt vjerujući u Allaha i Sudnji dan, želeći ljudima ono što želi i sebi".

Ebu Zerr, radijallahu anhu, pripovijeda:

قال قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم يا أبا ذر إني أراك ضعيفا وإني أحب
لك ما أحب لنفسي لا تتأمرن على اثنين ولا تولين مال يتيم.

"Rekao mi je Allahov Poslanik, alejhis-selam: 'Ebu Zerre! Vidim da si slab i vidim da si blag. Želim ti ono što želim i sebi. Ne prihvataj vođstvo, pa makar samo nad dvojicom, i ne prihvataj brigu o imetku siročadi!'"¹⁶²

Poslanik, alejhis-selam, zabranio je ovo Ebu Zerru jer je znao da je on slab i popustljiv, a Vjerovjesnik je to svakom slabašnom preporučivao. Poslanik, alejhis-selam, je bio vođa ljudima jer ga je Allah ojačao i pripremio za to. Naredio mu je da pozove sve

¹⁶¹ Tirmizi, 2305.

¹⁶² Muslim, 1826.

ljude da mu se pokore i da preuzme vođstvo nad njihovim vjerskim i svjetovnim životom.

Muhammed ibn Vasia prodavao je svog magarca pa ga neki čovjek upita: "Jesi li zadovoljan da ga ja kupim?" Muhammed mu odgovori: "Da sam bio zadovoljan njime, ne bih ga prodavao!"

Ove riječi dovoljno govore da Muhammed nije želio svom bratu ono što nije želio sebi.

Nu'man ibn Bešir, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Primjer vjernika u međusobnoj ljubavi, suosjećajnosti i samilosti jeste kao primjer jednog tijela. Kada oboli jedan njegov organ, ostatak tijela se solidariše i pridruži mu se u nesanici i temperaturi."¹⁶³ Ovo je jasan dokaz da vjernika boli i žalosti ono što boli i žalosti njegova brata.

Predmetni hadis Enesa, radijallahu anhu, ukazuje da vjernika raduje ono što raduje njegova brata vjernika i da mu želi ono što želi sebi. Sve su te osobine odbrana zdravog srca od prevare, zlobe i zavidnosti. Iz zavidnosti proistječe da zavidnik prezire da ga iko pretekne u dobru ili da bude kao on, jer on želi da bude iznad ljudi po svojim osobinama i da bude izuzetak u odnosu na njih.

Iman traži upravo suprotno, a to je da svi vjernici s njim učestvuju u dobru koje mu je Allah dao jer to nimalo neće umanjiti njegovu nagradu.

Uzvišeni je u Svojoj knjizi pohvalio one što se ne ohole i ne siju nered na Zemlji:

﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا﴾

"Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine..." (El-Kasas, 83.)

U komentaru ovog ajeta Ikrima, radijallahu anhu, i drugi rekli su: "*El-uluw* jeste oholost i traženje ugleda i položaja kod vladara, a *fesad* je činiti grijeha."

¹⁶³ Buhari, 10/438. i Muslim, 2586.

Onaj ko prezire da ga iko pretekne u eleganciji nije grješan zbog toga.

Imam Ahmed i Hakim u svom *Sahihu* bilježe hadis od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, u kojem stoji: "Došao sam Vjerovjesniku, alejhis-selam, kada je u njegovom društvu bio Malik ibn Mirara er-Rehavi, radijallahu anhu, i čuo sam ga kako pita: 'Allahov Poslaniče! I sam vidiš kakvu mi je ljepotu Allah odredio a ja ne želim da me iko od ljudi prestigne u šnjirama na cipelama a kamoli u nečem drugom, pa je li to oholost?' Na to mu Poslanik odgovori: 'Ne, to nije oholost, već je oholost odbacivanje istine i potcjenjivanje ljudi!'"¹⁶⁴

Zbog toga su neki od selefa govorili: "Skromnost i pobožnost jeste prihvatiti istinu od bilo koga ona došla pa makar to bilo dijete. Pa ko prihvati istinu od onoga ko je donese, bez obzira ko on bio, odrasli ili dijete, volio ga ili ne, takav će se smatrati poniznim! A ko je odbije prihvatiti iz gordosti, takav je ohol.

Potcjenjivanje i ponižavanje ljudi jeste rezultat samoljublja čovjeka koji sebe smatra savršenim a ljude nepotpunim!

Ukratko se može rezimirati da vjernik treba željeti vjernicima ono što želi sebi i mrzjeti da se njima dogodi ono što mrzi da njega pogodi, a ukoliko kod svoga brata primijeti neku mahanu ili nedostatak u vjeri, nastojat će ukazati mu na to, na korektan i mudar način.

Neki dobri prethodnici govorili su: "Ljudi koji vole Allaha vide Njegovim svjetlom i sažaljevaju one koji čine grijehe prema Allahu. Mrze njihova djela a suosjećaju s njima i nastoje ih savjetima odvratiti od njihovih loših postupaka. Sažaljevaju njihova tijela od džehenemske vatre. Vjernik neće upotpuniti iman sve dok ne bude želio ljudima ono što želi sebi. A ako vidi da ga je neko u nekom dobru premašio, poželjet će da i on bude takav, a ako to dobro bude vjersko, ta njegova želja će biti lijepa."

Vjerovjesnik, alejhis-selam, želio je sebi šehadet na Allaho-

¹⁶⁴ Ahmed, 1/375. i Hakim, 4/182.

vom putu.¹⁶⁵

Poslanik, alejhis-selam, rekao je:

لا حسد إلا في اثنتين رجل آتاه الله مالا فهو ينفقه آناء الليل وآناء النهار
ورجل آتاه الله القرآن فهو يقرؤه آناء الليل وآناء النهار.

“Nije dozvoljeno zavidjeti osim dvoma: čovjeku kojem je Allah dao obilno bogatstvo te ga on i danju i noću troši na Njegovom putu, i čovjeku kojem je Allah dao znanje Kur'ana te ga ovaj uči (i živi po njemu) i danju i noću.”¹⁶⁶

Onaj ko vidi nekoga da troši svoj imetak na Allahovu putu pa rekne: “Kada bih ja imao imetka, radio bih isto što i taj”, imat će istu nagradu kao i onaj koji troši svoj imetak na Allahovu putu.¹⁶⁷

Ako se radi o nekoj ovosvjetskoj dobiti nema nikakva dobra u tome da je čovjek žudno priželjkuje jer Uzvišeni kaže:

﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ۖ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۖ﴾

“I izide on pred narod svoj u svom sjaju: 'Ah, da je i nama ono što je dato Karunu!', govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu, 'on je, uistinu, presrećan.' 'Teško vama!', govorili su učenici, 'onome koji vjeruje i čini dobra djela bolja je Allahova nagrada...'” (El-Kasas, 79.-80.)

Što se tiče riječi Uzvišenog: ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ “I ne poželite ono čime je Allah neke od vas odlikovao...”,

¹⁶⁵ Buhari, 1/92. i Muslim, 1876.

¹⁶⁶ Buhari, 1/165. i Muslim, 816

¹⁶⁷ Hadis je sahih. Ovo je dio hadisa Ebu Kebša el-Ensarija, r.a. Hadis je zabilježen u djelu *Hadir-ruhi* ila *ahkamit-tevbetin-nesuhi*, 216.

(En-Nisa, 32.) neki su ih protumačili zavidnošću, a zavidnost je da čovjek poželi da se imetak i autoritet koji su dati njegovu bratu presele kod njega. A riječ *temenna* (priželjkivanje) protumačili su zabranjenom željom, i šerijatski i sudbonosno, kao npr. da neka žena poželi da bude muškarac ili da i one imaju vjerske odlike kojima su muškarci zaduženi, kao što je džihad, ili dunjalučke, kao npr. da imaju isti status u vezi s pitanjima nasljedstva, akla, svjedočenja itd. Rečeno je da sve ovo ajet obuhvata i sadržava.

Pored svega toga, vjernik treba tugovati za eventualno propuštenim šansama za činjenje dobrih djela i zato mu je naređeno da se u vjeri ugleda u onog koji je pobožniji i bogobožniji od njega. I u tome se treba takmičiti i ulagati svoj trud i snagu. To je i Uzvišeni jasno rekao: ﴿فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ﴾ "...i neka se za to natječu oni koji hoće da se natječu!" (El-Mutaffifun, 26.) Vjernik ne smije prezirati da neko učestvuje s njim u tom natjecanju, naprotiv, on treba svoju braću podsticati na to jer je to istinski savjet muslimanima.

Fudjal je u tom značenju izrekao slijedeće riječi: "Ako budeš neiskreno želio ljudima ono što želiš i sebi, onda nećeš izvršiti zavjet svom Gospodaru. Kako ćeš ga ispuniti, a ti želiš da oni budu na manjem stepenu od tebe?!"

On ovom izrekom aludira da se izvršenja savjeta prema muslimanima ogledaju u želji da oni budu na većem stepenu od tebe. Ovo je veoma visok stepen i uzvišena deredža u savjetovanju.

Međutim, ona nije vadžib nego je u Šerijatu naređeno da čovjek želi svom bratu da bude kao i on. Ali, i pored toga, ako ga neko pretekne u nekoj vjerskoj odlici, nastojat će ga sustići i u isto vrijeme će biti tužan zbog svoje nemarnosti u zaostajanju za onima koji su ga pretekli. To se neće smatrati zavidnošću prema njima na onome što im je Allah dao, nego će to biti konkurencija njima, želja i tuga duše zbog njene nemarnosti i zaostajanja iza onih koji su je pretekli.

Vjernik uvijek treba sebe smatrati nemarnim u odnosu na one koji su ga pretekli u pobožnosti. To će mu donijeti dvije vrijedne koristi:

revnosno i marljivo će sebe podsticati na činjenje dobrih djela, zato će ih povećavati;

smatrat će da je ono što je uradio nedovoljno i nepotpuno kako bi zaradio Allahovo zadovoljstvo.

Iz toga će proisteći da će on vjernicima željeti da budu bolji od njega jer se neće zadovoljiti da budu u istom stanju kao on. U isto vrijeme on neće biti zadovoljan stanjem svoje duše, već će nastojati da ga promijeni i popravi.

Muhammed ibn Vasi'a, rahimehullah, govorio je svom sinu: "Što se tiče tvoga oca, ne dao Bog da među muslimanima bude dosta ljudi kao što je on."

Ako čovjek nešto ne želi sebi, kako onda da želi muslimanima da budu kao i on, a on još ima obavezu savjetovanja prema njima?! Naprotiv, on treba željeti muslimanima da budu bolji od njega i da želi da bude bolji nego što jeste.

Ako čovjek shvati da ga je Allah odlikovao nečim nad ostalima pa to objelodani radi interesa vjere, to njegovo objelodanjivanje smatrat će se obznanjivanjem Allahovih blagodati, pod uvjetom da smatra da je zakazao u zahvaljivanju Allahu. U tom slučaju, takav će postupak biti dozvoljen.

Abdullah ibn Mesud, radijallahu anhu, veli: "Ne znam da je neko učeniji od mene kada je u pitanju Allahova knjiga!"

Sve to ne zabranjuje da takav želi ljudima da učestvuju u onome čime ih je Allah odlikovao.

Ibn Abbas, radijallahu anhuma, rekao je: "Kada god pročitam neki ajet, poželim da svi ljudi shvate ono što sam ja shvatio."

Imam Šafija, rahimehullah, veli: "Volio bih da su ljudi ranije stekli ovo znanje i da se meni ne pripíše ništa od toga!"

Utba el-Gulam, rahimehullah, kada bi htio da se omrsi, govorio bi nekoj svojoj braći koji su poznavali njegovo stanje i djela: "Donesite mi vode i hurmi da se time omrsim i kako biste i vi imali nagradu koliko i ja!"

HADIS BROJ 14

عن ابن مسعود رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يحل دم امرئ مسلم إلا بإحدى ثلاث الثيب الزاني والنفس بالنفس والتارك لدينه المفارق للجماعة رواه البخاري ومسلم.

Ibni Mesud, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Krv muslimana dozvoljena je samo u tri slučaja: ako oženjen (udata) počini blud, ko ubije nevinu osobu i ako napusti svoju vjeru i izda svoju zajednicu."¹⁶⁸

Ovaj je hadis zabilježen u dva *Sahiha* od El-Ea'meša preko Abdullaha bin Murre, on od Mesruka, a ovaj od Ibn Mesuda. A u Muslimovom predanju stoji: "Ako ostavi islam", umjesto: "Ako ostavi svoju vjeru."

Prenose se mnogi hadisi sličnog značenja. Već smo ranije spomenuli hadis Enesa, radijallahu anhu. U njemu je objašnjeno da su ova tri spomenuta svojstva islamsko pravo koje dozvoljava krv onog koji izgovori šehadet - da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov poslanik. A da svako od spomenutih svojstava uzrokuje smrtnu kaznu njegovu počinitelju, nema dileme među islamskim učenjacima.

Muslimani su saglasni da je kazna za onog koji počini blud, a oženjen je ili udata, hadd, tj. kamenovanje do smrti. Vjerovjesnik, alejhis-selam, kamenovao je Maiza i Gamidiju.

Imam Muslim bilježi predanje od El-Beraa ibn Aziba, radijallahu anhu, u kojem se spominje kamenovanje dvojice jevreja te kaže da je Uzvišeni Allah nakon toga objavio:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ
وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ﴾

¹⁶⁸ Buhari, 12/201. i Muslim, 1676.

“O Poslaniče, neka te ne žalosti to što brzo nevjerovanje ispoljavaju oni koji ustima svojim govore: 'Vjerujemo!' a srcem ne vjeruju...” (El-Maide, 41.)

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

“...a oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici.” (El-Maide, 44.)

U prvom periodu Objave Uzvišeni Allah naredio je da se žene koje učine blud zatvore u kućni pritvor i da tamo ostanu do smrti. Ubada ibn Samit, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

خذوا عني خذوا عني قد جعل الله لهن سبيلا البكر بالبكر جلد مائة وتغريب عام والثيب بالثيب جلد مائة والرجم.

“Uzmite od mene, uzmite od mene! Allah je ženama odredio, neudatoj (koja počini blud) slijedi stotinu udaraca bičem i jedna godina progonstva; udatoj slijedi stotinu udaraca bičem i kamenovanje.”¹⁶⁹

Veliki broj učenjaka prihvatajući bukvalno značenje ovog hadisa stava su da se i oženjen muškarac i udata žena, ukoliko učine blud, trebaju bičevati sa po stotinu udaraca, a nakon toga treba ih kamenovati.

Tako je Ali, radijallahu anhu, učinio sa Šurahom el-Hemdanijem pa je rekao: “Bičevao sam je slijedeći Allahovu knjigu, a kamenovao sam je praktikujući sunnet Allahovog Poslanika, alejhis-selam.” On time aludira na to da u Allahovoj knjizi nema razlike ili se ne pravi razlika između oženjenih i neoženjenih. Potom je došlo u sunnetu da se samo oženjeni kamenuju.

Ovaj je stav poznat od Ahmeda i Ishaka a prenosi se i od Hasana el-Basrija i još nekih prethodnika.

Neki od učenjaka smatraju da ukoliko blud počine oženjeni

¹⁶⁹ Muslim, 1690.

starac ili udata starica, treba ih bičevati ili ih kamenovati, a ukoliko je riječ o oženjenom mladom muškarcu i udatoj mladoj ženi, kamenovat će ih bez bičevanja jer je prijestup staraca gori i odvratniji, a posebno kad se tiče bluda. To je stav Ubejja bin el-Ka'ba, radijallahu anhu, Ahmeda na osnovu jednog predanja, i Ishaka.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...glava za glavu..." aludiraju na to da kada osoba pravno sposobna i odgovorna bespravno ubije nekog, treba je ubiti zbog tog zlodjela. Na to Kur'an upućuje u slijedećem ajetu:

﴿وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ﴾

"Mi smo u njemu propisali: glava za glavu..." (El-Maide, 45.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ﴾

"O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene: slobodan – za slobodna, i rob – za roba, i žena za ženu..." (El-Bekare, 178.)

Iz općeg dijela ajeta: "...glava za glavu..." imamo nekoliko situacija i to:

- Ako otac ubije svoje dijete. Većina učenjaka smatra da se u toj situaciji ubica ne ubija.¹⁷⁰ Prenosi se to vjerodostojnim predanjem od Omera, r.a. Od Poslanika, alejhis-selam, u vezi s tim pitanjem prenose se mnoga predanja. Međutim, govoreno je o njihovim lancima predanja. Malik je rekao: "Ukoliko otac ubije svoje dijete s predumišljajem u što nema sumnje, kao npr. da ga zakolje, onda i oca treba ubiti, ali ako ga udari sabljom ili toljagom i ubije

¹⁷⁰ Od Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Otac se ne ubija zbog njegovog djeteta!" Ovaj hadis prenose Tirmizi, 1400, i Ibn Madža, 2662, i on nije spomenut u komenatru ove knjige. Međutim, autor skraćene verzije ove naše knjige Selim ibn Id el-Hilali u fusnoti prenosi ovaj hadis za koji sam smatrao da je potrebno navesti zbog važnosti teme o kojoj je ovdje riječ.

ga, ne treba ga ubiti! Imam El-Lejs veli: "Ukoliko je otac namjerno ubio svoje dijete, treba ga ubiti, bez obzira na način na koji je izvršio ubistvo."

- Ukoliko slobodan čovjek ubije roba, većina učenjaka smatra da ga ne treba ubiti. Međutim, imam Ebu Hanifa, rahimehullah, smatra da ga treba ubiti ukoliko ubije tuđeg roba, a ako ubije svoga, onda se ne ubija.

Ima i mišljenja prema kojima se ne pravi razlika nego se ubija slobodan čovjek, svejedno ubio on svoga ili tuđeg roba. Ona se pripisuju Sevriju i nekim muhaddisima. Svoj stav temelje na hadisu u kojem se kaže: "Ko ubije svog roba ubit ćemo ga, a ko ga osakati, osakatit ćemo ga." Imam Ahmed i drugi smatraju da je ovaj hadis diskutabilan.¹⁷¹

Postignut je konsenzus kod islamskih učenjaka da nema odmazde u dijelovima tijela između roba i slobodna čovjeka. To ukazuje da je spomenuti hadis odbačen i da se ne radi na osnovu njega. Ovim se, također, dokazuje da se pod riječima Uzvišenog: "Glava za glavu" podrazumijevaju slobodni ljudi jer je to spomenuto nakon što je spomenuta odmazda u dijelovima tijela što znači da se misli isključivo na slobodne ljude.

Ukoliko musliman ubije nevjernika i nevjernik bude iz naroda koji je u ratu sa muslimanima, neće biti ubijen zbog njega, na osnovu konsenzusa islamskih učenjaka, jer je ratnika dozvoljeno ubiti bez ikakve dileme. Također, ako nevjernik bude građanin islamske države (zimmijj) ili stranac koji je s dozvolom islamske države došao u nju (mu'ahid), većina islamskih učenjaka smatra da se musliman neće ubiti zbog njih.¹⁷²

¹⁷¹ Bilježi ga Ebu Davud, 4515-4517, Tirmizi, 1414, Ibn Madža, 2663, Ahmed 5/10, 11, 12, 18, 19 od Hasana preko Semure. U *Musnedu* je rekao za njega Hasan. "Hasan ga nije čuo od njega." Autor knjige na osnovu više izvora kaže da su ova predanja daif (slaba).

¹⁷² Što ne znači da neće biti kažnjeni drugom vrstom kazne. (Prim. prev.)

U Buharijinom *Sahihu* bilježi se od Alije, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ne smije se musliman ubiti zbog nevjernika."¹⁷³ Međutim, imam Ebu Hanifa i još neki kufanski pravници smatraju da se musliman treba ubiti ukoliko ubije ne-muslimana bez ikakva razloga.

Prenosi Rebia od Ibn el-Bejlemanija da je Poslanik, alejhis-selam, ubio nekog muslimana zbog toga što je ubio štićenika islamske države i rekao tada: "Ja sam najpreči koji treba izvršiti dato obećanje." Međutim, ovaj hadis je mursel i slab. Slabim ga smatraju: imam Ahmed, Ebu Ubejd, Ibrahim el-Harbi, El-Džudžani, Ibn Munzir i Darekutni. El-Bejlemani je rekao: "Kada je daif, ne može se uzeti za dokaz, pa kako onda da se uzme kada je mursel?!" Džudžani je rekao: "Rebia ga je uzeo od Ibrahima ibn Ebi Jahjaa od Ibn Munzira, a on od Ebu Bejlemanija, a Ibn Ebi Jahjini hadisi se ne prihvataju.

U Ebu Davudovim Merasilima nalazi se drugi mursel-hadis u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-selam, ubio na dan Bitke na Hajberu muslimana zbog nevjernika kojeg je ubio iz prevare na podao način, a potom je rekao: "Ja sam najpreči i imam najveće pravo da ispunim svoje obećanje."¹⁷⁴

Ovaj stav zastupa malikijski mezheb i učenjaci Medine jer se u spomenutoj vrsti ubistva ne uvjetuje dostojnost između ubice i ubijenog i zato se ubija musliman zbog nevjernika. Na ovaj način se shvata i hadis kojeg prenosi Ibn el-Bejlemani, ako se pretpostavi njegova vjerodostojnost.

Također se bez ikakve dileme među učenjacima ubija čovjek koji ubije ženu. Buharija i Muslim prenose da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, ubio jednog jevreja koji je ubio sluškinju.

Većina učenjaka smatra da se skrbnicima ubice koji ubije neku ženu ne plaća ništa.¹⁷⁵

¹⁷³ Buhari, 12/260.

¹⁷⁴ Bilježi ga Ebu Davud u Merasilima, 251. Hadis je mursel i slab.

¹⁷⁵ Vjerovatno se aludira na razliku između krvarine koja se plaća za mu-

* * *

Što se tiče čovjeka koji odstupi od svoje vjere i napusti zajednicu muslimana, misli se na muslimana koji je odstupio, otpao od islama i napustio muslimansko društvo. Poslanik, alejhis-selam, ga je ovdje izuzeo i uvrstio među muslimane čija je krv dozvoljena s obzirom na ono što je bio prije otpadništva. Zbog toga je nužno da se propisi islama nad njim primjenjuju i poslije napuštanja islama. Zato se od njega traži da se pokaje i vrati u islam. Da li će otpadnik ako se vrati ponovo u islam biti obavezan nadoknaditi sve vjerske obaveze koje su mu prošle za vrijeme otpadništva, o tom pitanju kod islamskih učenjaka postoji poznato razilaženje.

Važno je napomenuti da ima onih koji se odmetnu od islama i napuste zajednicu muslimana, i pored toga što očitavaju šehadet. To se dešava kada neko porekne punovažnost bilo kojeg islamskog načela, ako opsuje Allaha i Poslanika, ako porekne postojanje nekog od meleka, vjerovjesnika ili nebeskih knjiga spomenutih u Kur'anu itd. i pored njegova znanja o tome.

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: **"Ko promijeni vjeru (islam), ubijte ga!"**¹⁷⁶

Većina islamskih učenjaka o ovom pitanju ne pravi nikakve razlike između muškarca i žene. Međutim, Ebu Hanifa i njegovi učenici smatraju da ženu otpadnika ne treba ubiti kao što ni žene nevjernika u ratu ne treba ubijati jer je iznenadno nevjerstvo isto kao i ono iskonsko ali će biti ubijani njihovi muževi. Većina islamskih učenjaka su, pak, napravili razliku između te dvije vrste nevjerstva smatrajući da je iznenadno nevjerstvo gore od iskonskog jer je ovom prvom prethodila spoznaja i pripadnost islamu, zato se zbog otpadništva ubijaju oni koji se ne ubijaju u ratu, npr. iznemogli starac, bolesnik i slijepac ubijaju se zbog otpadništva a ne ubijaju se u ratu.

škarca i one za ženu jer je poznato da se za ženu plaća duplo manja krv-rina nego za muškarca.

¹⁷⁶ Buhari, 6/149.

Poslanikove riječi: "Onaj koji ostavi svoju vjeru i napusti svoju zajednicu" upućuju na to da se onaj ko se pokaje od otpadništva i vrati se islamu ne ubija, jer on, u biti, nije ostavio svoju vjeru nakon što se vratio u nju, a niti je napustio svoju zajednicu.

Može se tome prigovoriti da njegovo izuzimanje od onih čija je krv zaštićena ukazuje na to da se on treba ubiti, pa makar i priznao šehadet, kao što se trebaju ubiti i bludnik i ubica iako priznaju šehadet.

Sve to upućuje da se od otpadnika ne prima pokajanje, kako se to prenosi od Hasana, ili se to možda odnosi na onog koji se rodio u islamu pa se odmetnuo, tj. njegovo pokajanje se ne prima, dok se od otpadnika koji je bio nevjernik pa primio islam, pa se odmetnuo i ponovo pokajao i opet prigrlio islam prima pokajanje. To je stav El-Lejsa ibn Sa'da, Ahmeda i Ishaka.

Rečeno je, također, da je otpadnik izuzet iz muslimana na osnovu onoga što je bio prije napuštanja svoje vjere, kako smo to već ustanovili. Njegov slučaj nije isti kao slučaj bludnika i ubice jer je njihovo ubijanje zbog prošlih prekršaja koji se ne mogu zanemariti.

Što se tiče samog otpadnika on se ubija zbog trenutnog stanja u kojem se nalazi, a to je ostavljanje vjere i napuštanje zajednice. Zato kada se vrati svojoj vjeri i priključi svojoj zajednici, stanje koje je zahtijevalo njegovo ubistvo iščezlo je, i zato nestaje i dozvola prolijevanja njegove krvi. A Allah najbolje zna. Oko forme hadisa kojeg prenosi Ibn Mesud nema nikakvih dilema, a on, također, i po vjerodostojnosti zauzima najveći stepen, tj. on je muttefekun alejhi.

Međutim, može se prigovoriti da se u nekim drugim predanjima navodi da se musliman ubija pored spomenuta tri svojstva i još zbog nekih svojstava kao npr.:

- homoseksualizam - Od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ubijte počinio-

telja a i onog s kojim se to čini!”¹⁷⁷ Malik i Ahmed smatraju da homoseksualca treba ubiti, bez obzira da li je oženjen ili ne;

- ko spolno opći sa ženom koja mu je islamom zabranjena. Prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio pogubljenje čovjeka koji se oženio suprugom svog oca.¹⁷⁸ Mnogi islamski učenjaci postupili su po spomenutom na osnovu hadisa ne osvrćući se na bračno stanje počinioca;

- sihirbaz - Tirmizi bilježi hadis od Džunduba s merfu lancem da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Kazna za sihirbaza jeste pogubljenje sabljom!”¹⁷⁹ Ovo je stav nekih učenjaka kao npr.: Omera ibn Abdulaziza, Malika, Ahmeda i Ishaka. Oni su rekli: “Sihirbaz tim svojim činom postaje nevjernik i zato će njegov status u islamu biti isti kao i status otpadnika”;

onoga ko spolno opći sa životinjama treba ubiti na osnovu hadisa kojeg bilježi Ebu Davud u svom *Sunenu*.¹⁸⁰ Taj stav zastupaju neki islamski učenjaci;

ko namjerno napusti klanjanje namaza. Takav se kod većine islamskih učenjaka ubija, i pored njihova stava da takav nije nevjernik. O tome smo već opširno govorili.

pijanica se pogubljuje nakon što se četvrti put vrati opijanju. Naredba o tome prenosi se od Vjerovjesnika, alejhis-selam, različitim putevima i predanjima.¹⁸¹ Tu praksu provodio je Abdullah ibn Amr ibn el-As, radijallahu anhu.

Međutim, većina učenjaka smatra da je spomenuti propis derogiran jer se prenosi da je neki pijanica doveden Poslaniku po četvrti put zbog opijanja, ali ga nije pogubio.

¹⁷⁷ Ebu Davud, 4462., Tirmizi, 1456., Ibn Madža, 2561.

¹⁷⁸ Ebu Davud, 4457.

¹⁷⁹ Tirmizi, 1460.

¹⁸⁰ Pod br. 4426., Tirmizi, 1545., Ibn Madža, 2564.

¹⁸¹ To je mutevatir-hadis, na osnovu tvrdnje našeg šejha, Allah mu se smilovao, u Sahihu 1360. i djelu *Kelimetul-ihlas* str. 25.

Buhari bilježi hadis u kojem stoji da su nekog čovjeka doveli Vjerovjesniku, alejhis-selam, zbog opijanja pa ga je neko od prisutnih prokleo i rekao:

أَنْ رَجُلًا كَانَ يُؤْتَى بِهِ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ فَلَعَنَهُ رَجُلٌ وَقَالَ مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتَى بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلْعَنُهُ فَإِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَمْ يَقْتُلْهُ بِذَلِكَ.

“Uh, koliko li je puta samo doveden! Vjerovjesnik, alejhis-selam, tada uzvрати: 'Ne proklinji ga! Zaista on voli Allaha i Njegovog Poslanika!', te ne izvrši egzekuciju nad njim.”¹⁸²

- Preneseno je da se i kradljivac treba pogubiti kad peti put ukrade.¹⁸³ Ovakav stav zauzimaju samo neki učenjaci.¹⁸⁴
- Prenosi se, također, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Ako se prisega dâ dvojici vladara, ubijte onog drugog (po redu)!”¹⁸⁵ Ukajli smatra da su svi hadisi koji govore o ovoj temi slabi.

“Ako se neko među vama pojavi dok vama vlada jedan vladar te ovaj drugi poželi da vas razjedin i da vam zajednicu upropasti, ubijte ga!”, u drugom predanju stoji: “Udarite ga sabljom po glavi bez obzira na to ko on bio!”¹⁸⁶

Namjerno potezanje oružja protiv muslimana iziskuje egzekuciju. Poslanik, alejhis-selam, kaže: “Ko potegne oružje bez op-

¹⁸² Buhari, 12/75.

¹⁸³ Većina muhadisa ovo smatra slabim.

¹⁸⁴ Time se aludira na to da većina islamskih pravnika ne zastupa spomenuti stav. Rekoh: “Prednost se daje tekstu jer kada dopre predanje nema mjesta idžtihadu. Mnoštvo nije dokaz da je nešto ispravno niti je ono argument njegove autentičnosti. Oni su zauzeli suprotan stav spomenutom hadisu, ne zbog toga što ga smatraju problematičnim nego zbog toga što ga tumače na poseban način. Treći, pak, smatraju da je hadis derogiran.

¹⁸⁵ Muslim, 1853.

¹⁸⁶ Muslim, 1852.

ravdana razloga (na muslimana) pa ga vrati, krv mu je zbog toga dozvoljena.”¹⁸⁷

Ova predaja se bilježi i kao Ibn Zubejrova izreka i kao predaja od Božijeg Poslanika ﷺ. Buhari kaže da su to riječi Ibn Zubejra.

Ahmeda su pitali o ovoj predaji, a on je rekao: "Ne znam od koga je ovo". Ishaq b. Rahavejh je kazao: "Pod ovim se misli na potezanje oružja i ubijanje ljudi. Takvog čovjeka je dozvoljeno ubiti. A harurije imaju običaj da ubijaju ljude, žene i djecu.

Aišina predaja se kosi sa Ishaqovim tumačenjem. Hakim bilježi predaju od ‘Alqame b. Ebi ‘Alqamea od njegove majke da je neki mladić potegao oružje na svoga gospodara u vrijeme vladavine Se’id b. El-‘Asa. Stavio mu je to oružje pod grlo, ali ljudi skočiše i uhvatiše ga. Taj gospodar dođe kod Aiše i ispriča joj to. Ona reče kako je čula Božijeg Poslanika ﷺ da kaže: "Ko potegne oružje na muslimana želeći da ga ubije, krv mu je zbog toga dozvoljena.”¹⁸⁸ Gospodar tada ubi svoga roba. Ovaj hadis je sahih po kriterijumima Buharija i Muslima.

Vjerodostojno se prenosi da je Božiji Poslanik ﷺ rekao: "Koga ubiju na vlastitom imetku, taj je šehid"¹⁸⁹

Kada se razmatra nečiji motiv za napad – da li je to žrtvin

¹⁸⁷ Nesa’i, 7/117., Hakim, 2/159.

¹⁸⁸ Bilježi ga Ahmed, 6/266, Hakim, 2/158, 159, ovo je njegova verzija, putem Sulejman b. Bilala od ‘Alqamea b. Ebi ‘Alqamea od njegove majke.

Hakim ovaj hadis smatra vjerodostojnim prema kriterijumima dvojice šejhova (Buharija i Muslima). Zehebi se slaže s njime u tome. Urednik kaže: "Sened ovog hadisa je slab. U njemu je Ummu ‘Alqame koja se zove Merdžana koja je prihvatljiva. Povjerljivom je smatra samo Ibn Hibban. Ostali prenosioci ovog hadisa su povjerljivi. Hadis je hasen zahvaljujući drugim predajama, zato što hadis Ibn Zubejra podupire ovu predaju".

¹⁸⁹ Hadis bilježi Buhari, 5/123 – *Feth*, putem ‘Abdullah b. ‘Amr, r. ‘an-huma.

imetak ili život, branit će se sa onim što je lakše. To je stav Šafije i Ahmeda, Allah im se smilovao.

A da li je potrebno da napadač doista namjerava da ubije ili ne, o ovome postoje dvije predaje od imama Ahmeda.

Jedna grupa učenjaka stoji na stanovištu da onaj ko atakuje na nečiji život ili imetak, može da se ubije apriori.

Prenosi se da je kod Ibn 'Umera ušao lopov. On skoči na njega s isukanom sabljom i da ga nisu spriječili ubio bi ga.

Upitan je Hasan el-Basri o kradljivcu kojeg čovjek s nekim željezom zatekne u svojoj kući te odgovori: "Ubij ga kako god možeš!"

Iz spomenutog se dâ zaključiti da ovi učenjaci dozvoljavaju ubiti kradljivca koji počne bježati, i pored toga što nije učinio nikakvo zlodjelo. Od tih učenjaka je i Ebu Ejjub es-Sehtijani.

Egzekucija muslimana koji špijunira u korist neprijatelja. Imam Ahmed o ovom pitanju bio je suzdražan. Neki malikijski učenjaci dozvoljavaju pogubljenje takve osobe. To mišljenje zastupa i Ibn Akil od hanbelija. Međutim, drugi malikijski učenjaci smatraju da je takvu osobu dozvoljeno pogubiti samo ako se to djelo ponovi više puta.

Oni koji dozvoljavaju pogubiti takvu osobu svoje mišljenje zasnivaju na riječima Poslanika, alejhis-selam, upućenih Hatibu ibn Ebi Belti, kada je ovaj poslao pismo mušricima Meke u kojem ih obavještava o pohodu muslimanske vojske na taj grad i zato ih upozorava da budu oprezni. Nakon što je to razotkriveno, Omer, radijallahu anhu, zatražio je od Poslanika, alejhis-selam, dozvolu da ga ubije, ali mu na to Poslanik, alejhis-selam, reče: "**On je prisustvovao Bedru!**"¹⁹⁰ Poslanik, alejhis-selam, ovdje nije rekao da on nije uradio nešto zašto se treba pogubiti, nego je to obrazložio postojanjem zabrane za njegovo pogubljenje, a to je prisustvovanje Bici na Bedru i oproštenje grijeha onima koji su tu prisustvo-

¹⁹⁰ Bilježi ga Buhari, 6/143, Feth, Muslim, 2494 od Alije.

vali. Međutim, ta zabrana ne postoji kod onih koji rade isto djelo poslije njega, što znači da ih je dozvoljeno pogubiti za taj zločin.

U takve slučajeve spada i ono što bilježi Ebu Davud u svom djelu *Merasil* od Ibn Musejbe, a u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko udari svog oca ubijte ga." Ovaj hadis se prenosi i sa spojenim lancem prenosilaca, ali ipak nije vjerodostojan, a Allah najbolje zna.

Znaj da među spomenutim hadisima ima i onih koji nisu vjerodostojni niti se zna da ih je prenio neko kompetentan, kao što je hadis: "Ko udari svog oca, ubijte ga." Također i hadis koji govori o egzekuciji kradljivca ako po peti put ukrade. Ostale hadise je moguće podvesti pod hadis kojeg prenosi Ibn Mesud jer se u njemu kaže da je dozvoljeno proliti krv muslimanu samo u tri slučaja: kad ostavi vjeru i napusti zajednicu, kad počini blud, a oženjen je i kada ubije nekoga na pravdi Boga. Iz toga se razumije da se musliman ubija samo zbog tri razloga: ostavljanja vjere, prolijevanja nevine krvi i činjenja bluda. Samo ove tri vrste grijeha dozvoljavaju njegovo pogubljenje.

* * *

Zabranjen blud u hadisu jeste onaj koji se desi poslije braka. Međutim, smatram, a Allah najbolje zna, da je to navedeno samo primjera radi. Oženjenom je ta blagodat pružena putem braka, pa ako je nakon toga pokuša zadobiti na neki drugi način, prolijevanje njegove krvi postaje dozvoljeno. Međutim, to ne znači da je onima koji nisu oženjeni ili udati blud dozvoljen. Spomenuti uvjet koji uvjetuje pogubljenje može izostati ali ga zamjenjuje drugi, a to je da su spolni organi u osnovi apsolutno zabranjeni praiskonskom zabranom. Tu može postojati apsolutna zabrana kao što je u homoseksualizam ili zabrana koja se tiče prava onoga s kim se to upražnjava kao npr. onog s kim je zabranjeno sklopiti brak ili bez braka. Sada se postavlja pitanje da li se taj uvjet može uzeti u obzir umjesto braka i da li ga može zamijeniti ili ne može? Oko toga se vode diskusije kod islamskih učenjaka. Međutim, hadisi upućuju na to da ga on može zamijeniti i da je on dovoljan da se uzme kao razlog za prolijevanje krvi onoga ko ga počini.

Što se tiče prolijevanja nevine krvi, postavlja se tu pitanje da li se može primijeniti isti propis i za one koji potpaljuju smutnje koje vode ka prolijevanju nevine krvi, kao što su npr. cijepanje islamskog jedinstva, izazivanje nepokornosti vlastima, priznavanje drugog vladara, otkrivanje nevjernicima muslimanskih tajni itd. Islamski učenjaci o tom pitanju nemaju jedinstvenog stava. Međutim, prenose se od Omera predanja koja upućuju da je dozvoljeno pogubiti muslimana zbog spomenutih djela.

Isto tako da li se samo potezanje oružja s ciljem ubistva može smatrati kao i ubistvo ili ne? Ibn Zubjer i Aiša, radijallahu an-huma, smatraju da se taj postupak smatra kao i pravo ubistvo i ono povlači za sobom egzekuciju.

Da li se samo drumsko razbojništvo može prihvatiti dovoljnim razlogom za egzekuciju ili ne, jer sam taj čin pretpostavlja prolijevanje nevine krvi? Uzvišeni kaže:

﴿مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾

“...ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga, ili onoga koji na Zemlji nered ne čini – kao da je sve ljude poubijao...” (El-Maide, 32.)

Navedeni ajet jasno govori da je egzekucija dozvoljena samo u dvije stvari:

1. zbog odmazde kada je neko ubijen;
2. zbog širenja nereda na Zemlji, u što spada: rat, otpadništvo i blud. Sve je to nered na Zemlji. Također konzumiranje alkohola i pijančenje pretpostavljaju prolijevanje nevine krvi. Zato su se ashabi u vrijeme vladavine Omera, radijallahu anhu, saglasili konsenzusom i propisali kaznu od osamdeset udaraca bičem notornom pijanici pretpostavljajući da pijančenje za sobom povlači klevetu i pripisivanje seksualnih afera nedužnim vjernicima i vjericama.

Kada je stiglo izaslanstvo Ibnul-Kajsa Poslanik, alejhis-selam, zabranio im je tada pijenje alkohola i držanje likera u određenim posudama rekavši im: “Kada se neko od vas opije, ustane i svojom sabljom udari svog amidžića...!” Među njima je bio jedan

koji je na sebi imao upravo takvu vrstu rane pa se od stida sakrivao od Poslanika, alejhis-selam.¹⁹¹ Sve to upućuje da se pretpostavljanje ubistva u nekim stvarima uzima u obzir kao i pravo ubistvo. Međutim, da li je njegova forma derogirana a propis nije, oko toga postoje dileme kod islamskih učenjaka.

Ostavljanje vjere i napuštanje zajednice znači odmetanje od islama. To se odnosi čak i na onoga koji izgovara šehadet, a psuje Allaha i Njegova Poslanika. Takav se ubija jer je on u biti ostavio svoju vjeru.¹⁹²

Također ko omalovažava Kur'an bacajući ga u neku nečist ili porekne stvari koje su sveopće poznate u vjeri, kao npr. obavljanje namaza i tome slično, postavlja se pitanje da li je time definitivno izišao iz vjere ili nije? Oni koji smatraju da ti postupci ne izvide iz vjere nisu saglasni oko toga: da li će se nad njim primijeniti egzekucija, kao i nad onim koji ostavi vjeru jer je ostavio jedan njen temelj, ili neće, jer nije izišao iz vjere?

Slično toj dilemi jeste i ono što zastupaju mnogi učenjaci o pitanju egzekucije onoga koji poziva u novotariju. Oni su tu uzeli u obzir sličnost s izlaskom iz vjere, a to je da je to pozivanje u novotariju put i sredstvo ka nevjerstvu. Međutim, ako se takav prikrija i druge ne poziva, njegov je status kao status munafika koji se prikriju. A ako počne pozivati tome, njegovo zlodjelo se uvećava jer on njime dovodi ljude u nedoumicu u vezi s pitanjima njihove vjere.

Vjerodostojnim predanjima od Poslanika, alejhis-selam, potvrđeno je da je on naredio rat protiv haridžija i njihovo ubijanje.¹⁹³

¹⁹¹ Muslim, 18 od Ebu Seida el-Hudrija, radijallahu anhu.

¹⁹² Međutim, presudu da li je neko izišao iz islama i njenu primjenu treba da donese i izvrši islamka vlast, a nikako pojedinci ili neke islamske frakcije i partije. (op.prev.)

¹⁹³ Haridžiti, ime posebne sekte koja otkazuje poslušnost legitimnom imamu islamske države. Smatraju da su veliki grješnici iz ovog umeta nevjernici, što je suprotno vjerovanju s kojim je Allah Uzvišeni poslao

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav o pitanju njihova statusa. Neki ih smatraju nevjernicima i zato govore da ih treba pogubiti zbog njihova nevjerstva. Drugi pak smatraju da se protiv njih treba boriti zbog nereda kojeg čine na Zemlji prolijevajući nevinu muslimansku krv. To je stav imama Malika i nekih hanbelijskih učenjaka. Oni dozvoljavaju rat protiv njih bez njegove najave i pogubljenje njihovih ranjenika. Drugi pak smatraju da ukoliko budu pozivali u svoje vjerovanje, treba se boriti protiv njih, a ako ga budu javno manifestovali, ali ne budu pozivali u njega, onda se ne treba boriti protiv njih. To je jasan stav koji se prenosi od Ahmeda i Ishaka. Taj stav odnosi se na one koji budu pozivali na neku opasnu novotariju. Neki pak smatraju da se ne treba boriti protiv njih sve dok nas ne napadnu. Protiv njih se dozvoljeno boriti zbog zločina koje čine, kao što je prolijevanje nevine krvi itd. To se prenosi od Alije, r.a., Šafije i mnogih hanbelija.

Ovim se argumentom potkrepljuje dozvola egzekucije inovatora ukoliko se sigurno utvrdi da će njegovom pogibijom prestati njegovo zlo prema muslimanima i da će iskorijeniti smutnja.

Ibn Abdulberr i drugi prenose da malikije dozvoljavaju egzekuciju onoga koji poziva u novotariju.

Na ovaj način, neka je hvala Allahu, svi tekstovi hadisa koje smo naveli mogu se podvesti pod hadis kojeg prenosi Ibn Mesud.

* * *

Muhammeda, alejhis-selam, koji o njima kaže: *"Nećete vrednovati svoj namaz koliko njihov, a nećete vrednovati ni svoj post i učenje (Kur'ana) koliko njihov post i učenje. Učit će Kur'an, a on neće prelaziti njihovu ključnu kost. Napuštati će islam kao strijela odapeta iz luka. Gdje god ih sretnete, ubijajte ih ili se borite protiv njih. Na Sudnjem danu onaj koji se borio protiv njih kod Allaha će imati veliku nagradu. Da ih ja sretnem, ubio bi ih kao što je narod Ada ubijen!"* (Bilježi Buhari) – "Najbolja oporuka" od Ibn Tejmijja, str. 19. iz kompleta "Porodična biblioteka" u izdanju V.S.K-a za pomoć narodu i izbjeglicama BiH. Prijevod je iz pera prevodioca tematske knjige Ibn Redžeba.

Mnogi učenjaci smatraju da su mnogi hadisi koje smo naveli ovdje derogirani hadisom Ibn Mesuda. Međutim, to se ne može prihvatiti iz dva razloga:

- prvi: što se ne zna da li je hadis Ibn Mesuda izrečen nakon gore svih navedenih hadisa, a posebno kad se zna da je Ibn Mesud pripadnik starije generacije muhadžira, dok mnoge od spomenutih hadisa prenose oni koji su kasnije primili islam, kao što su Ebu Hurejra, Džerir ibn Abdullah i Muavija, radijallahu anhum. Primjera radi, upravo svi oni prenose hadis o egzekuciji pijanice nakon četvrtog opijanja (prema mišljenju hanbelija);

- drugi: što se specifičan tekst ne može derogirati općim, pa čak kada bi opći tekst bio objavljen nakon specifičnog. To je stav većine islamskih učenjaka. To je zbog toga što specifičan tekst upućuje kategorički na svoje značenje, dok opći upućuje na svoje značenje uopćeno nekategorički kod većine učenjaka. Zato nije dozvoljeno da se nekategorički preferira nad kategoričkim.

Imam Muslim bilježi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio Aliji, radijallahu anhu, da ubije jednog Kopta o kojem su ljudi govorili da dolazi Poslanikovo, alejhis-selam, robinji Mariji. Međutim, kada ga je Ali pronašao i vidio da je kastriran, poštudio ga je.

Neki taj slučaj tumače da Kopt još nije bio primio islam i da se njegovo pravo (ugovor) na zaštitu islamske države smatra nevažećom ukoliko učini nažao muslimanima, pa šta onda reći kada je u pitanju Muhammed, alejhis-selam!?

Neki pak kažu da je bio musliman i da mu je to bilo zabranjeno, ali da se oglušio na to pa su ljudi zbog toga počeli pričati o Poslanikovo, alejhis-selam, postelji, a onaj ko bude uznemiravao Poslanika u njegovoj postelji (časti) ubija se. Međutim, kada se jasno objelodanila i saznala njegova čednost i kada su ljudi saznali za Marijinu nevinost, na taj način je nestalo opravdana povoda za egzekucijom dotičnog Kopta.

Imam Ahmed smatra da je Poslanik, alejhis-selam, imao pravo egzekucije, i pored navedena tri razloga u hadisu Ibn Mesuda, dok drugi to nisu imali. Kao da se time aludira na egzekuciju ne-

fiksnom kaznom (tazirom) ako je u tome javna korist, jer je Poslanik, alejhis-selam, nepogrješiv od pristrasnosti i nepravde. Međutim, to se ne može reći za druge jer se ne može garantovati da neće postupiti po svojim strastima i hirovima.

Ebu Davud je rekao: "Čuo sam kada je imam Ahmed bio upitan o Ebu Bekrovoj izjavi u kojoj je rekao: "To nije dozvoljeno nikome poslije smrti Poslanika, alejhis-selam"

Ovdje je riječ o nekom čovjeku koji se veoma drsko i arogantno obratio Ebu Bekru, radijallahu anhu, te ga Ebu Burza, radijallahu anhu, upita: "Zar da ga ne ubijem, o nasljedniče Allahovog Poslanika?", pa mu Ebu Bekr, neka je Allah s njim zadovoljan, odgovori: "Ne, to nije dozvoljeno nikome poslije smrti Vjerovjesnika, alejhis-selam."

HADIS BROJ 15

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم جاره ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه رواه البخاري ومسلم.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka govori dobro ili šuti; ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka bude pažljiv prema svom komšiji; ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka počasti svoga gosta."¹⁹⁴

Ovaj hadis prenosi Buharija i Muslim od Ebu Hurejre. U nekim njegovim formama stoji: "Neka ne uznemiruje svog komšiju", "Neka lijepo ugosti svoga gosta", "Neka održava rodbinsku vezu", stoji umjesto pažnje prema komšiji.

Bilježe ga i po značenju od Ebu Šurejha el-Huzaija a on od Poslanika, alejhis-selam. Ovaj hadis prenose od Poslanika, alejhis-selam, i Aiša, Ibn Mesud, Abdullah ibn Amr, Ebu Ejjub el-Ensari, Ibn Abbas i drugi ashabi.¹⁹⁵

Poslanikove riječi: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka čini to i to", ukazuju da su ta svojstva od imana. A već je bilo govora da djela ulaze u iman. Vjerovjesnik, alejhis-selam, protumačio je iman kao strpljivost i velikodušnost. Hasan, rahimehullah, kaže: "Strpljivošću se aludira na izbjegavanje grijeha a velikodušnošću na pokornost."

Ponekad se djela imana odnose na Božije pravo nad čovjekom kao što su ispunjavanje vadžiba i izbjegavanje harama. Također se tu može uvrstiti i dobar i primjeren govor ali i šutnja. A po-

¹⁹⁴ Buhari, 10/445. i Muslim, 47.

¹⁹⁵ Međutim, njihovi lanci prenosilaca nisu imuni na kritiku.

nekad se oni odnose na prava Njegovih robova kao što je ugošćavanje gosta, obazrivost prema komšiji i njegovo neuznemiravanje.

Ove tri stvari naređene su vjerniku:

- prva stvar: da govori dobro i da se kloni ostalog govora. U dva *Sahiha* Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إن الرجل ليتكلم بالكلمة ما يتبين ما فيها يزل بها في النار أبعد ما بين المشرق والمغرب.

“Moguće je da čovjek ponekad izgovori riječ na koju i ne obraća pažnju, i da zbog nje bude bačen u vatru, dublje nego što je razdaljina od istoka do zapada.”¹⁹⁶

Također od Ebu Hurejre prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

إن الرجل ليتكلم بالكلمة من رضوان الله لا يلقي لها بالا يرفعه الله بها درجات وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقي لها بالا يهوي بها في جهنم.

“Moguće je da čovjek ponekad izgovori riječ kojom je Allah zadovoljan i ne obraćajući na nju pažnju, radi koje će ga Allah uzdići na visoke stepene; a ponekad čovjek izgovori riječ koja Allaha rasrdi i ne obraćajući pažnju na nju, a da zbog nje bude bačen u Džehennem.”¹⁹⁷

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...neka govori dobro ili šuti...” naređuju dobar govor i uzdržanost od govora koji nije takav. To opet ukazuje da ne postoji treća vrsta govora koji se može govoriti ili prešutjeti. Znači govor može biti dobar i onda je naređeno da se kaže da može biti loš, a zatim je naređeno da se zanemari i prešuti. Uzvišeni je rekao:

¹⁹⁶ Buhari, 11/308. i Muslim, 2988.

¹⁹⁷ Buhari, 11/308.

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾

“...on (čovjek) ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj (melek) koji bdije.” (Kaf, 18.)

U *Sahihu* se od Vjerovjesnika, alejhis-selam, prenosi da je rekao:

إذا كان أحدكم يصلي فإنه يناجي ربه والمملك عن يمينه.

“Kada neko od vas klanja, on uistinu razgovara sa svojim Gospodarem i melekom s njegove desne strane.”¹⁹⁸

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav oko toga da li se sve piše od onoga što čovjek izgovori ili se samo piše ono zašto će se dobiti nagrada ili kazna? O tom pitanju postoje dva poznata stava.

Imam Ahmed, Ebu Davud i Nesai bilježe predanje Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

ما من قوم يقومون من مجلس لا يذكرون الله فيه إلا قاموا عن مثل جيفة حمار
وكان لهم حسرة.

“Kad god se neki ljudi razidu sa svojeg sijela na kojem se nije spominjao Allah, slični su onima koji se razidu od krepana magarca i to je za njih veliki gubitak!”¹⁹⁹

Ovo je dovoljan dokaz da ukoliko nema dobra u govoru, treba šutjeti, osim u situacijama kada zaista treba govoriti, ali i tu ne treba pretjerivati jer prekomjeran govor umrtvljuje srce.

Omer, radijallahu anhu, veli: “Ko pretjeruje u govoru puno griješi, ko puno griješi, uvećavaju mu se grijesi, a kome se uvećaju grijesi, vatra mu je preča.”

Ebu Bekr es-Siddik, r.a., uzimao bi se za jezik i govorio: “Ovo me je odvelo gdje ne treba.”

¹⁹⁸ Buhari, 1/512. i Ebu Davud, 4855.

¹⁹⁹ Ahmed, 2/527.

Ibn Mesud, radijallahu anhu, veli: "Tako mi Allaha, osim Kojeg drugog boga nema, ne postoji na Zemlji nešto što više zasluđuje duži zatvor od jezika."

Tako je lijepa izjava Ubejdullaha ibn Ebi Džafera, rahimehullah: "Ako se čovjek zadesi na nekom sijelu te počne govoriti i to mu se dopadne, neka ušuti; ako na tom sijelu samo šuti i to mu se dopadne, neka progovori." Ko se bude ovako ponašao zasluđuje Allahovu pomoć i da ga On usmjeri ka ispravnom u njegovu govoru i šutnji, jer njegov govor i šutnja su samo u ime Allaha. Međutim, u svakom slučaju totalna šutnja za koju vjeruje onaj ko je upražnjava ili u nekim ibadetima (obredima): hadžu, i'tikafu i postu zabranjena je.

* * *

- druga stvar koju je Poslanik, alejhis-salam, naredio vjernicima u ovom hadisu jeste plemenitost prema komšiji. U drugim predanjima hadisa stoji: "...zabrana uznemiravanja komšije." Uznemiravati komšiju zabranjeno je jer bespravno uznemiravanje bilo koga je zabranjeno, a kad se tiče komšije, onda ta zabrana postaje još žešća.

U Dva *Sahiha* bilježi se hadis od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-salam, bio upitan:

عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه سئل أي الذنب أعظم قال أن تجعل لله ندا وهو خلقك قيل ثم أي قال أن تقتل ولدك مخافة أن يطعم معك قيل ثم أي قال أن تزاني حليلة جارك.

"Koji je najveći grijeh?", pa on odgovori: "Da Allahu pridružiš druga a On te je stvorio." "Zatim koji?", ponovo upitaše, a on opet odgovori: "Da čovjek ubije svoje dijete od straha da ga neće moći prehraniti!" "Zatim koji?", ponovo upitaše a on im reče: "Da bludničiš sa ženom svog komšije!"²⁰⁰

²⁰⁰ Buhari, 13/491. i Muslim, 86.

وفي صحيح البخاري عن أبي شريح عن النبي صلى الله عليه وسلم قال والله لا يؤمن والله لا يؤمن والله لا يؤمن قيل من يا رسول الله قال من لا بأمن جاره بوائقه.

U Buharijinom *Sahihu* od Ebu Šurejha prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Tako mi Allaha, ne vjeruje, tako mi Allaha, ne vjeruje, tako mi Allaha, ne vjeruje." Rečeno je: "Ko Allahov Poslaniče?" Rekao je: "Onaj od čijeg zla nije miran njegov komšija."²⁰¹

Obazrivo i uljudno ponašanje prema komšiji je naredeno. Uzvišeni je rekao:

﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾

"I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rodacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama, bližnjim, i komšijama daljnim, i drugovima, i putnicima namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu." (En-Nisa, 36.)

U ovom ajetu Uzvišeni je spojio i naveo Svoje pravo kod Svog roba, prava ljudi kod pojedinca, a potom je naveo pet vrsta ljudi kojima se treba činiti dobročinstvo, a to su:

1. oni s kojim ga veže rodbinska veza. Roditelji su posebno spomenuti zato što se oni odlikuju nad ostalom rodbinom odlikom koja se ne nalazi kod druge rodbine. Oni su bili uzrok postojanja djeteta, njima pripada pravo odgoja, vaspitanja itd;

2. oni koji su slabi i potrebiti dobročinstvu. Takvih imamo dvije vrste: a) koji su potrebiti zbog slabosti tijela a to su jetimi; b) koji su potrebiti zbog neposjedovanja dovoljne imovine a to su

²⁰¹ Buhari, 10/443. Feth.

siromasi;

3. oni koji imaju rodbinsko, vjersko i komšijsko pravo. Takvih je naveo tri vrste: bliže komšije, dalje komšije i drugovi.

Mufessiri nemaju jedinstven stav o pitanju tumačenja spomenutih kategorija u ajetu. Tako neko veli da je *el-džar zul-kurba* komšija rođak, *el-džarul-dženbi* je stranac koji nije rodbina. Neki opet smatraju da se pod prvom kategorijom misli i na ženu, dok drugi vele da je treba podvesti pod drugu kategoriju. Neki opet smatraju da se pod *džarul-dženbi* misli na saputnika. Opet neki smatraju da je *el-džaru zul kurba* musliman a *džarul-dženbi* nevjernik. A rečeno je da je *el-džarul zul-kurba* komšija čija se kuća nalazi uz njegovu kuću a *el-džarulul dženbi* daljnji komšija.

وفي صحيح البخاري عن عائشة قالت قلت يا رسول الله إن لي جارين فيالي
أيها أهدي قال إلى أقربهما بابا.

U Buharijinom *Sabihu* od Aiše, radijallahu anha, prenosi se da je upitala Poslanika, alejhis-selam, i rekla: "Imam dvije komšije, pa kojoj od njih da poklonim nešto?" Poslanik odgovori: "Onoj čija su ti vrata bliža."²⁰²

Za izraz *essahibu bil-dženb* neki su rekli da se pod tim misli na ženu, dok drugi smatraju, među kojima je i Ibn Abbas, da se misli na saputnika. Time oni nisu željeli zanemariti prijatelja koji nije saputnik nego su time htjeli istaći da je saputništvo dovoljno za poštovanje i uvažavanje. Iz tog se pak da zaključiti da je stalno prijateljstvo preče da se poštuje i njeguje.

Zato je Seid ibn Džubejr, rahimehullah, rekao: "To je pobožan prijatelj." Zejd ibn Eslem, rahimehullah, kaže: "To je tvoj stalni kućni prijatelj i tvoj postojani saputnik." Amr ibnul-As, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

خير الأصحاب عند الله خيرهم لصاحبه وخير الجيران عند الله خيرهم لجاره.

²⁰² Buhari, 5/221.,222.

“Najbolji prijatelji kod Allahu jesu oni koji najviše koriste svojim prijateljima a najbolje komšije kod Allaha jesu oni koji najviše koriste svojim komšijama”;²⁰³

4. ko dođe u goste kod nekog čovjeka ali ne da boravi stalno kod njega. Takav se zove *ibn sebil*, tj. on je putnik koji je došao u drugo mjesto. Neki su rekli da se pod *ibn sebilom* misli na gosta, tj. na putnika namjernika kada dođe kao gost nekome;

5. Oni što se nalaze u nečijem posjedu. Poslanik, alejhis-selam, preporučivao je mnogo da se takvi paze. Naredio je da se prema njima čini dobročinstvo. Prenosi se da je posljednje što je oporučio na smrtnoj postelji namaz i dobročinstvo prema onima koji su u vašim posjedima. Neki od *selefa* smatraju da ovaj ajet obuhvata i brigu o stoci i korisnim životinjama.

No vratimo se na tumačenje hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejre i to onog njegovog dijela koji se odnosi na plemenit odnos prema komšiji.

U dva *Sahiha* prenosi se od Aiše i Ibn Omera, radijallahu an-huma, a zatim od Poslanika, sallallahu alejhi ve slelem, da je rekao:

ما زال جبريل يوصيني بالجار حتى ظننت أنه سيورثه.

“Toliko me je Džibril upozoravao na komšiju da sam pomislio da će komšija komšiju nasljeđivati!”²⁰⁴

Jedan od znakova dobročinstva prema komšiji jeste i to da mu pomogne kad mu to bude potrebno.

U Muslimovom *Sahihu* prenosi se od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je rekao: “Moj me je prisni prijatelj, alejhis-selam, savjetovao:

إذا طبخت مرقاً فأكثر ماءه ثم انظر إلى أهل بيت جيرانك فأصبهم منها بمعروف.

²⁰³ Buhari, 115.

²⁰⁴ Buhari, 10/441. i Muslim, 2625.

وفي رواية أن النبي صلى الله عليه وسلم قال يا أبا ذر إذا طبخت مرقة فأكثر ماءها وتعاهد جيرانك.

'Kada kuhaš čorbu, dolij više vode i pogledaj u kuću komšije te i njega počasti njome koliko je to normalno...' ²⁰⁵

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Neka niko od vas ne zabrani komšiji da ukuca drvenu dasku na svome zidu." ²⁰⁶

Zatim Ebu Hurejra reče: "Šta vam je te se tako ne ophodite!? Tako mi Allaha, zakucat ću je među vaša pleća!"

Ahmed smatra da je komšija dužan omogućiti svom komšiji da ukuca dasku ili gredu u njegov zid, ako mu je to potrebno, a da u isto vrijeme ne šteti vlasniku zida. Taj svoj stav temelji na spomenutom vjerodostojnom hadisu. Njegov govor eksplicite upućuje da je dužnost (vadžib) komšiji pomoći svom komšiji ako ima nečega viška kod sebe i ako mu to neće pričiniti nikakvu štetu ukoliko sazna da je toga potreban njegov komšija.

Mirvezi kaže da je upitao Ebu Abdullaha: "Šta da radim kada vidim nekog na putu kako prosi govoreći: 'gladan sam!'" Ahmed odgovori: "Možda laže, možda ne." Mirvezi nastavi: "Šta s komšijom za koga znam da je sigurno gladan?" Ahmed odgovori: "Nahrani ga." Mirvezi reče: "Ako imam samo dvije vekne hljeba?" Ahmed odgovori: "Daj mu nešto od toga, ta komšija je spomenut u Hadisu!"

Ovo jasno daje do znanja da je vadžib gladnog komšiju i druge nahraniti.

U *Sahihu* od Ebu Musaa, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Nahrinite gladnog, obidite

²⁰⁵ Muslim, 2625.

²⁰⁶ Buhari, 5/110., Muslim, 1609 – naravno, ukoliko je između kuće i komšije samo jedan zid. Imam Ahmed smatra da je to itekako pravo komšije, pod uvjetom da se ukucavanjem ne izazove šteta na zidu.

bolesnog i oslobodite zarobljenika.”²⁰⁷ Imam Ahmed i Malik smatraju da je čovjeku zabranjeno raspolaganje ličnim imetkom na način koji ugrožava mir i integritet njegovog komšije, i pored toga što je to njegovo lično vlasništvo. Oni smatraju obaveznim (vadžibom) uklanjanje štete od komšije putem zabrane inoviranja stvari koje su korisne, ali za komšiju štetne, uznemiravajuće.

Kod imama Ahmeda je vadžib dati komšiji sve što mu treba, pod uvjetom da nema štete u tome za onog koji daje. Međutim, veći stepen od toga jeste strpljenje nad neugodnostima koje dolaze od komšije i neuzvratanje na njih. Hasan je rekao:” Održavanje dobrog susjedstva ne znači ne uvrijediti komšiju, već je dobro susjedstvo strpiti se nad komšijskim uvredama.”

* * *

- treća stvar koju je Poslanik, alejhis-selam, naredio vjernicima jeste ugošćavanje gosta. Počastiti gosta znači dobronamjerno i uljudno ga ugostiti.

وفي الصحيحين من حديث أبي شريح رضي الله عنه قال أبصرت عينا
رسول الله صلى الله عليه وسلم وسمعتة أذناي حين تكلم به قال من كان
يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه جائزته قالوا وما جائزته قال يوم وليلة
قال والضيافة ثلاثة أيام وما كان بعد ذلك فهو صدقة.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Šurejha, radijallahu anhu, da je rekao: “Očima sam vidio i ušima sam čuo kada je Allahov Poslanik rekao: “Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka svome gostu podari njegovu džaizu!” Upitaše: 'A šta je to džaiza?' On im odgovori: 'Dan i noć! Ugošćavanje je tri dana, a sve nakon toga je milostinja (sadaka).’”²⁰⁸

وخرج مسلم من حديث أبي شريح أيضا عن النبي صلى الله عليه وسلم قال

²⁰⁷ Buhari, 6/167. “...i oslobodite zatvorene. ”, misli se na robove.

²⁰⁸ Buhari, 10/445. i Muslim, 48.

الضيافة ثلاثة أيام وجائزته يوم وليلة وما أنفق عليه بعد ذلك فهو صدقة ولا يحل له أن يثوي عنده حتى يؤثمه قالوا يا رسول الله كيف يؤثمه قال يقيم ولا شيء له يقريه به.

Muslim bilježi hadis od Ebu Šurejha u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Gošćenje traje tri dana, a njegova obaveza (džaize) iznosi dan i noć. Sve što na njega poslije toga potroši jeste sadaka. Gostu nije dozvoljeno ostati kod domaćina toliko da ga prisili na grijeh. Upitali su: "Allahov Poslaniče, kako ga može natjerati na grijeh?" Rekao je. "Da ostane kod njega a da domaćin ne imadne ništa s čime bi ga počastio."

Iz ovih hadisa saznaje se da je pravo gosta noć i dan a da gošćenje traje tri dana. U njima se također napravila razlika između prava gosta i perioda gostovanja. Džaiza je potvrđena i u drugim hadisima.

وفي الصحيحين عن عقبة بن عامر قال قلنا يا رسول الله إنك تبعثنا فننزل بقوم لا يقروننا فما ترى فقال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم إن نزلتم بقوم فأمرؤا لكم بما ينبغي للضيف فاقبلوا فإن لم يفعلوا فخذوا منهم حق الضيف الذي ينبغي لهم.

U Dva *sahiha* prenosi se od Ukbe ibn Amira da je rekao: "Rekosmo: 'Allahov Poslaniče! Kada nas ti negdje pošalješ, mi nađemo na ljude, ne žele da nas ugoste, šta trebamo tada učiniti?' Poslanik im odgovori: 'Kada naidete na takve ljude, pa vam dadnu ono što pripada gostu to prihvatite, a ako to ne učine uzmite od njih pravo koje pripada gostu.'"²⁰⁹

Imam Lejs i Ahmed iz ovog hadisa izvode zaključak da je dužnost ugostiti gosta jedan dan i noć, a Ahmed dodaje da ukoliko domaćin to odbije, gost ima pravo zahtijevati od domaćina da to ispoštuje jer je to njegovo pravo a domaćinu dužnost. Postavlja

²⁰⁹ Buhari, 5/107.,108. i Muslim, 1727.

se pitanje da li će to pravo gost lično uzeti iz imetka domaćina ili će ga tužiti vlastima? Od Ahmeda se u vezi s tim pitanjem prenose dva predanja.

Humejd ibn Zendževejh, rahimehullah, veli: "Vadžib je ugoštiti gosta jednu noć, ali gost ne smije silom tražiti svoje pravo, osim ako putuje za opći interes muslimana a ne za svoj lični.

Prenosi Alija bin Seid od Ahmeda predanje koje upućuje da je vadžib samo onima pored kojih prođu mudžahidi ugoštiti ih tri dana. Međutim, poznatiji stav jeste da je to obaveza prema svakom gostu koji dođe nekome.

Nakon toga nastala je dilema oko toga da li se obaveza ugošćavanja gosta odnosi podjednako i na građane i seljane ili samo na seljane i one koji žive pored puta kojim prolaze putnici? Od Ahmeda se prenose dva predanja. Također se od njega u pisanoj formi prenosi predanje u kojem stoji da se ta obaveza podjednako odnosi i na muslimana i nemuslimana. Mnogi njegovi učenici su pak tu obavezu ograničili samo na muslimana, jer i rodbina različite vjere nije dužna međusobno se izdržavati, po jednom predanju koje se prenosi od njega.

Što se tiče drugog i trećeg dana gostovanja, to je upotpunjavanje ugošćavanja. Imam Ahmed smatra da je samo prvi dan *džai-ze* vadžib, dok se to ne odnosi na drugi i treći dan. Međutim, neki hanbelijski pravници kao npr. Ebu Bekr ibn Abdulaziz, Ibn Ebi Musa i El-Amidi smatraju da su sva tri dana vadžib, ostalo je milostinja koju domaćin daje gostu.

Neki ljudi misle da gostovanje traje tri dana nakon prvog dana i noći. Međutim, Ahmed je to odbacio rekavši: "Gostovanje je tri dana i sve što je više od toga smatra se sadakom." A da je to kako oni misle, onda bi gostovanje bilo četiri dana. Rekoh: "Identične tome su riječi Uzvišenog: ﴿وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ﴾ 'I blagoslovljenom je učinio i proizvode njezine na njoj odredio, i to sve u četiri vremenska razdoblja.'" (Fussilet, 9.-10.) To se misli tačno na potpuna četiri razdoblja, a ne četiri razdoblja nakon onih koja su prije spomenuta. Hadis pomoću kojeg Ahmed dokazuje svoj stav je već spomenut, a prenosi ga Ebu Šurejh. Buhari ga bi-

lježi od Ebu Hurejre, a u njemu stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka lijepo ugosti gosta." 'Allahov Poslaniče, koliko ga treba ugostiti?', upitali su. Rekao je: "Tri, i sve što bude više od toga je sadaka."²¹⁰

Džundub ibn Revaha, rahimehullah, veli: "Domaćin treba ugostiti svoga gosta jedan dan i noć jelom koje ne može sebi i svojoj porodici uvijek priuštiti. Nakon trećeg dana gost će jesti ono što jede domaćin i njegova porodica." Međutim to je diskutabilno, a kasnije ćemo navesti hadis kojeg prenosi Sulejman, a u kojem se zabranjuju dodatni troškovi prilikom ugošćavanja.

Ibn Omer odbijao bi jesti imetak onoga kod koga je došao u goste poslije tri dana i naređivao bi mu da troši za njegove potrebe Ibn Omerov imetak.

Domaćin ima pravo zatražiti nakon tri dana od gosta da ode od njega jer je on izvršio svoju obavezu. Tako je postupao Ahmed, Allah mu se smilovao.

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: "Nije dozvoljeno gostu ostati kod domaćina toliko da ga dovede u iskušenje" znače da gost ne ostaje dugo u gostima da počne predstavljati teškoću domaćinu. Međutim, postavlja se pitanje da li se to odnosi na tri dana koliko traje gošćenje ili više od toga? U ovom periodu koji nije vadžib bez sumnje je haram gostu ostajati u njemu na gore spomenut način. Međutim što se tiče ugošćavanja koje je vadžib, a to je dan i noć, tu se postavlja pitanje: da li je ono vadžib onome ko nema ništa u kući čime bi ugostio gosta ili je ono vadžib samo onome ko je to u mogućnosti.

Egzaktnije je da je to obaveza samo za onoga ko je to u mogućnosti izvršiti. To mišljenje zastupaju neki muhaddisi, kao npr. Humejd ibn Zendževejh, koji je rekao: "Nije dozvoljeno gostu tražiti ugošćavanje kod nekog koji nije u stanju da mu to omogući."

²¹⁰ Bilježi ga Buhari, 10/533 u slijedećoj formi: «Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka počasti gosta.»

Prenosi se od Sulejmana, radijallahu anhu, da je rekao: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, nam je zabranio da se radi gosta opteretimo onim što ne možemo podnijeti."²¹¹

Ako je zabranjeno domaćinu izlagati se dodatnim troškovima zbog gosta i kupovati ono što nema, i to samo radi gosta, iz toga se onda da zaključiti da mu nije vadžib iznositi gostu ništa više osim onoga što ima kod sebe. Pa ako kod njega nema viška onda domaćin nije obavezan prema gostu ništa.

Ukoliko bi se domaćin odrekao svog dijela u korist gosta, iako je sam prijeako potrebit, kao što je to učinio ensarija o kojem je objavljeno: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ "...i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno..." (El-Hašr, 9.) to bi bila onda deredža čestitosti i vjernikove darežljivosti, ali nije vadžib.

Međutim, ukoliko bi saznao gost da ga domaćin ugošćuje svojim obrokom i obrokom svoje djece koja će to osjetiti na svojoj koži, onda mu ne bi bilo dozvoljeno primiti njihovo gostoprimstvo, na osnovu hadisa u kojem se kaže: "Nije dozvoljeno gostu da ostane kod domaćina toliko da ga dovede u nezgodu."

Također je ugošćavanje obavezan izdatak i zato je to obaveza samo za one koji imaju više od svoje potrebe i potrebe svojih porodica, kao što je slučaj i s izdržavanjem bližnje rodbine i sadekatul-fitra.

Imam Hattabi osudio je tumačenje grijeha domaćina kod koga gost dođe, a on ga nema čime ugostiti rekavši: "Smatram to pogrešnim. Kako da domaćin bude zbog toga grješan kad ga nema čime ugostiti niti ima načina to iznaći. Troškovi ugošćavanja trebaju biti u skladu s mogućnostima. Hadis koji govori o tome treba razumjeti tako da se on odnosi na onog koji ostane preko tri dana kako ne bi domaćina doveo u neugodnosti pa da domaćin počne prigovarati za učinjenu sadaku i dolaziti u neželjene situacije i na taj način da mu se nagrada poništi."

²¹¹ Hakim, 4/123.

Ovo što je Hattabi rekao diskutabilno je. Njegovo je tumačenje hadisa ispravno, ali ga je porekao. Naime, ako gost dođe u goste kod domaćina koji nema čime da ga počasti, moguće je da to navede domaćina da mu se ne obraduje i da ga prisili da uradi ono zašto će biti grješan, bio to govor ili djelo, a to ne znači da će on biti grješan zbog toga što ga je odbio ugostiti zato što nije bio u mogućnosti. Allah najbolje zna.

HADIS BROJ 16

عن أبي هريرة رضي الله تعالى عنه أن رجلا قال للنبي صلى الله عليه وسلم
أوصني قال لا تغضب فردد مرارا قال لا تغضب رواه البخاري.

Prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu: "Neki čovjek reče Allahovom Poslaniku, alejhis-selam: 'Preporuči mi nešto.' Poslanik reče: 'Ne srdi se!' Ovaj ponovi pitanje više puta a Poslanik mu opet reče: 'Ne srdi se!'"²¹²

Ovaj hadis bilježi Buharija preko El-Husajna el-Esedija i Ebu Saliha, a on od Ebu Hurejre, r.a. Muslim ga ne bilježi jer ga E'ameš prenosi od Ebu Saliha. Oko njegova lanca prenosilaca ima dilema pa je rečeno da lanac ide od njega preko Ebu Saliha od Ebu Hurejre. Tako smatra Ebu Husajn. A rečeno je da se prenosi i od Ebu Seida el-Hudrija. Jahja ibn Me'in veli da je ovo posljednje ispravno. A rečeno je da njegov lanac ide od Ebu Saliha od Ebu Hurejre i Ebu Seida. Također je rečeno da se on prenosi od Ebu Saliha i Ebu Hurejre i Džabira. A postoji i mišljenje da njegov lanac ide od Ebu Saliha preko nekog neimenovanog ashaba.

* * *

Spomenuti čovjek u hadisu tražio je od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da mu nešto preporuči što će biti kratko, jezgrovito i što će sadržavati sva svojstva dobra kako bi tu oporuku mogao zapamtiti jer se bojao da ako bude duga neće je moći zapamtiti.

Poslanik ga je podučio da se ne treba srditi, a ovaj je uporno nastojao da izvuče nešto više, ali, Vjerovjesnik mu je stalno ponavljao jedno te isto. To upućuje da je srdžba izvor svakog zla i da je svako dobro u njenom izbjegavanju.

Džafer ibn Muhammed veli: "Srdžba je ključ svakog zla!" Ibnul-Mubarek je upitan: "Rezimiraj nam čednost i lijep moral u

²¹² Buhari, 10/519.

jednoj riječi”, te im on odgovori: “Okani se srdžbe!” Imam Ahmed, Ishak i Ibn Rahivija također su lijep moral objasnili ostavljanjem srdžbe.

Riječi Poslanika, alejhis-selam, upućene onom koji je tražio da ga posavjetuje: “Ne srđi se!” podržavaju dvije mogućnosti:

- da je Poslanik, alejhis-selam, tim namjeravao narediti uzroke koji kada se upražnjavaju, za posljedice imaju lijep moral kao što su plemenitost, darežljivost, blagost, stid, skromnost, suzdržanost, praštanje, prigušivanje srdžbe, širokogrudnost, nasmijano i raspoloženo lice i tome slično. Duši kada se okiti ovim svojstvima i kad joj ona postanu navika to će neminovno stvoriti snagu da odagna srdžbu kada se stvore uvjeti za nju;

- da je Poslanik, alejhis-selam, time namjeravao zabraniti da se postupi na osnovu onoga što zahtjeva srdžba, već se treba boriti sa sobom da se ona izbjegne i da se ne postupi u vezi s onim što ona nalaže. U tom kontekstu Uzvišeni kaže: ﴿وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَىٰ الْغَضَبُ﴾ “*I kada Musaa srdžba minu...*” (El-A’raf, 154.)

Ako čovjek uspije izbjeći ono što mu srdžba nalaže i bori se protiv toga, otklonit će od sebe zlo srdžbe i to će ga stanje brzo proći kao da ga nikad nije ni zadesilo. U tom značenju jeste i ajet: ﴿وَالْكَافِرِينَ الْغَضَبُ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ “*...koji srdžbu savladaju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine.*” (Ali-Imran, 134.)

Poslanik, alejhis-selam, naređivao je sreditima da se prihvate uzroka za otklanjanje srdžbe a hvalio je one koji su znali ovladati sobom u takvim trenucima. Sulejman ibn Sard, radijallahu anhu, veli: “Jednom prilikom, dok smo bili u društvu Vjerovjesnika, alejhis-selam, neka su se dvojica počela svađati; jedan od njih sav crven i zajapuren uvrijedi ovog drugog te Vjerovjesnik reče:

ففي الصحيحين عن سليمان بن صرد قال استب رجلان عند النبي صلى الله عليه وسلم ونحن عنده جلوس وأحدهما يسب صاحبه مغضبا قد احمر وجهه فقال النبي صلى الله عليه وسلم إني لا أعلم كلمة لو قالها لذهب عنه ما يجد لو قال أعوذ بالله من الشيطان الرجيم فقالوا للرجل ألا تسمع ما يقول النبي

صلى الله عليه وسلم قال إني لست بمجنون.

'Zaista ja znam jednu riječ i ako je ovaj bude izgovorio, nestat će njegove srdžbe, kada bi samo rekao: 'Utječem se Allahu od ukletog šejtana!' Ashabi se obratiše tom čovjeku: 'Zar nisi čuo šta Vjerovjesnik, alejhis-selam, kaže?' Ovaj im odgovori: 'Ja nisam lud!'"²¹³

وخرج الإمام أحمد وأبو داود من حديث أبي ذر أن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا غضب أحدكم وهو قائم فليجلس فإن ذهب عنه الغضب وإلا فليضطجع.

Prenosi imam Ahmed i Ebu Davud od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ako se neko od vas rasrdi, neka sjedne; ako ga srdžba i tada ne napusti, neka legne!"²¹⁴

Rečeno je da to znači da je čovjek koji stoji spreman za osvetu, dok onaj što sjedi manje je spreman, a onaj koji leži je opet najmanje spreman za to. I zato je naređeno da se udalji od toga na spomenuti način. Time se aludira na to da se srdžba sputa u sebi i da njene posljedice ne prelaze na drugog. Valjda je i to značenje hadisa Poslanika, alejhis-selam, koji najavljuje velike smutnje kao predznake Sudnjeg dana: "...onaj što leži bit će bolji od onoga koji sjedi; onaj što sjedi bit će bolji od onoga koji stoji; onaj što stoji bit će bolji od onoga koji hoda; onaj koji hoda bit će bolji od onoga koji trči!"²¹⁵

Iako se ovim hadisom želi slikovito prikazati žurenje ka smutnji, to znači da je onaj koji žuri prema smutnji gori od onoga koji se tromo kreće prema njoj.

Ibn Abbas, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ako se neko od vas rasrdi, neka umukne!",

²¹³ Buhari, 10/465. i Muslim, 2610.

²¹⁴ Ebu Davud, 4782. i Ahmed, 5/152.

²¹⁵ Muslim, 2887.

to je ponovio tri puta.”²¹⁶ To je također izuzetno veličanstven lijek protiv srdžbe jer se može desiti da rasrđeni za vrijeme srdžbe rekn nešto zbog čega će se kasnije, kada se srdžba stiša, kajati, kao npr. razne psovke i drugo što može prouzrokovati ogromne štete.

Zato ako on za vrijeme srdžbe bude šutio, bit će pošteđen svog tog zla.

Divne li su riječi Muverreka el-Idžlija, rahimehullah: “Nikada me srdžba obuzela potpuno nije, a u srdžbi sam uvijek šutio pa se nisam nikada kajao zbog nečeg što sam u srdžbi rekao.”

Omer bin Abdulaziz jednog dana se rasrdio pa ga je sin Abdulmelik, Allah im se smilovao, upitao: “Ti vođo pravovjernih, pored svega toga što ti je Allah dao i s čime te je odlikovao srdiš se?!” “Zar se ti, Abdulmeliku ne srdiš, reče mu Omer?” “Šta mi vrijedi moja nutrina ako u njoj ne mogu prekriti srdžbu da se ne vidi,” odgovori mu.

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ليس الشديد بالصرعة وإنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب وفي صحيح مسلم عن ابن مسعود عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ما تعدون الصرعة فيكم قلنا الذي لا تصرعه الرجال قال ليس ذلك ولكنه الذي يملك نفسه عن الغضب.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Nije junačina onaj koji u hrvaanju sve obara, nego je junačina onaj koji vlada sobom pri srdžbi.”²¹⁷

وخرج الإمام أحمد وأبو داود والترمذي وابن ماجه من حديث معاذ بن أنس الجهني عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من كظم غيظا وهو يستطيع أن ينفذه دعاه الله يوم القيامة على رؤوس الخلائق حتى يخيره في أي الحور شاء.

²¹⁶ Ahmed, 1/239.

²¹⁷ Buhari, 10/517. i Muslim, 2609.

Bilježi imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madža od Muaza ibn Enesa el-Džuhena, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Allah će na Sudnjem danu ispred svih ljudi prozvati onog što uspije savladati svoju srdžbu u trenucima kada je u mogućnosti ispoljiti je, te će mu dati da izabere koju hoće od rajskih djevice."²¹⁸

Hasan, rahimehullah, veli: "Ko se bude suzdržao u ove četiri osobine, Allah će ga sačuvati šejtana i vatre, a to su želja, strah, strast i srdžba."

Ove četiri stvari koje je Hasan spomenuo izvor su svakog zla:

želja za nečim jeste žudnja duše prema nečemu iz uvjerenja u njegovu korist. Onome kome se javi želja za nečim, ona će ga nagnati da traži to željeno svim putevima, načinima i sredstvima za koja misli da će ga dovesti do njega. Tako je moguće da nešto od toga bude zabranjeno kao što je moguće da i sama željena stvar bude takva;

strah je da se boji od nečega. Pa ako se čovjek boji od nečega, pribjeći će svim sredstvima za koja smatra da će od njega odagnati taj strah tako da mnoga od njih mogu biti i zabranjena;

strast je težnja duše za nečim što joj odovara i sa čime se naslađuje. Više puta duša teži ka nečemu što je zabranjeno, kao što je blud, krađa, pijenje alkohola, nevjerstvo, sihr, licemjerstvo i novotarije;

srdžba je 'ključanje krvi' u želji da se odagna od sebe neugodnost iz bojazni da se ne desi ili je ona traženje osвете od onoga koji mu je nanio štetu nakon što se ona desila. To bez sumnje prouzrokuje mnoga djela koja su zabranjena, kao što su: ubistvo, udaranje, razna nasilja i agresije kao i mnoga zabranjena verbalna djela, kao što su: kleveta, psovka, nemoralan govor, a možda da dostigne i stepen nevjerstva, kao što se desilo Džebletu bin el-Ejhemu, i imana koji šerijatski nije validan ili pak da iz srdžbe pro-

²¹⁸ Ebu Davud, 4777.

istekne razvod braka poslije kojeg slijedi kajanje.

* * *

Dužnost je vjernika da se njegova strast ograniči na traženje samo onoga što mu je Uzvišeni Allah dozvolio i ako to bude upražnjavao s iskrenim njetom, dobit će nagradu za to, a njegova se srdžba treba koncentrirati na ono što će odagnati neugodnosti koje susreće on ili neko drugi prilikom upražnjavanja svoje vjere i protiv onih koji su nepokorni Allahu i Njegovu Poslaniku, kako je to Uzvišeni rekao:

﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ * وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ﴾

"Borite se protiv njih! Allah će ih rukama vašim kazniti i poniziti, a vas će protiv njih pomoći, i grudi vjernika zaliječiti i iz srca njihovih brigu odstraniti..."
(Et-Tewbe, 14-15.)

Takav je bio Poslanik, alejhis-selam, nije se svetio zbog sebe ali, kada bi se prekršila neka Allahova zabrana, njegovoj srdžbi se niko nije mogao suprotstaviti. On nikada svojom rukom nije udario neku ženu ili robinju, osim u borbi. Enes, radijallahu anhu, služio ga je deset godina i nikada mu ni "uh" nije rekao. Niti mu je za nešto što je uradio rekao: "Zašto si to tako uradio", ili ako nešto nije uradio, da mu je rekao: "Zašto to nisi uradio".

U drugom predanju stoji da ako bi Enesa neko od Poslanikove porodice ukorio Poslanik, alejhis-selam, rekao bi: "Pustite ga, da je to bilo određeno, desilo bi se."

Aiša, radijallahu anha, je bila upitana o moralu Poslanika, alejhis-selam, pa je rekla: "Njegov moral je bio Kur'an."²¹⁹ Znači da se Poslanik, alejhis-selam, ponašao i vladao u skladu s Kur'anom. Ono što je Kur'an hvalio, Poslanik je volio, a ono što je Kur'an osuđivao, on bi prezirao. U drugom predanju stoji da je rekla:

²¹⁹ Muslim, 746.

“Njegovo moral je bio Kur'an. Zadovoljan je bio onim čime je Kur'an bio zadovoljan, a srdio bi se za ono zašto bi se i Kur'an srdio.”

Čak se od svog prevelikog stida ustručavao nekom reći da mu nešto smeta, ali bi mu se to vidjelo na licu. Ebu Seid el-Hudri, radijallahu anhu, veli:

كان النبي صلى الله عليه وسلم أشد حياء من العذراء في خدرها فإذا رأى شيئا يكرهه عرفناه في وجهه.
ولما بلغه ابن مسعود قول القائل هذه قسمة ما أريد بها وجه الله شق عليه صلى الله عليه وسلم وتغير وجهه وغضب ولم يزد على أن قال لقد أؤذي موسى بأكثر من هذا.

“Poslanik, alejhis-selam, bio je stidniji od djevice u njenoj sobi. Ali, kada nešto ne bi volio, vidjeli bismo to na njegovom licu.”²²⁰

Kada mu je Ibn Mesud prenio riječi onoga koji je rekao: “Ovom podjelom se nije željelo Allahovo zadovoljstvo!?” to mu je veoma teško palo. Promijenilo mu se lice i rasrdio se, ali pored svega toga samo je rekao: “Musa je bio vrijeđan puno više od ovoga ali je to strpljivo podnio.”²²¹

Kada bi vidio ili čuo ono što Allah prezire, on bi se rasrdio i to ne bi prešutio. Kada je jedne prilike došao kod Aiše, radijallahu anha, i vidio zavjese na kojima su bile neke slike, lice mu je promijenilo boju, a zatim je rekao: “Najveću kaznu na Sudnjem danu imati će oni koji slikaju ovakve slike!”²²²

Kada su mu se potužili na nekog imama koji ljudima dulji namaz tako da neki zbog toga ne dolaze na namaz, naljutio se a

²²⁰ Buhari, 10/513. i Muslim, 2320.

²²¹ Muslim, 1062.

²²² Buhari, 10/387. i Muslim, 2157.

zatim održao ljudima vaz i naredio da se ne oduljuje u namazu.²²³

Jednom je ušao u džamiju i ugledao ispljuvak u pravcu kible. Rasrdio se, zatim ga nogom sakrio i rekao: "Kada se neko od vas nalazi u namazu, Allah je uistinu ispred njega, zato neka niko ne pljuje u namazu ispred sebe."²²⁴

Poslanik, alejhis-selam, ovako je dovio: "Molim Te, daj mi da govorim istinu u srdžbi i zadovoljstvu."²²⁵ Ovo je vrlo plemenito jer čovjek bi trebao govoriti istinu, svejedno to bilo u srdžbi ili u normalnom stanju. No međutim, većina ljudi kada se rasrdi, ne kontroliše se šta govori.

U Muslimovom *Sabihu* od Imrana ibn Husajna, radijallahu anhu, prenosi se da su na jednom putovanju bili s Poslanikom, alejhis-selam. Neka žena ensarijka jahala je na devu. Deva je počela rikati pa ju je žena proklela. Kada je to Poslanik, alejhis-selam, čuo, rekao je: "Skinite s nje tovar i pustite je!"²²⁶

Slično predanje prenosi se i od Džabira, radijallahu anhu, u kojem se kaže: "Pošli smo u vojni pohod s Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, a sa nama je bio jedan ensarija na svojoj kamili koja mu povremeno poče zastajati te on reče:

سرنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة ورجل من الأنصار على ناضح له فتلدن عليه بعض التلدن فقال له سر يلعنك الله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انزل عنه فلا يصحبنا ملعون لا تدعوا على أنفسكم ولا على أولادكم ولا تدعوا على أموالكم لا توافقوا من الله ساعة يسأل فيها عطاء فيستجيب لكم.

²²³ Muslim, 466, od Ebu Mesuda el-Ensarija.

²²⁴ Buhari, 1/509. i Muslim, 547. Islamski pravници složni su oko toga da je zabranjeno da se u namazu pljuje i ukoliko se to radi iz neopravdanih razloga, namaz treba ponoviti.

²²⁵ Nesa'i, 3/54. i Ahmed, 4/264.

²²⁶ Muslim, 2595.

“Kreni, Allah te prokleo!” Tada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Sidi, neće s nama ono što je proketo! Ne proklinjite se, i ne proklinjite vašu djecu, i vaš imetak, jer možete potrefiti trenutak koji je Allah odredio za primanje dove onome ko je uputi pa da vam to prokletstvo bude uslišano.”²²⁷

Ovo sve upućuje da dova koju čovjek u srdžbi izrekne može biti primljena ako se izrekne u spomenutom trenutku. U tim predanjima zabranjuje se također da čovjek proklinje sebe, svoju porodicu ili svoj imetak.

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: “Kada se neko naljuti, neka šuti!” jesu dokaz da je čovjek u stanju srdžbe zadužen da šuti, jer u protivnome će biti odgovoran za svoje riječi.

Prenosi se vjerodostojnim predanjem da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio onome ko se naljuti da tu srdžbu ublaži onim riječima i djelima koja je smiruju. Sve je to pravo zaduženje takvom čovjeku da prekine sa srdžbom. Kako je onda moguće reći da čovjek u stanju srdžbe nije odgovoran za postupke koji proisteknu od njega dok je u takvom stanju.

Neki dobri prethodnici smatraju da ako se neko rasrdi zbog nekog mubah razloga, da mu se zbog toga ne zamjera niti se osuđuje, kao npr. ako se neko naljuti zbog bolesti, puta, ili ibadeta kao posta. Pod tim se misli da mu se ne zamjera u smislu da nije grješan, i pored toga što će možda u stanju srdžbe reći i mnogo toga što treba osuditi kao što su npr. psovke itd.

Poslanik, alejhis-selam, rekao je:

إنما أنا بشر أَرْضَى كما يَرْضِي البشر وأَغْضَب كما يَغْضَب البشر فأَيُّا مُسْلِم
سَبَّيْتَهُ أَوْ جَلَدْتَهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ كَفَّارَةً.

“Ja sam samo čovjek; radujem se kao što se i ostali ljudi raduju; srdim se kao što se ljudi srde, pa ako sam nekog musli-

²²⁷ Muslim, 3009.

mana uvrijedio ili udario, zamolit ću da mu to bude otkup (za grijeh kod Allaha)."²²⁸

Međutim, ako musliman u stanju srdžbe učini nevjerstvo, otpadništvo, ubistvo ili bespravno uzimanje tuđeg imetka itd., bez sumnje niko od muslimana ne može smatrati da je selef u svojoj izjavi aludirao na njih tj., da on za to neće imati grijeha. Također i za postupke kao što su razvod braka, oslobađanje roba i zakletve, ako ih čovjek učini u stanju ljutnje, snosit će njihove posljedice, na osnovu jednoglasnog mišljenja svih učenjaka.

U *Musnedu* imama Ahmeda zabilježen je slučaj Havle bint Sa'lebe supruge Evsa ibn Samita, koja se nakon razvoda vratila svom mužu. Dok je jednom bio u srdžbi, dao joj je zihar.²²⁹ Bio je starac opake i uvijek zlovoljne naravi. Havla bint Sa'lebe došla je kod Poslanika, alejhis-selam, i počela mu se žaliti na opaku narav svoga supruge pa je Uzvišeni objavio ajet o ziharu te mu je Poslanik, alejhis-selam, naredio da se iskupi od tog grijeha kefaretom. Ovo je dio jednog podužeg kazivanja o ziharu.²³⁰

Taj je čovjek načinio zihar u stanju srdžbe. Poslanik, alejhis-selam, smatrao je tada da je zihar uobičajeni razvod braka. Zato jer se tada može reći da mu je žena takvom vrstom razvoda postala zabranjenom, tj. morao se razvesti bespovratno s njom. Međutim, pošto je Allah učinio da se ta vrsta razvoda može iskupiti otkupom, Poslanik, alejhis-selam, naredio mu je otkup bez poništenja njihova braka.

Prenosi se od Mudžahida da je neki čovjek rekao Ibn Abbasu: "Razveo sam se od svoje supruge i to tri puta, ali to je bilo u stanju srdžbe?" Ibn Abbas, radijallahu anhum, odgovori mu: "Ne

²²⁸ Buhari, 11/171. i Muslim, 2601.

²²⁹ Jedan od načina razvoda je i običaj tadašnjih Arapa koji su se, želeći razvod, svojim ženama obraćali riječima: »Ti si mi kao leđa moje majke!« - tj. kako s majkom ne mogu imati odnose tako i s tobom ih više ne želim.

²³⁰ Obavezno pogledaj poglavlje El-Mudžadele od prvog do četvrtog ajeta. (Prim. prev.) Ebu Davud, 2241., Ahmed, 6/410.

može ti se dozvoliti ono što ti je Allah zabranio; ogriješio si se prema svom Gospodaru i sebi si zabranio svoju ženu!”²³¹ Bilježe ga El-Džudžani i Darekutni predanjem koje ispunjava Muslimove uvjete.

Bilježi kadija Ismail ibn Ishak u djelu *Abkamul-Kur'an* vjero-dostojnim lancem prenosilaca od Aiše, radijallahu anha, da je rek-la: “Nenamjerne su zakletve one koje čovjek izrekne u podozre-nju, šali, zabavi i govoru kojeg čovjek ne namjerava učiniti. A namjerna zakletva jeste svaka zakletva koju čovjek svjesno izgo-vo-ri i zakune se, bilo to u srdžbi ili drugom stanju, i rekne da će si-gurno nešto uraditi ili ostaviti i ako je prekrši, morat će učiniti ot-kup (kefaret).

Također ovaj hadis prenosi Ibn Vehb od Junusa, a on od Zuhrija, on od Urve, a ovaj od Aiše. I ovo je najispravniji njegov lanac. To opet ukazuje da je hadis koji se prenosi od nje spojen s Poslanikom, alejhis-selam, (merfu) a koji glasi: “Nema razvoda niti oslobađanja (roba) u nastupu srdžbe.” On je u tom slučaju ili slab ili je tumačenje riječi *iglak* koja se spominje u njemu sa srdž-bom neispravno.

Hasan je rekao: “Po sunnetu je da se čovjek razvede sa že-nom kada ona nije u periodu mjesečnice i da on prije toga nije imao s njom seksualni kontakt. Muškarac ima izbor: ili će je pusti-ti ili će je kod sebe zadržati u periodu dok ona ne upotpuni tri mjesečna pranja; ako se on za to vrijeme predomisli i vrati je, ta ona njemu pripada; a ako je u stanju srdžbe, ta za vrijeme njena tri mjesečna pranja suprug će se sigurno smiriti i predomisli.”

Hasan je također rekao: “Allah je to objasnio da se ne bi ni-ko kajao zbog razvoda ako postupi kako je On naredio.” To bilježi kadija Ismail.

Mnogi islamski učenjaci smatraju aluzije sa srdžbom kao ja-snu izjavu u vezi s pitanjem razvoda braka. Zato oni ne dozvolja-vaju da se one tumače drugačije osim razvoda. Drugi pak smatraju

²³¹ Ebu Davud, 2197.

da je srdžba s aluzijama kao nijet i zato smatraju da se u tom slučaju dešava razvod i u vjerskom smislu. Ako je to tako, onda kako se može srdžba uzeti kao zabrana razvodu koji se jasno izgovori u njoj!?

HADIS BROJ 17

عن أبي يعلى شداد بن أوس رضي الله تعالى عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إن الله كتب الإحسان على كل شيء فإذا قتلتم فأحسنوا القتلة وإذا ذبحتم فأحسنوا الذبحة وليحد أحدكم شفرته وليرح ذبيحته.
رواه مسلم.

Od Ebu Ja'la Šeddada ibn Evsa, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Zaista je Allah propisao milosrđe prema svemu. Zato kada ubijate, radite to na najljepši način, kada koljete, radite to na najmilostiviji način. Onaj koji od vas bude klao neka naoštri nož kako bi olakšao svojoj žrtvi."²³²

Ovaj hadis bilježi Muslim dok ga Buharija ne bilježi. Muslim ga prenosi od Ebu Kilabe, on od Ebul-Eš'asa es-Sananija, ovaj od Šedada bin Evsa. Buharija je izostavio ovaj hadis jer on u svom *Sa-hihu* nije zabilježio ništa od Ebu Eš'asa. Ebu Eš'as porijeklom je iz Šama i povjerljiv je.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Zaista je Allah propisao milosrđe prema svemu..." eksplicite upućuju da je Allah propisao (naredio) svakom stvorenju milosrđe. To znači da je svemu ili svakom stvorenju propisano (naređeno). To što mu je propisano je milosrđe. Rečeno je također da spomenuti dio hadisa znači da je Allah propisao milosrđe prema svemu, ili u svemu, ili da je propisao milosrđe u vlasti nad svemu. Na osnovu tog značenja onaj kome je to naređeno nije spomenut nego je spomenut samo onaj prema kome treba biti milosrdan.

Riječ *propisano* upućuje na obligatnu dužnost (vadžib) kod

²³² Muslim, 1955.

većine islamskih pravnika i metodologa islamskog prava. Ova riječ u Kur'anu upotrijebljena je za one stvari koje su kategorički vadžibi (obaveze) u Šerijatu, kao što se vidi iz slijedećih ajeta:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

"...vjernicima je propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju." (En-Nisa, 103.)

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾

"...propisuje vam se post..." (El-Bekare, 183.)

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ﴾

"Propisuje vam se borba..." (El-Bekare, 216.)

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾

"Mi smo u Zeburu, poslije Tevrata, propisali da će zemlju Moji čestiti robovi naslijediti." (El-Enbija, 105.)

Vjerovjesnik, alejhis-selam, o teravih-namazu kaže: "Zaista sam se uplašio da vam ne bude propisano njegovo obavezno obavljanje!"²³³

Ovaj hadis eksplicite upućuje na obaveznost dobročinstva. Allah je dobročinstvo naredio i rekao: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ "...i dobro činite; Allah, zaista, voli one koji dobra djela čine." (El-Bekare, 195.)

Ova naredba koja govori o tome da se čini dobročinstvo ponekad može aludirati na obligatnu dužnost (vadžib), kao npr. da se čini dobročinstvo prema roditeljima i rodbini, i to u tolikoj mjeri da se postigne dobročinstvo i održavanje rodbinske veze. Tu spada i gostoprimstvo prema gostu, i to u onolikoj mjeri koliko je dovoljno da se ono izvrši, kako smo to naprijed objasnili. Ta na-

²³³ Buhari, 2/213.-241. Misli se na teravih-namaz jer je prisustvo muslimana uz ramazan u Poslanikovo vrijeme bilo toliko masovno da se on jedan određeni period čak i povukao od njegovog obavljanja u džematu i rekao je gore navedeni hadis.

redba opet ponekad upućuje na mendub kao što je dobrovoljna sadaka itd.

Ovaj hadis upućuje na to da obaveza za dobročinstvom postoji u svakom djelu, i to takvo dobročinstvo koje mora biti proporcionalno sa samom vrstom djela. Pa, npr. dobročinstvo u izvršavanju obligatnih obaveza vidljivih i nevidljivih znači da se njihovi vadžibi, osnovni dijelovi, potpuno i savršeno ispune. Ovaj dio dobročinstva u njima je vadžib (obavezan). Međutim, upotpunjavanje njihovih mustehaba ne smatra se od obaveznog njihovog dobročinstva.

Dobročinstvo u klonjenju zabrana je da ih se klone i da se ne rade svejedno one bile vidljive ili nevidljive. Uzvišeni je o tome rekao: ﴿وَدَرُّوْا ظَهْرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ﴾ "Ne griješite ni javno ni tajno!" (El-En'am, 120.) Ovaj procent dobročinstva u zabranama je obavezan (vadžib).

Dobročinstvo u strpljivosti treba biti u okvirima mogućnosti čovjeka i to bez prateće srdžbe ili zebnje.

Obavezno dobročinstvo u ophođenju s ljudima i kontaktima s njima jeste takvo da se izvrše prava koja je Allah naredio u upravljanju ljudima i vođenju politike. Tu se trebaju izvršiti sve obaveze. Sve što je mimo toga nije obavezno dobročinstvo.

Dobročinstvo u ubijanju ljudi i životinja koje je dozvoljeno ubiti jeste oduzimanje njihova života na najbrži, najlakši i najbezbolniji način bez dodatnog mučenja.

Ovu vrstu ubijanja Poslanik, alejhis-selam, spomenuo je u ovom hadisu. Možda je to spomenuo kao primjer ili zbog potrebe da se tako nešto istakne i objasni u tom vremenu pa je zbog toga rekao: "Kada ubijate, na najljepši način to uradite, a kada koljete, uljepšajte klanje!"

El-kitl i *ez-zibha* s kesrom znače način ubijanja i klanja. Prema tome, hadis bi onda značio: uljepšajte način klanja i ubijanja! To opet ukazuje na obaveznost brzine prilikom oduzimanja života onima kojima je to dozvoljeno činiti i to na najlakši način.

Ibn Hazm, rahimehullah, smatra da je o pitanju obaveznosti

lijepa klanja postignut konsenzus.

Najlakše je čovjeku oduzeti život udarcem sablje po vratu. Uzvišeni je rekao o nevjernicima: ﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ "Kada se u borbi s nevjernicima sretnete, po šijama ih udarajte..." (Muhammed, 4.) ﴿سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرَّعْبَ فَأَضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَأَضْرِبُوا﴾ "...u srca nevjernika Ja ću strah uliti, pa ih vi po šijama udarajte, i udarajte ih po prstima." (El-Enfal, 12.) Buharija od Abdullaha ibn Jezida, radijallahu anhu, bilježi hadis u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-selam, zabranio masakriranje.²³⁴

Znaj da postoje dvije vrste dozvoljenog ubistva:

odmazda. U slučaju odmazde nije dozvoljeno masakriranje onoga nad kim se vrši odmazda. Međutim, ako ubica bude masakrirao ubijenog da li će se isti masakr izvršiti nad njim ili će se ubiti sabljom? O tom pitanju postoje dva poznata mišljenja kod učenjaka. Prvo je mišljenje da se ubica treba ubiti na isti način kako je i ubio. Njega zastupa Malik, Šafija i Ahmed, u poznatom predanju. U dva Sahiha od Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da je neka robinja izišla u Medinu. Na sebi je imala srebreni nakit. Neki židov ju je napao kamenom. Donesena je kod Poslanika, alejhis-selam, u zadnjim izdisajima. Poslanik, alejhis-selam, upitao ju je:

وفي الصحيحين عن أنس قال خرجت جارية عليها أوضاع بالمدينة فرماها يهودي بحجر فجيء بها إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وبها رمق فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم فلان قتلك فرفعت رأسها فقال لها في الثالثة فلان قتلك فخفضت رأسها فدعا به رسول الله صلى الله عليه وسلم فرفض رأسه بين حجرين.

وفي رواية لهما فأخذ فاعترف.

وفي رواية لمسلم أن رجلا من اليهود قتل جارية من الأنصار على حلي لها ثم ألقاها في القليب ورفض رأسها بالحجارة فأخذ فأتى به النبي صلى الله عليه وسلم فأمر به أن يرجم حتى يموت فرجم حتى مات

²³⁴ Buhari, 5/119.

“Je li te taj i taj ubio?” Podigla je glavu ne govoreći ništa. Kada ju je treći puta upitao: “Je li te taj i taj ubio?”, klimnula je glavom. Poslanik je potom naredio da se taj dovede pa mu je smrskao glavu između dva kamena. U drugom predanju stoji: “Neki jevrej je ubio robinju jednog ensarije zbog naki-ta. Nakon toga je bacio u bunar i kamenjem joj zdrobio glavu. Potom je uhvaćen i doveden Poslaniku, alejhis-selam. Poslanik, alejhis-selam, naredio je da se kamenuje sve do smrti pa je ta naredba i izvršena.”²³⁵

Drugo je mišljenje da se odmazda može izvršiti samo sabljom. Zastupaju ga Sevri, Ebu Hanifa i Ahmed u jednom predanju.

U trećem predanju od Ahmeda stoji da se ubica treba ubiti onako kako je ubio ubijenog, pod uvjetom da to ne bude paljenjem vatrom ili mrcvarenjem. U ta dva slučaja odmazda neće biti identična, nego će se ubica ubiti sabljom, zbog toga što je zabranjeno masakriranje i spaljivanje vatrom. To predanje od Ahmeda prenosi El-Esrem.

Ako bi ubica masakrirao ubijenog pa ga potom ubio, kao npr. da mu odsiječe dijelove tijela a potom ga ubije, da li će se on samo ubiti ili će mu se uraditi isto kao što je on uradio ubijenom. O tom pitanju postoje dva mišljenja. Prvo mišljenje smatra da će se s njim postupiti isto kao što je i on postupio s ubicom. To je stav Ebu Hanife, Šafije, Ahmeda, u jednom predanju, Ishaka i drugih. Drugo mišljenje smatra da ga je dovoljno samo ubiti. To je stav Sevrija, Ebu Jusufa i Muhammeda u jednom predanju koje se prenosi od njih.

Malik je rekao: “Ako ubica uradi to s ubijenim radi mrcvarenja i mučenja, postupit će se s njim na isti način kako je on postupio s ubijenim, a ako to nije uradio iz spomenutih motiva, onda će se zadovoljiti samo ubistvom”;

da se neko pogubi zbog nevjerstva. Nevjerstvo zbog kojeg se vrši egzekucija može biti iskonsko ili zbog otpadništva od islama.

²³⁵ Muslim, 1672.

Većina islamskih učenjaka smatra da je i u ovoj vrsti ubistva zabranjeno mrcvarenje i da se dotična osoba treba pogubiti sabljom.

Ima i učenjaka koji smatraju da je dozvoljeno takve ljude spaliti vatrom kao što je to učinio Halid ibn Velid, radijallahu anhu.

Prenosi se od Alije vjerodostojnim predanjem da je on otpadnike spaljivao vatrom a Ibn Abbas mu je to zamjerio.

Ibn Akil, učenjak hanbelijske pravne škole opredijelio se za mišljenje koje dozvoljava masakriranje zbog nevjerstva, a posebno ako se radi o obmani. Dokaze koji to zabranjuju smatra da se odnose na ubistvo u odmazdi. Oni koji to dozvoljavaju svoj stav pravdaju hadisom koji se odnosi na Urenijince. Buharija i Muslim u svojim sahihima od Enesa prenose da je rekao:

أن أناساً من عرينة قدموا على رسول الله صلى الله عليه وسلم المدينة فاجتووها فقال لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم إن شئتم أن تخرجوا إلى إبل الصدقة فتشربوا من ألبانها وأبوالها فافعلوا ففعلوا فصحوا ثم مالوا على الرعاة فقتلوهم وارتدوا عن الإسلام واستاقوا ذود رسول الله صلى الله عليه وسلم فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فبعث في أثرهم فأتى بهم فقطع أيديهم وأرجلهم وسمل أعينهم وتركهم في الحرة حتى ماتوا.

“Neki su ljudi iz Urejne došli Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, u Medinu. Klima im nije odgovarala i svi su se porazbolijevali. Tada im Poslanik reče: “Ako hoćete, otidite do zekatskih kamila pa pijte njihovo mlijeko i mokraću!”²³⁶ Oni tako i uradiše te svi do jednog ozdraviše. Nakon toga su se okrenuli pastirima te ih ubiše i svi se odmetnuše od islama. Čak su i kamile Allahovog Poslanika, alejhis-selam, odveli. Kada je Vjerovjesnik, alejhis-selam, to saznao, odmah je pos-

²³⁶ Te su kamile bile u vlasništvu muslimanske zajednice a Poslanik, alejhis-selam, ih je nazvao “...kamile od sadake...” Što se njihove mokraće tiče, ona sadrži niz ljekovitih sastojaka korisnih čovjeku.

lao potjeru za njima te ih potjera stiže i zarobi. Poslanik, alejhis-selam, naredi da im se ruke i noge unakrst poodsijecaju i oči iskopaju a potom ih ostavi na suncu sve dok nisu umrli.”²³⁷

Islamski učenjaci nisu saglasni o pitanju vrste kazne koju je Poslanik, alejhis-selam, izvršio nad njima. Neki vele da ona važi samo za one koji urade isti zločin koji su ovi uradili, tj. ko se odmetne od islama, postane razbojnik i počne otimati imetak kaznit će se kao što su i oni kažnjeni. To mišljenje prenosi se od Ebu Kilege i od Ahmeda u jednom predanju.

Neki pak smatraju da ovaj hadis predstavlja samo dozvolu takve vrste egzekucije prema nasilnicima, dok je to zabranjeno kada je odmazda u pitanju. To je Ibn Akilovo mišljenje.

Neki pak smatraju da je prethodni hadis derogiran zabranom maskiranja.

Drugi pak smatraju da je to bilo dozvoljeno samo prije propisivanja fikskih kazni (hududa) i zabrane drumskog razbojništva, a potom je ta kazna derogirana. To je mišljenje Evzaija i Ebu Ubejda.

Neki smatraju da se ono što je Poslanik, alejhis-selam, uradio s njima odnosi samo na drumsko razbojništvo i da od toga ništa nije derogirano.

Oni to obrazlažu tako smatrajući da je Poslanik, alejhis-selam, naredio njihovo ubistvo i odsijecanje ruku zbog toga što su oteli imetak, jer ko otme tuđi imetak i ubije, neminovno je da mu se odsijeku ruke, da se ubije i da bude razapet. Znači on se ubija zbog toga što je ubio, odsijeca mu se ruka i noga unakrst zbog otimanja tuđeg imetka. A vješa se zbog toga što je spojio dva zločina: ubistvo i uzimanje tuđeg imetka. To je stav Hasana el-Basrija i Ahmeda, u jednom predanju. Poslanik, alejhis-selam, naredio je da im se iskopaju oči zbog toga što su ih oni pastirima iskopali. Tako to predanje bilježi Muslim od Enesa.

²³⁷ Buhar, 1/335. i Muslim, 1671.

Dakle, odsijecanje udova, kopanje očiju i izjednijavanje jeste odmazda za ono što su oni uradili pastirima. Ovo se može uskladiti s mišljenjem koje smatra da kada razbojnik učini neki zločin koji obavezuje odmazdu, ona će se tada izvršiti prije njegova ubistva. To je Ahmedov mezheb. Međutim, da li se ona mora izvršiti ili ima status uobičajene odmazde koja ako skrbnici oprostite, spada sa zločinca?! O tom pitanju od Ahmeda imamo dva mišljenja.

Prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, dozvolio spaljivanje i ubijanje vatrom, a da je kasnije od toga odustao. Buharija u svom *Sabihu* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, bilježi da je rekao: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, poslao nas je u neku izvidnicu govoreći nam: "Ako nađete tog i tog iz plemena Kurejš, spalite ih vatrom!" Kada smo pošli na taj zadatak, Poslanik nam reče: "Naredio sam vam da spalite tog i tog, a vatrom kažnjava samo Allah, pa ako ih sretnete, ubijte ih!"²³⁸

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve selem, rekao: "Ne kažnjavajte kaznom Uzvišenog Allaha!"²³⁹

Većina islamskih učenjaka smatra da je zabranjeno spaljivati vatrom čak i insekte.

Poslanik, alejhis-selam, zabranio je da se stoka zatvori i da se izvrgne torturi sve dok ne umre.²⁴⁰ Ibn Omer, radijallahu anhuma, prolazio je jednom pored nekih ljudi koji su razapeli kokoš gađajući je strijelama te im reče: "Ko je ovo uradio!? Allahov Poslanik je prokleo onog koji ovo čini!"

Ibn Abbas, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, zabranio da se metom učini stvorenje koje ima dušu.²⁴¹ Prenose se mnogi hadisi ovog značenja.

Zato je Poslanik, alejhis-selam, naredio samilost kod ubijanja

²³⁸ Buhari, 6/149.

²³⁹ Ibidem

²⁴⁰ Buhari, 9/642. i Muslim, 1956.

²⁴¹ Muslim, 1957.

RADIS BROJ 18

Ibn Omer, radijallahu anhu, kaže: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, naredio je oštrenje noža i njegovo sakrivanje od životinje, pa je rekao: "Ako neko od vas kolje, neka to brzo učini.."”²⁴²

Takoder je naredena i blagost prilikom klanja.

²⁴² Ibn Madža, 3172.

HADIS BROJ 18

عن أبي ذر جندب بن جنادة وأبي عبد الرحمن معاذ بن جبل رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اتق الله حيثما كنت وأتبع السيئة الحسنة تمحها وخالق الناس بخلق حسن رواه الترمذي وقال حديث حسن.

Od Ebu Zerra Džunduba ibn Džunada i Ebu Abdurrahmana Muaza ibn Džebela, radijallahu anhum, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Boj se Allaha gdje god bio, a poslije lošeg djela uradi dobro čime ćeš ga izbrisati i lijepo se prema ljudima ophodi"²⁴³

Ovaj hadis bilježi Tirmizi i veli da je hasen, a u nekim primjercima njegova *Sunena* veli se da je za njega rekao da je hasen-sahih.²⁴⁴

* * *

Ovaj je hadis, ustvari, veličanstvena oporuka kojom su obuhvaćena Allahova i ljudska prava. Allahovo pravo kod Njegovih robova je da Ga se istinski boje. Bogobožnost je Allahova oporuka koja je upućena svim ljudima od prvog do posljednjeg čovjeka. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ﴾

"...Mi smo onima kojima je data Knjiga prije vas, a i vama, već zapovjedili da se bojite Allaha..." (*En-Nisa*, 131.)

Prava je bojazan da čovjek između sebe i onoga od čega se boji i strahuje postavi preventivu koja će ga zaštititi od toga. Čovjekova bojazan od njegova Gospodara ogleda se u tome da on izme-

²⁴³ Tirmizi, 1987.

²⁴⁴ Hadis je sa svim svojim lancima vjerodostojan, kako je to objašnjeno u *Sahihul-kitabil ezkar ve daifuhu*, 1262, 994.

đu sebe i onoga od čega se boji kod Njega, Njegove srdžbe, ljutnje i kazne postavi nešto što će ga zaštititi od toga a to je činjenje ibadeta i klonjenje grijeha.

Ponekad se bogobožnost spomene uz Allahovo ime kao što je u ovom ajetu:

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

“...i bojte se Allaha, pred Kojim ćete se sabrati.” (El-Maide, 96.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾

“O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite.” (El-Hašr, 18.)

Dakle, kada se bogobožnost spomene uz Allahovo ime, to onda znači da se treba bojati Njegove srdžbe i ljutnje i to je najviše od čega se strahuje jer iz toga proizlazi dunjalučka ili ahiretska kazna.

Uzvišeni je rekao:

﴿وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ﴾

“...Allah vas upozorava na Sebe...” (Ali Imran, 28.)

﴿هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ﴾

“...On je jedini dostojan da Ga se boje i On jedini prašta.” (El-Mudessir, 56.)

Samo je On jedini dostojan da Ga se ljudi boje i od Njega strahuju; samo je On jedini dostojan hvale u prsima ljudi te da Ga oni obožavaju i da Mu pokornost izražavaju jer je On dostojan veličanja i uzdizanja. To je zato što samo On posjeduje svojstva veličanstvenosti i veličine, i samo On jedini strogo kažnjava.

Ponekad se bogobožnost u Kur'anu povezuje s Allahovom kaznom i njenom lokacijom, poput vatre džehennemske, a ponekad se spominje i s vremenom kazne, poput Sudnjeg dana. Uzvišeni kaže:

﴿فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾

“...onda se bojte vatre za nevjernike pripremljene, čije će gorivo biti ljudi i kamenje.” (El-Bekare, 24.)

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا﴾

“I bojte se Dana kada niko ni za koga neće moći ništa učiniti...” (El-Bekare, 123.)

U potpunu bogobožnost ubraja se i izvršavanje obligatnih dužnosti i izbjegavanje harama i sumnjivih stvari. A možda da se nakon toga u bogobožnost ubroji i činjenje menduba i izbjegavanje mekruha jer to je najveći stepen bogobožnosti. Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾

“...čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, koji im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji namaz obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutitom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone.” (El-Bekare, 177.)

Ibn Abbas, radijallahu anhu, veli: “Allaha se boje oni koji strahuju od Njega i Njegove kazne prilikom klonjenja zabrana koje su spoznali putem Upute i oni su ti koji se nadaju Njegovoj milosti vjerujući u ono što im je preko nje dostavljeno”.

Omer ibn Abdulaziz, rahimehullah, rekao je: “Nije strah od Allaha samo postiti danju i klanjati noću, ili pak usaglasiti između toga; nego je bogobožnost ostavljanje onoga što je Allaha zabranio a izvršavanje onoga što je naredio. Pa ko nakon ovoga bude počašćen još kakvim dobrom, pa to je onda dobro nad dobrim.”

Talek ibn Habib, rahimehullah, kaže: "Bogobojaznost je da budeš pokoran Allahu u granicama koje je On odredio nadajući se Njegovoj nagradi, i da se kloniš Allahovih zabrana koje je On uspostavio kako bi se sačuvao Njegove kazne."

Hasan el-Basri, rahimehullah, veli: "Bogobojazni se toliko boje Allaha da su se u tom strahu okanili puno dozvoljenih stvari od straha da ne upadnu u zabranjene."

Sevri je rekao: "Bogobojazni su nazvani bogobojaznim zato što se boje i onoga čega se ne treba bojati." A već je spomenut hadis u kojem se kaže: "Ko se bude čuvao sumnjivih stvari sačuvao je svoju vjeru i čast."

U komentaru ajeta: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ﴾ "...*bojte se Allaha istinskom bogobojaznošću...*" (Ali Imran, 102.) Ibn Mesud, radijallahu anhu, kaže: "Da se Allahu pokornost bez grijeha ispoljava; da se puno spominje bez zaboravljanja; i da Mu se puno zahvaljuje bez poricanja blagodati." Bilježi ga Hakim sa merfu i mewkuf-lancem ali je mevkuf ispravniji.

Zahvaljivanje Allahu ulazi u sve oblike pokornosti. Ibn Mesudove riječi: "...da Ga se sjeća a ne zaboravi" znače da Ga se rob srcem sjeti, tj. da se sjeti Njegovih naredbi u svom dinamičnom i statičnom stanju i govoru i da onda postupi u vezi s njima. To se isto važi i za Njegove naredbe.

Većinom se riječ bogobojaznost upotrebljava za napuštanje zabranjenih stvari, kao što je to rekao Ebu Hurejra, radijallahu anhu. Kada su ga upitali šta je bogobojaznost, rekao je: "Da li si nekada išao putem punim trnja?" "Da!", odgovori ovaj. "Kako si išao po njemu?", upita Ebu Hurejra. Čovjek odgovori: "Kad god bih vidio trnje, ja ili bih ga izbjegao ili preskočio ili stao". Ebu Hurejra reče: "Eto, to je bogobojaznost."

Ovo značenje je u stihovima prepjevao Ibnul-Mu'tez i rekao:

*"Kloni se grijeha, malih i velikih, to je bogobojaznost,
i ponašaj se poput pješaka koji hoda iznad zemlje pune trnja,
i ne potcjenjuj mali grijeh, ta brda su od kamenčića sazdana."*

Prava bogobojaznost jeste takva da čovjek spozna ono čega

se treba čuvati i da ga se onda čuva.

Dakle, bogobožnost je Božja oporuka svim ljudima, to je i oporuka Njegovog Poslanika, alejhis-selam, njegovom umetu. Kada bi Vjerovjesnik slao vojsku u vojni pohod, glavnokomandujućeg bi savjetovao da se Allaha puno boji i da dobro postupa sa svojom vojskom. Na Oprosnom hadžu na prvi dan Kurban-bajrama preporučio je ljudima bogobožnost, poslušnost i pokornost njihovim vođama.²⁴⁵

Kada je jednom vazio ljudima, rekli su mu: "Kao da je to oproštajni vaz, pa de nam nešto oporuči!" Reкао je: "Preporučujem vam bogobožnost, poslušnost i pokornost."²⁴⁶ Prethodnici su neprestano preporučivali jedni drugima bogobožnost.

Ebu Bekr, radijallahu anhu, u svojim hutbama je ovako govorio: "Savjetujem vam da se Allaha bojite i da Ga hvalite kako Njemu doliči; usaglasite između straha od Njegove kazne i nade u Njegovu milost i uporno ustrajte u svojim dovama; zaista je Allah pohvalio Zekerijaa i njegovu porodicu riječima: *إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ* ...oni su se trudili da što više dobra učine i molili su Nam se u nadi i strahu, i bili su prema Nama ponizni." (El-Enbija, 90.)

Omer, radijallahu anhu, napisao je pismo svome sinu Abdul-lahu: "Zaista te ja savjetujem da se Uzvišenog Allaha bojiš; ko se Njega boji, ta On ga štiti; ko Mu se pokori, ta On će ga nagraditi; ko Mu zahvaljuje, ta On će mu uvećati blagodat; neka ti strah od Njega bude uvijek na umu i u dubini srca."

Alija ibn Ebi Talib, radijallahu anhu, kada je postavio jednog čovjeka za vođu jedne izvidnice, rekao mu je: "Savjetujem te da se Uzvišenog Allaha bojiš jer ćeš se jednog dana s Njim sigurno sresti; mimo Njega utočišta ti nema i On je Taj Koji posjeduje i ovaj i budući svijet."

²⁴⁵ Muslim, 1298.

²⁴⁶ Dio hadisa kojeg prenosi Irbas bin Sarije, r.a. To je dvadeset i osmi hadis u ovoj knjizi.

Omer ibn Abdulaziz napisao je nekom čovjeku: "Boj se Allaha Uzvišenog jer On ne prima ništa drugo do bogobožnost. On će se smilovati samo onima koji su Ga se iskreno bojali. Puno je onih koji ovo savjetuju, a malo ih po tome postupaju. Allaha molim da nas učini bogobožnima."

Š'ube je rekao: "Kada bih htio otići, upitao bih Hakema: 'Imaš li kakvu potrebu?', pa bi mi rekao: 'Savjetujem ti ono što je Poslanik, alejhis-selam, savjetovao Muazu bin Džebel: 'Boj se Allaha gdje god bio, poslije lošeg djela uradi dobro da ga pobriše i lijepo se s ljudima ophodi.'"

Potvrđeno je da je Poslanik, alejhis-selam, u svojoj dovi molio: "Allahu moj, ja od Tebe tražim uputu, bogobožnost, čestitost i neovisnost."²⁴⁷

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Boj se Allaha gdje god bio..." aludiraju na to da se čovjek treba bojati Allaha tajno i javno, tj. i kada Ga ljudi vide i ne vide.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, molio je ovako: "Od Tebe tražim da se Tebe bojim javno i tajno."²⁴⁸ Strah od Allaha javno i tajno jeste ono što spašava čovjeka.

To je nužni povod koji ima za posljedicu da se čovjek Allaha u tajnosti boji, jer ko sazna da ga Allah vidi, ma gdje bio, i da je On upoznat s onim što skriva i ne skriva, taji i javno obznanjuje i to ima na umu kada se osami, neminovno će ga to nagnati da se u tajnosti kloni grijeha. Na to se aludira u Kur'anu u slijedećem ajetu:

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾

"...i Allaha se bojte – s imenom Čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno

²⁴⁷ Muslim, 2721.

²⁴⁸ Ahmed, 4/264.

nad vama bdije.” (En-Nisa, 1.)

Neki od selefa govorili su svojim prijateljima: “Allah je nas i vas učinio isposnicima u grijehu. Neka Allah opskrbi pobožnošću čovjeka koji se u samoći domogne harama te se sjeti da On nad njim bdi i napusti to zabranjeno djelo strahujući od Njegove kazne.”

Imam Šafija, rahimehullah, veli: “Tri su stvari najteže čovjeku: da udjeljuje kad je i sam potrebit; pobožnost u samoći; govoriti istinu pred Onim od Koga se nada i strahuje!”

Imam Ahmed govorio bi u stihu: Kada se jednom osamiš, ne reci: 'Sâm sam', nego reci: 'Nada mnom je kontrolor'. Ne misli da je Allah ijednog mementa nemaran niti ono što se skriva od Njega da Mu je nepoznato (nevidljivo).“

Ibn es-Semak rahimehullah, kaže: “Čovječe, ti koji si ogrezao u grijehu, zar se Allaha ne stidiš, a On te u samoći vidi; zar te obmanjuje kod Njega to što te pušta i prekriva za vrijeme cijelog tvog grijeha?!”

* * *

Predmetnim hadisom Vjerovjesnik, alejhis-selam, preporučio je Muazu, radijallahu anhu, da se Allaha boji tajno i javno, a potom ga je uputio na ono što će mu pomoći u tome, a to je da se stidi Allaha kao što se stidi od nekog respektovanog čovjeka u svom narodu.

To znači da čovjek svojim srcem uvijek treba osjećati Allahovu blizinu, mora biti svjestan da ga On stalno motri, a čovjek treba da se stidi pogleda Svoga Gospodara. Taj je savjet Muaz itekako prihvatio.

Jednom prilikom ga je Omer, radijallahu anhu, poslao radi nekog posla i kada je to završio, vratio se svojoj kući praznih ruku te ga žena stade koriti a on odgovori: “**Bio je sa mnom Neko Ko me je stalno motrio!**” Znači bio je Neko s njim Ko ga nije napuštao i zabranjivao mu da išta uzme. Muaz, radijallahu anhu, aludirao je na svog Gospodara, dok je njegova žena mislila da je Omer uistinu poslao nekog ko će ga pratiti i kontrolisati pa se ljudima žalila

na Omera. Ko uspije dostići ovaj stepen pobožnosti i da mu to postane navika ili običaj u većini njegovih postupaka, on se može ubrojiti u čestitite dobročinitelje koji robuju Allahu kao da Ga vide; i on je od onih dobrih koji se klone velikih grijeha i nemoralnih postupaka, iako može ponekad počiniti neki mali grijeh.

U globalu se može reći da je bogobožnost u tajnosti znak savršenstva imana koji ima veliki utjecaj na to da Allah u srcima vjernika usadi poštovanje prema onome ko uspije dostići taj stepen.

Ebu Derda, radijallahu anhu, rekao je: "Neka svaki od vas čuva da ga srca vjernika ne proklinju a da on to i ne osjeti. Neka ne čini grijeha kada se osami pa da Allah zbog toga ubaci u srca vjernika mržnju prema njemu!"

Sulejman et-Tejmi, rahimehullah, rekao je: "Kada čovjek učini grijeh u tajnosti, osvanut će i na sebi će osjetiti njegovu prezrenost." Neki pobožnjaci su rekli: "Kada čovjek učini neki grijeh prema Allahu a potom dođe svojoj braći, oni mogu vidjeti tragove grijeha na njemu. To je jedan od najvećih argumenata postojanja Boga, Kojem ne može izmaći ni jedan atom čovjekovog djela na ovom svijetu prije onog budućeg. On neće zanemariti nijedno čovjekovo djelo niti perde i zavjese mogu šta koristiti pred Njegovom moći. Sretan je samo onaj koji svoje odnose s Allahom popravi, jer ko to učini, Allah će popraviti odnose između njega i ostalih ljudi. Ko bude tražio pohvale ljudi u Allahovoj srdžbi, to će mu se vratiti kao bumerang pa će ga ljudi koji su ga hvalili početi kudit.

Ebu Džafer es-Saih, rahimehullah, prenosi nam jedan od najljepših i najupečatljivijih događaja o ovom pitanju: "Habib Ebu Muhammed bio je ozloglašeni trgovac lihvar. Jednog dana prođe pored neke djece koja su se igrala. Potom je čuo kako jedan od njih drugom reče "Eto lihvara!" Čuvši njihove riječi on razočarano pognu glavu i reče: "Gospodaru, čak si i djeci otkrio moju tajnu!" Habib se tada vratio kući i pokupio sav novac koji je imao te izgovori: "Gospodaru, ja sam zarobljenik, i ovim novcem otkupljujem sebe od Tebe, pa me oslobodi!" Ujutro rano podijeli sav novac koji je imao i prihvati se ibadeta Allahu Uzvišenom. Kada su ga na-

kon toga ista djeca vidjela, jedni drugima rekoše: "Šutite, eto Habiba, velikog pobožnjaka!" Tada se Habib rasplaka i reče: "Gospodaru! Ti nekada čovjeka uzdižeš, a nekada ga ponižavaš, samo Ti to možeš činiti."

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...i poslije loša uradi dobro djelo, ono će ga izbrisati...". Pošto je čovjeku naređeno da bude bogobožan u svom tajnom i javnom životu, i pored toga što će ponekad posrnuti u tome, pa ili će ostaviti neka naređenja ili učiniti neke zabrane, zato mu je u ovom hadisu naređeno da uradi nakon toga ono što će izbrisati taj grijeh a to je da uradi dobro djelo.

Uzvišeni je rekao:

﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ﴾

"I obavljaj namaz početkom i krajem dana, i u prvim časovima noći! Dobra djela poništavaju brđava. To je pouka za one koji pouku žele." (Hud, 114.)

U dva *Sahiha* bilježi se od Ibn Mesuda da je neki čovjek poljubio neku ženu. Potom je došao kod Vjerovjesniku, alejhis-selam, i obrazložio mu svoj slučaj. Poslanik mu nije ništa odgovorio sve dok nije objavljen spomenuti ajet. Nakon toga Vjerovjesnik, alejhis-selam, pozva čovjeka i prouči mu objavljeni ajet, nakon čega neko upita: "Da li to važi samo za njega!?" "Ne, to važi za sve ljude", odgovori Poslanik, alejhis-selam.²⁴⁹

Uzvišeni Allah u Svojoj knjizi opisao je bogobožne svojstvima koja je preporučio Poslaniku, alejhis-selam, i rekao:

﴿وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَحَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ * الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ * وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

²⁴⁹ Muslim, 42.

لِدُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرَ الدُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٣﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاءُ أَهْلِهِمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتُ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٤﴾

"I nastojte da zaslužite oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine; i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehе svoje zamole – a ko će oprostiti grijehе ako ne Allah? – i koji svjesno u grijehu ne ustraju. Njih čeka nagrada – oprost od Gospodara njihova i džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, u kojima će vječno ostati, a divne li nagrade za one koji budu tako postupali!" (Ali Imran, 133.-136.)

Uzvišeni je bogobojazne opisao kao one koji potrebitima udjeljuju, srdžbu prema ljudima savlađuju i njihova nekorektna ponašanja im praštaju. Eto, to je najviši stupanj islamskog morala, a to je i Poslanikov, alejhis-selam, savjet Muazu, radijallahu anhu. Zatim ih je Uzvišeni opisao da se: *"...kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za svoje grijehе zamole..."*, ali ne ustrajavaju u grijesima. To nam kazuje da bogobojazni ponekad mogu počiniti i velike grijehе, a to je nemoral, kao i male grijehе, a to je nasilje prema sebi, ali oni pored toga ne ustrajavaju na njima, nego se oni nakon tih prekršaja sjete Allaha, zatraže oprost od Njega i učine Mu pokajanje (tevbu), a tevba je upravo ostavljanje upornosti u grijешenju.

Allahove riječi: *"I sjete se Allaha"* znače sjete se Njegove veličanstvenosti, žestoke kazne i osvete i svega onoga što je obećao za grijehе. Sve to obavezuje da se odmah prekine s grijehom, zatraži oprost i napusti daljnje činjenje grijehа. Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الدِّينَ اتَّقُوا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾

"Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska do-dirne, sjete se, i odjednom dodu sebi." (El-A'raf, 201.)

وفي الصحيح انفرد مسلم برواية أخرى وفي الصحيحين عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا أذنب عبد ذنبا فقال رب إني عملت ذنبا فاغفر لي فقال الله علم عبدي أن له ربا يغفر الذنب ويأخذ بالذنب قد غفرت لعبدي ثم إذا أذنب ذنبا آخر إلى أن قال في الرابعة فليعمل ما شاء.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Kada čovjek učini grijeh pa rekne: 'Gospodaru moj, počinio sam grijeh pa mi oprost!' Uzvišeni Allah tada rekne: 'Moj rob zna da ima Gospodara Koji grijehe oprašta i za grijehe kažnjava. Ja ću zaista oprostiti Svom robu' Zatim čovjek ponovo učini drugi grijeh pa sve dok četvrti put Allah ne kaže: 'Neka radi šta hoće.'²⁵⁰ Tj. sve dok se bude ponašao ovako, kad god učini grijeh i zatraži oprosta od Allaha, Allah će mu opraštati.

Ibn Madža od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, merfu senedom prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

التائب من الذنب كمن لا ذنب له.

"Pokajnik od grijeha jeste kao i onaj koji nema grijeha."²⁵¹

Upitali su Hasana: "Kako da se neko od nas ne stidi svoga Gospodara, moli Ga za oprost svojih grijeha, zatim ih ponovo radi pa ga ponovo moli da mu ih oprost!?" Hasan im odgovori: "Šejtan bi volio da vas time pobijedi. Zato nemoj da vam dosadi traženje oprosta."

Omer ibn Abdulaziz u jednoj svojoj hutbi rekao je: "Ljudi! Ko od vas učini dobro djelo, neka zahvali Allahu. Ko učini hrđavo djelo, ta neka zatraži oprost od Allaha i neka se pokaje. Uvijek će biti ljudi koji će raditi djela koja im je Allah prikačio o njihove vratove i koja im je propisao!"

²⁵⁰ Muslim, 2758.

²⁵¹ Ibn Madža, 4250.

U drugom predanju stoji da je rekao: "Ljudi! Ko učini grijeh, neka se pokaje i neka zatraži oprost od Allaha; ako ponovo počini grijeh, neka se pokaje i zatraži oprost od Allaha; ako ponovo to učini, pa neka se pokaje i zatraži oprost od Allaha. To su samo grijesi koji su obješeni o vratove ljudi, a propast je u ustrajnsoti na njima." Dakle, čovjek će od grijeha počinuti samo ono što mu je već određeno.

Međutim, Uzvišeni je čovjeku dao izlaza preko kojeg će se osloboditi počinjenih grijeha. Dao mu je pokajanje i traženje oprosta (istigfar). Ukoliko primijeni ta sredstva oslobodit će se od zla grijeha, a ako ustraje u grijehu, propast će.

U *Musnedu* od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

وفي المسند من حديث عبدالله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه وسلم قال
ارحموا ترحموا واغفروا يغفر لكم ويل لأقماع القول ويل للمصرين الذين
يصرون على ما فعلوا وهم يعلمون.

"Budite milostivi, i vama će se smilovati; opraštajte, i vama će biti oprošteno; teško onima koji su pored ušiju gluhi i teško onima koji su uporni u onome što rade, a svjesni su da je to grijeh."²⁵²

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...i poslije loša djela uradi dobro, izbrisat će ga i...", moguće je da se ovdje pod dobrim djelom misli na pokajanje od dotičnog grijeha. Uzvišeni je na mnogo mjesta u Svojoj knjizi obavijestio da će onome ko se pokaje od grijeha biti oprošteno ili će biti za to nagrađen. To se vidi u slijedećim ajetima:

﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾

"Allah prima pokajanje samo od onih koji učine kakvo

²⁵² Ahmed, 6255.

brdavo djelo iz labkomislenosti, i koji se ubrzo pokaju; njima će Allah oprostiti..." (En-Nisa, 17.)

﴿وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ﴾

"Ja ću sigurno oprostiti onome ko se pokaje i uzvjeruje i dobra djela čini, i koji zatim na Pravom putu istraje."
(Ta Ha, 82.)

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا﴾

"...oni koji su se pokajali, i vjerovali, i dobro činili, njima se neće nikakva nepravda učiniti, oni će u Džennet ući." (Merjem, 60.)

﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرَ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ﴾

"...i za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole – a ko će oprostiti ako ne Allah?..." (Ali Imran, 135.)

Prenosi se da je Ibn Mesud, radijallahu anhu, rekao: "Ovaj ajet je grješnicima bolji od ovog svijeta i svega što je na njemu!"

Ibn Sirin, rahimehullah, rekao je: "Allah nam je dao ovaj ajet umjesto otkupljenja (kefareta) za grijehe koje je dao sinovima Israilovim."

Navedeni tekstovi eksplicite upućuju na to da ukoliko se čovjek iskreno pokaje Allahu i ispuni uvjete za valjanost pokajanja koje za njega važe, onda se može garantovati da je njegovo pokajanje Allah primio kao što se može garantovati da je islam primljen od nevjernika ako ga je iskreno i ispravno prihvatio. Ovo je stav većine islamskih učenjaka, a iz govora Ibn Abdulberrah, rahimehullah, razumije se da je u vezi s tim uspostavljen konsenzus.

Međutim, ima učenjaka koji smatraju da se ne može kategorički tvrditi da je nečije pokajanje primljeno, nego da se ima nada u to i da je onaj koji se čak i pokajao pod Allahovom ingerencijom, ako htjedne, oprostiti će mu ili ne. Njihov argument jesu riječi Uzvišenog:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾

“Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijeha od toga, kome On hoće...” (En-Nisa, 48.)

Iz ajeta se vidi da oprost svih grijeha ipak ovisi o krajnjoj volji Uzvišenog. Ovdje spominjemo i slijedeći ajet:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾

“O vi koji vjerujete, iskreno se pokajte Allahu, možda će vaš Gospodar preko ružnih postupaka vaših preći...” (Et-Tabrim, 8.)

﴿وَأَخْرَوْا اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾

“A ima i drugih koji su grijeha svoje priznali, i koji su djela dobra s drugim koja su hrdava izmiješali, njima će, možda, Allah oprostiti...” (Et-Tewbe, 102.)

وفي حديث عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن العبد إذا اعترف بذنبه ثم تاب تاب الله عليه.

Aiša, radijallahu anha, prenosi od Vjerovjesnika, slalallahu alejhi ve sellem: “Kada čovjek prizna svoj grijeh te se pokaje, Allah će mu oprostiti.”²⁵³

Ipak je mišljenje većine učenjaka ispravnije. Ajeti koje smo citirali ne upućuju na nekategoričnost jer Plemeniti neće nikada odbiti želju za oprostom onog koji to iskreno želi. A arapska riječ *asa* (možda), kod Allaha je vadžib (obaveza). Čak se i nagrada za vjerovanje i dobra djela navodi riječju *asa* (možda). Međutim, to ni u kojem slučaju ne ukazuje da se ne može kategorički tvrditi da će se ona i dati onima koji budu radili spomenuta djela. To se npr. obećava u slijedećem ajetu:

²⁵³ Buhari, 7/434. i Muslim, 2770.

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾

“Allahove džamije grade samo oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju i koji namaz obavljaju i zekat daju i koji se nikoga osim Allaha ne boje: oni su, nadati se, na Pravom putu.” (Et-Tewbe, 18.)

Što se tiče riječi Uzvišenog: “A oprostit će manje grijeha od toga kome hoće”, one mogu značiti da od onog koji se kaje zavisi da li će mu biti oprošteno ili ne, kako to stoji u mnogim ajetima Njegove knjige.

Možda se riječima Poslanika, alejhis-selam: “...i svako hrđavo djelo prosljedi dobrim...” aludira na nešto općenitije od pokajanja, kao što Uzvišeni kaže:

﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَىٰ مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾

“I obavljaj namaz početkom i krajem dana, i u prvim časovima noći! Dobra djela zaista poništavaju hrđava...” (Hud, 114.)

وفي الصحيحين عن عثمان أنه توضأ ثم قال رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ نحو وضوئي هذا ثم قال من توضأ نحو وضوئي هذا ثم صلى ركعتين لا يحدث فيهما نفسه غفر له ما تقدم من ذنبه.

U dva *Sahiha* stoji da je Osman, radijallahu anhu, jedne prilike uzeo abdest i prisutnima se obratio rekavši: “Vidio sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da ovako uzima abdest kako sam ja abdestio pa je nakon toga rekao: “Ko se abdesti poput mog abdesta, a zatim klanja dva rekata u kojima je potpuno prisutan, bit će mu oprošteni raniji grijesi.”²⁵⁴

وفي الصحيحين عن أنس قال كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم فجاء رجل فقال يا رسول الله إني أصبت حدا فأقمه علي قال ولم يسأله عنه فحضرت

²⁵⁴ Buhari, 1/252. i Muslim, 227.

الصلاة فصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم فلما قضى النبي صلى الله عليه وسلم قام إليه الرجل فقال يا رسول الله إني أصبت حدا فأقم في كتاب الله قال أليس قد صليت معنا قال نعم قال فإن الله قد غفر لك ذنبك أو قال حدك.

U dva *Sahiha* prenosi se od Enesa, radijallahu anhu, da je rekao: "Bio sam kod Vjerovjesnika, alejhis-selam, kada je došao neki čovjek i rekao: 'Allahov Poslaniče! Zaslužio sam hadd pa ga izvrši nada mnom!' Poslanik ga nije upitao o kakvom se grijehu radi. Nastupi vrijeme namaza i taj je čovjek klanjao s Vjerovjesnikom, alejhis-selam. Kada je Poslanik, alejhis-selam, završio namaz, on ponovo pride Poslaniku i reče: 'Allahov Poslaniče! Zaslužio sam hadd pa primijeni nada mnom Allahovu knjigu!' Poslanik ga upita: 'Zar ti nisi sad klanjao sa nama?' Čovjek odgovori: 'Jesam.' Poslanik mu reče: 'Zaista ti je Allah oprostio taj grijeh', ili je rekao hadd tvoj."²⁵⁵

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال أرأيتم لو أن نهرا بباب أحدكم يغسل فيه كل يوم خمس مرات هل يبقى من درنه شيء قالوا لا يبقى من درنه شيء قال فذلك مثل الصلوات الخمس يمحوها الله بهن الخطايا.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radiallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Šta mislite o tome da je rijeka ispred vrata nekoga od vas te da se on u njoj pet puta dnevno kupava, da li bi na njemu ostalo prljvaštine?" Rekoše: "Ne bi ostalo na njemu nimalo nečistoće." Poslanik reče: "To je primjer pet dnevnih namaza kojima Allah briše grijehe."²⁵⁶

وفي صحيح مسلم عن عثمان عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من توضأ فأحسن الوضوء خرجت خطاياه من جسده حتى تخرج من تحت أظفاره. وفيه عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ألا أدلكم على ما يمحو

²⁵⁵ Buhari, 12/133. i Muslim, 2764.

²⁵⁶ Buhari, 2/11. i Muslim, 667.

الله به الخطايا ويرفع به الدرجات قالوا بلى يا رسول الله قال إسبغ الوضوء على المكاره وكثرة الخطا إلى المساجد وانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلكم الرباط فذلكم الرباط.

U Muslimovom *Sabihu* prenosi se od Osmana, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko se abdesti pa se potom okupa, grijesi će tako napuštati njegovo tijelo da će mu čak i ispod nokata izlaziti."²⁵⁷

U istom *Sabihu* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Hoćete li da vas uputim na ono zbog čega Allah prašta grijehe i uzdiže na visoke stepene!?" Prisutni odgovoriše: "Dakako, Allahov Poslaniče!" "To je: upotpunjavanje abdesta u teškim situacijama, mnogobrojni koraci ka džamiji, iščekivanje namaza za namazom; i to je prava srčanost i neustrašivost, ta to vam je ribat, bdijenje na Allahovu putu, ta to vam je bdijenje na Allahovu putu."²⁵⁸

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من صام رمضان إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه ومن قام رمضان إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه ومن قام ليلة القدر إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه.

U dva *Sabiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko isposti ramazan vjerujući da je to obaveza i nadajući se nagradi za to, oprostit će mu se prijašnji grijesi, ko provede Lejletul-kadr u iskrenoj vjernosti računajući na stjecanje njenih blagodati, oprostit će mu se prijašnji grijesi".²⁵⁹

وفيهما عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من حج هذا البيت فلم يرفث ولم يفسق خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه.

²⁵⁷ Muslim, 245.

²⁵⁸ Muslim, 251.

²⁵⁹ Buhari, 3/115. i Muslim, 756.

وفي صحيح مسلم عن عمرو بن العاص عن النبي صلى الله عليه وسلم قال
إن الإسلام يهدم ما كان قبله وإن الهجرة تهدم ما كان قبلها وإن الحج يهدم ما
كان قبله.

Također, u dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko hodočasti ovu Kuću i za vrijeme tog hodočašća ne bude govorio bestidne riječi i spolno općio bit će očišćen od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila."²⁶⁰

U Muslimovom *Sahihu* od Amra bin el-Asa prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Islam, hidžra i hadž brišu (anuliraju) ono što je bilo prije njih, tj. grijeha."²⁶¹

U istom *Sahihu* od Ebu Katade prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, o postu na dan Ašure rekao: "Nadam se da će za njega Allah oprostiti grijeha za prošlu godinu." A za post na dan Arefata Vjrovjesnik, alejhis-selam, je rekao: "Nadam se da će Allah njime oprostiti grijeha prošle i slijedeće godine."²⁶²

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko kaže svakog dana po sto puta: 'Subhanellahi ve bi hamdihi' ('Slavljen je Allah i hvale dostojan'), grijesi će mu biti pobrisani, pa makar ih bilo koliko i morske pjene."²⁶³

من قال سبحان الله وبحمده في كل يوم مائة مرة حطت خطاياہ وإن كانت
مثل زبد البحر وفيهما عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من قال لا إله إلا
الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيى ويميت وهو على كل شيء
قدير في يوم مائة مرة كانت له عدل عشر رقاب وكتبت له مائة حسنة ومحيت

²⁶⁰ Buhari, 4/20. i Muslim, 1350.

²⁶¹ Muslim, 121.

²⁶² Muslim, 1162.

²⁶³ Buhari, 11/206. i Muslim, 2692.

عنه مائة سيئة وكانت له حرزا من الشيطان يومه ذلك حتى يمسي ولم يأت أحد بأفضل مما جاء به إلا أحد عمل أفضل من ذلك.

Također, u dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko svakog dana po sto puta kaže: *Lailahe illellahu vahdehu la šerikeleh lehul mulku velehul hamdu juhji ve jumitu vehuve ala kulli šej in kadir* ('Nema boga osim Allaha Jedinog koji nema sudruga, on je Vladar, On je hvale dostojan, On oživljava i usmrćuje i On je svemoćan') imat će nagradu kao da je oslobodio deset robova, upisat će mu se stotinu dobrih djela a izbrisat će mu se stotinu hrdavih i to će mu biti zaštita od šejtana sve do sumraka. Niko tog dana ne može od njega nešto bolje uraditi osim onog koji to izgovori više puta."²⁶⁴

Mnogobrojni su hadisi koji govore o tome a oduljili bismo s ovom knjigom ako bismo ih sve spomenuli.

Učenjaci su se ovdje razišli oko dva pitanja:

- da li dobra djela brišu i velike i male grijehе ili samo male? Neki smatraju da ona brišu samo male grijehе. Taj stav prenosi se od Ataa i drugih prethodnika koji kao argument spominju gore navedeni hadis o abdestu u kojem se govori da on briše male grijehе...;

- što se tiče velikih grijehа, za njihovo brisanje nužno je pokajanje jer je Uzvišeni naredio ljudima da se pokaju, a ko to ne učini smatra se nasilnikom.

Učenjaci islamskog umeta saglasni su oko toga da je pokajanje farz i da se farzovi izvršavaju s nijetom. Prema tome, ako bismo prihvatili da se veliki grijesi brišu abdestom, namazom i ostalim temeljima islama, onda ne bi bilo potrebe činiti tevbu. Međutim, ovaj zaključak je neprihvatljiv na osnovu konsenzusa. Također, ako bismo rekli da se veliki grijesi brišu farzovima onda ni kome ko izvrši farzove ne bi ostao ni jedan grijeh zbog kojeg bi

²⁶⁴ Buhari, 11/201. i Muslim, 2691.

trebao biti kažnjen u vatri. Ovaj stav liči mišljenju murdžija pa se i on odbacuje.

Ovaj stav navodi Ibn Abdulberr, rahimehullah, u svom djelu *Et-Temhid*. On čak navodi i konsenzus islamskih učenjaka o ovom stavu. Dokazuje ga nekim hadisima kao npr. ovim: "Pet dnevnih namaza, džuma do džume, ramazan do ramazana, brišu grijehе ukoliko se ne počinu veliki."²⁶⁵ Ovaj hadis bilježi se u dva *Sahiha* od Ebu Hurejre.

Ovo je zaista dokaz da velike grijehе ne brišu spomenuti farzovi.

Ibn Atijja, rahimehullah u svom Tefsiru u vezi sa značenjem spomenutog hadisa navodi dva mišljenja:

- prvo: mišljenje većine islamskih učenjaka koji smatraju da je klonjenje velikih grijehа uvjet da bi spomenuti farzovi izbrisali male grijehе. Ukoliko se veliki grijesi ne apstiniraju, spomenuti farzovi neće izbrisati ni jednu vrstu grijehа;

- drugo: mišljenje nekih učenjaka koji smatraju da farzovi općenito brišu male grijehе i da ne brišu velike ako se nađu. Međutim, uvjetuje se kod toga pokajanje od malih grijehа i neustrajavanje na njima. Ovo mišljenje preferirao je i prenio Hazzak.

Ibn Atijjine riječi: "Uvjet je pokajanje od malih grijehа i neustrajavanje na njima", čime se njima želi reći da ako se ustraje u činjenju nekog malog grijehа, da on tada postaje velikim i da ga onda ne mogu izbrisati dobra djela. Prvo mišljenje koje je naveo je čudno. Od našeg pravника Ebu Bekra Abdulaziza bin Džafera prenosi se slično mišljenje.

U Muslimovom *Sahihu* od Osmana, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Kojeg god muslimana zatekne neki od dnevnih namaza, te on uzme abdest i okupa se, i skrušeno upotpuni sav namaz, to će mu pobrisati grijehе koje je učinio prije tog namaza, ukoliko nije počinio veliki grijeh, i tako

²⁶⁵ Muslim, 233.

će biti dokle god je živ!”²⁶⁶

Neki muhaddisi i drugi smatraju da spomenuta dobra djela brišu čak i velike grijehе. U njih spada i Ibn Hazm, rahimehullah. Upravo je na to Ibn Abdulberr, rahimehullah, u svojoj knjizi *Et-Temhid* aludirao u svojoj kritici, kada je rekao: “Nisam htio da o ovome govorim u ovom poglavlju, da nije mišljenje onog čovjeka.”²⁶⁷ Pobojavao sam se da se neće neka neznalica povesti za njim te će se odati velikim grijesima vjerujući da će ih dnevnim namazima iskupiti bez kajanja, traženja oprostа ili pokajanja; od Allaha tražim zaštitu i pomoć.”

Rekoh: “Slično tome će se naći i u govoru nekih muhaddisa koji se odnosi na abdest i druga pitanja.” To ćemo naći i u govoru Ibn Munzira, kada govori o provođenju Lejletul-kadra u ibadetu. Rekao je: “Nadati se da će onome koji probdije ovu noć u ibadetu biti oprošteni svi grijesi, i veliki i mali.” Međutim, ako oni smatraju da će se onome koji izvrši islamske dužnosti, a u isto vrijeme je ustrajan u velikim grijesima, apsolutno oprostiti veliki grijesi, onda je to apsolutno netačno. Ta netačna konstatacija jeste nešto što je nužno poznato u vjeri. I to je toliko jasno da se ne treba pojašnjavati. Međutim, ako pod tim aludiraju na onog koji je napustio ustrajnost na velikim grijesima, a u isto vrijeme izvršava farzove, ali nije učinio tovbu niti se kaje za ono što je uradio od grijehа, da će mu tim apstiniranjem velikih grijehа biti sve oprošteno, dokazujući to ajetom:

﴿إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفُرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾

“Ako se budete klonili velikih grijehova, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto”²⁶⁸ (En-Nisa, 31.), oni smatraju da riječ sejj'iat spomenuta u citiranom ajetu obuhvata i velike i male grijehе i da se mali grijesi brišu apstiniranjem velikih, i to bez nakane i nijeta.

²⁶⁶ Muslim, 228.

²⁶⁷ Misli se na Ibn Hazma ez-Zahirija.

²⁶⁸ Ovdje se završava misao Ibnul-Munzira.

Taj svoj stav dokazuju time da je Allah obećao vjernicima i bogobožnima oprost i brisanje grijeha, i to je spomenuto na mnogo mjesta u Kur'anu. Onaj ko postupi tako spada u bogobožne jer čini farzove i kloni se velikih grijeha. Apstiniranje velikih grijeha ne zahtjeva nijet. Ovo bi se mišljenje načelno moglo prihvatiti.

Prihvatljivije je mišljenje većine islamskih učenjaka koji smatraju da se veliki grijesi ne mogu oprostiti bez tevbe (pokajanja). Uzvišeni je rekao: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ "...a oni koji se ne pokaju – pravi su nasilnici." (El-Hudžurat, 11.)

Ashabi poput Omera, Alije i Ibn Mesuda, radijallahu anhum, protumačili su da tevba znači kajanje. Neki su je protumačili na taj način da znači čvrstu odluku da se ne vrati ponovo dotičnom grijehu. O ovom pitanju nije poznata dilema kod ashaba, a također ni kod tabiina niti onih koji su došli poslije njih.

Što se tiče ajeta koji govore o oprostima i brisanju grijeha bogobožnima kao npr.:

﴿إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ﴾

"...ako se budete Allaha bojali, On će vam sposobnost darovati pa ćete istinu od neistine moći rastaviti i preko ružnih postupaka vaših će preći i oprostiti vam..." (El-Enfal, 29.)

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا﴾

"...ko se bude Allaha bojao – On će preko ružnih postupaka njegovih preći i još mu veliku nagradu dati" (Et-Talak, 5.), oni ne pojašnjavaju svojstva bogobožnosti niti definišu dobro djelo gdje načelno spada i iskrena tevba. Prema tome, ko se ne pokaje od grijeha nasilnik je i ne može biti od bogobožnih.

U ajetima sure Ali Imran pojašnjena su svojstva bogobožnosti zbog kojih će biti oprosteno onima koji se okite njima i zbog kojih će biti uvedeni u Džennet. Među tim svojstvima nalaze se i traženje oprosta za grijeha i neustrajavanje na grijesima. Znači ne garantuje se brisanje i oprost grijeha onima koji se ne okite spomenutim svojstvima. Allah opet najbolje zna.

Da se veliki grijesi ne praštaju bez iskrenog pokajanja i da će

se biti kažnjeno zbog njih ako se ne pokaje od njih, potvrđuje i hadis Ubade ibn Samita, radijallahu anhu, u kojem on veli:

كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بايعوني على أن لا تشركوا بالله شيئاً ولا تسرقوا ولا تزنيوا وقرأ عليهم الآية فمن وفي منكم فأجره على الله ومن أصاب من ذلك شيئاً فعوقب به فهو كفارة له ومن أصاب من ذلك شيئاً فستره الله عليه فهو إلى الله إن شاء عذبه وإن شاء غفر له خرجاه في الصحيحين.

“Kada smo jedne prilike bili kod Allahovog Poslanika, alejhis-salam, rekao nam je: 'Položite mi prisegu da Allahu nikog nećete pridruživati, da nećete krasti, da nećete blud činiti', a potom im je proučio ajet i rekao: 'Ko ovo od vas ispuni, Allah će ga nagraditi, a ko prekrši nešto od toga pa bude kažnjen, to će mu biti otkup (za počinjeni grijeh); a ko učini nešto od toga te mu to Allah prekrije, On će o tome odlučiti, ako htjedne kaznit će ga, a ako htjedne oprostiti će mu.’”²⁶⁹ Hadis je zabilježen u dva *Sahiha*.

وفي رواية لمسلم من أتى منكم حدا فأقيم عليه فهو كفارته.

U predanju imama Muslima stoji: “Ko poćini od vas neki grijeh za koji je propisan hadd pa se nad njim izvrši, to će mu biti otkup za poćinjeni grijeh.”

Ovo je jasan dokaz da su šerijatske kazne otkupi za grijehe.

Imam Šafija, rahimehullah, kaže: “U vezi s ovim poglavljem koje govori o tome da su šerijatske kazne otkupi za grijehe nisam ćuo ljepši hadis od ovog.”

Poslanikove rijeći: “Pa bude kažnjen” obuhvataju sve vrste šerijatskih kazni, kao što su fiksne (hudud) nefiksne (t’azir), kaderske kao što su nesreće, bolesti i bolovi. Od Poslanika, alejhis-salam, se vjerodostojnim predanjem prenosi da je rekao: “Svaka teškoća, bolest, briga i tuga pa čak i ubod trna koje zadese musli-

²⁶⁹ Buhari, 1/64. i Muslim, 1709.

mana bit će otkup za njegove grijehе kod Allaha.”²⁷⁰

Ibn Džerir et-Taberi navodi u vezi s ovim pitanjem razilaženje islamskih učenjaka, preferirajući da je samo izvršenje šerijatske kazne nad nekim otkup za taj grijeh i potcjenjujući uveliko mišljenje koja su suprotna spomenutom.

Rekoh: “Prenosi se od Seida ibnul-Musejjeba i Safvana ibn Sulejma da se samo izvršenje šerijatske kazne nad nekim bez tevbе ne može smatrati otkupom za počinjeni grijeh.” Ovo mišljenje preferirali su neki postklasici, kao npr. El-Begavi, Ebu Abdullah ibn Tejmija u njihovim tefsirima, a to je mišljenje i Ibn Hazma. Prvo mišljenje pak zastupaju Mudžahid, Zejd bin Eslem, Sevri i Ahmed.

Što se tiče hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, u njemu stoji: “Ne znam da li su šerijatske kazne čišćenje od grijehа za one nad kim se izvrše ili nisu?!” Predanje bilježi Hakim i drugi. Međutim, Buharija ga je kritikovao i rekao da nije potvrđen. To predanje jeste jedno od Zuhrijeviћ mursela i ono je slabo. Abdurrezak je pogriješio kada je pokušao spojiti njegov lanac jer se od Poslanika, alejhis-selam, prenosi potvrđenim predanjem da je rekao: “Šerijatske kazne su otkup (za počinjeni grijeh).”²⁷¹

Oni koji smatraju da šerijatske kazne ne brišu počinjene grijehе svoj stav dokazuju ajetom koji se odnosi na razbojništvo u kojem se kaže: *﴿ذَٰلِكَ هُمۡ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَهُمۡ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۖ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا ۖ مِنَ قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا عَلَيْهِمۡ﴾* *..to im je poniženje na ovom svijetu, a na onom svijetu čeka ih patnja velika, ali ne i za one koji se pokaju prije nego što ih se domognete...* (El-Maide, 33.-34.) Ajet eksplicitno govori o tome da će razbojnici imati dvije kazne: ovosvjetsku i onosvjetsku. Međutim, toj tvrdnji može se replicirati da navođenje ili spominjanje ovosvjetske i onosvjetske kazne ne obavezuje da će se obje izvršiti.

Što se tiče izuzimanja onoga od te kazne koji se pokaje, to se

²⁷⁰ Buhari, 10/103. i Muslim, 2573.

²⁷¹ *Tarihul-Kebir*, 1/153.

samo odnosi na dunjalučku kaznu, jer ahiretska kazna spada s tevbom svejedno bilo to prije ili poslije hvatanja razbojnika.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...a ako učini nešto od toga te mu to Allah prekrije, On će o tome odlučiti, ako htjedne kaznit će ga, a ako htjedne, oprostit će mu", jasno govore da onaj ko se sretne s Allahom s velikim grijesima pod Njegovom je ingerencijom. Taj hadis u isto vrijeme ukazuje da samo praktikovanje islamskih načela ne iskupljuje niti briše velike grijehe, jer većina muslimana praktikuju islamska načela, a naročito oni kojima je Poslanik, alejhis-selam, dao prisegu.

Međutim, iz kur'anskih i hadiskih tekstova koji se odnose na ovo pitanje razumije se da pod tu ingerenciju ne potpadaju oni koji su se pokajali Allahu od tih grijeha i kojima je Allah oprostio te grijehe. Pod tom ingerencijom onda ostaju samo oni koji se nisu pokajali od svojih grijeha.

Da je ova tvrdnja ispravna, svjedoči i činjenica da Uzvišeni Allah na ovom svijetu nije propisao obavezni otkup za počinjeni veliki grijeh već se to odnosi samo na one manje grijehe kao što je slučaj s čovjekom koji spolno opći sa svojom suprugom u vrijeme iddeta od zihara, ili u vrijeme menstruacije, kako nam to prenosi Ibn Abbas, radijallahu anhu, u jednom hadisu, a kojeg su prihvatili imam Ahmed i drugi, ili kao što je to slučaj s izostavljanjem nekih hadžskih dužnosti ili činjenjem nekih hadžskih prekršaja. Za to su propisane četiri vrste otkupa: hedj (žrtva), oslobađanje roba, sadaka i post. Zato se kod većine islamskih učenjaka ne obavezuje otkup (kefaret) za namjerno ubistvo niti za lažnu i namjernu zakletvu.

U Muslimovom *Sabihu* prenosi se od Ibn Omera, radijallahu anhuma, da je jednom udario svog roba te ga je nakon toga odmah oslobodio. Potom je rekao: "Ja za ovo nemam nagrade ni ovoliko, pokazujući na jedno drvce. Čuo sam Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao: 'Ko ošamari ili udari svog roba, njegov otkup za to jes-

te da ga oslobodi.”²⁷²

Ako neko kaže da se za spolno općenje u ramazanu naređuje kefarec (otkup), a da je mršenje uz ramazana, kao što je poznato, veliki grijeh, reći će mu se: “Taj kefarec nije naređen zbog mršenja nego zbog kršenja ramazanske svetosti spolnim općenjem. Tako npr. ako bi se neko omrsio u ramazanu bez opravdana razloga pa potom spolno općio, bio bi dužan učiniti kefarec kod imama Ahmeda, zbog onog što smo rekli.

Ono što potvrđuje da praktikovanje vjerskih obaveza briše samo male grijeha jeste i hadis kojeg bilježi Buharija od Huzejfe, radijallahu anhu, gdje on veli: “Dok smo sjedili kod Omera, upitao nas je: ‘Koji od vas pamti riječi Allahovog Poslanika, alejhis-selam, o smutnji?’ Rekao sam: ‘Iskušenja čovjekova u njegovoj porodici, imetku, djeci i komšiji otklanjaju namaz, milostinja, naređivanje dobra i odvrćanje od zla.’ Omer mu odgovori: ‘Nisam te o tome pitao.’”²⁷³ Značenje ovog hadisa bilježi i Muslim.

Što se pak tiče riječi Poslanika, alejhis-selam, upućenih onome koji je rekao da je zaradio hadd i zatražio da ga izvrši nad njim, pa ga je potom Poslanik, alejhis-selam, ostavio dok ne klanja, a zatim mu rekao: “...zaista ti je Allah oprostio taj grijeh...”, eksplicite ne upućuju da se odnose i na neke velike grijeha, jer Allahove su granice Njegove zabrane, kako se to jasno vidi iz slijedećeg ajeta:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾

“A onoga ko se bude protiv Allaha i Poslanika Njegovog dizao i preko granica Njegovih propisa prelazio – On će u vatru baciti, u kojoj će vječno ostati; njega će-ka sramna patnja.” (En-Nisa, 14.)

Međutim, ako bismo i prihvatili da je hadd kojeg je dotični čovjek zaslužio bio veliki grijeh, ipak je taj čovjek došao kao pokajnik koji se je potpuno predao i pomirio da se nad njim izvrši

²⁷² Muslim, 1657.

²⁷³ Buhari, 2/8. i Muslim, 144.

kazna. Kajanje je tevba a tevba bez sumnje briše grijehe.

Prenose se neka predanja kojima se dokazuje da velike grijehe brišu neka dobra djela. Međutim, u biti u njima nema dokaza za to, jer svi koji su u njima spomenuti bili su iskreni pokajnici koji su učinili tevbu od grijeha koje su počinili. Njihovo prvo pitanje bilo je o djelima koja približavaju Allahu poslije tevbe kako bi njima potpuno izbrisali svaki trag tog grijeha. Allah je uvjetovao za primanje tevbe i oprost grijeha činjenje dobrih djela. Uzvišeni je rekao: ﴿فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَغَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾ *“A onaj koji se bude pokajao, i koji bude vjerovao, i koji bude dobra djela činio, on će postići ono šta je želio.”* (El-Kasas, 67.) Ovo je dokaz onima koji smatraju da će i onaj koji se pokaje poslije tog pokajanja biti u Allahovoj ingerenciji. Zbog toga su mnogi prethodnici strahovali.

To potvrđuje i ova izreka Ibn Mesuda, radijallahu anhu: “Pravi vjernik svoje grijehe vidi poput brda za koje se boji da ne padne na njega, a pokvarenjak svoje grijehe vidi poput muhe koja sleti na njegov nos pa je otjera ovako (rukom).” Hadis bilježi Buharija.²⁷⁴

Prethodnici su sumnjali u svoja djela i pokajanja. Bojali su se da ne budu primljena kod Allaha. To je u njima izazivalo veliku bojazan i upornost u činjenju dobrih djela.

Hasan, rahimehullah, rekao je: “Zatekao sam ljude koji kada bi podijelili čitavo brdo zlata to im ne bi smirilo strah kojeg su osjećali u svojim srcima od grijeha.”

Najprihvatljivije je, a Allah opet najbolje zna, o ovom pitanju, tj. o pitanju brisanja grijeha dobrim djelima da se ne može prihvatiti da puko obavljanje islamskih obaveza briše velike grijehe kao što se brišu mali grijesi uzdržavanjem od velikih. Međutim, ako se pod tim misli da će se možda na Sudnjem danu vršiti sravnjavanje između velikih grijeha i nekih dobrih djela i da će se izbrišati veliki grijeh dobrim djelom koje mu odgovara i anulirati dobro

²⁷⁴ Buhari, 11/102.

djelo pa će se poništiti nagrada za njega, onda je to moguće da se desi.

Naprijed smo već spomenuli slučaj Ibn Omera kada je oslobodio svog roba koga je ošamario, a potom rekao: Ja za to nemam nikakve nagrade jer je to bio samo otkup za njegov grijeh koji se ne smatra velikim grijehom. Pa šta onda reći za djelo kojim se čovjek otkupljuje za učinjeni veliki grijeh!

Također je spomenuto mišljenje da loše djelo briše i anulira neko od dobrih djela koje mu odgovara tj. poništava nagradu tog djela.

Ako je ovakva stvar s malim grijesima, kakva je tek onda s velikim. Neki veliki grijesi anuliraju dobra djela koja ih ne podržavaju. Tako npr. prigovaranje i uvrede kvare sadaku a poslovanje s kamatom kvari džihad, kako to tvrdi Aiša, r.a. kao što i neklanjanje ikindija-namaza poništava dobra djela tog dana. Prema tome, onda se ne može nijekati da sve to ne poništava nagradu djela koja brišu velike grijehe.

Čini se da će se tu odvijati proces sravnjavanja između dobrih i loših djela. Zatim će se poništiti dobra djela u skladu s lošim. Potom će se pogledati šta je ostalo nakon tog sravnjavanja. Ova konstatacija slaže se s mišljenjem da onome kome pretegnu dobra djela loša, pa makar samo za jedno dobro djelo, on će biti nagrađen samo za to dobro djelo, a ostala njegova dobra djela bit će kompenzacija za loša. Nasuprot tom mišljenju jeste mišljenje prema kojem će čovjek biti nagrađen za sva svoja dobra djela, a njegova će se loša djela poništiti kao da nisu ni postojala. To se odnosi na velike grijehe, a male grijehe pobrisat će dobra djela uz ostajanje nagrade za njih, kao što je rekao Poslanik, alejhis-selam, u ovom hadisu: "Hoćete li da vas uputim na ono zbog čega Allah briše grijehe i podiže stepene? To je: upotpunjavanje abdesta u teškoćama, mnogobrojni koraci ka džamiji i iščekivanje namaza za namazom."²⁷⁵ Hadis je potvrdio da spomenuta djela brišu grijehe i

²⁷⁵ Muslim, 251 od Ebu Hurejre.

podizhu stepene. Slično stoji i u ovom hadisu: “

“Ko kaže: 'La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh' sto puta, Allah će mu upisati sto dobrih djela a pobrisati sto loših i imat će nagradu kao da je oslobodio deset robova.”²⁷⁶ Hadis ukazuje da zikr briše grijeha i udvostručuje nagradu onome ko ga upražnjava.

Ista je stvar i s pokajnikom koji se pokaje iskrenom tevbom, Allah mu ostavlja njegova dobra djela, kao što se kaže u ovim ajetima:

﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ * أُولَٰئِكَ الَّذِينَ تَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصَّادِقُ الَّذِي كَانُوا يُوْعَدُونَ

“...a kad dospije u muževno doba i kad dostigne četrdeset godina, on rekne: “Gospodaru moj, dozvoli mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni i roditeljima mojim, i pomози mi da činim dobra djela kojima ćeš zadovoljan biti, i učini dobrim potomke moje; ja se, zaista, kajem i odan sam Tebi. Eto, od takvih ćemo Mi dobra djela koja su radili primiti, a preko ružnih postupaka njihovih preći; od stanovnika Dženeta će oni biti, istinito obećanje koje im je dano ćemo im ispuniti.” (El-Abkaf, 15.-16.)

﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصَّادِقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوَّلِيكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ * هُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ * لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ

“A onaj koji donosi Istinu i oni koji u nju vjeruju, oni su bogobojažni, sve što zažele, u Gospodara svoga će naći, to će biti nagrada onima koji su dobra djela činili; da bi Allah preko ružnih postupaka njihovih prešao, i da bi ih za lijepa djela koja su radili nagradio.” (Ez-

²⁷⁶ Buhari, 6/238, Feth od Ebu Hurejre i Muslim, 2691.

Zumer, 33.-35.)

Pošto je Uzvišeni ovu vrstu ljudi opisao bogobojažnošću i dobročinstvom, to nam govori da oni nisu od onih koji su ustrajni na grijesima nego da su oni koji se kaju.

Uzvišeni veli: *"Da bi Allah preko ružnih postupaka njihovih prešao, i da bi ih za lijepa djela koja su radili nagradio."* (Ez-Zumer, 35.) U te ružne postupke ulaze i veliki grijesi jer su oni, ustvari, najružniji postupci.

Uzvišeni Allah, kaže: *"...ko se bude Allaha bojao – On će preko ružnih postupaka njegovih preći i još mu veliku nagradu dati."* (Et-Talak, 5.) Ovdje je bogobojažnost, koja obuhvata izvršavanje vjerskih obaveza i klonjenje zabrana, učinjena uzrokom za brisanje grijeha i uveličavanje nagrade.

Uzvišeni Allah obavještava nas da vjernici koji razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje govore:

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِنْسَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾

"Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: 'Vjerujte u Gospodara vašeg!' – i mi smo mu se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijeha naše i pređi preko hrdavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima." (Ali Imran, 193.)

Zatim nas je Uzvišeni Allah obavijestio da im je uslišao njihove molbe, hrdave im postupke oprostio i u Džennet ih uveo.

Njegove riječi: *"...oprosti nam grijeha i pređi preko hrdavih postupaka naših..."* napravile su razliku između grijeha i hrdavih postupaka. Uz grijeha je spomenuo oprost a uz hrdave postupke brisanje.

Možda će neko reći da se *sejjiat* odnosi samo na male grijeha a *zunub* na velike. *Sejjiat* se brišu jer je Allah za njih propisao kefarete na ovome svijetu i to šerijatske i kaderijske, dok za *zunub* (velike grijeha) treba tražiti oprosta kako bi se onaj koji ih upražnjava spasio od njihova zla. Ili možda se može reći da oprost i brisanje imaju slična značenja jer se za oprost kaže da znači prekriva-

nje grijeha ili da znači zaštitu od grijeha putem njihova prekrivanja. Zato se ono što prekriva i štiti glavu u ratu naziva šljemom. Allah nas je obavijestio o melekima da oni za vjernike koji se kaju traže oprost i zaštitu od grijeha i, konačno, brisanje te vrste grijeha koje su počinili, jer osnovno značenje riječi el-kufr jeste prekrivanje i pokrivanje.

Neki od savremenih učenjaka prave razliku između ta dva pojma. Brisanje kod njih predstavlja uklanjanje tragova grijeha kao da oni ne postoje. Oprost uključuje i Allahovu naklonost i simpatije prema čovjeku. Ovo mišljenje je diskutabilno. Ova dva pojma se mogu tumačiti i tako da oprost grijeha pretvora iste u dobra djela, a brisanje ih samo uklanja. Ovo je također diskutabilno. Vjerodostojno se prenosi da će grijesi koji za sobom povlače kaznu u Džehennemu biti pretvoreni u dobra djela. Pozitivni postupci kao svoju posljedicu u najmanju ruku imaju brisanje grijeha. To nas dovodi do nove dvije činjenice:

1. Oprost slijedi samo ako se kazna i odmazda ne dese, jer je to potpuna zaštita od posljedica grijeha. Brisanje (grijeha) može da uslijedi i nakon kazne. Sve ovosvjetske nesreće brišu grijehe. To su kazne. Isto tako, amnestija može da bude izvršena uz kaznu ili bez nje, a također i milost.

2. Postupci koji brišu grijehe imaju za cilj samo brisanje grijeha. Nikakvu dodatnu nagradu oni ne povlače za sobom. Najčešće ti postupci bivaju potpuno suprotstavljeni nahođenima duše i mukotrpnosti, kao što je izbjegavanje velikih grijeha uslijed čega Uzvišeni Allah briše male grijehe.

* * *

Djela koja za sobom povlače oprost grijeha su sva ostala djela. Ona u isto vrijeme opraštaju grijehe i povlače dodatnu nagradu, kao što je zikr zbog kojeg se upisuju dobra djela i brišu loša. Na ovaj način možemo da napravimo razliku između djela koja brišu grijehe i drugih djela.

Kada se brisanje grijeha i oprost pripišu Allahu, tada nema razlike između ta dva pojma. Ako bismo prihvatili pređašnje prvo

objašnjenje, opet postoji razlika između ta dva pojma. A u prilog drugom objašnjenju idu dvije stvari:

1. Ono što Ibn Omer rekao prilikom oslobađana roba koji ga je udario: "Ja nemam nikakvu nagradu zato što te oslobađam", objašnjavajući svoj postupak kao keffaret (čin kojim se želi iskupiti za počinjeni grijeh).

2. Sve ovodunjalučke nesreće su stvari koje brišu grijehe.

Mnogi ashabi i ulema iz prvih generacija rekli su da nema nagrade u izvršavanju keffareta, a manji dio njih smatra da tu postoji nagrada.

U hadisu o snu keffareti su protumačeni kao upotpunjivanje abdesta u teškim situacijama, privrženost namazu. Rekao je: "Ko uradi to živjet će u dobru i umrijet će u dobru, a imat će grijeha kao na dan kada ga je majka rodila".²⁷⁷

* * *

Sve to s tim što ona brišu grijehe i podižu stepene i što se za njih dobiva nagrada, jer mi velimo da se u jednom djelu mogu spojiti dvije stvari, s jednom se dižu stepeni a s drugom brišu grijesi.

Primjera radi, sâm abdest povlači za sobom određenu nagradu. Međutim, njegovo upotpunjavanje, npr. na velikoj hladnoći jeste jedna vrsta bolova koje duše osjeća na ovom svijetu i zato se on u takvoj situaciji smatra otkupom. Međutim, u normalnim situacijama zbog njega se opraštaju grijesi kao što se opraštaju zbog zikra i drugih ibadeta.

Isti je slučaj i sa pješačenjem radi zajedničkog namaza. Ono je čin kojim se približava Bogu i koji se nagrađuje. Međutim, umor, poteškoća i bol koje duša trpi zbog njega smatraju se otku-

²⁷⁷ Dio podužeg hadisa o Budućem svijetu. Bilježe ga Tirmizi, 3235 i Ahmed, 5/243. Vjerodostojan je.

Hafiz Ibn Redžeb je napisao opširan komentar ovog hadisa u posebnoj djelu koje je dostupno čitaocima.

pom. Isto se može reći i za zadržavanje osobe u džamiji radi iščekivanja namaza i njeno sprečavanje od uobičajenih izlazaka na mjesta kojima žudi radi stjecanja dunjaluka ili rasonode. S te strane, sve to duši teško pada pa se smatra da je to otkup (kefaret).

Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "S jednim korakom onom koji ide u džamiju Allah podiže stepene, a s drugim mu briše grijeh."²⁷⁸ Ovaj hadis podupire ono što smo naveli kao i to da ono čime se brišu grijesi nije isto kao i ono s čime se podižu stepeni. Allah najbolje zna.

Dakle, u jednom dijelu se može naći ono što briše grijehe i što podiže stepene s dva aspekta. U svakom slučaju to se opisuje sa oba svojstva. Zato nema nikakve kontradiktornosti u tome da se u isto vrijeme nazove otkupom, uveličavanjem nagrade i podizanjem stepena.

Zato je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

الصلوات الخمس والجمعة إلى الجمعة ورمضان إلى رمضان مكفرات لما بينهن ما اجتنبت الكبائر.

"Pet dnevnih namaza, džuma do džume, ramazan do ramazana, brišu hrdave postupke ako se uzdrži od velikih grijeha."

U prisiljavanju duše da izvršava vjerske obaveze, što je suprotno njenim sklonostima i prohtjevima, obavezuje brisanje malih grijeha.

Takoder, šehadet na Allahovu putu briše grijehe zbog bola koji se pretrpi, kao što u isto vrijeme i podiže stepene zbog dobrih djela koja su srce i tijelo, uporedo sa šehadetom radili. Ovim se još jednom objelodanilo to da neka djela objedinjuju u sebi ono što obavezuje podizanje stepena i brisanje grijeha s dva aspekta, a da u isto vrijeme u tome ne bude kontradiktornosti. Ovo se, bez sumnje, odnosi na male grijehe.

²⁷⁸ Buhari, 1/564. i Muslim, 649.

Što se tiče velikih grijeha, moguće ja da budu oprošteni sa šehadetom ako se zadobije nagrada za šehadet. Međutim, šehid koji bude imao velikih grijeha bit će na četvrtom stepenu šehadeta. To od Poslanika, alejhis-selam, prenosi Fudala bin Ubejd, a bilježi ga Ahmed i Tirmizi.²⁷⁹

Što se tiče opraštanja grijeha zbog nekih dobrih djela, a da nagrada i sevap za ta djela ostanu, o tome govore mnogi vjerodostojni hadisi. Rečeno je da će se ta loša djela upisati kao dobra. Spomenuli smo također od nekih prethodnika da će se za jedno loše djelo izbrisati samo jedan dio nagrade od dobrog djela pa će ostati od nagrade tog djela devet njenih dijelova.

Ali čini se da se to odnosi samo na male grijeha.

Na ahiretu će se mjeriti dobra i loša djela. Dobra će djela poništavati hrdava ali i obratno. Čija će dobra djela prevagnuti hrđava, taj se spasio i u Džennet je ušao, i to bez obzira da li se radi o velikim ili malim grijesima. Isto je i s čovjekom koji će na Sudnjem danu doći s puno dobrih djela ali i s mnogo nasilja koje je počinio ljudima. Ta nasilja će se kompenzovati od njegovih dobrih djela pa ako mu ostane i jedno dobro djelo, zbog njega će ući u Džennet. To što je dobro djelo prevagnulo loše, ta to je samo Allahova blagodat i milost jer On Uzvišeni uvijek vjernicima udvostručava dobro koje rade.

Isti je slučaj i s onim ko bude imao dobrih i loših djela pa mu se Allah želi smilovati. Allah će takvom dati dobrih djela koja će ga uvesti u Džennet. Sve je to samo Allahova milost i blagodat jer niko neće moći u Džennet bez Njegove milosti i blagodat.

Potvrda za ovo jesu riječi Vjerovjesnika, alejhis-selam: "Ko

²⁷⁹ Ahmed, 1/23., Tirmizi, 1644., od Ibn Lehi'a od Ataa bin Dinara od Ebu Jezida Havlanija prenosi se da je on čuo Fudalu bin Ubejda kada je rekao: Čuo sam Omera bin el-Hattaba kad je rekao: Čuo sam da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: Četiri vrste šehida su.... Rekoh: 'Ovaj lanac je slab jer u njemu je Ebu Jezid Havlani el-Masri el-Kebir, a on je nepoznat.'

bude detaljno ispitivan za svoja djela bit će kažnjen,” a u drugom predanju stoji da će biti upropašten.²⁸⁰ Allah najbolje zna.

* * *

Drugo pitanje: da li se treba pokajati od malih grijeha kao i od velikih ili ne treba zbog toga što se oni brišu uzdržavanjem od velikih grijeha? To Uzvišeni potvrđuje i slijedećem ajetu:

﴿إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾

“Ako se budete klonili velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto.” (En-Nisa, 31.)

O tom pitanju nemamo jednistvenog stava kod islamskih učenjaka. Neki smatraju da je dužnost pokajati se za njih. To je stav hanbelijskih pravnika, nekih apologetičara i drugih.

Uzvišeni Allah naredio je pokajanje poslije činjenja kako velikih tako i malih grijeha.

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ * وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِزْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

“Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade. A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa nji-

²⁸⁰ Buhari, 1/196. i Muslim, 2676.

bovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje... I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite.” (En-Nur, 30.-31.)

Pokajanje od malih grijeha je posebno naglašeno u ajetu:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾

“O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O kako je ružno da se vjenici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se ne pokaju – sami sebi čine nepravdu.” (El-Hudžurat, 11.)

Ima učenjaka koji smatraju pokajanje od malih grijeha neobaveznim. Prenosi se od nekih mutezila i postklasičara da smatraju da je u tom slučaju obavezno uraditi jednu od dvije stvari: ili se pokajati od njih ili uraditi neka dobra djela koja brišu grijeha.

Ibn Atijja, rahimehullah, u svom Tefsiru u vezi s pitanjem brisanja malih grijeha praktikovanjem farzova i izbjegavanjem velikih grijeha navodi dva mišljenja:

Prvo mišljenje prenosi od nekih pravnikâ i muhaddisa da se mali grijesi brišu vršenjem islamskih dužnosti i uzdržavanjem od velikih grijeha. O tome nema nikakve dileme, oni to tvrde, jer ajet i hadis eksplicite upućuju na to.

Drugo mišljenje prenosi se od metodologa islamskog prava koji smatraju da se to ne može kategorički tvrditi nego se to treba prihvatiti kao pretežno uvjerenje i kao čvrsta nada u to. Za takve treba smatrati da su pod Allahovom voljom, jer kada bi se kategorički prihvatilo da se grijesi na taj način brišu, onda bi mali grijesi imali status mubaha za kojeg nema odgovornosti, a to bi bilo ustvari rušenje Šerijata.

Rekoh: “Moguće je da se kaže da je nemoguće kategorički tvrditi da se mali grijesi brišu dobrim djelima, jer su hadisi koji go-

vore o brisanju grijeha bilo kakvim dobrim djelima ograničeni s upotpunjenim i savršenim tim djelima, kao što se to vidi u hadisima koji govore o abdestu i namazu. Poslije toga može se reći da postojanje potpunog i savršenog djela obavezuje brisanje grijeha.

Na razilaženje kojeg je spomenuo Ibn Atijja nadovezuje se i razilaženje o obaveznosti pokajanja od malih grijeha.

Uzvišeni je dobročinitelje opisao kao ljude koji izbjegavaju velike grijehe, te rekao:

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾ * الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ﴿

“...a najljepšom nagradom nagrađuje one koji čine dobro, one koji se klone velikih grijeha i naročito razvrata, a one manje On će oprostiti jer Gospodar tvoj, zaista, mnogo prašta...” (En-Nedžm, 31.-32.)

U vezi s pitanjem značenja riječi *lemem* od *selefa* se prenose dva mišljenja:

1. da su to čini koji prethode nemoralu poput dodira i poljupca. Ibn Abbas, radijallahu anhu, rekao je: “To su stvari koje ne dostižu obećanu ahiretsku vatrenu kaznu niti dunjalučki hadd;”

2. da je to činjenje nekog grijeha koji u sebi objedinjuje u isto vrijeme komponente i malih i velikih grijeha, te se nakon toga čovjek pokaje. To je mišljenje Ibn Abbasa i Ebu Hurejre, radijallahu anhuma.

Pa ko je protumačio ajet na osnovu drugog mišljenja rekao je da je tevba obavezna za taj grijeh, dok oni koji su ga protumačili na osnovu prvog mišljenja ne uvjetuju tevbu.

Čini se da su oba stava ispravna i da ih ajet podržava. Prema tome, dobročinitelj je onaj koji skoro nikad ne čini veliki grijeh, a i ako ih uradi, odmah se pokaje za njih i čiji mali grijesi, kad ih učini, bivaju potopljeni u mnoštvu dobrih djela koja ih brišu. I neophodno je takvom da ne ustrajava na njima, kao što je Uzvišeni rekao: “...i koji svjesno ne ustraju u grijehu.” (Ali Imran, 135.) Uko-

liko mali grijesi postanu velikim zbog njihova kontinuiranog upražnjavanja, neophodno je muhsinu da se klone te kontinuiranosti kako bi se klonio velikih grijeha i razvrata.

Uzvišeni Allah kaže:

﴿...وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ * وَالَّذِينَ يَحْتَسِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ * وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ * وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُم الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ * وَجِزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾

“...a ono što je u Allaha – bolje je i trajnije za one koji vjeruju i u Gospodara svoga se uzdaju; za one koji se klone velikih grijeha i razvrata i koji, kad ih ko rasrdi, opraštaju; za one koji se Gospodaru svome odazivaju, i koji namaz obavljaju, i koji se o poslovima svojim međusobno dogovaraju, a dio od onoga čime smo ih opskrbili udjeljuju, i za one koji se odupiru onima koji ih ugnjetavaju. Nepravda se može uzvratiti istom mjerom, a onoga koji oprost i izmiri se Allah će nagraditi; On, uistinu, ne voli one koji nepravdu čine.” (Eš-Šura, 36.-40.)

Ovi ajeti sadrže osobine i odlike vjernika čija je dužnost da vjeruju, na Allaha se oslanjaju, namaz obavljaju, udjeljuju od onoga čime ih je Allah opskrbio i da se u svemu Njemu odazivaju. Pored svega toga, oni se čuvaju velikih grijeha i razvrata i to je potpuna i savršena bogobožnost. Allah je za njih rekao da u međuljudskim odnosima ljudima u srdžbi praštaju i On ih podstiče da praštaju i izmire se.

Što se tiče riječi Uzvišenog: “...koji se odupiru onima koji ih ugnjetavaju...”, one nisu u kontradiktornosti s praštanjem, jer je odupiranje demonstracija moći da se kazni nasilnik. Potom dolazi oprost pa on u tom slučaju biva potpuniji i savršeniji

Imam En-Nehai, rahimehullah, u komentaru ovog ajeta, veli: “Vjernici preziru da budu poniženi a kad budu u mogućnosti da se osvete, oni praštaju.”

Mudžahid, rahimehullah, veli: "*Selefi* su prezirali da vjernik sebe ponizi pa da se pokvarenjaci osmjele na njega."

Znači, vjerniku kada bude nepravda učinjena pa nakon toga bude u mogućnosti da se osveti on prašta. Puno je primjera u historiji *selefa* koji su se tako ponašali. Među njima su Ata, Katada i drugi.

Dakle, gore navedeni ajeti sadrže sve ono što je Poslanik, alejhis-selam, rekao u oporuci Muazu, radijallahu anhu. Oni sadrže odlike bogobojažnih koje se postižu praktikanjem obaveznih islamskih dužnosti i izbjegavanjem velikih grijeha i lijepim ophođenjem prema ljudima putem dobročinstva i praštanja. Iz svega toga proistječe ako od njih potekne neki manji grijeh, mimo velikih i razvrata, on će biti potopljen osobinama bogobojažnosti koje će ga poništiti i izbrisati.

Što se tiče ajeta sure Ali Imran, u njima se bogobojažni opisuju na taj način da dobro čine ljudima, da traže oprost od razvrata i nasilja kojeg su sebi učinili i da ne ustrajavaju na tome. To je bez sumnje potpunije i savršenije jer se tu donosi tevba poslije svakog malog ili velikog grijeha.

O ovom smo pitanju bili veoma opširni jer je potreba ljudi za poznavanjem ove teme velika i svakome je potrebno da se upozna s ovim, a potom da postupi u skladu s tim.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...i poslije svakog lošeg djela uradi dobro, pobrisat će ga..." daju do znanja da se hrđava djela brišu dobrim djelima, a već smo i spomenuli neka predanja u kojima se kaže da se loše djelo briše dobrim iz melekskih teftera, ako se uradi poslije hrđavog.

Naveli smo hadis u kojem je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Hoćete li da vas uputim na ono zbog čega Allah briše grijehe i podiže stepene..."

Međutim, neki smatraju da se grijesi ne brišu iz registra djela niti tevdom niti nečim drugim. Nužno je, kako oni smatraju, da se s njima upozna njihov počinitelj i da to pročitaju na Sudnjem da-

nu. To dokazuju ovim ajetom:

﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾

"I Knjiga će biti postavljena i vidjećeš grješnike pres-travljene zbog onoga što je u njoj. "Teško nama!", go-vorit će, "kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!" (El-Kehf, 49.)

Međutim, dokazivanje toga pomoću ovoga ajeta diskutabil-no je, jer se u njima dovori o stanju grješnika, a to su oni koji su činili velike zločine i grijeha. Prema tome nije moguće tu svrstati vjernike koji su se pokajali od svojih grijeha ili one čiji su grijesi oprošteni zbog njihovih dobrih djela.

Jasniji od tog ajeta jeste ovaj:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

"...onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet će ga, a onaj ko bude uradio i koliko trun zla – vidjet će ga." (Ez-Zelzele, 7.-8.)

Neki mufessiri navode da je spomenuto mišljenje prihvatlj-i-vo od kompetentne uleme.

Zastupnici ovog mišljenja tumače hadise koji govore o brisa-nju grijeha pomoću dobrih djela na taj način da se ustvari radi o brisanju kazne za grijeha, a ne na njihovo brisanje iz registara. A Allah najbolje zna.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...i odnosi se lijepo prema ljudima" govore o odlikama i svojstvima bogobožnosti bez kojih se ona ne može upotpuniti.

Ona su spomnuta zasebno radi nužnosti njihova objašnjenja, jer mnogi ljudi misle da je bogobožnost izvršavanje Allahovih prava, dok u isto vrijeme zanemaruju ljudska prava. Zato je ovdje upozoreno na lijep odnos prema ljudima.

Mnogo je ljudi koji ispunjavaju obaveze prema Uzvišenom Allahu, priželjkujući Njegovu ljubav, Njega se boje i pokorni su Mu, ali, i pored toga, oni se nemarno odnose i totalno zanemaruju ili uskraćuju ljudska prava u svojim obavezama prema ljudima. Izvršavanje Allahovih i ljudskih prava uporedo je vrlo teško, to mogu postići samo poslanici i iskreni.

Uzvišeni Allah u Kur'anu nabraja svojstva bogobožnosti i to kako bogobožni nastupaju pred ljude svojim lijepim ophođenjem i moralom:

﴿...وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ * الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

"...i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju – a Allah voli one koji dobra djela čine." (Ali Imran, 133.-134.)

Vjerovjesnik, alejhis-selam, okarakterisao je lijepo ophođenje kao najbolju odliku morala i imana. Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا.

"Najpotpuniji iman ima onaj vjernik koji ima najljepši moral.²⁸¹

Poslanik nas je također obavijestio da čovjek lijepog morala i ophođenja svojim ponašanjem može dostići stepen onih koji danju poste a noću klanjaju, a zapostavljaju obavezu lijepog ophođenja. Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

إِنَّ الْمَرْءَ لَيَكُونُ مُؤْمِنًا وَإِنْ فِي خَلْقِهِ شَيْءٌ فَيَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ إِيمَانِهِ.

"Zaista vjernik svojim lijepim ophođenjem dostiže stepene

²⁸¹ Hadis je sahih.

klanjača i postača.”²⁸²

Poslanik je također rekao da će lijepo ponašanje na Sudnjem danu biti nešto najteže na vagi i da će onaj ko se bude okitio lijepim ponašanjem biti najdraži čovjek Allahu i da će biti u društvo vjerovjesnika.

Bilježi Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi hadis od Ebu Derdaa, r.a., u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

قال ما من شيء يوضع في ميزان العبد أثقل من حسن الخلق وإن صاحب حسن الخلق ليبلغ به درجة صاحب الصوم والصلاة.

“Ništa na Sudnjem danu na čovjekovoj vagi neće biti teže od lijepog ponašanja. Onaj ko se bude lijepo ponašao na osnovu takvog ponašanja dostići će stepene klanjača i postača.”²⁸³

وخرج ابن حبان في صحيحه من حديث عبدالله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ألا أخبركم بأحبكم إلى الله وأقربكم مني مجلسا يوم القيامة قالوا بلى قال أحسنكم خلقا.

Bilježi Ibn Hibban u svom *Sahihu* hadis od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Hoćete li da vas obavijestim ko je od vas Allahu najdraži i ko će mi najbliži na Sudnjem danu biti?” Rekoše: “Svakako!” Poslanik odgovori: “Onaj najljepšeg ophođenja.”²⁸⁴

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam: “Najviše što će ljude uvesti u Džennet jeste bogobo-

²⁸² Ahmed u svom *Musnedu*, 26245.

Naravno, ovdje se misli samo na dobrovoljni post i namaz jer niko ne može svojim “lijepim ophođenjem” dostići stepene klanjača i postača ako i sam ne posti i redovno ne obavlja namaz. Prim. prev.

²⁸³ Hadis je sahih kao što sam to pojasnio u djelu *Mekarimul-ahlak*, str. 32.

²⁸⁴ Ibn Hibban, 485.

jaznost i lijepo ophođenje.”²⁸⁵

Bilježi Ebu Davud od Ebu Uname, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Ja garantujem palaču na vrhu Dženneta onome ko uljepša svoje ophođenje.”²⁸⁶ Njegovo značenje bilježe Tirmizi i Ibn Madža od Enesa.²⁸⁷

Od selefa se prenosi tumačenje liješpog ponašanja. Od Hasana se prenosi da je rekao: “Lijepo ponašanje je plemenitost, darežljivost i podnošljivost.” Od Š’abija se prenosi da je rekao: “Lijepo ponašanje je požrtvovanost, darežljivost i vedro lice.” Š’abi je uistinu bio takav. Ibn Mubarek je rekao: “Lijepo ponašanje je vedro lice, žrtvovanje onog što je dobro i ne činjenje zla.”

Selam ibn Ebi-Mutia, rahimehullah, je upitan o lijepom ophođenju te je izrecitovao slijedeće:

*“To je čovjek kada te nasmijanog lica vidi, čini mu
se kao da ti njemu daješ ono što od njega tražiš;*

*a da osim svoje duše ne posjeduje ništa drugo, to bi ti sigurno dao,
pa neka se Allaha boji onaj što od takvog traži;*

*on je more i s koje god mu strane prideš
vidjet ćeš da su dobročinstvo i darežljivost njegova obala.”*

Imam Ahmed veli: “Lijepo ophođenje je da se čovjek ne srdi i ne prezire.” Ishak bin Rahevija je rekao: “Lijepo ponašanje je vedro lice i da se ne srdiš” itd.

Muhammed ibn Nasr, rahimehullah veli: “Neki učenjaci su o lijepom ophođenju rekli da je to: obuzdati srdžbu radi Allaha; biti uvijek nasmijanog i vedrog lica osim prema pokvarenjacima i inovatorima u vjeri; oprostiti onima koji su pogriješili osim radi preodgoja; izvršenje šerijatskih kazni; otkloniti zlo od svakog muslimana i štićenika (zimmije) osim u slučaju odvrćanja od zla i

²⁸⁵ Ahmed, 9319.

²⁸⁶ Ebu Davud, 4800.

²⁸⁷ Lanac prenosilaca mu je slab ali se može poslužiti njime.

uzimanja prava za onog kome je učinjena nepravda ali bez prelaženja granica dozvoljenog."

HADIS BROJ 19

عن أبي العباس عبد الله بن عباس رضي الله عنهما قال كنت خلف النبي صلى الله عليه وسلم يوماً فقال لي يا غلام إني أعلمك كلمات احفظ الله يحفظك احفظ الله تجده تجاهك إذا سألت فاسأل الله وإذا استعنت فاستعن بالله واعلم أن الأمة لو اجتمعت على أن ينفعوك بشيء لم ينفعوك إلا بشيء قد كتبه الله لك إن اجتمعوا على أن يضروك بشيء لم يضروك إلا بشيء قد كتبه الله عليك رفعت الأقلام وجفت الصحف.

رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

وفي رواية غير الترمذي احفظ الله تجده أمامك تعرف إلى الله في الرخاء يعرفك في الشدة واعلم أن ما أخطأك لم يكن ليصيبك وما أصابك لم يكن ليخطئك واعلم أن النصر مع الصبر وأن الفرج مع الكرب وأن مع العسر يسرا.

Od Ebu Abbasa Abdullaha ibn Abbasa, radijallahu anhuma, prenosi se da je rekao: "Jednog dana sam bio iza Allahovog Poslaniika, alejhis-selam, pa mi reče: "Mladiću, podučiću te nekim riječima: "Pazi Allaha, Allah će te čuvati; pazi Allaha, imat ćeš Ga stalno pri ruci. Kada moliš, moli Allaha; ako tražiš pomoć, traži je od Allaha. Znaj, da kada bi se čitav narod sakupio da ti pomogne u nečemu, ne bi ti mogli pomoći osim samo onoliko koliko ti je to već Allah propisao. A također, kada bi se sakupili da ti nanesu neku štetu, ne bi ti mogli nauditi više osim onoliko koliko ti je to Allah već odredio. Podigla su se pera i osušile su se stranice."

Bilježi ga Tirmizi i kaže da je hasen-sahih.

U drugim predanjima osim Tirmizijinog stoji: "Pazi Allaha pa ćeš Ga imati stalno pri ruci. Sjeti se Allaha kad si u obilju, Allah će te se sjetiti kad si u oskudici. I znaj, da ono što te je mimoišlo nije te moglo zadesiti, a ono što te

je zadesilo nije te moglo mimoići. Znaj, zaista je pobjeda u strpljivosti, izlaz u nevolji a olakšica u tegobi.”²⁸⁸

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “Pazi na Allaha...” znače da se pazi na Njegove granice i prava, naredbe i zabrane.

Čuvanje toga se postiže zaustavljanjem kod Njegovih naredbi, zabrana i granica, tj. ne zanemarujući ono što je naredio i dozvolio, a ne radeći ono što je zabranio. Ko bude tako postupio on je onda jedan od onih koji čuvaju Njegove granice i koje je Allah u Kur'anu pohvalio i rekao za njih:

﴿هَذَا مَا تُوعِدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٍ * مَنْ حَسِيَ الرَّحْمَنُ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ﴾

“Ovo je ono što vam je obećano, svakome onom koji se kajao i čuvao, koji se Milostivoga bojao, iako Ga nije vidio, i koji je srce odano donio.” (Kaf, 32.-33.)

Ovdje je značenje riječi *hafiz* protumačeno kao onaj koji čuva Allahove naredbe, koji se čuva svojih grijeha i koji se kaje zbog njih.

Namaz je jedna od najvažnijih Allahovih naredbi koje se moraju čuvati i izvršavati. Uzvišeni je to naredio i rekao:

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى﴾

“Redovno namaz obavljajte, naročito onaj krajem dana...” (El-Bekare, 238.)

Allah Uzvišeni hvali one koji redovno obavljaju namaz:

﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾

“I oni koji namaz svoj budu revnosno obavljali.” (El-Mearidž, 34.)

من حافظ عليها كان له عند الله عهد أن يدخله الجنة وفي حديث آخر من حافظ عليهن كن له نوراً وبرهاناً ونجاة يوم القيامة.

²⁸⁸ Tirmizi, 2516.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Ko revnosno i redovno obavlja namaz, Allahova je obaveza da ga uvede u Džennet."²⁸⁹

Ista je stvar i sa čistoćom, koja je ključ namaza, a o kojoj Poslaniik, alejhis-selam, veli: "Na abdest pazi samo vjernik."²⁹⁰

Vjerniku je naređeno da se i o svojim zakletvama brine i da ih čuva. Uzvišeni kaže: ﴿وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ﴾ "...a o zakletvama svojim brinite se!" (El-Maide, 89.) Koliko li je samo ljudi koji se zaklinju i o svojim zakletvama se ne brinu i obaveze preuzete zakletvom zapostavljaju!

Islam naređuje i čuvanje glave i stomaka. Ibn Mesud, radijallahu anhu, veli: "Ko se istinski stidi Allaha, ta neka čuva svoju glavu i misli, i svoj stomak i ono što unosi u nj." Bilježe ga Ahmed i Tirmizi.

U sklopu čuvanja zdrave pameti potpada i čuvanje sluha, vida i govora od zabranjenih stvari, a čuvanje stomaka sadrži u sebi i čuvanje nutrine, tj. obustaviti srce od ustrajavanja na grijehu.

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾

"...i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte..." (El-Bekare, 235.)

Sve je to inače sadržano u riječima Uzvišenog:

﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾

"...i sluh, i vid, i razum, za sve to će se, zaista, odgovarati." (El-Isra, 36.)

Čuvanje stomaka podrazumijeva da čovjek pazi na ono šta jede i šta pije. Najveću opreznost kod Allahovih zabrana čovjek mora pokazati kod čuvanju jezika i spolnog organa. Ebu Hurejra, radijallahu anhu, kaže da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

²⁸⁹ Ebu Davud, 425.

²⁹⁰ Ed-Daremi, 1/168. i Ahmed, 5/282.

من حفظ ما بين لحييه وما بين رجليه دخل الجنة.

“Ko sačuva ono što je između dvije njegove vilice i između njegovih nogu, ući će u Džennet.”²⁹¹

Allah Uzvišeni naredio je čuvanje spolnih organa i pohvalio one koji tako postupaju:

﴿وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ﴾

“...i muškarcima koji o svojim stidnim mjestima vode brigu i ženama koje o svojim stidnim mjestima vode brigu...” (El-Abzab, 35.)

﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأُزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾

“...i koji stidna mjesta svoja čuvaju, osim od žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prije kor ne zaslužuju.” (El-Mu'minun, 5.-6.)

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...Allah će te čuvati...” znače to da onaj ko bude čuvao Allahove granice i prava, Allah će ga čuvati jer je nagrada sukladna vrsti djela, kako je to Allah i rekao:

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِنِّي فَارُهِيُونِ﴾

“...i ispunite zavjet koji ste Mi dali, ispunit ću i Ja svoj koji sam vam dao...” (El-Bekare, 40.)

﴿إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ﴾

“...ako Allaha pomognete, i On će vama pomoći...” (Muhammed, 7.)

Uzvišeni Allah čuva Svog roba na dva načina.

Kao prvo, čuva mu njegove ovosvjetske interese kao što su: čuvanje njegova zdravlja, djece, porodice i imetka. Uzvišeni kaže:

²⁹¹ Hakim 4/257.

﴿لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنَ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾

“Uz svakog od vás su meleki, ispred njega i iza njega - po Allahovom naređenju ga čuvaju...” (Er-Rad, 11.)

Ibn Abbas, radijallahu anhu, u komenatru ovog ajeta kaže: “To su meleki koji po Allahovom naređenjem čuvaju čovjeka, ali kada dođe kader, određenje, oni ga napuštaju.”

Alija, radijallahu anhu, rekao je: “Uz svakog čovjeka imaju po dva meleka koji ga čuvaju od onoga što nije određeno. A kada dođe određeno, prepuštaju ga njemu, jer je edžel nepromostivi štit.”

Mudžahid, rahimehullah, rekao je: “Svakog čovjeka čuva melek dok spava i kad je budan, i to od džina, ljudi i životinja. Šta god se čovjeku približi, melek mu se obraća riječima: “Bježi!”, osim onoga što je Allah odredio da ga zadesi.”

Bilježe imam Ahmed, Ebu Davud i Nesai hadis od Ibn Omera u kojem on kaže: “Nikada Allahov Poslanik, alejhis-selam, nije izostavljao ovu dovu, učio bi je stalno i ujutro i uvečer:

اللهم إني أسألك العافية في الدنيا والآخرة اللهم إني أسألك العفو والعافية في ديني ودنياي وأهل ومالي اللهم استر عوراتي وآمن روعاتي واحفظني من بين يدي ومن خلفي وعن يميني وعن شمالي ومن فوقي وأعوذ بعظمتك أن أغتال من تحتي.

“Allahu moj, molim Te poštediti me na ovom i budućem svijetu; Allahu moj, pomozmi me u vjeri i stvarima ovog svijeta, a poštedi me zla u porodici i imetku; Allahu moj, prekrij moje mahane i sačuvaj me svakog straha; daj mi Tvoju zaštitu ispred i iza mene, s moje desne i lijeve strane, a i iznad mene; utječem se Tvojim veličini i moći da ne budem mučki ubijen odozdo ispod sebe.”²⁹²

Ko bude pazio na Allaha u svojoj mladosti i snazi, Allah će njega čuvati kad ostari i onemoća i omogućit će mu da uživa u

²⁹² Ebu Davud, 5074., En-Nesai, 8/282.

svome sluhu, vidu, moći, snazi i razumu.

Neki su učenjaci imali preko sto godina, a i dalje su bili u dobroj fizičkoj i umnoj snazi. Jedne je prilike jedan od njih jako poskočio pa mu je to zamjereno. On je rekao: "Ove organe smo u mladosti čuvali od grijeha pa nam ih je Allah sačuvao u starosti." I suprotno tome je tačno. Neki prethodnici vidjeli su nekog starca da prosi pa su rekli: "Ovaj slabić je zanemario Allaha u mladosti, pa ga je Allah zanemario u starosti."

Moguće je da Allah zbog pobožnosti nekog čovjeka sačuva nakon njegove smrti njegovu porodicu. O tome se u Kur'anu kaže: "*A otac im je bio dobar čovjek.*" (El-Kehf, 82.) Spomenuta dva dječaka sačuvana su zbog dobrote i pobožnosti njihova oca.

Seid bin Musejjeb rekao je svom sinu: "Povećat ću svoje namaze zbog tebe nadajući se da budem uzrokom tvoje zaštite, a potom je proučio spomenuti ajet iz sure El-Kehf."

Kada god čovjek bude zauzet u nekoj pokornosti prema Allahu, On će ga u tom halu čuvati, a Njegovo čuvanje znači zaštitu od svakog zla.

Neki od *selefa* govorili su: "Ko se boji Allaha, taj se Allaha sačuvao; ko se Allaha ne bude bojao, taj je sebe osudio na propast, jer Allah nema nikakve potrebe za njim."

Čudno je i to kako Uzvišeni Allah čuva Svoga roba koji Ga pazi pa mu za čuvare odredi divlje zvijeri, koje su same po sebi krvoločne, da ga čuvaju zla. To se desilo sa Poslanikovim, alejhis-selam, oslobođenim robom, kada mu se čamac razbio i kada se iskrcao na neki otok. Tu je vidio lava koji je išao s njim pokazujući mu put. Kada ga je izveo na put, počeo je mrmljati kao da se s njim oprašta, nakon čega se lav vratio.²⁹³

Nasuprot tome, ko ne pazi na svoga Gospodara, Allah će mu uskratiti Svoju zaštitu te će ga šteta i zlo pogađati od onih za koje se nadao dobru, od svojih najbližih, tj. od svoje porodice.

²⁹³ Ovaj događaj prenosi Et-Taberani u svom djelu *El-Kebir* br. 6432.

Neko od prethodnika rekao je: "Ja kad počinim grijeh prema Allahu, to osjetim na ponašanju svog sluge i jahalice."

Drugi oblik Allahove zaštite (čuvanja) je najčasniji oblik, kada Uzvišeni Svom robu čuva vjeru i iman. U njegovu životu čuva ga od sumnja koje zavode i zabranjenih strasti. Čuva mu vjeru na smrti i usmrti ga u imanu.

وفي الصحيحين عن البراء بن عازب عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه أمره
أن يقول عند منامه إن قبضت نفسي فارحمها وإن أرسلتها فاحفظها بما تحفظ
به عبادك الصالحين.

U dva *Sahiha* bilježi se od El-Beraa ibn Aziba, radijallahu anhu, da mu je Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio da prije spavanja kaže: "Ako mi dušu uzmeš, smiluj joj se, a ako je poštediš, sačuvaj je kao što Svoje dobre robove čuvaš."²⁹⁴

وكان النبي صلى الله عليه وسلم يودع من أراد سفرًا فيقول استودع الله دينك
وأمانتك وخواتيم عملك.

Kada bi Poslanik, alejhis-selam, ispraćao na put nekoga, govorio bi: "Prepuštam tvoju vjeru, emanet i ishod tvojih djela Allahu."²⁹⁵

Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Ko ostavi nešto Allahu u emanet, On će ga sačuvati."²⁹⁶ Bilježe ga Nesai i drugi.

Rezime svega toga jeste to da Uzvišeni Allah čuva vjernika koji se brine i vodi računa o granicama svoje vjere. Allah se također postavlja između takvog čovjeka i onog što mu može naškoditi i otrgnuti ga od islama različitim vrstama zaštite. Ponekad čovjek i ne osjeća neke od njih, a ponekad neke prezire, što je bio slu-

²⁹⁴ Buhari, 11/125-126. Ovaj hadis prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, a ne El-Bera ibn Azib, radijallahu anhu, kao što je komentator ovog djela naveo.

²⁹⁵ Hakim, 1/610.

²⁹⁶ Hadis je vjerodostojan, pogledaj *Sahihul vabili-s-sajjibi*, str. 222.

čaj s Jusufom, alejhis-selam:

﴿...لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾

"...da odvratimo od njega izdajstvo i blud, jer je on istinu bio Naš iskreni rob." (Jusuf, 24.)

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...Pazi na Allaha, imat ćeš Ga stalno pri ruci...", a u drugom predanju stoji: Imat ćeš Ga ispred sebe, tj. da onaj koji čuva Allahove granice i pazi na Njegova prava u svakoj situaciji naći će Allaha pored sebe gdje god krenuo, bit će obuhvaćen Njegovom pažnjom, pomoći, čuvanjem, i uvijek će ga na istinu navoditi i na Pravi put usmjeravati.

﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾

"Allah je zaista s onima koji se Njega boje i grijeha klone i koji dobra djela čine." (En-Nahl, 128.)

Katada, radijallahu anhu, rekao je: "Ko se boji Allaha, ta Allah je s njim, a ko postigne da On bude s njim, ta s njim je nepobjediva skupina i Čuvar Koji ne spava i Upućivač koji ne zastranjuje."

Jedan od selefa napisao je pismo svom bratu u kojem je stajalo: "Ako je Allah s tobom, čega se onda bojiš!? A ako je On protiv tebe, u čiju se onda pomoć uzdaš!?"

O ovoj vrsti Božije prisutnosti i bliskosti govori se i u ajetu o Musau i Harunu:

﴿قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى﴾

"Ne bojte se!", reče On, "Ja sam s vama, Ja sve čujem i sve vidim." (Ta Ha, 46.)

To je ona ista Božja bliskost i prisutnost kojom je Vjerovjesnik, alejhis-selam, tješio Ebu Bekra, radijallahu anhu, dok su bili u pećini: "Šta misliš o dvojici, a Allah s njima treći?"²⁹⁷

²⁹⁷ Buhari, 7/8. i Muslim, 2381., pogledaj poglavlje Et-Tewbe, 40.

Ova specifična prisutnost i bliskost iziskuje pobjedu i podršku, čuvanje i pažnju, što nije slučaj sa uopćenom Božijom prisutnošću spomenuto u slijedećem ajetu:

﴿يَسْتَحْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَحْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ﴾

“Oni se kriju od ljudi, ali se ne mogu sakriti od Allaha, a On je s njima i kad noću smišljaju riječi kojima On nije zadovoljan...” (En-Nisa, 108.)

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...znaj za Allaha kad si u obilju, Allah će znati za tebe kad si u oskudici...” znače to da ako se čovjek boji Allaha i ispunjava obaveze prema Njemu u stanju obilja, ta on je zaista spoznao Allaha i između njega i njegovog Gospodara uspostavljena je posebna vrsta poznanstva. Takvog vjernika Uzvišeni neće ostaviti kada se nađe u oskudici i dobrim će mu uzvratiti njegovu pokornost, dok je bio u stanju obilja. Tako će ga Uzvišeni Allah izbaviti iz nevolje zbog posebnosti spoznaje Allaha jer ta spoznaja rezultira čovjekovom blizinom Njegovom Gospodaru, Allahovom ljubavi prema njemu i uslišanjem njegove molitve.

Dvije su vrste spoznaje putem kojih čovjek spoznaje svoga Gospodara i to:

opća spoznaja, tj. spoznaja Allaha, Njegovo priznanje i vjervanje. To su dužni svi vjernici;

posebna spoznaja koja povlači za sobom potpunu predanost srca Allahu, isključivu odanost Njemu, osjećanje Njegove bliskosti, smirenost pri Njegovom spominjanju, osjećanje stida prema Njemu i osjećanje straha prema Njemu. Ova vrsta spoznaje predstavlja karakteristiku samo iskrenih pobožnjaka.

Također, postoje dvije vrste Allahova znanja u odnosu na ljude:

to je Njegovo općenito znanje o Njegovim robovima i Njegovu poznavanje svega što oni kriju i javno iznose, kao što u

Kur'anu stoji:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ﴾

“Mi stvaramo čovjeka i znamo šta mu sve duša njegova želi...” (Kaf, 16.)

﴿...هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾

“...On dobro zna sve o vama, otkad vas je stvorio od zemlje i otkad ste bili zameci u utrobama majki vaših...” (En-Nedžm, 32.)

posebno znanje koje za sobom povlači Njegovu ljubav prema vjerniku, Njegovu prisnost s iskrenim vjernicima, uslišavanje njihovih molitvi i izbavljenje vjernika iz poteškoća.

ولا يزال عبدي يتقرب إلى بالنوافل حتى أحبه فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به وبصره الذي يبصر به ويده التي يبطش بها ورجله التي يمشي بها ولئن سألني لأعطينه ولئن استعاذني لأعيذنه.

To je sadržano u slijedećem hadisu: “...Moj rob Mi se neprestano približava nafilema sve dok ga ne zavolim, a kada ga zavolim, Ja postanem njegov sluh kojim čuje, njegov vid kojim vidi, njegova ruka kojom prihvata i njegova noga kojom hodi. Ako Me zamoli, udovoljit ću mu, ako zatraži Moju zaštitu, zaštitit ću ga...”²⁹⁸

Kada je Hasan el-Basri, rahimehullah, bježao ispred Hadžadža, sakrio se u kući Habiba ibn Muhammeda, koji mu se obrati riječima: “Ebu Seide, zar nema između tebe i tvog Gospodara neka dova pa da njome molimo da te On spasi od ovih!?” Kada je Hasan zatražio dozvolu za ulazak i ušao u njegovu kuću, odmah nakon njega stigla je i policija koja je detaljno pretresla Muhammedovu kuću, ali od Hasana ni traga ni glasa. Kada su Hadžadžu spomenuli šta se dogodilo, ovaj nasilnik reče: “On je bio u toj kući, ali Allah im je na oči koprenu stavio te ga nisu vidjeli!”

Prema tome, ko se bude bojao Allaha i pokoravao Mu se u

²⁹⁸ Ovaj hadis nalazi se pod rednim brojem 38 u ovoj knjizi.

dobru, Allah će mu to na najljepši način uzvratiti i pomoći mu kada mu bude najteže.

Bilježi Tirmizi od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, predanje u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

من سره أن يستجيب الله له عند الشدائد فليكثر الدعاء في الرخاء.

“Ko želi da mu Allah usliša dovu u nevolji neka puno moli Allaha kada je u obilju.”²⁹⁹

Najveća nevolja koja može čovjeka zadesiti na ovom svijet jeste smrt, a ono nakon nje je još gore, ukoliko čovjek ne zasluži dobar završetak. Dužnost je vjerniku pripremiti se za smrt i ono što ga nakon nje čeka i to još u stanju zdravlja, upražnjavajući bogobojaznost i vršeći dobra djela. Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite. I ne budite kao oni koji su zaboravili Allaha, pa je On učinio da sami sebe zaborave; to su pravi grješnici.” (El-Hašr, 18.-19.)

Ko se sjeti Allaha u stanju zdravlja i obilja, i pripremi se tada za susret s Njim, tj. za smrt i ono što je poslije nje, Allah će ga se sjetiti u nevoljama, bit će s njim u njima, biće blag prema njemu, pomoći će mu, uzeti ga pod Svoju zaštitu, učvrstiti ga u tevidu i susrest će se s njim i bit će s njim zadovoljan. A ko zaboravi Allaha u svom zdravlju i dobru i ne priprema se za susret s Njim, Allah će ga zaboraviti u teškoćama, tj. ostavit će ga i zanemariti. Kada vjerniku dođe smrt, on je dočekuje s lijepim mišljenjem o svom Gospodaru i od Allaha će mu doći radosna vijest pa će poželjeti susret s Njim, a i Allah će poželjeti da se susretne s njim. Što se tiče grješnika, njegov slučaj je suprotan ovom. Tada će se vjernik radovati i radovat će se onome što je pripremio i čemu ide, a nev-

²⁹⁹ Tirmizi, 3382.

jernik i grješnik će se tada kajati i reći: ﴿يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ﴾
 "...teško meni, koliko sam samo dužnosti prema Allahu propusti-
 o..." (Ez-Zumer, 56.)

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...kada moliš, moli Allaha; ako tražiš pomoć, traži je od Allaha..." uzete su iz ajeta: ﴿إِيَّاكَ نَعْتَصِلُ﴾
 "Tebi robujemo i od Tebe pomoć tražimo..." (El-Fatiha, 4.)

Tražiti od Allaha znači moliti Ga i konstantno upućivati Mu dove, a dova je *ibadet*, kako prenosi od Poslanika Numan ibn Bešir, radijallahu anhu, pri čemu je proučio ovaj ajet: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي﴾
 "Gospodar je vaš rekao: "Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati!..." (El-Mu'min, 60.) Bilježe ga imam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai i Ibn Madža.

Ovo dovoljno govori da samo Uzvišenog Allaha treba moliti za pomoć i svoje potrebe.

Što se tiče traženja, pa Allah je naredio da tražimo od Njega i rekao: ﴿وَأَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ﴾ "...i Allaha iz obilja Njegova molite..." (En-Nisa, 32.) U Tirmizijinom *Sunenu* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko ne moli Allaha, Allah se na njega ljuti."³⁰⁰

Inače, puno je vjerodostojnih hadisa koji zabranjuju da se od ljudi traži.

Ebu Bekr, Ebu Zerr i Sevban, radijallahu anhum, priložili su čak i prisegu Poslaniku, alejhis-selam, da neće nikada ništa od ljudi tražiti.

Kada bi nekom od njih spao bič ili devin povodac, ni od koga ne bi tražili da im ga doda. Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je:

هل من داع فاستجيب له دعاءه هل من سائل فأعطيه سؤله هل من مستغفر

³⁰⁰ Tirmizi, 3373.

فأغفر له.

“Uzvišeni Allah, kaže: “Ima li nekog ko Me moli, pa da mu molitvu uslišam; ima li nekog ko od Mene traži pa da mu potrebu ispunim; ima li nekog ko Me moli za oprost svojih grijeha pa da mu oprostim!”³⁰¹

Dakle, moliti Uzvišenog Allaha, a ne ljude, to je smisao islamskog vjerovanja jer se onaj koji moli u trenucima upućivanja svoje molbe nalazi u stanju poniznosti i potčinjenosti svoje ličnosti. To je istovremeno i odavanje priznanja onom od kojeg se traži da je on mogućan otkloniti štetu od onoga koji ga moli ili mu dobiti kakvu korist. Poniznost i potčinjenost vrijedi samo pred Allahom i to je srž ibadeta u islamu.

Imam Ahmed, rahimehullah, govorio je u svojim dovama: “Allahu moj, kao što si odredio da moje lice ne pada ničice na tlo pred drugim osim pred Tobom, ta Ti učini da od nikog i ne tražim išta osim od Tebe jer niko osim Tebe korist čovjeku dobiti ne može, a ni štetu od njega otkloniti ne može.”

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿وَأِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾

“Ako ti Allah dade kakvu nevolju, niko je osim Njega ne može otkloniti, a ako ti zaželi dobro, pa – niko ne može blagodat Njegovu spriječiti...” (Junus, 107.)

Uzvišeni Allah voli kada Ga ljudi mole i od Njega traže svoje potrebe i kada uporno u svojim dovama ustraju. On se ljuti na one koji Njemu molitve ne upućuju a od Njegovih stvorenja traže da im pomognu. On jedino može ljudima ispuniti njihove potrebe, a da Mu to ne umanji vlast. Potpuno je suprotna situacija, u svemu tome kod ljudi. Čovjek mrzi da mu se traži, a voli kada mu niko ništa ne traži zbog svoje nemoći, bijede i potrebe.

Zato je Vehb ibn Munebbeh, rahimehullah, rekao jednom

³⁰¹ Buhari, 3/29. i Muslim, 858.

čovjeku koji je odlazio vladarima: "Teško tebi! Ideš kod onog što ti vrata zatvara i pred tobom pokazuje svoje siromaštvo, a bogatstvo svoje od tebe skriva, a ne obraćaš se Onom čija su ti vrata u po noći i u po dana otvorena i javno ti pokazuje svoje bogatstvo govoreći: "Moli Me, dat ću ti!"

Tavus, rahimehullah, obraćao se ovim riječima svom prijatelju Atau, rahimehullah: "Nikako nemoj tražiti svoje potrebe od onoga koji ti vrata ispred nosa zatvara, postavljajući ispred njih vratara. Traži ih od Onog Čija su ti vrata otvorena do Sudnjeg dana jer On ti je naredio da Ga moliš i obavezao se da će ti uslišati."

Što se tiče potpomaganja samo Uzvišenom Allahom i nikom više, to je zbog toga što čovjek nije u stanju da sam od sebe otkloni štetu ili sam sebi pribavi korist. To mu može pomoći samo Uzvišeni Allah. Koga Allah pomogne, on je potpomognut, a koga zanemari, on je ostavljen i apsolutno bespomoćan.

Upravo se u tome ogleda značenje riječi: "La hawle ve la kuvvete illa billah" - "Nema snage ni pomoći bez Allaha." One znače da se čovjek ne može promijeniti iz stanja u stanje niti on ima snage za to osim s Allahom. To su veličanstvene riječi i one su jedna od džennetskih riznica.

Vjernik je uvijek potrebit Allahove pomoći, posebno pri praktikovanju vjerskih obaveza i klonjenju zabrana, potrebno mu je strpljenje nad onim što je u nemogućnosti uraditi. To je na ovom svijetu, a na drugom svijetu, prilikom smrti, kaburskih iskušenja i na Sudnjem danu, tu mu ne može niko pomoći osim Allaha. Ko uspije zaslužiti u svemu tome pomoć, Allah će mu sigurno pomoći.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Drži se onoga što će ti koristiti, potpomogni se Allahom i ne gubi nadu."³⁰²

Ko se ne pomaže Allahom već nekim drugim, Allah će ga njemu prepustiti i on će definitivno bespomoćan ostati.

³⁰² Muslim, 2264.

Hasan el-Basri pisao je Omeru ibn Abdulazizu: "Ne traži pomoć od nekog drugog mimo Allaha pa da te On prepusti njemu!"

Neko je od prethodnika rekao: "Čudim se onome ko Te je spoznao kako se nada pomoći od nekog drugog. Čudim se i onom ko Te je spoznao kako traži pomoć od drugoga?!"

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...osušila su se pera za ono što je određeno...", a u drugom predanju kaže se: "Podigla su se pera i osušile su se stranice" to je aluzija na zapisivanje svih određenja i njihovu okončanost još od praiskonosti. Kad se završi pisanje Knjige, i kad se od nje dignu pera i to potraje, onda se ona ne piše više i tinta kojom je napisana osuši se, kao što se i stranice koje su napisane tintom sasuše, i to je upravo najljepša i najjasnija aluzija.

Puno ajeta i hadisa govore o ovom značenju. Primjera radi:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

"Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi - to je Allahu, uistinu, labko." (El-Hadid, 22.)

وفي صحيح مسلم عن عبدالله بن عمرو عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الله كتب مقادير الخلائق قبل أن يخلق السموات والأرض بخمسين ألف سنة. وفيه أيضا عن جابر أن رجلا قال يا رسول الله فقيم العمل اليوم أفيما جفت به الأقلام وجرت به المقادير أم فيما يستقبل قال لا بل فيما جفت به الأقلام وجرت به المقادير قال فقيم العمل قال اعملوا فكل ميسر لما خلق له. وخرج الإمام أحمد وأبو داود والترمذي من حديث عبادة بن الصامت عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن أول ما خلق الله القلم ثم قال اكتب فكتب في تلك الساعة بما هو كائن إلى يوم القيامة.

U Muslimovom *Sahihu* od Abdullaha ibn Amra, radijallahu

anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista je Allah upisao određenja svih stvorenja i to pedeset hiljada godina prije stvaranje nebesa i Zemlje."³⁰³

U istom *Sahihu* od Džabira, radijallahu anhu, prenosi se da je neki čovjek rekao: "Allahov Poslaniče! Prema čemu se treba ravnati u djelima, prema onome čija je tinta već osušena i što je već određeno ili ka onom što nam sutra dolazi!?" Poslanik odgovori: "Ne, već prema onome u čemu su se pera osušila i gdje je određeno već ispunjeno." Čovjek ponovo upita: "Pa zašto onda uopće djelovati?" Poslanik mu reče: "Radite i djelujte, ta svima je olakšano ono zbog čega su stvoreni."³⁰⁴

Bilježe Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi od Ubade ibn Samita, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Prvo što je Allah stvorio jeste pero, te mu je nakon toga rekao: "Piši!" U tom trenutku je to pero upisalo sve ono što će se desiti do Sudnjega dana."³⁰⁵

Hadisi koji govore o ovoj tematici mnogobrojni su i oduljilo bi se njihovo navođenje.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...kada bi se čitav umet sakupio da ti učini neku korist, ne bi ti je donijeli osim onoliko koliko ti je Allah već propisao. A kada bi se čitav umet sakupio da ti u nečemu nanese štetu, ne bi ti naštetili osim onoliko koliko ti je to već Allah odredio..." Ovo je predanje imama Ahmeda, a i Tirmizijino predanje ovog hadisa ima isto značenje. Ovaj dio hadisa znači da sve što čovjeka zadesi na ovom svijetu, zlo ili dobro, sve mu je to određeno, jer čovjeku se može desiti samo ono što mu je već određeno pa makar u tome angažovao sve stanovnike Zemlje. Kur'an to i spominje:

³⁰³ Muslim, 2653.

³⁰⁴ Muslim, 2648.

³⁰⁵ Ebu Davud, 4700.

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾

“Reci: ‘Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi...’” (Et-Tewbe, 51.)

﴿قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ﴾

“Reci: ‘Čak i da ste u svojim kućama bili, smrt bi stigla one kojima je suđena čak i u njihovim krevetima...’” (Ali Imran, 154.)

وخرج الإمام أحمد من حديث أبي الدرداء رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن لكل شيء حقيقة وما بلغ عبد حقيقة الإيمان حتى يعلم أن ما أصابه لم يكن ليخطئه وإن ما أخطأه لم يكن ليصيبه.

Bilježi Ahmed od Ebu Derdaa, radijallahu anhu, da je Vje-rovjесnik, alejhis-selam, rekao: “Sve ima svoju bit i smisao, a čov-jek neće dostići suštinu imana sve dok ne shvati da ono što ga je zadesilo nije ga moglo mimoići, a ono što ga je mimoišlo, nije ga moglo zadesiti.”³⁰⁶

Značenje ovog hadisa bilježe i Ebu Davud i Ibn Madža od Zejda ibn Sabita.

Znaj da se sva ova oporuka kreće oko ovog temelja i znače-nja. Sve spomenuto prije ili poslije Njega proistječe od Njega i vraća se Njemu. Ako čovjek shvati da mu se ne može ništa dogo-diti osim samo ono što mu je Allah odredio, bilo da je u pitanju dobro ili loše, shvatit će da nema nikakve koristi da se ljudi trude da mu štogod dobave izvan onog što mu je Allah odredio.

Taj će čovjek shvatiti da samo Allah korist pribavlja i štetu otklanja, On daje i uskraćuje i naravno, to izaziva u čovjeku uvje-renje da samo Njega Jedinog slavi i da Mu pokornost izražava ču-vajući granice Njegove vjere. Ljudi su svjesni da svojim ibadetom traže od Njega ispunjavanje svojih potreba jer samo On daje i us-kraćuje. Zato Uzvišeni Allah ponižava one koji mimo Njega obo-

³⁰⁶ Ahmed, 6/441.

žavaju nešto što im ne može ništa pomoći niti koristi pribaviti. Ko shvati ovu komponentu vjerovanja onda će samo od Allaha osjećati strah i samo će se od Njega nadati, Njemu će ljubav ispoljavati i samo od Njega će pomoć i svoje potrebe tražiti.

Nikoga neće postaviti ispred Allaha jer se boji Njegove srdžbe, pa makar to njegovo ophođenje izazvalo srdžbu ljudi. On će tada samo od Allaha tražiti i Njime se potpomagati, iskreno Mu se obraćajući u izobilju i oskudici, suprotno postupcima idolopoklonika, koji se Allaha sjećaju samo po potrebi i u nevolji! Uzvišeni Allah, kaže:

﴿قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾

"Reci: 'Mislite li vi da li bi oni kojima se, pored Allaha, klanjate mogli otkloniti štetu, ako Allah hoće da mi je učini, ili da li bi mogli zadržati milost Njegovu, ako On hoće da im je podari?'" "Reci: 'Meni je dovoljan Allah, u Njega se pouzdaju oni koji se pouzdavaju.'" (Ez-Zumer, 38.)

Riječi Poslanikove: "Znaj da je u strpljenju nad teškoćama **veliki hajr**" znače da u svakoj bolnoj i određenoj nesreći koja zadesi čovjeka, ako se strpi u njoj, u tom će strpljenju imati veliki hajr.

A u predanju koje prenosi Omer, oslobođeni rob Ifreta od Ibn Abbasa ima jedan dodatak prije spomenutog govora, a koji glasi: "Ako možeš djelovati Allaha radi uvjeren i zadovoljan Njegovim određenjem, pa postupi tako, a ako to nisi u stanju učiniti, ta strpljivo prihvati ono što teško podnosiš jer je u tome zaista veliko dobro."

قلت يا رسول الله كيف أصنع باليقين قال أن تعلم أن ما أصابك لم يكن ليخطئك وما أخطأك لم يكن ليصيبك.

U drugom predanju od Alije bin Abdullaha bin Abbasa pa preko njegova oca, a ovo predanje je slabo, postoji još jedan dodatak koji glasi: "Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, kako ću osjetiti

svoj jekin (uvjerenje) u kader?' Rekao je: 'Da vjeruješ u ono što te je zadesilo da te nije moglo mimoći a ono što te je mimoišlo da te nije moglo zadesiti.'

Ako si precizno shvatio poglavlje o jekinu, saznat ćeš da ga srce postiže s vjerovanjem u praiskonski *kada'* i *kader*, a to opet znači da se čovjek treba truditi da zadovolji i uvjeri sebe u ono što ga je zadesilo. Pa ko može postići jekin (uvjerenje) u *kada'* i *kader* i da to prihvati sa zadovoljstvom neka tako postupi. A ako ne može biti zadovoljan time, onda je u strpljenju nad tim nedaćama veliko dobro.

Ovdje vidimo dvije veoma važne komponente i to:

da čovjek bude zadovoljan Allahovim određenjem. To je veoma visok stepen. Uzvišeni Allah, rekao je:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ﴾

"Nikakva nevolja se bez Allahove volje ne dogodi, a On će srce onoga koji u Allaha vjeruje uputiti..." (Et-Tegabun, 11.)

Alkama, radijallahu anhu, rekao je: "To je nevolja koja zadesi čovjeka i ovaj shvati da je to od Allaha te se tom određenju zadovoljno preda."

Ono što vjernika poziva ka zadovoljstvu s Božijim određenjem jeste ostvarivanje istinskog vjerovanja u riječi Vjerovjesnika, alejhis-selam:

لا يقضي الله للمؤمن من قضاء إلا كان خيرا له إن أصابته سراء شكر وكان خيرا له وإن أصابته ضراء صبر وكان خيرا له وليس ذلك إلا للمؤمن.

"Nije Allah odredio vjerniku ništa od Svojeg određenja a da to nije dobro za njega; kada je u obilju, on zahvaljuje i to je veliko dobro po njega; a kada je u nevolji, on to strpljivo podnosi i to je veliko dobro po njega. To je privilegija samo

pravog vjernika.”³⁰⁷

Omer ibn Abdulaziz rekao je: “Osvanuo sam zadovoljan samo s Allahovim određenjem”.

Ko dostigne ovaj stepen, cio će mu život biti u sreći i blagodati. Uzvišeni Allah, kaže:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً﴾

“Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život...” (En-Nabl, 97.)

Neko od prethodnika rekao je: “Lijep život znači zadovoljstvo i uvjerenost.” Abdulvahid ibn Zejd, rahimehullah, rekao je: “Zadovoljstvo su Allahova najveličanstvenija vrata, dunjalučki štit, ljetnikovac pobožnjaka.”

da se strpi nad nedaćama. To se odnosi na one koji ne mogu biti zadovoljni Allahovim određenjem. Zadovoljstvo s određenjem je mendub i nešto poželjno, dok je strpljenje nad njim vjerska obaveza vjernika. U njemu je veliki hajr. Uzvišeni o tome veli:

﴿يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾

“...samo oni koji budu strpljivi bit će bez računa nagrađeni”; (Ez-Zumer, 10.)

﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ * أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ﴾

“...a ti obraduj strpljive, one koji, kad ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: 'Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!' Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na Pravom putu!” (El-Bekare, 155.-157.)

Hasan, rahimehullah, rekao je: “Zadovoljstvo Allahovim određenjem jeste nešto teško, ali strpljivost je vjernikov oslonac.”

Razlika između zadovoljstva i strpljivosti jeste u tome što je

³⁰⁷ Muslim, 2999.

strpljivost obuzdavanje i sputavanje srdžbe, i pored prisutnosti bola, želja da se to stanje završi i sprečavanje dijelova tijela da postupe sukladno tom histeričnom stanju.

A zadovoljstvo je širokogrudno i radosno prihvatanje Allahovog određenja, bez želje za prestankom bola i pored njegova osjećaja. Zadovoljstvo ublažava upravo taj duh uvjerenja i spoznaje. Zato kada zadovoljstvo ojača, nestane potpuno osjećaja za bolom.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...znaj, zaista je pobjeda u strpljivosti...", u skladu su sa ajetom:

﴿فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا اللَّهَ كَم مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةُ كَثِيرَةٍ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾

"...ali oni koji su tvrdo vjerovali da će pred Allaha izići rekoše: "Koliko su puta malobrojne skupine, Allahovom voljom, nadjačale mnogobrojne skupine..." (El-Bekare, 249.)

﴿إِن يَكُن مِّنكُمْ مِّثَّةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِثَّيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

"...ako vas bude stotina izdržljivih, pobijedit će dvije stotine; a ako vas bude hiljada, pobijedit će, Allahovom voljom, dvije hiljade. A Allah je uz one koji su strpljivi." (El-Enfal, 66.)

Prethodnici su govorili: "Svi mrzimo smrt i bol ranjavanja, ali odlikujemo se strpljivošću jedni nad drugima." Bettal je rekao: "Hrabrost je jedan čas strpljenja."

Ovo se odnosi na borbu protiv vidljivog neprijatelja. Ali se isto odnosi i na borbu protiv nevidljivog neprijatelja, tj. protiv svoje duše i strasti. To je najveći džihad. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Mudžahid je onaj ko se bori u ime Allaha protiv svog

nefsa.³⁰⁸

Ebu Bekr Es-Siddik je preporučio Omeru kada mu je povjerio hilafet: "Čuvaj sebe od onoga što je u tebi".

Ovaj džihad također zahtijeva strpljivost. Ko bude ustrajan u borbi protiv svoje duše, strasti i šejtana, taj će pobijediti i doći će do pobjede. Taj vlada sobom i postaje moćan vladar. Ko izgubi strpljenje i poklekne u borbi sa sobom bit će poražen, pobijen i zarobljen. Postat će poniženi rob u ruci svoga šejtana i pohota:

*Kada čovjek poklekne pred svojom strašću dospjet će
U stanje gdje znažni postaju nemoćni.*

Ibnul-Mubarek, rahimehullah, rekao je: "Ko se na nečemu strpi, koliko li je to samo neznatno, a ko se ne strpi, koliko li je kratko to njegovo uživanje."

Riječi Posalnika, alejhis-selam: "Pobjeda je u strpljenju" obuhvataju pobjedu u obje vrste džihada, džihada protiv vidljivog i nevidljivog neprijatelja. Ko se strpi u obje vrste pobijedit će i savladati svog neprijatelja, a ko se ne strpi u njima pa se uplaši, zarobit će ga ili ubiti.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...a olakšica s tegobom" jesu u kontekstu ajeta:

﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ﴾

"On šalje kišu kad oni izgube svaku nadu i rasprostire blagoslov Svoj..."; (Eš-Šura, 28.)

﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾

"...i kad bi poslanici gotovo nadu gubili i pomišljali da će ih lašcima proglasiti, pomoć Naša bi im došla..."; (Jusuf, 110.)

﴿مَسَّتْهُمْ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ﴾

³⁰⁸ Tirmizi, 1621. i Ahmed, 6/20.

اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿١﴾

“...i toliko su bili uznemiravani da bi i Pošlanik, i oni koji su s njim vjerovali – uzviknuli: “Kada će već jednom Allahova pomoć!?” Eto, Allahova pomoć je zaista blizu!” (El-Bekare, 214.)

Jakub, alejhis-selam, savjetovao je ovako svoje sinove:

﴿يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيَاسُّوْا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾

“O sinovi moji, idite i raspitajte se za Jusufa i brata njegova, i ne gubite nadu u milost Allahovu...” (Jusuf, 87.)

Koliko li je samo kazivanja u Kur'anu o poslanicima koje je Allah Uzvišeni izbavio iz nevolja i tegoba. Kako je samo Nuh, alejhis-selam, spašen u lađi, Ibrahim, alejhis-selam, spašen je od žestine vatre i pošten je velikog iskušenja kada je trebao zaklati svoga sina, Allah je spasio Musaa i njegov narod, a potopio u more njihove neprijatelje, a i kazivanja o Junusu i Ejjubu, alejhimas-selam. Kako li su samo realna kazivanja o Muhammedu, alejhis-selam, kada ga je Uzvišeni Allah spasio u pećini, pa na Bedru, Uhudu, Hunejnu i u drugim prilikama.

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾

“Ta, zaista, s tegobom je i olakšanje, zaista, s tegobom je i olakšanje!” (El-Inširah, 5.-6.)

Ovdje je tegoba povezana s olakšanjem jer kada tegoba zadesi čovjeka, on shvati da mu je niko ne može odagnati osim Allaha te se cijelim srcem Njemu preda i to je bit pouzdanja u Njega, dželle šanuhu. Tevekkul je jedan od najvažnijih razloga traženja potreba jer je Allah dovoljan onome koji se na Njega osloni: “...onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta...” (Et-Talak, 3.)

Također, kada god se vjerniku oduži olakšanje i pored njegove upornosti u dovi, on se sam sebi obraća koreći svoju dušu riječima: “Da je u meni bilo kakvog dobra, Allah bi mi uslišao molitvu!”

Kada vjernik ovako ukori samog sebe, to je Allahu draže od mnogih njegovih obreda jer on time priznaje da je zaista zaslužio tu vrstu tegobe i iskušenja i da nije zaslužan da mu Allah usliša upućenu dovu te ga to podstiče da još skrušenije i poniznije uputi svoju molitvu Uzvišenom. Allah Uzvišeni je s onima čija se srca slamaju iz želje za Njegovim oprostom.

Neki prethodnici su ovo značenje spjevali u stihovima:

*Ono što je pred tobom neće trajati, pa i ako vidiš
Kraj tim životnim olujama.*

*Doći će kraj teškim situacijama, Allah
neprestano mijenja stanje Svojih stvorenja.*

*Kada nastupi teškoća očekuj olakšanje,
Jer je Allahov zakon da sa teškoćom dođe last.*

HADIS BROJ 20

عن أبي مسعود عقبة بن عمرو الأنصاري البصري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن مما أدرك الناس من كلام النبوة الأولى إذا لم تستح فاصنع ما شئت رواه البخاري.

Od Ebu Mesuda Ukbe ibn Amra el-Ensarije, učesnika Bitke na Bedru, radijallahu anhu, prenosi se da je "Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ono što su ljudi zatekli od prvog poslanstva jesu riječi: 'Ako se ne stidiš, radi što hoćeš.'"³⁰⁹

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Ono što su ljudi zatekli od prvog poslanstva," aludiraju na baštinu koja se prenijela od prvih poslanika. Govori nam da su to ljudi među sobom prenosili i da su ga generacije od generacija nasljeđivale. Hadis potvrđuje da je ovaj govor bio prisutan, poznat u prvom poslanstvu i ostao takav sve dok nije dopro do početka ovog umeta. U nekim predanjima stoji: "Ljudi nisu zatekli od prvog poslanstva ništa drugo osim ove poruke." Bilježi ga Ubejd bin Zendževija i drugi.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...ako se ne stidiš, radi šta hoćeš" sadrže u sebi dva značenja.

1. Ovo nije imperativ da čovjek u odsutnosti stida radi što god hoće, naprotiv, to je ukor koji u sebi zadrži osudu i zabranu. Oni koji zastupaju ovaj stav dokazuju ga na dva načina:

- to je naređenje u obliku prijetnje i zastrašivanja, u smislu da ako se ne stidiš, radi šta hoćeš, ali će te Allah zbog toga kazniti, kao što Uzvišeni kaže:

﴿اغْمَلُوا مَا يَشْتُمُ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

"...radite šta hoćete, On, zaista, vidi šta raditi", (Fussi-

³⁰⁹ Buhari, 6/515.

let, 40.)

﴿فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ﴾

“...a vi se, pored Njega, klanjajte kome hoćete!”; (Ez-Zumer, 15.)

- to je imperativ u obliku konstatovanja i objelodanjivanja u značenju da onaj ko se ne stidi radi šta hoće jer prepreka od činjenja ružnih djela jeste stid, pa ko nema stida, utopit će se u razvratu i odvratnim djelima, dok to ne može sebi dozvoliti čovjek koji ima stida, na osnovu riječi Poslanika, alejhis-selam:

من كذب على متعمدا فليتبوأ مقعده من النار.

“Ko namjerno slaže na mene neka sebi pripremi mjesto u vatri.”³¹⁰

Ovdje je riječ *fel-jetebeve'e* upotrijebljena u imperativu a ima značenja konstatovanja jer ko god slaže na Poslanika neminovno će završiti u vatri. Ovo značenje odabrali su Ebu Ubejd, Kasim ibn Selam, Ibn Kutejba i Muhammed ibn Nasr el-Mirvezi.

Ebu Davud prenosi od Ahmeda predanje u kojem se nalazi mišljenje slično ovom.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, stid je uvrstio u iman, kao što se bilježi u dva *Sahiha* od Omera, radijallahu anhu, gdje stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, prošao pored nekog čovjeka, dok je on korio svog brata govoreći mu: “Ti se previše stidiš“, kao da mu je želio reći da mu je stid naškodilo. Tada je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: *دعه فإن الحياء من الإيمان* - “Pusti ga, zaista je stid od imana.”

U dva *Sahiha* bilježi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

الحياء شعبة من الإيمان.

³¹⁰ Hadis je *mutevatir* i prenosi ga više od sedamdeset ashaba. Šejh Muhammed Nasiruddin El-Albani, rahimehullah, u svom djelu ovaj hadis bilježi pod rednim br. 6519., tom 2, str.1111. (Prim. prev.).

“Stid je ogranak imana.”³¹¹

U dva *Sahiha* prenosi se od Imrana bin Husajna, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: الحياء لا يأتي إلا بخير – “Stid donosi samo dobro.”³¹² U Muslimovom *Sahihu* stoji: “Stid je dobar sav ili “Sav stid je dobar.”

El-Ešedždž el-Asri, radijallahu anhu, kaže da mu je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Ti imaš dvije odlike koje Allah voli.” Upitah ga: ‘Koje su to odlike?’ Poslanik mi odgovori: ‘Blagost i stid.’ Ja ponovo upitah: ‘Da li je to oduvijek tako bilo ili je to nešto novo?’ Poslanik odgovori: ‘Ne, to je oduvijek tako bilo.’ Tada sam ja rekao: ‘Hvala Allahu Koji mi je podario dvije odlike koje On voli.’³¹³

* * *

Znaj da stida ima dvije vrste:

urođeni stid koji se ne može postići. To je najuzvišeniji moral kojeg Allah daruje čovjeku i stvara ga na njemu. Zato je Poslanik, alejhis-selam, rekao “Stid donosi samo dobro.” On čovjeka sprečava od ružnih postupaka i niska morala i podstiče ga da se okiti plemenitim i savršenim moralom, i u tom značenju stid je odlika imana.

Omer, radijallahu anhu, govorio je: “Ko se stidi bit će neprimjetan, a ko je neprimjetan bit će bogobožan, a ko bude bogobožan spasit će se.”

El-Džerradž ibn Abdullah el-Hikemi, rahimehullah, a bio je heroj Šama, veli: “Četrdeset godina sam zbog stida ostavljao grijehe, i tek nakon toga stigla mi je istinska pobožnost”;

stid kojeg čovjek postigne spoznajom Allaha, Njegove veličanstvenosti, osjećaja Njegove blizine i prisutnosti, Njegova sveo-

³¹¹ Buhari, 1/51. i Muslim, 35.

³¹² Buhari, 10/521. i Muslim, 37.

³¹³ Nesa’i, 210. i Ahmed, 4/206.

buhvatnog znanja o svemu, o tajnim namigivanjima i onim što srca kriju. To je najveći stepen ihsana.

الاستحياء من الله أن تحفظ الرأس وما وعى والبطن وما حوى وأن تذكر الموت والبلى ومن أراد الآخرة ترك زينة الدنيا فمن فعل ذلك فقد استحيا من الله.

U Ibn Mesudovoj predaji se kaže: "Stid je da čuvaš glavu i ono što ona čuva; stomak i ono što on sadrži; da se sjećaš smrti i patnji. Ko teži Ahiretu, odreći će se dunjalučkih ukrasa. Ko tako postupi, taj se stidi Allaha". Ovu predaju Ahmed i Tirmizi bilježe kao Poslanikove, ﷺ, riječi.³¹⁴

Stid se kod čovjeka može roditi razmišljanjem o Allahovim blagodatima i o tome kako čovjek na njima malo zahvaljuje. Ukoliko čovjek od sebe otrgne urođeni i stečeni stid, onda mu ništa nije preostalo što bi ga odvratilo od razvrata i niskog morala i on nakon toga dolazi u stanje koje se slobodno može nazvati stanjem nevjerovanja.

Prenosi se da se stid dijeli na dvije vrste: stid zbog imana i stid zbog nemoći.

U tom smislu Bišr b. Ka'b El-'Adevi rekao je 'Imran b. Husajnu: "Mi u nekim knjigama nalazimo da stid proizilazi iz smirenosti i pokornosti Allahu, kao i iz slabosti." 'Imran se razljuti: "Ja ti pripovijedam od Poslanika ﷺ, a ti se ne slažeš?!"

'Imran, ؓ, je u pravu. Stid kojeg je Vjerovjesnik, alejhis-salam, pohvalio jeste zbir pozitivnih odlika koje čovjeka podstiču na dobra djela a odvrćaju ga od onih ružnih. Međutim, ukoliko čovjek ne ispuni svoje obaveze prema Allahu ili prema ljudima, ne može se pravdati stidom jer to u biti nije stid već nemoć, slabost i nemarnost. A Allah najbolje zna.

* * *

³¹⁴ Hadis je već komentiran.

BUĐENJE AMBICIJA

Drugo mišljenje o značenju Poslanikovih riječi: "Ako se ne stidiš, radi šta hoćeš". Na prvi pogled te riječi naređuju da se radi šta se hoće, a to znači: ako neko želi da uradi nešto u čemu se ne stidi ni od Allaha ni od ljudi, jer su to ibadeti ili lijepo ponašanje i moral, onda neka od tih djela radi šta hoće. Ovo mišljenje zastupaju neki imami a među njima su: Šafija, Ishak i El-Mirvezi.

Slično njemu jeste i izjava nekih prethodnika u kojoj stoji da su kada su bili upitani o uljudnosti, rekli: "Da ne radiš u tajnosti ono od čega ćeš se stidjeti u javnosti."

Ebu Ubejd prenosi od Džerira slijedeći stav o pitanju tematskog hadisa: "To je kada čovjek želi učiniti kakvo dobro, ali ga ne učini stideći se ljudi zbog bojazni samoljublja i lažnog prikazivanja." Džerir, rahimehullah, veli: "Neka te stid od ljudi ne otrgne od onoga što si naumio jer u hadisu stoji: "Kada ti šejtan dođe dok si u namazu i rekne ti: 'Ti se samo lažno prikazuješ!', ti tada odulji s namazom."

Potom je Ebu Ubejd rekao: "Ovaj se hadis ne može ni po kontekstu ni po formi uklopiti u ovo značenje a niti ga ljudi tako shvataju".

Rekoh: "Kada bi bilo kako veli Ibn Džerir, onda bi hadis glasio: 'Kada se postidiš od onoga od čega se ne treba stidjeti, onda radi šta hoćeš!'" Nakon ovoga forma hadisa i njegovo značenje nisu skriveni. A Allah najbolje zna.

HADIS BROJ 21

عن أبي عمرو وقيل أبي عمرة سفیان بن عبد الله رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله قل لي في الإسلام قولاً لا أسأل عنه أحداً غيرك قال قل آمنت بالله ثم استقم رواه مسلم.

Od Ebu Amra Sufjana ibn Abdullaha, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Allahov Poslaniče, reci mi o islamu nešto o čemu neću morati nikoga pitati osim tebe. Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Reci, vjerujem u Allaha, a zatim ustraj na tome.'"³¹⁵

* * *

Sufjan ibn Abdullah, radijallahu anhu, rekao je Vjerovjesniku, alejhis-selam: "Reci mi o islamu nešto o čemu nikoga poslije tebe neću pitati!" (Tražio je od njega da ga poduči jednoj univerzalnoj poruci koja će mu biti dovoljna) pa mu je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Reci: Vjerujem u Allaha, a zatim ustraj na tome."

U drugom predanju stoji: "Reci: 'Gospodar moj je Allah', a zatim ustraj na tome." To je inače pozajmljeno iz ajeta:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾

"Onima koji govore: 'Gospodar naš je Allah' pa poslije ustraju na tome – dolaze meleki: 'Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se Džennetu, koji vam je obećan.'" (Fussilet, 30.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ * أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

"Oni koji govore: 'Naš Gospodar je Allah!' i ustraju na tome neka se ničega ne boje i ni za čim nek ne tuguju.

³¹⁵ Muslim, 38.

Oni će stanovnici Dženneta biti, u njemu će vječno boraviti, i to će im biti nagrada za ono što su radili.” (El-Abkaf, 13.-14.)

Komentarišući dio ajeta: “...i ustraju na tome...” Ebu Bekr, radijallahu anhu, veli: “Allahu nisu ništa pridružili, nisu se prema drugom okretali i ustrajali su na tome da im je samo Allah Gospodar.”

Ebu Alija, rahimehullah, veli: “Iskreno su Allahu vjeru u djelo ispovijedali.” Katada, rahimehullah, kaže: “Ustrajali su u pokornosti Allahu.”

Kada bi Hasan el-Basri proučio ovaj ajet, govorio bi: “Bože, Ti si naš Gospodar, opskrbi nas ustrajnošću na Tvom putu.”

Oni koji tvrde da se pod ustrajnošću misli na tevhid (monoteizam) možda misle na potpuni tevhid koji štiti monoteistu od džehennemske vatre. A to je upravo realizacija značenja šehadeta jer je Allah Taj Koji se obožava i kom se ne iskazuje nepokornost iz straha, veličine, respekta, ljubavi, nade, oslanjanja na Njega i dove. Svi grijesi štete spomenutom tevhidu jer se oni ustvari udovoljavanje strastima a strasti su šejtanske.

Uzvišeni Allah, rekao je:

﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اخْتَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ﴾

“Jesi li vidio onoga koji je strast svoju za boga svoga uzeo...” (El-Džasije, 23.)

Hasan je rekao: “To je onaj koji sve što poželi uradi.” I to je bez sumnje oprečno tevhidu.

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾

“Ti istraj na Pravom putu, kao što ti je naređeno, a i oni koji su se pokajali s tobom, i obijesni ne budite, jer On dobro vidi ono što radite.” (Hud, 112.)

Ovim ajetom Uzvišeni naređuje Poslaniku i vjernicima koji su se pokajali da istraju na Pravom putu i da ne prelaze granice naređenog jer je to nasilje, i obznanio je da On vidi postupke ljudi da

je upoznat s njima.

﴿فَلْيَدْلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ﴾

"Zato ti pozivaj i budi istrajan, onako kako ti se naređuje, a ne povodi se za prohtjevima njihovim..." (Eš-Šura, 15.)

Katada je rekao: "Naredio je Muhammedu, alejhis-selam, da ustraje na Allahovoj vjeri." Sevri je rekao: "...na Kur'anu."

Istrajnost znači istrajati u slijeđenju Pravog puta, to je prava vjera bez ikakvih skretanja udesnono ili ulijevo. Pod tim se podrazumijevaju sve pokornosti, javne i tajne, kao i sve zabrane. Tako je ova generalna oporuka obuhvatila sve odlike islama.

U riječima Uzvišenog: *"...zato samo Njemu istrajte i od Njega oprostite..."* (Fussilet, 6.) jeste išaret da je neophodno da se dese neke devijacije u istrajnosti na Allahovom putu, kad se tiče naredbi, ali je to nadomješteno pokajanjem koje iziskuje traženje oprostite i vraćanje ka ustrajnosti. O tom se govori u hadisu Muaza, radijallahu anhu: "Boj se Allaha ma gdje god bio i poslije hrđavog djela uradi dobro, izbrisat će ga..."

Vjerovjesnik, alejhis-selam, objelodanio je da ljudi ne mogu postići potpunu istrajnost na Allahovom putu. U dva *Sahiha* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Nastojte uvijek biti na istini i umjereni."³¹⁶ Seddad je istinska ustrajnost, a to je ispravnost u svim govorima, djelima i namjerama, kao onaj koji gađa neku metu pa je pogodi. A *mukarebe* je da se pogodi blizu cilja, ako se već ne može pogoditi sami cilj. Ali tu se uvjetuje odlučnost da bude na istini i da poogodi cilj. To znači da ta približnost istini bude nenamjerna, tj. spontana.

Osnova istrajnosti jeste istrajnost srca na tevhidu, kako to objašnjava Ebu Bekr es-Siddik i drugi tumačeći ovaj ajet: *"Oni koji govore: 'Naš Gospodar je Allah!' i istraju na Pravom putu."* (El-

³¹⁶ Buhari, 10/127. i Muslim, 2816.

Ahkaf, 13.), tj. oni se nisu osvrtni na druge mimo Allaha. Kada srce istraje u spoznaji Allaha, strahu od Njega, veličanju, respektu, ljubavi, želji, nadi, dovi i oslanjanju na Njega i zanemari sve ostalo, svi njegovi dijelovi će ustrajati u pokornosti Njemu, jer srce je vladar ostalih organa a oni su njegova vojska. Zato ako ustraje vladar, ustrajat će i njegova vojska i podanici. Ovo je ujedno i komentar ajeta: *"Ti upravi lice svoje ispravnoj vjeri..."* (Er-Rum, 30.) iskrenom namjerom prema Jednom Allahu Koji nema sudruga. Zato kada mu je Poslanik naredio ustrajnost, preporučio mu je potom čuvanje jezika.

Ono što najbolje govori o istrajnosti srca u Allahovoj vjeri je jezik jer je on glasnogovornik srca. U Ahmedovom *Musnedu* prenosi se od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

لا يستقيم إيمان عبد حتى يستقيم قلبه ولا يستقيم قلبه حتى يستقيم لسانه.

"Neće vjerovanje čovjeka biti ispravno, dok mu srce ne istraje u vjeri, a neće mu srce istrajati, dok mu jezik ne istraje."³¹⁷

Tirmizi bilježi i ovo predanje od Ebu Seida u mevkuf i merfu formi:

إذا أصبح ابن آدم فإن الأعضاء كلها تكفر اللسان فتقول اتق الله فينا فإننا نحن بك فإن استقمت استقمنا وإن اعوججت اعوججنا.

"Kada čovjek osvane, svi organi njegovog tijela opominju jezik: 'Boj se Allaha jer mi od tebe zavisimo; ako ti istraješ (na istini), pa i mi ćemo istrajati, a ako ti skreneš, pa i mi ćemo skrenuti.'"³¹⁸

³¹⁷ Ahmed, 12575.

³¹⁸ Tirmizi, 2407.

HADIS BROJ 22

عن أبي عبد الله جابر بن عبد الله الأنصاري رضي الله عنهما أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أرأيت إذا صليت المكتوبات وصمت رمضان وأحللت الحلال وحرمت الحرام ولم أزد على ذلك شيئا أدخل الجنة قال نعم رواه مسلم ومعنى حرمت الحرام اجتنبته ومعنى أحللت الحلال فعلته معتقدا حله.

Od Ebu Abdullaha Džabira ibn Abdullaha Ensarije, radijallahu anhu, prenosi se da je neki čovjek upitao Allahova Poslanika, alejhis-selam: "Šta misliš, ako budem samo klanjao propisane namaze, postio ramazan, radio ono što je dozvoljeno a klonio se onog što je zabranjeno i ne budem ništa više od toga radio, da li ću ući u Džennet? 'Da', odgovori mu Poslanik, alejhis-selam."³¹⁹

Uzvišeni Allah rekao je:

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾

"Oni kojima smo Mi dali Knjigu čitaju je onako kako je objavljena; oni u nju vjeruju..." (El-Bekare, 121.)

Prenosi se da su neki od *selefa*, među kojima su i Ibn Mesud i Ibn Abbas, radijallahu anhuma, u komentaru ovog ajeta, rekli: "Oni se dosljedno pridržavaju Knjige i ne prelaze ono što ona dozvoljava ili zabranjuje i nikako ne izvrću smisao zabranjenog i dozvoljenog."

Uzvišeni Allah o nevjernicima koji su namjerno premještali propis o svetosti i nepovredivosti zabranjenih mjeseci, kaže:

﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحْلِلُونَ عَمَّا وَجَّهَهُمْ عَمَّا لِيُؤْطُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحْلِلُوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ﴾

³¹⁹ Muslim, 15.

“Premještanjem svetih mjeseci samo se povećava nevjerovanje, čime se nevjernici dovode u još veću zabludu: jedne godine ga proglašavaju običnim, a druge godine ga smatraju svetim – da bi ispunili broj onih mjeseci koje je Allah učinio svetim...” (Et-Tewbe, 37.)

Ovdje se govori o postupcima nevjernika koji su u svetim mjesecima jedne godine vodili ratne pohode, i zbog toga to smatrali dozvoljenim, a druge godine bi odustajali od tih pohoda i zbog toga bi ih zabranjivali u njima .

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرُمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

“O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju.” (El-Maide, 87.)

Ovaj je ajet objavljen povodom ljudi koji su odbili koristiti neke lijepe stvari iz isposništva i skromnosti. Neki su to čak sebi i zabranili ili zbog toga što su se zakleli da ih neće konzumirati ili jednostavno što su se zarekli da ih neće upotrebljavati. Međutim, sve to ne obavezuje njihovu zabranu. Neki su ih jednostavno izbjegavali bez zakletve i zabrane. Sve je to nazvano zabranom jer se tim namjeravala uzdržanost duše i kako bi se ona sputala od svojih strasti.

Inače, predmetni hadis jasno upućuje na to da će onaj koji bude izvršavao vjerske obaveze i bude se klonio zabrana ući u Džennet. Hadisi koji govore o tom značenju dostigli su stepen tevatura ili su blizu njega. U Buharijinom *Sahihu* prenosi se od Ebu Ejuba el-Ensarija, radijallahu anhu, da je neki čovjek upitao Vjerovjesnika, alejhis-selam: “Obavijesti me o djelu koje će me uvesti u Džennet.” Poslanik mu reče: “Robuj Allahu i ne pridružuj Mu ništa; klanjaj namaz, udjeljuj zekat i održavaj rodbinske ve-

ze.”³²⁰ Muslim također bilježi ovaj hadis, ali se kod njega kaže: “Obavijesti me o djelu koje će me približiti Džennetu a udaljiti od vatre.” Kod njega također stoji: “Kada je čovjek otišao, Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao je: “Ako se bude pridržavao onoga što mu je naređeno, ući će u Džennet.”

وفي الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه أن أعرابيا قال يا رسول الله دلني على عمل إذا عملته دخلت الجنة قال تعبد الله لا تشرك به شيئا وتقيم الصلاة المكتوبة وتؤدي الزكاة المفروضة وتصوم رمضان قال والذي بعثك بالحق لا أزيد على هذا شيئا أبدا ولا أنقص منه فلما ولي قال النبي صلى الله عليه وسلم من سره أن ينظر إلى رجل من أهل الجنة فليتنظر إلى هذا.

وفي الصحيحين عن طلحة بن عبيد الله رضي الله عنه أن أعرابيا جاء إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثائر الرأس فقال يا رسول الله أخبرني ماذا فرض الله علي من الصلاة فقال الصلوات الخمس إلا أن تطوع شيئا فقال أخبرني بما فرض الله علي من الصيام فقال شهر رمضان إلا أن تطوع شيئا فقال أخبرني بما فرض الله علي من الزكاة فأخبره رسول الله صلى الله عليه وسلم بشرائع الإسلام فقال والذي أكرمك بالحق لا أتطوع شيئا ولا أنقص مما فرض الله علي شيئا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أفلح إن صدق أو دخل الجنة إن صدق.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je neki beduin rekao: “Allahov Poslaniče! Uputi me na djelo koje će me, ako ga se budem pridržavao, uvesti u Džennet.” Poslanik mu reče: “Robuj Allahu i ne pridružuj Mu ništa; redovno obavljaj propisane namaze; udjeljuj obavezni zekat i posti ramazan.” Tada beduin reče: “Tako mi Onoga Koji te je poslao s Istinom, neću tome ništa dodavati, a ni oduzimati.” Kada je otišao, Vjerovjesnik, alejhis-selam, reče: “Koga raduje da vidi stanovnika Dženneta neka pogleda u ovog čovjeka.”³²¹

³²⁰ Buhari, 3/261.

³²¹ Muslim, 14.

U dva *Sahiha* prenosi se od Talhe ibn Ubejdullaha, radijallahu anhu, da je neki beduin raščupane kose došao Poslaniku, alejhis-selam, i upitao ga "Allahov Poslaniče! Obavijesti me šta mi je Allah od namaza propisao?" "Pet dnevnih namaza, osim ako ti želiš klanjati nafilu", reče mu Poslanik. Ovaj ponovo upita: "Obavijesti me šta mi je Allah propisao od posta?" "Mjesec ramazan, osim ako ti želiš postiti nafilu", odgovori Poslanik. "Obavijesti me šta mi je Allah propisao od zekata..." Zatim ga je Poslanik, alejhis-selam, obavijestio o načelima islama te je ovaj na kraju rekao: "Tako mi Onoga Koji te je počastio Istinom, niti ću ikakvu nafilu dodati tome, a niti ću izostaviti bilo šta od onoga što mi je Allah propisao." Allahov Poslanik, reče: "Spasio se ako je bio iskren" ili "Ući će u Džennet ako je bio iskren."³²²

Namjera spomenutog beduina je bila da on pored propisanih namaza, zekata posta i hadža neće činiti više nikakve nafile te vrste a ni u kom slučaju to ne znači da on neće izvršavati nikakve druge islamske obaveze.

* * *

Spomenuti hadisi ne spominju izbjegavanje zabranjenih stvari jer je pitalac pitao o djelima koja uvode onog ko ih bude radio u Džennet.

وخرج الترمذي من حديث أبي أمامة رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يخطب في حجة الوداع يقول أيها الناس اتقوا الله وصلوا خمسكم وصوموا شهركم وأدوا زكاة أموالكم وأطيعوا إذا أمركم تدخلوا جنة ربكم وقال حسن صحيح.

Bilježi Tirmizi od Ebu Uname, radijallahu anhu, da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kada je na Oprosnom hadžu rekao: "Ljudi! Bojte se Allaha; klanjajte pet dnevnih namaza; postite vaš mjesec; udjeljujte zekat na vaš imetak; budite

³²² Buhari, 1/106. i Muslim, 11.

poslušni vašim pretpostavljenim ući ćete u Džennet vašeg Gospodara.”³²³ Tirmizi je rekao je da je ovaj hadis hasen sahih.

Ova su djela uvjeti za ulazak u Džennet. To znači da upražnjavanje zabranjenih djela može biti prepreka za to.

Na to upućuje hadis kojeg bilježi imam Ahmed od Amra ibn Murre el-Džuhenija, radijallahu anhu, a u kojem stoji da je rekao:

جاء رجل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله شهدت أن لا إله إلا الله وأنت رسول الله وصليت الخمس وأديت زكاة مالي وصمت شهر رمضان فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من مات على هذا كان مع النبيين والصديقين والشهداء يوم القيامة هكذا ونصب أصبعيه ما لم يعق والديه.

“Došao je neki čovjek Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, i upitao ga: 'Allahov Poslaniče! Svjedočim da nema boga osim Allaha i da si ti Njegov poslanik, klanjam pet dnevnih namaza i udjeljujem zekat na svoj imetak a i ramazan postim.’” Allahov Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Ko umre pridržavajući se toga, na Sudnjem danu će biti ovako u društvu s vjerovjesnicima, pravednicima i šehidima' i sastavi između kažiprsta i srednjeg prsta' - 'ukoliko nije bio neposlušan roditeljima.’”³²⁴

Prenesena su neka predanja u kojima se ustrojava ulazak u Džennet na osnovu izvršavanja nekih od spomneutih djela, kao npr. namaza. “Ko obavlja namaze u propisano vrijeme, Allahova je obaveza da ga uvede u Džennet.”³²⁵

“Ko bude klanjao berdejni, tj. sabah i jaciju ući će u Džennet.”³²⁶

U svim tim hadisima spominje se uzročno-posljedično ustrojstvo koje je djelotvorno samo onda kada se ispune njegovi uv-

³²³ Tirmizi, 616.

³²⁴ Ibn Huzejme, 2212.

³²⁵ Ebu Davud, 425.

³²⁶ Buhari, 2/52. i Muslim, 635.

jeti i uklone zapreke. U nekim vjerodostojnim hadisima spominje se da činjenje nekih velikih grijeha sprečava ulazak u Džennet, kao npr. u slijedećim hadisima: "Neće ući u Džennet onaj ko bude prekidao rodbinske veze."³²⁷ "Neće ući u Džennet onaj koji u svom srcu bude imao koliko trun oholosti."³²⁸

Ovdje se mogu navesti i hadisi u kojima se govori da će se dužniku zabraniti ulazak u Džennet sve dok ne vrati dug. Sve su to zabrane ulaska u Džennet. Na osnovu toga objelodanjuje se značenje hadisa koji uvjetuju ulazak u Džennet na osnovu samog postojanja tevhida (vjerovanja).

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ako čovjek iskreno posvjedoči da nema boga osim Allaha i do svoje smrti istraje na tome ući će u Džennet." "Upitah: 'Pa i da je bludničio i krao!?' Poslanik odgovori: 'Pa i da je bludničio i krao!' To je ponovio tri puta a četvrti je put rekao: 'To će biti pa makar to ne bilo po volji Ebu Zerra!'"³²⁹

U istim *sahihima* bilježi se od Ubade ibn Samita, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko iskreno posvjedoči da nema boga osim Allaha Kome sudruga nema i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, da je Isa Njegov rob i poslanik i Njegova riječ i Duh udahnut u Merjemu, da je Džennet istina, da je Vatra istina, Allah će ga uvesti u Džennet, na osnovu njegovih djela."³³⁰

Ebu Seid, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Svjedočim da nema boga osim Allaha i da sam ja Njegov poslanik; koji god čovjek susretne Allaha govoreći ove riječi a da u njih uopće ne bude sumnjao, između njega i Dženneta neće biti zastora."³³¹

³²⁷ Buhari, 10/415. i Muslim, 2556.

³²⁸ Muslim, 91.

³²⁹ Buhari, 10/283. i Muslim, 194.

³³⁰ Buhari, 6/474. i Muslim, 28.

³³¹ Muslim, 27.

U Muslimovom *Sabihu* Ebu Hurejra, radijallahu anhu, kaže da mu je Vjerovjesnik, alejhis-selam, jednom prilikom rekao: "Koga god sretnoš da svjedoči da nema boga osim Allaha, a njegovo srce bude duboko uvjereno u to, obraduj ga Džennetom."³³²

U dva *Sabiha* prenosi se od Muaza da mu je jednog dana Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Svaki čovjek koji bude svjedočio da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, Allah će ga zabraniti vatri."³³³

U dva *Sabiha* prenosi se od Itbana ibn Malika, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista je Allah zabranio Vatri onoga koji iskreno posvjedoči da nema boga osim Allaha i time će on postići Allahovo zadovoljstvo."³³⁴

Neki učenjaci smatraju da je šehadet najvaljaniji razlog za ulazak u Džennet i spas od vatre ali šehadet ima svoje uvjete a to je praktikovanje farzova i izbjegavanje islamom zabranjenih stvari.

Hasan el-Basri, rahimehullah, rekao je jednom prilikom Firzdeku: "Zaista šehadet ima svoje uvjete i nipošto ne potvori poštenu i čednu ženu."

Upitali su Vehba ibn Munebeha: "Zar šehadet nije ključ Dženneta?" On odgovori: "Dakako, ali zar svaki ključ nema svoje zupce i ukoliko takvim ključem pokušaš otvoriti vrata, ona će ti se otvoriti, ali ako pokušaš otvoriti vrata ključem bez zubaca, vrata ti se nikada neće otvoriti!"³³⁵

³³² Muslim, 31.

³³³ Buhari, 1/226, i Muslim, 32.

³³⁴ Buhari, 1/519.

³³⁵ Ovo je krasan primjer da šehadet zaista ima svoje uvjete koji se moraju ispuniti. Vrijedi napomenuti da se cijela rasprava po pitanju tematskog hadisa svodi na to da je iman bez djela nevažeći i da je ulazak u Džennet bez ikakvog djelovanja i praktikovanja islamskih načela samo pusta želja obmanutih jadnika. Kršćanstvo propovjeda ideju ulaska u raj samo pukim vjerovanjem srca bez prusustva djela. Tematski hadis decidno govori o tome da samo praktikovanje živog islama uvodi u Džennet. **Prim.**

Drugi pak smatraju, kao npr. Dahhak i Zuhri, da su ti hadisi koji uvjetuju samo šehadet za ulazak u Džennet važili prije propisivanja farza i zabrana. Potom neki od njih smatraju da su derogirani. Neki opet tvrde da nisu nego da su im dodati neki uvjeti, pa se postavlja pitanje da li se dodavanje uvjeta na neki propis smatra derogacijom ili ne? U vezi s tim poznata je diskusija kod metodologa islamskog prava. Međutim, sve je to diskutabilno jer mnogi od tih hadisa su došli poslije propisivanja farzova i zabrana.

Imam Es-Sevri, rahimehullah, rekao je: "Te hadise derogirali su farzovi i zabrane." Moguće je da on pod tim podrazumijeva ono što gore spomenuti podrazumijevaju, a moguće je da on pod tim misli da obaveznost farzova i zabrana pojašnjava da puko izgovaranje šehadeta ne oslobađa dunjalučkih kazni.

Ovakav način objašnjavanja i uklanjanje nejasnoća neki su prethodnici nazvali derogacijom, mada to, ustvari, nije poznata terminološka derogacija. Neki pak učenjaci smatraju da su ovi hadisi općeniti ali su ograničeni istinskim i iskrenim izgovaranjem šehadeta, jer upravo ta istinitost i iskrenost sprečavaju upornost u grijšenju.

Ako se u srcu realizuje značenje šehadeta, pa ga vjernik istinito i iskreno prihvati, to će proizvesti da se u njemu učvrsti osjećaj prema Jedinom Allahu, poštovanje, respektovanje, strah, ljubav, nada, uzvišenost i oslanjanje na Njega. Srce će se ispuniti tim osjećajima i u isto vrijeme će iskorijeniti bilo kakav osjećaj božanstvenosti prema nekom drugom od stvorenja. Ako se to uspije postići, onda u srcu čovjeka neće biti mjesta da voli, želi ili traži nešto što Allah ne voli, ne želi ili ne traži. Tako će se iz srca iskorijeniti sve strasti i želje duše kao i šejtanska došaptavanja.

Ko zavoli nešto, ili mu se pokori, ili voli i mrzi radi njega, onda je to njegovo božanstvo. Ko bude volio i mrzi samo radi Allaha, ko bude prijateljevao ili u neprijateljstvu bio samo radi Allaha, onda je Allah njegov istinski Bog.

Međutim, ko bude volio i mrzio radi svoje strasti, prijateljevao ili u neprijateljstvu bio samo radi svoje strasti, onda je takav svoju strast za svoga boga uzeo. Kao što je Uzvišeni rekao: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهُهُ هَوَاهُ﴾ *"Zar nisi vidio one koji su svoje strasti za svoje božanstvo uzeli."* (El-Džasije, 23.) Hasan je rekao: "To su oni koji šta god zažele urade".

O takvim ljudima Katada, radijallahu anhu, rekao je: "To je čovjek koga njegova strast vodi i kada on nešto naumi, ništa ga od toga ne može spriječiti: ni pobožnost ni bogobožnost."

Isti je slučaj i s onim koji se šejtanu pokorava u grijehu prema Uzvišenom Allahu. On ga na taj način obožava, kao što Uzvišeni veli:

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾

"O sinovi Ademovi, zar vam nisam naredio: "Ne klanjajte se šejtanu, on vam je neprijatelj otvoreni." (Jasin, 60.)

Iz svega toga može se zaključiti da istinsko značenje šehadeta u srcu ne može realizovati onaj u čijem je srcu konstantna ljubav prema onome što Allah prezire kao i želja za onim što Allah ne želi. Pa ko nešto od toga osjeti u svom srcu, to mu je znak nedostatka u tevidu (vjeri) a to je jedna vrsta skrivenog širka. Zato je Mudžahid, rahimehullah, u komentaru ajeta: *"...da Mu ništa ne pridružujete..."* (El-En'am, 151.) - rekao: "Nemojte ispoljavati ljubav ni prema kome osim prema Njemu."

Ovim se pojašnjavaju riječi Poslanika, alejhis-selam: "Ko iskreno iz srca posvjedoči da nema boga osim Allaha, Allah će ga zabraniti Vatri."

A oni koji će ući u Vatru i pored toga što su izgovarali te riječi, ta to je zbog nedostatka iskrenosti pri izgovaranju šehadeta jer iskreno doživljavanje šehadeta čisti srce i ne dozvoljava da u tom srcu bude iko drugi do Allah, dželle šanuhu.

Ko iskreno bude svjedočio šehadet, takav će voljeti samo Allaha, nadu će polagati samo u Njega, strahovat će samo od Njega i oslanjat će se samo na Njega i neće biti altruizma prema duši niti

strastima. Međutim, ako u srcu ostane traga od nekog drugog mimo Allaha, to je onda radi slabe iskrenosti kod izgovaranju šehadeta.

Ovoj tvrdnji svjedoči i hadis kojeg prenosi Muaz, radijallahu anhu, a u kojem Vjerovjesnik, alejhis-selam, kaže:

ما من عبد يشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده ورسوله إلا حرمه الله النار.

“Kome zadnje riječi budu: 'Nema boga osim Allaha', ući će u Džennet.”

To je zato što gotovo svaki čovjek koji je na smrtnoj postelji izgovorio te riječi potpuno iskreno, s tevbom i kajanjem za ono što je prošlo i odlukom da se grijehu više ne vrati.

Ovo mišljenje preferirao je imam Hattabi u svom djelu *Et-Tevhid*, što je i dobro.

HADIS BROJ 23

عن أبي مالك الحارث بن عاصم الأشعري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الطهور شطر الإيمان والحمد لله تملأ الميزان وسبحان الله والحمد لله تملأن أو تملأ ما بين السماء والأرض والصلاة نور والصدقة برهان والصبر ضياء والقرآن حجة لك أو حجة عليك كل الناس يغدو فبائع نفسه فمعتقها أو موبقها رواه مسلم.

Od Ebu Malika Harisa ibn Asima el-Eš'arija, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Čistoća je pola vjere. El-hamdu lillah (Zahvalnost Allahu) puni terazijske; subhanallahi vel hamdu lillahi (zahvaljivanje i slavljenje Allaha) pune ono što je između nebesa i zemlje. Namaz je svjetlo; milostinja je jasan dokaz. Strpljivost je sjaj a Kur'an je nepobitan dokaz tebi ili protiv tebe. Svi ljudi trude se i odgovorni su za svoju dušu, pa ili će je spasiti ili upropastiti."³³⁶

* * *

U riječima Poslanika, alejhis-selam: "Čistoća je pola vjere..." neki su protumačili riječ *tuhur* (čistoća) u hadisu da znači napuštanje grijeha, dokazujući to ajetom: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ "...Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste." (El-Bekare, 222.)

Iman se dijeli na dvije vrste: činjenje dobrih djela i klonjenje od loših. Znači polovica otpada na činjenje naredbi a polovica na klonjenje zabrana. To je, ustvari, čišćenje duše ostavljanjem grijeha. To bi mišljenje bilo moguće prihvatiti da nije predanja: "Abdest je pola vjere" koje ga odbacuje, kao i predanja o uljepšavanju abdesta. Također, to je mišljenje diskutabilno i po samom svom značenju jer i mnoga dobra djela čiste dušu od grijeha, kao namaz

³³⁶ Muslim, 223.

npr., pa zašto se i ona ne nazovu čistoćom. Pa ako djela ili neka od njih ponesu ime čistoće, onda se ne može reći da je ostavljanje grijeha pola imana.

Ispravno je o ovom pitanju ono što zastupa većina učenjaka, a to je da se pod pojmom čistoća ovdje misli na čišćenje vodom od nečistoća.

Ovim su hadisom imam Muslim, Nesai, Ibn Madža i drugi započeli poglavlje o abdestu.

Na osnovu tog poimanja pojma čistoće islamski učenjaci nisu saglasni oko značenja da je čišćenje vodom 'pola' imana. Neki su mišljenja da se pod pojmom pola aludira na dio vjere, a ne istinsku polovinu. Na osnovu toga čistoća bi bila dio imana. Međutim, to mišljenje je slabo jer se pojam 'pola' u jeziku upotrebljava samo u svom osnovnom značenju. A to se jasno uočava u hadisu kojeg prenosi Sulejm. "Čistoća je pola imana", kako je naprijed i navedeno.

Ima ih koji smatraju da se nagrada za abdest uvećava sve do nagrade pola vjere, ali bez reduplikacije. I to je diskutabilno i daleko.

Ima ih koji smatraju da vjerovanje u Allaha poništava sve velike grijeha a abdest male, i to je na osnovu riječi 'polovina vjere' o kojoj je riječ. Međutim, kontraargument ovoj tvrdnji jeste hadis: "Ko bude loš u islamu odgovarat će i za svoja djela prije islama."³³⁷

Ima učenjaka koji smatraju da se pod pojmom vjera u ovom hadisu zapravo aludira na namaz, kao što je to spomenuto u ajetu: "...Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše (imanukum)..." (El-Bekare, 143.) Ovdje se misli na namaze koje su muslimani klanjali okrenuti prema Jerusalemu. Pa ako se pod imanom ovdje misli na namaz, a namaz se ne prima bez čistoće, onda je na osnovu ovog tumačenja čistoća pola imana. Ovo tumačenje prenosi Muhammed ibn Nasr el-Mirvezi u djelu *Kitabu-s-salati* od Ishaka ibn Rahevejha i Jahjaa ibn Adema.

³³⁷ Buhari, 12/265. i Muslim, 121.

Rekoh: "Svaka stvar u sebi sadrži dvije komponente. Jedna je od njih njegova polovica i svejedno je da li su one identične ili je jedna od njih veća od druge. To potvrđuje hadis u kojem se kaže: "Podijelio sam namaz između Sebe i Svog roba na dvije polovine..."³³⁸ Ovdje se aludira na učenje u namazu i zato su neki rekli da se to misli na suru El-Fatiha. Tim se želi reći da je namaz podijeljen na ibadet i dovu (molbu). Ibadet je Allahovo pravo a dova čovjekovo. I u spomenutom hadisu se ne misli na podjelu riječi na jednake dijelove između Allaha i čovjeka.

Pjesnik je rekao:

"Kada umrem, ljudi će se podijeliti na dva tabora, jedni će se radovati mojoj smrti a drugi će hvaliti ono što sam radio."

Prenosi se od Mudžahida da je rekao: "Ispiranje usta i nosa pola je abdesta." Možda je Mudžahid ovim htio reći da se abdest dijeli na dva dijela: dijela koji je spomenut u Kur'anu i dijela koji je uzet iz sunneta u što spada i ispiranje usta i nosa. Ili je htio reći da se ispiranjem usta i nosa čisti unutrašnjost tijela, a pranjem ostalih dijelova vanjska strana tijela, i na osnovu toga to su dvije polovice abdesta.

Kao primjer za to može se navesti ono što je Ibn Mesud, radijallahu anhu, rekao: "Strpljivost je pola vjere, a čvrsto uvjerenje je cijela vjera."

Pošto vjera obuhvata praktikovanje obaveza i izbjegavanje zabrana, a sve se to može postići samo strpljivošću, onda je logično da strpljivost bude pola vjere. To isto važi i za abdest jer je i on pola namaza, jer namaz briše grijehe samo onda ukoliko se abdest upotpuni i uljepša, i na osnovu ovakvog tumačenja abdest je pola namaza. To se potvrđuje u hadisu kojeg bilježi Muslim od Osmāna, radijallahu anhu, a u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

ما من مؤمن مسلم يتطهر فيتم الطهور الذي كتب عليه فيصلي هذه الصلوات

³³⁸ Muslim, 395.

الخمس إلا كانت كفارة لما بينهن.

“Svakom muslimanu koji uzme abdest pa ga upotpuni onako kako je propisano i klanja ovih pet propisanih namaza za to će mu biti izbrisani grijesi koje počini između tih namaza.”³³⁹

Namaz je također ključ Dženneta a abdest je ključ namaza, a oni zajedno obavezuju otvaranje vrata Dženneta, kako stoji u Muslimovom *Sahihu* od Ukbe ibn Amira, radijallahu anhu, u kojem stoji da je čuo Vjerovjesnika, alejhis-selam, kada je rekao:

ما من مسلم يتوضأ فيحسن وضوءه ثم يقوم فيصلي ركعتين يقبل عليهما بقلبه ووجهه إلا وجبت له الجنة.

“Svaki musliman koji abdesti i okupa se, a potom klanja dva rekata sa skrušenošću i potpunom prisebnošću, Džennet će mu postati vadžib.”³⁴⁰

U dva *Sahiha* prenosi se od Ubade ibn Samita, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

من قال أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله وأن عيسى عبدالله وابن أمته وكلمته ألقاها إلى مريم وروح منه وأن الجنة حق والنار حق أدخله الله من أي أبواب الجنة الثمانية شاء.

“Ko kaže: 'Svjedočim da nema boga osim Allaha, Koji sudru-ga nema, i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, i da je Isa Allahov rob i sin Njegove robinje i duh i riječ koje je udah-nuo u Merjem, i da je Džennet istina, i da je Vatra istina, Al-lah će ga uvesti u Džennet na koja god želi od njegovih osam vrata.’”³⁴¹

Ako abdest uz šehadet obavezuje otvaranje dženetskih vrata,

³³⁹ Muslim, 231.

³⁴⁰ Muslim, 234.

³⁴¹ Buhari, 6/474. i Muslim, 28.

onda abdest, na osnovu toga, postaje pola vjerovanja u Allaha i Njegova Poslanika.

Isto tako, abdest je skriveno svojstvo imana na kojeg pazi samo vjernik, što potvrđuje hadis kojeg prenosi od Poslanika Sevdan i drugi: "Na abdest pazi samo vjernik."³⁴²

Također je moguće reći da sve odlike imana, bilo da su to djela ili riječi, čiste i oplemenjuju čovjekovo srce. Što se tiče čišćenja vodom ono, se odnosi na čišćenje i higijenu tijela. Na osnovu toga postoje dvije vrste odlika imana: one koje čiste vanjštinu i one koje čiste nutrinu. Znači, to su dvije polovice, a Allah najbolje zna Svoju nakanu i nakanu Svoga Poslanika, alejhis-selam.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...('el-hamdu lillah') zahvalnost Allahu puni terazije ('subhanallahi vebi hamdih') slavljenje i zahvaljivanje Allahu njih dvije pune ili jedna od njih puni ono što je između nebesa i zemlje..." Ovdje prenosilac nije bio siguran u formi, a u Muslimovom, Nesaijevom i Ibn Madžinom predanju stoji: "Tesbih i tekbir ispunjavaju ono što je između nebesa i Zemlje".

Svi ti hadisi upućuju na vrijednost te četiri riječi: Subhanallah, velhamdulillah, ve la ilahe illallahu, vallahu ekber.

O pitanju zahvale Allahu postoji saglasnost u svim hadisima da zahvala puni terazije. A rečeno je da je samo slikovito prikazivanje, tj. kada bi zahvala bila tjelesna forma, napunila bi terazije na Sudnjem danu. Rečeno je također da će Allah otjeloviti djela i riječi čovjekove koje će se vidjeti i mjeriti na Sudnjem danu, kako je to Poslanik, alejhis-selam, rekao:

يأتي القرآن يوم القيامة تقدمه البقرة وآل عمران كأنهما غمامتان أو
فرقان من طير صواف وقال كلمتان حبيبتان إلى الرحمن ثقيلتان في الميزان

³⁴² Ibn Hibban, 163.

خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ.

“Na Sudnjem danu doći će Kur'an a ispred njega (sure) El-Bekare i Ali Imran, kao dva oblaka ili poput dva jata ptica raširenih krila.”³⁴³ “Dvije su rečenice drage Premilostivom, teške su na terazijama, lahke na jeziku, one su: Slavljen je Allah i hvaljen, slavljen je Allah Veličanstveni.”³⁴⁴

Što se tiče slavljenja Allaha (Subhanallah) u Muslimovom predanju stoji: “*Subhanallahi vel hamdu lillahi*”, prenosilac nije bio siguran šta puni prostor između nebesa i Zemlje, da li su to obje riječi ili jedna od njih?

U hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi se da samo veličanje Allaha (tekbir) puni ono što je između nebesa i zemlje. U svakom slučaju slavljenje Allaha (tesbih) ima svoje posebne odlike koje se ne pripisuju tahmidu, kako je to spomenuto u hadisu Abdullaha ibn Amra, Alije i jednog čovjeka iz plemena Sulejm, radijallahu anhum, a to je da je *tesbih* polovina terazija a da ih *tahmid* dopunjuje.

Razlog tome jeste taj što se *tahmidom* potvrđuje da svi oblici zahvalnosti pripadaju samo Allahu. U tom značenju tahmid obuhvata sva Allahova savršena i veličanstvena svojstva, dok tesbih poriče Allahu svaki nedostatak, mahanu i nesavršenost. A potvrđivanje je savršenije i potpunije od odricanja. Zato *tesbih* nije samostalno spomenut već uporedno s onim što upućuje na potvrđivanje Njegova savršenstva. A ponekada se uporedo spomene kao u ovom primjeru: “Subhanallahi ve bihamdihi, subhanallahi, vel hamdu lillah”, a ponekad s nekim Allahovim imenom koje upućuje na Njegovu veličanstvenost i uzvišenost kao što je: “Subhanallahil-azim”, Slavljen je Allah Veličanstveni.

Što se *tehlila*³⁴⁵ tiče, on do Allaha stiže bez ikakvog zastora.

³⁴³ Muslim, 804.

³⁴⁴ Buhari, 11/206. i Muslim, 2693.

³⁴⁵ *Tehlil* – izgovaranje *La ilahe illallah*.

Bilježi Tirmizi hadis od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Kada god čovjek kaže: 'La ilahe illa-allah' iskreno iz srca, otvaraju mu se vrata nebesa, sve dok to ne stigne do Arša, ukoliko se sačuvao velikih grijeha."³⁴⁶ Prenosi se da nema od tehlila ništa teže na vagi, kako stoji u poznatom hadisu o registru čovjekovih djela.³⁴⁷

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav o tome koja je od dvije riječi bolja; riječ zahvale (hamd) ili tehlila (šehadeta)? Ovo razilaženje bilježi Ibn Abdulberr i drugi.

Imam En-Nehai, rahimehullah, rekao je: "Ashabi su smatrali da je riječ tahmid riječ zbog koje se najviše udvostručuje nagrada..."

Imam Es-Sevri, rahimehullah, veli: "Ništa ne može udvostručiti nagradu poput *tahmida*." Tahmid ili zahvaljivanje Allahu sadrži potvrđivanje svih kategorija Allahovog savršenstva, u što spada i tevhid.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...namaz je svjetlo, milostinja je jasan dokaz, strpljivost je sjaj..." U nekim primjercima Muslimova *Sahiha* stoji: "Post je sjaj." Sve ove tri vrste djela jesu svjetlost (nur). Međutim, svako djelo je karakteristično za određenu vrstu svjetlosti³⁴⁸

Tako je npr. namaz općenito svjetlo. Zbog toga je on bio radost bogobožnih, kao što Vjerovjesnik, alejhis-selam, veli: "Sva moja radost je u namazu."³⁴⁹ Bilježi Ebu Davud hadis od nekog čovjeka iz Huzaa, a u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, re-

³⁴⁶ Tirmizi, 3590.

³⁴⁷ To je hadis hasen.

³⁴⁸ Naravno, misli se na duhovnu svjetlost imana koju svaki iskreni vjernik osjeća u sebi. Ova privilegija je uskraćena ljudima slabog vjerovanja.

³⁴⁹ Ahmed, 13526.

kao: "Bilale! Pozovi na namaz da se u njemu odmorimo."³⁵⁰

Sadaka je *burhan* ili jasan dokaz. Riječ *burhan* označava sunčeve zrake koje se nalaze oko Sunca.

Razlog zbog čega jeste sadaka dokaz je to što ljudi vole imetak i škrtare s njim. Zato onaj ko daje sadaku time dokazuje ispravnost svog imana u Allaha, Njegovu nagradu i kaznu. Zbog toga su beduini odbili dati zekat poslije smrti Poslanikove, alejhis-selam, pa je Ebu Bekr, radijallahu anhu, donio odluku da se on uzme silom.

I namaz je također dokaz kojim se potvrđuje ispravnost islama.

Prilikom tumačenja hadisa: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi sve dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, dok ne počnu klanjati i davati zekat", jasno se vidi da je namaz taj koji pravi razliku između nevjerstva, islama i imana i da će se za njega prvo na Sudnjem danu polagati račun pa ako čovjeku namaz bude ispravan, bit će spašen i sretan.

Strpljivost je sjaj, a to je svjetlost koja u sebi nosi određenu dozu topline i izgaranja, kao što je sunčeva svjetlost, a ne mjesečava, jer je mjesečeva svjetlost puka svjetlost bez sagorjevanja i isijavanja. Uzvišeni Allah, kaže:

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾

"On je Sunce izvorom svjetlosti učinio, a Mjesec sjajnim..." (Junus, 5.)

Zato je Uzvišeni Allah Šerijat objavljen Muhammedu, alejhis-selam, opisao kao: ﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾ "...a od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna." (El-Maide, 15.)

Pošto je strpljivost veoma teška dušama, potrebno je uložiti napor da bi se one navikle na nju, da bi se ukrotile i odvratile od

³⁵⁰ Ebu Davud, 4985.

onoga čemu teže. Zato je strpljivost nazvana svjetlošću. Sabr (strpljivost) u jeziku znači zatvaranje. Na osnovu ovoga uzet je termin ubistvo sa zatvaranjem (katlus-sabri), a to znači da se čovjek zatvori sve dok ne umre.

Postoji nekoliko vrsta pohvalnog strpljenja. Strpljivost pri izvršavanju Allahovih propisa, strpljivost pri izbjegavanju Allahovih zabrana i strpljivost nad Allahovim određenjem.

Prethodnici su smatrali da je strpljenje kod izvršavanja Allahovih naredbi i klonjenje Njegovih zabrana bolje od strpljenja nad Allahovim bolnim određenjem. To su jasno izjavili Seid bin Džubejr i Mejmun bin Mihran i dr.

Najbolji oblik strpljenja jeste post jer on obuhvata sve spomenute vrste strpljivosti. Postom čovjek izražava pokornost Allahu zanemarujući svoje strasti radi Allaha, i pored toga što ga duša navodi na grijeh, i zato se u hadisu veli:

كل عمل ابن آدم له إلا الصيام فإنه لي وأنا أجزي به لأنه ترك شهوته وطعامه
وشرابه من أجلي.

“Svako čovjekovo djelo pripada njemu osim posta. On pripada Meni i Ja ću za njega nagraditi, jer je on u njemu ostavio svoje strasti, hranu i piće radi Mene.”³⁵¹

Također se post ubraja u Allahovo teško određenje jer u njemu on može osjetiti veliku glad i žeđ. Poslanik, alejhis-selam, nazivao je ramazanski post strpljenjem.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...Kur'an je siguran dokaz tebi ili protiv tebe...” Uzvišeni Allah, kaže:

﴿وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾

“Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost

³⁵¹ Ovaj poznati hadis prenose Buhari, 3/118. i Muslim, 1151.

vjernicima, a nevjernicima on samo povećava propast.” (El-Isra, 82.)

Neko od prethodnika je rekao: “Niko od Kur'ana ne može otići praznih ruku, ili će otići s profitom ili s gubitkom”, a potom je proučio spomenuti ajet.

Ibn Mesud, radijallahu anhu, rekao je: “Kur'an je zagovarač, posrednik i iskreni prijatelj, pa ko ga uzme za svog vodiča, odvest će ga u Džennet, a ko ga zanemari, odvest će ga u Vatru.”

Od Ibn Mesuda prenosi se također da je rekao: “Kur'an će na Sudnjem danu doći da se zauzme za onog ko ga je učio, pa će mu biti vodič do Dženneta, ili će svjedočiti protiv onoga ko ga je napustio i otjerati ga u Vatru.

Ebu Musa el-Eš'ari, radijallahu anhu, rekao je: “Zbog ovog Kur'ana ćete biti nagrađeni ili kažnjeni. Zato ga slijedite i ne okrećite se od njega. Ko bude slijedio Kur'an, on će ga u džennetske bašče povesti, a za kim Kur'an bude išao dohvatit će ga za vrat i gurnut će ga u Vatru.”

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...svako se trudi i svako je odgovoran za svoju dušu; pa ili će je spasiti ili upropastiti.”

Uzvišeni Allah, rekao je:

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا﴾

“...i duše i Onoga koji je stvorio, pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini, uspjeh će samo onaj koji je očisti, a bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi!” (Eš-Šems, 7.-10.)

Znači spasio se onaj koji je dušu svoju očistio pokoravajući se Allahu, a propao je onaj koji ju je grijesima zaprljao.

Tematski hadis aludira na to da svaki čovjek radi i trudi se i da će on tim svojim trudom upropastiti ili spasiti svoju dušu. Ko se bude trudio da bude pokoran Allahu, takav je svoju dušu pro-

dao Njemu i oslobodio je od kazne na onom svijetu. A ko se bude trudio da bude nepokoran Allahu takav je džaba dao svoju dušu i uvalio je u propast i grijehе koji uzrokuju Allahovu srdžbu i kaznu. Uzvišeni je rekao:

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِّبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

"Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet, koji će im dati – oni će se na Allahovu putu boriti, pa ubijati i ginuti... Zato se radujte pogodbi svojoj koju ste s Njim ugovorili, i to je veliki uspjeh." (Et-Tewbe, 111.)

﴿قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾

"Reci: 'Stradat će, uistinu, oni koji na Sudnjem danu izgube i sebe i porodice svoje'. Eto, to je pravo stradanje." (Ez-Zumer, 15.)

U dva *Sahiha* bilježi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, nakon objave: *"I opominji rodbinu svoju najbližu"* (Eš-Šura, 214.) rekao:

يا معشر قريش اشتروا أنفسكم من الله لا أغني عنكم من الله شيئا يا بني عبدالمطلب لا أغني عنكم من الله شيئا وفي رواية للبخاري يا بني عبد مناف اشتروا أنفسكم من الله يا بني عبدالمطلب اشتروا أنفسكم من الله لا أغني عنكم من الله شيئا يا عمّة رسول الله يا فاطمة بنت محمد اشتريا أنفسكما من الله لا أملك لكما من الله شيئا.

وفي رواية لمسلم أنه دعا قريشا فاجتمعوا فعم وخص فقال يا بني كعب بن لؤي أنقذوا أنفسكم من النار يا بني مرة بن كعب أنقذوا أنفسكم من النار يا بني عبد شمس أنقذوا أنفسكم من النار يا بني عبد مناف أنقذوا أنفسكم من النار يا بني هاشم أنقذوا أنفسكم من النار يا بني عبدالمطلب أنقذوا أنفسكم من النار يا فاطمة أنقذي نفسك من النار فإني لا أملك لكم من الله شيئا.

“Skupino Kurejševića! Predajte svoje duše Allahu jer vam ja kod Njega neću biti ni od kakve koristi! O sinovi Abdulmuttalibovi, predajte svoje duše Allahu jer vam ja kod Njega neću biti ni od kakve koristi! O tetko Allahovog Poslanika, o Fatima, kćeri Muhammedova, predajte svoje duše Allahu jer vam ja kod Njega neću biti ni od kakve koristi!”³⁵²

U predanju Muslima stoji da je pozvao Kurejševiče pa su se okupili. Nakon što im se općenito i posebno obratio, rekao je: “O sinovi Ka'ba ibn Lue'ja, spasite sebe od Vatre! O sinovi Murreta, spasite sebe od Vatre! O sinovi Abduššemsa, spasite sebe od Vatre! O sinovi Abdulmenafa, spasite sebe od Vatre! O sinovi Hašima, spasite sebe od Vatre! O sinovi Abdlmuttaliba, spasite sebe od Vatre! O Fatima, spasi sebe od Vatre jer ti ja kod Allaha neću biti ni od kakve koristi!”³⁵³

Puno je prethodnika koji su svoje duše otkupili od Allaha svojim imetkom. Neki su sav svoj imetak dali u sadaku, poput Habiba ibn Ebi Muhammeda. Neki su to učinili dajući sadaku u srebru, i to tri ili četiri puta više od svoje tjelesne težine, poput Halida ibn Tahavije. Neki su se pak trudili da što više urade dobrih djela govoreći: “Ja sam zarobljenik koji se trudi osloboditi se.” Takav je bio Amr bin Utbe. Neki su svaki dan činili tesbih dvanaest hiljada puta, koliko iznosi otkup za krvarinu kao da su ubili nekoga pa se žele otkupiti time plaćajući u prenesenom smislu krvarinu.

Hasan el-Basri govorio je: “Vjernik je na ovom svijetu kao zarobljenik koji nastoji osloboditi se i ni u što nije siguran sve dok se ne susretne sa Uzvišenim Allahom.” Također je rekao: “Čovječe! Ti danju i noću juriš za zaradom. Pozabavi se sobom jer ako se uspiješ spasiti, takvu zaradu nikada nećeš moći dobiti.”

Ebu Bekr ibn Ajjaš, rahimehullah, veli: “U mladosti mi je jedan starac rekao: 'Oslobodi se koliko god možeš na ovom svijetu

³⁵² Buhari, 5/382. i Muslim, 204.

³⁵³ Muslim, 206.

BUĐENJE AMBICIJA

od ahiretskog ropstva jer ahiretski se zarobljenik nikada neće moći osloboditi! Tako mi Allaha, nikada ove riječi nisam zaboravio."

Prethodnici su se kupali u suzama govoreći: "Ja imam samo jednu dušu i ako nju izgubim, ne mogu pronaći drugu pa da se njome spasim."

Muhammed ibn Hanefija, rahimehullah, kaže: "Uzvišeni Allah je Džennet učinio cijenom vaših duša i nemojte nipošto duše svoje prodati za nešto mimo Dženneta." Također je rekao: "Kome je njegova duša draga, ovaj svijet kod takvog nema vrijednosti." Neko je upitan: "Koji je čovjek najčasniji?" Rekao je: "Onaj ko ne smatra da je cijeli dunjaluk opasnost po njegovu dušu."

Od Ebu Zerra el-Gitarinija, raduallahahu anhu, priča se da je Višnji poslanik, akidat salatu, dostavljeno riječi njegove Gospodara Uzvišenog, Ebu je rekao: "Robovi Moji, ja sam vama zabranio nepravdu, i vama sam ga učinio zabranjenim, pa ne činite jedan drugima nepravdu. Robovi Moji, svi ste vi gladni osim onoga koga ja hranim, pa tražite oporu od Mene, oporut ću vas. Robovi Moji, svi ste vi gladni osim onoga koga ja nahranim, pa tražite da vas nahranim, nahranit ću vas. Robovi Moji, svi ste vi golji osim onoga koga ja odijevam, pa tražite da vas odijem i ja ću vas odijevati. Robovi Moji, zaista prijelazite noću i danju, a ja pratim sve grijeha, pa tražite od Mene oprost, oprostit ću vam. Robovi Moji, vi nikada ne možete doći do onoga što bi Mene

HADIS BROJ 24

عن أبي ذر الغفاري رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم فيما يرويه عن ربه عز وجل أنه قال يا عبادي إني حرمت الظلم على نفسي وجعلته بينكم محرما فلا تظالموا يا عبادي كلكم ضال إلا من هديته فاستهدوني أهدكم يا عبادي كلكم جائع إلا من أطعمته فاستطعموني أطعمكم يا عبادي كلكم عار إلا من كسوته فاستكسوني أكسكم يا عبادي إنكم تخطئون بالليل والنهار وأنا أغفر الذنوب جميعا فاستغفروني أغفر لكم يا عبادي إنكم لن تبلغوا ضري فتضروني ولن تبلغوا نفعي فتنفعوني يا عبادي لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم كانوا على أتقى قلب رجل واحد منكم ما زاد ذلك في ملكي شيئا يا عبادي لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم كانوا على أفجر قلب رجل واحد منكم ما نقص ذلك من ملكي شيئا يا عبادي لو أن أولكم وآخركم وإنسكم وجنكم قاموا في صعيد واحد فسألوني فأعطيت كل واحد مسأله ما نقص ذلك مما عندي إلا كما ينقص المخيط إذا أدخل البحر يا عبادي إنما هي أعمالكم أحصيها لكم ثم أوفيكم إياها فمن وجد خيرا فليحمد الله ومن وجد غير ذلك فلا يلوم من إلا نفسه.

Od Ebu Zerra el-Gifarijja, radijallahu anhu, prenosi se da su Vjerovjesniku, alejhis-selam, dostavljene riječi njegova Gospodara Uzvišenog, Koji je rekao: "Robovi Moji, ja sam Sebi zabranio nasilje, i vama sam ga učinio zabranjenim, pa ne činite jedni drugima nepravdu.

Robovi Moji, svi ste vi zalutali osim onoga koga Ja uputim, pa tražite uputu od Mene, uputit ću vas.

Robovi Moji, svi ste vi gladni osim onoga koga Ja nahranim, pa tražite da vas nahranim, nahranit ću vas.

Robovi Moji, svi ste vi goli osim onoga koga Ja odjenem, pa tražite da vas odjenem i Ja ću vas odjenuti.

Robovi Moji, zaista griješite noću i danju, a Ja praštam sve grijehe, pa tražite od Mene oprost, oprostit ću vam.

Robovi Moji, vi nikada ne možete doći do onoga što bi Meni

štetu nanijelo pa da Mi naštetite; niti možete doći do onoga što bi Meni koristilo pa da Mi koristite.

Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, i ljudi i džini, bili svi pobožni kao najpobožniji čovjek od vas, to ne bi nimalo povećalo Moju vlast.

Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, i ljudi i džini bili svi pokvareni kao najpokvareniji čovjek od vas, ne bi to nimalo umanjilo Moju vlast.

Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, i ljudi i džini stali na jedno mjesto i zatražili od Mene, pa dadnem svakom pojedincu ono što traži, to bi umanjilo od onoga što je kod Mene samo koliko zamočena igla u more umanji od mora.

Robovi Moji, sve je do vaših djela koja vam Ja zapisujem, a potom ću vam za njih dati odgovarajuću naknadu. Pa ko nađe dobro neka zahvali Allahu, a ko nađe nešto drugo neka kori samo sebe.”³⁵⁴

* * *

Riječi Uzvišenog: “Robovi Moji, ja sam Sebi zabranio nasilje...” tj. On je Sebi zabranio da čini nasilje Svojim robovima:

﴿وَمَا أَنَا بِظَالَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾

“...i Ja nisam prema robovima Svojim nepravičan.”
(Kaf, 29.)

﴿وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ﴾

“...Allah nije nepravedan prema robovima Svojim.”;
(El-Mu'min, 31.)

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا﴾

“A onaj ko je dobra djela činio, a vjernik bio, neće se nepravde ni zakidanja nagrade plašiti.” (Ta Ha, 112.)

Riječ hedm u ajetu znači umanjivanje nagrade za dobra djela, a zulm da neko bude kažnjen za tuđe grijehе.

³⁵⁴ Muslim, 2577.

Ovi ajeti jasno govore o tome da je Allah moćan nekome nanijeti nepravdu i nasilje, ali od Svoje dobrote i plemenitosti on to nikada neće učiniti Svojim robovima.

Mnogi mufessiri protumačili su riječ nasilje (zulm) na taj način što su rekli da je to postavljanje nečega na mjesto koje mu ne pripada. Oni koji smatraju da je zulm raspolaganje tuđom imovinom bez dozvole njena vlasnika kažu da je nepojmljivo zamisliti da Allah čini zulm, dok je to kod drugih moguće, jer šta god Allah da uradi, On to radi u Svom posjedu i carstvu." Ovako je Ebu Esved ed-Du'eli, radijallahu anhu, odgovorio Imranu ibn Husajnu, radijallahu anhu, kada ga je ovaj upitao o Allahovom određenju.³⁵⁵ Ovo mišljenje se prenosi od Ijasa bin Muavije i drugih.

Iako je On, Uzvišeni, stvorio postupke ljudi u kojima, naravno, ima nasilja, to nam ne daje za pravo da Njemu pripišemo svojstvo nasilja kao i druge ružne postupke koje čine Njegovi robovi iako ih je On stvorio i odredio. On se opisuje samo sa Svojim djelima a ne sa djelima Njegovih robova, jer su ta djela produkt Njegova stvaranja i djelovanja i zato nije dozvoljeno da se opiše njima. On se može opisati samo svojstvima i djelima koja čini. Allah najbolje zna.

* * *

Riječi Uzvišenog: "...i vama sam ga učinio zabranjenim, pa ne činite jedni drugima nasilje" znače da je Allah, dželle šanuhu, ljudima zabranio nasilje i međusobno nanošenje nepravde. Nasilje je generalno, samo po sebi, zabranjeno i dijeli se na dvije vrste i to:

nasilje i nepravda prema samom sebi, a najgori je njegov oblik *širk*, tj. mnogoboštvo. To Kur'an potvrđuje i kaže: "*...mnogoboštvo je, zaista, nepravda najveća.*" (Lukman, 13.) To je zato što je mnogobožac svojim postupkom stvorenog uzdigao na stepen Stvoritelja. Većina prijetnji koja je u Kur'anu upućena nasilnicima aludira time na mnogobošce, kao što je rečeno u uvom

³⁵⁵ Muslim, 2650.

ajetu: "*Neujjernici su zaista nasilnici.*" (El-Bekare, 254.) Nakon toga dolaze drugi grijesi, u zavisnosti da li su veliki ili mali;

nanošenje nasilja i nepravde drugim ljudima. To je nasilje upravo spomenuto u predmetnom hadisu. Poslanik, alejhis-selam, rekao je na Oprosnom hadžu:

إن دماءكم وأموالكم وأعراضكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا.

"Vaša krv, vaš imetak i vaša čast zabranjeni su vam, kao što vam je zabranjen ovaj dan, u ovom mjesecu i u ovoj vašoj zemlji."³⁵⁶

وفي الصحيحين عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال إن الظلم ظلما يوم القيامة.

وفيهما عن أبي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الله ليملي الظالم حتى إذا أخذه لم يفلته ثم قرأ وكذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظالمة إن أخذه أليم شديد هود.

U dva *Sahiha* od Ibn Omer, radijallahu anhum, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista će na Sudnjem danu nasilje biti pretvoreno u tmine."³⁵⁷

U ista dva *Sahiha* stoji od Ebu Musaa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista Allah odlaže kaznu nasilniku sve dok ga ne uzme, a kada ga uzme, onda mu nema spasa." Zatim je proučio: "Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje je Njegovo zaista bolno i strašno." (Hud,102.)³⁵⁸

وفي صحيح البخاري عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من

³⁵⁶ Buhari, 1/157.

³⁵⁷ Buhari, 5/100. i Muslim, 2579.

³⁵⁸ Buhari, 8/354. i Muslim, 2583.

كانت عنده مظلمة لأخيه فليتحلل منها فإنه ليس ثم دينار ولا درهم من قبل
أن يؤخذ لأخيه من حسناته فإن لم يكن له حسنات أخذ من سيئات أخيه
فطرح عليه.

U Buharijinom *Sahihu* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko je učinio nepravdu nekom svom bratu, neka požuri da je se oslobodi prije nego li mu on oduzme od njegovih dobrih djela, kada ni dinar ni dirhem neće vrijediti, pa ako ne bude imao dobrih djela, bit će mu natovarena hrđava djela brata kome je nepravdu učinio."³⁵⁹

* * *

Riječi Uzvišenog: "...Robovi Moji, svi ste vi zalutali osim onoga koga Ja uputim, tražite uputu od Mene, uputit ću vas. Robovi Moji, svi ste vi gladni osim onoga koga Ja nahranim, pa tražite da vas nahranim, nahranit ću vas. Robovi Moji, svi ste vi neodjeveni osim onoga koga Ja odjenem, pa tražite da vas odjenem, i Ja ću vas odjenuti. Robovi Moji, zaista griješite noću i danju, a Ja prastam sve grijehe, pa tražite od Mene oprosta, oprostit ću vam..."

Iz ovog dijela hadisa razumije se da su svi ljudi potrebni Allaha u pribavljanju svojih interesa i uklanjanju onog što im šteti, i u vjerskim i ovosvjetskim stvarima. Od svega toga ljudi ne posjeduju ništa. Onaj kome se Allah ne smiluje sa uputom i ne dadne mu opskrbu, njemu će to biti uskraćeno na ovom svijetu. Onaj kome se Allah ne smiluje pa mu ne oprostí grijehe, ti će ga grijesi na drugom svijetu upropastiti. Uzvišeni je rekao:

﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضِلِّ فَلَنْ تَحِدَ لَهُ وَلِيًا مَرْشِدًا﴾

"...koga Allah uputi, on će Pravim putem ići, a koga u zabludu ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika koji će ga na pravi put uputiti." (El-Kehf, 17.)

Uzvišeni Allah, također veli:

³⁵⁹ Buhari, 5/101.

﴿مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

“Milost koju Allah podari ljudima niko ne može obustaviti, a ono što On uskrati, niko ne može poslije Njega, dati; on je silan i mudar.” (Fatir, 2.)

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾

“Na Zemlji nema živog bića a da ga Allah ne brani...” (Hud, 6.)

Adem i Hava, alejhimas-selam, su ovako molili:

﴿قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

“Gospodaru naš, rekoše oni, 'sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni.'” (El-A'raf, 23.)

Nuh, alejhis-selam, molio je: “...ako mi ne oprostiš i ne smiluješ mi se, bit ću izgubljen.” (Hud, 47.) Ibrahim, alejhis-selam, dokazivao je navedenim stvarima jednoću Uzvišenog kao i to da je obožavanje drugog mimo Njega obična laž i samoobmana mnogobožaca, te se svom narodu ovako obraćao:

﴿قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ * الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ * وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ * وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ * وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ * وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ * رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾

“A da li ste razmišljali”, upita on, “da su oni kojima se klanjate vi i kojima su se klanjali davni preci vaši, doista neprijatelji moji? Ali, to nije Gospodar svjetova, Koji me je stvorio i na Pravi put uputio, i Koji me brani i poji, i Koji me, kad se razbolim, liječi, i Koji će mi život oduzeti, i Koji će me poslije oživiti, i Koji će mi, nadam se, pogreške moje na Sudnjem danu oprostiti! Gospodaru moj, podari mi znanje i uvrsti me među one koji su dobri.” (Eš-Šu'ara', 75.-83.)

Samo Onaj Koji ljude stvara, upućuje ih, opskrbljava ih, daje im život i smrt na ovom svijetu i oprašta grijeha na budućem svijetu-

tu, samo je On zaslužan da se Njemu robuje i da se od Njega traži i moli.

Uzvišeni Allah, kaže:

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شَرِكائِكُمْ مَّنْ يَفْعَلُ
مِنْ ذَٰلِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

“Allah vas stvara i opskrbljuje; On će vas usmrtniti i nakon toga će vas ponovo oživiti. Postoji li ijedno božanstvo vaše koje bilo šta od toga čini? Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim!” (Er-Rum, 40.)

U ovom je hadsu dokaz da Allah voli da Njegovi robovi od Njega traže sve njihove vjerske i dunjalučke potrebe kao što su jelo, piće, odjeća i druge stvari pa sve do upute i oprosta za svoje grijehе. Neki od prethodnika u namazu tražili su od Allaha čak i so za svoj hlјeb, a i hranu za svoju stoku! Neki su se pak stidjeli da od Allaha potraže bilo šta od ovosvjetskih blagodatі.

Ipak, vjerniku je dužnost dosljedno slijediti samo postupke Poslanika, alejhis-selam.

* * *

Riječi su Uzvišenog: “...svi ste vi zalutali osim onoga koga Ja uputim...” Neki ljudi smatraju da je ovaj hadis u kontradiktornosti s hadisom Ijjada ibn Himara u kojem Vjerovjesnik, alejhis-selam, veli: “Uzvišeni Allah, kaže: “Stvorio sam ljude kao iskrene vjernike... te ih šejtani u stranputicu odvedoše.”

Međutim, hadis nije u kontradiktornosti. Allah je stvorio ljude sklone primanju i prihvatanju islama. Pripremio ih je za to a ne za neku drugu vjeru. Ta sklonost je kod čovjeka vrlo snažna, ali i pored toga nužno mu je da se istinski podučі i upozna s učenjima islama, jer prije edukacije onaj ko nije educiran ne zna ništa. To i Kur'an potvrđuje u slijedećem ajetu: “Allah vas iz utroba majki vaših izvodi, vi ništa ne znate...” (En-Nahl, 78.)

Uzvišeni Allah kaže svom Poslaniku, alejhis-selam: “I za pravu vjeru nisi znao, pa te je na Pravi put uputio.” (Ed-Duha, 7.)

Aludira se na to da Poslanik, s.a.v.s, prije Kur'ana nije poznao znanje i mudrost koje su došle u njemu. To se potvrđuje i slijedećem ajetu:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ﴾

“Na takav način Mi i tebi objavljujemo ono što ti se objavljuje. Ti nisi znao šta je Knjiga niti si poznao vjerske propise, ali smo je Mi učinili svjetlom pomoću kojeg upućujemo one robove Naše koje želimo...” (Eš-Šura, 53.)

Znači čovjek se rađa stvoren i sklon da prihvati istinu, pa ako ga Allah uputi, učini mu nekoga kao povod ko će ga podučiti. Uputi i on nakon toga postaje upućen djelom nakon što je bio upućen snagom (kaderom). A ako ga Allah zanemari, odredi mu nekoga ko će ga naučiti onome što će izmijeniti njegov urođeni instinkt vjere u Allaha. O tome je Poslanik, alejhis-selam, govorio u slijedećem hadisu:

كل مولود يولد على الفطرة فأبواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه.

“Svako se novorođenče rodi s urođenim instinktom vjere u Allaha, a od njegovih roditelja zavisi hoće li on biti jevrej, kršćanin ili vatropoklonik.”³⁶⁰

Što se tiče vjernikova traženja upute od Allaha, treba znati da postoje dvije vrste upute:

1. načelna uputa. To je uputa ka islamu i imanu i nju posjeduje svaki vjernik;

2. detaljna uputa preko koje vjernik spoznaje detalje osnovnih dijelova imana i islama, i koja mu pomaže da to izvršava. Ovo je uputa koja svakom vjerniku danonoćno treba. Zbog toga je Allah naredio Svojim robovima da na svakom rekatu svog namaza uče: ﴿اهدنا الصراط المستقيم﴾ *“Uputi nas na Pravi put.”* (El-Fatiha, 6.)

³⁶⁰ Buhari, 3/219. i Muslim, 2658.

Poslanik, alejhis-selam, učio je u noćnoj dovi:

اهدني لما اختلف فيه من الحق يا ذنك انك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم.

"Uputi me ka Istini oko koje se ljudi razilaze, Tvojom dozvolom, Ti zaista upućuješ koga hoćeš na Pravi put."³⁶¹

To je i razlog da onom koji kihne nazdravimo: "Neka vas Allah uputi", kako je to zabilježeno u sunnetu Vjerovjesnika, alejhis-selam. To negiraju neki irački pravници smatrajući da nije potrebno za muslimana doviti da bude upućen na Pravi put. Međutim, većina učenjaka ne podržava ih, povodeći se za sunnetom koji govori o tome.

Poslanik, alejhis-selam, naredio je Aliji, radijallahu anhu, da od Allaha moli ispravnost i uputu,³⁶² dok je Hasana, radijallahu anhu, podučio da u kunut-dovi kaže: "Allahu moj, uputi me sa onima koje si uputio..."³⁶³

Traženje oprosta od grijeha (istigfar) je traženje nečega što je najpotrebnije čovjeku. Jer, on danonoćno griješi. U Kur'anu je na nekoliko mjesta ponovljeno pokajanje i traženje oprosta i podsticanje na to.

Tirmizi i Ibn Madže bilježe hadis koji Enes رضي الله عنه prenosi od Božijeg Poslanika ﷺ:

كل بني آدم خطاء وخير الخطائين التوابون.

"Svaki Ademov sin je griješnik. A najbolji griješnici su oni koji se (nakon toga) pokaju."³⁶⁴

Ostala pitanja oko traženja oprosta spomenut ćemo kasnije, ako Allah da.

³⁶¹ Muslim, 770.

³⁶² Muslim, 2725.

³⁶³ Ebu Davud, 1425.

³⁶⁴ Bilježi Tirmizi, 2499, Ibn Madže, 3251 i Ahmed, 3/198.

* * *

Riječi Uzvišenog: "Robovi Moji, vi nikada ne možete doći do onoga što bi Meni štetu nanijelo pa da Mi naštetite niti možete doći do onoga što bi meni koristilo pa da Mi koristite" znače da ljudi nisu i nikada neće biti u stanju da Allahu naštetite ili Mu kakvu korist pribave. Uzvišeni Allah je sam Sebi dovoljan i hvale dostojan i zato On nema potrebe za robovanjem ljudi niti On od toga ima ikakve koristi. Ljudi su ti kojim će koristiti njihovo obožavanje Allaha. Također Allahu ne štete grijesi Njegovih robova već oni njima štete. Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَا يَحْزُنُكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا﴾

"Neka te ne žaloste oni koji srljaju u nevjerstvo, oni nimalo neće nauditi Allahu..." (Ali-Imran, 176.)

﴿وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا﴾

"...onaj koji se stopama svojim vrati neće Allahu nimalo nauditi..." (Ali-Imran, 144.)

﴿وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا﴾

"A ako ne budete vjerovali, pa uistinu, Allahovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji, Allah nije ni o kom ovisan i On je hvale dostojan." (En-Nisa, 131.)

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ﴾

"Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu doprijeti bogobojaznost vaša..." (El-Hadždž, 37.)

To znači da Allah voli da Ga se Njegovi robovi boje i pokor- ni da Mu budu, kao što i mrzi da oni griješe prema Njemu. Zato se On više obraduje pokajanju Svoga roba od radosti čovjeka koji je u pustinji izgubio svoju jahalicu na kojoj mu je njegova hrana i pi- će. Nakon njena traženja i gubljenja nade u njen pronalazak, preda se smrti i izgubi nadu u život. Potom zaspi i kad se probudi, nade je kako stoji pored njega. Ovo je najveća radost koju čovjek može vizionirati. Allah se tevbi toliko raduje, iako nema potrebe za iba- detima i pokajanjima ljudi, jer se korist od njih vraća njima a ne Njemu.

Međutim, sve je to produkt Njegove darežljivosti i dobroćinstva prema njima i Njegove ljubavi da im priušti korist i ukloni štetu. On od Svojih robova voli da Ga spoznaju, vole, strahuju od Njega, boje Ga se, pokoravaju Mu se, dodvoravaju Mu se. Voli da ljudi budu svjesni da niko osim Njega grijehe ne prašta i da je On samo moćan da to uradi, kako to stoji u predanju ovog hadisa kojeg prenosi Abdurahman ibn Ganem od Ebu Zerra, radijallahu anhu: "Ko shvati od vas da sam samo Ja moćan da oprostim pa zatraži da mu oprostim, oprostit ću mu jer je to Moja volja."

Imam Buharija i Muslim prenose da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

أَنْ عَبْدًا أَذْنَبَ ذَنْبًا فَقَالَ يَا رَبِّ إِنِّي فَعَلْتُ ذَنْبًا فَاعْفُرْ لِي فَقَالَ اللَّهُ عِلْمُ عَبْدِي أَنْ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ قَدْ غَفَرْتَ لِعَبْدِي.

"Kada neko učini grijeh pa rekne: 'Moj Gospodaru! Učinio sam grijeh, oprosti mi.' Allah tada kaže: 'Moj rob zna da ima Gospodara koji prašta i kažnjava, pa Ja ću tada oprostiti Svom robu.'"³⁶⁵

U *Sabihu* prenosi se od Poslanika da je rekao:

وَاللَّهُ اللَّهُ أَرْحَمَ بَعَادِهِ مِنَ الْوَالِدَةِ بَوْلَدِهَا.

"Tako mi Allaha, Allah je milostiviji prema Svojim robovima od majke prema svome djetetu."³⁶⁶

A razmislite i o ovom ajetu:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرَ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ﴾

"I za one koji se, kada grijeh počine ili prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole – a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah?" (Ali Imran, 135.)

³⁶⁵ Buhari, 13/466 i Muslim, 2758.

³⁶⁶ Buhari, 10/427 i Muslim, 2754.

Na to se odnose i ajeti koji govore o trojici ljudi koji su izostali iz Bitke na Tebuku:

﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّىٰ إِذَا صَافَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَصَافَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾

"A i onoj trojici što su izostali, i to tek onda kad im je zemlja, koliko god da je bila prostrana, postala tijesna, i kad im se bilo stisnulo u dušama njihovim i kad su vidjeli da nema utočišta od Allaha nego samo kod Njega. On je poslije njima oprostio da bi se i ubuduće kajali, jer Allah, uistinu, prima pokajanje i milostiv je."
(Et-Tewbe, 118.)³⁶⁷

Allah je njihovo pokajanje primio zbog njihove potpune uvjerenosti da je samo u Allaha jedino utočište. Čovjek kad se uplaši nekoga, bježi od njega nekom drugom. Međutim, ko se boji Allaha, takvom nema utočišta niti pribježišta osim kod Njega. Zato takav bježi od Njega Njemu, kako je to Poslanik, alejhis-selam, u svojoj dovi učio: "Utječem se Tvojem zadovoljstvu od Tvoje srdžbe i Tvojem oprostima od Tvoje kazne, utječem se Tebi od Tebe."³⁶⁸

To značenje su neki u stihovima sročili i rekli: "Pogriješio sam i nisam dobar, zato Ti dolazim kajući se. Pa gdje da rob od svog Gospodara pobjegne. Nada se oprostima jer ako u njega izgubi nadu, niko na Zemlji nesretniji neće biti od njega".

* * *

Riječi Uzvišenog: "Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, svi ljudi i svi džini bili pobožni kao najpobožniji čovjek od vas, ne bi to nimalo povećalo Moju vlast. Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, svi ljudi i svi džini bili pokvareni kao najpokvarenije od vas, to ne bi nimalo umanjilo Moju vlast..."

³⁶⁷ Pogledaj Zapečaćeni dženetski napitak str. 398.

³⁶⁸ Muslim, 486.

Time se aludira na to da se vlast Allahova ne povećava radi pokornosti Njegovih robova, pa makar svi bili poput najčistijeg i najpobožnijeg od njih. Također se Njegova vlast ne smanjuje radi grijeha grješnika, pa čak kada bi svi ljudi i džini bili kao najpokvareniji čovjek. Allah je sam po Sebi dostatan i neovisan o bilo kome. Samo Njemu pripada apsolutna savršenost u biću, svojstvima i djelima. Njegova vlast je potpuna i savršena i ne može se narušiti na bilo koji način niti od bilo koga.

Ima ljudi koji govore da je Njegovo stvaranje stvorenja na način i u obliku u kojem su stvoreni i žive savršeniji od drugih načina i oblika, i oni su bolji od drugih načina i oblika. Zlo koje postoji među stvorenjima priključeno je i relativno u odnosu na neke stvari, a ne na sve. To nije generalno zlo čije je nepostojanje bolje od postojanja sa svih aspekata, nego je to zlo čije je postojanje bolje od nepostojanja. Na to se odnose riječi Uzvišenog: *"U Tvojim rukama je dobro."* (Ali Imran, 26.) A to potvrđuju i Poslanikove riječi: *"Zlo se ne pripisuje Tebi."* One znače da apsolutno zlo čije je nepostojanje bolje od postojanja u Tvom carstvu ne postoji, jer je Allah stvorio stvorenja onako kako to Njegova mudrost i pravda zahtijevaju. Potom je neke ljude odlikovao a druge ostavio po pravdi, a sve to zbog velike mudrosti koju želi pokazati u tome.

U spomenutom govoru nalazi se dokaz da su osnove bogobožnosti i nepokornosti srca. Ako je srce čestito i bogobožno, i tijelo će biti takvo. A ako je srce nepokorno, i tijelo će biti takvo. Zato je Vjerovjesnik, alejhis-selam, pokazivao na svoja prsa riječima: *"Bogobožnost je ovdje."*³⁶⁹

* * *

Riječi Uzvišenog: *"Robovi Moji, kada bi prvi i posljednji od vas, i ljudi i džini odjedanput zatražili od Mene, pa da dadnem svakom ono što traži, to bi umanjilo od onoga što je kod Mene koliko umanji more umočena igla u njega..."*

³⁶⁹ Muslim, 2564.

Ovdje se želi istaći Allahova savršena moć i savršena vlast, da su Njegova vlast i riznice neiscrpne i da se ne umanjuju davanjem, čak i onda kada bi odjedanput dao svim ljudima i džinima sve ono što traže. U svemu tome je poticaj ljudima da Ga mole i od Njega traže svoje potrebe.

وفي الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يد الله ملائي لا تغيضها نفقة سحاء الليل والنهار أفرأيتم ما أنفق ربكم منذ خلق السموات والأرض فإنه لم يغض ما في يمينه.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Allahova ruka puna je i davanje je neće isprazniti. Udjeljuje noću i danju. Zar ne vidite koliko je vaš Gospodar podijelio od kada je stvorio nebesa i Zemlju, ali i dalje Njegova desnica je puna."³⁷⁰

وفي صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا دعا أحدكم فلا يقل اللهم اغفر لي إن شئت ولكن ليعزم وليعظم الرغبة فإن الله لا يتعاظمه شيء.

Također, u Muslimovom *Sahihu* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Kada neko od vas moli, neka ne govori: 'Allahu moj, oprosti mi ako hoćeš,' već neka odlučno istraje u molitvi i neka uveća svoju želju jer je Allah svemoćan."³⁷¹

Ebu Seid el-Hudri, radijallahu anhu, veli: "Kada molite Allaha, puno tražite od Njega jer ono što je kod Njega ne može ga ništa potrošiti. Kada Ga molite odlučni i definisani budite jer Alaha ništa ne može prisiliti."

* * *

Riječi Uzvišenog: "...to ne bi umanjilo od onoga što je kod

³⁷⁰ Buhari, 8/352. i Muslim, 993.

³⁷¹ Muslim, 2679.

Mene ništa više nego što se igla umoči u more...”

Ovo je potvrda da se ono što je kod Njega apsolutno ne umanjuje. To potvrđuju Njegove riječi u ovom ajetu: “*Ono što je u vas prolazno je, a ono što je u Allaha vječno je.*” (En-Nahl, 96.) Kada se u more zamoči igla, a potom se izvadi, od mora se neće ništa umanjiti. Također, kad bismo zamislili da se iz njega napije neki vrabac, to ga nimalo ne bi umanjilo. Zbog toga je Hidr naveo ovaj primjer Musau, alejhis-selam, upoređujući tako njihovo znanje s Allahovim.³⁷² To je zato što se more stalno dopunjuje dunjalučkim vodama i tekućim rijekama. Zato, ma koliko se uzelo iz njega, neće ga nimalo umanjiti, jer se u njega dolijeva uvijek više nego što se iz njega uzima. Isti je slučaj i sa džennetskom hranom i ostalim blagodatima Njegovim. O tome je Uzvišeni rekao:

﴿وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ۖ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾

“...i usred voća svakovrsnog, kojeg će uvijek imati i koje neće zabranjeno biti...” (El-Vakia, 32.-33.)

* * *

Riječi Uzvišenog: “Robovi Moji, sve je do vaših djela koje vam Ja zapisujem...” znače to da Uzvišeni registruje djela ljudi, a potom će ih sukladno njima i nagraditi. To potvrđuju riječi Uzvišenog:

﴿يَوْمَ نَحْجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ نَحْضُرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا﴾

“Onoga dana kada svaki čovjek pred sobom nade dobro djelo koje je uradio i brđavo djelo koje je učinio – poželjet će da se između njih i njega nalazi udaljenost velika...” (Ali Imran, 30.)

﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ﴾

“Na Dan kada ih Allah sve oživi, pa ih obavijesti o onom šta su radili; Allah je to nabrojao, a oni su to za-

³⁷² Buhari, 1/217-218. i Muslim, 2380. od Ibn Abbasa, r.a.

boravili...” (El-Mudžadele, 6.)

* * *

Riječi su Uzvišenog: “...a potom ću vam za njih dati odgovarajuću naknadu...” na Sudnjem danu, kao što stoji u ajetu: “...i samo na Sudnjem danu dobit ćete u potpunosti ono što ste zaslužili...” (Ali Imran, 185.)

A moguće je da ih nagradi za njih i na ovom i na budućem svijetu, kao što se kaže u ovom ajetu:

﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾

*“To neće biti ni po vašim željama ni po željama sljede-
benika Knjige; onaj ko uradi zlo bit će kažnjen za to...”*
(En-Nisa, 123.)

* * *

Riječi Uzvišenog: “...pa ko nađe dobro neka zahvali Allahu, a ko nađe nešto drugo neka kori samo sebe.” Aludira se na to da je svako dobro blagodat od Allaha prema Njegovu robu koju rob ne zaslužuje i da je svako zlo od čovjeka zbog slijedenja strasti njegove duše. O tome Uzvišeni veli:

﴿مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ﴾

“Dobro koje ti se dogodi od Allahā je, a nesreću koja te zadesi, sam si izazvao...” (En-Nisa, 79.)

Alija, radijallahu anhu, rekao je: “Vjernik se nada samo u Allaha a boji se samo svoga grijeha.”

Kada Uzvišeni Allah želi dobro i uputu čovjeku, On ga pomogne i omogući mu da Mu bude pokoran. To je Njegova blagodat i milost. Kada Uzvišeni ostavi čovjeka na cjedilu, prepusti ga samom sebi. Prepusti ga njegovoj duši pa ga šejtan zavede zato što je zanemario Allaha i slijedi svoje strasti te su njegovi postupci postali daleko od razboritosti. U svemu je tome Allahova Pravda jer čovjeku više nema opravdanja poslije objavljivanja Kur'ana i slanja Njegova poslanika, jer nakon što Allah pošalje Svoje poslanike,

niko više nema opravdanja za nevjerovanje.

Allahov govor poslije toga: "...pa ko nađe dobro, neka zahvali Allahu, a ko nađe nešto drugo, neka kori samo sebe...", ako se to odnosi na onog ko nađe dobro na ovom svijetu, onda je tada čovjeku naređeno da zahvali Allahu na nagradi za dobra djela koju mu je ubrazao još na ovom svijetu. O tome je Uzvišeni rekao: *"Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život, i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili."* (En-Nabl, 97.)

Isto tako naređeno mu je da kori sebe zbog grijeha čije je posljedice osjetio još na ovom svijetu. O tome je Allah rekao:

﴿وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

"I Mi ćemo učiniti da blažu kaznu iskuse, prije one najveće, ne bi li se pokajali." (Es-Sedžde, 21.)

Kada vjernika na ovom svijetu pogodi nesreća, on treba konsultovati sebe i koriti svoje postupke, a to će ga ujedno i nagnati da se vrati Allahu s tevbom i traženjem oprost.

A ako se pod tim misli da onome ko nađe dobro, to je onda deklaracija od Allaha da oni koji nađu na onom svijetu dobro trebaju zahvaliti Allahu na tome. A ko nađe suprotno tome, neka kori samo sebe kada korenje neće koristiti. U tom će slučaju to biti govor u obliku imperativa, a u značenju obavještavanja, poput hadisa: "Ko namjerno slaže na Mene neka sebi pripremi mjesto u vatri."

Uzvišeni Allah nas obavještava da će Mu stanovnici Dženne-ta puno zahvaljivati na onom što im je On dao:

﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنَّ هَدَانَا﴾

"Iz njihovih grudi ćemo zlobu odstraniti; ispred njih će rijeke teći, i oni će govoriti: 'Hvaljen neka je Allah, Koji nas je na Pravi put uputio; mi ne bismo na Pravom putu bili da nas Allah nije uputio...'" (El-A'raf, 43.)

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ﴾

“I oni će reći: 'Hvala Allahu, Koji nam je obećanje Svoje ispunio i u Džennetu nam mjesto darovao, da se u njemu nastanimo gdje hoćemo...'” (Ez-Zumer, 74.)

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾

﴿الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾

“Hvaljen neka je Allah!”, govorit će, 'Koji je od nas tu-gu odstranio, Gospodar naš, zaista, mnogo prašta i bla-godaran je, Koji nam je, od dobrote Svoje, vječno bo-ravište darovao, gdje nas umor neće doticati i u kome nas klonulost neće pogadati.'” (Fatir, 34.-35.)

Također u Kur'anu nalazimo opis stanja stanovnika Džehen-nema koji će svoje duše koriti i uveliko ih prezirati:

﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا

كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا

أَنفُسَكُمْ﴾

“I kada bude riješeno, šejtan će reći: 'Allah vam je pra-vo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio, ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazvali; zato ne korite mene, već sami sebe...'” (Ibrahim, 22.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادُونَ لَمَقْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ مِنِّمَقَّتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ

فَتَكْفُرُونَ﴾

“Onima koji nisu vjerovali doviknut će se: 'Allahova mržnja prema vama kad ste, pozivani da vjerujete, os-tali nevjernici – bila je, doista, veća od vaše mržnje sa-da prema sebi.'” (El-Mu'min, 10.)

Prethodnici su se maksimalno trudili u činjenju dobrih djela kako bi se sačuvali samokritičnosti zbog aljkavosti na ovom svijetu i to onda kada više nema djelovanja.

Rečeno je Mesruku, rahimahullah: “Da si malo ublažio te svoje ibadete, nafilu!?” On je odgovorio: “Tako mi Allaha, kada bi mi došao Njegov glasnik i obavijestio me da me On neće kazniti,

BUĐENJE AMBICIJA

ja se ne bih odrekao tih ibadeta!" Upitaše ga: "Kako to?" On odgovori: "Kako bi duša imala opravdanje, ako uđem u Vatru, da je neću koristiti, zar niste čuli Božije riječi: *'I kunem se dušom koja sebe kori.'*" (El-Kijame, 2.) Oni će koristiti svoje duše kada ih strovale u Džehennem i zarobe ih čuvari Vatre; tada će sve njihove nade propasti i neće moći postići ono što su željeli; Božija će im milost biti uskraćena i tada će svako sebe kuditi i koristiti."

Amir bin Kajs govorio bi: "Tako mi Allaha, sigurno ću se truditi u pokornosti, tako mi Allaha, sigurno ću se truditi u pokornosti, pa ako se spasim, to će biti milost od Allaha, a ako ne, onda neću koristiti svoju dušu."

Mutarif ibn Abdullah, rahimehullah govorio je: "Budite revnosni i marljivi u svojim djelima; ako se sve završi kako se mi nadamo, Allahovom milošću i blagodati, dobit ćemo visoke stepene, ali, ako se stvar završi na način od kojeg strahujemo, nećemo reći: *'...Gospodaru naš, izbavi nas, činit ćemo dobra djela, drukčija od onih koja smo činili...'* (Fatir, 37.) nego ćemo reći: "Trudili smo se, ali nam to nije koristilo."

HADIS BROJ 25

عن أبي ذر رضي الله عنه أيضا أن ناسا من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قالوا للنبي صلى الله عليه وسلم يا رسول الله ذهب أهل الدثور بالأجور يصلون كما نصلي ويصومون كما نصوم ويتصدقون بفضول أموالهم قال أوليس قد جعل الله لكم ما تصدقون إن بكل تسيحة صدقة وكل تكبيرة صدقة وكل تحميدة صدقة وكل تهليل صدقة وأمر بالمعروف صدقة ونهي عن منكر صدقة وفي بضع أحدكم صدقة قالوا يا رسول الله أيأتي أحدنا شهوته ويكون له فيها أجر قال أرأيتم لو وضعها في حرام أكان عليه وزر فكذلك إذا وضعها في الحلال كان له أجر رواه مسلم.

Od Ebu Zerra, radijallahu anhu, prenosi se da su mu neki Poslanikovi, alejhis-selam, drugovi rekli: "Allahov Poslaniče, odoše bogataši s nagradama: klanjaju kao što mi klanjamo, poste kao što mi postimo i daju milostinju od viška svog imetka." Allahov Poslanik reče: "Zar i vama Allah nije dao nešto s čime ćete sadaku udjeljivati!? Zaista je svaki tesbih sadaka, svaki tekbir i svaki tahmid su sadaka, svaki tehnil je sadaka; naređivanje dobra i odvrćanje od zla je sadaka; a i bračni odnos sa svojom ženom je sadaka." Ashabi upitaše: "Allahov Poslaniče, zar i u zadovoljenju svojih strasti ima nagrade!?" "Šta mislite, kada bi neko od vas svoju strast upotrijebio u zabranjeno, zar za to ne bi zaslužio grijeh? Isto tako, ako je upotrijebi u dozvoljeno, imat će za to nagradu", odgovori Poslanik, alejhis-selam."³⁷³

* * *

U ovom hadisu nalazi se dokaz prevelike žudnje koja je bila kod ashaba i snažne želje za dobrim djelima. Žalili su ako neko dobro nisu mogli uraditi a njega su mogli raditi drugi. Tako su si-

³⁷³ Muslim, 1006.

romašni ashabi tugovali zbog nemogućnosti udjeljivanja milostinje jer je to bila privilegija onih bogatih. Tugovali su i zbog izostajanja iz nekih bitaka jer nisu posjedovali dovoljno materijalnih sredstava da se kompetentno opreme za te ratne pohode. O njima nam Allah govori u slijedećem ajetu:

﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ﴾

“...onima kojima si rekao, kad su ti došli da im daš životinje za jahanje: 'Ne mogu naći za vas životinje za jahanje', pa su se vratili suznih očiju, tužni što ne mogu da ih kupe.” (Et-Tewbe, 92.)

U ovom hadisu govori se o tome kako su siromašni ashabi željeli da i oni budu kao bogati pa da udjeljuju od svog imetka. Riječ *ed-dusur* znači imetak koji se dijeli kao sadaka s ciljem da se dobije nagrada za to. Poslanik, alejhis-selam, uputio ih je na sadake koje oni mogu činiti.

وفي الصحيحين عن أبي صالح عن أبي هريرة رضي الله عنه أن فقراء المهاجرين أتوا النبي صلى الله عليه وسلم فقالوا ذهب أهل الدثور بالدرجات العلي والنعيم المقيم فقال وما ذاك قالوا يصلون كما نصلي ويصومون كما نصوم ويتصدقون ولا تتصدق ويعتقون ولا نعتق فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أفلا أعلمكم شيئاً تدركون به من قد سبقكم وتسبقون به من بعدكم ولا يكون أحد أفضل منكم إلا من صنع مثل ما صنعتم قالوا بلى يا رسول الله.

قال تسبحون وتكبرون وتحمدون دبر كل صلاة ثلاثا وثلاثين مرة قال أبو صالح فرجع فقراء المهاجرين إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالوا سمع إخواننا أهل الأموال بما فعلنا ففعلوا مثله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء.

U dva *Sahiha* bilježi se od Ebu Saliha preko Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da su siromašni muhadžiri došli Poslaniku, alejhis-selam, i rekli: “Odoše bogataši s visokim stepenima i neprolaznim

blagodatima." Poslanik upita: "A kako to?" Muhadžiri odgovoriše: "Klanjaju kao što i mi klanjamo, poste kao što i mi postimao, udjeljuju milostinju koju mi ne možemo udijeliti i oslobađaju robove koje mi ne možemo osloboditi!" Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tada im reče: 'Hoćete li da vas nečemu podučim čime ćete stići one koje su vas pretekli i prestići one koji su iza vas i niko od vas neće bolji biti osim ako bude isto radio što i vi radite!?' 'Dakako, Allahov Poslaniče!'", odgovoriše oni.

Poslanik reče: "Recite na kraju svakog namaza trideset i tri puta *subhanallah, el hamdullillah i Allahu ekber*." Ebu Salih je rekao: "Nakon toga siromašni muhadžiri ponovo su se vratili Allahovom Poslaniku i rekli: 'Naša braća, bogataši, čuli su ono što smo uradili pa su to isto učinili!?' Tada im Poslanik, alejhis-selam, prouči ajet: '*...to je Allahov dar, koji On daje kome hoće...*'" (El-Maide, 54.)³⁷⁴ Slično ovom, prenosi se predanje od grupe ashaba među kojima su: Alija, Ebu Zerr, Ebu Derda, Ibn Omer, Ibn Abbas i drugi.

Iz hadisa se može zaključiti da su siromasi smatrali da je *sadaka* samo ono što je materijalne prirode koju su bili nemoćni ispuniti pa ih je Vjerovjesnik, alejhis-selam, obavijestio da su sve vrste dobrih djela i dobročinstva *sadaka*.

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Huzejfe, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnika, alejhis-selam, rekao: "Svako dobročinstvo je *sadaka*."³⁷⁵

Dakle, terminom *sadaka* nazivaju se sve vrste dobrih djela i dobročinstva, pa čak i Allahova neprekidna blagodat ljudima jer se smatra Njegovom *sadakom* prema njima.

Neki su od prethodnika ovaj stav smatrali neispravnim jer *sadakom* se smatra ono što iziskuje nagradu i plaću. Međutim, taj stav je neodrživ jer je Vjerovjesnik, alejhis-selam, o skraćivanju namaza na putovanju rekao: "To je *sadaka* koju je Allah vama udi-

³⁷⁴ Buhari, 2/325 i Muslim, 595.

³⁷⁵ Muslim, 1005.

jelio, pa prihvatite Njegovu sadaku.”³⁷⁶

Postoje dvije vrste nematerijalne sadake. Prva vrsta jeste sadaka čija se korist prenosi na druga stvorenja, ona se zato može nazvati sadakom na njih. To je možda i bolja *sadaka* od one novčane. U tu sadaku se može ubrajati naređivanje dobra i odvrćanje od zla. A to je, ustvari, poziv ka pokornosti Allahu i odvrćanje od neposlušnosti Njemu. I to je, bez sumnje, mnogo bolje od koristi koja dolazi od materijalne *sadake*. U ovu vrstu sadake može se uvrstiti i stjecanje korisnog znanja, podučavanje Kur'anu, čišćenje puta, boriti se za ono što je korisno za ljude, a protiv onoga što je štetno, kao i upućivanje dove za muslimane i traženje oprost za njih.

ففي الصحيحين عن أبي ذر رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله أي الأعمال أفضل قال الإيمان بالله والجهاد في سبيل الله قلت فأَي الرقاب أفضل قال أنفسها عند أهلها وأكثرها ثمنا قلت فإن لم أفعل قال تعين صانعا وتصنع لأخرق قلت يا رسول الله أرايت إن ضعفت عن بعض العمل قال تكف شرك عن الناس فإنها صدقة.

U dva Sahiha bilježi se od Ebu Zerra da je rekao: “Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, koje je djelo najbolje?' 'Iman i džihad na Allahovu putu,' odgovorio je. Upitao sam: 'Koji su robovi najbolji?' 'Oni koji su najvredniji kod njihovih vlasnika i koji su najskuplji,' rekao je... Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, šta ako ne mogнем uraditi neka djela?' Rekao je: 'Obuzdaj svoje zlo od ljudi, to će ti biti sadaka.’”³⁷⁷

وقد روي في حديث أبي ذر زيادات أخرى فخرج الترمذي من حديث أبي ذر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال تبسمك في وجه أخيك لك صدقة وأمرك بالمعروف ونهيك عن المنكر صدقة وإرشادك الرجل في أرض الضلال لك صدقة وإماطتك الحجر والشوك والعظم عن الطريق لك صدقة وإفراغك

³⁷⁶ Muslim, 686.

³⁷⁷ Buhari, 5/148, Feth, Muslim, 84.

من دلوک فی دلو أخیک لك صدقة.

Imam Tirmizi bilježi predanje od Ebu Zerra, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Tvoj osmijeh u lice tvom bratu tebi je sadaka, narediti dobro i odvratiti od zla je tebi sadaka, ukazati na put čovjeku koji je zalutao na nekom mjestu tebi je sadaka, uklanjanje kamena, trnja i kosti s puta tebi je sadaka, zahvatiti vodu svojom kofom i napuniti kofu tvoga brata tebi je sadaka."³⁷⁸

وخرج ابن حبان في صحيحه من حديث أبي ذر رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ليس من نفس ابن آدم إلا عليها صدقة في كل يوم طعلت فيه الشمس قيل يا رسول الله ومن أين لنا صدقة نتصدق بها قال إن أبواب الجنة لكثرة التسبيح والتكبير والتحميد والأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وتميط الأذى عن الطريق وتسمع الأصم وتهدي الأعمى وتدل المستدل على حاجته وتسعى بشدة ساقيك مع اللففان المستغيث وتحمل بشدة ذراعيك مع الضعيف فهذا كله صدقة منك على نفسك.

Ibn Hibban, također, bilježi predanje od Ebu Zerra, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Svaki čovjeku određeno je da svakog dana u kojem Sunce izađe podijeli sadaku." Ashabi rekoše: 'Allahov Poslaniče, odakle nama da udjeljujemo sadaku!?' Poslanik odgovori: 'Zaista je puno dženetskih vrata; tesbih, tekbir, tahmid, naređivanje dobra i odvrćanje od zla, uklanjanje prepreka s puta, urazumiti gluha, uputiti slijepa, ispuniti potrebu potrebitom, žurno utješiti uciviljenog i žalosnog i čvrsto stati uz potlačenog. Sve je to sadaka od tebe za tebe.'³⁷⁹

وخرج الإمام أحمد من حديث أبي ذر قال قلت يا رسول الله ذهب الأغنياء بالأجر يتصدقون ولا نتصدق قال وأنت فيك صدقة رفعك العظم عن

³⁷⁸ Tirmizi, 1956.

³⁷⁹ Ibn Hibban, 3377.

الطريق صدقة وهدايتك الطريق صدقة عونك الضعيف بفضل قوتك صدقة وبيانك عن الأغتم صدقة ومباضعتك امرأتك صدقة قلت يا رسول الله نأتي شهوتنا ونؤجر قال أرأيت لو جعلت ذلك في حرام أكان تأثم قال قلت نعم قال أفتحتسبون بالشر ولا تحتسبون بالخير وفي رواية أخرى فقال النبي صلى الله عليه وسلم إن فيك صدقة كثيرة فذكر فضل سمعك وفضل بصرك وفي رواية أخرى للإمام أحمد قال إن من أبواب الصدقة التكبير وسبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله وأستغفر الله وتأمر بالمعروف وتنهى عن المنكر وتعزل الشوكة عن الطريق والعظم والحجر وتهدي الأعمى وتسمع الأصم والأبكم حتى يفقه وتدل المستدل على حاجة له قد علمت مكانها وتسعى بشدة ساقيك إلى اللهفان المستغيث وترفع بشدة ذراعيك مع الضعيف كل ذلك من أبواب الصدقة منك على نفسك ولك في جماع زوجتك أجر قلت كيف يكون لي أجر في شهوتي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أرأيت لو كان لك ولد فأدرك ورجوت خيره فمات أكنت تحتسب به قلت نعم قال فأنت خلقتك قلت بل الله خلقه قال فأنت هديته قلت بل الله هداه قال فأنت كنت ترزقه قلت بلى الله كان يرزقه قال كذلك فضعه في حلاله وجنبه حرامه فإن شاء الله أحياه وإن شاء أماته ولك أجر.

U drugom predanju imama Ahmeda od Ebu Zerra kaže se: "Neka od vrata sadake su: tekbir, subhanallah, vel hamdullillah, ve lailahe illellah, da tražiš oprosta od Allaha, da naređuješ dobro i odvraćaš od zla, da uklanjaš trnje, kosti i kamenje s puta, da uputiš slijepog, da gluhog i nijemog urazumiš, da ukažeš onom ko traži nešto na ono što traži ako znaš njegovo mjesto, da ožalošćenog što brže utješiš i da čvrsto staneš uz potlačenog. Sve su to vrata sadake od tebe tebi, a u spolnom odnosu sa tvojom suprugom ti je nagrada." Ebu Zerr upita: "Zar i u mojoj strasti imam nagrade!?" Poslanik, alejhis-selam, reče: "Šta misliš da imaš dijete koje je odraslo i od koga si se nadao dobru, ali ti ono umre, zar se nećeš od Boga nadati nagradi zbog tog iskušenja?" Rekoh: "Da." Poslanik me upita: "Zar si ga ti stvorio?" "Ne", odgovorih ja. Poslanik me ponovo upita: "Zar si ga ti uputio?" "Ne, Allah ga je uputio", rekoh

ja. "Da li si ga ti opskrbljivao?", upita me Poslanik. 'Nisam, Allah ga je opskrbljivao', odgovorih ja. Poslanik mi reče: 'Eto tako, zato svoju strast stavi u halal, a udalji je od harama pa ako Allah htjedne, oživit će ga, a ako ne htjedne, usmrtit će ga, a ti ćeš imati nagradu...' ³⁸⁰

Kontekst ovog hadisa eksplicite upućuje na to da će čovjek za bračni odnos sa svojom ženom imati nagradu samo ako time namjerava začeti dijete. Onda se nagrada za to odnosi na podizanje i odgajanje djeteta kao i za očekivanje nagrade za pretrpljeni bol ako dijete umre. Međutim, ako s upražnjavanjem svoje strasti ne nanijeti ništa, o tom pitanju postoje dileme kod učenjaka: da li takvog obuhvata ovaj hadis.

Poznato je da se i trošenje na svoju porodicu smatra sada-kom. U Dva *Sahih*a prenosi se od Ebu Mesuda el-Ensarija, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ono što čovjek potroši na svoju porodicu je sadaka". ³⁸¹ U Buharijinoj verziji ovog hadisa kaže se: "Kada čovjek potroši nešto na svoju porodicu očekujući za to od Allaha nagradu."

Ova verzija potvrđuje da će se za ono što se potroši na porodicu dobiti nagrada samo ako se bude nadalo Allahovoj nagradi za to. To potvrđuje i hadis kojeg prenosi Sa'd ibn Ebi Vekkas, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Za svaku sadaku koju podijeliš tražeći njome Allahovo zadovoljstvo, bit ćeš nagrađen za nju, pa čak i za zalogaj koji staviš u usta svoje žene." ³⁸²

U Muslimovom *Sahihu* prenosi se od Sevbana, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Najbolji je dinar onaj dinar kojim čovjek nahrani svoju djecu, i dinar kojim hrani svog konja pripremajući ga na Allahovom putu, i dinar koji čovjek potroši na svoje prijatelje na Allahovu putu." ³⁸³

³⁸⁰ Ahmed, 5/168-169.

³⁸¹ Buhari, 1/136. i Muslim, 1002.

³⁸² Muslim, 1628.

³⁸³ Muslim, 994.

Ebu Kalaba prilikom tumačenja ovog hadisa rekao je: "Prvo se počelo s porodicom. Pa ima li čovjeku veće nagrade od one kada čovjek troši na svoju malodobnu djecu koju Allah preko njega štiti i opskrbljuje?!"

Također se od Sa'da prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Tvoja potrošnja na tvoju porodicu jeste sadaka. Ono što tvoja žena pojede od tvog imetka je sadaka."³⁸⁴ Međutim, ovo je ograničeno onim što se prenosi u drugom predanju u kojem se kaže: "Tražeći Allahovo zadovoljstvo."

Imam Muslim bilježi predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Dinar koji si potrošio na Allahovom putu, dinar kojim si oslobodio roba, dinar koji si udijelio bjedniku i dinar koji si utrošio u izdržavanju svoje porodice; ali je najbolji onaj dinar koji si potrošio na svoju porodicu..."³⁸⁵

U dva *Sabiha* prenosi se od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Svaki musliman koji posadi neku voćku ili posije neki usjev, sve što se pojede od njihovih plodova od čovjeka, ptice ili životinja, to će mu biti sadaka."³⁸⁶

Ovaj hadis jasno ukazuje na to da se spomenute radnje u njemu smatraju sadakama za koje će zemljoradnik i voćar i ostali dobiti nagradu, svedjedno da li su oni njima namjeravali spomenute stvari ili ne. Na isti način može se razumjeti i hadis koji govori o nagradi za spolno općenje sa suprugom. On eksplicite ukazuje da će svako ko bude imao odnos sa svojom suprugom biti za to nagrađen i bez nijeta. To je stav nekih učenjaka, a njemu je naklonjen i Ebu Muhammed ibn Kutejba ne samo u vezi s pitanjem spolnog odnosa sa ženom nego i u vezi s jedenjem i pijenjem. On sve to dokazuje hadisom u kojem stoji da će vjernik za sve biti nagrađen, pa čak i za zalogaj koji stavi u usta svoje žene. Međutim, verzija

³⁸⁴ Muslim, 1628.

³⁸⁵ Muslim, 995.

³⁸⁶ Buhari, 5/3. i Muslim, 1553.

kojom on to dokazuje nije poznata, već je poznata ona koju Sa'd prenosi od Poslanika, alejhis-selam, a u kojoj se kaže: "Za sve što potrošiš tražeći time Allahovo zadovoljstvo bit ćeš nagrađen za to, pa čak i za zalogaj kojeg staviš u usta svoje supruge." On je također ograničen iskrenim nijetom. Zato je onda nužno opće hadise sputavati njime. A Allah najbolje zna.

Na to ukazuju i riječi Uzvišenog:

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

"Nema nikakvog dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A onome ko to čini iz želje da Allahovu naklonost stekne, Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati." (En-Nisa, 114.)

Ebu Sulejman ed-Darani, rahimehullah, rekao je: "Ko učini neko dobro bez nijeta dosta će mu biti to što je islam izabrao nad ostalim vjerama."

Iz iste se izjave da zaključiti da će on načelno biti nagrađen i bez nijeta za to djelo. Njegov dobrovoljni izbor islama je u globali njegovo opredjeljenje za činjenje dobrih djela. Zato će on zbog tog nijeta biti nagrađen za svako djelo koje bude uradio. Allah najbolje zna.

Poslanikove riječi: "Šta misliš da svoju strast usmjeri u haram, da li bi za to zaslužio grijeh? Pa, također, ako je usmjeri u halal imat će za to nagradu", kod metodologa islamskog prava ovo se zove oprečna analogija (kijasul-aks).

Druga vrsta nematerijalne sadake.

To je sadaka čija se korist ograničava samo na njena vršioca. U nju se mogu ubrojati razne vrste zikrova kao što su: tekbir, tesbih, tahmid, tehlil, istigfar. A i odlazak u džamije je sadaka. U hadisima nije spomenuto da su namaz, post, hadž i džihad sadaka. Većina tih djela bolja je od materijalnih sadaka, jer su ona spomenuta kao odgovor na pitanje siromaha, kada su pitali Poslanika o

onome što bi se moglo suprotstaviti dobrovoljnim materijalnim sadakama bogataša. Što se tiče farzova, svi su ih podjednako upražnjavali i bili u njima.

Puno je hadisa koji govore o prednosti zikra i drugih dobrih djela nad materijalnim sadakama.

في حديث أبي الدرداء رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ألا أنبئكم بخير أعمالكم وأزكاها عند مليكم وأرفعها في درجاتكم وخير لكم من إنفاق الذهب والفضة وخير لكم من أن تلقوا عدوكم فتضربوا أعناقهم ويضربوا أعناقكم قالوا بلى يا رسول الله قال ذكر الله عز وجل خرجه الإمام أحمد والترمذي وذكره مالك في الموطأ موقوفاً على أبي الدرداء.

Ebu Derda, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi vesellem, rekao: "Hoćete li da vas obavijestim o vašim najboljim djelima, najplemenitijim kod vašeg Vladara, kojima se najviše podižu vaše deredže, boljim za vas negoli da udijelite zlato i srebro, i boljim za vas od sukoba s vašim neprijateljem pa da jedni drugima vratove siječete!?' 'Dakako, Allahov Poslaniče!', odgovoriše prisutni. Poslanik, alejhis-selam, reče im: ' Spominjanje Uzvišenog Allaha (zikrullah).'³⁸⁷

وفي الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من قال لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيى ويميت وهو على كل شيء قدير في يوم مائة مرة كانت له عدل عشر رقاب وكتبت له مائة حسنة ومحيت عنه مائة سيئة وكانت له حرزا من الشيطان يومه ذلك حتى يمسي ولم يأت أحد بأفضل مما جاء به إلا أحد عمل أكثر من ذلك.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko u jednom danu sto puta izgovori: 'Lailahe illellahu vahdehu la šerikeleh lehul mulku vele-hul hamdu juhji ve jumitu vehuve ala kulli šej'in kadir', ('Nema

³⁸⁷ Ahmed, 20713.

BUĐENJE AMBICIJA

boga osim Allaha, Jedinog Koji sudruga nema; Njemu pripada vlast i hvala; On oživljava i usmrćuje; On je svemoguć'), imat će nagradu kao da je deset robova oslobodio, upisat će mu se stotinu dobrih djela a pobrisat će mu se isto toliko loših; i to će mu biti zaštita od šejtana tokom cijelog dana sve dok ne omrkne. Niko neće učiniti nešto bolje od njega, osim ako neko to izgovori više puta."³⁸⁸

وفيهما أيضا عن أبي أيوب عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال من قالها عشر مرات كان كمن أعتق أربعة أنفس من ولد إسماعيل.

U dva Sahiha se također prenosi od Ebu Ejjuba da ja Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko (prethodno navedene riječi) prouči deset puta, imat će nagradu kao da je oslobodio četiri čovjeka od Ismailova, alejhis-selam, potomstva."³⁸⁹

Također su Selman Farisi i neki drugi ashabi i tabiini rekli da je zikir bolji od materijalne sadake, čak i po broju.³⁹⁰

³⁸⁸ Buhari, 6/338-339., i Muslim, 2691.

³⁸⁹ Buhari, 11/201. i Muslim, 2693.

³⁹⁰ Tj. kada bi se mjerilo npr. pet dinara sa pet izgovorenih riječi nekog zikra pet tih riječi bilo bi vrijednije od pet zlatnih dinara. (Prim. prev.)

HADIS BROJ 26

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل سلامى من الناس عليه صدقة كل يوم تطلع فيه الشمس تعدل بين اثنين صدقة وتعين الرجل في دابته فتحمله عليها أو ترفع له عليها متاعه صدقة والكلمة الطيبة صدقة وبكل خطوة تمشيها إلى الصلاة صدقة وتميط الأذى عن الطريق صدقة رواه البخاري ومسلم.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Na svaki ljudski zglob u svakom danu u kome izađe sunce treba dati sadaku. Izmiriti dvojicu je sadaka, pomoći čovjeku da uzjaše svoju jahalicu ili pomoći mu da na nju digne tovar sadaka je, a i lijepa riječ sadaka je. Svaki korak kojim korača ka namazu je sadaka a i ukloniti s puta ono što smeta sadaka je."³⁹¹

* * *

وخرج مسلم من حديث عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال خلق الله ابن آدم على ستين وثلاثمائة مفصل فمن ذكر الله وحمد الله وهلل الله وسبح الله وعزل حجرا عن طريق المسلمين أو عزل شوكة أو عزل عظم أو أمر بمعروف أو نهى عن منكر عدد تلك الستين والثلاثمائة المائة السلامي أمسى من يومه وقد زحزح نفسه من النار.

Imam Muslim bilježi predanje od Aiše, radijallahu anha, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Allah je čovjeka stvorio od tri stotine i šezdeset zglobova. Pa ko spomene Allaha, zahvali Mu, očituje Njegovu jednoću, slavi Ga, ukloni kamen, trn i kost s puta muslimana, naredi dobro i odvрати od zla, i sve to u broju onih tri stotine i šezdeset zglobova, on će od tog da-

³⁹¹ Buhari, 5/309. i Muslim, 1009.

na udaljiti sebe od Vatre.”³⁹²

وخرج مسلم أيضا من رواية أبي الأسود الديلمي عن أبي ذر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يصبح على كل سلامي أحدكم صدقة فكل تسبيحة صدقة وكل تحميدة صدقة وكل تهليل صدقة وكل تكبيرة صدقة وأمر بالمعروف صدقة ونهي عن المنكر صدقة ويجزي من ذلك ركعتا الضحى يركعهما.

Bilježi Muslim od Ebul-Esveda ed-Dejlja, radijallahu anhu, od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Svako od vas obavezan je dati sadaku na svaki svoj zglob. Svaki tesbih je sadaka, svaki je tahmid sadaka, svaki je tehliil sadaka, svaki je tekbir sadaka, naređivanje dobra je sadaka, odvrćanje od zla je sadaka; a sve se to može nadoknaditi sa dva rekata duha-namaza.”³⁹³

وفي الصحيحين عن أبي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم قال على كل مسلم صدقة قالوا فإن لم يجد قال فيعمل بيده فينفع نفسه ويتصدق قالوا فإن لم يستطع أو لم يفعل قال يعين ذا الحاجة الملهوف قالوا فإن لم يفعل قال فليأمر بالمعروف قالوا فإن لم يفعل قال فليمسك عن الشر فإنه صدقة.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Musaa da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Svaki musliman dužan je dati sadaku.” Rekli su: ‘A šta ako ne može?’ Rekao je: ‘Neka privređuje svojim rukama i tako koristi sebi i dijeli sadaku.’ A ako ne može ili ako to ne učini?, upitali su. ‘Neka pomogne onom koji je u velikoj potrebi’, rekao je. ‘A ako ne učini?’, upitali su. ‘Neka preporučuje dobro’, odgovorio je. ‘A ako i to ne uradi’, upitali su. ‘Neka se okani zla, jer je i to sadaka.’³⁹⁴

* * *

³⁹² Muslim, 1007.

³⁹³ Muslim, 720. Vrijeme duha-namaza počinje otprilike 45 min. nakon izlaska sunca i traje do zenita.

³⁹⁴ Buhari, 3/397. i Muslim, 1008.

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Na svaki ljudski zglob pripada sadaka..."

Ebu Ubejd je rekao: "*Sulama* je kost koja se nalazi na papku (nozi) deve." Na osnovu tog značenja kaže da bi hadis značio da je čovjek dužan na svaku kost dati sadaku.

Ebu Ubejd aludira na to da je *sulama* termin u arapskom jeziku kojim se nazivaju neke male kosti kod deve. Potom su njime nazvane u globalu sve kosti kod čovjeka i drugih bića. Prema tome, hadis znači da se na svaku čovjekovu kost treba dati sadaka.

Drugi su rekli da termin *sulama* označava ručne i nožne kosti pa je taj termin aluziono upotrijebljen za sve skeletne kosti tijela.

Medicinari spominju da se ljudski skelet sastoji od dvije stotine četrdeset i osam kostiju koje se nazivaju sumsumanijati. Drugi pak smatraju da je skelet sastavljen od tri stotine i šezdeset kostiju. Dvije stotine šezdeset i pet mogu se vidjeti a ostale su male kosti koje se ne uočavaju i zovu se sumsumanija, os minor.

Spomenuti hadisi potvrđuju ovo mišljenje. Možda se terminom *sulama* aludira na te male koščice, jer u osnovi on i označava najsitnije kosti kod deve. A u predanju koje prenosi Aiša spomenuto je tri stotine šezdeset zglobova.

* * *

Spomenuti hadis ukazuje na to da je konstrukcija kostiju i zglobova jedna od najvećih Allahovih blagodati koju je dao Svojim robovima. Zato je potrebno da za svaku tu kost čovjek udijeli sadaku kao znak zahvalnosti za tu blagodat. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ * الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ * فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾

"O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je tvoj Gospodar plemenit, Koji te je stvorio – pa učinio da si skladan i uspravan – i kakav je htio lik ti dao?" (El-Infitar, 6.-8.)

﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾

“Reci: ‘On sve stvara i daje vam sluh i vid i pameti, a vi se malo zahvaljujete!’” (El-Mulk, 23.)

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونٍ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

“Allah vas iz trbuha majki vaših izvodi, vi ništa ne znate, i daje vam sluh i vid i razum da biste bili zahvalni.” (En-Nabl, 78.)

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ﴾

“Zar mu nismo dali oka dva i jezik i usne dvije.” (El-Beled, 8.-9.)

Mudžahid, rahimehullah, rekao je: “To su vidljive Allahove blagodati koje ti On fokusira da bi Mu zahvalan bio.”

Jedne noći Fudajl, rahimehullah, proučio je taj ajet te se rasplakao. Bio je upitan o svom plaču pa je rekao: “Da li si ikada proveo noć radi zahvalnosti Allahu što ti je je dao ta dva oka kojima vidiš? Da li si ikada proveo noć radi zahvalnosti Allahu što ti je dao jezik kojim govoriš?” I počeo je nabrajati ostale blagodati Božije.

U Baharijinom *Sabihu* prenosi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhumu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Dvije blagodati mnogi ljudi ne koriste: zdravlje i slobodno vrijeme.”³⁹⁵

Za ove blagodati će čovjek odgovarati na Sudnjem danu, kao što Uzvišeni kaže: “Zatim ćete toga dana za blagodati biti pitani sigurno!” (Et-Tekasur, 8.)

Dakle, Uzvišeni je Allah ljudima dao blagodati koje i da žele, ne mogu nabrojati: “...i ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali...” (Ibrahim, 34.) Zato je ljudima dužnost zahvaljivati na njima i biti zadovoljni s tim blagodatima.

³⁹⁵ Buhari, 11/229.

Sulejman et-Tejmi, rahimehullah, rekao je: "Allah je dao ljudima blagodati, sukladno Svojoj moći, i zadužio ih da Mu zahvaljuju na njima, sukladno njihovoj moći, da bi bio zadovoljan njihovim zahvaljivanjem. A to znači da njihova srca priznaju te Njegove blagodati i da Mu njihovi jezici zahvale na njima. To se jasno potvrđuje u hadisu kojeg bilježi Nesa'i od Abdullaha bin Ganama, r.a., da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko rekne, kada osvane: 'Bože, svaka blagodat sa kojom sam osvanuo ili sa kojom je osvanulo bilo koje Tvoje stvorenje samo je od Tebe i Ti nemaš sudruga. Neka je 'Tebi hvala i zahvala', on će time izvršiti zahvalu za taj dan. A ko to kaže kad omrkne, time će izvršiti zahvalu za tu noć."

396

Neko od namjesnika Omera ibn Abdulaziza napisao je: "Evo me u zemlji punoj Božijih blagodati, ali žao mi je ovih ljudi koji malo na tome zahvaljuju!" Omer mu odgovori: "Ja sam mislio da je tvoja spoznaja Allaha veća od toga. Zar ne znaš da kada Allah da čovjeku neku blagodat pa Mu se on na njoj zahvali, ta njegova zahvala je kod Allaha bolja od Njegove blagodati. Ako to nisi znao, mogao si to uočiti u Allahovoj knjizi:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾

"Davudu i Sulejmanu dali smo znanje i oni su govorili: 'Hvala Allahu Koji nas je odlikovao iznad mnogih vjernika, robova Svojih!'" (En-Neml, 15.)

Ibn Ebi Dun'ja, rahimehullah, u djelu *Kitabuš-šukr* prenosi stav neke uleme a to znači da ovaj stav smatraju ispravnim, tj. da je zahvala Allahu bolja od blagodati.

Međutim, Ibn Ujejna, rahimehullah, ne slaže se s tim i veli: "Ne može čovjekovo djelo biti bolje od Allahova."

Ipak je tačnije kada se smatra da je zahvalnost bolja od blagodati, jer se pod nimetima misli na ovosvjetske blagodati, poput

³⁹⁶ Hadis daif, *Sahih kitabil ezkar va da'ifuhu*, 211/40.

zdravlja, opskrbe, uklanjanja nesreće itd.

Zahvaljivanje je Allahu isto tako ovosvjetska blagodat, a sve su to opet blagodati od Allaha. Ali, Allahova blagodat prema čovjeku predstavljena u Njegovoj uputi čovjeku da Mu se zahvaljuje na njoj je bolja od Allahove blagodati date čovjeku, jer ako se s ovosvjetskim blagodatima ne spoji zahvalnost, one su onda nesreće.

Ebu Hazim, rahimehullah, rekao je: "Blagodat koja ne približava Allahu jeste nesreća. Zato, ako Allah pomogne čovjeku da Mu se on zahvaljuje na ovosvjetskim blagodatima hamdom (verbalno) ili nekim drugim vidovima zahvale, onda će ovakva vrsta blagodati biti bolja od tih blagodati i draža Allahu.

Allah voli da Mu se na Njegovim blagodatima zahvaljuje i da budu hvaljene. Zahvaljivanje kod darežljivih i plemenitih na onome što čine draže im je od njihovih imetaka jer oni to rade da bi se pohvalili time. Uzvišeni Allah je Najdarežljiviji i Najplemenitiji od svih. On daje Svoje blagodati ljudima i traži od njih da Mu se zahvale na njima, da ih spominju i zahvaljuju se. Zadovoljan je kada oni tako postupaju, iako je sve to samo Njegova velika blagodat ljudima od čije zahvalnosti On ne zavisi niti je njih potrebit. Međutim, On voli da Njegovi robovi tako postupaju jer ispravnost življenja čovjeka, njegov spas i savršenstvo leže upravo u tome.

* * *

No, vratimo se na komentar hadisa: "Na svaki ljudski zglob dužno se dati sadaka u svakom danu u kome sunce izađe..." Znači da je čovjek dužan u svakom danu dati sadake na svaki dio svog tijela. Dan u hadisu može značiti i duži period od uobičajenog dana. Kao npr. što se kaže: 'Dan Siffina', iako je to trajalo nekoliko dana. A može i označavati vrijeme uopće, kao što se kaže u ajetu: "*A onoga dana kad im dođe, neće biti od njih otklonjena...*" (Hud, 8.) A moguće je da se to misli i na svaku noć i svaki dan. Dakle, kada se kaže: "...u svakom danu u kojem izađe sunce..." misli se na svaki dan kojeg čovjek proživi na ovom svijetu. Hadis upućuje na to da je zahvaljivanje Allahu o pitanju ove vrste sadake vjerska dužnost svakog muslimana.

Hadis eksplicite upućuje na to da je zahvalnost s tom sadaškom obavezna muslimanu svaki dan. Međutim, treba znati da zahvalnost ima dva stepena.

Prvi stepen jeste onaj koji je vadžib (obavezan). Pod tim se misli na izvršavanje svih vjerskih obaveza (vadžiba) i ostavljanje svih harama (zabrana). Sve je to nužno obavezno. I upražnjavanje spomneutog dovoljno je da se zahvali na Božjim blagodatima. To nam potvrđuje hadis kojeg bilježi Ebu Davud od Ebul-Esveda ed-Dejlja, a u kojem stoji da je rekao: "Jednom nam je Ebu Zerr rekao: 'Svakog dana svako od vas je na svaki svoj zglob obavezan dati sadaku. Za obavljeni će namaz imati sadaku, post je sadaka, hadž je sadaka, tesbih je sadaka, tekbir je sadaka i tahmid je sadaka. Pa je Allahov Poslanik, alejhis-selam, nabrojao i ostala dobra djela i rekao: 'Sve to možete nadoknaditi s dva rekata duha-namaza.'"³⁹⁷

U predanju Ebu Musaa, radijallahu anhu, stoji: "Ako to čovjek nije u stanju ispuniti, neka ljude poštedi svog zla jer je i to njegova sadaka."³⁹⁸ Ovo jasno govori da je čovjeku dovoljno kloniti se zla a to će postići ako bude praktikovao *farzove* i klonio se harama, jer je najveće zlo zanemarivanje farzova. Zbog toga su neki prethodnici govorili: "Zahvalnost je kloniti se grijeha." Drugi su rekli: "Zahvalnost je da se čovjek ne pomaže Njegovim blagodatima u nepokornosti prema Njemu."

Pobožni Ebu Hazim, smatra da je zuhd zahvaljivanje svim svojim organima, a to se postiže tako da se svi organi klone grijeha i upotrijebe u pokornosti prema Allahu. Potom je rekao: "Ko zahvaljuje Allahu jezikom, a ne zahvaljuje Mu ostalim organima, on je poput čovjeka koji ima ogrtač pa ga uzme samo za jedan kraj i ne ogrne ga. On mu neće ništa koristiti niti ga zaštititi od hladnoće, toplote, snijega ili kiše."

Drugi stepen zahvalnosti jeste onaj koji je poželjan (*mustehab*). To je praktikovanje dobrovoljnih djela nakon ispunjavanja

³⁹⁷ Ebu Davud, 1286.

³⁹⁸ Buhari, 3/307.

farzova i klonjenja zabrana (harama). To je stepen prvaka i bliskih pobožnjaka koji uvijek prednjače u dobrim djelima. O tom stanju Poslanik, alejhi-selam, govori u spomenutim hadisima ovog poglavlja.

Poslanik, alejhis-selam, ustrajavao je također u klanjanju dobrovoljnih namaza. Stajao bi na njima toliko da bi mu stopala otjecala i kada bi ga upitali zašto to radi kada su mu i prijašnji i budući grijesi oprošteni, odgovarao bi: "Zar da ne budem zahvalni rob?"³⁹⁹

Neki prethodnici su nakon što je Allah rekao: "*Trudite se i budite zahvalni, o porodico Davudova!*" (Seb'e, 13.), rekli: "Nije bilo sahata, ni danju ni noću, a da neko od porodice Davuda, alejhis-selam, nije bio u namazu."

Pa i pored toga, neka djela koja je Poslanik, alejhis-selam, spomenuo jesu farzi-ajn (individualno obavezna), poput pješačenja radi obavljanja namaza i to samo kod učenjaka koji smatraju obaveznim klanjanje namaza džematile u džamijama, a neka su farz kifaje (kolektivno obavezna), poput naređivanja dobra, odvrćanje od zla, pomaganje unesrećenom i slabom, primjenjivanje pravde među ljudima, svejedno da li to bilo kod rješavanja njihovih sporova ili kod njihova izmirenja.

Koristi od nekih spomenutih vrsta sadake na koje je Poslanik ukazao prenose se i na druge, osim onog ko ih čini, poput pomaganja čovjeku da uzješe svoju jahalicu i da je natovari, lijepa riječ koja govori o islamu, nazdravljanje onom ko kihne, uklanjanje smetnje s puta, naređivanje dobra, zabranjivanje zla, zemljom pokriti ispljuvak u mesdžidu,⁴⁰⁰ pomoći ožalošćenom bijed-

³⁹⁹ Buhari, 3/14. i Muslim, 2819.

⁴⁰⁰ U vrijeme Poslanika, alejhis-selam, nisu postojali tepisi poput današnjih već se namaz obavljao na improvizovanim prostirkama od palminog lišća i nerijetko su te prostirke uništavane nakon kiše ili određenog perioda upotrebe. Nerijetko je i sam Poslanik, alejhis-selam, obavljao namaz na zemlji a po kišnom vremenu su i njegovo čelo i nos bili prekriveni blatom. Zato i nije bila rijetka situacija da je neko od prisutnih ashaba

niku, urazumiti nijemog i gluhog i ukazati na put slijepom ili onom ko je zalutao.

U jednom predanju od Ebu Zerra, radijallahu anhu, stoji: "I tvoje objašnjenje i prevođenje agtemu je sadaka." *El-Agtem* je arapska riječ koja aludira na čovjeka koji ne zna govoriti zbog prirodnih mahana ili zbog nepoznavanja stranog jezika. Zato se ovdje traži da mu se pomogne u onome što mu je potrebno.

Od spomenutih sadaka ima i onih čija se korist ograničava samo na onog ko ih upražnjava, poput *tekbira*, *tesbiha*, *tahmida*, *tehlila*, pješačenje ka džamiji, obavljanje dva rekata duha-namaza. Oni se smatraju kompenzacijom za sve ostalo zbog toga što se u namazu svi organi tijela upotrebljavaju za pokornost i ibadet, i na taj način ta dva rekata dovoljna su kao zahvala za sve zglobove tijela.

Ostatak rasprave o spomenutim organima većinom se striktno odnosi na neka posebna tjelesna djelovanja i zato sadaka za njih neće biti upotpunjena sve dok se ne učini u broju zglobova, kako se to navodi u hadisu Aiše, radijallahu anha.

Bilježi imam Ahmed i Tirmizi od Beraa ibn Aziba, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

من منح لبن أو ورق أو أهدي زقاقا كان له مثل عتق رقبة.

"Ko učini dobročinstvo davanjem mlijeka ili novca ili pokaže nekom put, bit će nagrađen kao da je oslobodio jednog roba."⁴⁰¹

Tirmizi je rekao: "To znači ko pozajmi novac i ukaže na put onome kome je uputa potrebna."

možda nekada i pljunuo u mesdžidu ne znajući da je to Poslanik, alejhis-selam, zabranio. Aiša, radijallahu anha, prenosi: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, je ugledao ispljuvak na prednjem zidu džamije i obrisao ga." Bilježe Buhari i Muslim.

⁴⁰¹ Tirmizi, 1957.

وخرجه البخاري من حديث حسان بن عطية عن أبي كبشة السلولي قال سمعت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أربعون خصلة أعلاها منحة العنز ما من عامل يعمل بخصلة منها رجاء ثوابها أو تصديق موعودها إلا أدخله الله بها الجنة.

Bilježi Buhari od Ebu Kebše es-Selulija, radijallahu anhu, da je čuo Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum, da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Četrdeset je vrlina, najbolja je pokloniti kozu; pa ko god primijeni jednu od njih nadajući se za to nagradi ili vjerujući u ono što je za nju obećano, Allah će ga zbog nje uvesti u Džennet."⁴⁰²

Hassan ibn Atijja, radijallahu anhu, rekao je: "Brojali smo svoje vrline koje su manje od darovanja koze, poput uzvraćanja selama, nazdravljanja onome ko kihne i uklanjanja s puta onog što smeta pa nismo mogli nabrojati više ni petnaest!"

وفي صحيح مسلم عن جابر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال حق الإبل حلبها على الماء وإعارة دلوها وإعارة فحلها ومنحتها وحمل عليها في سبيل الله.

U Muslimovom *Sahihu* bilježi se od Džabira, r.a, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Devino pravo jeste da bude pomužena kod pojila, da se posudi njena kofa (za mužu), da joj se dovede devac, da se ona posudi (kome je to potrebno) i da se tovari (koristi) na Allahovu putu."⁴⁰³

وخرج الإمام أحمد من حديث جابر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال كل معروف صدقة ومن المعروف أن تلقى أخاك بوجه طلق وأن تفرغ من دلوك في إنائه وخرج الحاكم وغيره بزيادات وهي ما أنفق المرء على نفسه وأهله كتب له به صدقة وما وقى به عرضه كتب له به صدقة وكل نفقة

⁴⁰² Buhari, 5/243.

⁴⁰³ Muslim, 988.

أنفقها المؤمن فعلى الله خلفها ضامن إلا نفقة في معصية أو بنيان.

U Ahmedovom *Musnedu* prenosi se od Ebu Džurejja el-Džuhenija, radijallahu anhu, da je rekao: "Upitao sam Vjerovjesnika, alejhis-selam, o dobrim djelima pa mi je rekao: 'Ne potcjenjuj ništa od dobrih djela pa makar nekome dodao konopac ili remen za sandale, makar svojom kofom napunio kofu onome ko je potreban te vode, makar uklonio neku smetnju s puta ljudi, pa makar da svoga brata susretnes ozarenog lica i da ga poselamiš, i makar da razgovoriš onog ko se osjeća usamljenim na Zemlji.'"⁴⁰⁴

كما في الصحيحين عن أبي ذر رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله أي الأعمال أفضل قال الإيمان بالله والجهاد في سبيل الله قلت فإن لم أفعل قال تعين صانعا أو تصنع لأخرق قلت أرأيت إن ضعفت عن بعض العمل قال فكف شرك عن الناس فإنها صدقة.

Od sadake je i pošteđivanje ljudi od zla ruku i jezika. Ebu Zerr, radijallahu anhu, rekao je: "Rekoh: 'Allahov Poslaniče, koja su djela najbolja?' 'Vjerovanje u Allaha i borba na Njegovom putu', odgovori Poslanik. Upitah ga: 'Ako tako ne postupim?' 'Onda pomози onome koji nešto izrađuje i poduči neznalicu', odgovori on. Ja ponovo upitah: 'Šta misliš ako nisam u stanju da nešto od toga ispunim?' 'Poštedi ljude od svog zla, ta to ti je sadaka.'"⁴⁰⁵

وفي صحيح ابن حبان عن أبي ذر رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله دلني على عمل إذا عمل به العبد دخل به الجنة قال يؤمن بالله قال قلت يا رسول الله إن مع الإيمان عملا قال يرضخ مما رزقه الله قلت فإن كان معدما لا شيء له قال يقول قولا معروفا بلسانه قلت فإن كان عيبا لا يبلغ عنه لسانه قال فيعين مغلوبا قلت فإن كان ضعيفا لا قدرة له قال فليصنع لأخرق قلت فإن كان أخرق فالتفت إلى فقال ما تريد أن تدع في صاحبك شيئا من الخير فليدع

⁴⁰⁴ Ahmed, 5/63.

⁴⁰⁵ Muslim, 84.

الناس من أذاه قلت يا رسول الله إن هذا كله ليسير قال والذي نفسي بيده ما من عبد يعمل بخصلة منها يريد ما عند الله إلا أخذت بيده يوم القيامة فأدخلته الجنة.

Ibn Hibban u svom *Sabihu* bilježi predanje od Ebu Zerra, radijallahu anhu: "Rekoh: 'Allahov Poslaniče, uputi me na djelo koje ako ga čovjek uradi uvest će ga u Džennet.' On odgovori: 'Neka vjeruje u Allaha.' Ja ponovo upitah: 'Allahov Poslaniče, s vjerovanjem slijedi i djelo.' Poslanik odgovori: 'Neka udjeljuje od onoga čime ga je Allah opskrbio.' Rekoh: 'Ako je i sam bijednik bez ičega!?' Poslanik odgovori: 'Neka svojim jezikom govori samo dobro.' Ja ponovo upitah: 'Ako je nevješt u govoru?' Poslanik odgovori: 'Neka pomogne čovjeku kome je nanesena nepravda.' Ja ponovo upitah: 'Ako je slab i nejak da mu pomogne?' 'Neka pouči neznalicu.' odgovori Poslanik. Ja ga ponovo upitah: 'Ako je i sam neznalica?' Tada se Poslanik okrenu prema meni i reče: 'Zar ne želiš da učiniš svom prijatelju makar malo dobra!? Neka poštedi ljude svoje zlobe.' Ja sam na to uzvratio: 'Allahov Poslaniče, sve je to lahko!' Poslanik, alejhis-selam, odgovori: 'Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, koji god čovjek praktikuje neku od ovih vrlina želeći ono što je kod Allaha, ona će ga na Sudnjem danu prihvatiti za ruku i uvest će ga u Džennet!'"⁴⁰⁶ Iz navedenog se vidi da je uvjet za ulazak u Džennet iskrena namjera pri izvršavanju navedenih djela, kako se navodi u hadisu kojeg prenosi Abdullah bin Amr u kojem se spominje četrdeset vrlina. To se potvrđuje i u ajetu: "*Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A onome ko to čini iz želje da Allahovu nagradu stekne, Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati.*" (En-Nisa, 114.)

* * *

U ove vrste sadake spada i to da musliman ispuni svoje duž-

⁴⁰⁶ Ibn Hibban, 374.

nosti prema drugom muslimanu. Neke od tih obaveza spomenuli smo u prethodnim hadisima.

ففي الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال حق المسلم على المسلم خمس رد السلام وزيارة المريض واتباع الجنائز وإجابة الدعوة وتشميت العاطس.

U dva *Sahiha* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Musliman je prema muslimanu dužan šest stvari: da mu uzvрати na selam, da ga obiđe kada se razboli, da prisustvuje njegovoj dženazi, da mu se odazove ako ga pozove, i da mu nazdravi kada kihne."⁴⁰⁷

وفي الصحيحين عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بسبع بعيادة المريض واتباع الجنائز وتشميت العاطس وإبرار القسم ونصر المظلوم وإجابة الداعي وإفشاء السلام.

U dva *Sahiha* od Beraa ibn Aziba, radijallahu anhu, bilježi se da je rečeno: "Poslanik, alejhis-selam, naredio nam je sedmero: obilaziti bolesnog, otpratiti dženazu, nazdraviti onom koji kihne, izvršiti zakletvu, pomoći onome kome je učinjeno nasilje, odazvati se pozivu, i nazivati selam."⁴⁰⁸

* * *

Takoder, *sadaka* je da čovjek pomaže ljudima da izvrše svoje obaveze. Ibn Abbas, radijallahu anhuma, rekao je: "Ko ode da pomogne svom bratu da izvrši neku njegovu obavezu za svaki svoj korak će imati nagradu kao da je podijelio sadaku."

* * *

Od sadake je i odlaganje naplate duga onome ko ga ne može isplatiti i vratiti.

⁴⁰⁷ Muslim, 2162.

⁴⁰⁸ Muslim, 2066.

وفي المسند وسنن ابن ماجه عن بريدة مرفوعا من أنظر معسرا فله كل يوم صدقة قبل أن يحل الدين فإذا حل الدين فأنظره فله بكل يوم مثله صدقة.

U *Musnedu* kao i u *Sunenu* Ibn Madže se od Burejda, radijallahu anhu, prenosi merfu predanjem da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko sačeka nemoćnog dužnika, za svaki dan će imati nagradu sadake sve dok ne dođe rok otplate, a kada taj dan dođe pa mu produži rok, za svaki taj dan imat će nagradu kao da je iznos duga podijelio u sadaku."⁴⁰⁹

Dobročinstvo prema stoci također je *sadaka*. Vjerovjesnik, alejhis-selam, potvrdio je to, kada su ga upitali o napajanju stoke, te je rekao: "Za svako živo biće dobit će se nagrada."⁴¹⁰

Također nas je Poslanik obavijestio da je neka bludnica napojila smrtno žedna psa pa joj je Allah oprostio.⁴¹¹

U sadaku čija se korist ne reflektuje na druge ubrajaju se: tekbir, tesbih, tahmid, tehli, salavat na Poslanika, alejhis-selam, traženje oprosta od Allaha, učenje Kur'ana, odlazak u džamiju i iščekivanje namaza ili slušanje zikra, skromnost u odjevanju i zarađivanje halal-imetka i čuvanje od harama.

Tu spada i obračun sa samim sobom i iskreno pokajanje zbog prošlih grijeha te kajanje zbog njih, korenje duše, i njena samokritičnost u ime Allaha, razmišljanje o stvaranju nebesa i Zemlje i plakanje iz straha od Allaha. Tu spada i razmišljanje o onosvjetskim stvarima, nagradi, kazni i drugome što u srcu povećava iman i uzrokuje mnoga iskrena djela poput strahovanja, ljubavi, nade, oslanjanja itd.

Rečeno je da je ovakva vrsta razmišljanja bolja od tjelesnih nafila. To se prenosi od mnogih tabiina kao npr. Se'ida bin Musejjeba, Hasana i Omera bin Abdulaziza. A i u Ahmedovom govoru

⁴⁰⁹ Ibn Madža, 2418.

⁴¹⁰ Buhari, 5/40. i Muslim, 2244.

⁴¹¹ Buhari, 6/511. i Muslim, 2245.

BUĐENJE AMBICIJA

postoji nešto što upućuje na to.

Ka'b, radijallahu anhu, rekao je: "Plakanje iz straha od Allaha draže mi je negoli da udijelim zlata onoliko koliko sam težak."

وَمَنْ دَعَا إِلَى عَفْوٍ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ شَرٌّ مِنْ أَنْ يَدْعُوَ إِلَى عَذَابٍ مِنَ اللَّهِ
وَمَنْ دَعَا إِلَى عَذَابٍ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَدْعُوَ إِلَى عَفْوٍ مِنَ اللَّهِ
وَمَنْ دَعَا إِلَى عَفْوٍ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ شَرٌّ مِنْ أَنْ يَدْعُوَ إِلَى عَذَابٍ مِنَ اللَّهِ
وَمَنْ دَعَا إِلَى عَذَابٍ مِنَ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَدْعُوَ إِلَى عَفْوٍ مِنَ اللَّهِ

Od Nektarija bin Šer'ana, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Allahov Poslanik, ašrafu-n-nas, rekao je: 'Plakanje iz straha od Allaha draže mi je negoli da udijelim zlata onoliko koliko sam težak.'"

Od Valide bin M'kabe, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Došao sam kod Allahovog Poslanika, ašrafu-n-nas, pa sam rekao: 'Došao si da me pitaj o dobroćini i zloćini?' Rekao: 'Da.' Poslanik mi reče: 'Upitaj me o zloćini.' Došlo mi je na um da je zloćina dati i dati a ne uzvraćati. Reče: 'Upitaj me o dobroćini.' Reče: 'Dobroćina je ono čime ti je na lošima dala i dala a ne uzvraćati. Zloćina je ono što ti ti dala i koleba se u pranju, pa dala ti to ljudi dodacili i odoboli.'"

Hadis je hasen, a prenosi ga ga je Ahmed bin Hanbel i Ibn Hibban i Mu'izz.

* * *

Hadis koji prenosi ovaj hadis znači da je Allahov Poslanik, ašrafu-n-nas, rekao: "Plakanje iz straha od Allaha draže mi je negoli da udijelim zlata onoliko koliko sam težak."

¹ Muslim, 1553.

² Džami, 2421.

HADIS BROJ 27

عن النّوأس بن سمعان رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال البر حسن الخلق والإثم ما حاك في نفسك وكرهت أن يطلع عليه الناس رواه مسلم.

وعن وابصة بن معبد رضي الله عنه قال أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال جئت تسأل عن البر والإثم قلت نعم قال استفت قلبك البر ما اطمأنت إليه النفس واطمأن إليه القلب والإثم ما حاك في النفس وتردد في الصدر وإن أفتاك الناس وأفتوك حديث حسن رويناه في مسندي الإمامين أحمد بن حنبل والدارمي بإسناد حسن.

Od Nevvasa ibn Sem'ana, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Dobročinstvo je dobra narav, a grijeh je ono što te u prsima tišti, a ne želiš da to ljudi saznaju."⁴¹²

Od Vabisa ibn Ma'beda, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Došao sam kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam, pa me upita: 'Došao si da me pitaš o dobročinstvu i grijehu?' Rekoh: 'Da.' Poslanik mi reče: 'Upitaj svoje srce. Dobročinstvo je ono čime ti je zadovoljna duša i čime ti je zadovoljno srce. Grijeh je ono što tišti dušu i koleba se u prsima, pa makar ti to ljudi dodijelili i odobrili.'"⁴¹³

Hadis je hasen, a prenijeli smo ga iz Ahmedova i Darimijeva Musneda.

* * *

Navedeni hadisi objašnjavaju značenje dobročinstva i grijeha, a u nekima se objašnjava značenje halala i harama. U hadisu Nev-

⁴¹² Muslim, 2553.

⁴¹³ Daremi, 2421.

vasa ibn Sem'ana, radijallahu anhu, Poslanik, alejhis-selam, objasnio je dobročinstvo lijepim moralom, a u Vasibovom i drugim hadisima objasnio ju je sa onim čime je zadovoljna duša i srce.

O pitanju dobročinstva se nema jedinstven stav zbog toga što se pod njim podrazumijevaju dva određena značenja.

Prvo značenje: dobročinstvo po njemu značilo bi lijep odnos prema stvorenjima, u smislu činiti im dobro. Moguće je da se to posebno odnosi na roditelje pa se kaže: "Dobročinstvo prema roditeljima (*birrul-validejni*)".

Ibn Mubarek napisao je i djelo koje je nazvao *Kitabul-birri vessileti* (Knjiga o dobročinstvu i održavanju korektnih odnosa).

Također se u Buharijinom *Sabihu* i u Tirmizijevom *Džamii* nalazi poglavlje *Kitabul-birri vessileti* koje sadrži činjenje dobra općenito prema ljudima, a posebno prema ocu.

Kada se uporedo spomenu dobročinstvo i bogobožnost, kao u ovom ajetu: "...jedni drugima pomažite u čestitosti i bogobožnosti..." (El-Maide, 2.), onda se pod pojmom dobročinstvo podrazumijeva pozitivan i korektan odnos prema svim stvorenjima, dok bogobožnost označava iskren odnos prema Istini ispunjavanjem vjerskih obaveza i ostavljanjem zabranjenog. Također se čestitost može okarakterizirati kao praktikovanje obaveznih djela a bogobožnost kao udaljavanje od zabranjenih djela.

U nastavku predmetnog ajeta: "...a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu..." moguće je da se pod *ismom* (grijehom) misli na grijehenje dok se pod pojmom *el-udvan* (neprijateljstvo) misli na nanošenje nepravde stvorenjima.

A moguće je da se pod prvim misli na grijeh koji je sam po sebi zabranjen, poput bluda, krađe i alkohola, a pod terminom neprijateljstvo aludira se na prelaženje granica dozvoljenog i prelazak u ono što je zabranjeno od iste vrste djela, kao npr. ubistvo onoga koga je dozvoljeno ubiti odmazdom, pa takvog zanemariti i ubiti drugog ili pored njega još nekog ubiti ili uzeti kod zekata više od obaveznog itd.

Drugo značenje dobročinstva: pod njim se podrazumijeva

činjenje svih pozitivnih postupaka, vidljivih i nevidljivih. To je spomenuto u riječima Uzvišenog:

﴿وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾

*"...čestitost je ko vjernije u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rodacima, i siročadi, i siromasi-
ma, i putnicima namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji namaz obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutitom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone." (El-Bekare, 177.)*

Čestitost u ovom značenju obuhvata sva dobra djela: nevidljiva, poput vjerovanja u Allaha, Njegove meleke, knjige i poslanike, kao i vidljiva, poput trošenja imetka na stvari koje Allah voli, davanje zekata, izvršavanje obećanja, strpljenje nad kaderom, bolesti i siromaštvom, kao i strpljenje u džihadu.

* * *

Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, odgovor Nevvasu obuhvata navedene odlike u gore spomenutom ajetu jer je lijepo ponašanje u biti manifestacija šerijatskog morala i usvajanje Božjih načela koja je naredio Svojim robovima u Svojoj knjizi, kao što je rekao Poslaniku: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ *"...jer ti si, zaista, najljepše čudi." (El-Kalem, 4.)*

Aiša, radijallahu anha, rekla je da je Poslanikov moral bio Kur'an, tj. on se bio okitio kur'anskim moralom, radio je njegove naredbe i klonio se njegovih zabrana pa je njegovo ponašanje u skladu s Kur'anom njemu bilo imidž i nešto uređeno što ga nije napuštalo. I to je uistinu najljepši, najplementiji i najbolji moral.

Rečeno je i da je sva vjera moral.

U hadisu Vabisa Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Čestitost je ono čime ti je zadovoljna duša i čime ti je zadovoljno srce..." U drugom predanju stoji: "...to je kada ti se prsa osjećaju prostranim..." I halal je objašnjen slično dobročinstvu u hadisu kojeg prenosi S'alebe i drugi.

To sve jasno ukazuje na činjenicu da je Allah Uzvišeni sklonim stvorio Svoje robove da spoznaju Istinu da se uvjere u nju i prihvate je. On je u njihovoj prirodi usadio ljubav prema njoj i odvratnost prema onom kontradiktornom. Ovo se može podvesti pod hadis Ijjada ibn Himara:

إِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حَنَفَاءَ مُسْلِمِينَ فَأَتَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ فَحَرَمْتُ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّلْتُ لَهُمْ وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يَشْرَكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا.

"Ja sam Svoje robove stvorio kao iskrene vjernike, muslimane, ali dođoše im šejtani i okretoše ih od njihove vjere te im zabraniše ono što sam im Ja dozvolio, a dozvolili su im ono što sam im Ja zabranio; najzad im narediš da Meni druga pripišu a Ja o tome ne objavih ništa."

Također, na to se odnosi i hadis: "Svako se novorođenče rodi s urođenim instinktom vjere u Boga; pa ga njegovi roditelji učine jevrejom, kršćaninom ili vatropoklonikom. Isto kao što i životinja okoti potpuno zdravo mladunče. Da li na njemu vidite ikakav nedostatak?!" Ebu Hurejre, radijallahu anhu, dodao je: "Ako hoćete, proučite: '*...djelo Allahovo, prema kojem je On ljude načinio...*'" (Er-Rum, 30.)

Zato je Uzvišeni Svoje naredbe nazvao dobrim djelom a zabrane ružnim i odvratnima:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾

"Allah naređuje pravdu, čestitost, i da se bližnjima udjeljuje, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje..." (En-Nahl, 90.)

Opisujući Poslanika, alejhis-selam, Uzvišeni Allah, kaže:

﴿يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾

“...on će im dobro dozvoliti, a ružno će im zabraniti...”
(El-A'raf, 157.)

Uzvišeni je obavijestio da srca vjernika nalaze smiraj kada Njega spominju. Pa tako srce u koje uđe svjetlo imana otvori se, uvjeri se u Istinu, smiri se uz nju i prihvati je, zgražajući se od laži prezirući je i odbacujući.

Sve to ukazuje da se istina i neistina mogu pomiješati u srcu budnog vjernika. On istinu prepoznanje po svjetlu koje je na njoj pa je tako prihvata, a bježi od neistine i prezire je i ne prepoznavajući je.

Upravo je to smisao slijedećeg hadisa:

سيكون في آخر الزمان قوم يحدثونكم بما لا تسمعون أنتم ولا آبائكم فيأياكم وإياهم.

“Prije Sudnjeg dana pojavit će se ljudi koji će govoriti ono što niste čuli ni vi ni vaši preci, pa teško vama ako im povjerujete, a teško i njima što to pričaju...” Znači oni će govoriti ono što će srca vjernika prezirati i neće ga prepoznavati.

Riječi u spomenutom hadisu: “Što niste čuli ni vi niti vaši očevi”, upućuju na ustaljenost Istine kod vjernika i da se ona ne mijenja, bez obzira na vrijeme koje prolazi i generacije koje dolaze, a ono što će se donijeti poslije i što neće biti prihvaćeno neće u sebi nositi nikakvog dobra.

Dakle, hadis Vabisa, radijallahu anhu, i drugi hadisi koji imaju ista značenja upućuju na to da se treba srce konsultovati pri pojavi neke sumnjive stvari i ako se srce na nečemu smiri i uvjeri, onda je to čestitost i *halal*, u suprotnom, to je grijeh i *haram*.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam, u hadisu Nevvasa ibn Sem'ana: “...grijeh je ono što te u prsima tišti, a ne želiš da to ljudi saznaju.” - aludiraju da je grijeh ono što na srcu ostavlja ranu, tjeskobu, uznemirenost, konfuziju i ono čemu se srce ne raduje. Po-

red svega toga grijeh je kod ljudi odvratn, jer ne žele da ga drugi vide. Ovo je ujedno i najuzvišeniji stupanj spoznaje grijeha kada se ne zna za nešto da li je grijeh. To je ono zašto ljudi osuđuju onog ko ga radi i što uopće osuđuju. U tom smislu su i riječi Abdullaha ibn Mesuda, radijallahu anhu: "Ono što vjernici smatraju dobrim, to je i kod Allaha dobro; ono što vjernici smatraju ružnim, to je i kod Allaha ružno i prezreno."

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam, u hadisu Vabisa, radijallahu anhu i Ebu Sa'lebe: "...**pa iako ti ljudi to potvrde**" znače da je ono što tišti čovjeka u njegovu srcu prema nečemu grijeh, pa makar mu drugi povlađivali i rekli da nije.

Ovo je drugi stepen, a on je da nešto bude odvratno i za osudu kod njegova počinioca, a ne kod drugih. I u tom je slučaju ta stvar grijeh. To se dešava onda kada Allah čovjeku raširi prsa za imanom i kada mu muftija donese neku deciziju o nečemu na osnovu mišljenja i strasti ne oslanjajući se ni na kakav šerijatski dokaz.

Međutim, ako muftija o tom pitanju ima šerijatski dokaz, onda mu je dužnost da ga konsultuje, tj. prihvati, i pored toga što mu srce možda nije smireno. To je poput šerijatskih olakšica, kao npr. mrsiti se na putu ili zbog bolesti u toku ramazana, skraćivanje namaza na putu i još mnogo toga što izaziva negodovanje mnogih neznalica. Naravno, negodovanje neznalica ne uzima se u obzir.

Ponekad je Poslanik, alejhis-selam, naređivao svojim ashabima određenu stvar koja bi izazvala kod nekih negodovanje, kao kad im je naredio da prekinu hadž i transformišu ga u umru. To nekima od njih nije bilo pravo. Također, naredio im je da zakolju kurbane i oslobode se ihrama hudejbijске umre, pa su to nerado prihvatili. Odbili su i Poslanikove pregovore sa Kurejšima kada je prihvatio da svoje obrede obavi slijedeće godine i da ko god dođe od mekanskih Kurejšija, treba biti vraćen u Meku.

Načelno se o tom pitanju može reći da kada god postoji tekst o nekom pitanju, vjerniku i vjernici ne preostaje ništa drugo

nego da se samo dosljedno pokore. To se jasno u Kur'anu kaže:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

"Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe..." (El-Abzab, 36.)

Sud Kur'ana i sunneta treba se prihvatiti drage volje bez ikakvih pogovora jer sve što je Allah propisao, a i Njegov Poslanik, treba se prihvatiti dragom voljom i iskrenom vjerom, kao što kaže Uzvišeni:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

"I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete, i dok se sasvim ne pokore." (En-Nisa, 65.)

Međutim, ako o nekom pitanju ne postoji tekst od Allaha niti od Njegova Poslanika niti od onih čije se mišljenje slijedi: ashaba i prethodnika umeta, a desi se u duši vjernika, čije je srce smireno s imanom, prsa raširena i osvijetljena svjetlom spoznaje i uvjerenja, neka sumnja koja mu tišti srce i ne nađe se neko ko bi mu dao deciziju za olakšicu o tom pitanju, osim onih koji to rade po svojim ćejfovima, i koji su u isto vrijeme oni u čije znanje i pobožnost se sumnja, a i poznati su po slijeđenju strasti, u tom će slučaju vjernik uzeti u obzir to što ga tišti u srcu, pa iako mu spomene muftije donesu fetvu da to što ga tišti nije grijeh. O ovome se imam Ahmed jasno i nedvosmisleno izjasnio.

Imam Mirvezi, rahimehullah, u djelu El-Ver'a veli da se obratio Ebu Abdullahu riječima: "Katia⁴¹⁴ mi je draža od ostalih pijaca, ali, eto, u srcu osjetih nešto prema njoj!" Abdullah reče: "To je

⁴¹⁴ Ime pijace.

prezreno i prljavo mjesto.' Upitah ga: 'Misliš li da mi je pokuđeno da tamo radim?' Abdullah odgovori: 'Ibn Mesud je rekao: 'Griješ privlači srca.' Ja mu odgovorih: 'Pa, to je samo konsultovanje!' Abdullah me upita: 'Šta osjećaš u srcu?' Ja mu odgovorih na to: 'Zbunjen sam!' On mi ponovi: 'Griješ privlači srca.'⁴¹⁵

* * *

Neki pravnici šafijske i hanefijske pravne škole i metodologije islamskog prava potegli su pitanje inspiracije (nadahnuća) da li se to smatra šerijatskim dokazom ili ne? Potom su naveli svoja razilaženja u vezi s tim.

Neki hanbelijski pravnici rekli su da otkrovenje (*kešf*),⁴¹⁶ ne može biti put do šerijatskih normi. To mišljenje je pojasnio El-Kadi Ebu Ja'la, rahimehullah, iz Ahmedova govora u kojem se pokuđeno izrazio o apologetima i njihovim stavovima o pitanju vesesa i halucinacija.

Već smo naveli mišljenje Ahmeda o privlačnostima srca. Imam Ahmed, a i drugi, kritikovali su apologetičare sufije zbog vesesa i halucinacija jer se njihov govor o tim pitanjima ne oslanja na šerijatske argumente nego na puko mišljenje i osjećaj. On je to isto osuđivao i kad je riječ o pitanju halala i harama, i nije dozvoljavao da se o njima raspravlja bez šerijatskih argumenata.

⁴¹⁵ Ova tema je već razrađena u komentaru 6., 11. i 20. hadisa.

⁴¹⁶ *Kešf*, podizanje fizičkog vela između Boga i mistika i prekidanje fizičke vizuelne ograničenosti i prelaženje u superiorniji nivo gdje se konačno izoštrava moć vida srca. Ovdje sufijsko-derviška ideologija posebno dolazi do izražaja jer se putem *kešfa*, kako oni vjeruju, postiže vidnije mjesto od samog Poslanika, alejhis-selam, jer oni dostižu 'vrhunsko' znanje direktnim kontaktom sa Allahom a ne posredničkim preko meleka, kako je to slučaj sa poslanicima. Ideologija *kešfa* dozvoljava inovaciju vjerskih propisa putem snova i kontakta sa mrtvim poslanicima i vjerovjesnicima. Jedan od najpodlijih detalja u derviškoj ideologiji *kešfa* je preuzimanje znanja i propisa direktno od Hidra, alejhis-selam, za koga tvrde da je živ i javlja se samo njihovim svecima tj. evlijama! (Prim. prev.)

Već je spomenut hadis: "...istina je smirenost a laž je sumnja..." Istina se od laži razlikuje po tome što se srce pored nje smiri i prepozna je, a prezire laž i odbacuje je. Rebi'a ibn Husejm, rahimehullah, o tom je rekao: "Istinit govor ima svjetlo kao dan i po njemu se poznaje, a laž je mračna kao noć pa je odbojna."

وخرج الإمام أحمد من حديث ربيعة عن عبد الملك بن سعيد بن سويد وأبي أسيد رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إذا سمعتم الحديث عني تعرفه قلوبكم وتلين له أشعاركم وأبشاركم وترون أنه منكم قريب فأنا أولاكم به وإذا سمعتم الحديث عني تنكره قلوبكم وتنفر عنه أشعاركم وأبشاركم وترون أنه منكم بعيد فأنا أبعدكم منه.

Imam Ahmed bilježi od Ebu Esjeda, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ako čujete neki hadis da se pripisuje meni pa ako ga vaša srca prepoznaju, a dlake i kože vaše vam postanu smirene, i ako vidite da vam je blizak (prihvatljiv), ja sam mu bliži od vas, tj. to je moj govor. A ako čujete da se neki hadis pripisuje meni a srca ga vaša poriču, a dlake i koža vam se od toga naježe i osjetite da vam nije blizak (neprihvatljiv), meni je on još neprihvatljiviji, tj. nije od mog govora."⁴¹⁷

Rečeno je da lanac ovog hadisa ispunjava Muslimove uvjete, jer je on preko istog lanca prenio i neke druge hadise.

Međutim, ovaj hadis je *ma'lul* (defektivan), jer ga prenosi Bekejr ibnul-Ešedždž od Abdulmelika ibn Seida, ovaj od Abbasa ibn Sehla, a on od Ubejja ibn Ka'ba. Buhari je rekao: "Ovo je najvjerodostojnije."

U svakom slučaju može se konstatovati da je vrlo malo i među samim muhaddisima kritičara i poznavalaca bolesti hadisa.

⁴¹⁷ Ahmed, 3/497.

Šejh Muhammed Nasirudin el-Albani, rahimehullah, kaže: "Ovo obraćanje odnosi se samo na ashabe i stručne poznavaoce hadisa čistih srca i duša koji u detalje poznaju životopis Poslanika, alejhis-selam."

Prvi koji se istakao u kritici hadisa bio je Ibn Sirin, rahimehullah. Nakon njega dolazi Ejjub es-Sehtijani, a nasljeđuje ga Š'uba, a njega Jahja el-Katan i Ibn Mehdi. Od njih su ovo znanje naslijedili Ahmed, Ali ibnul-Medini i Ibn Me'in. A od njih ovo znanje nasljeđuju Buharija, Ebu Davud, Ebu Zur'a i Ebu Hatim.

Kada je Ebu Zur'a, rahimehullah, preselio na ahiret, Ebu Hatim je rekao: "Ode nam onaj koji je znao ovo znanje. Ni u Iraku ni u Egiptu⁴¹⁸ nema više nikog da tu nauku poznaje kao što je on poznao." Poslije smrti Ebu Zur'e upitan je Ebu Hatim da li još poznaje nekoga ko poznaje tu nauku. Rekao je da ne poznaje.

Nakon ovih dolaze učenjaci: Nesa'i, Ukajli, Ibn Adijj, Darekutni, a malo je onih koji su se nakon njih istakli u toj oblasti. Ebu Feredž ibnul-Dževzi, rahimehullah, na početku svoga djela *El-Mevdu'at* rekao je: "Malo je onih što razumiju ovo znanje, gotovo da ih uopće i nema!" Allah najbolje zna.

⁴¹⁸ U to vrijeme Irak i Egipat su bili centri islamske nauke.

HADIS BROJ 28

عن أبي نجيح العرباض بن سارية رضي الله عنه قال وعظنا رسول الله صلى الله عليه وسلم موعظة وجلت منها القلوب وذرفت منها العيون فقلنا يا رسول الله كأنها موعظة مودع فأوصنا قال أوصيكم بتقوى الله عز وجل والسمع والطاعة وإن تأمر عليكم عبد فإنه من يعش منكم فسيري اختلافاً كثيراً فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين من بعدي عضوا عليها بالنواجذ وإياكم ومحدثات الأمور فإن كل بدعة ضلالة رواه أبو داود والترمذي وقال حديث حسن صحيح.

Od Ebu Nedžiha el-Irbada ibn Sarije, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Održao nam je Poslanik, alejhis-selam, vaz od kojeg su srca zadrhtala i oči se orosile suzama, pa smo rekli: 'Allahov Poslaniče, kao da je ovo oproštajni govor pa nam nešto oporučiti!' Poslanik reče: 'Oporučujem vam bogobožnost prema Uzvišenom Allahu, poslušnost i pokornost, pa čak kad bi rob postao vaš zapovjednik. Zaista, ko poživi od vas, vidjet će mnoga razilaženja, pa prihvatite se moga sunneta i prakse pravovjernih i u vjeri iskrenih halifa nakon mene; čvrsto se držite toga. Čuvajte se novina u vjeri jer je svaka novina novotarija, a svaka novotarija je zabluda.'"⁴¹⁹

Prenosi ga Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi je rekao za ovaj hadis da je hasen-sahih.

* * *

Irbadove riječi: "Vazio nam je Allahov Poslanik, alejhis-selam," a u Ahmedovoj, Ebu Davudovoj i Tirmizijevoj verziji stoji dodatak: "...dirljiv (rječit) vaz". U tim njihovim predanjima stoji da je to bilo poslije sabah-namaza. Poslanik, alejhis-selam, vazio bi često ashabima i mimo propisanih hutbi; džumanskih i bajramskih

⁴¹⁹ Ebu Davud, 4607.

jer mu je to Allah naredio:

﴿وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا﴾

“...i posavjetuj ih, i reci im o njima ono što će ih dirnuti.” (En-Nisa, 63.)

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾

“Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj...” (En-Nabl, 125.)

Međutim, Poslanik, alejhis-selam, nije to svakodnevno radio već samo ponekad i puno je vodio računa o tome.

في الصحيحين عن أبي وائل قال كان عبد الله بن مسعود يذكرنا كل يوم خيس فقال له رجل يا أبا عبد الرحمن إنا نحب حديثك ونشتهي ولوددنا أنك تحدثنا كل يوم فقال ما يمنعني أن أحدثكم كل يوم إلا كراهة أن أملككم إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يتخولنا بالموعظة كراهة السأمة علينا.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Vaila, radijallahu anhu, da je rekao: “Abdullah ibn Mesud, radijallahu anhu, nam je svakog četvrtka vazio pa mu jedan čovjek reče: 'Oče Abdurahmanov, mi zaista volimo kada nam se ti obraćaš i željni smo tvog govora. Voljeli bismo kada bi nam vazio svaki dan.' Ibn Mesud odgovori: 'Ništa me ne sprečava da vam se svakog dana obraćam osim bojazni da vam ne dosadim. Allahov Poslanik, alejhis-selam, nije nam se često obraćao strahujući da svojim govorom ne izazove odbojnost u nama.’”⁴²⁰

Retoričko i lijepo izražavanje veoma je važno i poželjno pri obraćanju jer je bliže tome da se vaz prihvati i privuče pažnju ljudi. Belaga (rječitost) jeste vještina kojom se objašnjavaju i dostavljaju željena značenja do srca onih koji ih slušaju i to u najljepšoj formi putem najsadržajnijih, najslikovitijih i najljepših izraza za sluh i najdojmljivijih za srca, a koji upućuju na ta značenja. Tako su Poslanikove hutbe bile kratke ali jasne i sadržajne. U Muslimovom

⁴²⁰ Buhari, 1/162-163., Muslim, 821.

Sahihu prenosi se od Džabira ibn Semre, radijallahu anhu, da je rekao: "Klanjao sam sa Allahovim Poslanikom, alejhis-selam, pa je i u namazu i u hutbi bio umjeren."⁴²¹

Ebu Davud bilježi slijedeće predanje: "Poslanik, alejhis-selam, nije odugovlačio sa svojim obraćanjem na džumi; to su bile samo kratke i sadržajne riječi."⁴²²

وخرجه مسلم من حديث أبي وائل قال خطبنا عمار رضي الله عنه فأوجز وأبلغ فلما نزل قلنا يا أبا اليقظا لقد أبلغت وأوجزت فلو كنت تنفست قال إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول إن طول صلاة الرجل وقصر خطبته مئنة من فقهه فأطيل الصلاة وأقصر الخطبة فإن من البيان سحرا.

Bilježi Muslim od Ebu Vaila, radijallahu anhu, da je rekao: "Jednom je prilikom Ammar održao hutbu koja je bila kratka i sadržajna. Kada je sišao sa minbera, rekli smo mu: 'Oče Kajzanov, bio si kratkog i sadržajnog govora, kamo sreće da si malo oduljio!' Ammar, radijallahu anhu, odgovori: 'Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kada je rekao: 'Kada čovjek oduži namaz a skрати hutbu, to govori o njegovom znanju, pa odužite namaz a skratite hutbu. Zaista su lijepo obraćanje i rječitost prava čarolija."⁴²³

* * *

Riječi Irbada ibn Sarije, radijallahu anhu: "...od koga su srca zadrhtala i oči se orosile suzama..." označavaju dvije karakteristike vjernika zbog kojih ih je Uzvišeni Allah pohvalio:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

"Pravi su vjernici samo oni čija srca zatrepere kad se Allah spomene..." (El-Enfal, 2.)

⁴²¹ Muslim, 866.

⁴²² Ebu Davud, 1107.

⁴²³ Muslim, 869.

﴿اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانٍ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾

“Allah objavljuje najljepši govor, Knjigu sličnu po smislu, čije se pouke ponavljaju, zbog kojih podilazi jeza one koji se Gospodara svoga boje, a kada se spomene ime Allahovo, kože njihove i srca njihova smiruju se...”
(Ez-Zumer, 23)

﴿وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾

“Kada slušaju ono što se objavljuje Poslaniku, vidiš kako im liju suze iz očiju jer znaju da je to Istina...”
(El-Maide, 83.)

Poslanikovo, alejhis-selam, stanje bi se mijenjalo kada bi vazio. Džabir, radijallahu anhu, o tome je rekao: “Kada bi Vjerovjesnik, alejhis-selam, u svojim hutbama spominjao Sudnji dan, iznenada bi se rasrdio, glas bi podigao i oči bi mu zakrjavile kao da opominje vojsku (prije bitke) riječima: 'Ili ovog jutra, ili ove večeri!' Tj. sukobit ćete se s vašim neprijateljem”.⁴²⁴

وفي الصحيحين عن أنس رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم خرج حين زاغت الشمس فصلى الظهر فلما سلم قام على المنبر فذكر الساعة وذكر أن بين يديها أمورا عظاما ثم قال من أحب أن يسأل عن شيء فليسأل عنه فوالله ما تسألوني عن شيء إلا أخبرتكم به في مقامي هذا قال أنس فأكثر الناس البكاء وأكثر رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول سلوني فقام إليه رجل فقال أين مدخلي يا رسول الله قال النار.

U dva *Sahiha* prenosi se od Enesa, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, izišao među ljude kada je sunce izišlo iz zenita te je klanjao podne i kada je završio s namazom popeo se na minber, započeo je govor o Sudnjem danu i spomenuo da će se

⁴²⁴ Muslim, 867.

prije njega desiti veličanstvene stvari, a potom rekao: "Ko god želi da nešto o nečem pita neka pita jer, tako mi Allaha, nećete me o nečem pitati a da vas o tome ne obavijestim s ovog mjesta!" Enes je rekao: 'Tada su se ljudi dali u plač, a Poslanik, alejhis-selam, je uporno ponavljao: 'Pitajte me.' Neki čovjek stade ispred njega i upita: 'Allahov Poslaniče, gdje ću ja završiti?' Poslanik odgovori: 'U Vatri!'⁴²⁵

* * *

Riječi su Irbada, radijallahu anhu: "...pa smo rekli: 'Allahov Poslaniče, kao da je to oprostajni govor pa nam šta oporučiti!'" U tom govoru Poslanik, alejhis-selam, bio je sažetiji i jezgrovitiji nego u drugima pa su zbog toga ashabi shvatili da je to oprostajni govor, jer onaj ko se oprašta svojim postupcima i govorom želi obuhvatiti sve i ništa ne izostaviti, tj. ide u tome do maksimuma.

Zato je Poslanik, alejhis-selam, naređivao da se svaki namaz klanja kao posljednji, jer ko osjeti da mu je namaz kojeg klanja posljednji on će nastojati da ga najpotpunije i najsavršenije obavi.

Možda je Poslanik, alejhis-selam, u tom obraćanju nagovijestio opraštanje od svojih ashaba kao što je to učinio na Oprostajnom hadžu kada je rekao: "...ne znam, možda se poslije ove godine više neću sresti s vama..." Tako se Poslanik počeo opraštati od ljudi i oni rekoše: "Ovo je Oprostajni hadž!" Kada se nakon hadža vratio u Medinu okupio je ljude kod jednog bunara zvanog Humma, koji se nalazio na putu između Meke i Medine. Tada im se obratio riječima: "Ljudi! Ja sam čovjek kao i vi; svakog mi trenutka može doći izaslanik moga Gospodara pa da mu se ja odazovem." Nakon toga je ljude savjetovao da se pridržavaju Allahove knjige i da se lijepo ophode prema njegovoj porodici."⁴²⁶

Dakle, možda je govor Poslanika, alejhis-selam, na kojeg aludira Irbad, radijallahu anhu, isto tako sadržao neke slične deta-

⁴²⁵ Buhari, 1/187.

⁴²⁶ Muslim, 2408.

lje u spomenutim hutbama iz kojih se naslućivao rastanak.

Riječima ashaba: "...pa nam oporuci..." misli se na svrsishodnu i sveobuhvatnu oporuku. Ashabi kada su shvatili da se Poslanik, alejhis-selam, s njima oprašta, zatražili su oporuku čija će im primjena koristiti nakon njegove smrti i donijeti im sreću na dunjaluku i ahiretu.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...oporučujem vam bogobožnost prema Uzvišenom Allahu, poslušnost i pokornost..." Ove dvije riječi objedinjuju sreću ovoga i budućeg svijeta. Što se pak bogobožnosti tiče, ona je garant za ovosvjetsku i onosvjetsku sreću svakom ko se nje prihvati. To je Allahova oporuka svim ljudima, prijašnjim i potonjim generacijama. Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ﴾

*"Mi smo onima kojima je data Knjiga prije vas, a i vama, već zapovijedili da se bojite Allaha." (En-Nisa, 131.)*⁴²⁷

A što se tiče pokornosti i poslušnosti pravovjernim vladarima muslimana, u tome je ovosvjetska sreća, s time se regulišu životni interesi ljudi. Njima se postiže javno ispoljavanje vjere i pokornosti Allahu, dž.š. Alija bin Ebi Talib rekao je: "Ljude ne može urazumiti niko osim vladar (vlast), svejedno bio on dobar ili zao. Ako je zao u pokornosti njemu, vjernik obožava svog Gospodara a požuruje takvom vladaru edžel."

Hasan el-Basri o vladarima veli: "Pet je obaveza koje su od nas preuzeli vladari: džuma-namaz, namaz u džematu, bajram-namaz, granice i da sprovode propisane kazne. Tako mi Allaha, nema vjere bez njih, pa čak da učine nepravdu i nasilje. Tako mi Allaha, Allah preko njih donosi više dobra nego što je zlo koje oni čine. Pokoravanje njima, tako mi Allaha, izaziva srdžbu a otkazi-

⁴²⁷ U hadisu br.18 detaljno smo govorili o značenju i važnosti bogobožnosti.

vanje njihove poslušnosti je nevjerstvo.”

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...pa čak kad bi vam zapovjednik bio rob...” u jednom predanju stoji: “Rob iz Etiopije (Habeša)”. Mnoga se predanja o ovom značenju prenose od Poslanika, alejhis-selam. U njima je Poslanik, alejhis-selam, otkrio šta će se desiti njegovom umetu poslije njega i da će robovi preuzeti vlast nad njim. U Buharijinoj verziji ovog hadisa od Enesa, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Budite poslušni i pokorni, pa makar vam zapovjednik bio crni rob čija je glava poput crne groždice.”⁴²⁸

وفي صحيح مسلم عن أبي ذر رضي الله عنه قال إن خليلي صلى الله عليه وسلم
أوصاني أن أسمع وأطيع ولو كان عبدا حبشيا.

U Muslimovom *Sahihu* prenosi se od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je rekao: “Moj prisni prijatelj, alejhis-selam, savjetovao me je da budem poslušan i pokoran, pa makar zapovjednik bio osakaćeni crni rob.”⁴²⁹

Ovi hadisi svojim sadržajem ne kontriraju riječima Poslanika, alejhis-selam: “لا يزال هذا الأمر في قريش ما بقي في الناس اثنان” “Vladavina će ostati u Kurejšu sve dok među ljudima ostane makar dvojice od njih.”⁴³⁰

“Ljudi će slijediti Kurejševiče”, jer je moguće da postavljanje tih robova za namjesnike bude od kurejševičkog imama. Također je rečeno da se time samo navodi primjer kakva treba biti pokornost, iako je nemoguće da se to desi, kao što je naveden primjer i u ovom hadisu: “Ko napravi džamiju koliko gnijezdo dugonoge ptice...”⁴³¹

⁴²⁸ Buhari, 13/121.

⁴²⁹ Muslim, 648.

⁴³⁰ Buhari, 6/533, Muslim, 1820.

⁴³¹ Ibn Ebi Šejbe, *El-Musannef*, 1/310, El-Bezzar, 401, Kešful-Estar od

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...zaista, ko poživi od vas poslije mene vidjet će mnoga razilaženja, pa, prihvatite se moga sunneta i prakse vaših pravovjernih i u vjeri iskrenih vladara nakon mene; čvrsto se prihvatite toga..." Ovo je Poslanikovo obavještenje o mnogim razilaženjima koja će se dogoditi nakon njega među njegovim sljedbenicima i to o pitanju osnovnih načela islama i njihovih ogranaaka; o pitanju prakse, shvatanja i uvjerenja. Sve je to u skladu s onim što se prenosi o cijepanju umeta na sedamdeset i nekoliko frakcija, i da će sve u Vatru osim jedne. To je ona koja slijedi ono što je slijedio Poslanik i njegovi ashabi.

U ovom hadisu naređuje se da se pri razilaženju i nejedinstvenosti umeta treba prihvatiti Poslanikova sunneta a i sunneta prvih pravovjernih vladara poslije njega. Sunnet je utrti put, koji podrazumijeva slijeđenje Poslanikove prakse i prakse njegovih pravovjernih vladara nakon njega u uvjerenjima, radu i govoru. To je potpuno i savršeno značenje sunneta. Zato su davni prethodnici pod sunnetom podrazumijevali samo spomenuta značenja.

Mnoga postklasična ulema termin *sunnet* ograničavala je samo na vjerovanje. Međutim, to se ne može prihvatiti jer je sunnet temelj vjere. Zato onaj ko mu se suprotstavlja u velikoj je opasnosti.

Spominjanjem ovog govora poslije naredbe za pokornost i poslušnost nadređenim, aludira se na to da nema pokornosti nadređenim u onim stvarima u kojima se čini nepokornost Allahu. Poslanik, alejhis-selam, kaže: "**Pokornost je samo u dobročinstvu.**"⁴³² U Poslanikoj naredbi da se slijedi njegov sunnet i praksa četverice pravednih halifa, a potom da se bude poslušno i pokorno nadređenim jeste dokaz da se praksa (sunnet) četverice halifa slijedi kao i Poslanikov sunnet, što nije slučaj s praksom dugih halifa

Ebu Zerra, r.a. (Ovo je samo dio hadisa koji govori o veličini dženetske nagrade za onoga koji gradi džamije)

⁴³² Buhari, 8/54, Muslim, 1840.

i vladara.

وفي مسند الإمام أحمد وجامع الترمذي عن حذيفة رضي الله عنه قال كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم جلوسا فقال إني لا أدري ما قدر بقائي فيكم فاقتدوا بالذين من بعدي وأشار إلى أبي بكر وعمر رضي الله عنهما وتمسكوا بعهد عمار وما حدثكم به ابن مسعود فصدقوه وفي رواية فتمسكوا بعهد ابن أم عبد واهتدوا بهدي عمار.

U Ahmedovom *Musnedu* i Tirmizijinom *Džami'u* prenosi se od Ebu Huzejfe, radijallahu anhu, da je rekao: "Bili smo kod Vjerovjesnika, alejhis-selam, kada je rekao: 'Ne znam koliko ću još ostati među vama zato se povedite za nekima nakon mene, pokazujući na Ebu Bekra i Omera. Prihvatite se Ammarove vjernosti, a što god vam Ibn Mesud saopći, to bezrezervno prihvatite.'" U drugom predanju se kaže: "Prihvatite se znanja Umu Abdova i povedite se za vjernosti Ammarovom."⁴³³

Poslanik, alejhis-selam, objelodanio je pred svoju smrt koga treba slijediti poslije njega.

Pravovjerni iskreni vladari halife Allahovog Poslanika koje trebamo slijediti bili su Ebu Bekr, Omer, Osman i Alija, radijallahu anhum. U hadisu Vjerovjesnika, alejhis-selam, stoji: "Hilafet će nakon mene biti trideset godina, nakon toga će nastupiti monarhija."⁴³⁴ Ahmed smatra da je taj hadis vjerodostojan i njime je dokazao da se on odnosi na hilafet četverice prvih halifa.

Mnogo je učenjaka koji Omera ibn Abdulaziza ubrajaju u red pravednih halifa. Imam Ahmed bilježi hadis od Huzejfe, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون ثم يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج

⁴³³ Tirmizi, 4069.

⁴³⁴ Ebu Davud, 4647. Posljednji halifa Alija, radijallahu anhu, biva ubijen tačno u tridesetoj godini hilafeta od dana kada je Ebu Bekr, radijallahu anhu, naznačen za prvog Poslanikovog halifu.

النبي فتكون ما شاء الله أن تكون ثم يرفعها الله ثم تكون ملكا عاضا ما شاء الله أن تكون ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها ثم تكون ملكا جبرية فتكون ما شاء الله أن تكون ثم إذا شاء الله أن يرفعها ثم تكون خلافة على منهاج نبوة ثم سكت.

“Vjerovjesništvo će među vama biti koliko Allah bude htio; nakon toga će ga On uzdići. Zatim će biti hilafet po uzoru na Vjerovjesnika koliko Allah bude htio, nakon toga će ga On uzdići. Zatim će biti tiranijska monarhija, koliko Allah bude htio; nakon toga će je On uzdići. Zatim će biti despotska monarhija koliko Allah bude htio; nakon toga će je On uzdići. Nakon toga će ponovo biti hilafet po uzoru na Vjerovjesnika. Tada je Poslanik ušutio.”⁴³⁵

Kada je Omer ibn Abdulaziz postao vladar, dođe mu neki čovjek i obavijesti ga o ovom hadisu. To ga je veoma obradovalo i razveselilo.

Kada bi Muhammeda ibn Sirina upitali o nekim pićima, on bi odgovarao: “To je zabranio vođa Upute Omer ibn Abdulaziz, Allah mu se smilovao i s njim bio zadovoljan.”

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav o pitanju prve četverice halifa a to je da se ovo uistinu smatra konsenzusom. Da li je to dokaz u Šerijatu, i pored toga što u vezi s tim nemamo saglasnost ostalih ashaba, ili nije? Od Ahmeda o tome imamo dva predanja.

Ebu Hazim el-Hanefi u vrijeme Mu'tedida izdaje svoju poznatu fetvu o nasljeđivanju rodbine po ženskoj liniji (zevil erham) slijedeći stav *hulefau-rašidin*,⁴³⁶ ne obraćajući pažnju na neslaganje nekih ashaba s tom fetvom. Također izdaje fetvu da se ona primijeni u svim krajevima islamske države.

⁴³⁵ Ahmed, 4/273.

⁴³⁶ Ovim pojmom označava se vladavina Ebu Bekra, Omera, Osmana i Alije, radijallahu anhum.

Ako bi neko od četverice prvih halifa izrekao neko mišljenje kojem se ostala trojica ne bi suprotstavila, ali mu se suprotstave ostali ashabi, da li će se dati prednost njegovu mišljenju nad mišljenjem ostalih ashaba? O tom pitanju kod učenjaka imamo dva mišljenja. Od imama Ahmeda prenosi se da se mišljenju jednog od četverice halifa daje prednost nad mišljenjima ostalih ashaba. To je stav El-Hattabija i većine prethodnika. Posebno se prednost daje mišljenju Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu, jer se prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: **“Zaista je Allah odredio da Istina bude na Omerovom jeziku i u njegovom srcu!”**⁴³⁷ Omer ibn Abdulaziz je na osnovu ovog hadisa slijedio stavove Omera ibn el-Hattaba, radijallahu anhu.

Imam Malik, rahimehullah, prenosi da je Omer ibn Abdulaziz rekao: “Allahov Poslanik, alejhis-selam, i njegove halife ostavili su iza sebe sunnete (praksu). Njihovo slijedenje znači čvrsto pridržavanje Allahove knjige i snage Allahove vjere. Niko nema pravo da bilo šta u vezi s tim zamijeni ili promijeni niti se obazire na ono što im proturječi. Ko se za tim sunnetima povede on je upućen. Ko se potpomogne njima on je potpomognut. Ko im okrene leđa i počne slijediti put nevjernika, Allah će ga prepustiti tome što slijedi i u Džehennem ga strovaliti, a ružnog li kraja i užasnog boravišta!”

Alija, radijallahu anhu, slijedio je čvrsto njegove presude i stavove govoreći: “Omer je uvijek ispravno odlučivao.”

Eš'as prenosi od Šabija da je rekao: “Ako se ljudi razilaze o nekom pitanju, pogledajte kako je presudio Omer. Omer nikada nije presudio nešto o čemu se nije moglo odrediti njegovo srce a da nije konsultovao ashabe.”

Mudžahid je rekao: “Ako se ljudi oko nečeg razidu, onda pogledajte kako je Omer presudio i prihvatite se njegovog suda.”

Dakle, nema sumnje da je svaka Omerova odluka radi koje je on u svoje vrijeme okupljao ashabe, pa su je odobravali, ispravna,

⁴³⁷ Džamius-sagir, 1736.

bez obzira ko joj se nakon toga suprotstavio. Ispravnost njegovih odluka na osnovu kojih su se suglasili ashabi, r.a., potvrđuje i to što se u svom životu nije suprotstavio ovim riječima Poslanika, alejhis-selam: "Sanjao sam kako crpim vodu iz bunara kada mi pride Ebu Bekr te stade crpiti iz bunara kofu ili dvije, a to mu je teško išlo, neka mu Allah oprosti. Zatim je došao Omer ibn el-Hattab i taj se bunar iznenada povećao i nisam vidio nikog sličnog da tako dominantno postupa, pa čak su i svoje kamile napojili i povelili ih na mjesto gdje će se nakon napajanja odmoriti." U drugom predanju stoji: "Nikada nisam među ljudima vidio nekog da tako grabi vodu kao što je to činio Omer ibn el-Hattab."⁴³⁸

⁴³⁸ Buhari, 7/18, Muslim, 2392.

Imam En-Nevevi, rahimehullah, u komentaru ovog hadisa kaže: "Islamski učenjaci kažu da je ovaj san krasan primjer vladavine Ebu Bekra i Omera i ono što će se za vrijeme njihove vladavine dogoditi. U ovom snu je prikazan njihov pozitivni životopis a i to koliko su samo od velike koristi bili cjelokupnoj zajednici. Oni su to naslijedili od Vjerovjesnika, alejhis-selam, kao rezultat njihovog iskrenog prijateljavanja s njim... Ebu Bekr je naslijedio Poslanika, alejhis-selam, i njegova je vladavina trajala dvije godine i nekoliko mjeseci. To je značenje Poslanikovih riječi: "...kofu ili dvije..." On je poveo poznati rat protiv otpadnika i širenje islama bilježi svoj procvat u vrijeme njegove vladavine. Njega je naslijedio Omer u čije vrijeme islam doživljava fenomenalnu ekspanziju i on postavlja temelje zakonika koji nije zabilježen prije njega. Bunar koji se spominje u Poslanikovom snu odražava stanje muslimana u kojem se nalazi voda koja im daje život. Vođa muslimana u tom snu predstavlja čovjeka koji napaja ljude tj. Omera koji se brine o blagostanju i harmoniji zajednice. Poslanikove, alejhis-selam, riječi o Ebu Bekru: "...a to mu je teško išlo," ne umanjuju vrijednost i odlike Ebu Bekra niti pak daju prednosti Omeru nad njim. To je samo obavještenje o dužini trajanja vladavine svakog od njih i isticanje koristi Omera jer je njegovo vladanje trajalo puno duže i islam je u njegovo vrijeme doživio fantastičnu vojno-ekonomsku ekspanziju... Poslanikove, alejhis-selam, riječi: "...neka mu Allah oprosti," ne sadrže u sebi omalovažavanje Ebu Bekra već je to samo termin kojim su muslimani običavali izražavati se u svojim svakodnevnim kontaktima poput: "Učini to, Allah ti se smilovao."

Ovo ukazuje na to da Omer, radijallahu anhu, nije preselio na ahiret sve dok stvari nije postavio na svoje mjesto i dok nisu krenule pravim tokom. On je to postigao zahvaljujući dugoj vladavini, potpunjoj posvećenosti i brizi za sve ono što se dešavalo u to vrijeme.

To nije bio slučaj sa Ebu Bekrom, radijallahu anhu, čija je vladavina kratko trajala, a bio je i zauzet čestim vojnim pohodima. Jednostavno, Ebu Bekr nije imao vremena pratiti sve društvene prilike, a možda čak da su se neke u njegovo vrijeme i desile, a da nisu stigle do njega niti su mu bile predstavljene, nego su tek predstavljene Omeru, radijallahu anhu, pa je Omer pokazao ljudima gdje je istina u tim stvarima te ih nagnao na njeno slijedenje.

Međutim, što se tiče pitanja o kojima Omer nije okupljao ashabe nego je on u vezi s njima imao svoje lične stavove, to daje pravo i drugima da o tim pitanjima imaju mišljenja koja su oprečna njegovom. Kao primjer toga može se navesti njegov stav u vezi s mirazom kad se nađe u kombinaciji djed i braća, kao i o neopozivom razvodu braka. U ovim primjerima Omerovo mišljenje ne može biti obavezno za druge ashabe, a Allah najbolje zna.

Pravedne halife nazvani su hulefaur-rašidun zbog toga što su spoznali Istinu i u skladu s njom vladali. Riječ *rašid* (razborit) suprotna je riječi *el-gavijj* (zaveden). *Gavin* znači onaj koji spozna Istinu i postupi suprotno njoj. U jednom predanju stoji: *El-Mehdijin* ('Upućivač') tj. Allah će ih upućivati ka Istini i neće ih u stranputicu odvesti. Dakle, postoje tri termina: rašid, gavin i dal-lun. Rašid je onaj ko spozna Istinu i slijedi je. El-gavi je onaj ko spozna Istinu i ne slijedi je. Ed-dall je onaj koji je uopće ne poznaje. Prema tome svaki rašid je muhted, a svaki muhted koji potpuno slijedi Uputu jeste rašid, jer se Uputa upotpunjuje spoznajom Istine i njenim slijedenjem.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...vašim očnjacima prihvatite se toga..." alegorija su kako se treba pridržavati sunneta Poslanika, alejhis-selam, i prakse prvih halifa (hulefaur-rašidina).

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...čuvajte se novina u vjeri, ta svaka je novina novotarija, svaka novotarija je zabluda..." Ovo je upozorenje muslimanima da se klone slijeđenja novotarija i to je fokusirao rječima: "...svaka novotarija je zabluda..." Pod novotarijom se ovdje misli na ono što nema nikakvog oslonca u Šerijatu koji bi ga opravdavao. Sve što ima oslonca u Šerijatu to nije *bid'at* (novotarija) u šerijatskoj već samo u jezičkoj terminologiji.

U Muslimovom *Sabihu* prenosi se od Džabira, r.a., da je Poslanik, alejhis-selam, na svojim hutbama učio: "Najbolji govor je Allahova knjiga, najbolji put (praksa) je Muhammedov, alejhis-selam, najgore su stvari novotarije, a svaka novotarija je zabluda."⁴³⁹

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...svaka novotarija je zabluda..." Ovo je jedna od Poslanikovih, alejhis-selam, sažetih i jezgrovitih izjava koja predstavlja jedno od veličanstvenih vjerskih načela. Ona ima sličnosti s ovim hadisom: "Ko uvede u ovu našu stvar (vjeru) ono što nije od nje neće se to prihvatiti."

Dakle, ko god nešto izmisli i pripiše to vjeri, a ne bude imalo oslonca u vjeri koji bi ga opravdavao, to će se smatrati zabludom i vjera nema ništa s time, svejedno da li se to odnosilo na vjerovanje, djela ili riječi, vidljive ili nevidljive manifestacije toga.

Međutim, što se tiče izjava koje se prenose od prethodnika, a u kojima se tvrdi da su neke novotarije smatrane lijepim, pod tim se misli na novotarije u jezičkom, a ne šerijatskom smislu. Kao primjer za to može se navesti izjava Omera, radijallahu anhu, kada je okupio ljude oko jednog imama na teravih-namazu. Kada je vidio kako ljudi klanjaju iza tog imama rekao je: "Divna li je ovo novotarija." Prenosi se od njega da je rekao: "Ako je ovo novotarija pa onda je ona divna."

Čak se prenosi da mu je Ubej ibn Kab, radijallahu anhu, re-

⁴³⁹ Muslim, 817.

kao: "Ovak o ranije nije bilo!" Omer mu odgovori: "Znam, ali je zaista divno." On time želi reći da ovakva praksa prije nije postojala ali ona ima svoju šerijatsku osnovu koja je opravdava, jer je Poslanik, alejhis-selam, podsticao na klanjanje teravijah-namaza u ramazanu. Ljudi su u njegovo vrijeme teraviju klanjali u manjim džematima i pojedinačno u džamiji. Čak je i sam Poslanik, alejhis-selam, više puta klanjao ashabima teraviju, ali je odustao od toga strahujući da im se teravija ne upiše u obavezni farz-namaz, a da oni ne budu u stanju da se toga dosljedno pridržavaju. Nakon nje ga te bojazni je nestalo.

Također, Poslanik, alejhis-selam, naredio je slijeđenje prakse njegovih pravednih nasljednika i na osnovu toga klanjanje teravije u džematu postalo je praksa njegovih pravednih nasljednika, jer su to ljudi radili u vrijeme Omera, Osmana i Alije.

Isti je slučaj i s prvim ezanom prije džuma-namaza kojeg je Osman, radijallahu anhu, uveo zbog potrebe ljudi. S tim postupkom se i Alija, radijallahu anhu, složio, a muslimani ga nastavili praktikovati.

Slična je stvar i sa sakupljanjem Kur'ana u jednu zbirku - Mushaf. U vezi s tim Zejd ibn Sabit, radijallahu anhu, imao je rezervisan stav pa se s čuđenjem obratio Ebu Bekru i Omeru, radijallahu anhum a, riječima: "Kako se usuđujete učiniti ono što Vjerovjesnik, alejhis-selam, nije radio!?" Međutim, kasnije je shvatio da je to opća korist i prihvatio to. Vjerovjesnik, alejhis-selam, naredio je pismenu registraciju Objave, što znači da nema nikakve razlike da bude zapisana parcijalno ili integralno. Zatim se ispostavilo da je njeno integralno zapisivanje na jednom mjestu korisnije i bolje.

Osman, radijallahu anhu, okupio je, također, umet oko jednog Mushafa obznajući onima koji su mu oponirali da je to uradio iz bojazni da se umet ne razjedini. To je odobrio Alija i mnogi ashabi, r.a. Znači u tome je bila čista javna korist.

Isti je slučaj i s poricateljima zekata. O tom slučaju su i Omer i drugi ashabi bili rezervisani sve dok im Ebu Bekr, radijallahu anhu, nije pojasnio šerijatsku osnovu na kojoj počiva njegov

stav, pa su to ljudi jednodušno prihvatili. Isti je slučaj i s obraćanjima i vazovima povodom različitih događaja i manifestacija.

Hasan, rahimehullah, rekao je o tome: "To je novotarija, ali divna li je to novotarija. Koliko li je samo dova uslišano, potreba ispunjeno, koliko li se braće tako okoristilo."

Oni takva predavanja i manifestacije nazivaju novotarijama zbog toga što su one poprimile određene društvene oblike i što se održavaju u određenom vremenu jer Poslanik, alejhis-selam, nije imao određeno vrijeme u kojem se obraćao ashabima osim obaveznihtutbi na džumama i bajramima. On bi im se obraćao s vremena na vrijeme ili kada bi se šta desilo ili kada je bila neka potreba da ih podsjeti na nešto. Potom su ashabi prihvatili da se odredi određeno vrijeme za predavanje, kao što smo već naveli da se Ibn Mesud svakog četvrtka obraćao ashabima.

U Buharijinom *Sabihu* prenosi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, da je rekao: "Obraćajte se ljudima jednom nedjeljno, ako vam je to malo, pa dva puta. Nemojte im se obraćati više od tri puta, dosadit ćete im."⁴⁴⁰

Hafiz Ebu Neim prenosi svojim senedom od Ibrahima ibn Džunejda izjavu imama Šafije, rahimehullah, u kojoj stoji: "Dvije su vrste bid'ata (novotarija), i to pohvalne i pokuđene. Pohvalna je ona koja je u skladu sa sunnetom, a pokuđena je ona koja je suprotna sunnetu." To je potkrijepio Omerovom, r.a., izrekom: "Divna li je to novotarija."

Izjava imama Šafije je u kontekstu onoga što smo spomenuli, a to je da je pokuđena novotarija ona koja nema nikakvog oslonca u Šerijatu. To je upravo i značenje *bid'ata* u šerijatskoj terminologiji. Pohvalna novotarija ili novina jeste ona koja ima osnove i oslonca u sunnetu. Takva stvar naziva se novotarijom u jezičkom a ne šerijatskom značenju, zbog toga što je u skladu sa Šerijatom.

Od imama Šafije prenosi se i slijedeća izjava koja to pojaš-

⁴⁴⁰ Buhari, 11/138, Feth.

njava: "Dvije su vrste novotarija: novotarija koja nije u skladu sa Kur'anom, sunnetom, predanjem ili konsenzusom. Takva je novotarija zabluda. Što se tiče novine koja u sebi nosi dobro i koja nije oprečna spomenutom, ona nije prezrena, tj. pohvalna je."

Mnogo je novih stvari oko kojih su se učenjaci razili, tj. da li su novotarije ili nisu, zbog toga što nisu bili načisto da li one imaju oslonca u sunnetu ili nemaju. Primjer toga jeste zapisivanje hadisa. Omer je to zabranio, dok je veliki broj ashaba to odobrio jer su svoj stav argumentovali na osnovu mnogih hadisa koji to odobravaju. Kad je riječ o pisanju tefsira Kur'ana i hadisa, neki su učenjaci to zabranjivali, a neki su dozvoljavali. Slično je i sa zapisivanjem određenih mišljenja u vezi s pitanjem *halala* i *harama*, zapisivanjem detaljnih rasprava o međuljudskim odnosima, halovima srca koja se ne prenose od ashaba niti tabiina, radijallahu anhum, Ahmed je to uveliko prezirao.

Danas, u naše vrijeme, koje je daleko od vremena naših pretходnika, osjeća se velika potreba za preciziranjem i cenzurom onoga što nam je preneseno od njih s ciljem da se ustanovi koje je to znanje bilo u njihovo vrijeme, a šta mu je pridodato od novotarija kako bi se moglo znati šta je sunnet a šta novotarija.

Ibn Mesud, radijallahu anhu, kaže: "Vi ste danas osvanuli na Allahovoj izvorno čistoj vjeri. Sutra ćete unositi novotarije, a i drugi će vam ih podmetati. Kada vidite novotariju, prihvatite se prve generacije." Ibn Mesud je ovo rekao u vrijeme pravednih halifa.

Humejd prenosi da je Malik rekao: "Od ovih strasti (heva) u vrijeme Poslanika, alejhis-selam, Ebu Bekra, Omera i Osmana nije bilo ništa."

Imam Malik, rahimehullah, aludira preko strasti u spomenutoj izreci na razilaženja oko osnovnih islamskih načela kod hariđija, rafidija, murdžija i drugih koji su muslimane proglašavali nevjernicima i tako dozvoljavali prolijevanje njihove krvi, uzurpiranje njihove imovine, tvrdeći da će vječno ostati u Vatri, ili na one koji su elitu ovog umeta smatrali grješnicima i nevjernicima, ili suprotno tome na one koji smatraju da grijesi ne štete grješnicima

vjerujući da niko od muslimana neće ući u Vatru!⁴⁴¹

Teže od toga jeste ono što je izmišljeno oko Allahovih djela u vezi s pitanjem Njegove odredbe. Nepokoran je i neposlušan onaj koji je poriče, a misli da ga je Allah oslobodio odgovornosti.

Još teže od toga jeste govor kojeg su izumili u vezi s pitanjem Allahova bića i Njegovih svojstava. O tome Poslanik, alejhisselam, ashabi i oni koji su ih ispravno slijedili u vjeri nisu govorili.

Oni su na taj način zaniijekali ono što se govori o tome u Kur'anu i sunnetu, misleći pri tome da su od Allaha odagnali ono što logika nalaže da se odagna od Njega smatrajući nemogućim da to Allah potvrdi.

Drugi se pak nisu zadovoljili da ih samo potvrde, nego su Mu pripisali svojstva, ali na način da se nužno vjeruje da su slična svojstvima Njegovih stvorenja. Te nužnosti, bilo da se radi o negiranjima ili potvrđivanju na taj način, jesu ono o čemu su se prve generacije *selefa* sustezali.

Novotarija koja se pojavila nakon ashaba i tabiina jeste i rasprava o halalu i haramu bazirana na pukoj logici i razumu što je imalo za posljedicu odbacivanje mnogobrojnih stvari koje su dostavljene u sunnetu zbog toga što su bile u kontradiktornosti s razumom i analogijom.

Potom se javljaju rasprave o hakikatu putem duhovnih doživljaja (zevka) i otkrovenja (kešfa). Smatrano je da je *hakikat*⁴⁴² suprotnost Šerijata i da su spoznaja i ljubav dovoljni bez Šerijata da se Bog spozna i da nema potrebe upražnjavati djela (vjerske obaveze). Čak se smatralo da je Šerijat prepreka spoznaji. Ili da je Šerijat potreban samo za običnu svjetinu. Možda je svemu tome pridodana još i rasprava o bitku i svojstvima koja je sigurno bila u suprotnosti s Kur'anom, sunnetom i konsenzusom prvih musli-

⁴⁴¹ Ovim se aludira na sektu *murdžija*.

⁴⁴² *Hakikat* – poznavanje zbiljske Božije naravi... označava Boga kao jedinstvo koje obuhvata sve realnosti, inače, nazivano 'prisuće objedinjenja'. *Leksikon islama* – str. 228

BUĐENJE AMBICIJA

mana. "...Allah ukazuje na Pravi put onome kome On hoće." (El-Bekare, 213.)

Od Misra i din Ibrahim, radi at...
 kazi "Allahov Poslanik, obavijestio me je daću kome će me
 svesti u Džennet z u džahim, od Vana. On je...
 velikoj stvari. Ona je lanka između kome i Allah. Allah
 Rekoh: Allahu ne pridružaj što je...
 liji zekat, post, namaz i hodožat. Kaho? Zatim reče: Za to
 li da se uputiti na vrata džehem. Post je...
 grijeha kao što veda greh...
 coći. Tada je proučio Rekoh:...
 je je sio sve dok...
 (El-Salida, 16-17.) Nakon toga se...
 vijestim u glavnoj stvari, nijedan stup...
 Rekoh: Nego što, Allahov Poslanik. On...
 je istan, njegov stup je...
 Zatim reče: Hoće li da se...
 liji svega toga? Rekoh: Nego što, Allahov Poslanik. On...
 dohvati za jezik i reče: U imej... Rekoh: Allahov Poslanik.

HADIS BROJ 29

عن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال قلت يا رسول الله أخبرني بعمل يدخلني الجنة ويباعدني عن النار قال لقد سألت عن عظيم وإنه ليسير على من يسره الله عليه تعبد الله لا تشرك به شيئا وتقيم الصلاة وتؤتي الزكاة وتصوم رمضان وتحج البيت ثم قال ألا أدلك على أبواب الخير الصوم جنة والصدقة تطفئ الخطيئة كما يطفئ الماء النار وصلاة الرجل في جوف الليل ثم تلا تتجافى جنوبهم عن المضاجع حتى بلغ يعلمون ثم قال ألا أخبرك برأس الأمر وعموده وذروة سنامه قلت بلى يا رسول الله قال رأس الأمر الإسلام وعموده الصلاة وذروة سنامه الجهاد ثم قال ألا أخبرك بملاك ذلك كله قلت بلى يا رسول الله فأخذ بلسانه ثم قال كف عليك هذا قلت يا نبي الله وإننا لمؤاخذون بما نتكلم به فقال ثكلتك أمك يا معاذ وهل يكب الناس في النار على وجوههم أو قال على مناخرهم إلا حصائد ألسنتهم.

رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

Od Muaza ibn Džebela, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Allahov Poslaniče, obavijesti me o djelu koje će me uvesti u Džennet a udaljiti od Vatre." On reče: 'Pitao si me o velikoj stvari. Ona je lahka onome kome to Allah olakša. Robuj Allahu, ne pridružuj Mu ništa, obavlaj namaz, udjeljuj zekat, posti ramazan i hodočasti Kabu.' Zatim reče: 'Želiš li da te uputim na vrata dobra: 'Post je štit, sadaka neutrališe grijehe kao što voda gasi vatru, kao i namaz čovjeka u dubini noći.' Tada je proučio: '*Bokovi njihovi se postelja lišavaju...*', pa je učio sve dok nije došao do riječi: '*...za ono što su činili.*' (Es-Sedžda, 16-17.) Nakon toga je rekao: 'Želiš li da te obavijestim o glavnoj stvari, njenom stupu i njenom vrhuncu?' Rekoh: 'Nego šta, Allahov Poslaniče.' On reče: 'Glavna stvar je islam, njegov stup je namaz, a njegov vrhunac je džihad.' Zatim reče: 'Hoćeš li da te obavijestim o najvažnijem (temelju) svega toga?' Rekoh: 'Nego šta, Allahov Poslaniče.' On se dohvati za jezik i reče: 'Čuvaj ovo.' Rekoh: 'Allahov Poslani-

če, pa zar ćemo i za govor biti pitani?' Poslanik odgovori: 'Dabogda te majka izgubila, Muaze!⁴⁴³ Pa zar će ljude u Vatru išta drugo bacati na njihova lica' ili je rekao: '...noseve do plodovi njihovih jezika!?'⁴⁴⁴

* * *

Riječi Muaza ibn Džebela, radijallahu anhu: "...obavijesti me o djelu koje će me uvesti u Džennet a udaljiti od Vatre." U komentaru hadisa br. 22 spomenuli smo vjerodostojne hadise od Ebu Hurejre i Ebu Ejžuba, radijallahu anhum, i drugih, da su Vjerovjesnika, alejhis-selam, već pitali o ovim stvarima pa je njegov odgovor bio istovjetan odgovoru kojeg je dao Muazu, radijallahu anhu.

Imam Ahmed bilježi da je Muaz upitao: "O Allahov Poslanice! Želim da te upitam o nečem što me je razboljelo i dušu mi spalilo!" On reče: "Pitaj što god hoćeš." Muaz reče: "Obavijesti me o djelu koje će me uvesti u Džennet i da te više ni o čemu ne pitam." Ovo pokazuje koliki je samo bio interes Muaza, radijallahu anhu, za dobra djela. Ovo je i argument tvrdnji da su djela uzrok za ulazak u Džennet, kao što Uzvišeni kaže: "*Eto, to je Džennet, koji vam je darovan kao nagrada za ono što ste radili.*" (Ez-Zuhruf, 72)

Međutim, hadis Poslanika, alejhis-selam: "Niko od vas neće ući u Džennet zbog svojih djela..."⁴⁴⁵ govori o tome da djelo samo po sebi ne može nikoga uvesti u Džennet nego se preko njega ulazi u Džennet zato što ga je Allah iz svoje milosti i dobrote učinio razlogom za to.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Pitao si me o velikoj stvari..." Već je navedeno da je neki čovjek pitao Vjerovjesnika, alejhis-selam, o sličnoj stvari, pa mu je on rekao: "Iako si ga sazeo, odgovor na njega ogroman je i dug." To je zato što je ulazak u

⁴⁴³ Pogledaj hadis br.12 fus.br. 184.

⁴⁴⁴ Ahmed, 5/231., Tirmizi, 2616.

⁴⁴⁵ Buhari, 10/127, Muslim, 2816.

Džennet i spas od Vatre velika stvar. Zbog toga je Allah objavio knjige i poslao poslanike. Vjerovjesnik, alejhis-salam, upitao je nekog čovjeka: "Šta govoriš dok si u namazu?" Ovaj odgovori: "Molim Allaha za Džennet i utječem se Njemu od Vatre. Ja ne znam da Ga molim kao što to činiš ti a i Muaz." Poslanik, alejhis-salam, mu odgovori: "Pa oko toga i mi se stalno vrtimo (u svojim dovama)."

U drugom predanju stoji: "Pa zar je moje šaputanje, a i Muazovo oko ičeg drugog nego da molimo Allaha za Džennet a i da nas sačuva Vatre!"⁴⁴⁶

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-salam: "Lahko je onome kome to Allah olakša." Aludira se na to da je ishod i uspjeh samo u rukama Uzvišenog Allaha. Kome Allah olakša uputu, taj je upućen, a kome ne olakša, to mu neće biti lahko. Uzvišeni je rekao: "...onome koji udjeljuje i ne griješi, i ono najljepše smatra istinitim, njemu ćemo labkoću olakšati; a onome koji tvrdi i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim, njemu ćemo teškoću otežati." (El-Lejl, 5-10)⁴⁴⁷

Uzvišeni Allah obavještava nas kako je Musa, alejhis-salam, govorio u svojoj dovi: "Gospodaru moj," - reče Musa - "učini prostranim prsa moja i olakšaj zadatak moj." (Ta Ha, 25-26)

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-salam: "Želiš li da te uputim na

⁴⁴⁶ Ebu Davud, 792.

⁴⁴⁷ Riječi Uzvišenog: "...njemu ćemo labkoću olakšati...", olakšat ćemo mu udjeljivanje imetka na putu dobra i dat ćemo da bude pokoran Allahu. Ajet je objavljen zbog Ebu Bekra es-Siddika, radijallahu anhu koji je otkupio šestero vjernika porobljenih od mekanskih mušrika. Oni su ih mučili zbog njihove vjere te ih je Ebu Bekr oslobodio...

Riječi uzvišenog: "...njemu ćemo teškoću otežati", dat ćemo mu samo negativne osobine i otežat ćemo mu povode dobra i blagostanja. On neće biti u stanju činiti dobra djela. To će ga odvesti u Vatru.

vrata dobra..." kojima je, nakon što je uvjetovao ulazak u Džennet primjenom vjerski obligatnih dužnosti (vadžiba), a potom je ukazao na nafile, tj. na vrata dobrovoljnih ibadeta. Među ljudima su Allahu najdraži Njegovi miljenici, oni koji Mu se približavaju neobaveznim dobrim djelima (nafilema), nakon što izvrše farzove.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...post je štit..." Ovo je potvrđeno sunnetom od Poslanika, alejhis-selam, u različitim verzijama. Ovaj dio hadisa prenosi se i u zbirkama Buharije i Muslima od Ebu Hurejre, radijallahu anhu.

Post je štit ukoliko ga ružne riječi i druga loša djela ne probiju. Zato se u onome što se bilježi u dva *Sahiha* od Ebu Hurejre, r.a., kaže:

الصيام جنة فإذا كان يوم صوم أحدكم فلا يرفث ولا يفسق ولا يجهل فإن امرؤ سابه فليقل إني امرؤ صائم.

"Post je štit. Kada neko od vas posti, neka spolno ne opći, neka ružne riječi ne govori i neka ne vrijeđa. Ako mu se neko uvredljivo obrati, neka kaže: 'Ja sam čovjek, postač.'⁴⁴⁸

Štit je ono pomoću čega se čovjek štiti u borbi od udaraca. Tako i post treba zaštititi čovjeka od grijeha na ovom svijetu, kao što Uzvišeni kaže: "*O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili.*" (El-Bekare, 183) Ako je post štit od grijeha na dunjaluku, on će mu biti štit od Vatre na ahiretu. Ko nema sebi štita od grijeha na dunjaluku neće imati štita od vatre na ahiretu.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...sadaka neutrališe grijeh kao što voda gasi vatru..." Uzvišeni Allah, kaže: "*Lijepo je kad*

⁴⁴⁸ Buhari, 1904.

*javno dajete milostinju, ali je za vas bolje ako je dajete siromasi-
ma kad niko ne vidi, i On će preći preko nekih vaših brđavih pos-
tupaka...*" (El-Bekare, 271) Aj et ukazuje da sadaka briše grijehe a
posebno kada se tajno udjeljuje.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...kao i namaz čovjeka u du-
bini noći..." ukazuju na to da i ovaj postupak isto tako gasi grijehe
poput sadake. U Muslimovom *Sahihu* od Ebu Hurejre, radijallahu
anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Najbolji
namaz, nakon obaveznog, jeste noćni namaz."⁴⁴⁹ Noćni namaz bri-
še grijehe jer je to najbolji oblik dobrovoljnog namaza.

وفي الترمذي من حديث بلال رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال عليكم بقيام الليل فإنه دأب الصالحين قبلكم وإن قيام الليل قربة إلى الله
عز وجل ومنهاة عن الإثم وتكفير السيئات ومطرقة للداء عن الجسد.

U Tirmizijinom *Sahihu* od Bilala, radijallahu anhu, prenosi se
da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Obavljajte noćni namaz,
jer je to praksa pobožnih prije vas. Noćni je namaz bliskost s Uzvi-
šenim Allahom, udaljšavanje od grijeha, brisanje ružnih postupaka
i prevencija od tjelesnih bolesti."⁴⁵⁰

Riječi su Muaza, radijallahu anhu, o Poslaniku, alejhis-selam:
"...tada je proučio: 'Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Go-
spodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi da-
jemo udjeljuju', sve dok nije došao do riječi: '...za ono što su učini-
li.'" Ove je ajete Vjerovjesnik, alejhis-selam, proučio kada je spo-
minjao odlike noćnog namaza. Tako je on objašnjavao važnost
ovog namaza. Allah je pohvalio one koji Mu dovu upućuju lišava-
jući svoje bokove ugodnih postelja. Ovo obuhvata sve one koji
noću prekidaju snove radi dove i spominjanja Allaha. Tu spadaju i
oni koji klanjaju između akšama i jacije, kao i oni koji iščekuju u

⁴⁴⁹ Muslim, 1163.

⁴⁵⁰ Tirmizi, 3549.

džamiji jacija-namaz ne napuštajući džamiju sve dok ga ne klanja-ju, i pored njihove velike potrebe za snom i njihove borbe protiv te svoje strasti, a radi obavljanja te dužnosti.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je onima koji su čekali jaciju: "Vi ste u namazu sve dok iščekujete namaz."⁴⁵¹

To se odnosi i na one koji zaspu a potom ustanu noću da bi klanjali tehedžud. To je, bez sumnje, najbolji oblik dobrovoljnog namaza uopće. Možda se tu mogu ubrojati i oni koji prekidaju svoj san neposredno poslije zore radi obavljanja sabah-namaza, a posebno oni koje san želi savladati. Zbog toga je mujezinu naređeno da na sabah-namaz u ezanu doda: "Namaz je bolji od spavanja." Bilježi Nesai i Tirmizi od Ebu Umame da je Poslanik, alejhis-selam, upitan: "Koja je dova najuslišanija?" "Na kraju noći i na kraju propisanih namaza."⁴⁵² Rečeno je da kada se kaže: 'Dubina noći', uopćeno, onda se to odnosi na sredinu noći, a kada se kaže: 'Zadnja dubina noći', onda se misli na sredinu druge polovine, a to je peta šestina od šest šestina noći, odnosno to je vrijeme kada Allah najviše motri na svoje vjernike, kako se prenosi u vjerodostojnim predanjima.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Želiš li da te obavijestim o glavnoj stvari, njenom stupu i njenom vrhuncu?" Rekoh: "Nego šta, Allahov Poslaniče." On reče: "Glavna stvar je islam, njegov stup je namaz, a njen je vrhunac džihad..."

Ovim nas Poslanik, alejhis-selam, obavještava o tri stvari, a to su: glavna stvar, njen stup i njen konačni vrhunac.

Glavna stvar (re'sul emri) el-emr jeste vjera s kojom je Poslanik poslat, a to je islam. U drugom predanju spominje se da je to šehadet. Ko ne posvjedoči šehadet, javno i tajno, on od islama nema ništa.

⁴⁵¹ Buhari, 2/51, Muslim, 640.

⁴⁵² Hadis je hasen, *Sahihu kitabil-ezkar ve daifuhu*, 176, 142.

Temelj vjere od kojeg ona zavisi kao što šator zavisi od svojih stupova, jeste namaz. A njen vrhunac i najviši stepen je džihad. Ovo jasno govori da je džihad najbolje djelo, odmah iza propisanih farzova. To je stav imama Ahmeda i nekih drugih učenjaka.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Zerra, radijallahu anhu, da je upitao Vjerovjesnika, alejhis-selam: "Allahov Poslaniče! Koje je djelo najbolje?" On reče: "Vjerovanje u Allaha, zatim džihad na Allahovom putu."⁴⁵³ Mnogobrojni su hadisi u vezi s ovim značenjem.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Hoćeš li da te obavijestim o temelju svega toga?" Rekoh: "Nego šta, Allahov Poslaniče." On se dohvati za jezik i reče: "Čuvaj ovo...". Hadis ukazuje da je čuvanje jezika, njegovo kontrolisanje i sputavanje osnova svakog dobra. Onaj ko sačuva svoj jezik sačuvao je svoj život, uskladio ga i održao pod kontrolom.⁴⁵⁴

Izrazom *žetva jezika* aludira se na zabranjene oblike govora i kaznu koja slijedi za to. Čovjek svojim riječima i djelima sije dobro ili zlo. Na Sudnjem će danu požnjeti plodove onog što je posijao. Ko posije dobro, bila to riječ ili djelo, požnjet će časne plodove, a ko posije zlo, bila to riječ ili djelo, sutra će požnjeti kajanje.

Iz Muazovog, radijallahu anhu, hadisa vidi se da će najviše ljude u Vatru uvesti upravo njihovi jezici. Grijeh je jezika i izgovaranje širka, a to je najveći grijeh kod Allaha. Tu spada i govor o Allahu bez ikakvog znanja i dokaza i to je 'brat' *širku*. Tu spada i lažno svjedočenje koje je ravno širku. Tu spada i sihr, potvaranje čednih žena i djevojaka, laž, ogovaranje, kleveta, i ostalo činjenje grijeha od kojih gotovo nijedan govor nije imun, ili u najmanju ruku vodi k njima.

وفي حديث أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال أكثر ما

⁴⁵³ Buhari, 5/148, Muslim, 84.

⁴⁵⁴ Pogledaj komentar hadisa br. 15 i br. 21.

يدخل الناس النار الأجوفان الفم والفرج.

Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "U Vatru će se najčešće ulaziti zbog dvije šupljine; to su usta i spolni organ."⁴⁵⁵ Bilježi ga imam Ahmed i Tirmizi.

وفي الصحيحين عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الرجل ليتكلم بالكلمة ما يتبين فيها يزل بها في النار أبعد مما بين المشرق والمغرب.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista čovjek može da izgovori neku riječ koje nije ni svjestan pa da zbog nje bude strovaljen u Vatru dublje od razdaljine između Istoka i Zapada."⁴⁵⁶

Hasan, rahimehullah, rekao je: "Jezik je vođa tijela. Ako se jezik ogriješi, i tijelo će se ogriješiti; a ako jezik ostane čestit, i tijelo će biti čestito."

Junus ibn Ubejd, rahimehullah, rekao je: "Kada god sam primijetio nekog da pazi na svoj jezik, kod njega sam čestitost opazio i u ostalim njegovim djelima."

Jahja ibn Ebi Kesir, rahimehullah, rekao je: "Nikada čovjek nije očistio svoj govor, a da to nisam opazio na njegovim ostalim djelima, a nikada nijedan čovjek nije opoganio svoj govor, a da to nisam primijetio na ostalim njegovim postupcima."

Ibnul-Mubarek prenosi od Fudale, a ovaj od Junusa ibn Ubejde da je rekao: "Nećeš naći ni jedno dobro djelo da ga slijede sva ostala dobra do jezika. Možeš vidjeti čovjeka kako danju posti, a da se omrsi haramom! Također, možeš vidjeti drugog da noću klanja a danju lažno svjedoči (i spomenuo je još primjera), ali ne možeš vidjeti čovjeka koji iskreno govori istinu a da su njegova

⁴⁵⁵ Ibn Madža, 4246.

⁴⁵⁶ Buhari, 11/308, Muslim, 2988.

HADIS BROJ 30

435

HADIS BROJ 30

عن أبي ثعلبة الخشني جرثوم بن ناشر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إن الله فرض فرائض فلا تضيعوها وحد حدودا فلا تعتدوها وحرم أشياء فلا تنتهكوها وسكت عن أشياء رحمة لكم من غير نسيان فلا تبحثوا عنها.

حديث حسن رواه الدارقطني وغيره.

Od Ebu Salebe el-Hušenija Džursuma ibn Našira prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Uzvišeni Allah propisao je farzove pa ih ne zanemarujte, a odredio je i granice pa ih ne prekoračujte, a neke stvari je prešutio iz milosti prema vama, a ne iz zaborava, i nemojte ih istraživati."

Hadis je hasen, prenosi ga Darekutni i drugi.⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ Rekoh: to je hadis daif kako sam to detaljno pojasnio u djelu *Sabihu kitabil-ezkar ve daifuhu*, br. 1260/268. Izostavio sam njegov komentar jer ne ispunjava uvjete koje sam postavio u ovom djelu.

HADIS BROJ 31

عن أبي العباس سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه قال جاء رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله دلني على عمل إذا عملته أحبني الله وأحبنى الناس فقال ازهد في الدنيا يحبك الله وازهد فيما عند الناس يحبك الناس.

حديث حسن رواه ابن ماجه وغيره بأسانيد حسنة.

Od Ebu Abbasa Sehla ibn es-Saidijja, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Došao je neki čovjek Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, i rekao: 'Allahov Poslaniče, ukaži mi na neko djelo, koje ako budem radio, da me zavoli Allah i da me zavole ljudi.' Poslanik mu reče: 'Sustegni se od dunjaluka, voljet će te Allah a budi ravnodušan prema onome što je u rukama ljudi, voljet će te ljudi.'"

Hadis je hasen, prenosi ga Ibn Madža i drugi s dobrim lancima prenosilaca.⁴⁵⁸

⁴⁵⁸ Rekoh: To je hadis daif kako sam pojasnio u Sahihu kitabil ezkarave daifuhu, 1250/267. Izostavio sam njegov komentar jer ne ispunjava moje uvjete koje sam postavio u ovom djelu.

HADIS BROJ 32

عن أبي سعيد سعد بن مالك الخدري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ((لا ضرر ولا ضرار)) .

حديث حسن رواه ابن ماجه والدارقطني وغيرهما مسندا ورواه مالك في الموطأ ومرسلا عن عمرو بن يحيى عن أبيه عن النبي صلى الله عليه وسلم مرسلا فأسقط أبا سعيد وله طرق يقوي بعضها بعضا .

Od Ebu Seida Sa'da ibn Malika ibn Sinana el-Hudrija, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ne smije se činiti šteta, niti pretjerivati u uzvraćanju."

* * *

Učenjaci nisu saglasni u vezi s pitanjem riječi *ed-darr* i *eddirar*, da li one imaju različita značenja ili ne? Neki smatraju da oba termina imaju ista značenja i da su u hadisu upotrijebljena da bi se njihovo značenje istaklo i potvrdilo. Međutim, poznato je da postoji razlika u njihovom značenju. Zatim je rečeno da je *darer* imenica a *dirar* glagol. To bi onda značilo da je *darer* šteta sama po sebi u Šerijatu zabranjena a da je i *dirar* (nezakonito nanošenje štete drugome) također u islamu zabranjeno.

Također je rečeno da je *darer* nanošenje drugom štete zbog svoje koristi, a da je *dirar* nanošenje drugome štete bez ikakve koristi onome ko je nanosi, kao npr. da neko nekome zabrani nešto što mu ne šteti, a što će nanijeti štetu onome kome je to zabranio.

Ovo mišljenje preferirali su Ibn Abdulberr i Ibn Salah.

Rečeno je također da je *darer* nanošenje štete onom ko mu nešteti a da je *dirar* nanošenje štete onom ko mu je nanio štetu, ali na nelegalan (nedozvoljen) način.

* * *

Dakle, iz navedenog se vidi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam,

zabranio sve vidove neopravdane štete, tj. i *darer* i *dirar*. Međutim, dozvoljeno je nanijeti štetu čovjeku koji je to zaslužio prelaženjem Allahovih granica, takav će se kazniti u skladu s njegovim prijestupom, ili je dozvoljeno nanijeti štetu i onome koji je sebi ili drugom nanio nasilje. Međutim, sve to treba biti učinjeno po pravdi. Ali to nije namjera hadisa već se njime aludira na nanošenje štete bez ikakvog razloga. To se može desiti na dva načina.

Prvi način je da u tome ne bude drugog cilja osim nanošenje štete drugom. Nema sumnje u odvratnost i zabranjenost tog postupka. U Kur'anu se na više mjesta zabranjuje nanošenje štete:

- prilikom oporuke ili testamenta: *"...pošto se izvrši, ne oštećujući nikoga, oporuka koja je ostavljena..."* (En-Nisa, 12) Ibn Abbas, radijallahu anhu, veli: "Veliki je grijeh kada se oporukom neko oštetiti", pa je proučio spomenuti ajet. Nanošenje štete u oporuci može biti;

- da se oporuci nasljedniku nešto pored dijela koji mu je Allah odredio. Zato je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Allah je propisao svakom nasljedniku ono što mu pripada, zato nema oporuke nasljedniku";⁴⁵⁹

- da se oporuci onom ko nije nasljednik više od trećine imovine i tako se umanje prava nasljednika. Upravo zbog toga Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Trećina, a i trećina je mnogo";

Ako neko oporuci nasljedniku, ili onom ko nije nasljednik, više od trećine, ta se oporuka neće realizovati sve dok je ne odobre nasljednici, svejedno da li je oporučilac time namjeravao ili ne nanijeti štetu nasljednicima.

Međutim, ako bude namjeravao nanijeti štetu nasljednicima oporukom trećine imetka nenasljedniku, on će zbog te svoje namjere biti grješan. Ako se ta namjera ustanovi njegovim priznanjem, postavlja se pitanje da li će se ta oporuka poništiti ili neće? Ibn Atijja prenosi od Malika da se ona poništava, a rečeno je da je to stav i hanbelijske pravne škole;

⁴⁵⁹ Ebu Davud, 2870.

- prilikom vraćanja ženi nakon opoziva razvoda. Uzvišeni je rekao:

﴿وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَ حَوْهِنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضَرَارًا لَتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾

"Kada pustite žene, onda ih, prije nego što ispune njima propisano vrijeme za čekanje, na lijep način zadržite ili ih velikodušno otpremite. I ne zadržavajte ih da biste im učinili nasilje; a onaj ko tako postupi – ogriješio se prema sebi..." (El-Bekare, 231)

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا﴾

"...muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate ako žele da dobro djelo učine..." (El-Bekare, 228)

Ovi ajeti govore o tome da ukoliko muškarac vraćanjem ženi želi da joj nanese štetu, on će za to biti grješan. Tako su postupali na početku islama prije nego je islam ograničio razvod na tri puta. U to vrijeme čovjek bi pustio svoju ženu i ostavio bi je sve do skorog završetka ideta, zatim je vratio pa je opet pustio i tako bi radio do beskonačnosti.

Ostavljao bi ženu bez statusa, niti razvedenu niti udatu. Uzvišeni Allah je to poništio i ograničio razvod na samo tri puta.

Malik smatra da čovjek koji se vrati ženi prije završetka njena ideta, tj. propisanog vremena za postrazvodno čekanje, pa je nakon toga ponovo pusti prije spolnog općenja namjeravajući da joj produžavanjem ideta namjerno nanese štetu, u tom slučaju ta žena neće započinjati novi idet nego će ga nastaviti od vremena otkad ga je prekinula prije nego što ju je muž vratio. A ako time čovjek ne bude namjeravao da joj naštetiti, započet će novi idet. A rečeno je da žena u svakom slučaju treba nastaviti idet, a ne započeti ga iznova. To je mišljenje i Ataa, Katade, Šafije u starom mezhebu, i Ahmeda. Međutim, Ebu Kalaba, Zuhri, Sevri, Ebu Hanifa, Šafija, u novom mezhebu, i Ishak zauzimaju stav da žena u svakom od spomenutih slučajeva treba početi idet iznova, a ne nasta-

viti ga odakle je prekinut;

- prilikom ilaa⁴⁶⁰ Allah je odredio period od četiri mjeseca čovjeku koji se zakleo da neće imati odnos sa svojom ženom da mora odstupiti od te svoje zakletve. U tom slučaju će mu kadija odrediti taj period, pa ako se u njemu vrati svojoj ženi, to će se smatrati njegovim pokajanjem, a ako ustraje na toj svojoj zakletvi, tokom cijelog perioda nakon toga neće mu se dozvoliti da joj priđe. O tom pitanju kod klasične i postklasične ulema imamo dva stava. Jedni kažu da će se žena rastaviti s njim čim prođe taj period od četiri mjeseca, a drugi kažu da mu treba dati drugu priliku, pa ako je ispuni, žena se neće rastavljati s njim, a ako ne ispuni onda se ona rastavlja.

Ako bi se muž odrekao seksualnih odnosa sa svojom ženom s namjerom da nanese štetu ženi, bez ilaa tj. zakletve da četiri mjeseca neće općiti s njom, mnogi hanbelijski pravnici smatraju da će se nad njim sprovesti propis onog ko je počinio ilau, i to je najpoznatiji stav imama Ahmeda.

Drugi pravnici smatraju da ako se muž odrekne seksualnog odnosa sa svojom ženom u periodu od četiri mjeseca bez ikakvog razloga, pa nakon toga zatraži razvod, udovoljit će mu se, s obzirom da je kod nas seksualni odnos za vrijeme tog perioda vadžib (obavezan).

Da li će se taj njegov postupak smatrati kao namjera nanošenja štete ili neće? Imam Malik i pravnici malikijske škole smatraju da ukoliko se muškarac odrekne seksualnih odnosa bez opravdanog razloga, brak se poništava, s tim što nisu saglasni koji period treba proći da bi se brak raskinuo. Ako bi muškarac ostao dugo na svom putovanju pa žena zatraži od njega da se vrati i on to odbije, šerijatski kadija poništiti će taj brak. To je stav Malika, Ahmeda i Ishaka. Međutim, Ahmed je taj period ograničio sa šest mjeseci na dvije godine;

⁴⁶⁰ To je kad se muž zakune da neće imati spolni odnos sa svojom suprugom.

- šteta koja se nanosi dojenjem. Uzvišeni kaže: "...majka ne smije da trpi štetu zbog djeteta svoga, a ni otac zbog svoga djeteta..." (El-Bekare, 293) Komentarišući: "...majka ne smije da trpi štetu zbog djeteta svoga...", Mudžahid, rahimehullah, rekao je: "Ne smije se majci zabraniti da doji svoje dijete te da je to ražalosti." Ata, Katada, Zuhri, Sufjan i Suddi, rahimehumullah, smatraju da ukoliko se majka zadovolji s onim s čime se zadovolje druge žene, onda ona polaže više prava na dojenje od drugih. U vezi s ovim stavom se i Ahmed jasno izjasnio, pa čak kada bi žena bila i pod okriljem muža.

Rečeno je i da ako bi žena bila pod skrbništvom muža, on ne bi imao pravo zabraniti joj dojenje djeteta, osim ako ne bi bio u mogućnosti pronaći drugu dojilju. Ovo je stav imama Šafije i nekih hanbelijskih pravnika. Međutim, to je dozvoljeno samo ukoliko muž tako postupi radi boljeg naslađivanja svojom ženom, a ne s ciljem da joj nanese štetu.

Riječi Uzvišenog: "...a ni otac zbog svoga djeteta...", znače da je i raspuštenici ukoliko zatraži da doji svoje dijete uz uobičajenu protunaknadu, otac obavezan to dozvoliti, svjedno da li je našao pored nje drugu dojilju ili ne. O ovom se stavu Ahmed jasno izjasnio.

Međutim, ukoliko bi majka djeteta, raspuštenica, tražila mnogo veću protunaknadu za dojenje nego što je uobičajena, onda otac nije obavezan udovoljiti tom njenom zahtjevu, jer ona time želi da mu nanese štetu. I o ovom pitanju se imam Ahmed jasno odredio;

- šteta koja nastaje pri kupoprodaji. Prenesena je zabrana o kupoprodaji nevoljnika.

Abdullah ibn M'akal, rekao je: "Kupoprodaja u nevolji je kamata."

Imam Ahmed je upitan o prodaji nevoljnika te je to zabranio. Ljudi su ga upitali zašto on ima takav stav, a on im odgovori: "Nevoljnik je tada prijeko potrebit, pa ti to iskoristiš i prodaš mu za dvadeset (dinara) robu koja vrijedi samo deset."

Ebu Talib je rekao: "Rečeno je Ahmedu: 'Ako za deset zara-

di pet' pa je Ahmed to smatrao pokudenim.”

Takoder, nije dozvoljeno ako je kupac neiskusan u cjenkanju i prodavac mu prevarom uveća cijenu. Ahmed je rekao: “Obmana i prevara je da čovjek bude obmanut u nečemu i onoliko koliko ljudi i u čemu bivaju obično prevareni i obmanuti, a to je da mu neko proda robu koja vrijedi dva dirhema za pet dirhema.” Malikijski mezheb i Ahmed u jednom predanju smatraju da u tom slučaju onaj ko je obmanut ima pravo raskinuti tu prodaju. Međutim, ukoliko bi čovjek trebao gotovinu i ne nađe nekog ko bi mu pozajmio potrebni novac pa kupi robu na odloženo plaćanje, a namjera mu je da tu robu proda i da se okoristi njenom zaradom, o legalnosti te prodaje od prethodnika imamo dva stava. Imam Ahmed u jednom predanju to je dozvolio, a u drugom je rekao: “Bojim se da je riječ o nevoljniku, pa čak ako bi prodao robu onome od koga ju je i kupio”. Većina prethodnika to zabranjuje, a to je stav i Malika, Ebu Hanife, Ahmeda i drugih.

Drugi način je da kada čovjek nanoseći štetu drugom ima opravdan motiv, kao npr. da raspolaže svojom imovinom na način koji mu donosi korist, ili da zabrani drugom da se koristi njegovom imovinom da bi je uštedio i tako nanese štetu onome kome je to uskratio.

Što se tiče prvog primjera, a to je kada čovjek raspolaže svojom imovinom pa nanese drugom štetu pa ako to raspolaganje bude na neuobičajen način, kao npr. da na svom zemljištu naloži vatru u olujnom danu te od te vatre nastane požar koji spali tuđe usjeve, takav će se u ovom slučaju smatrati krivcem i morat će platiti odštetu za to.

Ukoliko se čovjek koristi svojom imovinom na uobičajen način pa prilikom toga nanese štetu drugom, da li mu je na takav način dozvoljeno koristiti se svojom imovinom ili nije? Kod učenjaka imamo dva poznata stava. Šafija, Ebu Hanifa i drugi smatraju da mu je to dozvoljeno, dok Ahmed i Malik smatraju da mu treba zabraniti upotrebu svoje imovine na taj način.

Kao primjer za to može se navesti slučaj da neko ostavi neki otvor na visokoj građevini koji gleda na njegovog komšiju, ili sag-

radi neku visoku građevinu koja gleda na njegovog komšiju bez toga da postavi perde koje bi zaštitile kućnu intimu komšije. U tom slučaju dužan je to učiniti. O tom stavu jasno se izjasnio imam Ahmed i u tome su ga podržali neki šafijski pravnici.

Imam Rejvani u djelu *El-Hil'* je rekao je: "Tu odgovorni treba da utvrdi i da zabrani ako se ustanovi da to šteti i da se njime želi napraviti nered (fesađ)". Također je rekao: "Isto to važi kod gradnje visokih građevina kojima se komšiji zaklanja svjetlost sunca i mjeseca.

Isti je slučaj i ako neko iskopa bunar u blizini bunara njegovog komšije pa presuši komšijin bunar. Takav bunar će se zatrpati, i to je stav imama Malika i Ahmeda.

Slično tome jeste ako započne nešto u svom posjedu čime nanosi štetu imovini svog komšije, npr. lupanjem, kucanjem, itd. Sve će mu se to zabraniti, i to je stav Malika, Ahmeda i jedno Šafi-jino gledište. Ista je stvar i s projektima koji imaju posljedicu da svojim neugodnim mirisima i sličnim stvarima uznemiruju komšije.

Isti je slučaj i ako bi neko imao imovinu na tuđoj zemlji, pa svojim ulaskom nanosio štetu vlasniku zemlje, u tom slučaju će se takav prisiliti da prenese svoju imovinu iz tuđe zemlje kako bi se uklonila šteta od njegova ulaska u zemlju.

Bilježi Ebu Davud u svom *Sunenu* hadis od Ebu Džafera Muhammeda bin Alije u kojem stoji da mu je Semura bin Džundeb pričao da je imao palmu čije su grane padale u palmovik nekog ensarije koji je sa svojom ženom (porodicom) boravio u njemu. Semura bi ulazio u njegov palmovik da dođe do svoje palme. To je čovjeku smetalo i postalo teško. Zatražio je od ovoga da se nagode oko nje, pa je on odbio. Ensarija je došao Poslaniku, alejhis-selam, i ispričao mu problem. Poslanik je od Semura zatražio da proda ensariji tu plamu, a on je to odbio. Potom je zatražio da se nagode oko nje pa je i to odbio. Potom mu je rekao da mu je pokloni obećavši mu mnoge stimulativne nagrade za to, ali ovaj ni na to nije pristao. Nakon toga Poslanik, alejhis-selam, mu je rekao: "Ti si onaj koji nanosiš štetu!", a ensariji je rekao: "Idi i izvadi (posijeci)

mu palmu!”⁴⁶¹

Ahmed je rekao u predanju od Hanbela, nakon što je naveo ovaj hadis: “Svakome ko bude postupio slično ovome i bude namjeravao da nanosi štetu, zabranit će mu se da je nanosi. Ako odustane od njena nanošenja, dobro i jeste, a ako ne, onda ga vlast treba prisiliti i ne smije mu se dozvoliti da nanosi štetu svome bratu”.

Ebu Davud u *Merasilima* bilježi predanje od Ibn Ishaka, ovaj od Muhammeda ibn Jahjaa ibn Hibbana, a ovaj od svoga strica Vasia ibn Hajjana da je rekao: “Ebu Lubaba imao je palmu čije su grane padale u palmovik nekog čovjeka, pa mu se čovjek obrati u vezi toga govoreći mu: 'Ti na putu do svoje palme gaziš moj palmovik pa šta misliš da ti dam istu palmu do tvog palmovika a da ostaviš meni ovu?' Međutim, Ebu Lubaba je to odbio. Čovjek je o tome obavijestio Poslanika, pa je Poslanik, alejhis-selam, rekao Ebu Lubabi:

فقال يا أبا لبابة خذ مثل عذقك فحزها إلى مالك واكفف عن صاحبك ما يكره فقال ما أنا بفاعل فقال اذهب فاخرج له مثل عذقه إلى حائطه ثم اضرب فوق ذلك بجدار فإنه لا ضرر في الإسلام.

“Ebu Lubaba, uzmi palmu koja je ista kao i tvoja palma, pripoji je svom palmoviku i poštedi čovjeka daljnjeg uznemiravanja.” Ebu-Lubaba je rekao: 'Ja to neću prihvatiti!' Poslanik reče čovjeku: 'Idi i prebaci od svojih palmi u njegov palmovik iste grane (palme) njegovim i postavi između tvog i njegovog vrta zid. U islamu nema štete niti se smije drugom nanositi šteta.”

Ovaj i hadis prije njega upućuju da se onaj koji nanosi štetu treba prisiliti da sanira štetu partneru ili komšiji kojem je šteta nanesena.

⁴⁶¹ Davud, 3636., Bejheki, 6/157. od Hammada bin Zejda sa merfu formom. Rekoh: isnad mu je slab jer ima prekid zato što Muhammed bin Alija to je Ebu Džafer el-Bakir nije čuo (slušao) od Semura.

Isto se pravilo primjenjuje i kod prava preče prodaje gdje se ona obavezuje, tj. prvo se nudi prodaja objekta, zemlje, itd. prvom komšiji da bi se od njega uklonila šteta koja bi mogla doći od novog komšije.

Također, kao primjer moglo bi se navesti i to da se prisiljava onaj partner u zajedničkoj građevini koji odbije da je renovira kad je renoviranje nužno, kao što se i prisiljava na prodaju onaj partner u zajedničkoj imovini koju je nemoguće podijeliti. U slučaju kada je podjela zajedničke imovine nemoguća zbog toga što bi se imetku nanijela ogromna šteta i jedan od partnera zatraži da se ona proda, drugi će se prisiliti na prodaju ako to odbije a zarada će se podijeliti. O tom stavu se Ahmed jasno izjasnio a to je stav i Ebu Ubejda i drugih imama.

Što se tiče drugog primjera, za njega se može navesti slučaj kada komšija zabrani komšiji da se koristi njegovom imovinom ili da se potpomogne njome. U slučaju da to korištenje komšijine imovine šteti drugom komšiji, onda komšija ima pravo da to zabrani. Kao npr. kada je komšijin neki od zidova nestabilan i ne podnosi da se u njega bilo šta stavlja ili zakucava, dozvoljeno mu je da to zabrani svom komšiji. Međutim, ako to ne bi smetalo njegovom zidu, da li mu je obaveza to dozvoliti komšiji i da li bi mu bilo haram to zabraniti? Ko je zastupao mišljenje kod prvog primjera da se ne zabranjuje vlasniku raspolaganje svojom imovinom, pa čak ako bi u tome i nanio štetu drugome, ovdje veli da je vlasniku dozvoljeno zabraniti da se neko koristi njegovom imovinom bez njegove dozvole. O slučaju kada neko kaže da se vlasniku zabranjuje raspolagati svojom imovinom ako će nanijeti štetu drugome, postoje dva stava. Jedni smatraju da mu je dozvoljeno zabraniti to komšiji i to je stav imama Malika, dok drugi smatraju da mu to nije dozvoljeno i to je mezheb imama Ahmeda, Šafije, u starom mezhebu, Ishaka, Ebu Sevra, Davuda, Ibn Munzira, Abdulmelika bin Habiba Malikija, a prenosi ga Malik i od nekih medinskih kadija.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre da je Poslanik, alej-

his-selam, rekao: "Neka niko od vas ne zabrani svom komšiji da ukuca dasku na svom zidu."⁴⁶² Ebu Hurejra, radijallahu anhu, rekao je: "Vidim da se vi toga ne pridržavate; tako mi Allaha, zakucat ću ga u vaša pleća, tj. direk."

Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, presudio je protiv Muhammeda ibn Mesleme i naredio da ovaj pristane da voda njegovog komšije pređe preko njegove zemlje govoreći mu: "Voda će mu stići pa makar i preko tvog stomaka!"

O pitanju legalnosti spomenute prisile od Ahmeda se prenose dva predanja. Ebu Sevr smatra da je dozvoljeno prisiliti vlasnika zemlje da voda prođe kroz njegovu zemlju do zemlje njegova komšije ako je provede podzemnim kanalima ili cijevima. Taj je stav od njega prenio Harb el-Kermani. Također je zabranjeno da se nanosi šteta putem zabrane pristupa vodi i pašnjaku onima kojima je to potrebno i neophodno.

U dva *Sahiha* prenosi se od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ne uskraćujte višak vode pa da time zabranite ispašu."⁴⁶³ Ebu Davud bilježi slijedeće predanje: "Ljudi su saučesnici u trima stvarima: vodi, vatri i pašnjacima."⁴⁶⁴

Većina islamskih učenjaka smatra da se viškom tekuće i izvorske vode apsolutno ne smije monopolizirati i da se on ne smije zabraniti, svedeno da li se smatralo da ta voda pripada ili ne pripada vlasniku zemlje. Ovo je stav imama Ebu Hanife, Šafije, Ahmeda, Ishaka, Ebu Ubejda i drugih.

Imam Ahmed smatra da je dužnost (vadžib) takvu vrstu vode dati besplatno za piće, napajanje stoke i navodnjavanje zemljišta, dok Ebu Hanifa i Šafija smatraju da ne mora davati je besplatno za navodnjavanje.

Učenjaci se razilaze o pitanju da li to važi uopćeno ili samo onda ako voda prolazi pored pašnjaka gdje bi njeno zabranjivanje

⁴⁶² Pogledaj fusnotu 237.

⁴⁶³ Muslim, 1566.

⁴⁶⁴ Ebu Davud, 3477.

ugrozilo stočarstvo?

O tom pitanju imamo dva mišljenja kod hanbelija i šafija. Međutim, iz Ahmedova govora se da naslutiti da se to odnosi samo u slučaju kada voda prolazi pored pašnjaka.

Imam Malik smatra da nije obavezno (vadžib) onome ko posjeduje izvor ili neku tekuću vodu, dati višak vode osim samo onome ko je u nuždi, isto kao što to nije ni obavezno dati onome koji posjeduje vodu u vlastitim posudama. On smatra da je to obavezno samo od one vode koja nije ničija.

Šafija smatra da je dozvoljeno, također, zabraniti i višak stočne hrane osim na zapuštenom zemljištu. Ebu Hanifa, Ahmed i Ebu Ubejda pak smatraju da apsolutno nikada nije dozvoljeno zabraniti višak stočne hrane.

Međutim, ima učenjaka koji smatraju da vodu i pašu mogu uskratiti samo oni koji su na granicama islamske države u tvrđavama. To je stav i El-Evzaija, jer ako im nestane vode i stočne hrane, neće se moći vratiti sa svojih mjesta u islamsku državu.

Zabrana uskraćivanja vatre jedna grupa fakiha objašnjava kao zabranu uzimanja plamena, a ostavljanje žeravica. Neki smatraju da je to zabrana uzimanja kamenova kojim se pali vatra, ali to je odbačeno. Ako bismo ovo razumjeli kao zabranu traženja vatre radi osvjetljavanja ili korištenje vatrom preko osnovnih potreba – grijanja ili kuhanja, to onda nije nemoguće.

Što se tiče soli, vjerovatno se to odnosi na zabranu njegovog crpljenja iz dozvoljenih minerala. So je vidljivi mineral koji ne može biti uzet kao ničija zemlja niti ga može vladar dodijeliti nekoj. Ahmed izričito govori o tome.

U Ebu Davudovim Sunenima bilježi se da je Božiji Poslanik ﷺ dodijelio jednom čovjeku so, pa mu neko reče: "O, Božiji Poslaniče! So je poput vode (izvorske). Nemoj mu to davati!"⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Ebu Davud 3064, 3066, Tirmizi, 1380, Ibn Madže, 2475, putem Ebjed b. Hammala.

* * *

U Poslanikove, alejhis-selam, riječi: "Nema štete..." može se ubrojati i to što Uzvišeni Allah apsolutno nije zadužio ljude onim što im šteti.

U onome što im je On naredio leži svo njihovo ovosvjetsko i onosvjetsko dobro, a u onome što im je zabranio, u tome je njihovo svo ovosvjetsko i onosvjetsko zlo. Sve što im je naredio također nije štetno po njihova tijela. Zbog toga je oslobodio bolesnog vjerske čistoće s vodom. "...Allah ne želi da vam pričini poteškoće..." (El-Maide, 6) Putnika i bolesnika je oslobodio dužnosti posta: "...Allah želi da vam olakša, a ne da vam poteškoće da..." (El-Bekare, 185)

Onome ko ima neke poteškoće ili je bolestan dok je u ihrama dozvolio je da prekrši neke sprege ihrama i da se za to otkaupi sadakom. Tako je dozvolio da se ne brije glava onome ko ima neke neugodnosti na njoj. Ibn Abbas, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, upitan koji je oblik ispoljavanja vjere najdraži Allahu, pa je odgovorio: "Čista i velikodušna."⁴⁶⁶

Aiša, radijallahu anha, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Poslat sam sa čistom i velikodušnom vjerom."⁴⁶⁷

U tom smislu jeste i hadis u kojem Enes, radijallahu anhu, pripovijeda da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, vidio nekog čovjeka kako pješači, te mu ashabi rekoše: "On se zakleo da će hadž obaviti pješice." Poslanik reče: "Zaista Allahu nije potrebno njegovo pješaćenje; neka se popne (na jahalicu)." U drugom predanju stoji: "Allahu nije potrebno njegovo samokažnjavanje."⁴⁶⁸

Učenjaci se razilaze o pitanju čovjeka koji se zavjetovao da će obaviti hadž pješice. Neki smatraju da ga ne obavezuje to pješa-

Ovaj hadis je hasen zahvaljujući svim ovim verzijama.

⁴⁶⁶ Buhari, 1/93.

⁴⁶⁷ Ahmed, 6/116.

⁴⁶⁸ Buhari, 478, Muslim, 1642.

čenje i dozvoljeno mu je u svakom slučaju da ga prekine jahanjem. To je stav Evzaija i Ahmeda. Ahmed je rekao još da bi ipak trebao postiti tri dana, a Evzai smatra da bi trebao činiti otkup za zakletvu. Međutim, poznato je da je on to obavezan ako je u mogućnosti. Ukoliko to nije u stanju, rečeno je da će prekršiti svoj zavjet. To je jedno od Šafijinih mišljenja. Drugi pak smatraju da je on i pored svoje nemogućnosti obavezan izvršiti otkup za prekršenu zakletvu. To je mišljenje Sevrija i stav na osnovu jednog predanja od Ahmeda. A rečeno je da je obavezan zaklati kurban. To se prenosi od nekih prethodnika kao npr. Ataa, Mudžahida, Hasana, Lejsa i Ahmeda, u jednom predanju. Neki pak smatraju da treba podijeliti sadaku u iznosu vrijednosti iznajmljivanja jahalice. To se prenosi od Evzaija i Ataa.

Ata, rahimehullah, kaže da treba udijeliti sadaku u vrijednosti jednodnevne potrošnje njegove porodice.

Neki od ashaba, radijallahu anhum, smatraju da mu jahanje neće koristiti za ispunjenje njegova zavjeta, već treba obaviti hadž i iduće godine, i to da putuje obratnim načinom, tj. dio puta kojeg je prešao pješice, iduće godine treba jahati, a put koji je prešao jašući, iduće godine treba preći pješice. Imam Malik smatra da treba zaklati kurban ukoliko je puno puta prešao jašući.

U sklopu tematskog hadisa jeste i to da od dužnika ne treba tražiti vraćanje duga ukoliko nije u stanju vratiti ga već ga treba sačekati dok to ne bude u stanju učiniti. "*A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao...*" (El-Bekare, 280) Ovo je stav većine islamskih učenjaka, osim Šurejha, rahimehullah, koji smatra da se ajet odnosi samo na kamatne dugove koji su bili u paganstvu. Međutim, većina islamskih učenjaka svoj stav postavila je na osnovu opće forme ajeta.

Dužnik se ne smije opterećivati da vrati ono što je dužan prisiljavanjem na prodaju one njegove imovine čije bi posljedice bile kobne za njega. Tako se ne smije prisiliti da proda svoju nužnu odjeću, kuću u kojoj stanuje, slugu, niti ono čime radi da bi prehranio sebe i svoju porodicu.

HADIS BROJ 33

عن ابن عباس رضي الله تعالى عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو يعطى الناس بدعواهم لادعي رجال أموال قوم ودماءهم لكن البينة على المدعي واليمين على من أنكر.
حديث حسن رواه البيهقي وغيره هكذا وبعضه في الصحيحين.

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Kada bi se ljudima dalo ono što traže, bilo bi ih koji bi tražili imetke i živote drugih. Međutim, onaj koji traži dužan je podnijeti dokaz, a onaj koji poriče, zakletvu."⁴⁶⁹

Hadis je hasen a prenosi ga Bejheki i drugi u istoj formi, a neke od njih nalaze se i u dva *Sahiha*.

* * *

ففي الصحيحين عن الأشعث بن قيس قال كان بيني وبين رجل خصومة في بئر فاخترصمنا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم شاهداك أو يمينه قلت إذا يحلف ولا يبالي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من حلف على يمين يستحق بها ما لا هو فيها فاجر لقي الله وهو عليه غضبان فأنزل الله تصديق ذلك ثم قرأ هذه الآية ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾.

U dva *Sahiha* prenosi se od Eša'sa ibn Kajsa, radijallahu anhu, da je rekao: "Između mene i jednog čovjeka bila je neka razmirica oko jednog bunara. Požalili smo se Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, te je on rekao: 'Daj svoja dva svjedoka' ili: 'Neka se on zakune!?' Rekoh: 'Neka se zakune, i neka ne strahuje.' Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Ko se zakune da nešto njemu pripada, a da to

⁴⁶⁹ Bejheki, 10/252.

nije tako, srest će Allaha, a On će biti na njega srdit!' Allah je kao potvrdu tome objavio: '*Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletvu svoju zamjenjuju nečim što malo vrijedi...*' (Ali Imran, 77)⁴⁷⁰

Katada, rahimehullah, veli: "Jasna presuda koja je data Davudu, neka je na njega i na našeg Poslanika, alejhis-selam, spas i mir, ogleda se u tome da ko tuži treba položiti dokaz, a tuženi se treba zakleti."

Ibnul-Munzir, rahimehullah, rekao je: "Konsenzus učenjaka je da tužitelj treba podnijeti dokaz, a tuženi se treba zakleti."

Značenje riječi Poslanika, alejhis-selam: "...onaj koji tuži dužan je podnijeti dokaz..." jeste takvo da tužitelju zaista i pripada ono što dokazuje tim dokazom, jer je taj dokaz obavezan i uzima se u obzir. A Poslanikove riječi: "...a onaj koji poriče zakletvu..." znače da on to svojom zakletvom negira i oslobađa sebe od te optužbe. I ta zakletva je vadžib i u svakom slučaju uzima se u obzir.

Pravnici hanbelijske i šafijske škole razilaze se o pitanju značenja riječi *el-mudde'i* (tužitelj) i *el-mudde'a alejhi* (opuženi). Neki od njih smatraju da je *el-mudde'i* onaj čija se šutnja prihvata, a *mudde'a alejhi* jeste onaj čija se šutnja ne prihvata. Drugi pak smatraju da je *el-mudde'i* onaj koji zahtijeva nešto za nas skriveno, suprotno osnovi i prvom zapažanju, a *el-mudde'a alejhi* je onaj koji je suprotan njemu, tj. koji to negira.

Na osnovu ovog značenja postavili su slijedeći problem. Ako bi muž i žena, nemuslimani, primili islam prije prve bračne noći, tj. intimnog odnosa, a zatim se rastave, muž potom potvrdi da su istovremeno primili islam i da im brak nije prekinut, a žena to porekne i potvrdi da to nije tačno nego da je jedno od njih primilo islam prije drugoga, da li im je brak poništen. Ako kažemo da je tužitelj onaj čija se šutnja prihvata, onda je žena tužitelj pa će se prihvatiti tvrdnja muža. A ako kažemo da je tužitelj *mudde'i* (onaj ko tvrdi nešto skriveno), onda će na osnovu toga muž biti taj, jer za-

⁴⁷⁰ Muslim, 138.

jedničko primanje islama je nešto što je oprečno uobičajenosti, pa će se u tom slučaju prihvatiti mišljenje žene jer je njena tvrdnja logična i uobičajena.

Ako bi povjerenik kome su povjerene neke stvari na čuvanje tvrdio da su upropaštene, rečeno je da bi se on u tom slučaju smatrao tužiteljem jer stvarnost poriče ono što on tvrdi, ali ne treba podastirati dakaz za to zbog toga što ga je vlasnik tog emaneta učinio svojim povjerenikom, jer povjerenstvo zahtjeva da se njegova tvrdnja prihvati.

Rečeno je da je tužitelj koji treba podnijeti dokaz onaj čovjek koji svojom tvrdnjom želi uzeti nečiji imetak ili život, kao što je spomenuto u tematskom hadisu. Takav slučaj nije s povjerenikom jer on ne tvrdi (tuži) da bi se domogao nečega.

Rečeno je i da se povjerenik u spomenutom slučaju smatra optuženikom, jer ako bi šutio, ne bi bio ostavljen već bi morao odgovoriti na postavljena pitanja. Zato se vlasnik povjerene stvari ovdje smatra tužiteljem, jer ako je on odlučio da se sustegne od bilo kakva govora, ne bi bio obavezan odgovarati ni na što. Ako bi povjerenik tvrdio da je vratio emanet njegovom vlasniku, većina učenjaka smatra da bi se njegova tvrdnja prihvatila kao i kad je tvrdio njegov nestanak.

Evzai smatra da se tvrdnja povjerenika ne prihvata jer je on tužitelj. Malik i Ahmed u jednom predanju smatraju da ukoliko se dokaže dokazom da je povjerenik preuzeo emanet, onda se njegova tvrdnja o vraćanju emaneta vlasniku također neće prihvatiti bez dokaza.

Neki hanbelijski pravnici to opravdavaju time što je svjedočenje prilikom predaje tujih prava popraćeno dokazom vadžib (obavezno). Zato će se njegovo izostavljanje smatrati manjkavošću, a povjerenikova je obaveza da plati protuvrijednost za emanet. Zbog toga neki od tih pravnika rekli su da je onome ko preda jetimu njegov imetak neophodno to učiniti s dokazom, jer je Allah naredio da se taj proces potvrdi prisustvom svjedoka, što znači da je vadžib, obavezan.

Islamski učenjaci o pitanju shvatanja tematskog hadisa imaju

dva mišljenja:

- prvo mišljenje smatra da je tužitelj apsolutno uvijek obavezan podastrijeti dokaz a da se optuženi uvijek dužan zakleti kad se ispune uvjeti za to.

To je stav imama Ebu Hanife, rahimehullah, nekih pravnika i muhadisa poput Buharije. To su pravilo učinili validnim u svim vrstama parnica pa čak i u el-kasami.⁴⁷¹ Rekli su da se samo u parnicama zaklinje optuženi.

Takoder, smatraju da se presuda ne može donijeti samo na osnovu zakletve svjedoka, jer, kako smatraju, zakletva važi samo za optuženog a ne i za tužitelja i ona se traži samo od optuženog koji odbija optužbu.

Pitanje *kasame* dokazuju hadisom kojeg prenosi Seid ibn Ubejd od Ibn Jesara el-Ensarija, a u kojem stoji da ga je Sehl ibn Ebi Hasma obavijestio kako je jedna njihova grupa krenula na Hajber. Kada su stigli, razišli su se po Hajberu pa su nakon nekog vremena pronašli jednog od njih mrtvog. Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je:

تأتوني بالبينة على من قتله قالوا ما لنا ببينة قال فيحلفون قالوا لا نرضي بأيمان اليهود فكره النبي صلى الله عليه وسلم أن يبطل دمه فوداه بمائة من إبل الصدقة خرجه البخاري وخرجه مسلم مختصرا ولم يتمه.

“Donesite mi dokaz ko ga je ubio.” Ashabi su odgovorili: “Nemamo dokaza za to.” Poslanik reče: “Neka se zakunu” (misli se na jevreje). Ashabi odgovoriše: “Mi ne priznajemo zakletve jevreja.” Vjerovjesnik, alejhis-selam, nije htio da njegova krv ode uza-

⁴⁷¹ To je posebna vrsta zakletve u Šerijatu u kojoj se skupina ljudi jednog mjesta, sela, varoši, grada, kvarta, ulice trebaju zakleti da ubica ubijenog koji je pronađen u njihovom mjestu nije od njih da bi od sebe otklonili sumnju ubistva kod nekih pravnika, a kod drugih, da se skrbnik ubijenog treba zakleti ponavljajući zakletvu da ga je ubila određena osoba ako je između ubijenog i mjesta gdje je pronađen bilo nešto. (Prim. prev.)

lud, pa je naredio da se stotinu deva iz državnog stada dodijeli (porodici ubijenog)." Ovaj hadis bilježi Buhari. Imam Muslim ga ne bilježi u potpunoj formi.

Međutim, ovo predanje je u suprotnosti s predanjem Jahje ibn Seida el-Ensarija od Bešira ibn Bešara od Sehla ibn Ebi Hasmeta (u kome se spominje priča o poginulom), pa su obavijestili Poslanika, alejhis-selam, o pogibiji Abdullaha ibn Sehla. Poslanik, alejhis-selam, reče: "Neka se pedesetero od vas zakune i ukaže na jednog čovjeka od njih, pa da ga zarobimo."

Ovo je ono poznatije i potvrđenije predanje koje u cijelosti bilježe Buhari i Muslim. Hadiski stručnjaci tvrde da je predanje Jahje ibn Seida vjerodostojnije od predanja Seida ibn Ubejda et-Tajja. Jahja ibn Seid je bio pobožniji, boljeg pamćenja i učevniji od Seida ibn Ubejda. Jahja ibn Seid je iz Medine i bolje poznaje hadise negoli Kufanci. Imam Ahmed spominje kako se Seid ibn Ubejd ovim predanjem suprotstavio predanju Jahje ibn Seida i kada je to čuo, samo je pljesnuo rukama govoreći: "To nije valjano predanje. On to prenosi od Kufanaca. Prihvati se hadisa El-Medinija Jahje ibn Seida." Imam Nesai kaže: "Nije mi poznato da je neko potvrdio predanje Seid ibn Ubejda od Bešira ibn Jesara."

* * *

Što se tiče pitanja presude na osnovu svjedoka i zakletve, oni koji to ne priznaju svoj stav dokazuju hadisom: "...tvoja dva svjedoka ili njegova zakletva..." i hadisom: "...ne preostaje ti ništa drugo osim toga..."

O posljednjoj verziji spomenutog hadisa kadija Ismail Maliki kritički se osvrnuo i rekao: "Mensur od Ibn Vaila je jedini koji ga prenosi i tako kontrira ostalim prenosiocima. Neki tvrde da je Poslanik upitao Vaila da li posjeduje dokaz ili ne? A poznato je da se dokaz ograničava samo na dva svjedoka. Naprotiv, dokaz obuhvata sve ono čime se otkriva istina.

Drugi pak smatraju da je Poslanik pod svjedočenjem aludirao na sve vrste dokaza kojima bi se dokazala autentičnost i ispravnost tužiteljeve tvrdnje. Na osnovu takvog tumačenja u svje-

dočenje bi se onda ubrojalo svjedočenje dva muškarca, muškarca i dvije žene ili jednog muškarca uz zakletvu. Uzvišeni Allah je umjesto svjedoka u procesu *li'ana*⁴⁷² postavio zakletve tužitelja.

Riječima na kraju hadisa "...ne preostaje ti ništa drugo osim toga..." ne želi se apsolutna negacija nego posebna. To je ono što želi tužitelj. On želi da mu se optužba prihvati bez dokaza. Zato mu je to Poslanik zabranio i odbio.

Isti je slučaj i u drugom hadisu gdje se kaže: "...zakletva je dužnost optuženog." Ovdje Poslanik aludira na zakletvu bez svjedočenja jer početak hadisa to potvrđuje. Kaže se: "Kada bi se ljudima dalo ono što traže, bilo bi ih koji bi tražili imetak i živote drugih..." To ukazuje da riječi: "Zakletva je obavezna za optuženog" upućuju na zakletvu koja će presjeći sve nedoumice u slučaju da ne postoji dokaz. A što se tiče zakletve kojom se potvrđuje istina, i pored postojanja dokaza, to je druga vrsta zakletve i ona je potvrđena drugim hadisom.

Što se tiče uzvraćanja zakletve od optuženog ka tužitelju, od Ahmeda je poznato da je o tom pitanju suglasan sa Ebu Hanifom da se ona ne vraća i daje tužitelju. Ahmed to dokazuje hadisom u kojem se kaže: "Zakletva je obavezna za optuženog." U predanju koje od njega prenosi Ebu Talib rekao je: "Nije nepojmljivo da se tužitelju kaže: "Zakuni se i dobit ćeš tužbu." Taj njegov stav prihvatili su neki postklasični pravnici hanbelijskog mezheba a to je stav i Malika, Šafije i Ebu Ubejda.

Ebu Ubejd, rahimehullah, veli: "To nije uklanjanje zakletve s mjesta koje joj je namijenjeno. To bi se smatralo onda kad se ne bi na osnovu nje presudilo, kako je to zacrtano. Međutim, kada mu se ona, tj. optuženom, omogući pa je on odbije i prihvati zakletvu tužitelja, onda je on sam sebi presudio, jer da je drukčije htio, zakleo bi se i oslobodio optužbe.

Drugo mišljenje o tom pitanju preferira stranu onog parničar-

⁴⁷² Tj. međusobnog proklinjanja supružnika kada muž optuži ženu za preljub.

ra koji ima jače dokaze. U tom se slučaju takvom daje pravo na zakletvu da prevagne na njegovu stranu.

To je stav imama Malika a Kadi Ebu Ja'la navodi u svom djelu *El-Hilafu* da je to i stav Ahmeda. Na osnovu ovog mišljenja trebaju se posmatrati i presude koje smo spomenuli, a odnose se na *el-kasamu* i suda na osnovu svjedoka i zakletve.

Strana tužitelja u *kasami* je jača zbog postojanja *levsa*⁴⁷³ i zbog toga on dobija pravo na zakletvu i presuđuje se u njegovu korist. Ista je stvar i sa tužiteljem koji dovede svjedoka. Svjedok je ojačao njegovu stranu pa je dobio pravo na zakletvu i zakleo se i presudilo se u njegovu korist.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Kada bi se ljudima dalo ono što traže, bilo bi ih koji bi tražili imetke i živote drugih..." govore da ko zagovara pravo na tuđi imetak ili krv, nužno mu je imati dokaz koji će potvrditi istinitost njegove tvrdnje. Spomenuto pravilo obuhvata i optužbu čovjeka koji optuži nekog da je ubio svog staratelja kojeg treba naslijediti, a tužilac ne posjeduje nikakav dokaz osim riječi skrbnika koji je prije svoje smrti rekao: "Ranio me je taj i taj." Ta izjava sama nije dovoljna da se na osnovu nje presudi. Ovo je stav većine islamskih učenjaka osim malikija, koji smatraju da je ta izjava dovoljna da se posumnja u to i zato oni u takvom slučaju zaklinju ostale skrbnike i ako se zakunu dobijaju pravo na krv osumnjičenog.

Spomenuto pravilo obuhvata i situaciju u kojoj čovjek optuži svoju suprugu za blud te se zbog toga provede proces međusobnog proklinjanja, jer njena krv ne može biti dozvoljena samo na osnovu njegove optužbe i prokletstva. Ovo je stav većine učenjaka osim Šafiije. Njegov je stav odabrao i imam El-Dževzedžani argumentirajući ga riječima Uzvišenog: "*A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže.*" (En-

⁴⁷³ Sumnja da je ubijeni ubijen od mještana nekog mjesta zbog postojanja nekih neriješenih stvari ili nesuglasica između njega ili njegova naroda i stanovnika mjesta gdje je pronađen ubijeni.

Nur, 8) Neki učenjaci tumače riječ *'azab* (kazna) iz ajeta na taj način da se ona odnosi na pritvor i na osnovu toga donose zaključak da ako bi optužena supruga odbila učestvovati u međusobnom proklinjanju s mužem, u tom slučaju bi se pritvorila sve dok ne bi priznala ili prihvatila taj proces. Međutim, to mišljenje je diskutabilno.

Ako bi neka žena optužila nekog čovjeka da ju je silovao, većina islamskih učenjaka smatra da se na osnovu te njene optužbe ne bi moglo ništa ustanoviti protiv čovjeka.

Imam Ešheb, pravnik malikijske škole, tvrdi da ona s tom optužbom ima pravo na mehr ako se još i zakune. Drugi smatraju da joj u tom slučaju pripada mehr i bez zakletve. Ovo važi ukoliko je ta žena poznata po svojoj čestitosti te okriviti čovjeka kome takva optužba i stoji. Ukoliko je optuženi muškarac poznat po svojoj čestitosti i pobožnosti, o pitanju da li se takva žena u tom slučaju treba kazniti za potvaranje od Malika se prenose dva predanja. Kadi Šurejh i Ijas bin Muavija presuđivali su u imovinskim parnicama na osnovu samih argumenata ako bi upućivali na istinitost jedne od parnica.

Šurejh je presudio na slijedeći način u vezi s pitanjem sporih mačića. Naime, prenosi se da su se neke dvije žene sporile oko mačića, kojoj od njih pripadaju. Svaka od njih tvrdila je da su mačići njene mačke. Šurejh je rekao: "Donesite mačiće svakoj mački pa koja ih od njih prihvati i omogući im da je podoje, to su njeni mačići, a ako se nakostriješi i pobjegne, onda oni nisu njeni." Slično je presuđivao i Ebu Bekr Šami, a njegovo mišljenje od hanbelija preferirao je i Ibn Akil. Prenosi se od Šafije i Ahmeda da su smatrali lijepim i prihvatljivim mišljenje onih koji donose presude na osnovu fizionomije kod utvrđivanja porijekla i na osnovu prepoznavanja tragova kod krađe imovine. I oni su to mišljenje prihvatili.

* * *

Ibn Mensur prenosi od Ahmeda da je, kada je vlasnik nekih usjeva optužio nekoga: "Tvoje su ovce sinoć upropastile moje usjeve!" rekao da se trebaju pogledati tragovi stoke, pa ukoliko se ne nađu u njegovom posjedu tragovi stoke optuženog, onda vlasnik

usjeva mora to dokazati.

Ishak ibn Rahevejh kaže: "To je kao što je rekao Ahmed jer je vlasnik usjeva tužitelj."

Dakle, Ahmed i Ishak smatraju da je dovoljno samo vidjeti tragove stoke, jer se dokaz traži samo kad se ne nađu tragovi.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...zakleti se obavezan je optuženi" govore da svako ko bude optužen nečim pa tu optužbu porekne dužan se zakleti. To je stav većine islamskih pravnika. Imam Malik je rekao: "Zakletva je obavezna za onog optuženog ako je između njega i tužitelja bila neka zajednička suradnja. To je preventiva kojom se želi spriječiti da se bezumni ne bi osmjelili na uglednike optužujući ih i tražeći od njih da se zakunu (bez ikakve osnove)." Malik isto tako smatra da ukoliko neko optuži čovjeka za krađu i otimačinu, a optuženi ne bude poznat po tim zločinima, onda se od njega neće tražiti zakletva. A Kasim bin Muhammed i Humejd bin Abdurrahman prenose od Malika, a to se prenosi i od sedam fakiha Medine da su rekli: "Ukoliko se radi o čovjeku dokazane pobožnosti i čestitosti kojeg je nemoguće optužiti takvom tužbom, tužitelj treba sankcionirati".

Svoj stav dokazuju hadisom: "...optuženi se dužan zakleti" jer tužitelj nije obavezan da se zakune, on treba samo priložiti dokaz. I to je mišljenje većine učenjaka.

Prenosi se od Alije, radijallahu anhu, da je zatražio da se tužitelj zakune, i pored toga što je znao da su njegovi svjedoci bili istiniti. Isto tako je postupio i Šurejh, Abdullah ibn Ukba ibn Mesud, Ibn Ebi Lejla, Sevar el-Anberi, Ubejdullah ibn Husejn, Muhammed ibn Abdullah el-Ensari i Ibrahim en-Nehai.

Ishak veli: "Ako sudac posumnja, taj proces je obavezan, tj. da se tužitelj zakune."

Upitan je Ahmed o ovoj problematici pa je rekao: "Tako je Alija, radijallahu anhu, postupao." Ponovo su ga upitali: "Da li je to zaista prihvatljivo i održivo?", a on im odgovori: "Tako je Alija postupao." Ovo je potvrđeno predanje od Ahmeda. Ali, smatraju

da je on to primjenjivao samo u optužbama protiv odsutnog i maloljetnih. Međutim, ta tvrdnja nije održiva jer je Alija, radijallahu anhu, zaklinjanje tužitelja, uz priloženi dokaz, tražio u prisustvu optuženog. Oni koji to odobravaju vele da je takva zakletva potrebna da bi se osnažila optužba kada ona oslabi u slučaju sumnjivosti više svjedoka, kao što je slučaj i sa zakletvom koja se traži kada je u pitanju samo jedan svjedok.

Kur'an Časni upućuje na to da se svjedoci trebaju zakleti ako se pojavi sumnja u vjerodostojnost njihovog svjedočenja o pitanju oporuke koju čovjek oporuči na putovanju. Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَتَقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ اَرْتَبْتُمْ لَا نُشْرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْإِيمِينِ﴾

"O vjernici, kada vam se približi smrt, prilikom davanja oporuke neka vam posvjedoče dvojica pravednih rodaka vaših ili neka druga dvojica, koji nisu vaši", do kraja ajeta: "...a ako posumnjate, neka se Allahom zakunu: 'Mi zakletvu ni za kakvu cijenu nećemo prodati makar se radilo i o kakvu rodaku i svjedočenje koje je Allah propisao nećemo prikriti...'" (El-Maide, 106)

Prethodnici smatraju da propisi ovog ajeta nisu derogirani. Ovaj su ajet dosljedno primjenjivali Ebu Musa, Ibn Mesud, Alija, Ibn Abbas, Šurejh, En-Nehai, Ibn Ebi Lejla, Sufjan, Evzai, Ahmed, Ebu Ubejd i drugi. Rekli su: "Svjedočenje nemuslimana o pitanju oporuke muslimana koju musliman oporuči na putu prihvaća se. Oni se trebaju pored svjedočenja još i zakleti".

Da li se ta zakletva od njih traži na osnovu upotpunjenja svjedočenja i zato se ne može presuditi samo na osnovu njihovog svjedočenja bez zakletve ili se ona traži samo ako se posumnja u njihovu vjerodostojnost. Posljednja mogućnost je vjerovatnija. Pravnici hanbelijske škole smatraju da je zakletva u ovom slučaju uvjet za valjanost njihova svjedočenja. A to se prenosi i od Ebu Musaa i drugih.

Neki prethodnici smatraju da je zaklinjanje koje se traži u situaciji postojanja samo jednog svjedoka samo radi uvjeravanja i potvrde. Zato oni smatraju da ako kadija uvidi da je svjedok poznat po pravičnosti i istinoljubivosti, zakletva tužitelja će izostati.

﴿فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّ إِثْمًا فَآخِرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾

“A ako se dozna da su njih dvojica zgriješila, onda će njih zamijeniti druga dvojica od onih kojima je šteta nanesena, i neka se Allahom zakunu: “Naše zakletve su vjerodostojnije od njihovih...” (El-Maide, 107)

Dakle, ajet jasno nalaže da u slučaju primjećivanja nekih nedostataka u svjedočenju nemuslimana, porodica preminulog će se zakleti da je njihovo svjedočenje obmanjujuće i lažno i bit će im dodijeljeno ono zbog čega su se zakleli. To je stav Mudžahida i još nekih od *selefa*.

To se obrazlaže time što zakletva pripada parnici čiji su dokazi jači. U ovom slučaju optužba nasljednika je ojačana zbog uočavanja lažnog svjedočenja od nemuslimana. I zato se njima omogućava da se zakunu. Oni će se i zakleti zbog postojanja *levsa* (osnovane sumnje protiv nemuslimana) i na taj način će dobiti parnicu. Ista je stvar i sa zaklinjanjem skrbnika u *kasami* kod postojanja osnovane sumnje. Njima će nakon te zakletve pripasti pravo na krvarinu, a također i odmazdu, kod Malika, Ahmeda i drugih.

Ibn Mesud, radijallahu anhu, presudio je u slučaju nekog muslimana koga je zatekla smrt na putovanju. Oporučio je dvojici muslimana koji su bili s njim na putu da predaju njegov imetak njegovim nasljednicima kad se vrate, a za svjedoke te oporuke uzeo je nemuslimane. Kada su se dvojica muslimana vratili s puta, nešto imetka umrlog su predali njegovim nasljednicima a nešto su prikrili. Kada su se nemuslimani vratili s puta posvjedočili su da su muslimani zadržali nešto imetka umrlog za sebe. Ibn Mesud je pozvao dva muslimana i zatražio od njih da se zakunu da im je umrli dao više imetka nego što su predali. Potom je pozvao nemuslimane pa su posvjedočili i zakleli se na svoje svjedočenje. Nakon toga naredio je nasljednicima da se zakunu da je ono što tvrde je-

reji i kršćani istina, pa su se zakleli, pa je Ibn Mesud presudio protiv muslimana da vrate ostatak imetka. To je bilo u vrijeme Osmanske, radijallahu anhu, vladavine.

Ibn Mesud je na taj način protumačio spomenuti ajet. On kao da je uporedio zakletve nasljednika, svjedoka i nemuslimana. Pored postojanja svjedočenja nevjernika nasljednici su se još zakleli i dobili parnicu jer je njihova strana prevagnula sa svjedočenjem nevjernika pa je zbog toga prepustio njima zakletvu i presudio u njihovu korist.

Islamski pravnici nisu saglasni o pitanju da li se zaklinje optuženi o pitanju svih ljudskih prava, kao što to smatra Šafija i Ahmed, u jednom predanju, ili samo u onim pravima u kojima je dozvoljeno presuditi na osnovu zakletve? Taj stav prenosi se od Ahmeda u jednom predanju. Ili se od tužitelja traži zakletva samo u onim pravima u kojima je to uobičajeno, kako stoji u trećem predanju od Ahmeda, ili će se od njega tražiti zakletva samo u onim pravima gdje se ne traže dva svjedoka, kako se prenosi od Malika.

Što se tiče Allahovih prava, ima učenjaka koji smatraju da se apsolutno u njima ne traži zakletva, kao što je stav hanbelija i drugih. Ahmed se jasno izjasnio o tome u vezi s pitanjem zekata, a to je stav i Tavusa, Sevrija, Hasana ibn Saliha i drugih.

Ebu Hanifa, Šafija, Lejs i Malik smatraju da ako se čovjek optuži za neko od tih prava, tražit će se od njega zakletva.

Prenosi se da Šafija, rahimehullah, smatra da ako bi se čovjek oženio onom koja mu nije dozvoljena, a zatim izjavio da to nije znao, treba zakletvom dokazati svoju tvrdnju.

To isto Ishak, rahimehullah, tvrdi o razvodu kojeg čovjek dadne u stanju opijenosti, treba se zakleti da je, kada je to učinio, bio u besvjesnom stanju. A u slučaju da to učini iz zaborava, zaklet će se da je to uistinu tako i bilo.

Kasim bin Muhammed i Salim ibn Abdullah smatraju da čovjek koji kaže svojoj ženi: "Razvedena si!" treba se zakleti da on time nije namjeravao tri razvoda nego jedan i nakon toga će imati pravo da vrati svoju ženu.

BUĐENJE AMBICIJA

Što se tiče povjerenika kome se povjere neka od ljudskih prava u kojima se njegova tvrdnja prihvata, postavlja se pitanje da li se on i pored toga treba zakleti ili ne treba? O tom pitanju kod islamskih učenjaka postoje tri stava:

- prvi stav: ne treba se zakleti jer mu povjeritelj vjeruje, jer nema zakletve s vjerovanjem. To se uzima analogno vladaru kojeg je narod izabrao slobodno i povjerio mu da se brine o njihovim stvarima. To je stav Harisa el-Ukelija;

- drugi stav: treba se zakleti jer on poriče optužbu i obuhvata ga u vezi s općenitošću Poslanikovih riječi: "Zakletva je obavezna onome ko poriče optužbu." To je stav Šurejha, Ebu Hanife, Šafije, Malika, u jednom predanju, nekih hanbelijskih pravnika i drugih;

- treći stav: ne treba se zakleti osim ako nije optužen. To je stav Ahmeda i Malika u jednom predanju, kako je spomenuto u vezi s pitanjem davanja povjerenja povjereniku.

Treba napomenuti da ukoliko se ustanovi neki dokaz koji je oprečan tom povjerenstvu, ta institucija gubi svoje značenje.

* * *

Tu se može ubrojati i slučaj kad vlasnik izgubljene stvari dođe onome koji ju je pronašao pa je tačno opiše, ona će mu biti vraćena bez traženja ikakvog dokaza. To je stav većine učenjaka. Ipak neki od njih smatraju da će mu se ona predati ako nam uvjerenje nadvlada sumnju u njegovu iskrenost, a ako ne, onda nam nije dužnost da mu je predamo. To se prenosi od Šafija i Ebu Hanife, rahimehumullah.

A ima ih koji smatraju da mu se dotična stvar treba vratiti samo ako je u detalje opiše. To je stav Malika i Ahmeda.

* * *

Za to se može navesti kao primjer i ratni plijen. Tako npr. ako neko dođe i počne tvrditi da mu nešto pripada od ratnog plijena, tj. da je bilo njegovo i da su mu to nemuslimani oduzeli i to dokaže dokazom, to će mu se i dodijeliti na osnovu tog dokaza. Imam Ahmed je za to da onaj koji potražuje donese dokaz za tu

tvrdnju, pa je odgovorio: "On mora podnijeti dokaz da je to njegovo i ukoliko se to razjasni, *emir* (komandant) je dužan da mu to vrati."

Hallal prenosi svojim lancem predanje od Rukejna ibn Rebia, on od njegovog oca da je Ahmed rekao: "Mojem je bratu pobjegao konj kod nekog pojila. Nakon nekog vremena vidio ga je svezanog u Sa'dovoj ergeli i rekao mu: 'To je moj konj'. Sa'd ga upita: 'Imaš li dokaza za to?' 'Nemam', odgovori moj brat, 'ali, pozvat ću ga'. Tako i uradi te mu se konj odazva i Sa'd mu ga dade. Moguće je da je konj otišao neprijatelju pa su ga potom muslimani zaplijenili, a moguće je da je Sa'd vidio da je konj izgubljen pa ga je svezao sa izgubljenim životinjama pa je konj imao status izgubljene životinje.

Tu se može navesti kao primjer i uzurpirani imetak, kada se sazna da su u to vrijeme vladari bili nasilnici, pa se zatraži da se taj imetak vrati iz državnog budžeta ili imovine.

Ebu Zinad, rahimehullah, rekao je: "Omer ibn Abdulaziz je ljudima uzurpiranu imovinu vraćao bez kategoričkog dokaza. Zadovoljavao se samo time da mu čovjek objasni način na koji mu je učinjena nepravda pa bi mu vraćao njegovu imovinu. Nije oštećene zaduživao da dokažu svoje tvrdnje jer je znao da su vladari prije njega otimali ljudima imetak. Finansijska sredstva Iraka su presušila samo radi vraćanja narodu onog što im je bilo oteto. Zbog toga su čak iz Sirije prebacivana dodatna sredstva u Irak."

Pravnici hanbelijske škole smatraju da oteta imovina koja se nađe kod drumskih razbojnika i kradljivaca, treba biti vraćena bez ikakvog dokaza jer je dovoljno samo da njen potražitelj da njen opis. To mišljenje navodi Kadi u svom *El-Hilafu*, kao i to da je Ahmedovo mišljenje najprihvatljivije. A Allah najbolje zna.

HADIS BROJ 34

عن أبي سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من رأى منكم منكراً فليغيره بيده فإن لم يستطع فبلسانه فإن لم يستطع فبقلبه وذلك أضعف الإيـان.
رواه مسلم.

Od Ebu Seida el-Hudrija, radijallahu anhu, prenosi se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: 'Ko od vas vidi neko zlo, neka ga ukloni rukom, a ako to ne može, neka to onda učini svojim jezikom. Ako ni to ne može, onda (neka to osudi) svojim srcem, ali je to najslabiji oblik imana (vjerovanja).'"⁴⁷⁴

* * *

Hadis sličan ovom bilježi Muslim od Ibn Mesuda, radijallahu anhu. U njemu stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

ما من نبي بعثه الله في أمة قبلي إلا كان له من أمته حواريون وأصحاب يأخذون بسنته ويقتدون بأمره ثم إنها تخلف من بعدهم خلوف يقولون ما لا يفعلون ويفعلون ما لا يؤمرون فمن جاهدكم بیده فهو مؤمن ومن جاهدكم بلسانه فهو مؤمن ومن جاهدكم بقلبه فهو مؤمن وليس وراء ذلك من الإيـان حبة خردل.

"Kojeg god je Vjerovjesnika Allah prije mene poslao on je imao svoje drugove i pomagače iz redova svog naroda. Oni su se povodili za njim i slijedili njegova naređenja. Zatim bi ih nasljeđivala pokoljenja koja su govorila ono što nisu radila. Pa, ko se bude borio protiv njih svojom rukom on je vjernik. Ko se bude borio protiv njih svojim jezikom i on je vjernik. A ko se bude borio pro-

⁴⁷⁴ Muslim, 49.

tiv njih svojim srcem i on je vjernik. Iza toga više nema ni koliko zrno vjerovanja.”⁴⁷⁵

* * *

Hadisi govore o obavezi borbe protiv zla, u zavisnosti od mogućnosti koje čovjek posjeduje, i da je najniži stupanj vjerovanja osuda zla srcem i taj stupanj je nužan jer ako neko ni srcem ne osuđuje zlo, to je dokaz da je iman nestao iz njegova srca.

Ebu Džehifa prenosi da je Alija, radijallahu anhu, rekao: “Prva stvar u kojoj ćete vi nadjačati na putu džihada jeste džihad rukom. Zatim džihad jezikom. Zatim džihad srcem. Pa čije srce ne bude u stanju prepoznati dobro i osuditi zlo, takav je izokrenuo prave vrijednosti.”

Ibn Mesud, radijallahu anhu, čuo je nekog čovjeka kako govori: “Propali su oni što ne naređuju dobro i ne zabranjuju zlo!” Ibn Mesud mu reče: “Propali su oni koji srcem ne prepoznaju dobro ili zlo”, aludirajući na to da je prepoznavanje dobra i zla srcem vjerska obaveza (farz) svakom muslimanu i niko ne predstavlja izuzetak u vezi s tim pitanjem. Ko to ne bude činio propao je.

Sprečavanje zla jezikom ili rukom postaje obavezom u ovisnosti od čovjekovih mogućnosti. Ibn Mesud, radijallahu anhu, kaže: “Uskoro će doći vrijeme pa ko ga od vas doživi gledat će zlo a neće moći ništa osim da Allah zna da njegovo srce to prezire.”

عن العرس بن عميرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا عملت الخطيئة في الأرض كان من شهدها فكرها كمن غاب عنها ومن غاب عنها فريضها كان كمن شهدها.

Irs ibn Umejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Kada se počini grijeh negdje na zemlji, onaj ko bude tu prisutan i osudi ga jeste kao i onaj koji nije bio tu prisutan. A onaj ko ne bude tu prisutan, ali ga odobri jeste kao onaj

⁴⁷⁵ Muslim, 50.

koji je bio prisutan a nije ga osudio.”⁴⁷⁶

Dakle, ko prisustvuje činjenju nekog grijeha i to prezre svojim srcem on će se smatrati kao da je bio odsutan ako nije bio u stanju da to spriječi jezikom ili rukom. A ko nije tome prisustvovao, ali to odobrava i ne poriče ga, on je poput onoga koji je tome prisustvovao ali to nije osudio ili spriječio i pored mogućnosti da to učini, jer je zadovoljstvo grijesima najgori stepen harama pošto tu izostaje poricanje srcem, a to je *farz* svakom muslimanu i tu nema izuzetaka, bez obzira na situaciju.

* * *

Što se tiče sprečavanja zla rukom i jezikom, to treba biti u skladu s mogućnostima, kao što se to jasno potvrđuje u predanju koje prenosi Ebu Bekr es-Siddik, radijallahu anhu, u kojem Vjerovjesnik, alejhis-selam, kaže: “Svaki narod u kojem se čine grijesi i u mogućnosti je da ih spriječi, a to ne učini, uskoro će ih Allah obuhvatiti Svojom kaznom.”⁴⁷⁷ U predanju koje prenosi Š’ube stoji: “Svaki narod u kojem se čine grijesi a oni koji ih čine su većina...”

Ebu Seid el-Hudri, radijallahu anhu, kaže da je čuo Poslanika, alejhis-selam, kako kaže: “Zaista će Allah upitati čovjeka na Sudnjem danu: ‘Šta te je spriječilo da porekneš zlo kada si ga vidio?’ Pa ako Allah prihvati dokaz Svojeg roba, čovjek će reći: ‘Gospodaru, Tebi sam se nadao a od ljudi sam odustao!’”⁴⁷⁸

Imam Ahmed bilježi predanje: “...zaista nikome to neće ubrzati smrt niti mu udaljiti opskrbu ako kaže istinu ili opomenu Veličanstvenom.”⁴⁷⁹

خرج الإمام أحمد وابن ماجه من حديث أبي سعيد عن النبي صلى الله عليه

⁴⁷⁶ Ebu Davud, 4345.

⁴⁷⁷ Ibn Madža, 4005.

⁴⁷⁸ Ibn Madža, 4017.

⁴⁷⁹ Tirmizi, 2192.

وسلم قال لا يحقر أحدكم نفسه قالوا يا رسول الله كيف يحقر أحدنا نفسه قال
يري أمرا لله عليه فيه مقال ثم لا يقول فيه فيقول الله له ما منعك أن تقول في
كذا وكذا فيقول خشيت الناس فيقول الله إياي كنت أحق أن تخشى.

Imam Ahmed i Ibn Madža bilježe da je Božiji Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte omalovažavati sami sebe". Rekoše: "Božiji Poslanik, kako mi možemo sebe omalovažavati?" "Tako što ćete se naći u prilici kada treba pričiti o nekoj Allahovoj odredbi, a vi ćete prećutati. Allah će reći: 'Šta te je spriječilo da kažeš o Meni to i to?' Rob će odgovoriti: 'Plašio sam se ljudi', a Allah će mu kazati: 'Mene si se trebao više plašiti'."⁴⁸⁰

Ova dva hadisa ukazuju na to da je osudu ovih stvari sprečavalo samo opći strah, a ne neposredni strah koji bi spriječio tu osudu.

Seid ibn Džubejr rekao je Ibn Abbasu: "Da li trebam vladaru naređivati dobro i da ga sprečavam od zla?" On mu odgovori: "Ako se bojiš da će te ubiti, nemoj." Seid pripovijeda da je još dva puta to isto pitao, a Ibn Abbas mu je isto odgovarao. Na kraju mu je rekao: "Ako to moraš učiniti, onda to uradi samo zbog onog što je između tebe i njega."

Tavus pripovijeda da je neki čovjek došao Ibn Abbasu i upitao: "Zašto da ne odem kod onog vladara i da ga odvratim od zla i da mu naredim dobro!?" Ibn Abbas odgovori: "Nemoj da ti budeš povod njegove smutnje." Ovaj upita: "Ako mi naredi grijeh?" Ibn Abbas reče: "Da li je to ono što želiš? Eh, tada se pokaži muškarcem."

Ovo je dokaz da je džihad protiv nepravедnih vladara borba rukom, silom, međutim, imam Ahmed opovrgava vjerodostojnost Ebu Davudovog hadisa i kaže da je to u suprotnosti s hadisom u kojem Poslanik, alejhis-selam, naređuje strpljenje s nepravедnim vladarima.

⁴⁸⁰ Ibn Madža, 4008, Ahmed, 3/30, 47 i 73. Sened ovog hadisa je slab.

Međutim, na to se može replicirati time da promjena zla rukom kod vladara ne obavezuje oružanu borbu. Čak i Ahmed u jednom predanju od Ebu Saliha veli: "Promjena rukom ne znači borbu sabljom i oružjem."

Borba protiv nepravednih vladara znači rukom odstraniti vjerom pokuđena djela koja oni čine, kao npr. prolijevanje njihova vina, razbijanje njihovih sredstava koja odvrćaju od prisebnosti itd., da se rukom spriječi nepravda koju su oni naredili, ako se to u mogućnosti učiniti. Sve je to dozvoljeno i ne smatra se zabranjenim oblikom borbe niti zabranjenom pobunom. Najviše čega se treba bojati u ovom slučaju jeste to da onaj koji to primijeni ne bude ubijen. A što se tiče oružanog ustanka protiv njih, tu postoji bojazan od bespotrebnog prolijevanja nevine muslimanske krvi.

Dakle, ako postoji bojazan da će nečije negiranje zla vladarima proizvesti loše posljedice za njegovu porodicu i komšije, onda se u tom slučaju ne treba to raditi jer loše posljedice tog djela, tj. štetu osjećaju i drugi. To je stav Fudajla ibn Ijjada i drugih. Isto tako, ko se bude bojao za sebe njihove sablje, biča, hapšenja, deportacije ili uzurpacije imetka, s njega spada dužnost naređivanja dobra ili sprečavanja zla prema njima. To je stav Malika, Ahmeda i Ishaka. Imam Ahmed dodaje: "Ne staje se ispred sultana jer je njegova sablja isukana."

Ibn Šibrima, rahimehullah, rekao je: "Naređivanje dobra i zabranjivanje zla jeste poput džihada. Jednom je dužnost (vadžib) da se strpi nad dvojicom neprijatelja i haram mu je pobjeći ispred njih. Međutim, ako ih je više, nije mu zabranjeno da ih izbjegne."

Bojazan od psovke i slušanja ružna govora ne spada u dužnost sprečavanja zla. O tome se Ahmed jasno izjasnio. A ukoliko je čovjek u stanju izdržati fizičku torturu, onda je to bolje. I tu je Ahmed imao jasan stav.

Ahmed je upitan: "Zar nije preneseno da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: 'Vjerniku nije dozvoljeno da se ponižava...'"⁴⁸¹ tj. da

⁴⁸¹ Ibn Madža, 4016.

sebe izlaže patnjama koje ne može podnijeti!? Rekao je: "Ovo se ne odnosi na tu situaciju."

Govor Ahmeda potvrđuje hadis Seida, radijallahu anhu, u kojem Vjerovjesnik, alejhis-selam, kaže: "Najbolji je džihad reći istinu u lice nepravednom vladaru."⁴⁸²

Što se tiče hadisa: "Vjerniku nije dozvoljeno da se ponižava..." jasno se vidi da je riječ o čovjeku koji je svjestan da ne može podnijeti iskušenja niti se strpjeti nad njima. Takvom nije dozvoljeno suprotstaviti se vladarima i to je zaista tako. Prema tome, spomenuti hadis odnosi se na čovjeka koji zna da to može podnijeti i izdržati. To mišljenje zastupaju neki od imama kao što su Ahmed, Sufjan, Fudajl bin Ijad i drugi. Prenosi se od Ahmeda nešto o ovom pitanju iz čega se razumije da je u spomenutom slučaju dovoljno zlo osuditi srcem.

Ebu Davud bilježi da je Ahmed rekao: "Nadamo se da ako neko to osudi srcem, spasit će se, a ako to porekne rukom, to će biti bolje." Ova izjava odnosi se na stanje postojanja straha kod čovjeka od suprotstavljanja vladarima.

Kadi Ebu Ja'la prenosi dva predanja od Ahmeda, a u jednom od njih govori se da je čovjek obavezan sprečavati zlo, pa makar i znao da onaj ko ga čini neće prihvatiti njegov savjet, i opredijelio se za predanje gdje se to obavezuje. To je ujedno mišljenje većine učenjaka. Neki od selefa upitani o ovome rekli su: "Učini to da ti bude opravdanja kod Allaha". To je isto poput onih koji su osuđivali one koji su se ogriješili o subotu, te su rekli onima koji su im prigovarali:

﴿لَمْ تَعْظُوا قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾

"...zašto opominjete narod koji će Allah uništiti ili ga teškom kaznom kazniti?" oni odgovoriše: "Da bismo se pred Gospodarem vašim opravdali i da bi se oni grije-

⁴⁸² Ibn Madža, 4012.

ba klonili." (El-A'raf, 164)

* * *

Ima i predanja na osnovu kojih se dokazuje da je naređivanje dobra i zabranjivanje zla neobavezno ukoliko se ustanovi da neće biti korisno.

ففي سنن أبي داود وابن ماجه والترمذى عن أبي ثعلبة الخشني أنه قيل له كيف تقول في هذه الآية عليكم أنفسكم لا يضركم من ضل إذا اهتديتم المائدة قال سألت عنها خيرا أما والله لقد سألت عنها رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال بل ائتمروا بالمعروف وانها عن المنكر حتى إذا رأيت شحا مطاعا وهوي متبعا ودنيا مؤثرة وإعجاب كل ذي رأي برأيه فعليك بنفسك ودع عنك أمر العوام.

Bilježi se u *Sunenu* Ebu Davuda, Ibn Madže i Tirmizija od Ebu Salebija da je bio upitan: "Šta kažeš za ovaj ajet: 'O vjernici, brinite se o sebi; ako ste na Pravom putu, neće vam nauditi onaj koji je zalutao.'" (El-Maide, 105.) Rekao je: "Pitao sam o njemu stručnjaka, tj. Ibn Abbasa pa mi je rekao: 'Tako mi Allaha, pitao sam o njemu Poslanika, alejhis-selam, pa je rekao: 'Naređujte dobro i sprečavajte zlo sve dok ne vidite da se škrtost obožava, strasti slijede, dunjaluku daje prednost i da je svako svojim mišljenjem zadivljen. Tada se brini samo o sebi i okani se svjetine.'⁴⁸³

وفي سنن أبي داود عن عبد الله بن عمر قال بينما نحن جلوس حول رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم إذ ذكر الفتنة فقال إذا رأيتم الناس مرجت عهدهم وخفت أماناتهم وكانوا هكذا وشبك أصابعه فقمت إليه فقلت له كيف أفعل عند ذلك جعلني الله فداك فقال الزم بيتك واملك عليك لسانك وخذ بما تعرف ودع ما تنكر وعليك بأمر خاصة نفسك ودع عنك أمر العامة.

⁴⁸³ Hadis je hasen kako sam to ustanovio u svom djelu *El-Kabidune'alel džemri*.

Abdullah ibn Amr kaže: "Sjedjeli smo kod Poslanika, alejhis-selam, kada je govorio o smutnji, pa nam je rekao: 'Kada vidite ljude kako zanemaruju svoje ugovore i kada im pomanjka povjerenja i kada budu ovako (pa je isprepleo svoje prste).' Ja mu rekoh: 'Kako da se ponašam tada, dabogda me Allah učinio tebi najprečim?' On odgovori: 'Drži se svoje kuće, pazi na svoj jezik, radi ono što znaš da je dobro a kloni se onoga što znaš da je loše i brini se samo o sebi i okani se običnog svijeta.'"⁴⁸⁴

Prenosi se da su neki od ashaba o ajetu: "*O vjernici, brinite se o sebi; ako ste na Pravom putu, neće vam nauditi onaj koji je zalutao...*" (El-Maide, 105) rekli: "Još njegovo značenje nije došlo, ono će doći neposredno pred Sudnji dan."

Ibn Mesud, radijallahu anhu, rekao je: "Kada se vaša srca i mišljenja razidu, i kada se podijelite u grupe mnoge, i kada se međusobno sukobite, neka se čovjek sam sebi obrati. To je tumačenje ovog ajeta." Ibn Omer, radijallahu anhu, kaže: "Ovaj se ajet odnosi na one poslije nas. Kada budu govorili, njihov se govor neće prihvatati."

Džubejr ibn Nufejr prenosi da su neki od ashaba govorili: "Kada vidiš kako ljudi škrtare, slijepo strast slijede, i kada svako bude impresioniran svojim razmišljanjem, onda povedi brigu o sebi. Neće ti naškoditi onaj koji je zalutao ako si ti na Pravom putu."

Mekhul, rahimehullah, kaže: "Njegovo značenje još nije došlo. Kada se savjetodavac prestravi a savjetovani odbije bilo kakav savjet, povedi brigu o sebi. Neće ti naškoditi onaj koji je zalutao ako si ti na Pravom putu." Sve spomenuto odnosi se na one koji nisu u mogućnosti naređivati dobro ili se boje posljedica koje mogu proisteći iz toga. Takvom čovjeku to nije obaveza. Izjava Ibn Omera jasno govori da ukoliko opominjač shvati da se njegovo opominjanje neće prihvatiti, dužnost naređivanja dobra i preporučivanja zla spada s njega. A o tome je preneseno predanje i od Ahmeda. Imam Evzai, rahimehullah, rekao je: "Upozoravaj onog

⁴⁸⁴ Ebu Davud, 4343.

za koga smatraš da će to prihvatiti od tebe.”

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam, o čovjeku koji poriče zlo samo svojim srcem: “...to je naslabiji oblik njegovog vjerovanja” ukazuju na to da je naređivanje dobra i zabranjivanje zla odlika islamskog vjerovanja. Dakle, ko je god u mogućnosti praktikovati neku od odlika imana bolji je od onoga koji je zbog nemoći ne praktikuje. To potvrđuje i hadis koji govori o ženama: “...nedostatak (njegovog prakticiranja) vjere je što ona danima i noćima ne klanja...”⁴⁸⁵ Ovdje je riječ o periodu menstruacije kada je ženi zabranjeno obavljanje namaza. To je njen nedostatak u vjeri. Dakle, ko je u stanju praktikovati vadžib pa ga izvrši bolji je od onog koji to nije u mogućnosti učiniti i ne učini ga, pa čak ako imadne i opravdan razlog za to, a Allah najbolje zna.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “Ko od vas vidi zlo...” jasno govore da je sprečavanje zla povezano samo s njegovom vizuelnom percepcijom. Ukoliko je zlo prikriveno i čovjek ga ne vidi, ali sazna za njega, ovdje se od Ahmeda prenosi više predanja u kojima se kaže da mu se on neće suprotstavljati niti će istraživati ono što mu je sumnjivo. U drugom predanju se prenosi da on treba otkriti skriveno ako se uvjeri da je to zlo. Npr. ako čuje zabranjenu pjesmu ili muziku i sazna za mjesto gdje se to održava, dužnost mu je da to spriječi jer se on uvjerio u zlo i saznao njegovo mjesto. Prema tome, on se u takvoj situaciji smatra kao onaj koji vidi zlo. O tome se Ahmed jasno izjasnio: “A ako ne sazna mjesto zla, nije dužan da ga spriječi.”

Što se tiče preskakanja zidova, da li je to obavezno za one koji saznaju da su se iza njih okupili ljudi da rade zlo ili nije? Neki od imama su to osudili kao npr. Sufjan es-Sevri i drugi smatrajući da je to vrsta zabranjenog uhođenja.

⁴⁸⁵ Muslim, 79.

Neko je rekao Ibn Mesudu: "Onom čovjeku kaplje vino s brade!" On im je odgovorio: "Allah nam je zabranio uhođenje (ljudi)."

Kadi Ebu Ja'la u svom djelu *El-Ahkamus-sultanije* rekao je: "Ako o zlu koje se uglavnom radi tajno obavijesti povjerljiv, a u njemu se krši neka svetinja koja se ne može nadoknaditi nakon što se desi kao npr. blud i ubistvo, u tom slučaju je dozvoljeno uhođenje, njegovo otkrivanje i raspitivanje o njemu iz opreznosti da se ne pogazi svetinja koja se ne može nadomjestiti nakon što se desi. A ako zlo bude na manjem stepenu od spomenutog, onda nije dozvoljeno uhođenje niti njegovo razotkrivanje."

Zlo koje treba osuđivati jeste zlo na osnovu kojeg postoji konsenzus. Što se tiče zla o kojem nemamo konsenzus, neki od hanbelijskih pravnika smatraju da se ono ne treba osuđivati ako ga čovjek učini kao mudžtehid ili imitator (mukallid) koji slijedi nekog mudžtehida na dozvoljen način.

Kadi Ebu Ja'la u spomenutom djelu smatra ako je razilaženje o nekom pitanju zanemarujuće, to je onda izuzetak, takvo zlo treba osuđivati. Ovo je slučaj ako nešto vodi ka zlu, oko kojeg imamo suglasnost učenjaka, da je zlo poput novčane kamate, oko čega postoji neznatno razilaženje kod islamskih učenjaka. Ta vrsta kamate vodi kreditnoj kamati koja je zabranjena konsenzusom. Isti je slučaj i s privremenim brakom koji vodi ka bludu. Ishak ibn Šakila, rahimehullah, tvrdi da je privremeni brak (*nikahul-mut'a*), očevidan čin bluda.

Ibn Betta, rahimehullah, rekao je: "Brak se neće poništiti ako ga je kadija legalizovao na osnovu nekih svojih osnovanih tumačenja, osim u slijedećim situacijama: ako je legalizovao čovjeku privremeni brak (*mut'a*) i ako je dozvolio čovjeku nakon što je dao ženi neopozivi brak jednom riječju i prije nego što se udala za drugog čovjeka da mu se vrati. Svi takvi sklopljeni brakovi će se poništiti, a oni koji su ih prihvatili bit će kažnjeni."

Od Ahmeda se prenosi da treba osuditi onoga ko igra šah. Kadi to tumači da se ovo odnosi na onoga ko ga igra bez idžtihada, tj. ako je mudžtehid mora imati za to svoje objašnjenje ili ako

ne slijedi u tome ničije mišljenje na način kako je to dozvoljeno.

Međutim, sve je to diskutabilno jer se prenosi od njega da se jasno odredio o pitanju kažnjavanja onoga ko pije liker, a u vezi s čime nemamo jedinstven stav kod islamskih učenjaka, da li je zabranjen ili nije. Izvršenje fiksne šerijatske kazne jeste najveći stepen borbe protiv zla. Međutim, i pored toga onaj ko pije liker ne smatra se, po Ahmedu, fasikom, onim kome se ne prima šehadet na sudu. Sve to ukazuje da on osuđuje svako zlo o kojem postoji razilaženje kod islamskih učenjaka, pa makar ono bilo i neznatno jer sunnet ukazuje da je liker zabranjen i da onaj ko ga pije ne postaje fasik. Allah najbolje zna.

Isto tako, prenosi se da imam Ahmed smatra obaveznim odvratiti čovjeka od nepotpunog obavljanja namaza kada *ruku* i *sedždu* ne izvrši kako je to propisano, i pored toga što ne postoji jedinstven stav o obaveznosti toga kod islamskih učenjaka.

* * *

Znaj da se odvrćanje od zla i naređivanje dobra ponekad čini zbog nade u Allahovu nagradu, a ponekad zbog straha od Njegovе kazne. Ponekad iz srdžbe zbog prelaženja Allahovih granica, a ponekad iz milosti prema ljudima i želje da se izbave iz onog zbog čega su sebe izložili Allahovoj srdžbi na ovom i budućem svijetu. Ponekad se to radi zbog veličanja Allaha i ljubavi prema Njemu. On je zaslužan naše pokornosti. On ne zaboravlja. On je zahvalan i ne poriče. On prašta prelaženje Njegovih granica žrtvovanjem života i imetka. Neki *selefi* su govorili: "Volim da svi ljudi budu pokorni Allahu, pa makar mi moje meso škarama raščupali."

Abdul Melik bin Omer bin Abdulaziz je rekao svom ocu: "Volio bih kada bismo ja i ti bili skuhani u loncima na Allahovu putu."

Ko shvati ovo stanje sve poteškoće i nevolje s kojima se susreće na Allahovu putu postat će mu zanemarujuće. Možda će neko i moliti Allaha za onog koji ga muči i maltretira, kao što je učinio Vjerovjesnik, alejhis-selam, kada ga je njegov narod sramno isprebijao. On je svojom rukom brisao krv s lica govoreći: "Gospodaru

moj, oprosti mom narodu. Oni zaista ne znaju!”⁴⁸⁶

Dakle, jasno se vidi potreba blagosti prilikom osuđivanja zla. Sufjan es-Sevri rekao je: “Ne treba niko naređivati dobro niti zabranjivati zlo osim onaj kod koga se nađu tri vrline: blag kod naređivanja, blag kod zabranjivanja, pravedan kod naređivanja, pravedan kod zabranjivanja, znan o onome što naređuje i znan o onome što zabranjuje.”

Ahmed ibn Hanbel rekao je: “Ljudi trebaju diplomatiju i blagost pri naređivanju dobra, a odbijaju bilo kakvu surovost.”

Rekao je također: “Priatelji Ibn Mesuda, kada bi prolazili pored naroda koji bi radio nešto što su osuđivali, govorili bi: ‘Polahko, Allah vam se smilovao, polahko Allah vam se smilovao.’”

Također je rekao: “Dobro treba naređivati blago i učtivo. Pa, ako mu reknu oni koje poziva ono što mu se ne sviđa neka se ne ljuti kako se ne bi razumjelo da to čini radi sebe.”

A Allah najbolje zna.

⁴⁸⁶ Buhari, 6/514, Muslim, 1792.

HADIS BROJ 35

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تحاسدوا ولا تناجشوا ولا تباغضوا ولا تدابروا ولا يبيع بعضكم على بيع بعض وكونوا عباد الله إخوانا المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يخذله ولا يكذبه ولا يحقره التقوى هاهنا ويشير إلى صدره ثلاث مرات بحسب امرئ من الشر أن يحقر أخاه المسلم كل المسلم على المسلم حرام دمه وماله وعرضه.
رواه مسلم.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ne zavidite jedni drugima, nemojte lažno povećavati jedni drugima cijene, ne mrzite se, ne okrećite jedni drugima leđa, nemojte se jedni drugima nametati u kupoprodaji i budite, Allahovi robovi, braća. Musliman je brat muslimanu, ne čini mu nasilje, ne ostavlja ga na cjedilu, ne laže ga, ne omalovažava ga. Bogobožnost je ovdje" – pa je pokazao na svoja prsa tri puta. "Dosta je zla čovjeku da ponizi svoga brata muslimana. Musliman je muslimanu zabranjen; njegova krv, njegova čast i njegov imetak."⁴⁸⁷

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Ne zavidite jedni drugima..." znače da ne zavidi musliman muslimanu. Zavist je urođena osobina u prirodi čovjeka. Zavist je da čovjek prezire da ga iko od ljudi pretekne u bilo kojoj blagodati ili vrlini. U vezi s tim ljudi se mogu podijeliti u više kategorija. Ima ih koji se trude da nasiljem, svejedno riječima ili djelom, udalje i uklone blagodati koje se nalaze kod onog kome zavide. Ima i takvih koji nastoje da te blagodati prenesu na sebe. A ima i takvih koji se trude i nastoje da te blagodati samo eliminišu od onog kome zavide ne želeći da ih prenesu

⁴⁸⁷ Muslim, 2564.

na sebe. Takvi su najgori i najpokvareniji. Ta zavidnost je pokude-
na i zabranjena. To je bio grijeh *Iblisa*, koji je zavidio Ademu, alej-
his-selam, nakon što je vidio da je pretekao meleke jer ga je Allah
stvorio Svojom rukom, naredio melekima da mu učine sedždu,
podučio ga imenima svih stvari i dao mu da boravi u Njegovoj bli-
zini. Zato nije prestajao u nastojanju da ga izvede iz Dženneta sve
dok mu se ta želja nije i ostvarila.

Allah je u Kur'anu na više mjesta opisao židove tim svoj-
stvom, kao npr.:

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ
أَنفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾

*“Mnogi sljedbenici Knjige jedva bi dočekali da vas, po-
što ste postali vjernici, vrate u nevjernike, iz lične zlobe
svoje, iako im je Istina poznata...” (El-Bekare, 109.)*

﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾

*“...ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja
Svoga darovao zavidjeli...” (En-Nisa, 54.)*

وخرج الإمام أحمد والترمذى من حديث الزبير بن العوام عن النبي صلى الله
عليه وسلم دب إليكم داء الأمم قبلكم الحسد والبغضاء والبغضاء هي
الحالقة حالقة الدين لا حالقة الشعر والذي نفس محمد بيده لا تؤمنوا حتى
تحابوا أولا أنبئكم بشيء إذا فعلتموه تحاببتم أفشوا السلام بينكم.

Bilježi imam Ahmed i Tirmizi od Zubejra ibnul-Avvama, ra-
dijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Zadesila
vas je bolest prijašnjih naroda: zavist i mržnja. Mržnja je britva, ali
britva koja brije vjeru a ne kosu. Tako mi Onoga u Čijoj je ruci
duša Muhammedova, nećete biti vjernici dok se međusobno ne
budete voljeli. Želite li da vas obavijestim o nečemu, ako to učini-
te, zavoljet ćete jedni druge? Širite selam među sobom.”⁴⁸⁸

Ima ljudi koji i pored svoje zavisti ne postupaju po njoj i

⁴⁸⁸ Tirmizi, 2510, Ahmed, 1/167.

onome kome zavide ne žele naštetiti ni riječima ni djelom. I njih je dvije vrste i to:

oni koji se nikako ne mogu osloboditi osjećaja zavisti te ih taj osjećaj shrva. Ali i pored toga, on nije grješan;

oni koji zavide svojom voljom i koji se kolebaju u želji nestanka blagodati, ali potajno priželjkuju da nestane blagodati kod njegova brata.

Ovo je slično onome koji naumi počiniti grijeh. Učenjaci se razilaze o pitanju da li će takva osoba biti grješna ili neće? To ćemo obraditi na drugom mjestu, ako Bog da. Međutim, teško da se ovakav sačuva nanošenja štete riječima onome kome zavidi pa će biti zbog toga grješan. Zato se takav čovjek treba potruditi da sam sebi pribavi takve blagodati. Ako je riječ samo o ovosvjetskim blagodatima, tu nema nikakvog dobra. *"...ah, da je i nama ono što je dato Karunu!"* govorili su oni koji su čeznuli za životom na ovom svijetu... (El-Kasas, 79.) Ako se radi o blagodatima vjere, to je onda dobro jer je i Poslanik, alejhis-selam, želio šehadet na Allahovu putu. Buhari i Muslim bilježe hadis: "Zavist je dozvoljena samo u dva slučaja: čovjeku kojem je Allah dao imetak, pa ga danju i noću troši (na putu Istine) i čovjeku kojeg je Allah podučio Kur'anu, pa ga se danju i noću pridržava i proučava." To je *gibta*⁴⁸⁹ koju je Poslanik, alejhis-selam, u ovom hadisu samo alegorično okarakterisao kao zavist.

Također, ima ljudi koji kada osjete u sebi zavist, žure da je se otarase. Oni žure da lijepo postupe prema onome kome zavide moleći Allaha za njega šireći njegove pozitivne vrline među ljudima. Oni tako postupaju sve dok im se zavist ne izmijeni u ljubav prema njemu, i dok ne postane bolji od njega i savršenijih vrlina. To je najveći stepen imana i onaj ko ga posjeduje pravi je vjernik koji želi svom bratu ono što želi i sebi.

* * *

⁴⁸⁹ *Gibta*, priželjkivanje istog blagostanja.

U vezi s riječima Poslanika, alejhis-selam: "...i lažne jedni drugima ne povećavajte cijene ..." ⁴⁹⁰ mnogi učenjaci su riječ *nedžeš* protumačili na način da znači trgovinu u kojoj cijenu robi poveća onaj koji je ne želi kupiti i to: ili radi onog koji prodaje povećavajući mu cijenu robi ili da bi naštetio kupcu povećavajući mu cijenu.

Buhari i Muslim bilježe od Ibn Omera, radijallahu anhumu, da je Poslanik, alejhis-selam, zabranio *nedžeš*. Ibn Ebi Eufa, rahimehullah, rekao je: "Onaj koji lažno povećava cijene je lihvar i varalica." Tu izreku bilježi Buharija. ⁴⁹¹

Ibn Abdulberr, rahimehullah, veli: "Konsenzusom je određeno da je onaj ko lažno povećava cijenu u kupoprodaji grješan kod uzvišenog Allaha ako zna da je to zabranjeno, a oko legalnosti te kupoprodaje učenjaci nemaju jedinstven stav."

Neki smatraju da je takva prodaja ništavna. To je Ahmedov stav u jednom njegovom predanju i zastupaju ga neki njegovi sljedbenici.

Ima ih koji smatraju ako huškač bude sami prodavač, onaj s kim se dogovori da lažno povećava cijenu, u tom slučaju će prodaja biti ništavna. A ako ne bude, onda je prodaja punovažna jer je u igri bilo strano lice.

Prenosi se od Šafije da on opravdava legalnost takve kupoprodaje zbog toga što prodavac nije bio u njoj onaj koji lažno povećava cijenu. Većina pravnika smatra da je spomenuta vrsta prodaje u svakom slučaju punovažna. To je stav Ebu Hanife, Malika, Šafije i Ahmeda, u jednom predanju.

Međutim, Malik i Ahmed daju kupcu pravo izbora na poništenje ugovora ako nije znao za lažno povećavanje cijene i ako je obmanjen što nije uobičajeno. Malik i neki pravници hanbelijske škole odredili su tu obmanu na trećinu cijene kupljene robe, pa

⁴⁹⁰ *Nedžeš*, lažno nadmetanje u trgovini zbog podizanja cijene ili prividna ponuda više cijene da bi se namamio neko drugi da je nakon lažne licitacije kupi. Prim. prev.

⁴⁹¹ Buhari, 4/355, Feth, Muslim, 1516.

ako kupac odluči da poništi ugovor, pa to je njegovo pravo. Ako pak odluči da to ne učini, onda će se od cijene kupljene robe odbiti onoliki iznos za koliko je bio obmanut. To mišljenje navode neki hanbelijski pravnici.

Moguće je također da se zabranjeni *tenadžuš* protumači i malo opsežnije od dosad spomenutog. Primjera radi, termin *nedžeš* u arapskom jeziku označava animiranje nečega putem spletki, trikova i prevara. Pa tako je prodavac nazvan *nadžišom* jer se služi prevarom kupaca. Također je i lovac nazvan *nadžišom* jer svojim lukavstvom i zamkama lovi svoj plijen. Onda bi značenje ovog hadisa bilo: nemojte jedni druge varati ili, nemojte jedni drugima spletkariti. Spletkom i prevarom aludira se na nanošenje štete muslimanu na taj način ili pribavljanje koristi muslimanu na spomenuti način. To će neminovno povući za sobom štetu tom čovjeku, aktivno ili pasivno. Uzvišeni je rekao: "...a spletkе će pogoditi upravo one koji se njima služe..." (Fatir, 43.)

U zabranjeni *tenadžuš* potpadaju i sve vrste prikrivanja mahana i nedostataka robe, reklamiranje dobre robe a prodavanje loše ili truhle, prevare kupca koji se ne zna cjenkati itd.

Uzvišeni Allah u Svojoj knjizi nevjernike i munafike opisuje svojstvima spletkarenja prema vjerovjesnicima i njihovim sljedbenicima.

Ebul-Atahija u svojim stihovima kaže:

*Nema ovoga svijeta bez vjere, a nema vjere bez morala,
spletkа i prevara će u Vatru,
a one su i odlike dvoličnjaka.*

Dozvoljeno je spletkariti protiv onih kojima je dozvoljeno nanijeti štetu, a to su nevjernici koji su u ratu protiv muslimana. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Rat je obmana."⁴⁹²

* * *

⁴⁹² Muslim, 1739.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...i međusobno se ne mrzite..." zabranjuju muslimanima da se međusobno mrže ako to nije u ime Allaha već u ime ličnih prohtjeva. Allah, dželle šanuhu, je muslimane učinio braćom, a braća se trebaju voljeti i nikako se ne smiju međusobno mrziti.

Uzvišeni je Allah vjernicima zabranio ono što može izazvati mržnju i neprijateljstvo među njima.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

"Šejtan želi da pomoću vina i kocke unese među vas neprijateljstvo i mržnju i da vas od sjećanja na Allaha i od obavljanja namaza odvрати. Pa hoćete li se okani-ti?" (El-Maide, 91.)

On je Svoju blagodat sjedinjavanja vjerničkih srca istakao i rekao:

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾

"...i sjetite se Allahove milosti prema vama kada ste bi-li jedni drugima neprijatelji, pa je On složio vaša srca i vi ste postali, milošću Njegovom, braća..." (Ali Imran, 103.)

﴿هُوَ الَّذِي آتَاكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ * وَالَّذِي أَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ﴾

"...On te podržava Svojom pomoći i vjernicima. On je sjedinio srca njihova. Da si potrošio sve ono što na Zemlji postoji, ti ne bi sjedinio srca njihova..." (El-Enfal, 62.-63.)

Zato je prenošenje (nemime) u islamu zabranjeno jer povlači mržnju i neprijateljstvo. Međutim, kada je u pitanju izmirivanje ljudi, dozvoljeno je dobronamjerno slagati. Allah podstiče na iz-mirivanje među ljudima:

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

"Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A ko to čini da Allahovo zadovoljstvo stekne, Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati." (En-Nisa, 114.)

﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا﴾

"Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih..." (El-Hudžurat, 9.)

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلَحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ﴾

"Zato se bojte Allaha i izgladite međusobne razmirice..." (El-Enfal, 1.)

وخرج الإمام أحمد وأبو داود والترمذي من حديث أبي الدرداء عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ألا أخبركم بأفضل من درجة الصلاة والصيام والصدقة قالوا بلى يا رسول الله قال إصلاح ذات البين فإن فساد ذات البين هي الحالقة.

Bilježe imam Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi od Ebu Derdaa, radijallahu anhu, da se prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Hoćete li da vas obavijestim šta je najbolje nakon namaza, posta i sadake?" Ashabi rekoše: "Nego šta, Allahov Poslaniče!" On im reče: "Izmirivanje ljudi, a narušavanje međuljudskih odnosa je bitva!"⁴⁹³

Mržnja u ime Allaha je najčvršća karika imana i nju zabrana ne obuhvata. Ako bi neko vidio kod svog brata neko zlo pa ga zbog njega zamrzio, a čovjek imadne opravdan razlog zbog tog zla, onaj koji mrzi će u tom slučaju biti nagrađen iako mu je brat imao opravdan razlog za spomenuti delikt.

U kontekstu toga Omer, radijallahu anhu, kaže: "Mi smo vas poznavali dok je Poslanik, alejhis-selam, bio među nama, jer je

⁴⁹³ Ebu Davud, 4919.

Objava silazila, a Allah nas je obavještavao o vašem stanju. Medutim, sada je Poslanik, alejhis-selam, preselio i Objava je prekinuta. Zato vas sada poznajemo preko onoga kako nam se predstavite. Pa ko nam se od vas predstavi lijepo, imat ćemo lijepo mišljenje o njemu i zavoljet ćemo ga zbog toga. A ko nam se od vas predstavi loše, imat ćemo o njemu loše mišljenje i zamržit ćemo ga zbog toga. Vaše tajne su između vas i vašeg Gospodara.”⁴⁹⁴

Rebia ibn Hajsem rekao je: “Ako vidiš čovjeka da javno dobro čini, a prikriva zlo, ti ga zbog toga zavoli; neka te Allah nagradi zbog ljubavi prema dobru. A ako vidiš da neko javno čini zlo, a prikriva dobro, ti ga zbog toga zamrzi; neka te Allah nagradi zbog mržnje prema zlu.”

Kada se razilaženje među ljudima oko vjerskih pitanja povećalo, povećali su se među njima i razlozi međusobne mržnje i proklinjanja.

Svako od njih smatrao je da radi Allaha mrzi onog drugog. Nekada je to bilo opravdano. Nekada je njihov postupak neopravdan jer slijede svoje strasti ograničavajući se samo na istraživanje onog čega mrze. Puno puta mržnja se javlja kao rezultat neslijedenja onoga koga neko drugi slijedi, smatrajući da je onaj koga slijedi uvijek u pravu, pa čak i u stvarima u kojima ga drugi ne slijede. To uvjerenje može biti tačno a i pogrešno. Moguće je da motiv koji ga je nagnao na ljubav prema slijedenom budu strasti, ili bliskost ili običaj. Sve te stvari narušavaju pravilo mržnje u ime Allaha. Dužnost je vjernika biti iskren prema sebi i da u tome bude krajnje oprezan. Ako mu neke stvari nisu jasne, ne treba se boriti s njima kako ne bi upao u ono što je Allah zabranio u vezi s pitanjem zabranjene mržnje.

Ovdje postoji skriveni detalj i njemu treba obratiti posebnu pažnju, a to je da mnogi imami ponekad mogu izreći mišljenje koje je nepreferirano i za koje će on biti nagrađen i neće biti grješan jer je došao do njega putem idžtihada.

⁴⁹⁴ Bilježi ga Ahmed, 1/46., Ebu Ja'la, 196., a lanac mu je dobar..

Međutim, oni koji slijede njegovo mišljenje ne mogu dostići njegovu deredžu jer sljedbenik slijedi njegovo mišljenje samo zbog toga što ga je izrekao onaj koga slijedi. Da je to isto mišljenje neki drugi imam rekao, ne bi ga prihvatio, niti bi ga zagovarao, niti bi prijateljevao s onim ko bi to mišljenje slijedio, niti bi prekinuo s onim ko ga ne bi prihvatio. Za takvog čovjeka se i pored toga smatra da pomaže istinu kao i za učenjaka koga čovjek slijedi, a u biti to nije tako. Njegovom učenjaku je samo dominacija istine bila na umu, i pored toga što je u svojoj odluci pogriješio. Međutim, što se tiče sljedbenika, njegovo pomaganje istine nestalo je onog trenutka kada je povjerovao da je istina u želji uzdizanja onoga koga slijedi, dominaciji njegova mišljenja i poricanju njegove greške. Ova skrivena stvar osporava namjeru pomaganja istine. Shvati to jer je veoma važno, a Allah upućuje na Pravi put samo onoga koga On hoće.

* * *

Za riječi Poslanika, alejhis-selam: "...ne okrećite jedni drugima leđa..." Ebu Ubejd, rahimehullah, kaže: "*Tedabur* označava rastavljanje i međusobno prekidanje veza na taj način da neko okrene pozadinu svom prijatelju i okrene od njega svoje lice. To je prekidanje veza, *tedabur*."

Enes, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ne zavidite jedni drugima, ne mrzite se, i ne raskidajte međusobne veze. Budite, Allahovi robovi, braća kao što vam je Uzvišeni Allah to naredio."⁴⁹⁵

وفي الصحيحين عن أبي أيوب عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا يحل
لمسلم أن يهجر أخاه فوق ثلاث يلتقيان فيصد هذا ويصد هذا وخيرهما الذي
يبدأ بالسلام.

Ebu Ejub, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Nije dozvoljeno da musliman prekine komunikaci-

⁴⁹⁵ Muslim, 2563.

ju sa svojim bratom duže od tri dana te da se sretnu i da jedan od drugog okreću glave. Bolji je onaj koji prvi selamom uspostavi komunikaciju.”⁴⁹⁶

Sve se to odnosi na raskidanje komunikacije zbog dunjalučkih stvari. Što se pak tiče raskidanja veza zbog vjere, Ahmed smatra da je dozvoljeno preći period od tri dana. Njihov dokaz je događaj trojice ashaba koji su izostali sa Bitke na Tebuku, kada je Poslanik, alejhis-selam, zabranio komunikaciju s njima strahujući da su oni dvolični. On je odobrio i prekidanje odnosa s onima koji unose velike novotarije u vjeru i s onima koji pozivaju ka nemoralu.

Učenjaci se razilaze o pitanju da li bojkot govora prekida nazvani selam ili ne? Hasan, Malik i neki pravници hanbelijske škole u jednom predanju smatraju de se time taj bojkot prekida.

Imam Malik rekao je: “Taj bojkot se ne prekida bez ponovne uspostave ljubavi između zavađenih.”

Neki prave razliku između rođaka i nerodbine. Sa nerodbinom to prekidanje odnosa uspostavlja se selamom, što nije slučaj s rodbinom. To mišljenje je rečeno na bazi obaveznosti održavanja rodbinskih veza.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: “...nemojte se jedni drugima nametati u kupoprodaji...” Ova se zabrana spominje u puno hadisa. U dva *Sahiha* od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Neka se vjernik ne nameće u kupoprodaji svom bratu i neka mu se ne nameće u njegovoj prosidbi.”⁴⁹⁷

Ova spomenuta zabrana je pravo muslimana kod njegova brata muslimana. Međutim, za nevjernika to ne važi i muslimanu je dozvoljeno da se nevjerniku nameće u kupoprodaji i u prosidbi

⁴⁹⁶ Buhari, 10/492, Muslim, 2560.

⁴⁹⁷ Buhari, 4/353, Muslim, 1515.

djevojke. To je stav Ahmeda i Evzaija. Također, kod Ahmeda se ne priznaje pravo preče prodaje nemuslimanu kod muslimana. Međutim, veliki broj učenjaka smatra da je ta zabrana opće prirode i odnosi se i na muslimana i nemuslimana. Također islamski učenjaci nisu saglasni da spomenuta zabrana ima karakter kategoričke ili nekategoričke zabrane? Neki od hanbelijskih pravnika smatraju da je ona nekategoričke prirode. Većina učenjaka smatra da je ona kategoričke prirode, što je i ispravno.

Također, učenjaci nisu saglasni da li su kupoprodaja i zaruka koje se dese na spomenuti način, tj. nadmetanjem validne ili nisu?

Ebu Hanifa, Šafija i većina hanbelijskih pravnika smatraju da su one validne. Imam Malik, rahimehullah, o pitanju takvog braka rekao je: "Ako nije došlo do seksualnog kontakta, rastavit će se. Ako je uspostavljen seksualni kontakt, neće se razdvajati." Ebu Bekr, pravnik hanbelijske škole veli: "I prodaja i ženidba tog tipa su ništavni."

Značenje nadmetanja u kupoprodaji svom bratu znači da prodavac kupi od nekoga nešto a potom mu ponudi svoju robu da je kupi poništavajući prvi ugovor.

Da li se ovo odnosi samo na period kada kupac ima pravo poništiti ugovor ili se odnosi na period izbora i poslije njega? O tom pitanju nema jedinstvena stava kod učenjaka. To razilaženje Ahmed spominje u predanju od Harba. U tom predanju on naginje mišljenju koje smatra da se to odnosi na obje situacije. To je mišljenje i nekih hanbelijskih pravnika.

Neki pak smatraju da to važi samo u periodu izbora kupca. To je i značenje Ahmedove izjave u predanju Ibn Mešiša. To je zabilježeno i od Šafije. Prvi stav je prihvatljiviji jer kupac, iako ne može lično poništiti kupoprodaju nakon isteka perioda izbora, ali ako on poželi da vrati prvu robu prodavcu, on će se, da bi to učinio, poslužiti mnogobrojnim sredstvima koja će nanijeti, bez sumnje, štetu prodavcu pa čak kada bi ga molio da to ne čini. A sve što vodi šteti muslimanu zabranjeno je. Zato je bolje dozvoliti da on to ima pravo i u vremenu izbora i poslije isteka tog vremena.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam.: "...i budite Allahovi robovi, braća..." su riječi kojima je Poslanik, alejhis-selam, obrazložio ono što je već spomenuto. Time se aludira na to da ukoliko se muslimani okane međusobne zavidnosti, lažnog povećavanja cijena u kupoprodaji, mržnje, prekidanja međusobnih odnosa i međusobnog nadmetanja u prodaji, postat će pravom braćom.

U tome je također i naređenje muslimanima da se trude praktikovati sve što uzrokuje učvršćivanje međusobnih bratskih veza. Tu spada izvršavanje dužnosti među muslimanima poput nazivanja selama, nazdravljanja onom ko kihne, obilazak bolesnika, praćenja dženaze, odazivanja pozivu i molbi za muslimana u njegovu odsustvu.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...musliman je brat muslimanu, ne čini mu nasilje, ne ostavlja ga na cjedilu, ne laže ga i ne omalovažava ga..." Ovo je preuzeto iz ajeta: "*Vjernici su zaista braća, zato pomirite vaša dva brata...*" (El-Hudžurat, 10.) Ako su vjernici braća, onda je njima dužnost da djeluju u skladu s onim što će im srca zbližiti. A zabranjeno im je sve što može razdvojiti njihova srca. Muslimanu je dužnost pomagati svog brata i od njega otklanjati štetu. Ova vrsta nasilja jeste najveća šteta čije se nanošenje mora ukloniti od muslimana, i ne samo od muslimana već od svakog jer se njeno upražnjavanje prema bilo kome smatra zabranjenim.⁴⁹⁸

U ovo se uključuje i ostavljanje na cjedilu svoga brata. Vjerniku je dužnost pomoći svoga brata jer je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Pomozi svom bratu bio nasilnik ili onaj kome je nasilje učinjeno!" Ashab upita: "Allahov Poslaniče! Pomoći ću ga ako mu je učinjeno nasilje, ali kako da ga pomognem ako je nasilnik!?" Poslanik odgovori: "Odvratić ga od nasilja i tako ćeš mu po-

⁴⁹⁸ Pogledaj hadis 24.

moći." Ovaj hadis bilježi Muslim od Džabira, radijallahu anhu.

Musliman ne smije lagati svog brata i treba mu se samo s istinom obraćati.

Musliman ne smije omalovažavati svoga brata muslimana. To je rezultat oholosti čovjeka. Imam Muslim bilježi hadis od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, u kojem Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Oholost je odbijati istinu i omalovažavati ljude."

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ﴾

"O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih..." (El-Hudžurat, 11.)

Ohol čovjek smatra sebe potpunim i vjeruje da on nema nikakvih nedostataka. Ljude ponižava i omalovažava smatrajući da oni ne zaslužuju da im on bilo šta od njihovih prava pruži. On ne prihvata istinu ni od koga ako ga upute na nju.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...bogobožnost je ovdje'. Zatim je pokazao na svoja prsa tri puta..." Time se aludira na to da je kod Allaha najcjenjenije stvorenje ono koje Ga se najviše boji. Zato je moguće da čovjek koga ljudi potcjenjuju zbog nezavidnog materijalnog stanja kod Allaha bude na većem položaju od onog koga cijene zbog toga. Ljudi se rangiraju u ovisnosti od njihove bogobožnosti: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ﴾ "...najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji..." (El-Hudžurat, 13.)

Osnova bogobožnosti je u srcu čovjeka:

﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾

"...i ko veliča Allahove svetinje, to je bogobožnost srca." (El-Hudžurat, 32.)

Ako je bogobožnost u srcu, onda niko ne poznaje njenu stvarnu bit osim Allaha Uzvišenog. Poslanik, alejhis-selam, veli: "Zaista, Allah ne gleda u vaša tijela niti u vaše likove, nego gleda u

vaša srca i vaša djela.”⁴⁹⁹

Puno je ljudi privlačne fizionomije, bogataša i ljudi zapaženog društvenog položaja, ali srca su im prava pustoš kada je u pitanju strah od Allaha. Nasuprot njima jeste čovjek koji ne posjeduje ništa od toga, ali, njegovo je srce prepuno bogobojaznosti i on kod Allaha uživa veliki ugled.

في الصحيحين عن حارثة بن وهب عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ألا أخبركم بأهل الجنة كل ضعيف مستضعف لو أقسم على الله لأبره ألا أخبركم بأهل النار كل عتل جواظ مستكبر.

Haris ibn Vehb, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Hoćete li da vas obavijestim o stanovnicima Dženneta? To su oni slabi i potlačeni. Kada bi se neki od njih Allahom zakleo, Allah bi mu zakletvu ispunio. Hoćete li da vas obavijestim o stanovnicima Vatre? Surovi, uobraženi i oholi.”⁵⁰⁰

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال تحاجبت الجنة والنار فقالت النار أوثرت بالمتكبرين والمتجبرين وقالت الجنة لا يدخلني إلا ضعفاء الناس وسقطهم فقال الله تعالى للجنة أنت رحمتي أرحم بك من أشياء من عبادي وقال للنار أنت عذابي أعذب بك من أشياء من عبادي.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: “Raspravljale se Džennet i Vatra. Vatra je rekla: 'Stvorena sam za uobražene i ohole.' Džennet reče: 'U mene će ući samo slabi i omalovažavani.' Uzvišeni Allah je rekao Džennetu: 'Ti si Moja milost i tobom se Ja smilujem kome hoću od Mojih robova.' Vatri je rekao: 'Ti si Moja kazna i tobom kažnjavam koga hoću od Mojih robova.’”⁵⁰¹

⁴⁹⁹ Muslim, 2564.

⁵⁰⁰ Buhari, 8/162, Muslim, 2853.

⁵⁰¹ Buhari, 8/595, Muslim, 2846.

وفي صحيح البخاري عن سهل بن سعد قال مر رجل على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال لرجل عنده جالس ما رأيك في هذا فقال رجل من أشرف الناس هذا والله حري إن خطب أن ينكح وإن شفع أن يشفع وإن قال أن يسمع لقوله قال فسكت النبي صلى الله عليه وسلم ثم مر رجل آخر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما رأيك في هذا قال يا رسول الله هذا رجل من فقراء المسلمين هذا حري إن خطب أن لا ينكح وإن شفع أن لا يشفع وإن قال لا ويسمع لقوله فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هذا خير من ملء الأرض مثل هذا.

Sehl ibn Sa'd, radijallahu anhu, rekao je: "Jedan je čovjek prošao pored Poslanika, alejhis-selam, pa je on upitao nekog pored sebe: 'Šta misliš o ovom čovjeku?' On odgovori: 'On je jedan od najuglednijih ljudi. Kada on zaprosi, odmah će se oženiti, ako se za nekoga zauzme, ljudi će njegovo zauzimanje odmah prihvatiti. Ljudi su uvijek spremni da prihvate njegove sugestije.' Poslanik, alejhis-selam, je to prešutio. Tada prođe još neki čovjek i Poslanik upita: 'A šta misliš o ovom?' Ovaj odgovori: 'Allahov Poslaniče! Ovo je čovjek od siromašnih muslimana. Kada on zaprosi, neće se oženiti, ako se za nekog zauzme, niko neće njegovo zauzimanje prihvatiti. Njegove sugestije niko ne prihvata.' Poslanik reče: 'Ovaj drugi je bolji negoli cijela Zemlja prepuna onakvih kao onaj prvi.'⁵⁰²

U komentaru ajeta:

﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ * لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ * خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ﴾

"Kada se Dogadaj dogodi, događanje njegovo niko neće poricati, neke će poniziti, a neke će uzvisiti." (El-Vakia, 1.-3.)

Muhammed ibn K'ab el-Kurezi, rahimehullah, kaže: "Bit će poniženi ljudi koji su na dunjaluku bili zapaženi, tj. na visokim

⁵⁰² Buhari, 9/132.

položajima, a uzvisit će se ljudi koji su na dunjaluku bili poniženi.”

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...dosta je zla čovjeku da ponizi brata muslimana...” znače da mu je dovoljno zla u njegovu omalovažavanju jer ga on potcjenjuje zbog svoje oholosti prema njemu, a oholost je najgora osobina.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: “Neće ući u Džennet onaj u čijem srcu bude koliko zrno oholosti.”⁵⁰³

Ebu Hurejra radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Ko kaže: 'Ljudi su propali, on je onda od svih najviše propao.’”⁵⁰⁴

Malik, rahimehullah, veli: “Ako je to rekao žaleći ih zbog onog što vidi među ljudima, tj. njihovim negativnim odnosom prema islamu, mislim da tu nema štete. Ali, ako to rekne obuzet sobom u želji da omalovažava ljude, to je ono zabranjeno i pokuđeno.”

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: “... musliman je muslimanu zabranjen; njegova krv, njegova čast i njegov imetak.” Ovim se riječima Poslanik, alejhis-selam, obraćao ljudima na velikim skupovima poput Oproštajnog hadža na dan Arefata i u prva dva dana Kurban-bajrama. Njegove riječi su: “Vaši imeci, vaša krv i vaša čast su vam zabranjene poput ovog vašeg dana, ovog vašeg mjeseca i ovog vašeg grada.” U istom predanju stoji: “On je to ponovio tri puta. Nakon toga je podigao glavu prema nebu i rekao: 'Allahu moj, da li sam dostavio? Allahu moj, Ti posvjedoči.’” U istom predanju spominje se: “Nakon toga je rekao: 'Neka prisutni obavijesti odsutnog.’”⁵⁰⁵

⁵⁰³ Muslim, 91.

⁵⁰⁴ Muslim, 2623.

⁵⁰⁵ Buhari, 3/573.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Nije dozvoljeno muslimanu da prestravi drugog muslimana."⁵⁰⁶

Saib ibn Jezid, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Neka niko od vas ne uzima štap od svoga brata, ni u zbilji, ni u šali. Ko mu ga otrgne neka mu ga odmah vrati."⁵⁰⁷

Ibn Ebi Ubejd veli: "To je kada čovjek uzme nešto, ali ne s namjerom ukrasti ga već da provokacijom izazove srdžbu drugog. Njegov postupak, u odnosu na krađu je šala, ali je zbilja u plašenju i provakaciji drugog."

Buhari i Muslim bilježe predanje od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ako vas bude trojica, neka se dvojica ne došaptavaju jer će to povrijediti onog trećeg."

Muslim bilježi predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-selam, upitan o ogovaranju rekao: "To je kada spominješ svoga brata po nečem što on prezire." Reče: "Ako u njemu ima ono o čemu ja govorim?" Poslanik odgovori: "Ako u njemu ima ono o čemu govoriš, to je ogovaranje. Ako u njemu nema ono o čemu govoriš, to je kleveta."

Svi navedeni hadisi jasno govore da je zabranjeno bespravno nanositi na bilo koji način štetu muslimanu svejedno to bilo govorom ili djelima. Uzvišeni Allah, kaže:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيٍ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾

"A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovar na sebe klevetu i pravi grijeh." (El-Abzab, 58.)

Uzvišeni Allah je vjernike učinio braćom kako bi međusobno saosjećali i bili jedni prema drugima milostivi. Buhari i Muslim bilježe od Nu'mana ibn Bešira, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Primjer vjernika u međusobnoj pažnji, milo-

⁵⁰⁶ Ebu Davud, 5004.

⁵⁰⁷ Tirmizi, 2160 i drugi.

srđu i saosjećanju primjer je jednog tijela. Kada oboli jedan njegov organ, svi ostali organi odazovu mu se i pridruže u bolu s nesanicom i temperaturom.”

Ebu Musa, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alej-his-salam, rekao: “Vjernik je vjerniku poput čvrste građevine čiji se dijelovi međusobno podupiru.”⁵⁰⁸

Neki je čovjek rekao Omeru ibn Abdulazizu: “Starca smatraj svojim ocem, dijete smatraj svojim sinom, mladića smatraj svojim bratom. Pa kojoj od spomenute trojice bi volio učiniti nažao!?”

Jahja ibn Muaz er-Razi, rahimehullah, rekao je: “Neka svaki vjernik kod tebe ima tri prava (udjela): ako mu ne možeš koristiti, onda mu nemoj ni štetiti; ako ga ne možeš razveseliti, nemoj ga ni rastužiti; ako ga ne možeš pohvaliti, nemoj ga ni kuditi.”

⁵⁰⁸ Buhari, 1/565, Muslim, 2585.

HADIS BROJ 36

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من نفس عن مؤمن كربة من كرب الدنيا نفس الله عنه كربة من كرب يوم القيامة ومن يسر على معسر يسر الله عليه في الدنيا والآخرة ومن ستر مسلما ستره الله في الدنيا والآخرة والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه ومن سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له به طريقا إلى الجنة وما اجتمع قوم في بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم إلا نزلت عليهم السكينة وغشيتهم الرحمة وحفتهم الملائكة وذكرهم الله فيمن عنده ومن أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه.

رواه مسلم بهذا اللفظ.

Od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko otkloni vjerniku nevolju od dunjalučkih nevolja, Allah će od njega otkloniti nevolju od nevolja Sudnjeg dana. Ko olakša onome ko je u teškoći, Allah će njemu olakšati na ovom i budućem svijetu. Ko prekrije mahanu muslimana, Allah će ga prekriti na ovom i budućem svijetu. Allah je na pomoći robu dok je on od pomoći svom bratu. Ko se uputi stazom da na njoj traži znanje, Allah će mu njime olakšati put do Dženneta. Neće se skupiti ljudi u jednoj od Allahovih kuća (džamija) radi učenja Allahove knjige i njena proučavaja a da se na njih ne spusti smiraj i prekrije ih milost, i okruže ih meleki, i Allah ih spomene onima koji su kod Njega. Koga na tom putu uspore njegova djela, neće ga ubrzati njegovo porijeklo."⁵⁰⁹

Hadis u ovakvoj verziji prenosi Muslim.

* * *

⁵⁰⁹ Muslim, 339.

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Ko otkloni vjerniku nevolju od dunjalučkih nevolja, Allah će od njega otkloniti nevolju od nevolja Sudnjeg dana..." Ovaj hadis govori o poznatom pravilu: nagrada ili kazna su u ovisnosti od djela. Puno je hadisa približnog značenja u tematskom hadisu. Primjera radi navodimo Poslanikove riječi: "Allah se uistinu smilovao milostivim od Svojih robova."⁵¹⁰

El-Kerbetu je arapska riječ koja znači veliku teškoću, bijedu i neimaštinu koja dovodi čovjeka u nevolju. *Tenfisuha*, njeno olakšanje, preuzeto od riječi *teneffusul-hannak* koja označava duboke udisaje nakon spašavanja od davljenja. *Et-tefridž* je veći stepen od *tenfisa* a znači totalno uklanjanje nevolje, tuge i brige. Prema tome, nagrada za olakšanje tuđe nevolje je olakšanje svoje nevolje, a isto se odnosi i na uklanjanje. To se potvrđuje u hadisu kojeg prenosi Ibn Omer.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...nevolju od nevolja Sudnjeg dana..." Nije rečeno nevolju ovog i budućeg svijeta kao što je rečeno kod prikrivanja sramote i olakšanja teškoće. U kontekstu toga rečeno je da je nevolja, ustvari, nesreća velikih razmjera koju ne doživljava svaki čovjek na ovom svijetu, kao što je slučaj s teškoćama i mahanama koje je potrebno prikriti, pa čak i onima koji su povlašteni na dunjaluku.

Rečeno je također da su dunjalučke nevolje u poređenju s nevoljama budućeg svijeta mizerne. Zato je Allah nagradu otklanjaču nevolje od vjernika deponovao kod Sebe za budući svijet. Dokaz tome jeste i hadis: "Allah će prijašnje i skorašnje narode sakupiti na jednom mjestu. Očekivat će da im se neko obrati, njihovi pogledi će tada biti iscrpljeni, a Sunce će im se približiti. Tada će ljude zadesiti nevolja i tuga koje neće moći podnijeti niti izdržati. Oni će se jedni drugima obraćati: "Zar ne vidite šta nas je zadesilo? Zar ne možete pronaći nekog da se zauzme za nas kod na-

⁵¹⁰ Buhari, 3/151, Muslim, 923.

šeg Gospodara?...⁵¹¹

Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ljudi će biti proživljeni goli, bos, kao od majke rođeni." Rekoh: "Allahov Poslaniče! Zar će muškarci i žene jedni u druge gledati!?" Poslanik odgovori: "Stvar će biti ozbiljnija od toga pa da se za to zanimaju."⁵¹²

Ibn Omer, radijallahu anhum, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, u komentaru ajeta: "*Na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dizati.*" (El-Mutafifin, 6.) rekao: "Dizat će se potopljeni u svom znoju do ušiju!"⁵¹³

Buhari bilježi predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ljudi će se na Sudnjem danu toliko znojiti da će im znoj sedamdeset lakata u dubinu zemlje otići i doprijeti do ušiju."

تدنو الشمس من العباد حتى تكون قدر ميل أو ميلين فتصهرهم الشمس
فيكونون في العرق قدر أعمالهم فمنهم من يأخذه إلى عقبه ومنهم من يأخذه
إلى ركبتيه ومنهم من يأخذه إلى حقويه ومنهم من يلجمه إلجاما.

Muslim bilježi predanje od Mikdada, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Sunce će se približiti ljudima u blizini jedne ili dvije milje. U znoju će tada biti u skladu sa svojim djelima. Neki će biti u znoju do peta, neki do koljena, neki do pojasa, a neki će se gušiti u njemu."

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...ko olakša onome ko je u teškoći, Allah će njemu olakšati na ovom i budućem svijetu..." Ovo govori da će i na budućem svijetu biti poteškoća. Allah je za Sudnji dan rekao da je to dan poteškoća i muka i da on za nevjer-

⁵¹¹ Muslim, 94.

⁵¹² Buhari, 11/377.

⁵¹³ Muslim, 2862.

nike neće biti lahak: "...a bit će to mučan Dan za nevjernike." (El-Furkan, 26.)

Olakšanje finansijskih teškoća nevoljniku na ovom svijetu može se postići na dva načina i to:

odlaganjem isplaćivanja duga dok ne bude u mogućnosti da ga vrati, i to je *vadžib* jer Uzvišeni kaže: "A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao..." (El-Bekare, 280.);

oprostiti mu dug ako je prezadužen ili makar jedan dio koji će od njega otkloniti nevolju. U svakom slučaju, oba poteza su plemenita i vrijedna za njega.

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال كان تاجر يداين الناس فإذا رأى معسرا قال لصبيانه تجاوزوا عنه لعل الله أن يتجاوز عنا فتجاوز الله عنه.

Buhari i Muslim bilježe predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Bio je neki trgovac koji je ljudima uvijek pozajmljivao novac. Kada bi vidio nekog nevoljnika, svojim slugama bi govorio: 'Otpišite mu dug, ne bi li nam Allah oprostio' i zaista mu je Allah zbog toga oprostio."⁵¹⁴

Muslim bilježi predanje od Ebu Katade, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko želi da ga Allah spasi nevolje na Sudnjem danu neka otpiše dug zaduženom ili neka ga umjesto njega isplati."

Također Muslim bilježi predanje od Ebu Jusra, radijallahu anhu, u kojem se kaže da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko odloži isplaćivanje duga onom ko ga nije u mogućnosti isplatiti ili mu ga sasvim otpiše, Allah će ga staviti u Svoj hlad na Dan kada osim Njegovog, drugog hlada neće biti."⁵¹⁵

⁵¹⁴ Buhari, 4/308-309, Feth, Muslim, 1564.

⁵¹⁵ Muslim, 3006.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "Ko prikrije mahanu muslimana, Allah će prikriti njegove mahane na ovom i budućem svijetu..."

وخرج ابن ماجه من حديث ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال
من ستر عورة أخيه المسلم ستر الله عورته يوم القيامة ومن كشف عورة أخيه
المسلم كشف الله عورته حتى يفضحه بها في بيته.

Ibn Madža bilježi hadis od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko prikrije mahanu svoga brata muslimana, Allah će prikriti njegovu mahanu na Sudnjem danu. Ko razotkrije mahanu svoga brata muslimana, Allah će razotkriti njegovu mahanu i osramotit će ga u njegovoj vlastitoj kući."⁵¹⁶

Jedan od prethodnika je rekao: "Doživio sam ljude koji su bili bez mahana, pa su počeli govoriti o tuđim mahanama pa su im oni istom mjerom uzvratili. A doživio sam i ljude koji su imali mahana, ali su se okanili govoriti o tuđim mahanama pa su njihove mahane zaboravljene."

Ebu Burda, radijallahu anhu, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam: "O vi koji ste jezicima povjerovali, a srca vam nisu ispunjena imanom, ne ogovarajte muslimane i ne otkrivajte njihove nedostatke! Ko otkriva mahane muslimana, Allah će otkriti njegove mahane. Kome Allah otkrije mahane, posramit će ga u vlastitoj kući."⁵¹⁷

Znaj da ovdje postoje dvije vrste ljudi:

- prva vrsta su oni koji su čestiti i za čije se grijehe ne zna, pa ako se desi od njih neki nedostatak, u tom slučaju nije dozvoljeno to raskrinkati, razotkriti i pričati o tome jer će se to smatrati zabranjenim ogovaranjem. Upravo je to vrsta ogovaranja na koju alu-

⁵¹⁶ Ibn Madža, 2546. U njegovom lancu postoji nekih slabosti.

⁵¹⁷ Ebu Davud, 4480.

diraju tekstovi. Uzvišeni je rekao:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾

“Oni koji vole da se o vjernicima šire bestidne glasine čeka teška kazna i na ovom i na onom svijetu...” (En-Nur, 119.)

Tu se aludira na širenje bestidnih glasina na račun vjernika koji su nevini, kao što je bio slučaj optužbe Aiše, r.a., od munafika.

Neki pobožni ministri savjetovali su one koji naređuju dobro, govoreći im: “Nastojte da prikrijete grješnike jer je javno pojavljivanje njihovih grijeha sramota za muslimane. Zato nastojte da vam prva briga bude prikrivanje mahana.”

Slično tome jeste i ako bi čovjek došao i priznao da je počinio grijeh kajući se, u tom slučaju neće mu se dozvoliti da objasni na koji način se to desilo, niti će se pitati o detaljima toga. Naprotiv, bit će mu savjetovano da se vrati i da ne otkriva ljudima svoj grijeh. Tako je Vjerovjesnik, alejhis-selam, učinio sa Maizom i Gamidijkom.

Isto tako nije tražio detalje od onog čovjeka koji mu se obratio riječima: “Zaslužio sam kaznu pa je izvrši nada mnom.” Ako bi se spomenuti uhapsio zbog svog nekog delikta, ali još nije doprlo do vrhovne vlasti u državi, u tom slučaju će posredništvo za njegovo oslobođenje biti dozvoljeno sve dok ne dopre njegova stvar do vrhovne vlasti;

- druga vrsta su oni koji su poznati po grijesima: javno ih čine ne obraćajući apsolutno pažnju koje grijehe čine, niti ih je briga šta će se o njima reći. Takvi se smatraju javnim razvratnicima, grješnicima koji se ne mogu ogovoriti. To je stav Hasana Basrije i drugih. Čak se dozvoljava da se njihovi postupci ispituju kako bi se mogla nad njima izvršiti šerijatska kazna. To je stav nekih hanbelijskih pravnik. Dokaz im je hadis: “O Enise, idi kod žene tog

čovjeka, pa ako prizna, kamenuj je.”⁵¹⁸ Zabranjeno je i zauzimanje za ovakve slučajeve i pored toga što vijest nije doprla do vrhovnih vlasti. Takvi se prepuštaju sami sebi sve dok se ne izvrši nad njima kazna, razotkrije njihovo pravo lice kako bi bili opomena sličnim ljudima.

Malik, rahimehullah, kaže: “Kad je riječ o čovjeku za koga se zna da nije pokvarenjak, već da je grijeh bio samo njegov posrtaj, ne šteti da se neko zauzme za njega prije negoli vijest dopre do namjesnika. Međutim, ako je riječ o pokvarenjaku poznatom po zlu i neredu, ja ne volim da se iko zauzme za njega. Treba ga pustiti da se nad njim izvrši kazna”. To je stav i Ibnul-Munzira i drugih.

Ahmed smatra pokuđenim da se pokvarenjaci optužuju kod vlasti za svaki slučaj. On je zauzeo takav stav što namjesnici većinom ne izvršavaju kazne kako treba i kako je propisano. Zbog toga je rekao: “Ako si siguran da će vladar dosljedno i ispravno sprovesti kaznu, prijavi ga!” Nakon toga je spomenuo slučaj nekog čovjeka kojeg su prebili do smrti, a da on to nije zaslužio. Ako se radi o čovjeku koji je jednom kažnjen, takvom je bolje da se još pokaje Allahu i okani grijeha.

Što se tiče kažnjavanja takvog po drugi put ako počini grijeh, rečeno mu je da postupi kao što je prethodno spomenuto, a rečeno je i da bi mu bilo bolje da ode namjesniku i prizna grijeh kojeg je počinio kako bi se očistio od njega.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: “...Allah je na pomoći robu dok je on od pomoći svom bratu...”⁵¹⁹

Ebu Bekr, radijallahu anhu, muzao je stoku stanovnicima svog kvarta u kojem je živio. Kada je predložen za halifu, neka robinja je primijetila: “On nam više neće musti stoku.” Kada je to čuo, Ebu Bekr je rekao: “Naprotiv! Ja se zaista nadam da ovo na

⁵¹⁸ Buhari i Muslim.

⁵¹⁹ Pogledaj komentar hadisa 25. i 26.

čemu sam sada neće utjecati na mene da se okanim svojih prijašnjih navika." To je bio običaj Arapa koji su prezirali da žene mužu stoku. Kada god bi muškarci bili odsutni od kuća, ženama je bio potreban neko da im stoku izmuže.

Omer, radijallahu anhu, posebno se brinuo o udovicama. Noću im je crpio vodu iz bunara. Jedne noći ga je Talha, radijallahu anhu, vidio kako ulazi kod neke žene. Talha je sutradan otišao toj ženi. Iznenadi se kada je vidio da je to bila slijepa paralizirana starica. Upitao ju je: "Šta onaj čovjek radi kod tebe?" Ona mu odgovori: "On već dugo vremena dolazi kod mene. Pribavlja mi potrebitine a odnosi smeće." Čuvši to, Talha reče: "Majka li te rodila, Talha! Zar ćeš ti Omeru tražiti mahane!"

Mudžahid, rahimehullah, veli: "Putovao sam sa Ibn Omerom, radijallahu anhuma, s namjerom da ga služim. Međutim, on je bio taj koji je služio mene." Bilo je puno velikih pobožnjaka koji su svojim saputnicima uvjetovali da ih na putu oni lično služe.

وفي الصحيحين عن أنس قال كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم في السفر فمنا الصائم ومنا المفطر قال فنزلنا منزلا في يوم حار أكثرنا ظلا صاحب الكساء ومنا من يتقي الشمس بيده قال فسقط الصوام وقام المفطرون وضربوا الأبنية وسقوا الركاب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذهب المفطرون اليوم بالأجر.

Buhari i Muslim bilježe od Enesa, radijallahu anhu, da je rekao: "Bili smo s Vjerovjesnikom, alejhis-selam, na putu. Neki su postili, neki nisu. Stali smo kod jednog mjesta jer je bilo veoma vruće. Većina nas štitila se od sunca svojom odjećom, a neki i rukama. Tada su postači počeli padati. Oni koji nisu postili skočiše na noge i odmah podigoše šatore. Čak su i napojili jahače postače. Tada Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Danas su nagradu uzeli i oni koji ne poste.'"

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...ko se uputi stazom da na njoj traži znanje, Allah će mu njime olakšati put do Dženne-

ta..." Pod tim se podrazumijeva i materijalni put, tj. idenje pješice ka predavanjima učenjaka, a obuhvata i apstraktne puteve koji vode ka stjecanju znanja, kao pamćenje, studiranje, ponavljanje, pisanje, razumijevanje kao i sva ostala nematerijalna sredstva putem kojih se vrši obrazovanje.

Dio hadisa: "...Allah će mu njime olakšati put do Dženneta..." može značiti da će mu Allah time olakšati stjecanje znanja kojeg traži i puteve koji vode do njega, jer je znanje put koji vodi ka Džennetu. To Allah potvrđuje i veli:

﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾

"A Mi smo Kur'an učinili dostupnim za pouku, pa ima li ikoga ko bi pouku primio?" (El-Kamer, 17.)

Neko je rekao: "Ima li onog koji traži znanje pa da mu se njegovo stjecanje olakša!?"

A možda znači da će Allah olakšati onom ko traži znanje tražeći njime Allahovo zadovoljstvo, da se okoristi njime i postupi po njemu pa da tako ono bude uzrok njegovoj uputi i neposredan povod za ulazak u Džennet.

A možda da Allah olakšava čovjeku različite nauke te se on okoristi njima (a i drugima koristi) te ga to odvede u Džennet, kao što jeste rečeno: "Ko radi po onom što zna, Allah će ga podučiti i onom što ne zna." A rečeno je također: "Nagrada za dobro djelo je dobro djelo koje se uradi poslije njega." Na to ukazuje i slijedeći ajet:

﴿وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى﴾

"Allah će sigurno povećati Uputu upućenima..." (Merjem, 76.)

﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ﴾

"Allah će povećati Uputu upućenima i nadahnut će ih kako će se Vatre sačuvati." (Mubammed, 17.)

U to se može ubrojati i olakšavanje puta prema Džennetu na Sudnjem danu; prelazak preko *Sirat-čuprije* i premošćavanja kijametskih užasa onih prije i poslije prelaska *Sirat-čuprije*. Sve će to

biti olakšano onom koji traži nauku ako se njome koristio. Znanje upućuje na Allaha i to je najbliži put do Njega. Ko slijedi stazu znanja i ne skrene s nje doći će do Allaha i Dženneta najkraćim i najlakšim putem. Svi putevi koji vode do Dženneta i na ovom i na onome svijetu bit će mu olakšani. Bez korisnog znanja kojim je Allah poslao poslanike i bez objavljenih knjiga niko ne može spoznati Allaha i dostići Njegovo zadovoljstvo, blizinu i privilegiju Božijeg obraćanja njemu. Ono će mu biti dokaz protiv njega ako ga ne bude slijedio. Jedino se njime (znanjem) čovjek može suprotstaviti tminama neznanja i sumnji. Zato je Uzvišeni Allah Svoju knjigu nazvao - Svjetlo.

Uzvišeni Allah rekao je:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ * يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَیُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

"...a od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i Pravi put im ukazuje." (El-Maide, 15.-16.)

Poslanik, alejhis-selam, uporedio je nosioce znanja sa zvjezdama za kojima se ljudi u tmini upravljaju. Ako se zvijezde ugase, oni koji se orijentišu po njima zalutat će. Dok postoji znanja na Zemlji, ljudi će biti na Uputi. Znanje će ostati s postojanjem učenjaka. Kada nosioci znanja nestanu, ko će se onda brinuti za njega!? Buhari i Muslim bilježe predanje od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, u kojem Poslanik, alejhis-selam, veli: "Allah neće oduzeti znanje njegovim čupanjem iz prsa ljudi. On će to uzeti usmrćivanjem učenjaka. Pa kada umre i posljednji učenjak, ljudi će za svoje prvake izabrati neznalice. Oni će ih pitati a ovi će im bez ikakvog znanja odgovarati. Tako će i sebe i njih odvoditi u zabludu."

Jednog dana je Poslanik, alejhis-selam, spomenuo podizanje znanja pa su ga upitali: "Kako će se znanje podići kada mi učimo ovaj Kur'an, a tome smo podučili i naše žene i djecu!?" Poslanik odgovori: "Eto Tavrata i Indžila kod jevreja i kršćana, pa od kakve

im je to koristi?"⁵²⁰

Ubada ibn Samit, radijallahu anhu, upitan je o ovom hadisu pa je rekao: "Ako želiš, obavijestit ću te o prvom znanju koje će se podići od ljudi, to je skrušenost."

Ubada, radijallahu anhu, rekao je ovo jer znanja ima dvije vrste:

- znanje čiji se plodovi nalaze u srcu čovjeka. To je znanje o Allahu, Njegovim imenima, svojstvima i postupcima koji navode na strahopoštovanje prema Njemu, Njegovo veličanje, ispoljavanje ljubavi prema Njemu, nadu u Njegovu milost, oslanjanje na Njega i upućivanje molitvi Njemu Jedinom;

- znanje koje je na jeziku čovjeka. Ono je Allahov dokaz protiv ili u korist čovjeka. Prvo će se od znanja podići korisno znanje. To je ezoteričko znanje koje je u srcima i koje ih liječi. Ostat će znanje na jeziku kao dokaz kojeg će ljudi zanemarivati. Niko neće raditi po njemu, ni njegovi nosioci, niti narod. I ono će nestati sa smrću njegovih nosilaca. Potom će ostati samo Kur'an u *mushafima*. Tada neće biti nikoga ko će poznavati njegovo značenje, granice i propise. Zatim će se on pred Sudnji dan noću podići tako da od njega apsolutno ništa neće ostati ni u *mushafima* niti u srcima ljudi, kako je to Poslanik, alejhis-salam, rekao: "Sudnji dan neće nastupiti sve dok na Zemlji postoji neko da izgovara: 'Allah, Allah.'"⁵²¹

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-salam: "...neće se skupiti ljudi u jednoj od Allahovih kuća (džamija) da uče Allahovu knjigu međusobno je proučavajujući, a da se na njih ne spusti smiraj, prekrije ih milost i okruže ih meleki, a Allah ih spomene onima koji su kod Njega..." Ovo je dokaz da je preporučljivo sjedjeti u džamiji s ciljem učenja i izučavanja Kur'ana. Iako se shvata da se ovo odnosi

⁵²⁰ Pogledaj Selim ibn 'Id *El-Hilali*.

⁵²¹ Muslim, 148.

na izučavanje i podučavanje Kur'ana, nema dileme da je i to poželjno. Buhari bilježi hadis od Osmana, radijallahu anhu, u kojem Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Najbolji od vas jeste onaj koji izučava Kur'an a i druge podučava njemu."

Ebu Abdurahman es-Sulemi, radijallahu anhu, rekao je: "Ovaj me je hadis prikovao za ovo moje mjesto." On je podučavao ljude Kur'anu u vrijeme Osmanove, radijallahu anhu, vladavine pa sve do dolaska Hadžadža ibn Jusufa.

Ukoliko se ovaj hadis shvati općenitije od navedenog, onda on obuhvata i svako okupljanje u džamijama radi proučavanja Kur'ana.

Ponekad je Poslanik, alejhis-selam, tražio da mu neki od ashaba koji je lijepo učio Kur'an prouči nešto iz njega da bi čuo njegovo učenje. Ibn Mesud, radijallahu anhu, čitao je Kur'an pred njim. Poslanik, alejhis-selam, govorio bi: "Ja volim da ga čujem od drugih."⁵²²

Omer, radijallahu anhu, običavao je tražiti da neki od ashaba uči Kur'an, a da on i prisutni slušaju. Nekada je to tražio od Ebu Musaa, a nekada od Ukbe ibn Amira, radijallahu anhum.

Većina učenjaka koji općenito smatraju lijepim okupljanje radi proučavanja Kur'ana dokazuju to hadisima koji podstiču na okupljanje radi zikra, a Kur'an je najbolji vid zikra.

ففي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الله ملائكة يطوفون في الطرق يلتمسون أهل الذكر فإذا وجدوا قوما يذكرون الله تعالى تنادوا هلموا إلى حاجتكم فيحفونهم بأجنحتهم إلى السماء الدنيا فيسألهم ربهم وهو أعلم بهم ما يقول عبادي قال يقولون يسبحونك ويكبرونك ويمجدونك ويمجدونك فيقول هل رأوني فيقولون لا والله ما رأوك فقال كيف لو رأوني فيقولون لو رأوك كانوا أشد لك عبادة وأكثر لك تحميدا وتمجيذا وأكثر لك تسبيحا فيقول فما يسألوني قالوا يسألونك الجنة فيقول

⁵²² Buhari, 8/250, Muslim, 800.

وهل رأوها فيقولون لا والله يا رب ما رأوها فيقول كيف لو رأوها فيقولون لو أنهم رأوها كانوا أشد حرصا عليها وأشد لها طلبا وأشد فيها رغبة قال فمم يتعوذون فيقولون من النار قال فيقول هل رأوها فيقولون لا والله يا رب ما رأوها فيقول كيف لو رأوها فيقولون لو أنهم رأوها كانوا أشد لها مخافة فيقول الله تعالى أشهدكم أني قد غفرت لهم فيقول ملك من الملائكة فيهم فلان ليس منهم إنما جاء لحاجته قال هم الجلساء لا يشقي جلسهم.

Buhari i Muslim bilježe hadis od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Allah ima meleke koji kruže putevima i traže one koji spominju Allaha. Kada nađu na ljude koji spominju Allaha, oni se međusobno dozivaju: 'Požurite prema onom što tražite'. Zatim ih prekrivaju svojim krilima sve dok ne dopru do zemaljskog neba. Potom ih njihov Gospodar upita, a On najbolje zna: 'Šta govore Moji robovi.' Oni odgovaraju: 'Slave Te, veličaju Te i zahvaljuju Ti.' On kaže: 'Da li su Me vidjeli?' Oni kažu: 'Ne, tako nam Tebe, nisu Te vidjeli.' On kaže: 'Kako bi to bilo da su Me vidjeli?' Oni odgovaraju: 'Da su Te vidjeli, bili bi još vredniji u robovanju Tebi. Više bi Ti zahvaljivali, više bi Te veličali i više bi Te slavili.' On kaže: 'Šta traže od Mene?' Oni odgovaraju: 'Traže od Tebe Džennet.' On kaže: 'Da li su ga vidjeli?' Oni odgovaraju: 'Ne, tako nam Tebe, nisu ga vidjeli.' On kaže: 'Kako bi ga tek tražili da su ga vidjeli?' Oni odgovaraju: 'Kada bi ga vidjeli, želja bi im se povećala, više bi ga tražili i više bi za njim čeznuli.' On kaže: 'Od čega traže da ih zaštitim?' Oni odgovaraju: 'Od Vatre.' On kaže: 'Da li su je vidjeli?' Oni odgovaraju: 'Ne, tako nam Tebe, nisu je vidjeli.' On kaže: 'Kako bi se tek utjecali da su je vidjeli?' Oni odgovaraju: 'Kada bi je vidjeli, oni bi još više bježali od nje, i još više bi je se uplašili.' Uzvišeni Allah tada kaže: 'Vi ste svjedoci da sam im oprostio.' Jedan će melek reći: 'S njima je neki čovjek, nije od njih. Došao je samo radi neke svoje potrebe.' Uzvišeni odgovara: 'To je sijelo čiji sablesjednik ne može biti nesretan.'⁵²³

⁵²³ Buhari, 11/208, Muslim, 2689.

وفي صحيح مسلم عن معاوية أن رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج على حلقة من أصحابه فقال ما أجلسكم قالوا جلسنا نذكر الله ونحمده لما هدانا للإسلام ومن علينا به فقال الله ما أجلسكم إلا ذلك قالوا الله ما أجلسنا إلا ذلك قال أما أنا لم أستحلفكم لتهمة لكم ولكن أتاني جبريل فأخبرني أن الله يباهي بكم الملائكة.

Muavija, radijallahu anhu, prenosi kako je Poslanik, alejhis-selam, stao pred grupu ashaba te ih upitao: "Šta vas je tu okupilo?" Rekoše: "Okupili smo se da spominjemo Allaha i da Mu zahvalimo što nam je Svoju blagodat dao i u islam nas uputio." Poslanik upita: "Allaha vam, samo vas je to okupilo?" Rekoše: "Tako nam Allaha, samo nas je to okupilo." On im reče: "Nisam vas zakleo optužujući vas, ali, došao mi je Džibril i obavijestio me da se Allah diči vama pred melekima."⁵²⁴

Vjerovjesnik, alejhis-selam, obavijestio je da je nagrada onima koji sjede radi proučavanja Allahove knjige sadržana u četiri slijedeće stvari:

- prva je nagrada da na njih spušta smirenost. Buhari i Muslim bilježe od Beraa ibn Aziba, radijallahu anhu, da je rekao: "Neki je čovjek čitao suru *El-Kehf*, a s njime je bio i njegov konj. Tada se spustio jedan oblačić i počeo kružiti oko njih i približavat im se, na što je konj uplašeno reagovao. Sutradan su Poslanika, alejhis-selam, obavijestili o događaju pa je rekao: "To je smirenost, koja silazi zbog Kur'ana." Također se prenosi od Ebu Seida, radijallahu anhu, da je Usejd ibn Hudajr, radijallahu anhu, jedne noći stajao na svom gumnu i učio Kur'an. Iznenada je njegov konj zarzao. On je nastavio sa čitanjem pa je on zarzao ponovo. Usejd je rekao: "Pobojao sam se da ne bi zgazio Jahjaa, tj. njegova sina pa je krenuo ka konju. Kad ono oblačić iznad moje glave ispunjen svjetiljkama koji se postepeno dizao sve dok mi se nije izgubio iz vida." Ebu Seid, radijallahu anhu, spominje kako je Usejd pošao Poslani-

⁵²⁴ Muslim, 2701.

ku, alejhis-selam, da ga obavijesti o događaju pa je rekao: "To su meleki koji su te slušali. Da si nastavio čitati, ljudi bi osvanuli gledajući u njih bez ikakvog zastora."⁵²⁵

- druga nagrada je da ih prekrije milost. Uzvišeni je rekao: "...milost Allahova je doista blizu onih koji dobra djela čine." (El-A'raf, 56.)

- treća je nagrada što se nalaze u okruženju meleka. To se spominje u hadisu kojeg smo ranije spomenuli.

- četvrta nagrada jeste da ih Allah spominje onima koji su kod Njega.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Uzvišeni Allah kaže: 'Ja sam sa Mojim robom, kada god on pomisli na Mene. Ako Me spomene u sebi, Ja ga spomenem u Sebi; a ako Me spomene u skupu, Ja ga spomenem u skupu boljem od njegovog...'"⁵²⁶

Ove četiri nagrade pripadaju svakom čovjeku koji se nađe u društvu onih koji su se okupili radi spominjanja Allaha. Uzvišeni kaže:

﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾

"...spominjite vi Mene, i Ja ću vas spominjati..." (El-Bekare, 152.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا * وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾

"O vjernici, često Allaha spominjite i bvalite, i ujutro i navečer Ga veličajte, On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmine na svjetlo izveo..." (El-Abzab, 41.-43.)

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...koga na tom putu uspore

⁵²⁵ Buhari, 9/63, Muslim, 796.

⁵²⁶ Buhari, 13/384, Muslim, 2675.

njegova djela, neće ga ubrzati njegovo porijeklo.” Djelo je to putem kojeg čovjek doseže stepene na budućem svijetu. Uzvišeni kaže: *“Svima će pripasti nagrada ili kazna prema tome kako su djelovali...”* (El-En’am, 132.)

Koga god uspore njegova djela na putu dostizanja visokih stepena na ahiretu, njegovo mu porijeklo neće koristiti. Uzvišeni Allah nagrađuje shodno djelima a ne zbog porijekla.

﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾

“Pa kad se u rog puhne, tada rodbinskih veza među njima neće biti i jedni druge neće ništa pitati.” (El-Mu’minun, 101.)

Uzvišeni Allah naredio je da se ljudi natječu u djelima žureći Allahovom oprost i milosti.:

﴿وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

“I požurite ka oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savladuju i ljudima praštaju – a Allah voli dobročinitelje.” (Ali-Imran, 133.-134.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُونَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ
وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

“Oni koji iz bojazni prema Gospodaru svome strahuju, i oni koji u dokaze Gospodara svoga vjeruju, i oni koji druge Gospodaru svome ravnim ne smatraju, i oni koji od onoga što im se daje udjeljuju, i čija su srca puna straha zato što će se vratiti svome Gospodaru, - oni bitaju da čine dobra djela, i radi njih druge pretiču.” (El-Mu’minun, 57.-61.)

Buhari i Muslim bilježe od Amra ibnul-Asa, radijallahu anhu,

BUĐENJE AMBICIJA

da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Zaista porodica tog i tog čovjeka nisu moji bliži. Meni najbliži (ili, moj zaštitnik) je Allah, pa dobri vjernici."

Ovo jasno govori da se Poslanikova bliskost ne može zaslužiti porijeklom, pa makar to bili njemu najbliži po krvi. Njegova bliskost zaslužuje se samo imanom i dobrim djelom. Ko upotpuni svoje vjerovanje i djela on je zaslužan da bude blizak Poslaniku, bez obzira da li njegovo porijeklo bilo blisko Poslaniku ili ne bilo.

U tom značenju neki pjesnik je rekao:

*Tako mi života, zar vrijedi čovjeka cijeniti osim zbog njegovog
vjerovanja; ne odustaj od bogobojaznosti
prepuštajući se svom porijeklu; Islam je uzdigao
Selmana iz Persije, a mnogoboštvo je prisjelo Ebu Lehebu.*

HADIS BROJ 37

عن ابن عباس رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما يرويه عن ربه تبارك وتعالى قال إن الله كتب الحسنات والسيئات ثم بين ذلك فمن هم بحسنة فعملها كتبها الله عنده عشر حسنات إلى سبعمائة ضعف إلى أضعاف كثيرة وإن هم بسيئة فلم يعملها كتبها الله عنده حسنة كاملة وإن هم بها فعملها كتبها الله سيئة واحدة رواه البخاري ومسلم في صحيحيهما بهذه الحروف.

فانظر يا أخي وفقنا الله وإياك إلى عظيم لطف الله تعالى وتأمل هذه الألفاظ وقوله عنده إشارة إلى الاعتناء بها وقوله كاملة للتأكيد وشدة الاعتناء بها وقال في السيئة التي هم بها ثم تركها كتبها الله عنده حسنة كاملة فأكد بها بكاملة وإن عملها كتبها سيئة واحدة فأكد تقليلها بواحدة ولم يؤكد بها بكاملة فلله الحمد والمنة سبحانه لا نحصي ثناء عليه وبالله التوفيق.

Ibn Abbas, radijallahu anhum, kazuje da Allahov Poslanik, alejhis-selam, prenosi od Uzvišenog Allaha i kaže: "Uzvišeni Allah odredio je šta je dobro, a šta je zlo, i objasnio: ko naumi da uradi dobro djelo pa ga ne uradi, Allah mu ga upiše kao da ga je i uradio; a ko naumi da uradi dobro i uradi ga, Allah mu upiše nagradu od deset do sedam stotina puta, ili još mnogo veću. Ko naumi da uradi loše djelo pa ga ne uradi, Allah mu to upiše kao jedno dobro djelo; a ko naumi da uradi loše djelo i uradi ga, Allah mu upiše samo jedno loše djelo."⁵²⁷

Hadis prenose Buharija i Muslim u ovoj verziji.

* * *

Buhari i Muslim bilježe hadis od Ebu Hurejre, radijallahu

⁵²⁷ Buhari, 11/323, Muslim, 131.

anhu, u kojem Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Svako čovjekovo dobro djelo se desetestruko nagrađuje pa i do sedam stotina puta. Uzvišeni Allah, kaže: "Osim posta, on je Moj i Ja za njega posebno nagrađujem; čovjek lišava sebe svojih želja, ne jede i ne pije samo zbog Mene."⁵²⁸

* * *

Puno je hadisa koji govore o upisivanju dobrih i loših djela kao i namjera za činjenje dobra ili zla djela. Znači u hadisu se spominju četiri vrste a to su:

- činjenje dobrih djela. Dobro djelo se desetestruko nagrađuje, do sedam stotina puta, ili još mnogo više. Allah je odredio da je neophodno da se svako dobro djelo desetestruko nagradi: "*Ko uradi dobro djelo bit će desetestruko nagrađen...*" (El-En'am, 160.) Što se povećanja nagrade iznad spomenute granice tiče, Allah to povećava kome hoće:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أُنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِئَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

"Oni koji imanja svoja troše na Allahovu putu liče na onoga koji posije zrno iz kojeg nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna. Allah će onome kome hoće dati i više; Allah je neizmjereno dobar i sve zna." (El-Bekare, 261.)

Ibni Mesud, radijallahu anhu, prenosi da je neki čovjek doveo kamilu žigosanog nosa pa je rekao: "Allahov Poslaniče! Neka se upotrijebi na Allahovom putu." Poslanik reče: "Zbog nje ćeš na Sudnjem danu dobiti sedam stotina kamila."⁵²⁹

Međutim hadis Ebu Hurejre: "Osim posta, on je Moj i Ja za njega posebno nagrađujem..." jasno daje do znanja da vrijednost i uvećavanje nagrade za post zna samo Uzvišeni Allah jer se post

⁵²⁸ Buhari, 4/118, Muslim, 1151.

⁵²⁹ Muslim, 1892.

ubraja u najbolje oblike strpljivosti. "...samo oni koji budu strpljivi bit će bez računa nagrađeni." (Ez-Zumer, 10.) Već smo spomenuli u komentaru hadisa: "Jedna od osobina dobrog islama kod jednog čovjeka jeste i to da se kloni onoga što ga se ne tiče", da uvećavanje nagrade više od desetestruke zavisi od dosljednog življenja islama. To se jasno spominje u hadisu Ebu Hurejre, radijallahu anhu, i drugim hadisima. Dakle, u pitanju je potpuna iskrenost, vrijednost samog tog djela i potrebe za njim;

- činjenje ružnih ili hrđavih djela. Loše djelo piše se samo je-dnom bez uvećavanja, kao što Uzvišeni veli:

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا﴾

"Ko uradi dobro djelo bit će deseterostruko nagrađen, a ko uradi hrđavo djelo bit će samo prema zasluži kaž-njen." (El-En'am, 160.)

Poslanikove riječi: "Upisat će mu jedno loše djelo" ukazuju da se loše djelo upisuje samo jedanput. Međutim, loše djelo može dobiti na vrijednosti u ovisnosti od vremena i mjesta gdje i kada se radi. Allah je rekao.

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾

"Broj mjeseci u Allaha je dvanaest, prema Allahovoj knjizi, od dana kada je nebesa i Zemlju stvorio, a četiri su sveta; to je prava vjera. U njima jedni drugima na-silje i nepravdu ne činite..." (Et-Tewbe, 36.)

U komentaru ovog ajeta Katade, radijallahu anhu, veli: "Znajte da su nasilje i nepravda koja se počinu u svetim mjesecima veći grijesi i harami nego kad se počinu u drugim mjesecima, i po-red toga što je nasilje uvijek zabranjeno i osuđeno, ali Uzvišeni Allah uvećava šta hoće od Svojih stvari."

Uzvišeni je rekao:

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ﴾

“Hadž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadž nema snošaja sa ženama, i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadža...” (El-Bekare, 197.)

﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

“...onome ko u njemu (Mesdžidul-haramu) bilo kakvo nasilje učini dat ćemo da patnju nenasnosnu iskusiti.” (El-Hadždž, 25.)

Neki ashabi sustezali su se da žive u blizini Mesdžidul-harama iz straha da ne učine neki grijeh. Među njima bili su: Ibn Abbas, Abdullah ibn Amr ibnul-As, radijallahu anhum, i drugi. Tako je postupio i Omer Abdulaziz, rahimehullah.

Loša djela udvostručuju se u ovisnosti od položaja onog ko ih čini, njegove spoznaje Allaha i njegove blizine Uzvišenom Allahu. Tako npr. veći je grijeh onoga ko otkaže poslušnost vladaru u dvorcu (njegovoj blizini) nego onog ko mu je otkaže negdje daleko. Zato je Allah posebno zaprijetio Svojim robovima da će im grijehe udvostručiti, iako ih je grijeha sačuvao. Tako im On objašnjava Svoju blagodat prema njima time što ih je sačuvao tih grijeha.

﴿وَلَوْلَا أَنْ تَبْتَكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا * إِذَا لَادَقْتَاكَ ضَعْفَ الْحَيَاةِ وَضَعْفَ الْمَمَاتِ﴾

“A da te nismo učinili čvrstim, gotovo da bi im se malo priklonio, i tada bismo ti doista dali da iskusiš dvostruku muku u životu i dvostruku patnju poslije smrti...” (El-Isra, 74.-75.)

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا * وَمَنْ يَقْتُلْ مِنْكُنَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَتَعَمَّلْ صَالِحًا نُوْتِمَهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾

“O žene Vjerovjesnikove, ako bi koja od vas očit grijeh učinila, kazna bi joj udvostručena bila, a to je Allahu labko; a onoj koja se bude Allahu i Poslaniku Njegovu pokoravala i dobra djela činila – dat ćemo nagradu dvostruku...” (El-Ahzab, 30.-31.);

- naumiti učiniti dobro djelo. U tom slučaju čovjeku se piše to dobro djelo kao da ga je i učinio kako se to vidi iz hadisa kojeg prenosi Ibn Abbas i drugi. A to se vidi i iz hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kome stoji: "Kada Moj rob govori o dobrom djelu, Ja mu upišem kao da ga je učinio." Izrazom 'govori' čini se da aludira na intuitivno razmišljanje o dobrom djelu. Kada se namjera spoji (uporedi) s riječima ili trudom i zalaganjem, nagrada je potvrđena i onaj koji tako postupa na istom je stepenu kao i onaj koji je uradio to djelo.

روى أبو كبشة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إنما الدنيا أربعة نفر عبد رزقه الله مالا وعلماً فهو يتقي ربه ويصل فيه رحمه ويعلم الله فيه حقاً فهذا بأفضل المنازل وعبد رزقه الله علماً ولم يرزقه مالا فهو صادق النية يقول لو أن لي مالا لعملت بفعلان فهو بنيته فأجرهما سواء.

وعبد رزقه الله مالا ولم يرزقه علماً فهو يتخبط في ماله بغير علم لا يتقي فيه ربه ولا يصل فيه رحمه ولا يعلم فيه الله حقاً فهذا بأخبث المنازل وعبد لم يرزقه الله مالا ولا علماً وهو يقول لو أن لي مالا لعملت فيه بفعلان فهو بنيته فوزرهما سواء.

Ebu Kebša, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-salam, rekao: "Dunjaluk pripada četverici ljudi; čovjeku koga je Allah opskrbio imetkom i znanjem, on se u njima boji Allaha, održava rodbinske veze i svjestan je Allahovog prava u njima. Takav će imati najbolju nagradu. Čovjeku kojeg je Allah opskrbio znanjem ali ne i imetkom i on u svojoj iskrenoj namjeri rekne: 'Eh, da imam imetak, uradio bih isto što radi taj i taj.' On će biti nagrađen u skladu sa svojim nijetom i njih dvojica imat će istu nagradu. Svojom namjerom on je na jednakom stupnju nagrade s onim prvim.

Čovjek kojeg je Allah opskrbio imetkom, ali mu je uskratilo znanje te on rasipa svoj imetak uzalud, ne boji se Allaha zbog toga, ne održava rodbinske veze i poriče da Allah polaže pravo na njegov imetak. To je čovjek najgoreg ranga. I čovjek kojeg Allah nije opskrbio ni imetkom ni znanjem a koji stalno govori: 'Eh, da mi je para pa da činim kao što čini taj i taj.' Svojom namjerom on je na

jednakom stupnju grijeha s onim koji čini nedjela.”⁵³⁰ Dio hadisa: “...oni su u nagradi izjednačeni” govori o izjednačenju u visini nagrade za djelo bez udvostručavanja. Udvostručavanje nagrade je privilegija onog ko uradi djelo, a ne onog ko ga nanijeti a ne uradi ga, jer ako bi se oni potpuno izjednačili u nagradi, onda bi se upisalo i onome ko namjerava uraditi dobro djelo a ne uradi deset dobrih djela. Onda bi to bilo oprečno svim tekstovima koji se odnose na tu tematiku, a potvrda toga jeste i ajet:

﴿فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

“...one koji se budu borili ulažući imetke svoje i živote svoje Allah će odlikovati čitavim stepenom nad onima koji se ne budu borili, i On svima obećava lijepu nagradu. Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu...” (En-Nisa, 95.)

Ibn Abbas i drugi, radijallahu anhum, u komentaru ovog ajeta, kažu: “Oni koji se ne bore iz opravdanog razloga čitav su stepen ispod boraca na Allahovom putu, a koji bez ikakva opravdanja izostaju iz borbe više stepeni su ispod boraca na Allahovom putu”;

- naumiti loše djelo, a ne učiniti ga. U hadisu Ibn Abbasa, radijallahu anhu, stoji da će se onome ko postupi ovako upisati dobro djelo. To se isto spominje i u hadisima Ebu Hurejre i Enesa, radijallahu anhum. U hadisu Ebu Hurejre spominje se: “...čovjek je od toga odustao zbog Mene...” To se odnosi na onog ko je u mogućnosti uraditi ono što je naumio od grijeha, ali to ne uradi radi Allaha, bez sumnje će mu se upisati zbog toga dobro djelo jer njegovo ostavljanje grijeha radi spomenutog jeste dobro djelo.

Međutim, ako čovjek naumi loše djelo i ne uradi ga radi bojazni od ljudi ili ga uradi licemjerno pred njima, rečeno je da će zbog toga biti kažnjen jer je preferiranje bojazni od ljudi nad strahom od Allaha zabranjeno (haram).

⁵³⁰ Tirmizi, 2325.

Ista je stvar i s licemjerstvom i lažnim predstavljanjem pred ljudima (rijalukom, tj. ako neko zbog toga ne uradi grijeh bit će kažnjen kod Allaha).

Allahov Poslanik, alejhis-selam, kaže: "Allah je oprostio mom umetu intuitivno negativno razmišljanje, sve dok o tome ne progovore ili nešto od toga ne urade."⁵³¹

Isto tako, ko bi nastojao svim svojim snagama uraditi neki grijeh i nijetom i djelom, smatrat će se kao da ga je i dovršio na osnovu slijedećeg: "Kada se dva muslimana sukobe sabljama, i ubica i ubijeni će u Vatru." Rekoše: "Allahov Poslaniče! Ubica, ali zašto i ubijeni!?" Reče: "Jer je i on želio ubiti svog suparnika."⁵³²

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "...sve dok o tome ne progovore ili nešto od toga ne urade." Dakle, onaj koji želi učiniti grijeh pa ako kaže to svojim jezikom, on će u tom slučaju biti kažnjen za svoju namjeru, jer je on svojim organima to učinio, tj. svojim jezikom. Dokaz tome je: "...eh, da mi je para pa da činim kao što čini taj i taj...". Pod ovim se misli na onoga koji čini grijehe svojim imetkom: "...oni su u grijehu isti." Neki postklasični učenjaci rekli su: "Neće biti kažnjen ako bude govorio o onome što je naumio, ako to ne bude zabranjen govor poput laži, potvore i ogovaranja. A ako se taj govor bude odnosio na djela koja se rade organima, onda on neće biti grješan zbog samog govora o onome što je naumio. To se potvrđuje spomenutim hadisom od Ebu Hurejre: "...ako Moj rob govori o lošem djelu, a nije ga učinio, Ja ću mu to oprostiti sve dok to ne uradi."

Naravno, govor koji se spominje u spomenutom hadisu odnosi se na intuitivna razmišljanja i na taj način će se objediniti značenje tog hadisa sa značenjem hadisa: "Sve dok ne počne govoriti o tome, tj. grijehu." Hadis Ebu Kebša još jasnije govori o tome.

⁵³¹ Buhari, 5/160, Muslim, 127.

⁵³² Buhari, 1/84, Muslim, 2888.

Kada je čovjek u tom hadisu rekao svojim jezikom: "...da je meni para, činio bih njima grijeh kao što ih čini taj i taj". Vidimo da taj čovjek nije uradio grijeh o kojem sanja, nego je samo izjavio ono što bi želio, tj. da troši pare, kada bi ih imao, u grijeh. On čak uopće ni nema para. Ali pored svega toga govor o tome je zabranjen, pa kako da mu to bude oprošteno i da se ne kazni zbog toga!?

Ukoliko se čovjek okani od tog nijeta i oslabi mu želja za tim, ali bez ikakvog udjela od njega, da li će i nakon toga biti kažnjen zbog onoga što je namjeravao uraditi ili neće? Tu moramo napraviti razliku između dvije situacije:

- prva situacija: da ta namjera za činjenjem grijeha bude samo u obliku misli koja mu na um padne, ali ga ne obuzme niti on srce odlučiti da je realizuje, već je, naprotiv, prezire i zgraža se nad njom. Takvo stanje mu se neće uzimati u obzir niti će mu se zbog njega zamjeriti. To su zla došaptavanja o kojima je Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio upitan pa je rekao: "To je očevidan iman."⁵³³ Kada je objavljen ajet: "...pokazivali vi ono što je u dušama vašim ili to krili, Allah će vas za to pitati; oprostit će onom kome On hoće, a kaznit će onoga koga On hoće..." (El-Bekare, 284) muslimanima je to palo teško jer su bili uvjereni da tu potpadaju i hrđave misli. Tada su objavljeni ajeti u kojima, između ostalog, stoji: "...Gospodaru naš, ne stavljaš nam u dužnost ono što ne možemo podnijeti..." (El-Bekare, 286) Ovo objašnjava da muslimani neće biti opterećivani onim što ne mogu podnijeti i neće im se na tome zamjeriti.

Ibn Abbas i još neki smatraju to derogacijom, tj. time ističu da je posljednji ajet otklonio sve nedoumice oko duša iz prvog ajeta, a da se prvi ajet odnosi samo na čvrste i nepokolebljive odluke duša. Ovako su nešto prethodnici nazivali derogacijom;

- druga situacija: čvrste kontinuirane i nastanjene odluke koje obuzmu duše ljudi s ovakvim nakanama. I tu također treba raz-

⁵³³ Muslim, 132.

likovati dvije vrste:

a. djela od srca koja su sama po sebi samostalna, poput sumnjičenja u Allahovu jednoću, poslanstvo, proživljenje poslije smrti i tome slično, što potpada pod ateizam i bezboštvo. Za sva ta djela čovjek će biti kažnjen i zbog njih postaje nevjernik ili licemjer (munafik). Ovoj vrsti pridodaju se i ostali grijesi vezani za srca, poput izražavanja ljubavi prema onome što Allah prezire i mržnja prema onom što Allah voli, oholost, umišljenost, zavist i predrasude o muslimanima bez ikakvog razloga;

b. djela koja se ne odnose na srca već na organe, poput bluda, krađe, konzumiranja alkohola, ubistva, potvaranje nevinih i tome slično.

Ukoliko čovjek ostane uporan u toj svojoj želji i odluci, ali se tragovi te njegove želje i odluke apsolutno ne osjete u pojavnom svijetu, da li će on zbog toga biti odgovoran ili ne? Kod učenjaka o tom pitanju imamo dva poznata stava. Jedni smatraju da će biti odgovoran zbog toga. Ibnul-Mubarek prenosi da je upitao Ebu Sufjana: "Da li će čovjek biti odgovoran zbog nakane?" Odgovorio je: "Ako to bude čvrsta odluka, odgovarat će za to."

Mnogi pravnici, muhaddisi i apologetičari hanbelijske uleme a i drugih koji su preferirali ovaj stav, dokazuju ga slijedećim dokazima: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾ "...i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte..." (El-Bekare, 235.) ﴿وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ﴾ "...ali će vas kazniti zbog onog što vaša srca urade..." (El-Bekare, 225.) Poslanik, alejhis-selam, je rekao: "...grijev je ono što te u prsima tišti a ne želiš da to ljudi saznaju."⁵³⁴

Oni smatraju da se hadis: "...sve dok o tome ne progovore ili nešto od toga ne urade" odnosi na intuitivno razmišljanje čovjeka. Rekli su: "Ono što čovjek taji i odluči u srcu da uradi, smatrat će se njegovim djelom i zaradom i neće mu biti oprošteno." Ima učenjaka koji smatraju da će čovjek zbog toga na ovome svijetu biti

⁵³⁴ Pogledaj hadis 27.

kažnjen brigama i tugom. A rečeno je da će čovjek odgovarati zbog toga na Sudnjem danu. Allah će mu to pokazati i pitati ga za to pa će mu oprostiti i neće ga kazniti. Znači, polaganje računa pred Allahom bit će mu kazna. To se prenosi od Ibn Abbasa, Rebia ibn Enesa, radijallahu anhumā. Za ovo mišljenje odlučio se i Ibn Džerir, rahimehullah;

- drugo mišljenje: prema ovom mišljenju čovjek apsolutno neće odgovarati za samu svoju namjeru (nijet). Ovo mišljenje pripisuje se Šafiji, a to je i mišljenje Ibn Hamida iz hanbelijske pravne škole kojeg on temelji na općenitosti dokaza koji se odnose na ovu tematiku;

- treće mišljenje: prema ovom mišljenju čovjek neće biti pitao zbog svojih namjera da učini neki haram ako ne bude namjeravao da ih uradi u haremu Kabe.

Dahhak, radijallahu anhu, rekao je: "Moguće je da čovjek naumi uraditi neki grijeh u Meki a nalazi se u drugoj zemlji i ne uradi ga, on će mu se upisati kao da ga je i uradio."

Neki ovu izjavu klasificiraju zajedno s prethodno spomenutim grijesima koji se odnose na srca.

Rekao je: "*Mesdžidul-haram* se mora poštovati, paziti na njegovu svetost i veličati ga srcima. Zato se kazna obavezuje u spomenutom primjeru zbog neizvršavanja tog vadžiba. Treba uzimati u obzir njegovu svetost i to mora biti govor srca. Zapostavljanje ove dužnosti kažnjivo je." Međutim, to nije ispravno, jer svetost *Mesdžidul-harama* nije veća od Allahovih zabrana. A odluka da se poćini neki grijeh jeste odluka da se prekrši Njegova zabrana.

Ako bi to odlučio namjerno, kao npr. da pogazi i omalovaži svetost Harema, on bi u tom slučaju bio kao i onaj koji odlući učiniti grijeh s namjerom da omalovaži Allahovu zabranu, i oni bi time poćinili nevjerstvo.

Takav se neće smatrati nevjernikom ako mu je namjera činenja grijeha samo upražnjavanje svoje strasti i lićnog interesa, pod uvjetom da se zgražava od pomisli suprotstavljanja Allahu i nipodaštavanja Njegove autoritativnosti kao i toga da ga On gleda i vidi.

Kada god nakanu proprati djelo, počinilac će biti kažnjen bez obzira da li je djelo učinjeno ranije ili kasnije. Ko učini grijeh jednom i naumi ga ponovo učiniti čim bude u prilici smatrat će se onim koji je uporan u grijehu i bit će kažnjen za svoj nijet, pa makar se grijehu vratio nakon dugih godina. Tako su Ibnul-Mubarek i drugi protumačili istrajavanje na grijehu.

Dakle, grijeh se upisuje samo u mjeri u kojoj je učinjen bez udvostručavanja. A kazna je zbog učinjenog grijeha. Namjera za činjenje lošeg djela ne dodaje se toj kazni, jer ako bi se tako postupilo, zbog grijeha bi čovjek bio kažnjen dva puta: jednom za njegovu namjera a drugi put zbog njegova činjenja.

Ne može se reći da ta logika obavezuje da se primijeni i kod dobrog djela, jer ko uradi dobro djelo, pa ako ga je uradio poslije namjere, bit će nagrađen samo za izvršenje tog djela, a ne i za njegovu nakanu. Međutim, mi velimo da je tako rezonovanje zabranjeno, jer ko uradi dobro djelo, upiše mu se deset dobrih djela pa je moguće da je neki dio te nagrade kompenzacija za dobru namjeru. Allah najbolje zna.

Muslim bilježi predanje od Ibn Abbasa, radijallahu anhu, u kojem stoji: "...ili će ga Allah pobrisati...", tj. ili će se loše djelo samo jednom upisati čovjeku ili će ga Allah pobrisati kome hoće zbog razloga koji brišu grijehe kao što su; pokajanje, traženje oprosta i vršenje dobrih djela.⁵³⁵

Nakon toga Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Kod Allaha će propasti samo onaj koji sam sebe upropasti". Tj. poslije svih tih spomenutih veličanstvenih blagodati od Allaha, velike Njegove milosti kod povećavanja dobrih djela i zanemarivanja loših, propasti može samo onaj koji sam sebe upropasti i baci se svojim rukama u propast, okrećući se lošim djelima i zanemarujući dobra.

Zbog toga je Ibn Mesud rekao: "Teško onome čije jedinice nadvladaju (pobijede) desetice."

⁵³⁵ Pogledaj hadis 18.

HADIS BROJ 38

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الله تعالى قال من عادي لي وليا فقد آذنته بالحرب وما تقرب إلى عبدي بشيء أحب إلى مما افترضته عليه ولا يزال عبدي يتقرب إلى بالنوافل حتى أحبه فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به وبصره الذي يبصر به ويده التي يبطش بها ورجله التي يمشي بها ولئن سألني لأعطينه ولئن استعاذني لأعيذنه.
رواه البخاري.

Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Uzvišeni Allah kaže: 'Ko uznemiri Mog prijatelja (evliju), objavit ću mu rat. Najdraže s čime Mi se Moj rob može približiti jesu farzovi. Moj rob Mi se približava na filama sve dok ga ne zavolim, a kada ga zavolim, Ja postanem njegov sluh kojim čuje, njegov vid kojim vidi, njegova ruka kojom prihvata i njegova noga kojom hodi. Ako Me nakon toga zamoli za nešto, sigurno ću mu udovoljiti a ako zatraži Moju zaštitu, zaštitit ću ga. Nizašto se ne dvoumim koliko se dvoumim da uzmem dušu vjerniku. On ne želi smrt, a Ja ne želim da ga ožalostim.'"⁵³⁶

* * *

Riječi Uzvišenog: "Objavio sam rat onome ko bude neprijatelj Mome prijatelju...", tj. obznanjujem da sam Ja zaratio protiv njega, jer je on zaratio protiv Mene napadajući Moje miljenike. Dakle, vjerska dužnost (vadžib) jeste biti u prijateljstvu s iskrenim vjernicima (prijateljima), a haram je biti s njima u neprijateljskim odnosima. Isto tako, vjerska je dužnost biti u prijateljstvu s Allahovim neprijateljima, a haram je biti u prijateljstvu s njima. Uzvišeni kaže:

⁵³⁶ Buhari, 11/340-341.

﴿لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾

“...s Mojim i vašim neprijateljima ne prijateljujte...”
(El-Mumtebine, 1.)

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾

“Vaši zaštitnici su samo Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno namaz obavljaju i zekat daju. Onaj ko za zaštitnika uzme Allaha i Poslanika Njegova i vjernike – pa, Allahova strana će svakako pobijediti.” (El-Maide, 55.-56.)

Uzvišeni je Svoje miljenike, koje voli i koji Ga vole, opisao da su ponizni prema vjernicima a strogi prema nevjernicima.

* * *

Znaj da svi oblici grijeha predstavljaju sukob s Allahom i što je grijeh kojeg čini čovjek odvratniji, sukob je sve žešći. Zbog tog je razloga Uzvišeni Allah lihvare i drumske razbojнике nazvao Svojim neprijateljima i neprijateljima Njegova poslanika usljed težine nasilja koje nanose ljudima i njihova činjenja nereda na Njegovoj zemlji. Isti je slučaj i kad se radi o onome ko se bori protiv Njegovih miljenika, jer je Allah preuzeo na Sebe da ih pomaže voli i štiti. Zato, ko bude s njima u neprijateljstvu i ko se bude borio protiv njih, takav je u neprijateljstvu s Allahom i u ratu protiv Njega.

* * *

Riječi Uzvišenog: “...najdraže čime Mi se Moj rob može približiti jesu farzovi. Moj rob Mi se približava nafilama sve dok ga ne zavolim...”

Nakon što je Allah spomenuo da je neprijateljstvo prema Njegovim miljenicima, ustvari, objavljivanje rata Njemu, Uzvišeni je opisao Svoje prijatelje s kojima je zabranjeno biti u neprijateljstvu a vadžib je s njima biti u prijateljstvu, a zatim je naveo ono s čime Mu se približava. *Muvalat* (prijateljjevanje) u osnovi znači

blizinu, a *mu'adata* (neprijateljstvo) u osnovi znači daljinu. Prema tome, Allahovi su miljenici oni koji Mu se približavaju s onim što ih Njemu približava. A Njegovi neprijatelji su oni koji se udaljavaju od Njega svojim djelima koja utječu da budu protjerani i udaljeni od Njega. Uzvišeni je Allah Svoje miljenike koji nastoje da Mu se približe podijelio u dvije grupe:

- one koji Mu se približavaju farzovima. Tu spada izvršavanje vjerskih obaveza i klonjenje zabrana, jer su to sve Allahove obaveze koje je On naredio Svojim robovima;

- one koji Mu se pored farzova približavaju i nafilemima. Time se jasno potvrđuje da je tvrdnja onih koji smatraju da se Allahu može približiti, biti s Njim u prijateljstvu i steći Njegovu ljubav mimo Njegovih naredbi i zabrana koje je propisao putem Svog Poslanika, kao što to tvrde oni koji prizivaju evlijaluk i Allahovu ljubav, puka laž, njihov je primjer istovjetan s primjerom mnogo-božaca koji su smatrali da se Uzvišenom Allahu približavaju robovanjem nečemu drugom mimo Njega. O njima je Uzvišeni rekao: *"...mi im se klanjamo samo da bi nas Allahu što više približili..."* (Ez-Zumer, 3.) Uzvišeni o jevrejima i kršćanima kaže da su govorili: *"...mi smo djeca Božija i miljenici Njegovi..."* (El-Maide, 18.) To su oni govorili i pored njihove upornosti u poricanju Allahovih poslanika, zanemarivanja Njegovih zabrana i neizvršavanja Njegovih farzova. Zato je Uzvišeni u ovom hadisu naveo da su Allahovi miljenici oni koji Mu se približavaju s farzovima na dva stepena (deredže):

Oni koji Mu se približavaju izvršavanjem farzova. To je stepen *muktesida* (umjerenih), *ashabul jemina* (sretnih). Prakticiranje farzova je najbolje djelo. U kontekstu toga Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhum, veli: "Najbolja su djela izvršavanje onoga što je Allah naredio, uzdržavanje od onoga što je zabranio i iskreno uvjerenje u ono što je kod Allaha." Omer bin Abdulaziz rekao je: "Najbolji su obredi izvršavanje farzova i klonjenje zabrana."

Uzvišeni Allah obavezao je ljude ovim farzovima da bi Mu se oni putem njih približili i tako za sebe pribavili Njegovo zadovoljstvo i milost.

Najveličanstveniji tjelesni farz kojim Mu se čovjek približava jeste namaz: ﴿كَلَّا لَا تُطِيعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾ "...ti ničice na zemlju padaj (sedžda) i Gospodaru se svome približavaj." (El-Alek, 19.) Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Rob je najbliži svome Gospodaru dok je na sedždi."⁵³⁷

Jedan od farzova koji približavaju Allahu jeste i pravedno vođenje i briga "pastira o njegovom stadu" svejedno to pastirstvo bilo općenitog karaktera poput vladara ili lokalnog upravitelja, poput pravednosti čovjeka u svojoj porodici: prema ženi i djeci. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Svi ste vi pastiri i svaki od vas je odgovoran za svoje stado."⁵³⁸ Muslim bilježi hadis od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Zaista će pravedni biti na minberima od svjetla na desnoj strani Premilostivog, a Njegove obje ruke su desnica. To su oni koji su pravedno sudili u vlasti, svojim porodicama i u onome za što su bili zaduženi";⁵³⁹

- to je stepen onih što prednjače u bliskosti sa Allahom (*es-sabikine el-mukarrebine*). Oni se približavaju Allahu, pored farzova, maksimalnim zalaganjem u vršenju nafil, dobrih djela i udaljavanjem od svih mekruha i sumnjivih stvari. Sve to donosi i inicira Allahovu ljubav prema takvom čovjeku, kako je to Uzvišeni i rekao: "...Moj rob Mi se približava nafilama sve dok ga ne zavolim..."

Koga Allah zavoli podariti će mu da i on Njega zavoli, da Mu bude pokoran, i da Ga se stalno sjeća. Iz toga će proisteci da takav čovjek bude blizak Allahu i da kod Njega ima posebno mjesto, kako to Uzvišeni kaže.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne, pa

⁵³⁷ Muslim, 482.

⁵³⁸ Buhari, 2/380 i Muslim, 1829.

⁵³⁹ Muslim, 1827.

Allah će sigurno mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima stroge; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati. To je Allahov dar, koji On daje kome hoće – a Allah je neizmjereno dobar i zna sve.” (El-Maide, 54.)

Ajet pojašnjava da onaj koji zanemari Allahovu ljubav i okrene se od Allahove bliskosti i to ga uopće ne zanima, Allah će te darove podariti onome ko je preči i ko ih više zaslužuje od njega. Ko se odrekne Allaha, taj zamjenu za Njega neće moći naći, a Allah umjesto njega ima mnoge alternative.

Ko izgubi Allaha, neće mu koristiti čak ni Džennet sa svim njegovim blagodatima. I takav će biti obmanjen. Pa šta reći onda tek za čovjeka koji je to sve zamijenio sa neznatnim prezrenim ništavnim djelićem predstavljenim u ovom svijetu koji kod Allaha ne vrijedi ni koliko krilo mušice! Rečeno je:

*Koga mimoide sreća pa Te u nekom danu
ne vidi, svo vrijeme mu je badava;*

*a Ti, ma gdje god bio,
prema Tvom se licu okrećem.*

Potom je Uzvišeni Allah opisao one koje Allah voli i koji Njega vole: “...prema vjernicima ponizni, a sa nevjernicima strogi...” Znači takvi se odnose prema vjernicima blago i ponizno, a prema nevjernicima odnose se ponosno, strogo i grubo. Oni, pošto su zavoljeli Allaha, zavoljeli su i Njegove miljenike koji Ga vole, i zato se odnose prema njima s ljubavlju, osjećajem i milošću, a preziru Njegove neprijatelje koji se bore protiv Njega i zato se odnose prema njima oštro i grubo, kako se to kaže u riječima Uzvišenog “...prema vjernicima ponizni, a s nevjernicima strogi; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati...” (El-Maide, 54.)

U potpunu i savršenu ljubav prema Allahu spada i to da se bori protiv neprijatelja Onog Koji se voli. Zato je džihad na Allahovu putu poziv onima koji su se okrenuli od Allaha da Mu se vrate i to sabljom i kopljem nakon što budu pozvani dokazom i ar-

gumentom.

Onaj ko voli Allaha želi da se svi ljudi Njemu povrate. Ko ne prihvati poziv Istine blagošću i dobrostivošću, treba mu demonstrirati strogost i nepopustljivost. U hadisu stoji: "Tvoj je Gospodar ushićen ljudima koje prema Džennetu vode u lancima."⁵⁴⁰ Oni se ne boje ničijeg prijekora. Onaj koji voli nastoji samo odobrovoljiti onog Koga voli, bez obzira da li će se to nekome svidati ili ne, jer onaj ko se u svojoj ljubavi boji prijekora zbog onog Koga voli taj nije iskren u ljubavi.

Riječi Uzvišenog: "...to je Allahov dar, koji On daje kome hoće..." (El-Maide, 54.) Njegov dar koji On daje onima koji Ga vole i koje On voli a čiji je opis naveden. "...Allah je neizmjereno dobar i zna sve." On puno daje i dobro zna ko je zaslužan Njegovog dara. On uskraćuje Svoj dar onima koji ga nisu zaslužni.

Dakle, ovi privilegovani vjernici, bliski Allahu, nemaju druge želje osim za onim što će ih približiti Onome Koga vole a i Koji njih voli.

Neki od *selefa* govorili su: "Djelovanje iz straha može izazvati gubljenje nade, a djelovanje iz ljubavi nikada ne može zadesiti klonulost."

Neki su rekli: "Ako dokonima dosadi njihovo besposličarenje, Tvojim ašicima Tvoje dozivanje i spominjanje ne može dosaditi." Neki su ispjevali. "Budi ašik svom Gospodaru kako bi Ga služio, jer su ašici onima koje vole sluge. Drugi su spjevali i rekli: "Ašik želi samo Njegovu ljubav jer ašik u svakom stanju u trans pada."

Jedna od najboljih nafila kojom se čovjek približava Allahu jeste često učenje i slušanje Kur'ana, razmišljanje i shvatanje njegove poruke.

Habab ibnul-Ert, radijallahu anhu, nekom čovjeku rekao je:

⁵⁴⁰ Buhari, 6/145. Misli se na teškoće i velika iskušenja kroz koja prolaze borci na Allahovom putu.

“Približavaj se Allahu što god više možeš. A znaj da Mu je najdraže da Mu se približavaš s Njegovim govorom.” Ašicima nema ništa slađe od govora voljene osobe. On je okus njihovih srca i njihov krajnji cilj.

Osman, radijallahu anhu, rekao je: “Kada bi vaša srca bila zaista čista, nikada se ne bi zasitila govora svoga Gospodara.”

Ibn Mesud, radijallahu anhu, veli: “Ko zavoli Kur'an, taj voli Allaha i Njegovog poslanika.”

Neki je čovjek puno učio Kur'an. Nakon nekog vremena počeo je da ga zapostavlja. Onda je u snu vidio kako mu se neko obraća: “Ako zagovaraš Moju ljubav, zašto si se onda okanio Moje knjige? Zar nisi razmislio o Mojim blagim prijekorima u njoj!?”

U sklopu toga jeste i često spominjanje Allaha na koje naviknu srce i jezik. U vezi s tim je i ljubav, u Njegove ime, prema Njegovim miljenicima i prezir, u Njegovo ime, prema Njegovim neprijateljima.

* * *

Riječi Uzvišenog: “...a kada Ga zavolim, Ja postanem njegov sluh kojim čuje, njegov vid kojim vidi, njegova ruka kojom prihvata i njegova noga kojom hodi...”

Dakle, maksimalno ulaganje truda u približavanje Allahu, prvo farzovima a zatim nafilama uzdiže čovjeka s ljestvice *imana* na stupanj *ihšana*. Na taj način vjernik počinje obožavati Allaha osjećajući Njegovu blizinu i prisutnost kao da Ga vidi. Njegovo se srce tada ispunjava spoznajom i ljubavlju prema Allahu, osjećajem Njegove veličanstvenosti, straha, autoriteta, uzvišenosti, bliskosti i ljubavi prema Njemu, tako da ta spoznaja koja je u srcu postaje kao da ga gleda očima. Rečeno je:

*“On je u mom srcu i život mu daje, ja Ga ne
zaboravljam i puno Ga spominjem,*

*ne vidim Ga očima i ne čujem svojim čulom,
al' Ga dubina moga srca vidi.”*

Kada se srce ispuni osjećajem Allahove veličine, anulira sve ostalo što je u njemu. U duši čovjeka poslije ne ostaje više nikakve strasti niti želje osim onoga što voli i želi njegov Gospodar. Tada je čovjekov govor samo zikr, kreće se samo radi Njega. Ako progovori, progovorit će samo u ime Allaha, ako sluša, slušat će samo u ime Njega, ako gleda, gledat će samo u ime Njega, ako šta radi, radit će to samo u ime Njega. To je ono na što se aludira ovim riječima: "...Ja postanem njegov sluh kojim čuje, njegov vid kojim vidi, njegova ruka kojom prihvata i njegova noga kojom on hoda..."

Ko pokuša ukazati na drukčije značenje hadisa taj ukazuje na ateizam, hulul i itihad, s čim Allah i Njegov Poslanik nemaju ništa.

Alija, radijallahu anhu, veli: "Mi smo smatrali da se Omerov šejtan boji Omera i da se ustručava navesti ga na grijeh."

Mi smo ranije spomenuli da su to proizvodi posebnog tevhi-da (vjerovanja). Očitavanje da nema boga osim Allaha znači ispoljavanje ljubavi, nade, straha i pokornosti samo Njemu. Kada čovjekovo srce ostvari istinsku vjeru u Jedinog Allaha, u njemu neće biti mjesta ni za što drugo osim za ono što Allah voli i što On prezire.

Ko dostigne taj stepen, njegovo će se tijelo neminovno pokoriti tom unutarnjem doživljaju jer grijesi nastaju kao posljedica ljubavi prema onome što Allah prezire ili iz mržnje prema onome što Allah voli. To se događa kada se strastima duše dadne prednost nad ljubavi prema Allahu i strahu od Njega. Sve je to u suprotnosti sa obaveznim i potpunim imanom. Zbog toga čovjek zanemaruje neke vadžibe i čini neke zabrane. Čije srce uspije realizovati istinski iman, njegova će briga biti samo Allah i ono čime će zaslužiti Njegovo zadovoljstvo.

Riječi Uzvišenog: "...pa ako Me nakon toga zamoli, udovoljit ću mu, a ako zatraži Moju zaštitu, zaštitit ću ga" znače da onaj ko ga je Allah zavolio i koji Mu je blizak, ima posebno mjesto kod Allaha koje se ogleda u tome da kada Mu zatraži nešto, dat će mu, kada Ga zamoli za zaštitu od nečega, zaštitit će ga, a kada Ga zamoli da mu usliša dovu, uslišat će mu je. Tako će on postati jedan

od onih čije su dove uslišane zbog počasti koju uživa kod Allaha. Bilo je od prethodnika mnogo onih koji su bili poznati po tome.

U *Sabihu* se navodi kako je Rubi'a bint En-Nadr polomila sjekutiće jedne robinje. Oni im ponudiše krvarinu, a ovi odbiše. Tražiše od njih oprost, ali oni i to odbiše. Božiji Poslanik ﷺ zatim presudi da se izvrši odmazda. Enes b. En-Nadr reče: "Zar ćemo polomiti sjekutić Rub'i? Tako ti Onoga ko te je poslao s istinom, nemoj to uraditi!" Porodica djevojke pristade i uzeše krvarinu. Božiji Poslanik ﷺ reče: "Doista među Allahovim robovima postoje ljudi koji, ako se zakunu Allahom, On im želju ispuni".⁵⁴¹

Sa'd ibn Ebi Vekkas, radijallahu anhu, bio je jedan od njih. Jednom je prilikom neki čovjek slagao na njega pa je on rekao: "Allahu moj, ako ovaj laže, oduzmi mu vid, produži mu život i izloži ga velikim iskušenjima." Sve je to pogodilo tog čovjeka. U starosti je ponižavajuće bio ismijavan od djece i uvijek bi govorio: "Ja sam iskušavani starac, pogodila me je Sa'dova dova."⁵⁴²

Sa Sa'dom se jedne prilike parničila žena Seida ibn Zejda oko njegove zemlje. Tvrdila je da je Sa'd oduzeo dio njene zemlje pa je rekao: "Allahu moj, ako ova laže, oduzmi joj vid i ubij je u njenoj njeni." Tako je ona oslijepjela. Jedne noći hodala je po svojoj njeni, iznenada se strmoglavila u jedan bunar i tako je umrla.⁵⁴³

Ala ibn el-Hadremi bio je u jednom pohodu pa ih je zadesila velika žeđ. Ala je potom klanjao dva rekata i u dovi rekao: "Allahu moj, Ti Koji sve znaš, o Premudri, o Uzvišeni, o Veličanstveni, mi smo Tvoji robovi i na Tvom putu se borimo protiv Tvojih neprijatelja, napoji nas kišom da se od nje napijemo i abdestimo i nikome osim nas u njoj nemoj dati udjela." Krenuli su i ubrzo se rijeka s neba na njih prosula. Ljudi su se napili i napunili svoje posude. Nakon toga nastavili su put, a neki od njih su se vratili da dopune svoje posude, kad ono, ne ostade na tom mjestu ni kap vode. Kao

⁵⁴¹ Buhari, 5/306 – El-Feth, Muslim, 1635.

⁵⁴² Buhari, 2/236.

⁵⁴³ Muslim, 1610.

da nikada tamo voda nije ni bila.

Enes ibn Malik, radijallahu anhu, žalio se na sušu na svojoj njivi u Basri. Uzeo je abdest i klanjao dva rekata i uputio dovu Allahu, dželle šanuhu. Kiša je pala i napojila njegovu njivu i skoro da nije prešla granice njegove njive!

Većina prethodnika čija je dova bila uslišana, preferirala je strpljenje nad iskušenjima i odabirala nagradu za to i do krajnje nužde ne bi za sebe molili da im se olakša.

Prenosi se da je Sa'd ibn Ebi Vekkas, radijallahu anhu, puno dovio Allahu za dobrobit i korist ljudi jer su oni znali da se njegova dova uslišava. Sa'd je u starosti oslijepio pa su mu neki rekli: "Da si zamolio Allaha da ti vrati vid!" On odgovori: "Allahovo određenje draže mi je od mog vida."

* * *

Riječi Uzvišenog: "...ni za što se ne dvoumim koliko se dvoumim da uzmem dušu vjerniku. On ne želi smrt, a Ja ne želim da ga ražalostim" aludiraju na to da je Uzvišeni Allah ljudima odredio smrt. ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ "Svako živo biće smrt će okusiti..." (Ali-Imran, 185.) Smrt je rastanak duše od tijela i to se ne može desiti bez velikog bola. Smrt je najveća bol koja pogađa čovjeka.

Omer je rekao Ka'bu: "Kaži mi nešto o smrti!" On reče: "O, Vladaru pravovjernih! Ona je poput trnovitog stabla u utrobi čovjeka. Nema ni krvnih sudova ni zglobova, a čovjek surovih ruku nastoji da ga izvadi". Na to Omer zaplaka.

Na samrtničkoj postelji Amra ibnul-Asa upita sin o smrti, te mu on odgovori: "Tako mi Allaha, kao da sam 'nabijen' u sanduk, kao da dišem kroz iglene uši, kao da mi trnje čupaju od stopala pa do vrata."

Pošto je smrt ovako bolna, i pošto ju je Allah odredio svim Svojim robovima i ona je nužnost, zbog toga Uzvišeni Allah prezire da ražalosti vjernika i On je to nazvao dvoumljenjem. Međutim, to važi samo za iskrene vjernike jer se vjerovjesnicima pred smrt daje pravo izbora.

BUĐENJE AMBICIJA

Buhari bilježi predanje u kojem je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Kada vjerniku dođe smrt, bude obradovan Allahovim zadovoljstvom i počasti. Tada mu ništa nije draže od toga što je pred njim pa zavoli susret s Allahom, a i Allah zavoli susret s njim."⁵⁴⁴

⁵⁴⁴ Buhari, 11/357, Feth.

HADIS BROJ 39

عن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إن الله تجاوز لي عن أمتي الخطأ والنسيان وما استكرهوا عليه.
حديث حسن رواه ابن ماجه والبيهقي وغيرهما.

Od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Allah je mom umetu prešao preko pogrešaka, zaborava i onoga što urade prisilno."⁵⁴⁵

Hadis je hasen a prenose ga Ibn Madža, Bejheki i drugi.

* * *

Riječi su Poslanika, alejhis-selam: "Allah je prešao mom umetu preko pogrešaka i zaborava..." znače da je Allah zbog Muhammeda, alejhis-selam, od njegovog umeta podigao pogrešku ili im je zanemario, jer glagol *tedžaveze* nije prelazan sam po sebi.

* * *

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "...nehotičnih postupaka, zaborava i onog što je prisilno." Za prve dvije stvari u Kur'anu je jasno određeno da se ne uzimaju u obzir.

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾

"...Gospodaru naš, ne kazni nas ako zaboravimo ili ako što nehotice učinimo..." (El-Bekare, 286.)

﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾

"...nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite..." (El-Abzab, 5.)

Buhari i Muslim bilježe hadis od Amra ibnul-Asa, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Kada

⁵⁴⁵ Ibn Madža, 2045.

sudac želi donijeti presudu pa nakon idžtihada pogodi istinu, pripadaju mu dvije nagrade, a ako poslije idžtihada presudi pa pogriješi, imat će jednu nagradu.”

Hasan, rahimehullah, kaže: “Da nije Allah rekao ono što je rekao za ova dva čovjeka – Davuda, a.s., i Sulejmana, a.s., - povjerovao bih da su suci propali. Ali, Allah je jednog pohvalio zbog njegovog djela a drugog zbog uloženog truda.” Ova izjava odnosi se na slijedeći ajet:

﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ فِيهِ الْقَوْمُ﴾

“I Davudu i Sulejmanu, kada su sudili o usjevu što su ga noću nečije ovce opasle...” (El-Enbija, 78.)

Što se prisiljavanja tiče, i to je jasno spomenuto u Kur'anu:

﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾

“Onoga koji zaniječe Allaha, nakon što je u Njega vjerovao - osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri...” (En-Nabl, 106.)

﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً﴾

“Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike pored vjernika; a onoga ko to učini – Allah neće štiti. To možete učiniti samo da biste se od njih sačuvali...” (Ali-Imran, 28.)

Mi ćemo govor o ovome hadisa, ako Bog da, podijeliti u dva poglavlja:

- propis o nehotičnom grijehu i zaboravu;
- propis o prisiljavanju.

* * *

O pogrešci i zaboravu

Pod pogreškom se misli na to da kada čovjek svojim postupkom namjerava nešto pa se taj njegov postupak desi s onim što on nije namjeravao. Primjera radi, čovjek u ratu namjerava ubiti nep-

rijateljskog vojnika pa taj njegov metak pogodi muslimana.

Pod zaboravom se misli na to da kada je čovjek nečega svjestan pa zaboravi kad ga treba uraditi. Obje te stvari ne uzimaju se u obzir, tj. nema grijeha za djela koja se počine u takvom stanju.

Međutim, uklanjanje grijeha od djela počinjenih u spomenutom stanju ne znači i to da su ta djela oslobođena i šerijatske norme.

Pa npr. ako bi neko zaboravio abdestiti pa klanjao smatrajući da ima abdest, zato on neće biti grješan. Međutim, ako se nakon toga uvjeri da je klanjao bez abdesta, dužnost mu je ponoviti namaz;

Ako neko zaboravi početi abdest s bismillom a bude smatrao da je to vadžib, da li će trebati ponovo abdestiti ili ne? Od Ahmeda se o tome prenose dva predanja.

Ako neko zaboravi spomenuti Allahovo ime neposredno prije klanja neke životinje, od Ahmeda se prenose dva predanja a većina pravnika smatra da se meso zaklano na spomenuti način može jesti;

Ako neko zaboravi klanjati neki namaz, pa ga se potom sjeti, dužnost mu je naklanjati ga kako je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Ko prespava namaz ili zaboravi klanjati ga, neka ga klanja kada se sjeti. To je jedini način na koji se može otkupiti." Zatim je proučio: "*...i namaz obavljaš – da bih ti uvijek na umu bio!*" (Ta Ha, 14.)⁵⁴⁶

Ako bi klanjao namaz a na odjeći ima nečist koja nije zane-mariva, zatim je primijeti nakon namaza ili u toku namaza pa je otkloni s odjeće, da li treba ponoviti namaz ili ne? Imamo o tome dva stava kod islamskih učenjaka, a od imama Ahmeda prenose se dva predanja. Prenosi se da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, jednom prilikom izuo sandale u namazu pa je rekao: "Džibril me je obavio"

⁵⁴⁶ Buhari, 2/70, Muslim, 684.

jestio da je na njima bila nečist” - i nije ponovio namaz.⁵⁴⁷

Ako neko progovori u namazu ne znajući da je u njemu, zabilježena su dva poznata stava učenjaka o tom pitanju, a Imam Šafija smatra da će takav namaz biti ispravan.

Ako se neko za vrijeme posta iz zaborava omrsi, većina učenjaka smatra da će mu post biti punovažan, na osnovu hadisa: “Ko iz zaborava nešto pojede ili popije, neka nastavi postiti jer ga je Allah nahranio i napojio.”⁵⁴⁸ Imam Malik rekao je: “Takav je dužan napostiti taj dan, jer se on smatra kao onaj koji zaboravi namaz iz zaborava.” Međutim, većina islamskih učenjaka smatra da je takav učinio nijet posta i da je on učinio samo neke zabrane posta iz zaborava i zato će mu se one oprostiti i post će mu biti ispravan.

Ako bi neko za vrijeme posta iz zaborava spolno općio sa svojom suprugom, da li bi se na njega odnosio isti propis kao i na onoga koji se omrsio hranom i pićem? O tom pitanju imamo dva stava. Prvi stav je da će takvom post biti pokvaren i dužnost mu ga je napostiti. Što se tiče kefareta (otkupa) da li ga je obavezan učiniti ili nije? Od Ahmeda se prenose dva predanja. Ovaj stav je poznat od Ahmeda. Na osnovu drugog stava post takvom neće biti pokvaren kao što nije pokvaren i onome ko se omrsi hranom ili pićem iz zaborava. To je stav šafijskog mezheba i Ahmeda, u jednom predanju.

Isto pitanje postavlja se i u vezi s onim ako za vrijeme ihrama, iz zaborava, učini spolni odnos sa svojom ženom, da li će time pokvariti obrede ili neće?

Ako se neko zakune da neće nešto učiniti i poslije to iz zaborava učini ili ako ga uradi vjerujući da to nije ono na što se zakleo, da li će on time prekršiti svoju zakletvu ili ne? Tu su zabilježena tri stava imama Ahmeda i to:

- zakletva se time ni u kom slučaju ne krši, pa makar se

⁵⁴⁷ Ebu Davud, 650.

⁵⁴⁸ Buhari, 4/155, Muslim, 1155.

radilo i o razvodu ili oslobađanju roba. Međutim, ovo predanje poriče Hallal smatrajući da je ono greška prenosioca. To je jedno od mišljenja imama Šafije, Ishaka, Ebu Sevra, Ibn Ebi Šejbe, a Ata prenosi da je Ishak rekao: "Tražit će se od njega da se zakune da je zaboravio na svoju zakletvu."

- za takvog će se u svakom slučaju smatrati da je prekršio svoju zakletvu. To je stav nekih prethodnika i imama Malika.

- o ovom stavu se treba napraviti razlika oko toga da li se njegova zakletva odnosi na razvod i oslobađanje roba ili na nešto drugo. Ovaj je stav poznat od Ahmeda, a zastupa ga i Ebu Ubejd. Evzai ga također zastupa u vezi s pitanjem razvoda. On je rekao: "Hadis o nehotičnom griješenju i zaboravu odnosi se na čovjeka koji iz zaborava i dalje živi sa svojom ženom i nije grješan zbog toga. Međutim, kada se sjeti svoje zakletve, treba napustiti ženu jer je zaborava nestalo." Ibrahim el-Harbi prenosi konsenzus tabi-ina da je razvod zaboravnog punovažan.

Ako bi vjernik greškom ubio nekoga, dužan je na osnovu jasnog slova Kur'ana učiniti otkup (kefaret) i platiti krvarinu. Ista je stvar ako bi neko uništio greškom tuđi imetak smatrajući ga svojim. Većina islamskih učenjaka smatra da isti propis važi i za *muhrima* koji u vrijeme hadžskih obreda ulovi nešto zaboravljajući na ihramske stege o tom pitanju. Dužan je otkupiti se za to. Drugi pak smatraju da on to nije dužan učiniti ako to nije namjerno učinio oslanjajući se na eksplicitnost ajeta:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمَّداً فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾

"O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljacke obrede hadža! Onome od vas ko hotimično ubije, kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, ravno tome, nahraniti siromake ili postiti, da bi osjetio pogubnost postupka svoga. A Allah je već oprostio ono što je bilo. Onoga ko to opet

uradi – Allah će mu se osvetiti. Allah je silan i stroge je osvete.” (El-Maide, 95.)

Spomenuto mišljenje zastupa i Ahmed, u jednom predanju.

Oni koji zastupaju suprotan stav spomenutom, tj. većina islamskih pravnika, smatraju da se i kazna i Allahova odmazda, spomenute u prethodnom ajetu, odnose na onoga koji je to uradio namjerno, pa kada nestane te namjere, nestaje i Allahove odmazde a ostaje kazna koja je potvrđena drugim dokazom.

Čini se da je najprihvatljivije tumačenje, a Allah najbolje zna, da se prešlo preko postupaka onog koji zaboravi i onog koji nehotice nešto učini, u smislu da su im grijesi za to oprošteni, jer se grijesi vežu za namjere i nijete, a zaboravni i nehotičar to ne posjeduju u vremenu kad su u tim stanjima i zato oni nisu odgovorni za te postupke. Međutim, hadisom se ne aludira na to da su oni oslobođeni šerijatskih normi i propisa. A za njihovo potvrđivanje i negiranje potrebni su drugi argumenti.

O statusu prisiljenog

Postoje dvije vrste prisiljenosti.

Prva je vrsta kad osoba apsolutno nema nikakvog izbora niti je u mogućnosti oduprijeti se kao npr. ko bude prisilno odveden (kidnapovan) i stavljen na mjesto za koje se zakleo da neće ulaziti u njega, ili da neko bude prisilno odveden i prisiljen da pretuče nekog drugog, a nije u mogućnosti oduprijeti se tome, ili da neka žena bude silovana a nema moći da se odupre tome. Učenjaci su saglasni da ovakva osoba nije grješna za spomenute delikte niti treba otkupljivati svoju prekršenu zakletvu.

Od nekih prethodnika poput Nehaija prenosi se razilaženje o ovom pitanju, kao i u nekim citatima koji se prenose od nekih šafijskih pravnika. Međutim, oficijelno mišljenje njihova mezheba jeste da takav nije prekršio zakletvu.

Prenosi se od Evzaija da ukoliko se žena zakune na nešto, pa je muž prisili da to uradi, u tom će slučaju on biti dužan iskupiti se za taj prekršaj. Ahmed smatra da se isti propis primjenjuje i ako bi čovjek prisilio ženu na spolno općenje za vrijeme posta i *ihrama*,

on bi u tom slučaju bio dužan iskupiti se umjesto nje. Međutim, Ahmed smatra da će i ženi zbog toga biti pokvaren post i hadž.

Druga vrsta prisile jeste prisila u kojoj tjeraju osobu batina-
njem ili nečim drugim sve dok nešto ne uradi. Na djelo koje se
učini u stanju ove vrste prisile odnosi se šerijatsko zaduženje. Ako
je i u mogućnosti da to ne učini, on ima pravo na izbor, ali ne tre-
ba mu taj postupak postati njegov cilj, naprotiv, on tako samo ot-
klanja moguću štetu sa sebe. On je s jedne strane u poziciji izbora,
dok mu je s druge strane to uskraćeno.

Zbog toga se ulema razilazi u vezi s pitanjem da li je on u toj
situaciji pravno odgovoran ili nije? Međutim, svi su saglasni da
ukoliko bi bio prisiljen da ubije nevinu osobu, to mu ne bi bilo
dozvoljeno jer bi se smatralo da ju je ubio svojim izborom da bi
sebe otkupio od ubistva. O ovome je postignut konsenzus emi-
nentnih učenjaka. Za vrijeme Ahmeda bilo je onih učenjaka koji se
nisu slagali s ovim konsenzusom, ali se njihova mišljenja ne uzi-
maju u obzir. Međutim, ako bi prisiljeni u stanju prisile ubio neku
osobu, većina učenjaka smatra da su oni saučesnici u ubistvu i zato
zajedno trebaju biti pogubljeni. To je mišljenje Malika, Šafije i
Ahmeda. Rečeno je da se odmazda treba izvršiti samo nad onim
koji ga je prisilio, jer je prisiljeni u tom slučaju bio samo marioneta
(sredstvo) u rukama onog ko ga je prisilio. To je mišljenje Ebu
Hanife i jedno od mišljenja Šafije. Od Zufera se prenosi stav po-
put prvog, kao i to da je rekao: "Odmazda se treba izvršiti nad pri-
siljenim jer je on izvršio ubistvo i ne smatra se marionetom, jer je
on grješan kod svih." Ebu Jusuf je rekao: "Nema odmazde ni za
jednog od njih, a neki od hanbelija zastupaju slično mišljenje na
osnovu toga da nije dužnost ubiti grupu ljudi zbog jednog.

Postavlja se, također, pitanje da ako bi neko bio prisiljen
udarcima ili nečim drugim da uništi tuđi halal-imetak, da li bi mu
to bilo dozvoljeno ili ne? Kod hanbelijskih pravnika postoje dva
stava. Ako bismo rekli da mu je to dozvoljeno pa vlasnik imetka
zatraži od njega da mu plati obeštećenje, on će ga uputiti na onog
koji ga je prisilio na to. A ako kažemo da mu to nije dozvoljeno pa
to učini, onda su i on i onaj koji ga je prisilio dužni platiti njegovu
protuvrijednost.

Ako čovjeka prinude da popije alkohol ili uradi neku drugu vrstu harama, da li će mu biti to dozvoljeno ili neće? Postoje dva mišljenja.

Prvo mišljenje: to mu je dozvoljeno na osnovu ajeta:

﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنِ ارْتَدْنَ تَخَصُّنَا لَنَبْتَغِيَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"...i ne nagonite robinje svoje da se bludom bave – a one žele da budu čestite – da biste stekli prolazna dobra ovoga svijeta; a ako ih neko na to prisili, Allah će im, zato što su bile primorane, oprostiti i prema njima milostiv biti." (En-Nur, 33.)

Ajet je objavljen zbog Abdullaha ibn Ubejja ibn Selula (vođe munafika u Medini), koji je imao dvije robinje i prisiljavao ih je na blud, a one su to odbijale. To je stav većine islamskih pravnika, Šafije, Ebu Hanife, Ahmeda, a prenosi se i od Hasana, Mekhula, Mesruka a i od Omera, radijallahu anhu, prenosi se nešto što upućuje na taj stav. Zagovarači ovog stava razilaze se oko toga da li će biti čovjeku dozvoljeno počiniti blud ako ga prisile na to ili neće? Neki smatraju da mu je to dozvoljeno i da neće biti grješan za to. To je stav Šafije i Akila od hanbelijskih pravnika. Drugi pak smatraju da mu to neće biti dozvoljeno i ako u tom stanju počini blud, bit će grješan i izvršit će se nad njim kazna za blud. To je mišljenje Ebu Hanife, Ahmeda i Hasana.

Drugo mišljenje, *et-tukijje*⁵⁴⁹ je dozvoljena samo u govoru, a ne i u djelima. I zato nema prisiljavanja u djelima. To je stav Ibn Abbasa, radijallahu anhumu, Ebu Alije, Ebu Š'asa, Rebi'a bin Enesa, Dahaka, Ahmeda u jednom predanju a prenosi se također i od Sahnuna. Shodno ovom stavu, ako bi se čovjek prisilio da popije alkohol ili da ukrade, pa to i uradi, nad njim će se izvršiti kazna propisana za te delikte. Prenosi se da su upitali Hasana o čovjeku

⁵⁴⁹ Javno manifestovanje suprotno onome u što se vjeruje kako bi se zaštitilo od neugodnosti koje mogu zadesiti čovjeka. To je jedan od ruknova šijiskog vjerovanja.

kojem je rečeno: "Ili se pokloni ovom kipu ili ćemo te ubiti". On je odgovorio: "Ukoliko se kip nalazi u pravcu *kible*, neka mu se pokloni ali da tim činom naumi sedždu Allahu. Ako se kip ne nalazi u pravcu *kible*, neka se ne pokloni, pa makar ga i ubili."

Ibn Habib, pravnik malikijske škole, rekao je: "Ovo je sasvim razborit i dobar stav." Ebu Atijja veli: "Šta ga sprečava da učini nijet Allahu u tome, pa makar kip i ne bio u pravcu *kible*. U Kur'anu se kaže: "...kuda god se okrenete, pa – tamo je Allahovo lice..." (El-Bekare, 115.) Serijat dozvoljava putniku da može klanjati nafila-namaz a da i ne bude okrenut prema *kibli*.

Učenjaci su saglasni da je dozvoljeno čovjeku da prihvati prisilu u govoru. Prema tome, ko bude prisiljen da kaže neki zabranjen govor vjerujući da će se njime otkupiti neće biti grješan zbog toga. To potvrđuje slijedeći ajet "...osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri..." (En-Nahl, 106.)

Poslanik, alejhis-selam, rekao je Ammaru, radijallahu anhu: "Ako se oni vrate, pa i ti učini ono što si učinio."⁵⁵⁰ Mnogobošci su ga tako užasno mučili samo da prizna kufr na kojem su oni bili, pa je on tako i učinio.

Što se tiče savjeta kojeg je Poslanik, alejhis-selam, uputio nekim ashabima a koji glasi: "Allahu nikoga nemojte pridružiti (širk) pa makar vas rastrgli i spalili."⁵⁵¹ Misli se na širk srcem. Uzvišeni kaže:

﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا﴾

"A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, a ti znaš da takav ne postoji, ti im se nemoj pokoriti..." (Lukman, 15.)

﴿وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ﴾

"...one kojima se nevjerstvo bude mililo stići će ih srdžba Allahova..." (En-Nahl, 106.)

⁵⁵⁰ Pogledaj prvo izdanje 'Zapečaćeni dženetski napitak' str.100-101.

⁵⁵¹ Ibn Madža, 4034.

Dakle, bilo koja vrsta zabranjena govora u kojem je moguće prisiljavanje, ako neko bude bespravno prisiljen da ga izgovori, na njega se neće odnositi nikakav šerijatski propis. On će se u Šerijatu smatrati nečim što je izgovoreno bez ikakve namjere (*lagva*). Takav govor, iako ga je izgovorio prisiljeni, ipak ga nije izgovorio svojom voljom i on će mu biti oprošten i neće biti zbog njega pitan na ovome niti na budućem svijetu.

I na osnovu ovoga pravi se razlika između onoga koji nešto uradi iz zaborava i onoga koji to uradi iz neznanja. I u toj prisili se ne pravi nikakva razlika između ugovora. Za sve vrijedi isti propis, tj. da nisu obavezni, svejedno odnosili se oni na kupoprodaju, brak, razna poništenja ugovora, kao što su, *hul*,⁵⁵² razvod i oslobađanje od ropstva kao i zakletve i zavjeti. To je stav Malika, Šafije i Ahmeda.

Imam Ebu Hanifa napravio je razliku između ugovora koji su podložni raskidu i koji podržavaju pravo izbora prekida ili raskida ugovora, poput kupoprodaje itd. On je rekao: "Takvi ugovori nisu obavezni ako se ugovore u stanju prisile, a svi ostali koji nemaju taj kredibilitet, poput braka, razvoda, oslobađanja, zakletvi, oni su obavezni, i pored toga što su urađeni u stanju prisile.

Ako se neko zakune da nešto neće učiniti i prisilom ga natjeraju da to učini, Ebu Hanifa smatra da je on ovim činom prekršio zakletvu. Kod većine islamskih pravnika postoje dva mišljenja. U vezi s prvim, takav nije prekršio zakletvu, kao što se neće smatrati da ju je prekršio ako ga se prisili da uradi ono što se zakleo da neće uraditi, a nije u mogućnosti oduprijeti se tome kako smo to prethodno objasnili. I ovo je stav većine njih. Kad je riječ o drugom mišljenju, za takvog će se smatrati da je prekršio svoju zakletvu jer je to uradio svojim izborom, za razliku od onoga koga prisile da uradi ono za što se zakleo da to neće uraditi. To se prenosi od Ahmeda a to je i mišljenje Šafije.

⁵⁵² To je vrsta razvoda braka u kojem čovjek pusti svoju ženu na njenu inicijativu plaćajući mu taj pristanak.

BUĐENJE AMBICIJA

Ako bi neko bio prisiljen da bespravno isplati dio novca od svog imetka pa proda neku nekretninu kako bi to isplatio, da li će kupovina od spomenute osobe u ovom slučaju biti validna ili neće? Od Ahmeda se prenose dva poznata predanja, pozitivno i negativno, a u trećem smatra se da ako tu nekretninu njen vlasnik bude prodavao po uobičajenoj cijeni dozvoljeno ju je kupiti od njega, a ako je bude prodavao ispod uobičajene cijene, onda nije.

U momentu kada prisiljeni osjeti zadovoljstvo onim na što su ga prisilili zbog želje koja se u njemu možda javi nakon prisiljavanja, a stanje prisile još se ne završi, onda će svi ugovori koje je ratifikovao kao i drugi njegovi postupci kojima postane zadovoljan nakon prisile biti validni. Ovo je mišljenje hanbelijskih pravnika, a postoji i drugo mišljenje koje smatra da takvi postupci neće biti validni, ali ono je neprihvatljivo. Tada svaki ugovor čiji je on inicijator važi.

Ako je u pitanju opravdana i pozitivna prisila, onda to nije prepreka ostavarivanja onog na što je prisiljen.

Isto tako, ako bi vladar prisilio nekoga da proda svoj imetak da bi vratio svoj dug, ili prisili onog ko se zakleo da neće općiti sa svojom ženom pa on odbije da pusti ženu nakon što isteknu četiri mjeseca, onda su ti postupci validni.

HADIS BROJ 40

عن ابن عمر رضي الله عنهما قال أخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم بمنكبي فقال كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل وكان ابن عمر رضي الله عنهما يقول إذا أمسيت فلا تنتظر الصباح وإذا أصبحت فلا تنتظر المساء وخذ من صحتك لمرضك ومن حياتك لموتك.
رواه البخاري.

Od Ibn Omera, radijallahu anhum, prenosi se da ga je Allahov Poslanik, alejhis-selam, uzeo za rame i rekao: "Budi na ovom svijetu kao da si stranac ili putnik."

Tako je Ibn Omer, radijallahu anhum, govorio: "Kada omrkneš, ne očekuj da ćeš osvanuti, a kada osvaneš, ne očekuj da ćeš omrknuti. Od svog zdravlja ostavi (uštedi) za svoju bolest, a od svog života za svoju smrt."⁵⁵³

Prenosi ga Buharija.

Ovaj hadis temelj je kratke nade u ovaj svijet. Vjernik ne treba da dunjaluk učini svojim stalnim boravištem i stanom te da mu se potpuno preda. Naprotiv, treba se ponašati kao putnik koji je uvijek spreman da u svakom trenutku nastavi svoje putovanje. O tom su saglasne preporuke svih vjerovjesnika i njihovih iskrenih sljedbenika. Uzvišeni Allah nas obavještava da je vjernik iz Farao-nove porodice rekao:

﴿إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ﴾

"...život na ovom svijetu samo je prolazno uživanje, a onaj svijet je, zaista, kuća vječna." (El-Mu'min, 39.)

Alija ibn Ebi Talib, radijallahu anhu, govorio je: "Pobježe nam dunjaluk i okrenu leđa. Eto nam ahireta, pravo na nas ide. I jedan i drugi imaju svoju čeljad. Budite čeljad ahireta, a ne dunja-

⁵⁵³ Buhari, 11/233.

luka. Danas je rad bez polaganja računa, a sutra je polaganje računa bez rada.”

Omer ibn Abdulaziz govorio je u hutbi: “Dunjaluk vam nije vječno boravište jer je Allah odredio da jednog dana nestane a i njeni stanovnici će ga napustiti. Koliko je onih koji su gradili pa je iza njih ostala samo pustoš!? Koliko je onih koji su bili zadovoljni njime, ali su ga napustili. Allah vam se smilovao, uljepšajte svoje putovanje kroz dunjaluk najljepšom opskrbom. I pripremite se za put, a najbolja je opskrba bogobojaznost.”

Dakle, ako vjerniku ovaj svijet nije vječno boravište niti domovina, onda mu je neophodno da bude u jednom od dva stanja: ili da bude kao stranac koji privremeno živi u nekoj stranoj zemlji i jedina mu je briga završiti ono radi čega je došao i nakon toga vratiti se svojoj kući. Ili da bude kao putnik na proputovanju koji danonoćno putuje u potrazi za zemljom u kojoj će se konačno nastaniti.

Zbog toga je Poslanik, alejhis-selam, savjetovao Ibn Omera da na dunjaluku bude u jednom od dva stanja.

Prvo je stanje da vjernik gleda na sebe kao da je stranac na ovom svijetu umišljajući sebi boravak, ali u stranoj zemlji. Zato njegovo srce nije vezano za tu stranu zemlju. Naprotiv, njegovo je srce vezano za njegovu domovinu kojoj će se vratiti. On živi na dunjaluku samo da bi izvršio svoje obaveze da bi se što prije vratio u svoju domovinu.

Fudajl ibn Ijad rekao je: “Vjernik je na dunjaluku uvijek tužan i zabrinut. Njegova je briga ono radi čega je došao na njega. Pa ko takav bude na ovom svijetu, njegova briga je samo da nabavi ono što će mu koristiti u povratku do njegove domovine. Zato se on neće nadmetati sa stanovnicima te zemlje u kojoj je on stranac nepovlašćena položaja među njima niti će ga nervirati njihova poniženja.”

Hasan je rekao: “Vjernik je poput stranca. Ne smeta mu nepovlašćeni status među ljudima niti se sa njima natječe u dunjalučkim dobrima. On ima svoj pravac, a i oni imaju svoj. Allah je stvorio Adema i nastanio njega i njegovu ženu u Džennetu iz kojeg ih

je kasnije spustio na zemlju. Adem se obavezao da će se on i njegovi potomci vratiti u Džennet (Allahovom milošću i dozvolom). Zato vjernik uvijek osjeća nostalgiju za svojom prvom domovinom, a ljubav prema domovini je dio imana, kao što je rečeno: "Koliko li je samo kuća na koje mladić navikne, ali njegova je čežnja uvijek za prvom kućom".

Jedan naš šejh⁵⁵⁴ je rekao:

*Požurite u Džennetske bašče, jer su to
Naši prvi stanovi sa prelijepim šatorima.*

*Međutim, mi smo sužnji neprijatelja i
Ne vraćamo se domovini.*

*Mislili su da stranac koji doziva
Domovinu koja mu leđa okreće očiju nema.*

*A ima li većeg stranstva od ovog našeg,
gdje neprijatelji nama vladaju.*

Drugo stanje jeste takvo da se vjernik ponaša na dunjaluku kao putnik koji apsolutno ne planira da se negdje nastani. On putuje sve dok ne stigne do kraja puta a to je smrt.

Ko se bude ovako ophodio na dunjaluku, njegova jedina briga bit će da nabavi opskrbu za puta i neće se truditi da što više nagomila dunjalučkih dobara. Zato je Poslanik, alejhis-selam, neke od ashaba savjetovao da im imetak ne bude veći od jednog tovara.

Neki od prethodnika su jedni drugima pisali: "Brate! Tebi se samo čini da ovdje živiš, a ti si putnik koji neprestano putuje. Ali i pored toga neprestano te ubrzavaju (vode). Smrt se uputila ka tebi a dunjaluk se smotava iza tebe, a ono što ti je prošlo, vidjet ćeš na Danu sudnjem."

⁵⁵⁴ Radi se o Ibn Qajjim El-Dževzijji, Allah mu se smiovalo, i njegovoj divnoj kasidi koju je spomenuo u svojim djelima Poziv dušama u Zemlju sreće, Put hidžri i

Tvoj životni put jeste kao put musafira, a svakom musafiru nužna je opskrba, zato je nužno čovjeku da ponese svoju opremu a naročito ako se boji moći napadača.

Fudajl ibn Ijjad upitao je nekog čovjeka: "Koliko ti je godina?" Ovaj odgovori: "Šezdeset." Fudajl reče: "Šezdeset godina ti se krećeš ka tvojem Gospodaru, još malo pa ćeš stići." On reče: "Mi smo Allahovi i Njemu ćemo se vratiti." Fudajl ga upita: "Znaš li značenje tog ajeta? To znači da sam ja Allahov rob i Njemu se vraćam. Ko shvati da je samo Allahov rob i da će Mu se sigurno vratiti, neka zna i to da će zaustavljen biti. Ako bude zaustavljen, bit će i upitan. Ako bude upitan, ta neka se pripremi za odgovor." Čovjek reče: "Kako da se pripremim?" Fudajl odgovori: "Lahko! Uljepšaj ibadetom ono što ti je od života ostalo, bit će ti oprošteno ono što ti je od njega prošlo. Ako propustiš ono što ti je od života preostalo, bit ćeš kažnjen i za ono što ti je od njega prošlo." O ovom značenju neki mudraci su rekli: "Čije jahalice budu dani i noći, oni će ga nositi iako ne bude išao."

Evzai je napisao svom bratu: "Opkoljen si sa svih strana. Znaj da te vode svakog dana i noći i zato se čuvaj Allaha i stajanja pred Njim i neka ti samo On bude na pameti pri samrti."

Oporuka Ibn Omera, radijallahu anhumu, preuzeta je iz ovog hadisa i odnosi se na kratkoću čovjekove nade. Zato bi trebalo da čovjek kada omrkne, ne bude siguran da će dočekati jutro, a kada osvane, da nije sigurno da će dočekati večer, već treba vjerovati da ga smrt može zadesiti prije toga. Tako su mnogi učenjaci protumačili asketizam na ovom svijetu.

Mirvezi prenosi da je Ahmedu bilo rečeno: "Šta je asketizam (zuhd) na ovom svijetu?" On odgovori: "Kratkoća nade, tj. da kada neko osvane, da kaže: 'Neću dočekati večer.'" To je rekao i Sufjan. Ebu Abdullahu je rečeno: "Čime da se potpomognemo protiv kratkoće nade?" Odgovori: "Ne znam, to je samo Božiji dar."

Ebu Atahija veli:

"Ne znam iako imam nadu u život da kada osvanem, da li ću omrknuti.

Zar ne vidiš da ti je svakog jutra

Život kraći nego li jučer."

Neko je od prethodnika rekao:

*"Radujemo se svakom danu kojeg dočekamo,
a svaki nas dan sve više smrti približava.*

*Otkupi sebe prije smrti jer su zarada
i gubitak samo u djelu."*

Riječi Ibn Omera, radijallahu anhu: "Od svog zdravlja uzmi za svoju bolest, a od svog života za svoju smrt" znače, iskoristi da uradiš što više djela dok si zdrav prije nego što te bolest spriječi, a i život prije negoli te zadesi smrt.

U jednom predanju stoji: "Robe Božiji! Ti zaista ne znaš kako će te sutra zvati", tj. ne znaš hoćeš li biti među živima ili mrtvima. Nešto slično ovoj oporuci bilježi Buhari od Ibn Abbasa, radijallahu anhumu, tj. da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selem, rekao: "U dvije blagodati su obmanjeni mnogi ljudi: zdravlju i slobodnom vremenu."

Također, Ibn Abbas, radijallahu anhumu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, savjetovao nekog čovjeka rekavši mu: "Iskoristi pet stvari prije drugih pet: mladost prije starosti, zdravlje prije bolesti, bogatstvo prije siromaštva, slobodno vrijeme prije zauzetosti i život prije smrti."⁵⁵⁵

Time se aludira na činjenicu da sve spomenute stvari sprečavaju čovjeka od djelovanja. Neke od njih odvrćaju od djelovanja i mogu se ticati samo čovjeka kao što su siromaštvo, bolest, starost i smrt, a neke mogu biti općenitog karaktera kao što su nastanak Sudnjeg dana, pojava Dedžala i nastanak užasnih smutnji, kao što je rečeno u hadisu: "Svojim djelima preteknite smutnje koje su poput noćne tmine."⁵⁵⁶

Kada se pojave neke od spomenutih općenitih prepreka, pos-

⁵⁵⁵ Hakim, 4/306.

⁵⁵⁶ Muslim, 118.

lije njih čovjeku neće koristiti dobra djela koja uradi, kako se to potvrđuje u ovom ajetu:

﴿يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾

"...onoga dana kada neki predznaci od tvoga Gospodara dođu, nijednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati, ako prije nije vjerovao ili ako nije, kao vjernik, kakvo dobro uradio..." (El-En'am, 158.)

وفي الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا تقوم الساعة حتى تطلع الشمس من مغربها فإذا طلعت ورآها الناس آمنوا أجمعون فذلك حين لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا.

Buhari i Muslim bilježe od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Neće nastupiti Sudnji dan sve dok Sunce ne izađe sa zapada. Kada izađe, ljudi će ga vidjeti i svi će povjerovati. To će biti kada čovjeku neće koristiti vjerovanje ako prije toga nije vjerovao ili ako nije, kao vjernik, kakvo dobro učinio."

وفي صحيح مسلم عن النبي صلى الله عليه وسلم ثلاث إذا خرجن لم ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا طلوع الشمس من مغربها.

Muslim bilježi predanje da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Kada se pojave tri stvari, čovjeku neće koristiti vjerovanje, ako prije nije vjerovao ili ako nije kao vjernik kakvo dobro učinio: izlazak Sunca sa zapada, pojava Dedžala i izlazak životinje iz zemlje."

من تاب قبل أن تطلع الشمس من مغربها تاب الله عليه.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Ko se pokaje prije iz-

laska Sunca sa zapada, Allah će mu oprostiti.”⁵⁵⁷

وعن أبي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إن الله يبسط يده بالليل ليتوب مسيء النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسيء الليل حتى تطلع الشمس من مغربها.

Prenosi Ebu Musa, r.a., da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Zaista, Allah drži Svoju ruku ispruženom tokom noći, primajući pokajanja onih koji su danju grijehili, a danju pruža ruku, primajući pokajanja onih koji su noću grijehili, sve dok Sunce ne izađe sa zapada..”⁵⁵⁸

Dužnost je vjernika da čini dobra djela prije negoli ga nešto onemoguću ili prije nego ga spriječi bolest ili smrt, ili prije negoli ga zadese neke od navedenih pojava, pa da mu djelo bude odbačeno.

Kada čovjeku bude onemogućeno djelovanje, tada će ga pogoditi žalost i tuga i poželjet će da se vrati u prijašnje stanje kako bi dobra djela činio. To mu neće biti ni od kakve pomoći.

Uzvišeni je rekao:

﴿وَأَيُّبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ * وَأَتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ * أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِن كُنتَ لِمِنَ السَّاجِرِينَ * أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ * أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنِّي كَرَّةً فَأَكُونُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾

“I povratite se Gospodaru svome i pokorite Mu se prije nego što vam kazna dođe, poslije vam neće niko u pomoć priskočiti. I slijedite ono najljepše, ono što vam Gospodar vaš objavljuje, prije nego što vam iznenada kazna dođe, za čiji dolazak nećete znati; da čovjek ne bi uzviknuo: 'Teško meni, koliko sam samo dužnosti

⁵⁵⁷ Muslim, 2703.

⁵⁵⁸ Muslim, 2759.

prema Allahu ispustio, čak sam se i izrugivao!' - ili da ne bi rekao: 'Da me je Allah Pravim putem uputio, sigurno bih se Njegove kazne sačuvao' - ili da ne bi rekao kada doživi patnju: 'Da mi se samo vratiti - dobra djela bih činio.'" (Ez-Zumer, 54.-58.)

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ * لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾

"Kad nekom od njih smrt dođe, on uzvikne: 'Gospodaru moj, povrati me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio.' - Nikada! To su riječi koje će on uzalud govoriti." (El-Mu'minun, 99.-100.)

﴿وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ * وَلَن يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا﴾

"I od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego što nekom od vas smrt dođe, pa da onda rekne: 'Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem!' Allah sigurno neće ostaviti u životu nikoga kome smrtni čas njegov dođe..." (El-Munafikun, 10.-11.)

Dakle, ako je stvar ovakva, onda vjernik mora iskoristiti ono što mu je od života preostalo. Rečeno je: ono što je vjerniku preostalo od života ne može se platiti nikakvom vrijednosti.

Seid ibn Džubejr, radijallahu anhu, veli: "Svaki novi dan za vjernika predstavlja novu priliku."

HADIS BROJ 41

عن أبي محمد عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعا لما جئت به حديث حسن صحيح رويناه في كتاب الحجة بإسناد صحيح.

Od Ebu Muhammeda Abdullaha ibn Amra ibnul-Asa, radijallahu anhum, prenosi se da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Niko od vas neće biti vjernik dok mu ne budu prohtjevi i strasti slijedili ono s čime sam ja došao."⁵⁵⁹

⁵⁵⁹ U originalu knjige za ovaj hadis ne postoji komentar.

HADIS BROJ 42

عن أنس بن مالك رضي عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول قال الله تعالى يا ابن آدم إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان منك ولا أبالي يا ابن آدم لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتني غفرت لك يا ابن آدم إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئا لأتيتك بقرابها مغفرة.
رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

Enes, radijallahu anhu, prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, alejhis-selam, da je rekao: "Uzvišeni Allah kaže: 'Čovječe, opraštat ću ti grijeha ne obazirući se na njih sve dok Me budeš dozivao i molio. Čovječe, kada bi ti grijesi dostigli nebeske visine a potom Me zamolio za oprost, oprostio bih ti. Čovječe, kada bi Mi došao sa punom Zemljom grijeha i susreo Me bez truna širka (idolopoklonstva), obasuo bih te sa isto toliko oprosta!'"⁵⁶⁰

Hadis prenosi Tirmizi i smatra da je hasenun-*Sahihun*.

U tematskom hadisu kojeg prenosi Enes spominju se tri razloga koji donose Božiji oprost.

Prvi je dova praćena nadom. Dova je naređena da se uči i Allah se obavezao da će je uslišati. "Vaš Gospodar je rekao: 'Molite Me i Ja ću vam se odazvati...'" (El-Mu'min, 60.) U četiri sunena od Nu'mana bin Bešira prenosi se da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: 'Dova je ibadet', a potom je proučio spomenuti ajet".

Dova je povod za uslišenje molbe ukoliko se ispune njeni uvjeti i izbjegnu prepreke za njeno uslišenje. Ponekad uslišenje dove izostane zbog neispunjenja nekih od njenih uvjeta ili postojanja nekih zapreka i njenih adaba. Neke od tih uvjeta i prepreka spomenuli smo u komentaru hadisa br. 10.

⁵⁶⁰ Muslim, 3540.

Jedan od najvažnijih uvjeta za uslišenje dove jeste prisutnost srca i nada da će Allah Uzvišeni to uslišati. Ebu Hurejra, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Molite Allaha uvjereni da će vam uslišati. Zaista Allah ne prima dovu nemarnog srca."⁵⁶¹ Zato je čovjeku zabranjeno da u dovi spominje: "Allahu moj, oprosti mi ako hoćeš." Međutim, on treba biti odlučan u molbi jer Allaha niko ne može prisiliti."⁵⁶²

Poslanik, alejhis-selam, zabranio je da čovjek s nestrpljenjem očekuje uslišenje dove i da je napusti zbog izostanka njena uslišenja. Za takvo ponašanje Poslanik, alejhis-selam, rekao je da predstavlja prepreku za njeno uslišenje jer čovjek ne smije izgubiti nadu u njeno primanje, pa makar to značilo veoma dug period. Allah Uzvišeni voli vjernike uporne i istrajne u dovi.

Uzvišeni kaže:

﴿وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾

"...a Njemu se molite sa strahom i nadom; milost je Allahova doista blizu onih koji dobra djela čine." (El-A'raf, 56.)

Sve dok je čovjek uporan u dovi, žudi da se dova primi ne gubeći nadu u to, on je blizu toga da mu ona bude i primljena, jer ko uporno kuca na vrata, ona bi mu se na kraju mogla i otvoriti. Najvažnije što čovjek može moliti Allaha jeste oprost grijeha i ono što se nadovezuje na to, kao što je izbavljenje od Vatre i ulazak u Džennet. Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Okolo toga šapućemo." Tj. molimo u namazu za Džennet i spas od Vatre.

Ebu Muslim el-Havlani rekao je: "Kada god mi je na um pala neka dova, sjetio sam se vatre pa sam tu dovu preinačio u traženje Allahove zaštite od nje."

Od Allahove neizmjerne milosti prema čovjeku jeste i to što Ga čovjek ponekad moli za neku dunjalučku potrebu, pa mu je

⁵⁶¹ Tirmizi, 3479.

⁵⁶² Buhari, 11/139, Muslim, 2679.

On ne dadne i to mu kompenzuje boljim od onog što je tražio, poput uklanjanja nekog zla od njega, da mu to ostavi za onaj svijet ili da mu oprost i neki grijeh. Bilježi Ahmed i Tirmizi predanje u kojem stoji: "Ko god uputi dovu, Allah će mu je uslišati ili će od njega odagnati neko zlo, u omjeru dobra kojeg je tražio, ukoliko dova nije praćena grijehom ili prekidanjem rodbinskih veza."⁵⁶³

عن أبي سعيد عن النبي صلى الله عليه وسلم قال مامن مسلم يدعو بدعوة ليس له فيها إثم أو قطيعة رحم إلا أعطاه الله بها إحدى ثلاث إما أن يعجل له دعوته وإما أن يدخرها له في الآخرة وإما أن يكشف عنه من السوء مثلها قالوا إذا نكث قال الله أكثر.

Ebu Seid, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Nema nijednog muslimana koji uputi Allahu dovu – s tim da u njoj nema kakva grijeha ili kidanja rodbinske veze - a da mu Allah, zahvaljujući njoj, ne dadne jedno od troje: ubrza ono što je zamolio, pohrani mu to za onaj svijet ili poštedi ga zla (u omjeru dobra kojeg je tražio u dovi)." Rekoše: 'Onda da puno doavimo.' On reče: 'Kod Allaha je više.'⁵⁶⁴ Dakle, istrajnost u dovi praćenoj nadom u Allahov oprost rezultira Njegovim oprostom, inšallah.

Jedan od najvećih povoda za oprost jeste da čovjek nakon što poćini grijeh, zna i vjeruje da samo Allah oprašta grijehe. O tome smo već govorili u hadisu broj dvadeset i četiri.

Riječi Uzvišenog: "...Čovječe, opraštat ću ti grijehe ne obazirući se na njih sve dok Me budeš dozivao i molio..." i pored tvojih mnogobrojnih grijeha jer to neće nadvisiti Moju veličanstvenost niti će to za Mene biti puno.

⁵⁶³ Tirmizi, 3381. Lanac prenosilaca mu je slab zbog Ebu Zubejra. Međutim, potvrđuje ga drugi vjerodostojan hadis kojeg prenosi Ubada, kako sam to i pojasnio u djelu *Sahibu kitabil ezkari ve daifuhu*, 1223/960, kao i slijedeći hadis kojeg prenosi Seid.

⁵⁶⁴ Hakim, 1/492.

Muslim bilježi od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Kada neko od vas dovi, neka traži, uveliča, svoju želju jer to ne može preći Njegovu veličanstvenost." Dakle, ma koliki čovjekovi grijesi bili, Allahov je oprost mnogo, mnogo veći od njih i oni su neznatni i ništavni u poređenju sa Njegovim oprostom i milosti.

* * *

Drugi je razlog traženje oprosta za grijehe, pa makar oni dostigli do oblaka. Riječ *'anan* spomenuta u hadisu znači oblak. Rečeno je da znači i dokle oči mogu vidjeti. U drugom predanju stoji: "Kada bi svojim grijesima popunili prostor između nebesa i zemlje, a zatim zatražili oprost od Allaha, On bi vam oprostio."

Istigfar znači traženje oprosta, a to je, ustvari, zaštita od zla grijeha uz njihovo prekrivanje. U Kur'anu se na mnogo mjesta koristi taj termin. Ponekad se njegovo značenje naređuje: "...*da od Gospodara svoga oprost tražite i da se Njemu pokajete...*" (Hud, 3.)

Ponekad je to u obliku pohvale: "*I za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijehe svoje zamole – a ko će oprostiti grijehe ako ne Allah?...*" (Ali Imran, 135.)

Ponekad se spominje da Allah prašta samo onima koji Gasmole za oprost:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾

"Onaj ko kakvo zlo učini ili se prema sebi ogriješi, pa poslije zamoli Allaha da mu oprosti – naći će da Allah prašta i da je milostiv." (En-Nisa, 110.)

Na puno mjesta u Kur'anu se traženje oprosta uporedo spominje sa pokajanjem. Onda će u tom slučaju traženje oprosta (*istigfar*) značiti traženje oprosta od Allaha verbalno, jezikom, dok će (tevba) pokajanje značiti prestanak s činjenjem grijeha srcem i ostalim organima tijela.

A rečeno je i da se time aludira na traženje oprosta uporedo

s pokajanjem. Neki pak smatraju da su svi tekstovi koji govore o traženju oprosta samostalni i nesputani (općeniti) i treba ih ograničiti s onim što je spomenuto u ajetu sure Ali Imran u kojem se traži neustrajnost u griješenju. Allah je u tom ajetu obećao oprost onome ko Ga zamoli da mu oprosti grijehe i ne bude ustrajan u njima. Prema tome, sve te opće i nesputane tekstove koji govore o *istigfaru* (traženju oprosta) treba determinirati ovim ograničenjem. Same nečije riječi: 'Bože oprosti mi', su, ustvari, njegovo traženje oprosta i molba za to. To traženje i dova imaju status kao i svaka druga dova. Ako Allah htjedne, uslišat će je i oprostiti onome ko ju je uputio, a posebno onda ako je ona izišla iz slomljena srca ili ako je potrefila čas kad se dove uslišavaju, pred zoru ili poslije namaza.

Hasan el-Basri kaže: "Tražite oprost u vašim kućama, na vašim trpezama, kada hodate po pijaci, na vašim skupovima, i gdje god bili jer ne znate kada Allah oprost spušta."

في الصحيحين عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم إن عبداً أذنب فقال رب أذنبت ذنباً فاغفر لي قال الله تعالى علم عبدي أن له رباً يغفر الذنب ويأخذ به غفرت لعبدي ثم مكث ما شاء الله ثم أذنب ذنباً آخر فذكر مثل الأول مرتين آخرتين وفي رواية لمسلم أنه قال في الثالثة قد غفرت لعبدي فليعمل ما شاء.

Muslim i Buhari bilježe predanje od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, u kojem stoji: "Neki čovjek učinio je grijeh i rekao: 'Gospodaru učinio sam grijeh, oprosti mi.' Allah Uzvišeni je rekao: 'Moj rob zna da ima Gospodara, Koji prašta grijeh ili za njega kažnjava. Ja sam mu ga oprostio...' u Muslimovom predanju stoji: "...oprostio sam Svom robu, pa neka radi šta hoće" - ali samo onome ko se ponaša na spomenut način.

Jasno se vidi da se hadisom aludira na *istigfar* onog koji prizna svoj grijeh i ne bude uporan u griješenju.

Međutim, ako bi čovjek samo jezikom tražio oprost, a srcem istrajavao na grijehu, to bi se smatralo samo običnom dovom koju će ako Allah htjedne, uslišati ili će je odbaciti.

Ponekad istrajavanje na grijehu može biti preprekom za usli-šavanje dove. U Ahmedovom *Musnedu* bilježi se od Abdullaha ibn Omera, radijallahu anhum, sa merfu senedom da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Teško onima koji svjesno istrajavaju na gri-jehu."⁵⁶⁵

Znači potpun *istigfar* koji rezultira oprostom jeste onaj koji se ne upoređi s istrajnošću u grijehu, tj. u kojem se prekine sa gri-ješenjem. Takve Allah hvali i obećava im oprost.

Međutim, ko se lažno pokaje, to nije pokajanje kao što neki smatraju. Pokajanje ne može biti praćeno istrajavanjem na grijehu. A ako kaže: "Bože oprost mi, Tebi sam se pokajao", onda je riječ o dvije situacije i to:

- da srcem i dalje istraje na grijehu. U tom slučaju onda on laže kada kaže: "Tebi sam se pokajao" jer se nije u biti pokajao i nije mu dozvoljeno govoriti da se pokajao a da to, ustvari, nije učinio;

- da se srcem uistinu okani grijeha.

Učenjaci se razilaze u vezi s pitanjem da li je dozvoljeno u spomenutom slučaju nekome da kaže: "Tebi se kajem". Neki prethodnici to zabranjuju poput učenika Ebu Hanife, kako to prenosi od njih Tahavi.

Rebia ibn Hajsem rekao je: "Njegove riječi: 'Tebi sam se pokajao' smatrat će se laži i grijehom. Međutim, takav neka kaže: 'Allahu moj, od Tebe tražim oprost pa mi oprost.'"

Muhammed ibn Suka o svom *istigfaru* rekao je: "Tražim op-rost od Allaha Veličanstvenog, samo je On Bog, Živi i Vječni i od Njega tražim iskreno pokajanje."

Huzejfa, radijallahu anhu, rekao je: "Dovoljna je čovjeku laž da kaže: 'Allahu oprost mi', pa se potom vrati griješenju."

Mutarif, rahimehullah, čuo je nekog čovjeka kako govori:

⁵⁶⁵ Ahmed, 2/165.

“Tražim oprost od Allaha i Njemu se kajem.” Naljuti se pa mu reče: “A možda tako ne postupaš!”

Dakle, pokuđeno je reći: “Tebi sam se pokajao” jer je iskreno pokajanje kada se čovjek nikada više ne povrati grijehu od kojeg se pokajao, pa ako mu se ponovo vrati to će značiti da nije bio iskren u svojim riječima: “Tebi sam se pokajao”.

Upitali su Muhammeda ibn Ka’ba el-Kurezija o čovjeku koji se Allahu zavjetovao da nikada neće učiniti grijeh pa je rekao: “Ima li većeg grijешnika od njega? Zaklinje se na Allaha izazivajući time Njegovo određenje.” Ovo mišljenje preferirao je Ebul Ferdž el-Dževzi a prenosi se i od Sufjana bin Ujejne.

Međutim, većina učenjaka smatra da je pokajniku dozvoljeno reći: “Kajem se Allahu” i da Mu se zavjetuje da se više neće vratiti grijehu, jer takva je odluka momentalno njemu obavezna. Zato je Allah Uzvišeni rekao za čovjeka koji se vraća grijehu: “...oprostio sam Mom robu, pa neka radi šta hoće.” A to se potvrđuje i u hadisu koji govori o iskupljenju za grijehe koji su urađeni za vrijeme sjedeljki i sastanaka: “Allahu moj od Tebe tražim oprost i Tebi se kajem.”⁵⁶⁶

Najbolji *istigfar* jeste onaj u kojem čovjek počinje traženje oprost zahvalom Allahu a zatim prizna svoj grijeh, a potom zatraži od Allaha oprost. Šedad ibn Evs, radijallahu anhu, prenosi da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

سيد الاستغفار أن يقول العبد الله م أنت ربي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت أعوذ بك من شر ما صنعت أبوء لك بنعمتك على وأبوء بذنبي فاغفر لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت.

“Najbolje s čime čovjek može zatražiti oprost jeste da kaže: 'Allahu moj, Ti si moj Gospodar, nema boga osim Tebe. Ti si me stvorio i ja sam Tvoj rob. Držim se Tebi date obaveze i obećanja. Utječem Ti se od zla kojeg sam počinio. Priznajem

⁵⁶⁶ Tirmizi, 3433.

Tvoju blagodat nada mnom. Priznajem i svoj grijeh, pa oprosti mi, zaista niko ne prašta grijehe osim Tebe.⁵⁶⁷

وفي الصحيحين عن عبدالله بن عمرو أن أبا بكر الصديق قال يا رسول الله علمني دعاء أدعوه في صلاتي قال قل اللهم إني ظلمت نفسي ظلما كثيرا ولا يغفر الذنوب إلا أنت فاغفر لي مغفرة من عندك وارحمني إنك أنت الغفور الرحيم.

Buhari i Muslim bilježe od Abdullaha ibn Amra, radijallahu anhu, da je Ebu Bekr, radijallahu anhu, rekao: "Allahov Poslaniče! Nauči me dovi kojom ću moliti u namazu." Poslanik mu reče: "Reci: 'Allahu moj, ja sam se puno ogriješio, a grijehe ne prašta niko osim Tebe. Oprosti mi Tvojim oprostom i smiluj mi se. Ti si milostiv i puno praštaš.'"

Čovjek može zatražiti oprost od Allaha i na ovaj način: "Molim Te za oprost, Allahu Veličanstveni. Samo si Ti Bog. Živi i Vječni. Tebi se kajem."

Buhari bilježi od Ebu Hurejre, r.a., da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Tako mi Allaha, ja zatražim oprost od Allaha i obratim Mu se tevbom više od sedamdeset puta dnevno."

Načelno se može reći da je lijek za grijehe *istigfar*.

U koga se grijesi nagomilaju i nemoguće ih bude nabrojati i zabilježiti, neka potraži za njih oprost na osnovu Allahova znanja o njima jer On sve zna i sve je registrovao:

﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ﴾

"Na Dan kada ih Allah sve oživi, pa ih obavijesti o onome što su radili; Allah je o tome račun sveo, a oni su to zaboravili..." (El-Mudžadele, 6.)

* * *

⁵⁶⁷ Buhari, 11/97.

Treći razlog za opraštanje grijeha jeste očitovanje Allahove jednoće ili tevhida. To je najveličanstveniji razlog, zato ko ga bude ispunio, stekao je sve uvjete da mu se oprost. Uzvišeni je rekao: *"Allah neće oprostiti da mu se išta pridružuje, a oprostit će ono mimo toga, kome On hoće..."* (En-Nisa, 48.)

Ko dođe Allahu sa grijesima kolika je zemlja, naći će Allaha spremnog za toliko oprosta.

Međutim, to je ipak Njegova volja i ako hoće, oprostit će mu, a ako hoće, kaznit će ga zbog njegovih grijeha, ali ishod njegov, bit će takav da neće vječno ostati u Vatri već će biti izveden iz nje a potom uveden u Džennet.

Neki smatraju da monoteista neće biti bačen u vatru poput nevjernika i da u njoj neće imati isto prebivalište kao nevjernik. Ukoliko čovjek upotpuni svoju vjeru, bude iskren u njoj prema Allahu, ispunjavajući sve njene uvjete: svojim srcem, jezikom i tijelom, ili srcem i jezikom neposredno prije smrti, to će rezultirati oprostom svih grijeha koje je ranije počinio i načelno će biti pošteđen Vatre. U čije srce prodre vjera u Allahovu jednoću i iz njega izbaci sve osim ljubavi, veličanja, straha, oslonca i nade prema Allahu Uzvišenom, tada će se svi njegovi grijesi spaliti pa makar bili koliko morska pjena. A možda će se transformisati u dobra djela kao što smo već spomenuli u diskusiji o zamjeni hrđavih za dobra djela. Vjera u Allaha (tevhid) jeste najveći otklanjač grijeha. Kada bi se zrno tevhida stavilo na brdo grijeha, pretvorilo bi ih u dobra djela.

HADIS BROJ 43

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ألحقوا
الفرائض بأهلها فما أبقت الفرائض فلاولي رجل ذكر.
خرجه البخاري ومسلم.

Od Ibn Abbasa, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, alej-his-selam, rekao: "Dadnite fiksne dijelove nasljedstva onima kojima su i namijenjeni a ono što preostane dajte najbližem muškom rođaku umrlog (agnatu⁵⁶⁸)!"

Prenose ga Buharija i Muslim.

Za ovaj hadis neki komentatori ovih četrdeset hadisa tvrdili su da ga je Šejh, Allah mu se smilovao, zaboravio. On sadržava propise nasljedstva i generalizira ih.

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav oko značenja dijela spomenutog hadisa "Elhikul feraide bi ehliha" ("Dajte fiksne dijelove nasljedstva onima kojima su i namijenjeni").

Neki od njih smatraju da se pod riječju *el-feraid* misli na fiksirane dijelove miraza koje je Allah odredio u Kur'anu, pa bi hadis onda značio: Dajte fiksirane dijelove nasljedstva onima kojima ih je Allah i namijenio, pa što od miraza nakon te podjele ostane, taj ostatak pripada *evlar-ridžali*. Pod riječi *evla* misli se na najbližeg. Tako se u arapskom jeziku kaže: 'Haza jeli haza', tj. 'Ovaj je iza njega' (odmah uz njega). Na osnovu toga najbliži muški rođak umrlom bit će najbliži njegov rođak po ocu i njemu će na osnovu te rodbinske veze pripasti ostatak miraza umrlog.

Ovako su protumačili spomenuti hadis nekih imami poput Ahmeda, Ishaka Rahavijje. Njihovo tumačenje prenio je Ishak bin Mensur. Na osnovu spomenutog poimanja hadisa, kada se kao na-

⁵⁶⁸ Agnat je latinska riječ a znači rođaka s očeve strane. Pogledaj: *Veliki rječnik stranih riječi*, Bratoljub Klaić, str. 25.

sljednici nađu kćerka, sestra, amidža, amidžić ili bratić, ostatak miraza, nakon što kćerka uzme polovinu nasljedstva, pripast će najbližem rođaku po ocu (agnatu) koji je u ovom slučaju kćerka. To je mišljenje Ibn Abbasa koje je donio na osnovu predmetnog hadisa, priznajući time da je jedinstven u vezi s tim pitanjem, tj. da ga niko ne slijedi u vezi s tim.

Zahirije (egzegeti) također slijede njegovo mišljenje.

Ishak je rekao: "Ako s kćerkom i sestrom budu agnati (rođaci po ocu), oni su preči da uzmu ostatak miraza. A ako sa kćerkom ne bude niko osim sestre umrlog, sestri će pripasti ostatak miraza nakon što kćerka uzme određen joj dio".

Prenosi se od Ibn Mesuda da je rekao: "Kćerka je agnat onome ko ne bude imao agnata." Međutim, neki to predanje odbacuju i vele da nije ustanovljeno da je to Ibn Mesud rekao.

Ibn Zubejr i Mesruk zastupali su Ibn Abbasovo mišljenje pa su ga napustili.

Međutim, većina islamskih učenjaka smatra da je sestra, kada se nađe kao nasljednik umrlog s njegovom kćerkom njegova asaba i da njoj pripada ostatak miraza. Ovo mišljenje zastupaju Omer, Alija, Aiša, Zejd, Ibn Mesud, Muaz bin Džebel, tabiini i ostali učenjaci.

Abdurrezak prenosi⁵⁶⁹ od Ibn Džurejdža da je on pitao Ibn Tavusa o bratični pa mu je Ibn Tavus rekao: "Moj otac je od Ibn Abbasa, on od nekog čovjeka, a ovaj od Poslanika, alejhis-selam, spominjao o njoj nešto, ali Tavus nije bio zadovoljan tim čovjekom. Moj je otac zbog toga sumnjao da joj nešto od miraza pripada i zbog toga o njoj nije htio reći ništa nego se raspitivao o njenom statusu u mirazu."

Čini se, a Allah najbolje zna, da je Tavus imao na umu hadis koji se spominje u prethodnom predanju od njegova sina, dok Ibn Abbas nije imao jasnog teksta od Poslanika, alejhis-selam, oko mi-

⁵⁶⁹ U *Musannefu*, broj 19038.

raza sestre u kombinaciji s kćerkom, nego se u tome ravnao u vezi s općim dokazima koji sadržavaju propise iz nasljednog prava poput predmetnog hadisa.

Ono što Tavus navodi, a to je da Ibn Abbas prenosi njegov hadis od nekog čovjeka i da nije zadovoljan njim, to nema nekog značaja. Poznato je da je Ibn Abbas jedan od ashaba koji je najviše prenio hadisa, kao i to da su svi ashabi povjerljivi. Allah je zadovoljan njima i On ih hvali. Nakon svega toga, nema nikakvog značaja Tavusovo nezadovoljstvo nekim od ashaba.

U Buharijinom *Sabihu* od Ebu Kajsja el-Evdija, zatim od Huzejla bin Šerhabila prenosi se da je rekao: "Neki čovjek došao je Ebu Musau el-Eš'ariju i upitao ga o iznosu nasljedstva pri čemu su nasljednici kćerka, sinova kćerka (unuka) i rođena sestra. Rekao je: 'Kćerki pripada polovina nasljedstva a sestri ostatak. A otidi i kod Ibn Mesuda pa ćeš vidjeti da će se i on složiti sa mnom!' Došao je kod Ibn Mesuda, rekao mu o čemu se radi pa mu je on odgovorio: 'Pogriješio si pravi put a ja nisam onaj koji upućuje. Presudit ću ti o tome na osnovu presude Allahova Poslanika, alejhis-selam. Kćerki pripada polovina miraza, unuci šestina kojom će se dopuniti dvije trećine miraza a ono što nakon toga preostane pripast će sestri.'

Potom smo se vratili Ebu Musau i obavijestili ga o Ibn Mesudovoj presudi pa je rekao: 'Nemojte me više pitati sve dok je među vama taj alim!'"⁵⁷⁰

U istoj zbirci od Ameša, zatim od Ibrahima el-Esveda pa od Jezida, bilježi se da je rekao: "Za vrijeme Poslanika, alejhis-selam, presudio nam je Muaz bin Džebel da pola miraza pripada kćerki a pola sestri." Potom je Ameš zanemario riječi 'za vrijeme Poslanika, alejhis-selam', pa tu sintagmu više nije spominjao.⁵⁷¹

Prenosi ga i Ebu Davud drugim povodom od El-Esveda i

⁵⁷⁰ Buhari, 12/17, *Fethul-bari*.

⁵⁷¹ Buhari, 12/24, *Fethul-bari*.

dodaje: "A Vjerovjesnik, alejhis-selam, bio je tada živ."⁵⁷²

Ibn Abbas dokazivao je svoj stav riječima Uzvišenog:

﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ امْرُؤَهُ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ﴾

"Reci: 'Allah će vam kazati propis o 'kelali': ako neko umre, i ne bude imao djeteta, a ima sestru, njoj pripada polovina njegove zaostavštine.'" (En-Nisa, 176.)

Potom bi govorio: "Da li vi ili Allah bolje znate", tj. Allah je odredio sestri pola zaostavštine samo onda kada umrli ne bude imao djeteta a vi njoj, tj. sestri, dodjeljujete pola imovine i onda kada umrli ima dijete, u ovom slučaju kćerku.

Ipak je ispravnije Omerovo mišljenje kao i mišljenje većine učenjaka, jer spomenuti ajet ne upućuje na nešto što je suprotno njihovu mišljenju. Dio ajeta: "Njoj pripada polovina njegove zaostavštine" upućuje na to da njoj pripada toliko imovine zato što joj je toliko određeno Kur'anom i pod uvjetom da umrli uopće ne bude imao djeteta. Zbog toga je u nastavku ajeta rečeno: "A ako su dvije, tj. sestre, njima – dvije trećine njegove zaostavštine", tj. one to dobivaju, po fiksnoj osnovi, a jedna sestra dobiva polovinu zaostavštine pod uvjetom da umrli ne bude imao ni muško ni žensko dijete. Također, dvije i više sestara dobivaju dvije trećine ako umrli ne bude imao ni muške ni ženske djece. Pa ako umrli ostavi iza sebe muško dijete, ono će imati prednost nad braćom i sestrama općenito. Međutim, ako umrli ne ostavi muško dijete nego žensko, ostatak zaostavštine umrlog, nakon što kćerka uzme svoj fiksn dio, pripast će zajedno bratu i sestri i o tome su učenjaci saglasni. Prema tome, ako sestru ne sprečava njen brat od miraza, pa kako onda da je spriječe oni koji su dalji od njega na osnovu agnacije⁵⁷³ poput amidže i amidžića?! Onda je nužno sestri dati prednost nad njima zbog nemogućnosti da budu suučesnici s njom u mirazu.

⁵⁷² Ebu Davud, 2893, pod poglavljem: Od Djela Muaza bin Džebela.

⁵⁷³ Srodstvo po ocu. Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi*.

Ajet implicitno upućuje na to da postojanje djeteta onemogućuje da sestri po fiksnoj osnovi pripadne pola zaostavštine. I to je istina jer ajet implicitno ne upućuje na to da se sestra zbog kćerke izuzima iz miraza i da ne uzima ostatak zaostavštine. To potvrđuje ovaj ajet: *"A on će naslijediti nju ako ona ne bude imala dijete."* (En-Nisa, 176.)

Konsenzusom je potvrđeno da žensko dijete ne sprečava brata da naslijedi zaostavštinu svoje sestre od onoga što preostane nakon što njena kćerka ili kćerke uzmu svoj fiksni dio miraza.

Postojanje ženskog djeteta samo sprečava brata od preuzimanja cijele zaostavštine svoje sestre. Muško dijete sprečava brata od nasljedstva, dok mu žensko dijete ne sprečava ostatak zaostavštine, iako mu sprečava miraz. Također, muško dijete sprečava da sestra preuzme cijelu zaostavštinu dok žensko dijete sprečava sestru da joj, po fiksnoj osnovi, pripadne polovina miraza, ali joj ne zabranjuje da uzme ostatak koji ostane od fiksnog kćerkinog dijela zaostavštine. Allah najbolje zna.

Poslanikove, alejhis-selam, riječi: *"A što ostane nakon što se razdijele fiksni dijelovi zaostavštine, to pripada najbližem muškom rođaku (agnatu)."*

Rečeno je da se ovim dijelom hadisa posebno aludira na najdalju rodbinu po ocu, poput bratića, amidža i amidžića, a ne na najbližu. To se dokazuje činjenicom da na ostatak zaostavštine, nakon što uzmu svoje fiksne dijelove oni kojima su i namijenjeni, imaju pravo i muški i ženski nasljednici ako su bliski agnati, poput djece i braće. I o tome su učenjaci saglasni. A također na taj ostatak ima pravo i sestra s kćerkom jer na to jasno upućuje kur'anski tekst.

Drugi smatraju da se riječima Poslanika, s.a.v.s.: *"Dajte fiksirane dijelove ostavštine onima kojima su i namijenjeni!"* aludira na sve ono na što imaju pravo vlasnici fiksnih dijelova zaostavštine, svejedno bilo to u vezi s fiksnom osnovom ili u kombinaciji da postanu agnati (najbliži rođaci po ocu).

Riječi Poslanika, alejhis-selam: *"Pa što nakon toga ostane pripada najbližem muškom rođaku"* znače rodake po ocu kojima

apsolutno ne pripadaju i nisu fiksirani dijelovi zaostavštine. To se potvrđuje time što se isti hadis prenosi u drugoj formi u kojem se kaže: "Podijelite imetak (zaostavštinu) između nasljednika kojima su u Allahovoj knjizi precizno određeni dijelovi zaostavštine!" Time su obuhvaćeni svi oni kojima je određen dio miraza na bilo koji način. Na osnovu toga, ono što uzme sestra sa svojim bratom ili amidžićem, kada je učini agnatom, to je obuhvaćeno spomenutom podjelom u hadisu, jer se i ona, u globalu, onda može smatrati jednom od onih kojima je određen mirazni dio pa je onda isti slučaj i s onim mirazom koji uzme sestra s kćerkom.

Drugi pak smatraju da se pod riječima ehlul feraid koje se spominju u hadisu: "Dajte fiksne dijelove miraza onima kojima i pripadaju", kao i u hadisu: "Podijelite zaostavštinu onima čiji su mirazni dijelovi određeni", misli se, načelno, na sve one za koje je Allah u Svojoj knjizi naznačio da im pripada miraz, i one čiji su nasljedni dijelovi fiksni kao i na agnate, jer sve što nasljednici uzmu jeste ono što im je Allah odredio, svejedno to bilo fiksno ili nefiksno. Allah je nakon navođenja miraza koji pripada roditeljima i djeci rekao: "*To je Allahova zapovijed.*" (En-Nisa, 11.), a među njima ima i onih čiji su dijelovi u mirazu određeni, a i onih čiji nisu.

Tako je Allah rekao:

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ بِمَا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرُ﴾

"Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rodaci, a i ženama dio onoga što ostave roditelji i rodaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio." (En-Nisa, 7.)

Ajetom su obuhvaćeni i nasljednici čiji su nasljedni dijelovi fiksni kao i oni čiji nisu, a na to aludira i spomenuti hadis: "Podijelite fiksne dijelove nasljedstva onima kojima su i namijenjeni onako kako je to određeno u Allahovoj knjizi!" I ovaj hadis također obuhvata podjelu zaostavštine između nasljednika, čiji su dijelovi određeni i onih čiji nisu, sukladno odredbama koje su donesene u Allahovoj knjizi.

Pa ako se nasljedstvo podijeli na takav način pa nakon toga ostane nešto, taj će ostatak pripasti najbližem muškom nasljedniku umrlog s očeve strane (agnatu). Isto tako, ako u Allahovoj knjizi ne bude eksplicitno naznačen način podjele nasljedstva između nasljednika koje je Allah spomenuo, u tom slučaju ono će pripasti najbližem muškom nasljedniku od njih.

Predmetni hadis objašnjava način podjele miraza spomenuta u Allahovoj knjizi između nasljednika. On također objašnjava način podjele ostatka nasljedstva nakon što nasljednici s određenim dijelovima uzmu svoje dijelove nasljedstva od onih nasljednika čija stanja nasljeđivanja niti nasljedni dijelovi eksplicitno nisu spomenuti u Kur'anu. Hadis u isto vrijeme objašnjava i način na koji nasljeđuje ostala rodbina po ocu (agnati) koji jasno nisu spomenuti u Kur'anu. Prema tome, ako se tematski hadis pridoda ajetima miraza, onda ćemo dobiti kompletan sistem podjele nasljedstva između svih nasljednika, svedjedno, bili im nasljedni dijelovi Šerijatom određeni ili ne.

Mi ćemo zato spomenuti propise koji regulišu nasljedstvo djece i roditelja onako kako je to spomenuo Uzvišeni Allah na početku sure En-Nisa kao i propise koji regulišu nasljedstvo rođene braće i braće po ocu, onako kako je to Uzvišeni Allah objasnio na kraju spomenute sure.

Što se tiče djece, o njihovom mirazu Allah je rekao:

﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ﴾

*"Allah vam naređuje da od djece vaše - muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima."*⁵⁷⁴ (En-Nisa,

⁵⁷⁴ U ovom ajetu je jedna duhovita primjedba. Pročitao sam je u Ibn Kesirovom Tefsiru (1/468), da mu se Allah smiluje, pa sam odlučio da je ovdje prenesem da bi čitalac vidio koliko su duboko naši prethodnici razumijevali Allahove intencije i intencije Njegova Poslanika, alejhis-selam.

Ibn Kesir, Allah mu se smilovao, rekao je: "Neki od oštroumnih je iz riječi Uzvišenog: *"Allah vam naređuje da od djece vaše-muškom pripadne*

toliko koliko dvjema ženskima." (En-Nisa, 11.), naglasio da je Allah prema Svojim stvorenjima milostiviji od majke prema svom djetetu. U ajetu je Allah roditeljima naredio u vezi s njihovom djecom ono što je naredio, što upućuje da je On prema njima milostiviji od njihovih roditelja. To se potvrđuje i u hadisu u kojem se kaže da je Poslanik, alejhis-selam, vidio neku ženu zarobljenicu, a dijete su razdvojili od nje (uzeli). Ona ga je tražila pa kad ga je našla među sužnjima, uzela ga je, pritisla ga uz grudi i zadojila. Poslanik, alejhis-selam, upitao je tada: "Šta mislite da li bi ona mogla baciti svoje dijete u vatru?" "Ne bi, Allahov Poslaniče", odgovorili su. "Tako mi Allaha, Allah je sigurno milostiviji prema Svojim robovima nego što je ona prema svom djetetu", rekao je.

Rekoh: Spomenuto značenje sam jasnije našao u ovim ajetima: *"Iako će jedni druge vidjeti, nevjernik bi jedva dočekao da se od patnje Sudnjeg dana iskupi sinovima svojim, i ženom svojom, i bratom svojim, i porodicom svojom, koja ga štiti, i svima ostalim na Zemlji - samo da se izbavi."* (Me'aridž, 11-14.) *"Na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje i sinova svojih."* (Abese, 34-36.) Ta značenja bolje ćeš shvatiti kada saznaš da je rječitost kada govor bude u skladu s mjestom i situacijom na koje se odnosi i to najkonciznijim formama i najkraćim išaretima.

U suri El-Me'aridž, govori se o otkupu od kazne, i počinje se prvo sa sinom. Time se aludira na to da je sin nešto najvrednije što čovjek posjeduje u životu. Pa pošto se kontekst odnosi na otkup, onda je prednost data najvrednijem od onog što čovjek posjeduje.

Međutim, u suri Abese, govori se o bježanju s mjesta neugodnosti, pa je zbog toga sin spomenut na kraju, jer čovjek, kad bježi od neke neugodnosti, on nastoji sa sobom uzeti najvrednije od onog što posjeduje.

Znači da spomenuti ajeti sura El-Me'aridž i Abese upućuju na to da je dijete najvrednije što čovjek posjeduje na ovom svijetu. Ono je dio njegova srca. Međutim, i pored toga, na Sudnjem danu čovjek će pokušati pobjeći od njega, pa kada se uvjeri da će nastradati, onda će pokušati otkupiti se njime. Pa ako je takva situacija, onda se razumnom otkriva da je Allah prema Svojim robovima milostiviji od roditelja prema njihovoj djeci. Čak se može reći da je On milostiviji prema njima od njih samih prema svojim dušama, koje su u njima, jer će ih On tog dana Svojom milosti uvesti u Džennet. Ovo je ono što mi je Allah otkrio da razumi-

=

11.)

Ovaj propis odnosi se na situaciju kad umrli ostavi iza sebe mušku i žensku djecu. U tom slučaju muškom djetetu pripast će koliko i dvjema ženskima. Islamski učenjaci saglasni su da izraz *evladikum*, spomenut u ajetu, obuhvata rođenu djecu i djecu sinova. Prema tome, kada nasljednici umrlog budu braća i sestre, prema mišljenju većine islamskih učenjaka, podijelit će nasljedstvo prema spomenutom omjeru.

Ako bi se našla rođena kćerka ili dvije i sa njom, ili s njima, nađe se sinov sin (unuk) sa svojom sestrom, unuk i njegova sestra podijelit će ostatak miraza, koji će ostat nakon što kćerke uzmu svoj fiksni dio, u istom omjeru, tj. jedan naprema dva, jer su i oni obuhvaćeni time, na osnovu općeg omjera spomenutog u ajetu. To je mišljenje većine islamskih učenjaka, poput Omera, Alije, Zejda, Ibn Abbasa, r.a., većine islamskih učenjaka i četverice imama.

Međutim, Ibn Mesud smatra da nakon što kćerke uzmu dvije trećine, sva ostala zaostavština pripada sinovljevom sinu (unuku), a ne i njegovoj sestri, jer se, prema njegovom mišljenju, ona ne smatra agnatom umrlog. To je mišljenje i Alkame, Ebu Sevr i egzegeta. Oni smatraju da brat čini svoju sestru agnatom samo onda kada ona bude imala svoj fiksni dio nasljedstva kao samostalan nasljednik a ne s nekim drugim. Oni također smatraju da je isti slučaj i u situaciji kada se nađu kao nasljednici kćerka umrlog i muška i ženska djeca njegova umrla sina. U tom će slučaju sav ostatak njegove zaostavštine, nakon što kćerka uzme svoj dio, pripasti djeci njegova sina u omjeru: muškarcu koliko dvjema ženkama.

Ibn Mesud rekao je da u slučaju u kojem se kao nasljednici nađu kćerka i muška i ženska djeca umrla sina, tada kćerki pripada

jem iz spomenutih ajeta. Neka je Allahu hvala i priznanje na blagodati islama. Bože, smiluj nam se Svojom milosti! Ne prepuštaj nas samima sebi! Budi uz nas, a ne protiv nas! Daj nam da shvatimo Tvoje namjere i namjere Tvog Poslanika, i učvrsti nas na ovoj stvari (islamu) sve dok Te ne sretnemo.

polovina zaostavštine a ostatak će se podijeliti među sinovljevom djecom u omjeru jedan naprema dva. Osim u slučaju da tom podjelom pripadne sinovljevim kćerkama više od šestine. Tada će im se odrediti jedna šestina a ostatak će se dati sinovljevim sinovima (unucima). To je mišljenje Ebu Zerra.

Većina islamskih učenjaka pak smatra, da će polovina koja je ostala u spomenutom slučaju, nakon što kćerka uzme polovinu očeve zaostavštine, pripasti sinovljevoj djeci u omjeru jedan naprema dva, na osnovu opće forme ajeta koji govori o tome. Oni smatraju da sinovljevo muško dijete, ako ga bude, čini u svakoj situaciji agnatima one nasljednike koji su na istom stepenu rodbine s njim, svejedno to bio ženski nasljednik koji ima fiksni dio kao samostalan nasljednik ili ne bio. Međutim, oni smatraju da muško sinovljevo dijete ne čini agnatima one ženske nasljednike koji su na većem stepenu rodbine, osim samo onda ako ti nasljednici budu imali svoje samostalne fiksne dijelove u mirazu bez njega. Ali nikako, većina islamskih učenjaka smatra, sinovljevo muško dijete ne može učiniti agnatima one ženske nasljednike koji su na manjem stepenu rodbine od njega.

Potom je Uzvišeni Allah rekao:

﴿فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾

"A ako bude više od dviju ženskih, njima dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna, njoj polovina." (En-Nisa, 11.)

Ovaj propis odnosi se na situaciju kada postoje samo ženski nasljednici od djece. U tom će slučaju, ako bude nasljednik samo jedna kćerka, njoj pripasti polovina od onoga što je ostavio, a ako bude više od dvije, pripast će im dvije trećine. Time su obuhvaćene rođene kćeri kao i kćeri od sinova, kada ne bude rođenih kćerki. Kad se nađu rođene kćeri s kćerima od sinova, pa ako rođenim kćerima pripadnu dvije trećine, onda kćerima od sinova neće pripasti ništa. A ako rođenim kćerima ne pripadnu dvije trećine, jer se kao nasljednik nađe samo jedna rođena kćerka umrlog i s njom kćeri od sina, u tom će slučaju kćerki umrlog pripasti polovina zaostavštine a sinovljevim kćerima šestina kojom će se upotpuniti dvije trećine zaostavštine, pod uvjetom da ta šestina ne pređe dvije

trećine zaostavštine umrlog. Tako je Poslanik, s.a.v.s., presudio u spomenutom hadisu koji prenosi Ibn Mesud. To je stav i većine islamskih učenjaka. Međutim, prenosi se od Ibn Mesuda i Selmana bin Rebi'e da u spomenutom slučaju sinovljevim kćerima ne pripada ništa. Kada je do Ebu Musaa doprlo mišljenje Ibn Mesuda o tome, on ga je prihvatio.

Učenjacima je bio diskutabilan miraz koji pripada dvjema kćerkama. Međutim, konsenzusom učenjaka ustanovljeno je da im pripadaju dvije trećine zaostavštine, kako to prenosi Ibn Munzir i drugi.⁵⁷⁵

Za ono što se prenosi od Ibn Abbasa, a to je da im pripada polovina, rečeno je da lanac tog predanja nije vjerodostojan a i Kur'an govori suprotno tom predanju i u njemu se kaže: ﴿وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾ "Ako je samo jedna, njoj polovina." (En-Nisa, 11.) Pa kako da se onda nakon toga može dati samo jedna polovina ako ih ima više od jedne?!

A hadis koji prenosi Ibn Mesud i koji govori da jednoj kćerki pripada polovina a sinovoj kćerci jedna šestina, kao dopuna dvije trećine, jasno upućuje da ako bude više kćerki, onda im treba pripasti dvije trećine.

Bilježi imam Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi hadis od Džabira u kojem kaže da je Poslanik, s.a.v.s., dao dvjema bin Rebi'inim kćerkama dvije trećine njegove zaostavštine.⁵⁷⁶

Međutim, to je bilo teže shvatiti iz Kur'ana jer se u njemu veli: ﴿فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ﴾ "A ako bude više od dviju ženskih, njima - dvije trećine onoga što je ostavio." (En-Nisa, 11.)

Zbog toga su učenjaci bili zbunjeni i izrekli različita mišljenja u vezi s tim.

Neki su rekli da propis miraza koji se odnosi na dvije kćerke

⁵⁷⁵ Ibn Munzir, *El-Idžma*, str. 79.

⁵⁷⁶ Bilježe ga: Ebu Davud, br. 2891, 2892, Tirmizi, br. 2093, Ibn Madžae, br. 2720 i Ahmed, 2/352. Hadis je hasen.

treba preuzeti iz propisa koji važi za dvije sestre, jer je Uzvišeni rekao za sestre: ﴿فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَاثَانِ مِمَّا تَرَكَ﴾ "A ako su dvije, njima - dvije trećine njegove zaostavštine." (En-Nisa, 176.)

Također je propis koji se odnosi na miraz više sestara uzet iz propisa koji se odnosi na slučaj kada se nađe više kćerki.

Drugi su pak rekli da kćerci zajedno s njenim bratom pripada trećina, na osnovu Kur'ana. Onda je preče da joj pripadne trećina kada se nađe sa svojom sestrom.

Drugi su učenjaci to pokušali objasniti na drugi način. Naime, Uzvišeni Allah spomenuo je propis nasljedstva u situaciji u kojoj nasljednici budu i ženska i muška djeca. Potom je spomenuo propis o nasljeđivanju u slučaju kada nasljednici budu samo ženska djeca, ali nije spomenuo propis o nasljedstvu u slučaju kada nasljednici budu samo muška djeca. Tako je Uzvišeni odredio u slučaju kada nasljednici budu ženska i muška djeca da muškom djetetu pripadne koliko dvjema ženskima. U slučaju kada nasljednici budu sin i dvije ili više kćerki, njemu će i tada od zaostavštine pripasti koliko dvjema kćerkama. A ako s njim kao nasljednik bude samo jedna kćerka, onda će sinu pripasti dvije trećine a kćerki jedna.

Allah je generalno odredio da muškom djetetu u svakoj situaciji pripada koliko dvjema ženskima. Prema tome, dvije trećine ne mogu pripasti dvjema kćerkama u slučaju kada se nađu kao nasljednice sa sinom, jer im u tom slučaju pripada polovina zaostavštine. Onda im dvije trećine pripadaju samo u slučaju kada budu jedine nasljednice sinova.

Ostao je ovdje treći propis koji Kur'an eksplicitno nije spomenuo, a to je propis o nasljedstvu, u slučaju u kojem se kao nasljednici nađu samo muška djeca. Tu je situaciju moguće podvesti pod propis hadisa koji prenosi Ibn Abbas, a u kojem se kaže: "Ono što ostane od ostavštine pripada najbližem muškom rođaku."

Potom je Uzvišeni spomenuo propis koji se tiče nasljedstva roditelja i rekao: ﴿وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ﴾ "A roditeljima, svakom posebno - šestina od onoga što je ostavio, ako bude imao dijete." (En-Nisa, 11.)

Ovo je propis koji se tiče nasljedstva roditelja ako umrli ostavi iza sebe dijete, svejedno da li ono bilo muško ili žensko, rođeno ili od sina (unuče). I to je prihvaćeno na osnovu konsenzusa. Međutim, neki prenose od Mudžahida ono što je suprotno ovom mišljenju.

Prema tome, kada umrli ostavi iza sebe dijete ili dijete od sina i ostave roditelje, svakom od roditelja pripast će po šestina, po fiksnoj osnovi. Pa ako dijete bude muško, ostatak zaostavštine, nakon što roditelji uzmu po svoju šestinu, pripast će njemu. Možda se i to može obuhvatiti predmetnim hadisom: **“Dajte fiksne dijelove zaostavštine onima kojima i pripadaju, a što nakon toga ostane pripada najbližem muškom rođaku.”** A najbliži od agnata, muških rođaka, jeste sin.

A ako nasljednik umrlog bude žensko dijete i budu dvije ili više kćeri, pripast će im dvije trećine i neće ništa preostati. A ako nasljednik bude jedna kćerka, njoj će pripasti polovina zaostavštine umrlog i ostatak će šestina od dvije trećine i ona će pripasti ocu zbog toga što je on u spomenutom slučaju najbliži muški nasljednik umrlom na osnovu Poslanikova, alejhis-selam, hadisa u kojem je rekao: **“Dajte fiksne dijelove miraza onima kojima su i namijenjeni a ostatak najbližem muškom rođaku umrlog.”**

U ovom je slučaju to otac, jer umrli nema sina, a otac je umrlom bliži od njegova brata, bratića, amidže i amidžića.

Potom je u nastavku ajeta Uzvišeni rekao: **﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ﴾** *“A ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj majci - trećina.”* (En-Nisa, 11.)

To znači da ako umrli ne bude imao djeteta, a bude imao roditelje koji ga nasljeđuju, u tom slučaju majci pripada trećina njegove zaostavštine. Iz toga se razumije da ostatak poslije trećine koju će uzeti majka pripada ocu, jer se u ajetu potvrđuje da miraz umrlog pripada roditeljima. Potom je naznačeno da majka dobije trećinu što implicitno upućuje da ostatak miraza umrlog pripada ocu. Nije se u ajetu reklo da ocu pripada koliko i majci da se ne bi shvatilo da se ta zaostavština treba podijeliti po određenoj fiksnoj osnovi kao što je slučaj s djecom i braćom, kada među njima bude

muških i ženskih.

Ibn Abbas pridržavao se ovog ajeta u svom mišljenju kad su u pitanju bila dva slučaja nazvana *umerijetejn*, gdje su nasljednici bili dvije žene i roditelji. Omer je presudio prvo da žene uzmu svoj određeni dio, po Kur'anu, a od onog što ostane nakon njih majci je dao trećinu a ocu ostatak od trećine. Tu njegovu presudu slijedi većina islamskih učenjaka.

Ibn Abbas rekao je da u tom slučaju majci pripada cijela trećina zaostavštine, na osnovu riječi Uzvišenog: "*A ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj majci - trećina.*" (En-Nisa, 11.)

O ovom pitanju rečeno je da je Allah odredio majci trećinu pod dva uvjeta:

- prvi: da umrli iza sebe ne ostavi dijete;
- drugi: da ga naslijede njegovi roditelji, tj. da nema drugih nasljednika jer u protivnom majci neće pripasti trećina, i pored toga što umrli iza sebe nije ostavio dijete.

Može se reći ono što je i prihvatljivo: "Da je u ajetu rečeno: '*A nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj majci - trećina.*' (En-Nisa, 11.), tj. od onoga što naslijede njegovi roditelji, a nije rečeno: 'od onoga što ostavi; kao što je rečeno kad je u pitanju šestina koja pripada majci. To znači da ako umrli ne ostavi iza sebe dijete pa njegovi roditelji imadnu pravo nasljedstva u njegovu imetku, majci će od tog njegova imetka, na koji oni imaju pravo, pripasti jedna trećina, a ostatak će uzeti otac."

Međutim, Allah najbolje zna, postoji tajna koja se ogleda u tome da kada je Allah spomenuo određene dijelove onih kojima pripadaju, o tome je rekao: "Od onog što ostavi", ili je rekao nešto što na to aludira kao: ﴿مَنْ بَعْدَ وَصِّيَ يَوْصِي بِهَا أَوْ ذَيْنَ﴾ "Pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug." (En-Nisa, 11.), da bi objasnio da onima kojima su fiksirani dijelovi u nasljeđu pripada taj određeni dio iz cijele zaostavštine nakon što se izvrše oporuke i vrate dugovi. Na to ukazuje činjenica što miraz agnata ili ono što trebaju da dijele muški i ženski nasljednici, na osnovu agnacije, poput djece i braće, nije ničim spomenutim ograničen, tj. ni ispunjenjem oporuka niti vraćanjem duga kako bi se i na taj način

oporuka niti vraćanjem duga kako bi se i na taj način ukazalo da imetak koji se dijeli na osnovu agnacije, ne obuhvata cijelu zaostavštinu, jer ponekad on iznosi cijelu zaostavštinu, a ponekad je to ostatak od zaostavštine nakon što se podijele fiksni dijelovi nasljedstva onima kojima pripadaju.

U ovom slučaju, nakon što je Uzvišeni spomenuo dio koji nasljeđuju roditelji od svog djeteta koje iza sebe nije ostavilo djeću, oni tu njegovu zaostavštinu nisu podijelili po samoj fiksnoj osnovi, kao što je bio slučaj kad su dijelili zaostavštinu sa svojim unukom, tj. djetetom umrlog im djeteta, niti su je podijelili na osnovu same agnacije, gdje muški nasljednik podiže ženskog na stepen agnata pa uzima dva, a ženski jedan dio. Ovdje je majka dobila trećinu, po fiksnoj osnovi, a otac ostatak zaostavštine, na osnovu agnacije.

U ajetu je rečeno: *"A nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj majci - trećina."* (En-Nisa, 11.)

Ovo znači da je udio zaostavštine koji pripada roditeljima umrlog toliki da majci fiksno pripada trećina zaostavštine a ostatak te zaostavštine uzet će otac, na osnovu agnacije. Ovo je to što mi je Allah dao da razumijem i ne znam da me je iko u tome pretekao. Neka je Allahu hvala i zahvala.

Potom je Allah rekao u nastavku ajeta: *"A ako bude imao braće, onda njegovoj majci - šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug."* (En-Nisa, 11.)

Znači da majci pripada šestina od sve zaostavštine kada nasljeđuje s braćom. Ovdje nije spomenut dio očeva miraza s majkom. Nema sumnje u to da kada majka s braćom bez oca nasljeđuje, njoj pripada šestina a ostatak ostavštine braći. Međutim, kod većine islamskih učenjaka dva i više braće joj uskraćuju nasljedstvo.

Ako se pak s majkom i braćom nađe i otac, većina islamskih učenjaka smatra da u tom slučaju otac uskraćuje braći dio nasljedstva pa oni nemaju pravo na njega.

Prenosi se od Ibn Abbasa da oni u tom slučaju nasljeđuju šestinu, koju su uskratili majci, i to, po fiksnoj osnovi, isto kao što

majčino dijete nasljeđuje s majkom, po fiksnoj osnovi.

A rečeno je da se to temelji na izreci da se *kelale* odnosi samo na slučaj kad čovjek umre a iza sebe ne ostavi dijete i da se ona, tj. *kelale* ne uvjetuje gubljenjem oca. Prema ovom mišljenju braća nasljeđuju zajedno s ocem, po fiksnoj osnovi.

Među postklasičnim učenjacima ima i onih koji vele da ako su braća uskraćena nasljedstva zbog oca, oni onda ne sprečavaju majku ni u čemu i zbog toga će njoj tada pripasti trećina. To mišljenje preferirao je imam Ebu Abbas Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao.

Načelno se iz govora Omera i drugih može razumjeti da se onome ko ne nasljeđuje avlom⁵⁷⁷ ne može uskratiti nasljedstvo. Slično mišljenje prenosi se i od Ahmeda i Hirkijsa. Međutim, većina učenjaka smatra da se to odnosi na onoga koji uopće ne ispunjava uvjete nasljedstva, poput nevjernika i roba, a ne na onoga kome je nasljedstvo uskraćeno zbog bližeg nasljednika. Allah opet najbolje zna.

Znaj da je Allah spomenuo propis nasljedstva koje pripada roditeljima, a da nije spomenuo propis za djeda i nenu. Za nenu su Ebu Bekr i Omer, r.a., rekli da njoj, prema Allahovoj knjizi, ne pripada ništa.

Neki učenjaci čak o tome prenose konsenzus tvrdeći da je njen dio u mirazu utvrđen sunnetom.

Rečeno je da je šestina poklon koji joj je poklonio Allahov Poslanik, alejhis-selam, a ne obavezni dio koji joj pripada u mirazu. To se prenosi od Ibn Mesuda i Seida bin Musejbea.

Od Ibn Abbasa prenosi se više predanja u kojima ima određenih manjkavosti, tj. tvrdi se da nana zamjenjuje majku kada je ne bude i da onda nasljeđuje njen dio. Tako nana ponekad nasljeđuje

⁵⁷⁷ To je situacija kada fiksni dijelovi u nasljedstvu budu veći od stvarnog obima nasljedstva.. Pogledaj: Rječnik fikhskih termina, str. 325., od Muhammeda Revvasa Kal'adžija.

trećinu a ponekad šestinu. Međutim, to je neprihvatljivo. Također nije dozvoljeno izjednačiti nanu s djedom jer je djed agnat i veže se za agnata, dok se za nanu smatra da je fiksni nasljednik i ona se veže za njih i zbog toga je njen status u mirazu slabiji.

Također je rečeno da ona apsolutno ne nasljeđuje, a što se tiče šestine, to je samo bila hedija kojom ju je Poslanik, alejhis-selam, počastio. Zbog toga oni učenjaci koji smatraju da se u slučaju *redda*⁵⁷⁸ višak treba podijeliti nasljednicima kojima pripadaju fiksni dijelovi miraza, ne ubrajaju u to nanu zbog nedovoljne jasnoće u vezi sa statusom njenog dijela miraza. To se spominje u jednom predanju od Ahmeda.

Kad je u pitanju djed islamski učenjaci saglasni su u vezi s tim da on zamjenjuje oca u naprijed spomenutim slučajevima. Tako on s djetetom umrlog nasljeđuje šestinu po fiksnoj osnovi a kod nepostojanja djeteta nasljeđuje po agnaciji. Ako ostane nešto u slučaju kad nasljednici budu kćerke umrlog, djed će ostatak uzeti na temelju svoga prava na agnaciju na osnovu hadisa: "Ono što ostane nakon raspodjele fiksnih dijelova pripada najbližem muškom nasljedniku!"

Međutim, islamski učenjaci nisu saglasni u slučaju kada se nađu kao nasljednici majka i djed s jednim od supružnika.

Prenosi se od nekih ashaba da će im u tom slučaju pripasti trećina od ostatka zaostavštine, kao kada bi s njom bio otac, kako smo to već objasnili. To se prenosi od Omera i Ibn Mesuda.

Neki pak vele da se to prenosi od Omera i Ibn Mesuda, a to je kada se radi o situaciji u kojoj se nađu muž, majka i djed. Tada će majci pripasti trećina preostale zaostavštine, tj. nakon što nasljednici s fiksnim dijelovima uzmu svoje dijelove.

Od Ibn Mesuda prenosi se drugo predanje u kojem se kaže da se preostala polovica zaostavštine dijeli popola između djeda i

⁵⁷⁸ Podjela zaostavštine koja preostane nakon što nasljednici s fiksnim dijelovima uzmu svoje dijelove zbog toga što ne postoji (agnati). Ibid, str. 221.

majke.

O pitanju supruge, majke i djeda od Ibn Mesuda prenosi se neuobičajeno predanje na osnovu kojeg majci pripada trećina od preostale zaostavštine. Međutim, najispravnije predanje koje se prenosi od njega jeste ono u kojem se slaže s većinom učenjaka da joj pripada trećina cijele zaostavštine.

Tome je slično pravljenje razlike Ibn Sirina u situaciji kada se nađe majka s ocem jer on smatra da ako se s njima nađe muž, majci će tada pripasti trećina.

Većina islamskih učenjaka smatra da majc, kada se nađe u kombinaciji s djedom, uvijek pripada trećina. To je mišljenje Alije, Zejda i Ibn Abbasa. Razlika kada se majka nađe s ocem i kada se nađe s djedom jeste u tome što kada se nađe s ocem onda ih obuhvata jedno ime (roditelji) i oni su onda na istom stepenu rodbine u odnosu na umrlog i tada će muškom (ocu) pripasti koliko dvjema ženskima (majkama), kao što je slučaj s djecom i braćom.

Međutim, kada se majka nađe s djedom, ne obuhvata ih jedno ime jer je djed udaljeniji po rodbini od oca i zato nije obavezno da im se dijelovi nasljedstva izjednače.

U slučaju kada se djed nađe kao nasljednik s braćom, pa ako to budu braća po majci, onda ih djed sprečava od nasljedstva jer oni nasljeđuju samo *kelalu*, a *kelala* je kad čovjek umre, a iza sebe ne ostavi ni djeteta niti roditelja. Samo na osnovu jednog predanja koje je neouobičajeno oni u spomenutoj situaciji nasljeđuju s djedom.

Međutim, ako to budu braća po ocu ili rođena braća, da li će tada nasljeđivati ili ne? O tom pitanju i u klasično i u postklasično doba islama islamski učenjaci nisu imali jedinstven stav.

Neki smatraju da djed apsolutno uzurpira braći pravo na nasljedstvo kao i otac. To je mišljenje Ebu Bekra es-Siddika, Mua-za, Ibn Abbasa, r.a., i drugih. Svoj stav dokazuju time da Kur'an ne pravi razliku između djeda i oca pa će na osnovu toga za djeda u nasljedstvu važiti isti propisi kao i za oca, jer je sin od sina sin i zato on zauzima mjesto sina, kad nema sina, i o tom su pitanju islamski učenjaci saglasni. Oni svoj stav dokazuju i time što braća

nasljeđuju u kelali pa im djed uzurpira to pravo, kao što je slučaj s braćom po ocu.

Također je djed jači nasljednik od braće i to je potvrđeno konsenzusom. On umrlog nasljeđuje, po fiksnoj osnovi, i po agnaciji, s jedne strane, isto kao i otac, i na osnovu toga on se može podvesti pod riječi Poslanika, s.a.v.s.: “Što ostane (zaostavština) pripada najbližem muškom nasljedniku.”

Neki opet dozvoljavaju braći da nasljeđuju zajedno s djeđom. To je stav mnogih ashaba. Međutim, većina islamskih pravnika poslije njih uglavnom se ne slaže oko pitanja tog njihovog partnerstva u nasljedstvu.

Neki od prethodnika, zbog sličnosti i problematičnosti, nisu htjeli odgovarati na bilo koje pitanje u vezi s tim.

Da se bojim da neću oduljiti, detaljno bih objasnio to pitanje. Međutim, to bi se mnogo oduljilo.

Propis nasljedstva koje pripada rođenoj braći ili braći po ocu Uzvišeni Allah je spomenuo na kraju sure En-Nisa u sljedećem ajetu: “*Oni traže od tebe tumačenje, Reci: 'Allah će vam kazati propis o kelali: ako neko umre, i ne bude imao djeteta, a ima sestru, njoj - polovina njegove zaostavštine.'*” (En-Nisa, 176.)

Riječ *kelala* izvedena je iz riječi *tekellele nneseb ve ehat bil mejjit*, što znači nestanak i iščeznuće bližih potomaka umrlog. To podrazumijeva, opet, apsolutno nepostojanje rodbine: i uzlazne i silazne.

EksPLICITNO spominjanje nepostojanja djeteta umrlog od Uzvišenog Allaha u predmetnom ajetu IMPLICITNO upućuje na nepostojanje i oca, jer je pripisivanje djeteta ocu vidljivije i jasnije od pripisivanja oca djetetu. Prema tome, direktno spominjanje nepostojanja djeteta jeste indirektno ukazivanje da je preče da se shvati da umrli nema ni oca.

Ebu Bekr, r.a., rekao je: “Kelala je kad umrli iza sebe ne ostavi ni djeteta niti oca.” To je prihvatila većina ashaba i učenjaka koji su došli nakon njih.

Riječi Uzvišenog Allaha: “*Ako neko umre, i ne bude imao*

djeteta, a ima sestru, njoj - polovina njegove imovine." (En-Nisa, 176.) znače da ako umrli apsolutno ne bude imao djeteta, ni muška ni ženska, u tom slučaju će njegova sestra po fiksnoj osnovi dobiti polovinu njegove imovine. Implicitno se iz toga razumije da ako umrli bude imao dijete, spomenuti dio po spomenutoj osnovi sestri neće pripasti. Također, ako umrli ostavi iza sebe muško dijete, onda je preče da njemu pripadne cijeli imetak umrlog, kako smo to već i objasnili kada smo govorili o mirazu muške djece u situaciji kad umrli ne bude imao ženske. To je zbog toga što su muška djeca najbliži muški rođaci umrlog i oni, tj. muška djeca uzurpiraju braći pravo na nasljedstvo, pa kako da ga onda ne spriječe sestrama?!

Također, Uzvišeni je rekao: *"A ako su oni braća i sestre, onda će muškarcu pripasti dio jednak koliko dvjema ženscima."* (En-Nisa, 176.)

Ovo se odnosi na situaciju u slučaju kada se nađu nasljednici s fiksnim dijelovima nasljedstva, poput kćerki i drugih. Pa ako višak zaostavštine pripada braći i sestrama zajedno, onda je preče da im taj višak pripadne u slučaju kada se nađu sami bez sestara. Međutim, ako umrli ostavi žensko dijete, onda u tom slučaju sestri neće, po fiksnoj osnovi, pripasti polovina njegove imovine, ali će joj pripasti ostatak, nakon što kćerka uzme svoj fiksni dio, na osnovu asabe. To je mišljenje većine islamskih pravnika. To pitanje i dilema u vezi s njim već je razmatrana.

Međutim, kada bi se našao sin umrlog, on ne bi naslijedio cijelu zaostavštinu svog oca već samo pola, a isti propis važi i za kćerku. Druga polovica imetka ostala bi slobodna, po onima koji zastupaju spomenuto mišljenje. To je mezheb imama Ahmeda i drugih učenjaka.

Da li se može reći da je sin u ovoj situaciji spriječio sestru da uzme polovinu zaostavštine, po fiksnoj osnovi pa ona nakon toga nasljeđuje četvrtinu fiksno, ili se može reći da je sin u ovoj situaciji postao kao kćerka, pa je s njim sestra postala agnat, kao što postaje i sa sestrom, ali ju je sin spriječio da uzme pola zaostavštine na osnovu agnacije, pa ona zbog toga dobiva zajedno s njim polovinu ostatka miraza?

I to je moguće.

Riječi Uzvišenog: "*A on će naslijediti nju ako ona ne bude imala djeteta.*" (En-Nisa, 176.) znače da brat sam nasljeđuje svoju sestru ako ne bude imala djece: ni muške ni ženske. A ako bude imala muško dijete, ono će biti preče, bez ikakve dileme, od brata da je naslijedi, jer je on najbliži muški nasljednik. A ako imadne žensko dijete, ostatak, nakon što ono uzme svoj fiksni dio, pripast će bratu jer je on najbliži muški nasljednik umrle. Međutim, u tom slučaju on neće biti jedini nasljednik njene zaostavštine, iako se čini da je on u toj situaciji kao da ona nema djeteta.

Riječi Uzvišenog: "*A ako su dvije, njima - dvije trećina njegove ostavštine.*" (En-Nisa, 176.) znače da je fiksni dio miraza dviju sestara dvije trećine kao što je jedne jedna polovina. Svi ti propisi odnose se na situacije kada su braća ili sestre jedini nasljednici.

Za slučaj kada braća i sestre budu zajednički nasljednici Uzvišeni je rekao: "*A ako su oni braća i sestre, onda će muškarcu pripasti dio jednak koliko dvjema ženskima.*" (En-Nisa, 176.)

Spomenuti propis u ajetu odnosi se na situaciju u kojoj braća i sestre budu jedini nasljednici. Međutim, ako se nađu s njima nasljednici umrlog, s fiksnim dijelovima nasljedstva, poput djece ili drugih, poput jednog supružnika, majke ili braće po majci, onda će ono što ostane, nakon što nasljednici kojima pripada fiksni dio uzmu ono što im pripada, pripasti braći i sestrama u omjeru spomenutom u ajetu, tj. dva naprema jedan.

Već smo spomenuli da postojanje djeteta sprečava da rođene sestre ili sestre po ocu dobiju fiksne dijelove, ali ih njegovo prisustvo ne sprečava da, na osnovu agnacije naslijede sa svojim sestrama. To je potvrđeno konsenzusom, ato ih ne sprečava da naslijede, na osnovu agnacije, u slučaju kada se nađu same bez braće a sa kćerkama umrlog. Ovo je mišljenje većine islamskih učenjaka.

Kelala je uvjet da se potvrdi fiksni dio nasljedstva sestara, a ne da se ustanovi njihovo pravo na nasljedstvo, isto kao što ona nije, na osnovu konsenzusa uvjet za nasljedstvo muških nasljednika.

Međutim, takva situacija nije s djecom od majke, jer nepos-

tojanje kelale anulira njihove fiksne dijelove nasljedstva, pa ako se to anulira, onda se gubi i njihovo pravo na nasljedstvo zbog toga što oni apsolutno ne mogu nasljeđivati, na osnovu agnacije, jer se direktno vežu za ženskog subjekta između njih i njega nema muškarca.

Ako dijete umrlog sprečava rođenu braću ili braću po ocu da naslijede svoje fiksne dijelove zaostavštine, a ne i samo nasljedstvo, po nekoj drugoj osnovi, onda je moguće da se kaže da je Allah spomenuo nepostojanje djeteta u ajetu: "*I ne bude imao djeteta*", a nije spomenuo nepostojanje oca jer bi se time obuhvatio i djed a djed ne sprečava braći potpuno pravo na nasljedstvo, jer oni ponekad s djedom nasljeđuju po fiksnoj, a ponekad po nekoj drugoj osnovi. To se odnosi na one učenjake koji smatraju da djed ne uzurpira pravo nasljedstva braći, jer je to očito iz navedenog.

Sve se to odnosi na situaciju kada se nađu kao jedini nasljednici rođena braća ili braća po ocu. Međutim, kada se nađu zajedno kao jedini nasljednici, onda bliža asab, tj. rođena braća sprečavaju braći po ocu pravo na nasljedstvo i u vezi s tim nema nikakve dileme kod učenjaka.

Ahmed u svom *Sunenu*, Tirmizi i Ibn Madža prenose predanje u kojem se bilježi da je Alija, r.a., rekao: "Poslanik, s.a.v.s., je presudio da rođena braća nasljeđuju, a ne braća po ocu ili majci.⁵⁷⁹ Čovjek nasljeđuje svog rođenog brata, a ne i brata po ocu."⁵⁸⁰

Amr bin Šuajb rekao je: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio je da je rođeni brat najpreči da naslijedi kelalu, a potom brat po ocu."

I ovo je također obuhvaćeno hadisom u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pa ako šta ostane, pripada najbližem mu-

⁵⁷⁹ Ovdje se aludira na situaciju u slučaju kada se kao nasljednici nađu rođena braća i braća po ocu ili majci. U tom slučaju rođena braća sprečavaju pravo na nasljedstvo braći po ocu ili majci. (op.pr.)

⁵⁸⁰ Bilježi ga Tirmizi br. 2095., Ibn Madža br. 2715., Ahmed 1/79., 131., 144. Hadis je hasen.

škom rodaku”.

Na osnovu svega može se zaključiti da sve ono na što Kur'an ukazuje, pa makar i implicitno, a nije od onog što ostane nakon podjele fiksnih dijelova miraza, već od davanja fiksnih dijelova miraza spomenutih u Kur'anu onima kojima i pripadaju, poput nasljeđivanja preostalog miraza od muške i ženske djece, gdje muškom djetetu pripada koliko dvjema ženskima, a također i nasljeđivanje preostalog miraza od braće i sestara, implicitno upućuje na to da je najpreče da taj ostatak pripadne muškim nasljednicima od njih. Time se, također, implicitno ukazuje da sestra s kćerkom uzima taj ostatak, kao što bi ga uzela i sa svojim bratom i nije dozvoljeno da se pored nje preferira neko ko je dalji rodbinski od nje, poput bratića, amidže i amidžića, jer ako joj njen brat nije uskratio pravo na nasljedstvo, kako onda da joj to uskrati onaj ko je rodbinski dalji od njega?

Sve to potpada pod pravilo davanja fiksnih dijelova miraza onima kojima i pripadaju i pod načelo dijeljenja zaostavštine, na osnovu Allahove knjige?

Oni čije ime nije spomenuto u Kur'anu od asabe (muške rodbine po ocu) poput bratića, amidže i amidžića, podvode se pod spomenute općenitosti u Kur'anu, poput ajeta:

﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾

“A rođaci su, prema Allahovoj knjizi, jedni drugima preči.” (El-Enfal, 75.)

﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيًّا بِمَا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ﴾

“Mi smo odredili nasljednike svemu onome što ostave roditelji i rođaci.” (En-Nisa, 33.)

Spomenute općenitosti potrebne su ovom hadisu, tj. hadisu koji prenosi Ibn Abbas. Na osnovu hadisa razumije se da ako osim njih ne bude imao ko naslijediti zaostavštinu umrlog, onda će se oni smatrati jedinim nasljednicima. S tim što prilikom podjele treba paziti da se da prednost onima koji su rodbinski najbliži umrlom jer su oni, ustvari, njegovi najbliži muški rođaci.

Ako se pak nađu nasljednici kojima pripada fiksni dio nas-

ljedstva ali ti njihovi dijelovi ne obuhvataju svu imovinu umrlog poput, jednog od supružnika, majke, majčinog djeteta, kćerki ili sestara bez sinova ili braće, sav ostatak zaostavštine, nakon što nasljednici kojima pripadaju fiksni dijelovi uzmu svoje, pripast će muškom nasljedniku koji je rodbinski najbliži umrlom.

Na osnovu toga da se zaključiti da kada bi se nasljednici sastojali od braće i sestara, spomenuti ostatak imetka pripao bi braći bez sestara. Međutim, kada bi u ovom slučaju nasljednici bili djeca i braća, onda bi svi bili nasljednici, u vezi sa spomenutim ostatkom ili cijelom zaostavštinom: sinovi i kćeri, braća i sestre, i to po slovu Kur'ana, jer se hadis odnosi samo na nasljedstvo asabe, koja se ograničava na muške a ne na ženske nasljednike. A to su oni muški nasljednici mimo sinova i braće.

To su propisi koji se odnosi na nasljedstvo asabe koja je spomenuta u Allahovoj knjizi i hadisu koji prenosi Ibn Abbas.

A što se tiče propisa onih nasljednika čiji su dijelovi nasljedstva fiksni već smo propise koji se odnose na njih spomenuli. Od nasljednika su ostali samo supruge i braća po majci. Supruge nasljeđuju umrlog na osnovu bračnog ugovora. Pošto je između supružnika za života vladala intimnost, ljubav, potpomaganje i reprodukcija, dato im je pravo nasljeđivanja kao i rodbini. Tako je određeno da mužu pripadne koliko dvjema suprugama zbog toga što ima veće obaveze u braku od žene, izdržavanje i brigu oko porodice.

Braća po majci nisu iz čovjekova plemena niti porodice. Oni se smatraju da su na mjestu njegove rodbine po ženskoj liniji kognati. Allah je za jednog od njih odredio jednu šestinu, a za više njih jednu trećinu, zbog te rodbinske veze, i izjednačio muške i ženske nasljednike u mirazu. Ovo je zbog toga što u životu njihovi muškarci nisu imali veće obaveze od žena u potpomaganju i brizi, kao što je to slučaj a muškarcima jednog plemena ili porodice. Zato ih je izjednačio u visini nasljedstva na osnovu rodbinske veze. A radi toga se i oporuka nenasljednicima zabranjuje ako je veća od jedne trećine zaostavštine. Čak im je i trećina puno zbog toga što su oni udaljenija rodbina od braće po majci pa se ne smije desiti da iznos njihove oporuke dostigne iznos dijela nasljedstva koji

dobivaju braća po majci. Ona mora biti manja od njihova nasljedna dijela.

Neki na osnovu Poslanikova hadisa: "Pa što ostane pripada najbližem muškom nasljedniku." dokazuju da rodbina po ženskoj liniji kognati, nema pravo na nasljedstvo, jer od onih koji nisu spomenuti u Kur'anu pravo na nasljedstvo imaju samo agnati. Prema tome, propis spomenut u citiranom hadisu odnosi se samo na agnate a ne na kognate, jer ko dopušta pravo nasljedstva kognatima daje to pravo i muškim i ženskim od njih.

Učenjaci koji daju pravo nasljedstva kognatima odgovorili su na ovaj prigovor ruječima da spomenuti hadis upućuje ili govori o nasljedstvu agnata (asabe), a ne govori i ne odnosi se na zabranu prava nasljeđivanja kognata. Pravo nasljeđivanja kognata uzeto je iz drugih dokaza pa će se spomenuto smatrati viškom u odnosu na ono na što upućuje hadis koji prenosi Ibn Abbas.

Riječi Poslanika, alejhis-selam: "... najbližem čovjeku muškarcu (najbližem muškom nasljedniku...)."

Postavlja se pitanje zbog čega je rečeno: "... najbližem čovjeku muškarcu, kad se zna da čovjek ne može biti niko osim muškarac? Najispravniji odgovor na postavljeno pitanje jeste što se ponekad može izreći riječ «čovjek», a da se misli na osobu, kao npr. kad se kaže: "Ko nađe svoj novac kod tog i tog čovjeka za njega će se smatra da je bankrotirao."

Primjećuje se da nema razlike da se novac nađe kod čovjeka ili žene. Prema tome, ograničavanjem riječi čovjek riječju muškarac udaljava se ta polisemnost nakon čega se riječ bez ikakve nedoumice odnosi samo na muškarce, a ne na žene, što je i namjera govora.

Isti je slučaj i sa riječi *ibn* (sin). Ponekad se izrekne, a njome se želi šire značenje od sina. Tako npr. kaže se: Ibn sebīl (putnik namjernik) svejedno, bio on muškarac ili žena, kada se govori o procentu zekata na deve također se riječ *ibn* upotrebljava za označavanje muške devčadi, pa je rečeno: *ibnullebun* (devčad u trećoj godini).

Suhejli je o predmetnom hadisu izrekao govor pun velike

izvještačenosti i proizvoljnosti od koje nema koristi. Neki od učenjaka koje smo zatekli odgovorili su mu na to.⁵⁸¹ Allah najbolje zna.

⁵⁸¹ Pogledaj Suhejlov govor i odgovor na njega u Fethul/bariju, 12/13.

HADIS BROJ 44

عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم قال (الرضاعة تحرم ما تحرم الولادة).

خرجه البخاري ومسلم

Aiša, radijallahu anha, prenosi od Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je rekao: "Srodstvo po mlijeku je zabranjeno kao što je zabranjeno krvno srodstvo."⁵⁸²

Hadis prenosi Buharija i Muslim.

Učenjaci su saglasni na osnovu konsenzusa da se načelno postupa u vezi s ovim hadisom i da sve što je zabranjeno po krvnom srodstvu zabranjeno je i po mlijeku.

Zato ćemo u slijedećim recima spomenuti sve one žene koju su čovjeku zabranjene po krvnom srodstvu kako bismo znali koje su mu zabranjene po mlijeku. Rađanje i krvno srodstvo mogu biti prepreka kod sklapanja braka i te prepreke ili zabrane dijele se na dvije vrste:

Prva vrsta je vječita zabrana a odnosi se na odvojenost. Ona se dijeli na dvije podvrste:

- zabrana zbog samog krvnog srodstva. Tako je čovjeku zabranjena njegova rodbina po uzlaznoj liniji ma koliko otišla daleko, rodbina po silaznoj liniji bliža i dalja, najbliža silazna rodbina njegove uzlazne rodbine, i silazna najdalja rodbina njegove uzlazne rodbine, ali ne i njihova silazna rodbina.

Tako će njegova uzlazna linija rodbine obuhvatiti njegove majke, tj. majku, nane, pranane, čukunnane, itd, s obje strane, očeve i majčine, ma koliko ta loza daleko otišla. Njegova silazna rodbina obuhvatit će njegove kćerke i kćerke njegove djece, itd. Pod najbližom silaznom rodbinom njegove uzlazne rodbine misli

⁵⁸² Buhari, 5/253, Muslim, 1444.

se na njegovu rođenu braću, braću po majci ili ocu, njihove kćerke i kćerke braće, ma koliko one bile daleko. Pod najdaljom silaznom rodbinom njegove uzlazne rodbine misli se na tetke s očeve i majčine strane, očeve i majčine tetke, njihove tetke, ma koliko ta loza daleko otišla. Prema tome, čovjeku je ostalo od rodbine da može, po Šerijatu, oženiti se samo silaznom rodbinom svoje najdalje uzlazne rodbine a to su: amidžine, daidžine i kćerke tetaka s očeve i majčine strane.

- ono što je zabranjeno po krvnom srodstvu ne radi tog srodstva, nego radi nekog drugog razloga. To je tazbinstvo. Tako su čovjeku zabranjene žene njegovih očeva, žene njegovih sinova, majke njegovih žena (punice), kćerke njegovih žena s kojima je imao spolni odnos. Isto tako, čovjeku je zabranjeno oženiti se majkom svoje žene i njenom majkom tj. ženinom nanom ma koliko ta loza visoka bila i ma s koje strane bila, s očeve ili majčine. Zabranjeno mu je takoder oženiti se kćerkama svoje žene tj. pastorka i njihove kćerke, ma koliko ta loza otišla daleko. Zabranjeno mu je oženiti se kćerkama sinova njegove žene jer su one kao i kćerke pastorki.

To je stav Šafije i Ahmeda, a ne zna se da li o ovom pitanju postoje nesuglasice među učenjacima.

Čovjeku je zabranjeno oženiti se ženom svog oca, ma koliko ta loza otišla daleko (zabranjena mu je žena djedova, pradjedova itd). Zabranjeno mu je oženiti se i ženom svog sina, ma koliko ta loza bila daleko, tj. zabranjeno mu je oženiti se ženom od unuka, praunuka itd. Krvna veza između njih je očita, a te žene su im zabranjene usljed krvnog srodstva zbog tazbinstva.

Što se tiče majki njegove žene i ženine kćerke one se zabranjuju zbog tazbinstva a i zbog ženine krvne veze s njima. Pored svega toga, tu zabranu nije izvelo iz kategorije zabrana po krvnom srodstvu to što joj je pridodat i razlog tazbinstva.

Zabrana po krvnom srodstvu kojoj je priključeno i tazbinstvo odnosi se u istoj mjeri kako na muškarce tako i na žene. Tako je i ženi zabranjeno udati se za svoju uzlaznu rodbinu, ma koliko se ta loza udaljavala, za silaznu rodbinu ma koliko se spuštala, za

najbližu silaznu rodbinu svoje uzlazne rodbine ma koliko se ta loza protezala među njenom braćom, kao ni za najudaljeniju silaznu rodbinu svoje silazne rodbine od amidža i daidža, ma koliko se ta loza protezala, osim njihovih sinova za koje se može udati. Te sve zabrane zasnovane su samo na krvnoj vezi.

Što se tiče krvnog srodstva pridodatog tazbinstvu zabranjeno je udati se za očeve njena muža, ma koliko ta veza bila daleko, za sina svog muža, ma koliko ta loza otišla daleko, i to odmah po sklapanju braka s njegovim ocem, tj. njenim mužem, zabranjeno je udati se za muža svoje kćerke, kćerkine kćerke i dalje, ma koliko ta loza otišla daleko, i to odmah po sklapanju braka, i zabranjeno je udati se za muža svoje majke, nane, pranane, itd., pod uvjetom da je živio u braku s njom.

Druga vrsta je vječita zabrana koja se odnosi na spojenost a ne na odvojenost.

Ova zabrana odnosi se samo na muškarce jer je vjenčanje jedne žene s dva muškarca šerijatski nemoguće. Dakle, zabrana važi ako između dvije žene postoji rodbinska veza koja zabranjuje da se njih dvije nađu u isto vrijeme u braku s jednim muškarcem. Islamski učenjaci su za to donijeli pravilo i rekli: "Nije dozvoljeno spojiti one dvije žene u jednom braku za koje, kada bi se pretpostavilo da je jedna od njih muškarac, onda mu ne bi bilo dozvoljeno oženiti se drugom". Žene koje imaju takve međusobne rodbinske veze nije dozvoljeno spojiti u jednom braku.

Šabi je rekao: "Muhammedovi, alejhis-selam, ashabi bi govorili: "Nije dozvoljeno čovjeku spojiti one dvije žene u braku koje, ako bi se ispostavilo da je jedna od njih muškarac, ne bi mu bilo dozvoljeno oženiti se njome."

Ovo važi ako se zabrana odnosi na srodstvo. Tako je to prokomentarisao Sevri i mnogi učenjaci. Međutim, ako bi to bilo zbog nekih drugih razloga, kao npr. da čovjek u jednom braku sastavi razvjenčanu ženu nekog čovjeka i njegovu kćerku od druge žene, a ne od ove kojom se ovaj oženio, to bi mu bilo dozvoljeno kod mnogih učenjaka. Međutim, neki prethodnici su to prezirali.

Ako se zna šta je zabranjeno po krvnom srodstvu, onda je to

isto zabranjeno i po mlijeku. Pa tako je muškarcu zabranjeno oženiti se svojom majkom po mlijeku, ma koliko njihova loza bila daleko, svoje kćerke po dojenju, svoje sestre po mlijeku, kćeri svojih sestara po mlijeku, svoje tetke od oca i majke po mlijeku, ma kolika njihova loza bila daleko, ali mu je dozvoljeno oženiti se njihovim kćerkama.

A to bi značilo da ako žena podoji neko dijete određen broj puta i u određenom vremenu, ona mu, po slovu Kur'ana, postaje majkom. A to znači da mu ona, njene majke, ma kolika im loza bila, i svejedno, bile one njene majke po krvnom srodstvu ili po mlijeku, postaju zabranjene, a sve njene kćerke postaju mu sestre i zabranjene po slovu Kur'ana.

Zabrana ostalih po mlijeku uzima se iz sunneta, kao što se uzelo iz sunneta i da čovjeku nije samo zabranjeno da u braku spoji dvije sestre već mu je to također zabranjeno da učini i sa ženom i njenim tetkama.

Ako su djeca dojilje po srodstvu ili po mlijeku braća i sestre onome koga je dojilja dojila, to znači da su mu zabranjene također i kćerke njegove braće i sestara. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odbio je oženiti se kćerkom njegovog amidže Hamze i kćerkom Ebu Selema, opravdavajući to što su mu njihovi očevi braća po mlijeku. Dojenom su također zabranjene sestre njegove majke po mlijeku jer su one, ustvari, njegove tetke.

Zabrana po mlijeku proteže se također i na muža koji je bio uzrok ženina mlijeka (fahla). Tako takav muž dojilje postaje otac djetetu koga je dojilja, njegova žena, zadojila. Sva djeca muža dojilje svejedno, bila ona od dojilje ili od drugih njegovih žena, bila ona njegova djeca po krvnom srodstvu ili mlijeku postaju braćom dojenom djetetu, a braća muža postaju njegovim amidžama. Ovo je stav većine prethodnika, a u vezi s njim su saglasna i četiri imama poznatih mezheba koji su došli poslije njih.

To potvrđuje i hadis kojeg prenosi Aiša, radijallahu anha, i kaže da je Efleh, brat Ebu Kajs, zatražio dozvolu da dođe kod nje nakon što je objavljen ajet o hidžabu. Aiša, radijallahu anha, rekla je: "Rekoh: 'Tako mi Allaha, neću mu to dozvoliti sve dok ne upi-

tam Poslanika, alejhis-selam, jer nije me Ebu Kajs dobio već njegova žena.' Kada je Poslanik, alejhis-selam, došao, ja ga obavijestih o tome, a on reče: 'Dozvoli mu, ta on ti je amidža, pozlatile ti se ruke...' Ebu Kajs bio je muž žene koja je dojila Aišu, radijallahu anha."⁵⁸³ Značenje ovog hadisa bilježe Buharija i Muslim.

Ibn Abbas je bio upitan o čovjeku koji je imao dvije robinje. Jedna od njih je zadojila muško, a druga žensko dijete, da li se taj mladić može oženiti tom djevojkom? Rekao je: "Nije mu to dozvoljeno jer su njihove majke po mlijeku imale istog muža."

Zabrana po dojenju proteže se također i na one zabrane koje su zabranjene po krvnom srodstvu spojenim sa tazbinstvom, svejedno to bilo s muševine strane, kao što je npr. žena njegova oca i sina ili sa ženske strane, kao što je npr. majka i kćerka njegove žene. Ta zabrana proteže se i na one koje je zabranjeno sastaviti u jednom braku radi ženina krvna srodstva poput dvije sestre, žene i njenih tetaka. Sve je to zabranjeno i po mlijeku kao što je zabranjeno i po krvnom srodstvu jer je sve obuhvaćeno predmetnim hadisom u kojem je rečeno: "Srodstvo po mlijeku zabranjuje ono što zabranjuje i krvno srodstvo." Međutim, u biti je to sve zabranjeno zbog krvnog srodstva. Nešto zbog muževljevog a nešto zbog ženinog. To je stav prvih imama i među njima nema razilaženja o ovom pitanju. To je i stav imama Ahmeda, koji to dokazuje općenitošću tematskog hadisa.

Što se pak riječi Uzvišenog tiče: "...i žene vaših rođenih sinova..." (En-Nisa, 23.) – ovim se ne želi reći da su im žene sinova po dojenju dozvoljene. Naprotiv, ovim se samo željelo izuzeti žene njihovih posvojenih sinova koji nisu bili s njima u srodstvu. Zbog toga se Poslanik, alejhis-selam, oženio razvedenom ženom Zejda ibn Harisa, kojeg je još mnogo prije toga posinio.

Zabrana po mlijeku samo se odnosi na dojenog i proteže se na njegovu djecu. Ta zabrana ne odnosi se na one koji su na stepenu braće i sestara dojenog, niti na one koji su iznad njega; na nje-

⁵⁸³ Muslim, 1449.

gove očeve, majke, amidže, dajdže, niti na tetke po ocu ili majci. Zato je samoj dojilji dozvoljeno udati se za oca po krvnom srodstvu od djeteta koga je dojila, kao i za njegova rođenog brata, kao što je i dozvoljeno rođenoj majci djetetovoj i sestri da se udaju za njegova oca ili brata po mlijeku. To je stav većine islamskih učenjaka.

Neki su rekli: "Dozvoljeno je da se neko oženi sestrom svoga brata po mlijeku i sestrom njegove kćerke po mlijeku". Ša'bi, rahimehullah, rekao je: "To je halalnije od vode jezera Kades."⁵⁸⁴

S tim se slaže i Habib ibn Ebi Sabit i Ahmed.

Eš'as prenosi da je Hasan el-Basri smatrao pokuđenim da se čovjek oženi kćerkom dojilje svoga sina pa da poslije ljudi govore: "Oženio se sestrom svoga sina". Hasan ne vidi ništa loše u tome da se čovjek oženi majkom po mlijeku svoga rođena sina.

Sulejman et-Tejmi prenosi da je Hasan upitan o čovjeku koji se oženi sestrom svoga brata po mlijeku. Međutim, on se o tome nije izjasnio.

Možda se Hasan suzdržao od odgovora jer je to smatrao pokuđenim, ali ne i zabranjenim, zbog sličnosti za zabranom po srodstvu. Ali to nije povod da se to smatra zabranjenim.

Međutim, čini se da nema potrebe neke stvari posebno naglašavati i izuzimati ih iz općeg pravila. Majka sestre zabranjena je po krvnom srodstvu zato što je ona ustvari majka, ili očeva žena, a ne zbog toga samo što je sestrina majka. Prema tome, nije dozvoljeno vezati zabranu za ono za što je Allah nije vezao. S druge strane, po dojenju postoji sestrina majka koja, ustvari, nije majka niti očeva žena i zato ona nije zabranjena, jer nije identična sestri-noj majci po krvnom srodstvu. Što se tiče sestre sina, pa Allah je zabranio pastorku onome ko je imao bračni odnos s njenom majkom, pa ona postaje zabranjena takvom čovjeku zbog toga odno-sa, a ne zbog toga što je ona sestra njegova sina. Međutim, odnos

⁵⁸⁴ Jezero u blizini grada Hims koji se nalazi sjeverozapadno od Damaska.

BUĐENJE AMBICIJA

u dojenju se ne uzima u obzir i zato se zbog njega ne zabranjuju djeca dojilje.

Možda je moguće pod predmetni hadis podvesti i slučaj kada bi čovjek učinio *zihar*⁵⁸⁵ od svoje žene i poistovjetio je sa zabranjenom majkom po dojenju pa joj rekao: "Ti si mi kao majka po mlijeku." Da li bi se to smatralo pravim *ziharom* ili ne?

U vezi s tim pitanjem imaju dva mišljenja. Mišljenje po kojem se to smatra pravim *zahire* i to je stav većine islamske uleme: Malika, Sevrija, Ebu Hanife, Evzaija, Hasana ibn Saliha, Osmana et-Tejmija i Ahmeda.

Drugo mišljenje je da se to ne može smatrati pravim *ziharom*, i to je stav imama Šafije, a Ahmed je u predanju koju od nje ga prenosi Ibn Mensur o ovom pitanju bio suzdržan.

⁵⁸⁵ Kada čovjek zabrani sebi svoju ženu riječima: Ti si mi kao leđa moje majke.

HADIS BROJ 45

عن جابر رضي الله عنه أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم عام الفتح وهو بمكة يقول إن الله عز وجل ورسوله حرم بيع الخمر والميتة والخنزير والأصنام فقيل يا رسول الله أرأيت شحوم الميتة فإنه يطلي بها السفن ويدهن بها الجلود ويستصبح بها الناس قال لا هو حرام ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عند ذلك قاتل الله اليهود إن الله حرم عليهم الشحوم فأجملوه ثم باعوه فأكلوا ثمنه.

خرجه البخاري ومسلم

Od Džabira, radijallahu anhu, prenosi se da je čuo Vjerovjesnika, alejhis-selam, da je na dan osvojenja Meke, u Meku, rekao: "Zaista su Allah i Njegov Poslanik zabranili prodaju vina, strvi, svinjetine i kipova." Rekli su: "Allahov Poslaniče! Šta kažeš o loju uginulih životinja, njime se podmazuju čamci, mažu se kože i ljudima služi za rasvjetu?" On reče: "Ne, to je haram." Potom je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Bog ubio jevreje! Zaista im je Allah zabranio loj pa su ga oni topili, pa ga prodavali i jeli zaradu dobivenu od njega."⁵⁸⁶

Hadis bilježe Buharija i Muslim.

* * *

Buhari i Muslim bilježe od Ibn Abbasa da je rekao: "Doprlo je do Omera da je neki čovjek prodao alkohol, pa je rekao: "Bog ga ubio! Zar ne zna da je Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Bog ubio jevreje! Loj im je bio zabranjen pa su ga topili i prodavali." U drugom predanju stoji: "...i jeli su zaradu koji su dobili za njega."

Ibn Abbas, radijallahu anhuma, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zaista, kada Allah zabrani da se nešto jede,

⁵⁸⁶ Buhari, 4/424 i Muslim, 1581.

on zabrani i njegovu prodaju.”⁵⁸⁷

Buhari i Muslim bilježe od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: “Kada su objavljeni zadnji ajeti sure *El-Bekare*, Poslanik, alejhis-selam, izišao je i proučio ih je ljudima. Nakon toga zabranio je trgovinu vinom.”

Ebu Seid, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

إن الله حرم الخمر فمن أدركته هذه الآية وعنده منها شيء فلا يشرب ولا يبيع.

“Zaista je Allah zabranio vino. Do koga dospiju ovi ajeti, a u njega se nađe nešto od vina, neka ga ne pije niti prodaje.” Potom su ljudi iznijeli na ulice Medine vino koje su imali i prolili ga po njima.⁵⁸⁸

وخرجه أيضا من حديث ابن عباس أن رجلا أهدي لرسول الله صلى الله عليه وسلم راوية خمر فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم هل علمت أن الله قد حرمها قال لا قال فسار إنسانا فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم بم ساررتة قال أمرته ببيعها قال إن الذي حرم شربها حرم بيعها قال ففتح المزادة حتى ذهب ما فيها.

Ibn Abbas pripovijeda kako je neki čovjek poklonio posudu vina Poslaniku, alejhis-selam. Poslanik ga upita: “Zar ne znaš da ga je Allah zabranio?” “Ne” odgovori ovaj. Tada je prišao nekom čovjeku i nešto mu šapnuo. Poslanik, alejhis-selam, ga upita: “Šta si mu šapnuo?” Ovaj odgovori: “Rekao sam mu da to proda.” Poslanik reče: “Onaj koji je zabranio da se pije, zabranio je i da se prodaje, potom je otvorio posudu s vinom i prosuo ga.”⁵⁸⁹

⁵⁸⁷ Ebu Davud, 3488.

⁵⁸⁸ Muslim, 1758.

⁵⁸⁹ Muslim, 1759.

* * *

Iz navedenih hadisa može se zaključiti da sve ono što Allah zabrani da se koristi njime, On u isto vrijeme zabranjuje da se to prodaje, i jede zarada dobivena od njegove prodaje, kako se to jasno kaže u hadisu: "Uistinu, kad Allah nešto zabrani, On zabrani i njegovu prodaju (zaradu)." Te su riječi jedno generalno i sveopće pravilo koje se proteže i važi za svaki haram kojim se želi koristiti. Tu imamo dvije situacije.

Prva situacija u kojoj se moguće koristiti haramom, a da se on ne potroši, tj. ostaje

Npr. svrha i "korist" od kipova je da se obožavaju mimo Alaha ili s Allahom, i to je apsolutno najveći grijeh. Tom haramu se još može pridodati i sve ono čija je korist zabranjena poput, knjiga o idolatriji, čarobnjaštvu, novotarijama, zabrudama i tome slično. Tu se još ubrajaju zabranjene slike, zabranjeni muzički instrumenti kao što je tambura, kao i kupovina robinja radi pjesme. O ovim situacijama Uzvišeni Allah kaže: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي هَوَىٰ الْحَدِيثِ﴾ "Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu..." (Lukman, 6.)

Oni koji zabranjuju pjesmu rekli su: "Ako se prodaje robinja pjevačica, treba je prodati na ime prostakluka i ne smije se za nježno zanimanje (pjevanje) naplatiti veća cijena, pa makar njen vlasnik bio jetim. To je stav Ahmeda. Međutim, samo pjevanje ne može biti u osnovi zapreka prodaji roba ili robinje jer je moguće da se njima okoristi mimo pjevanja, poput služenja i drugih koristi, a to je i najveći cilj kupovanja robova. Ali, ukoliko bi vlasnik robova pjevača sigurno znao da ih kupac kupuje radi zabranjene koristi, onda mu, po mišljenju Ahmeda i drugih pravnika, neće biti dozvoljeno prodati ih. Oni taj svoj stav porede sa svojim drugim stavom na osnovu kojeg nije dozvoljeno prodavati sok za koji se zna da će od njega napraviti vino, niti je dozvoljeno prodavati oružje u vrijeme smutnje među muslimana, niti posude čovjeku za koga se zna da će ih upotrijebiti za alkohol, niti se smije prodavati ljepuskasti rob onom ko je poznat po homoseksualizmu.

Druga situacija u kojoj se haram ne može iskoristiti ako se neće uništiti

Ako korist koja proistječe iz te vrste harama bude većinom zabranjena, onda je takvu vrstu harama zabranjeno prodavati, poput svinjskog mesa, alkohola i strvi. I pored toga što u tim stvarima postoje neke koristi koje nisu zabranjene, dozvoljeno je npr. čovjeku u nuždi jesti strv i napiti se alkohola da bi probavio zalogaj koji mu je stao u grlu da se ne bi udavio, ako nema druge dozvoljene tečnosti, kao što je dozvoljeno npr. vinom gasiti požar. Dozvoljeno je kod nekih učenjaka šiti nešto svinjskom dlakom kao i koristiti se njenom dlakom i kožom. Međutim, pošto su te sve koristi drugorazredne i nisu ciljane šerijatskom normom, one se zanemaruju i prodaja spomenutih stvari ostaje haram, jer se svinja najviše koristi za jelo, alkohol za pijenje i zbog toga se ne osvrće na sporedne koristi koje se nalaze u tim stvarima. Poslanik je ukazao na ova značenja kada je bio upitan: "...šta kažeš o loju uginulih životinja, njime se podmazuju brodovi, mažu kože a i ljudima služi za rasvjetu?" On reče: "Ne, to je haram."

Učenjaci se razilaze o tumačenju riječi Poslanika, alejhis-salam: "Ne, to je haram." Neki smatraju da je spomenuto korištenje loja uginulih životinja haram (zabranjeno) i te zabrane će u tom slučaju biti kao potvrda zabrani prodaje strvi, a u isto vrijeme ona ukazuje da se ništa od nje, tj. strvi, ne smije koristiti.

Drugi pak smatraju da se time aludira na to da je prodaja loja strvine haram, i pored toga što se on koristi u spomenute svrhe. Međutim, pošto se taj loj najviše koristi za konzumiranje, onda je zbog toga zabranjeno prodavati ga.

Islamski učenjaci nemaju jedinstven stav o pitanju korištenja loja uginulih životinja. To su dozvolili Ata, a dozvolu prenosi Ibn Mensur od Ahmeda i Ishaka. Ishak je rekao: "Dozvoljeno ga je koristiti ako ima potrebe za to, a ako se nađe zamjena za njega onda nije."

Ahmed smatra da je to dozvoljeno ukoliko ga čovjek ne diruje rukom! Drugi pak smatraju da to nije dozvoljeno, i to je stav Malika, Šafiije, i Ebu Hanifa, a Ibn Abdulberr prenosi konsenzus o tome, osim Ataa, koji se ne slaže s tim konsenzusom.

Što se tiče prodaje čistih masti u koje upadne neka nečist i

zaprlja ih, većina učenjaka smatra da ih nije dozvoljeno prodavati. Od Ahmeda se prenosi u jednom predanju da je takve masti dozvoljeno prodati nemuslimanu ukoliko mu se to objelodani. To se prenosi i od Ebu Muse el-Ešarija, radijallahu anhu. Neki hanbelijski pravници dozvoljavaju prodaju takve vrste masti anologno na dozvolu njihova korištenja za rasvjetu. Međutim, to je obrazloženje neodrživo jer se od Ahmeda prenose jasni tekstovi u kojima se prave razlike između te dvije situacije, gdje se kaže da masti uginulih životinja nije dozvoljeno prodavati, i pored toga što je rečeno da ih je dozvoljeno koristiti.

Što se tiče ostalih dijelova uginulih životinja, primjenjuje se slijedeće pravilo: one dijelove koji se po Šerijatu smatraju čistim dozvoljeno ih je prodavati zbog toga što ih je dozvoljeno i koristiti poput dlake, rogova i kože, kod onih učenjaka koji smatraju da je koža šerijatski čista i prije njena štavljena. To se prenosi od Zuhrija a i Buharijin naslov poglavlja o tome u njegovom *Sahihu* upućuje na to. On dokazuje svoj stav hadisom u kojem se kaže: "Dijelove uginule životinje zabranjeno je jesti."⁵⁹⁰

Većina islamskih učenjaka pak smatra da je takva koža nečista prije štavljena i zato je zabranjuju i prodavati jer je ona dio uginule životinje.

Salim ibn Abdullah ibn Omer kaže: "Zar prodaja kože strvi nije poput jela njenog mesa!?"

Međutim, nakon štavljena, oni koji smatraju da ona štavljenjem postaje čista, dozvoljavaju njenu prodaju, a oni koji to ne smatraju, ne dozvoljavaju njenu prodaju.

Što se psa tiče, Buhari i Muslim bilježe predanje Ebu Mesuda el-Ensarija, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, zabranio trgovinu psima.⁵⁹¹

Muslim bilježi hadis: "Najgora je zarada zarada bludnice, tr-

⁵⁹⁰ Buhari, 3/355, Feth, Muslim, 363.

⁵⁹¹ Buhari, 4/426, Feth, Muslim, 1567.

govina psima i zarada *hadžama*.⁵⁹²

Učenjaci se razilaze o pitanju trgovine psima. Većina učenjaka to zabranjuje, poput Evzaija, Malika, Šafije, Ahmeda, Ishaka i drugih. Ebu Hurejra veli: "To je haram." Ibn Sirin je rekao: "To je najružnija zarada."

Abdurahman ibn Ebi Lejla kaže: "Zarada od prodaje psa za mene je ista kao i zarada od prodaje svinje."

Međutim, ovim njihovim stavovima može se zamjeriti slijedeće:

- prvo: spomenute su stvari zabranjene zbog toga što su same po sebi nečiste. I autori spomenutih izjava pridržavaju se pravila da je zabranjeno prodavati bilo koju stvar ako je ona sama po sebi nečista. To je stav Šafije, Ibn Džerira Taberija i nekih hanbelijskih pravnika, poput Ibn Akila i drugih. Oni po svojoj teoriji smatraju da je dozvoljeno prodati mazgu i magarca ako smatramo da nisu nečisti.

- drugo: što se tiče korištenja psa i njegovog držanja, o tome ne postoji kategorička zabrana kao ni o pitanju korištenja mazge i magarca. Dozvoljeno je koristiti psa za specifične potrebe, ali nam to ne daje za pravo da dozvolimo njegovu prodaju, isto što ni nužda ne dozvoljava prodaju strvi i krvi. Ovo je zamjerka nekih hanbelijskih pravnika i drugih;

- treće: zabranjeno je prodavati psa zbog njegove beznačajnosti i bezvrijednosti. On je vrijedan samo kod škrtice i bezvrijednjaka jer pasa ima svugdje. Zabranjeno ih je prodavati kako bi se motivisali oni koji ih imaju preko svojih potreba da ih se riješe. Ovo je zamjerka Hasana el-Basrija i drugih prethodnika. Neki hanbelijski pravnici istu zamjerku spominju prilikom zabrane prodaje mačaka.

Neki učenjaci dozvoljavaju prodaju onih pasa koje je dozvoljeno posjedovati, poput lovačkih. To je stav Ataa, Nehaija, Ebu

⁵⁹² *Hadžam* – onaj što liječi ljude puštanjem krvi.

Hanife i njegovih učenika i Malika, u jednom predanju. Oni smatraju da se zabrana u vezi s pitanjem prodaje pasa odnosi na one pse koji se ne smiju držati.

O pitanju trgovine mačkama učenjaci su zauzeli oprečne stavove. Neki to smatraju pokuđenim. To se prenosi od Ebu Hurejre, Džabira, Ataa, Tavusa, Mudžahida, Džabira ibn Zejda, Evzaija i Ahmeda, u jednom predanju. Ahmed u tom predanju veli: "To je blaže od prodaje koža uginulih životinja. Za to mišljenje se opredijelio i Ebu Bekr od hanbelijskih pravnika.

Prodaju mačaka dozvolili su Ibn Abbas, Ata u predanju od Hasana, Ibn Sirin, Hakem, Hammad, Ebu Hanifa, Sevri, Malik, Šafija, Ahmed, u jednom predanju. Od Ishaka se prenose dva stava. Od Hasana se prenosi da to smatra pokuđenim, ali je to dozvolio ako se mačka kupi radi neke potrebe. Zastupnici ovog stava hadise koji to zabranjuju smatraju slabim. Ahmed je rekao: "Ne znam ništa o tome da je potvrđeno ili vjerodostojno." Također je rekao: "Hadisi koji govore o tome su raznoliki." Drugi pak smatraju da se zabrane u hadisima koji to zabranjuju odnose na mačke od kojih nema koristi, kao npr. lualice itd. Treći pak smatraju da je to zabranjeno zbog toga što je to mizerno i nepristojno. Mačaka ima u izobilju i ne postoji potreba za njima. One se smatraju jednom vrstom infrastrukture, gdje nema štete njenim vlasnicima da višak hrane ponude onima kojima je potrebna, jer škrtarenje u takvim stvarima smatra se najprezrenijim ponašanjem i zato je zabranjeno da se prodaju.

Što se tiče trgovine drugim životinjama koje se ne jedu, i od kojih nema koristi, poput insekata i sličnog, njih nije dozvoljeno prodavati. Malo ih ima koji su korisni, ali zbog toga se ne može reći da ih je dozvoljeno prodavati.⁵⁹³ Poslanik, alejhis-selam, nije dozvolio prodaju strvi, i pored toga što su mu neke njene koristi bile spomenute.

⁵⁹³ Međutim, opće je pravilo u islamskom pravu da je dozvoljeno prodavati sve ono od čega ima koristi ljudima osim onoga što je jasno zabranjeno. (Prim. prev.)

Zato nije dozvoljeno prodavati pijavice koje sišu krv niti crve za ribolov i njima slične životinje.

Međutim, što se tiče životinja koje se koriste u lovu, poput geparda, sokola ili orla, većina hanbelijskih pravnika od Ahmeda o tom pitanju prenosi dva predanja.

Neki hanbelijski pravnici smatraju da je takve životinje dozvoljeno prodavati i o tom pitanju navode konsenzus, a predanje u kojem se to zabranjuje shvataju na drugi način, tj. da se ne odnosi na zabranu. Tako je postupio Kadi Ebu Ja'la u djelu *El-Mudžerred*.

Ima ih i koji smatraju da nije dozvoljeno trgovati gepardom i sokolom.

Većina učenjaka dozvolila je trgovinu orlom, jastrebom i sokolom, i to je mišljenje Sevrija, Evzaija, Šafije, Ishaka i Ahmeda.

Neki hanbelijski pravnici smatraju da se na slona odnosi isti propis koji važi za geparda, međutim to je diskutabilno.

Od Ahmeda u predanju od Hanbela stoji da slona nije dozvoljeno ni prodati a niti kupiti jer ga on smatra kao i ostale divlje zvijeri.

Kadi u *El-Mudžerredu* kaže da nije dozvoljeno prodavati medvjeda.

Ibn Ebi Musa veli: "Nije dozvoljeno trgovati majmunima." Ibn Abdulberr je rekao: "O tom pitanju, tj. trgovini majmunima, ne znam da postoji razilaženje kod islamskih učenjaka."

Kadi u *Mudžerredu* je rekao: "Ako se majmunima može okoristiti kao da nešto čuvaju, onda je trgovina njima dozvoljena kao i trgovina orlom, sokolom i jastrebom, a ako ne, onda je kao s lavom i neće takva trgovina biti dozvoljena." Međutim, oficijelno mišljenje mesheba jeste da je to zabranjeno jer je ta korist neznatna i nije presuđujuća i zato to nije dozvoljeno prodavati kao i strv.

Također je zabranjeno prodavati leševe mrtvih nevjernika kada se ubiju.

Bilježi imam Ahmed od Ibn Abbasa da je rekao: "Muslimani su u Bici na Hendeku ubili nekog mušrika pa im je za njegov leš

BUĐENJE AMBICIJA

ponuđen novac. Allahov Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Predajte im njihov leš jer su i on i novac dobiven za njega prljavi (haram)!" I ništa nije uzeo za njega.⁵⁹⁴ Tirmizi ga prenosi u svojoj verziji: "Mušrici su htjeli otkupiti leš nekog mušrika pa je Poslanik, alejhis-selam, odbio da im ga proda."⁵⁹⁵

El-Veki' je rekao: "Leševi se ne prodaju."

Harb, rahimehullah, kaže: "Šta misliš o prodaji leševa ubijenih mušrika mušricima?" Rekao je: "Ne."

Ebu Amr eš-Šejbani, radijallahu anhu, prenosi kako su Mustevreda Adželija, koji se odmetnuo od islama i postao kršćanin, doveli pred Aliju, radijallahu anhu. On je zatražio od Mustevreda da se pokaje, ali ovaj je to uporno odbijao. Tako ga je Alija, radijallahu anhu, ubio. Kršćani su za njegov leš ponudili trideset hiljada dirhema. Alija je to odbio i naredio je da se njegovo tijelo spali.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ Ahmed, 1/248. U njegovom lancu prenosilaca je Nasr bin Bab, a on je metruk, neprihvatljiv kao prenosilac pa je hadis zbog njega veoma slab.

⁵⁹⁵ Tirmizi, 1715. U njegovu lancu prenosilaca je Ibn Ebi Lejla koji je slabog pamćenja i zato je hadis slab.

⁵⁹⁶ Bejheki, 6/254.

HADIS BROJ 46

عن أبي بردة عن أبيه عن أبي موسى الأشعري أن النبي صلى الله عليه وسلم بعثه إلى اليمن فسأله عن الأشربة تصنع بها فقال وما هي قال البتع والمزر فقيل لأبي بردة ما البتع قال نبيذ العسل والمزر نبيذ الشعير فقال كل مسكر حرام.
خرجه البخاري.

Ebu Burda prenosi od svoga oca Ebu Musaa el-Ešarije, radijallahu anhu, da ga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao u Jemen i pitao o piću koje se tamo proizvodi. Rekao mu je: "To su *bit'u* i *mizr*." Ebu Burdu su upitali: "Šta je to *bit'u*?" Reče: "Vino od meda, a *mizr* je vino od ječma." Poslanik reče: "Sve što opija je haram (zabranjeno)."⁵⁹⁷

Hadis prenosi Buharija.

Ovaj je hadis temelj na kojem počiva zabrana konzumiranja svih pića koja obmanjuju ljudski razum. Uzvišeni Allah je u Kur'anu spomenuo efektivni uzrok ('ille) radi kojeg se ta pića zabranjuju. Prva etapa zabrane vina bila je u vrijeme namaskog vremena. Uzrok te zabrane bio je kad su neki muhadžiri u pijanom stanju klanjali pa su prilikom učenja Kur'ana pomiješali ajete i njihova značenja. Potom je Allah objavio:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ﴾

"O vjernici, pijani nikako namaz ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate..." (En-Nisa, 43.)

Nakon toga je Poslanikov mujezin uzvikivao: "Neka se pijani ne približavaju namazu!"⁵⁹⁸

Potom je Allah definitivno zabranio opojna pića:

⁵⁹⁷ Buhari, 8/62.

⁵⁹⁸ Ebu Davud, 3670 i drugi.

﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾

“...vino i kocka i kumiri i strjelice za gatanje odvratne su stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite. Šejtan želi da pomoću vina i kocke unese među vas neprijateljstvo i mržnju i da vas od sjećanja na Allaha i od obavljanja namaza odvрати. Pa hoćete li se okaniti?” (El-Maide, 90.-91.)

Allah je spomenuo razlog zabrane alkohola, kocke i strjelice za gatanje. To je neprijateljstvo i mržnja koju šejtan ubacuje među njih, jer ko se opije, degeneriše mu se um i moguće je da oskrnavi ljudima svetost njihove časti imetka, a možda da ga to stanje dovede i da ubije nekoga. Vino je majka zala, zato ko ga pije moguće je da poćini ubistvo i blud, a možda i nevjerstvo.

Ko se kocka moguće je da izgubi i da mu se imetak prisilno oduzme i da mu ne ostane ništa. Bez sumnje će se njegov prezir povećati prema onome ko mu je uzeo imetak. Prema tome, sve što vodi neprijateljstvu i mržnji zabranjeno je (haram) u islamu.

Uzvišeni nas obavještava da šejtan putem alkohola i kocke odvraća čovjeka od namaza jer pijanici razum ode ili se degeneriše i zato nije u stanju spominjati Allaha niti obavljati namaz.

Neki od *selefa* govorili su da pijanica, u stanju opijenosti, dođe u takvo stanje u kojem ne poznaje svog Gospodara, a Allah je stvorio stvorenja da bi Ga spoznala, da bi Ga se sjećala, obožavala i pokoravala Mu se. Na osnovu toga može se zaključiti da sve što vodi tome da se čovjek odvрати od spomenutog i sve što se postavlja na tom putu između čovjeka i njegova Gospodara da Ga se sjeća i priziva zabranjeno je. A upravo sve to se nalazi u alkoholu. Opijenost je suprotna snu. Allah je stvorio Svoje robove da moraju spavati i prisilio ih na to, jer bez sna nema života tijelima jer je u njemu njihov odmor od umora i svakodnevnih aktivnosti. Zato je san jedna od najvećih Allahovih blagodati koje je dao ljudima. Kada se čovjek naspava koliko mu je dovoljno za odmor i nakon toga ustane da spominje Allaha i da Ga priziva, njegov će mu san po-

moći kod obavljanja namaza i *zikra*. Zato je neko od ashaba rekao: "Ja vodim računa o svom snu kao što vodim računa i o svom tijelu."

Također i kockanje odvodi od namaza i *zikra*. Kockar je svoje srce posvetio kockanju i svu je svoju pažnju tamo usmjerio i nije u stanju čak ni razmišljati o svojim svakodnevnim potrebama. Poslanik, alejhis-selam, je rekao: "Notorni je alkoholičar poput mnogobošca koji obožava svoj kip."⁵⁹⁹ To je zato što mu je srce apsolutno vezano za alkohol i zato mu je skoro nemoguće, kao što i mnogobožac nije u stanju, da se okani obožavanja kipa.

Sve je to suprotno i oprečno onome radi čega je Allah stvorio Svoje robove. Allah ih je stvorio da svoja srca isprazne od svega i da ih posvete da Ga spoznaju, vole, boje Ga se, sjećaju Ga se, prizivaju Ga, mole i skrušeno Mu se obraćaju. Sve što se ispriječi između čovjeka i toga, a čovjeku nije od nužde, već, naprotiv, u njemu mu je čista šteta i haram.

Na osnovu toga vidi se da je kocka haram, bez obzira da li se igra s ulogom ili bez njega, a da je šah kao i *nerd*⁶⁰⁰ ili čak gori od njega jer on odvraća one koji ga igraju od spominjanja Allaha i namaza više od *nerda*.

* * *

Poslanik, alejhis-selam, veli: "Zabranjeno je sve što opija i sve što odvraća od namaza je haram."

Hadisi koji govore o tome dostigli su stepen tevatura. Buhari i Muslim bilježe od Ibn Omera, radijallahu anhumu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Sve što opija je (kao) vino, a sve što opija je haram."

Aiša, radijallahu anha, kaže da je Poslanik, alejhis-selam, upitan o *bit'u* pa je rekao: "Svako piće koje opija je haram."⁶⁰¹

⁵⁹⁹ Ibn Madža, 3375.

⁶⁰⁰ Vrsta domina.

⁶⁰¹ Buhari, 1/354, Muslim, 2001.

Ibn Abdalberr, rahimehullah, spominje konsenzus učenjaka o pitanju vjerodostojnosti ovog hadisa. I to je najpouzdaniji hadis koji se prenosi od Poslanika, alejhis-selam, o pitanju zabrane opojnih pića. Ono što neki pravници hanefijske škole prenose kako je Ibn Me'in pronašao mahanu u vjerodostojnosti ovog hadisa, to nije potvrđeno od njega.⁶⁰²

Ovo je stav većine i svih učenjaka iz redova ashaba, tabiina i onih nakon njih. To je stav Malika, Šafije, Evzaija, Lejsa, Ahmeda, Ishaka, Muhammeda ibn Hasana i drugih. To je konsenzus svih učenjaka Medine.

Neki učenjaci iz Kufe ne slažu se s time i smatraju da je *hamr* samo vino od grožđa. Sve ostala opojna pića su kod njih zabranjena samo u količinama koje opijaju, a sve što je manje od toga ne zabranjuju.

Neprestano taj njihov stav ostali učenjaci iz svih krajeva osuđuju, i pored toga što su bili mudžtehidi i što im je ta greška oproštena. A među njima je bilo i imama, znanih i pobožnih.

Ibnul-Mubarek kaže: "Nisam našao ni od koga osima od Ibrahim en-Nehaija vjerodostojno predanje u kojem se spominje neka olakšica u vezi s pitanjem likera. Zato je imam Ahmed porekao da postoji nešto vjerodostojno o tom pitanju. Čak je napisao djelo o tome pod naslovom *El-Ešribe*, ne spominjući u njemu nikakvu olakšicu o tom pitanju. Napisao je i djelo pod naslovom *Mesh po mestvama*. U njemu navodi stav nekih ashaba koji negiraju potiranje po mestvama, pa ga je neko upitao: "Zašto u knjizi o pićima nisi spomenuo olakšice kao što si to učinio u ovoj knjizi?" On odgovori: "Ne postoji nijedan vjerodostojan hadis koji govori o olakšici o pitanju opojnih pića."

Da je sve što opija kao i vino (*hamr*) potvrđuje i to što je zabrana vina došla u Medini povodom pitanja Medinelija o pićima koja su bila kod njih, a poznato je da kod njih nije bilo vino od

⁶⁰² Hafiz Ez-Zejlei, rahimehullah, učenjak hanefijske pravne škole u svom djelu potvrđuje vjerodostojnost ovog hadisa.

grožda.

Prema tome, da se ajet koji je zabranio vino ne odnosi i na pića koja su bila kod njih, onda ne bi bilo u njemu objašnjenje o onome o čemu su pitali i njegov povod ne bi bio obuhvaćen njegovom općom formom, što je nepojmljivo i zabranjeno u metodologiji tefsira.

Zato su oni kada je vino definitivno zabranjeno, prolili sva pića koja su kod njih bila, što ukazuje da su oni razumjeli da se i na njih odnosi zabrana kao i na vino kojeg se treba kloniti.

Buhari i Muslim bilježe predanje od Enesa, radijallahu anhu, u kojem on veli: "Kada nam je *hamr* zabranjen, samo su neki od nas imali malo vina od grožda. Sve je ostalo bilo vino od hurmi."

Također se od Enesa prenosi da je rekao: "Služio sam Ebu Talhu, Ebu Dudžanu i Suhejla ibn Bejda mješavinom od zrelih i sirovih hurmi pa čusmo kako je vino zabranjeno te sam to bacio, a ja sam ih bio služio jer sam bio najmlađi. Od tada smo tu vrstu pića smatrali kao i vino (*hamr*)."

Buhari i Muslim bilježe još jedno predanje od Enesa: "Mi nismo imali drugi *hamr* osim ovog što ga vi nazivate *fedih* (piće od nezrelih datula)."

Muslim bilježi predanje od Enesa u kojem stoji da je rekao: "Kada je objavljen ajet o zabrani vina (*hamra*), tada u Medini nije bilo drugog pića osim od datula."

Buhari bilježi u svom *Sahihu* od Ibn Omera da je rekao: "Kada je objavljen ajet koji je zabranio vino (*hamr*), tada je u Medini bilo pet vrsta opojnih pića a da ni jedno nije bilo od grožda."

603

Buhari bilježi predanje od Ša'bija, ovaj od Ibn Omera da je rekao: "Omer, radijallahu anhu, je s minbera rekao: Već je objavljena zabrana *hamra* i on je od petero: grožda, datula, meda, ječma i pšenice. *Hamr* je sve što prekriva (opija) um."

⁶⁰³ Buhari, 8/277, Feth.

Muslim u svom *Sahihu* bilježi od Ebu Hurejre da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Hamr je od ova dva drveta: palme i loze."⁶⁰⁴

Ovim se jasno daje do znanja da se opojno piće od hurmi naziva hamrom (vinom). Također se prenosi jasno i nedvosmisleno predanje u kojem se zabranjuje svako piće i u najmanjim količinama ako opija u velikim. Bilježi Ebu Davud, Ibn Madža i Tirmizi predanje, za koje je Tirmizi rekao da je hasen, od Džabira da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Sve što opija u velikim količinama zabranjeno je i u malim."

Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Zabranjeno je sve što opija. Što opiye u količini *ferka*,⁶⁰⁵ pa i puna šaka toga je haram." U drugom predanju stoji: "I gutljaj toga je haram."⁶⁰⁶

Tematskim hadisom ashabi Vjerovjesnika, alejhis-selam, dokazivali su zabranu svih vrsta opojnih pića, onih koja su bila u njegovu vrijeme, a i onih koja su se otkrila poslije njega. Tako su Ibn Abbasa upitali o *baziku* pa je rekao: "Muhammed, alejhis-selam, nas je pretekao. *Bazik* i sve što opija je haram."

* * *

Znaj da onoga što muti razum ima dvije vrste:

- prva: piće koje se konzumira iz slasti i užitka. To su upravo opojna pića koja je zabranjeno konzumirati. Neki su učenjaci rekli: "Svejedno je da li su ta opojna pića u čvrstom ili tekućem stanju, da li su jela ili pila, i svejedno je da li se pravila od žitarica, hurmi ili mlijeka ili od bilo čega drugog, sva su ona zabranjena." Tome su još pridodali hašiš, smjesu koja se pravi od lista loze ili nečeg drugog što se jede, radi uživanja i opijanja;

- druga: ono što opija um, ali ne iz slasti i užitka, kao što je

⁶⁰⁴ Muslim, 1985.

⁶⁰⁵ Mjerica za zapreminu u Medini u iznosu tri sa'a ili četiri četvrtine ratla.

⁶⁰⁶ Ebu Davud, 3681 i drugi.

npr. anestezija. Pravnici hanbelijske škole rekli su: "Ako bi neko uzeo anesteziju radi liječenja, ona mu je dozvoljena."

Prenosi se od Urve bin Zubejra, radijallahu anhu, da kada mu je noga oboljela i kada su mu je htjeli amputirati, liječnici su mu rekli: "Možemo te opiti pa da izgubiš svijest i uopće ne osjetiš bol." On to odbi i reče: "Ne vjerujem da ima čovjeka koji bi nešto popio što će mu um oduzeti pa da ne može sa svojim Gospodarem komunicirati." Od njega se također prenosi da je rekao: "Neću popiti ništa što bi se ispriječilo između mene i sjećanja na mog Uzvišenog Gospodara."

Ukoliko se takvo sredstvo konzumira bez potrebe za liječenjem, većina hanbelijskih pravnika, poput Kadija, Ibn Akila i autora djela *El-Mugni* smatraju da je to zabranjeno (haram) jer se time gubi razum.

Drugi pak hanbelijski pravnici, poput Ibn Akila, kako stoji u njegovom djelu *El-Funun*, smatraju da to nije zabranjeno jer u tome nema nikakvog užitka, a *hamr* je zabranjen upravo zbog pretjeranog opuštanja i razdraganosti, što nije slučaj s konzumiranjem opijuma i drugih opijajućih sredstava sličnih njemu, koja kod čovjeka ne izazivaju nikakav užitak i ne opuštaju ga.

Na osnovu mišljenja većine učenjaka, ako bi se neko bez ikakve potrebe napio opijuma pa se opije, a potom pusti svoju ženu, status njegova razvoda smatrat će se kao i status onog ko pusti ženu u pijanom stanju. Taj stav zastupa većina hanbelijskih pravnika, poput Ibn Hamida i Kadija, kao i učenici Šafije.

Hanefijski pravnici smatraju da takav razvod nije validan obrazlažući to time da u takvom opijanju nije bilo slasti i tvrde da se opijanje takvim sredstvima ne smatra zabranjenim (haramom).

Šafijski pravnici smatraju da je opijanje takvim sredstvima haram (zabranjeno), a o pitanju razvoda braka imaju dva stava. Iz Ahmedovih izreka koje se odnose na ovu tematiku čini se da je razvod koji se desi u ovakvoj situaciji nevažeći suprotno razvodu pijanice. Kadi je obrazložio da je to Ahmed rekao da bi prisilio hanefijske pravnike da preispitaju svoj stav o tom pitanju, a ne što on vjeruje da je tako, a i kontekst njegova govora takvo obrazlo-

ženje podržava.

Što se kazne tiče, ona se sprovodi samo nad onim ko se opije od pića u kojem je užitak jer on privlači duše takvom piću i zato je kazna propisana da bi se odvratilo od njega.

Što se pak tiče pića u čijem konzumiranju nema užitka, ako se neko opije od njega, nad njim će se izvršiti samo nefiksna kazna jer u njemu nema ništa što bi privuklo duše njemu i zato nije potrebno nad onim ko se opije njime primijeniti fiksnu kaznu koja bi duše odvratila od njega. Takva su pića kao i jedenje strvi, svinjskog mesa i pijenje krvi.

Većina učenjaka smatra da je ono što opija u velikim količinama zabranjeno i u malim, da treba izvršiti kaznu za opijanje nad onim ko se opije pićem za koje smatra da je dozvoljeno u malim količinama. To je stav Šafije i Ahmeda. Ebu Sevr smatra suprotno i kaže: "Nad takvim se neće izvršiti kazna zbog tog njegovog idžtihada. On je isti kao i onaj koji se oženi bez saglasnosti velije, tj. staratelja djevojke." O pitanju kažnjavanja onog ko se oženi bez pristanka mladina staratelja postoji razilaženje. Međutim, preferira se da se on ne treba kazniti. Oni koji prave razliku između njega i onog ko pije liker, na osnovu posebnog objašnjenja (te'vila), kažu da pijenje mošta oko čije zabrane nemamo jedinstven stav vodi pijenju alkohola o čemu imamo jedinstven stav, što nije slučaj s brakom bez pristanka staratelja jer takav brak sprečava blud koji je zabranjen konsenzusom i kojeg je vadžib uzdržati se.

Imam Ahmed smatra da ipak treba kazniti konzumenta takve vrste vina jer je njegovo mišljenje neargumentovano.

HADIS BROJ 47

عن المقدام بن معدي كرب قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ماملاً ابن آدم وعاء شراً من بطن بحسب ابن آدم لقيات يقمن صلبه فإن كان لا محالة فثلث لطعامه وثلث لشرابه وثلث لنفسه.
رواه الإمام أحمد والترمذي والنسائي وابن ماجه وقال الترمذي حديث حسن.

Od El-Mikdama ibn Ma'dijekeriba pripovijeda se da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, alejhis-selam, kad je rekao: "Čovjek goru 'posudu' od stomaka ne može napuniti. Dovoljno mu je nekoliko zalogaja koji će mu kičmu ispraviti. A ako ga već mora puniti, neka trećinu napuni hranom, trećinu pićem a trećinu neka ostavi za disanje."⁶⁰⁷

Prenosi ga imam Ahmed, Tirmizi, Nesai i Ibn Madža. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je hasen."

فروى أبو القاسم البغوي في معجمه من حديث عبد الرحمن بن المرقع قال فتح رسول الله صلى الله عليه وسلم خيبر وهي مخضرة من الفواكة فوقع الناس في الفاكهة فغشيتهم الحمي فشكوا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنما الحمي رائد الموت وسجن الله في الأرض وهي قطعة من النار فإذا أخذتكم فبردوا الماء في الشنان فصبوها عليكم بين الصلاتين يعني المغرب والعشاء قال فعلوا فذهبت عنهم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يخلق الله وعاء إذا ملئ شراً من بطن فإذا كان لابد فاجعلوا ثلثاً للطعام وثلثاً للشراب وثلثاً للريح.

Ovaj hadis s njegovim povodom bilježi Ebu Kasim el-Begavi u svom Mu'džemu od Abdurrahmana ibn el-Mureki'a, gdje stoji: "Poslanik, alejhis-selam, oslobodio je Hajber, a bio je sav u voć-

⁶⁰⁷ Tirmizi, 2380 i drugi.

njacima. Ljudi 'navališe' na voće i nakon nekog vremena obuze ih groznica. Požališe se Allahovu Poslaniku, alejhis-selam, pa im reče: 'Temperatura je smrtni vjesnik i Božiji zatvor na Zemlji; ona je dio Vatre. Kada vas obuzme, ohladite vodu u vašim mješinama, a zatim je pospite po sebi između dva namaza (akšama i jacije).' Tako su i uradili i prođe ih temperatura. Tada Allahov Poslanik, alejhis-selam, reče: 'Allah nije stvorio goru 'posudu' od stomaka, kada se napuni. A ako se već mora napuniti, onda neka bude trećina za hranu, trećina za piće a trećina za vazduh.'⁶⁰⁸

Ovaj hadis predstavlja opće načelo za sve osnove medicine.

* * *

Kada je poznati Ibn Masevejh pročitao ovaj hadis u knjizi Ebu Hajsema, izjavio je: "Kada bi se ljudi pridržavali ovih riječi, bili bi pošteđeni svih bolesti i bolova a ambulante i apoteke prestale bi raditi."

On je ovo izjavio jer je poznato da je prejedanje izvor svih bolesti, isto kao što su i neki rekli da je prehlada izvor svake bolesti.

Haris ibn Keleda, arapski liječnik, rekao je: "Vrućica je glava svih lijekova a prejedanje je glava svih bolesti."

Haris, rahimehulah, rekao je: "Ono što ubija ljude i upropaštava zvijeri u divljini jeste uzimanje hrane na hranu prije nego što se probavi."

Ovo su samo neke koristi umjerenog objedovanja i savjet da se hrana ne "trpa" jer to škodi tijelu i zdravlju.

Umjerenost u uzimanju hrane ima također veliki utjecaj i na srce i njegovo zdravlje. Neznatno konzumiranje hrane ima za posljedicu da omekša srce, ojačava pronicljivost, u duši stvara poniznost, slabi strast i srdžbu. Prekomjerno uzimanje hrane ima suprotne posljedice.

⁶⁰⁸ Bejheki, 6/160-161.

Mirvezi pripovijeda da je imam Ahmed cijenio sustežanje od hrane, skromnost, i da ga je jednom upitao: "Zar će čovjek biti nagrađen samo zbog odricanja od strasti?" On odgovori: "Kako da ne bude nagrađen kada je Ibn Omer rekao: 'Četiri se mjeseca nisam najeo!' Ja opet upitah Ahmeda: "Može li čovjek imati blago i nježno srce ako je gurman?" On odgovori: "Ja u to ne vjerujem."

Neki je čovjek rekao Ibn Omeru, radijallahu anhumu: "Hoćeš li da ti donesem *dževeriš*?" Ibn Omer upita: "Šta je to?" Ovaj reče: "To pomaže lakšem varenju hrane, kada se najedeš." On mu reče: "Četiri se mjeseca nisam najeo, ali ne zato što nisam mogao, nego što sam vidio ljude koji su više gladovali nego što su bili siti."

Neki je čovjek rekao Ibn Omeru: "Oče Abdurahmanov! Viliće su ti oslabile i ti si ostario a tvoji sagovornici, kako se čini, ne izražavaju dužno poštovanje prema tebi. Zašto ne narediš svojim ukućanima da ti nešto skuhaju kada im se vratiš." On reče: "Šta ti je! Nisam se najeo već četrnaest godina! Šta će mi to sada kada mi je od godina ostalo koliko od žeđi do žeđi magarca!"⁶⁰⁹

Muhammed ibn Vasia rekao je: "Ko malo jede, shvatat će, drugi će ga shvatati, očistit će srce i bit će blag. A prekomjerno uzimanje hrane otežava takvom mnogo čega što želi."

Ebu Sulejman ed-Darani rekao je: "Kada duša ogladni i ožeđni, srce se očisti i postane mehkim, a kada se najede i napoji, srce zaslijepi."

On isto tako kaže: "Ključ dunjaluka je sitost. Ključ ahireta je glad. Osnova svakog dobra na dunjaluku i ahiretu jeste strah od Allaha Uzvišenog. Allah daje blagodati dunjaluka onome koga voli i ne voli. Međutim, glad je kod Njega pohranjena i ne da je nikom osim Svojim miljenicima. Draže mi je da se odrekнем večere nego da je pojedem pa da cijelu noć ne provedem u ibadetu!"

Šafija, rahimehullah, veli: "Nisam se najeo već šesnaest godi-

⁶⁰⁹ Ostalo mi je još malo do smrti, tako su Arapi običavali govoriti jer je magarac jedina životinja koja ne može trpjeti žeđ. Ljeti pije vodu čak dva puta dnevno.

na jer prezasićenost otežava tijelo, odnosi pronicljivost, privlači san i slabi u čovjeku volju za ibadetom.”

* * *

Poslanik, alejhis-selam, preporučio je u tematskom hadisu umjereno konzumiranje hrane slijedećim riječima: “Čovjeku je dovoljno nekoliko zalogaja koji će mu kičmu uspravnom održati...”

Buhari i Muslim bilježe hadis: “Vjernik jede za jedna, a nevjernik za sedmera crijeva.” Ovim se htjelo reći da vjernik jede pristojno i u skladu s propisima vjere, pa mu je dovoljno i malo hrane, a da nevjernik jede strastveno i proždrljivo, pa mu je potrebno sedmerostruko više hrane negoli vjerniku.

Pored podsticanja na umjerenost u hrani i zadovoljavanja neznatnim njenim količinama, Vjerovjesnik, alejhis-selam, podsticao je da se višak hrane ponudi drugima, pa je rekao: “Hrana za jednoga dovoljna je za dvojicu, hrana za dvojicu dovoljna je za trojicu, a hrana za trojicu dovoljna je za četvericu.”⁶¹⁰ Prema tome, najbolji raspored koji vjernik u jelu može napraviti jeste da trećinu odredi za hranu, trećinu za piće i trećinu ostavi za disanje kao što je spomenuto u tematskom hadisu.

Vjerovjesnik, alejhis-selam, i njegovi ashabi često su gladovali i nisu mnogo pili tečnosti. Sputavali su svoje gurmanske prohtjeve. Pa ako je to i bilo zbog nestašice hrane, ne smije se ipak zanemariti ni to da je Allah Svome Poslaniku odabirao najbolja i naj-savršenija stanja. Zato ga je u tome, iako je u izobilju mogao živjeti, oponašao i Ibn Omer kao i, prije njega, njegov otac.

Buhari i Muslim bilježe predanje od Aiše, radijallahu anha, da je rekla: “Otkako je došao u Medinu pa sve do svoje smrti Poslanik, alejhis-selam, i njegova porodica tri noći se uzastopno nikada nisu najeli pšenična hljeba.”

Kod Muslima stoji dodatak: “Nikada se Poslanik, alejhis-

⁶¹⁰ Buhari, 9/536, Muslim, 2062.

BUĐENJE AMBICIJA

selam, nije najeo dva dana uzastopce pšeničnog hljeba sve do svoje smrti.”⁶¹¹

Ebu Hurejra rekao je: “Napustio je Vjerovjesnik, alejhis-selam, ovaj svijet a da se nije najeo ječmena hljeba.”

Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik osudili su one koji slijede strasti. Uzvišeni je rekao:

﴿فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا
إِلَّا مَنْ تَابَ﴾

“A njih smijeniše zli potomci, koji namaz napustiše i za požudama podoše; oni će sigurno zlo proći, osim onih koji su se pokajali...” (Merjem, 59.-60.)

خير القرون قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم ثم يأتي قوم يشهدون ولا يستشهدون وينذرون ولا يوفون ويظهر فيهم السمن.

Poslanik, alejhis-selam, je rekao: “Najbolja je generacija moja, zatim ona koja će doći nakon nje, a zatim ona koja će doći nakon nje. Potom će doći ljudi koji će svjedočiti, ali neće tražiti da se svjedoči, zavjetovat će se, ali te zavjete neće ispunjavati i među njima će se pojaviti gojaznost.”⁶¹²

Ibn Omer, radijallahu anhum, pripovijeda: “Neki je čovjek podrignuo u društvu Poslanika, alejhis-selam, pa mu on reče: “Poštedi nas tvojeg podrigivanja. Najzasićeniji na dunjaluku bit će najduže gladni na ahiretu.”⁶¹³

⁶¹¹ Muslim, 2970.

⁶¹² Ovo je hadis *mutevatir*. Bilježi ga Ibn Hadžer 1/12 u poznatom djelu *El-Isabe*.

⁶¹³ Tirmizi, 2478.

HADIS BROJ 48

عن عبدالله بن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال أربع من كن فيه كان منافقا ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها إذا حدث كذب وإذا وعد أخلف وإذا خاصم فجر وإذا عاهد غدر. خرجه البخاري ومسلم.

Abdullah ibn Amr el-As, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Ko imadne kod sebe četiri (svojstva) on je čisti munafik, a ko imadne jedno od njih taj ima jedno (svojstvo) licemjerstva sve dok ga se ne oslobodi. Ta svojstva su: kada priča, laže; kada obeća, iznevjeri;; kada raspravlja, drsko i bestidno govori; i kada mu se nešto povj eri, pronevjeri."⁶¹⁴

Hadis bilježi Buharija i Muslim.

* * *

Neki koji naginju vjerovanju da imanu grijesi ne škode smatraju da se ovaj hadis odnosi na munafike u vrijeme Poslanika, alejhis-selam. Ovo je zbog toga što su oni govorili Poslaniku i lagali mu, zato što im je on povjerio neku tajnu, pa su ga iznevjerili i što su mu obećali da će izaći s njim u boj, pa su ga iznevjerili.

Učenjaci kažu da riječ *nifak* u arapskom jeziku u osnovi znači prevaru, splotku i manifestiranje dobra, a prikrivanje onog suprotnog. U Šerijatu se spominju dvije vrste *nifaka* (licemjerstva) i to:

- **veliki nifak.** U tu vrstu nifaka spada kada čovjek manifestira vjeru u Allaha, meleke, knjige, poslanike i Sudnji dan, a u sebi prikriva sve ili nešto od spomenutog potpuno suprotno. Ova vrsta nifaka bila je u vrijeme Poslanika, alejhis-selam, i njegove nosioce

⁶¹⁴ Buhari, 1/89, Muslim, 58.

Kur'an je osudio, proglasio ih nevjernicima i obavijestio da će biti u najvećim dubinama Džehennema;

- **mali nifak**. Ta vrsta nifaka odnosi se na čovjekova djela. To je kada čovjek nastoji sebe prikazati dobrim i pobožnim, a skriva u sebi drugu sliku. Temelji ove vrste nifaka mogu se potražiti u naprijed citiranim hadisima, a ima ih pet.

Prvi je kada čovjek priča neki govor i nije iskren u njemu, već laže.

Drugi je kada čovjek obeća nešto, pa to iznevjeri, ne izvrši. Tu imamo dvije vrste:

a. da u trenutku obećanja već naumi da ga neće ispuniti. Takvi su najgora vrsta ljudi. A ako bi rekao: "Uradit ću to, ako Bog da", a već je naumio da to ne ispuni, smatrat će se da je slagao i iznevjerio. To je rekao imam Evzai;

b. da u trenutku obećavanja ima namjeru ispuniti ga, ali mu nakon nekog vremena padne na pamet da to ne ispuni, bez ikakvog opravdanja.

Učenjaci se ovdje razilaze o pitanju da li mu je to obećanje vadžib ispuniti ili nije? Neki smatraju da mu je to u svakom slučaju obaveza (vadžib). Buhari u svom *Sahihu* bilježi da je Ibn Ešva u sličnoj situaciji presudio da se obećanje mora ispuniti. To mišljenje zastupaju egzegeti (zahiriye) i drugi.

Ima ih koji smatraju to vadžibom, pod uvjetom da njegovo neispunjenje bude razlogom da se materijalno kazni onaj kome se obećalo. To je stav Malika. Međutim, postoji mnogo islamskih pravnika koji apsolutno ne uvjetuju da se mora ispuniti ovakva vrsta obećanja.

Treći je da kada raspravlja, prelazi granice uobičajene rasprave u drskosti i bestidnosti. Riječju *el-fudžur*, spomenutoj u predmetnom hadisu, aludira se na onog koji namjerno iskače iz istine kako bi je prikazao kao laž a laž prikazao kao istinu.

To je ono na što navodi laž, a što je potvrđeno u hadisu u kojem je Poslanik, alejhis-selam, rekao: "Čuvajte se laži jer laž vodi u bestidnost, a ona vodi u Vatru."⁶¹⁵

Buhari i Muslim bilježe hadis u kojem se kaže: "Allahu je od ljudi najmrži, opaki svadljivac."

وقال صلى الله عليه وسلم إنكم لتختصمون إلى ولعل بعضكم أن يكون ألحن بحجته من بعض وإنما أقضي على نحو مما أسمع فمن قضيت له بشيء من حق أخيه فلا يأخذه فإنما أقطع له قطعة من النار.

Poslanik, alejhis-selam, veli: "Vi se parničite preda mnom. Moguće je da neko od vas jasnije iznese svoj dokaz od svog suparnika, a ja sudim samo po onom što čujem. Zato kome presudim nešto što pripada njegovu bratu neka ga ne uzima, jer sam mu do-dijelio komad vatre."⁶¹⁶

Poslanik, alejhis-selam, rekao je: "Ima rječitost koja uistinu izgleda kao sihr."

Kada neko ima sposobnost prilikom parničenja, bez obzira da li se ono odnosilo na vjerska ili ovosvjetska pitanja, promovisati laž i uvjeriti onoga koji ga sluša da je to istina i u isto vrijeme omalovaži istinu i pohrani je u ambalažu laži, onda je to uistinu najgora vrsta harama i najružnije svojstvo licemjerstva

Četvrto je da kada mu se nešto povjeri, pronevjeri i ne ispuni preuzete obaveze. Allah je naredio da se preuzete obaveze moraju izvršavati i rekao:

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾

"...i ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati!" (El-Isra, 34.)

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾
﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا﴾

⁶¹⁵ Buhari, 10/507, Muslim, 2607.

⁶¹⁶ Buhari, 5/288, Muslim, 1713.

“I ispunjavajte obaveze na koje ste se Allahovim imenom obavezali i ne kršite zakletve kad ste ih tvrdo dali, a Allaha kao jamca sebi uzeli...” (En-Nabl, 91.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

“Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi – na onom svijetu nikakva dobra neće imati, Allah ih neće ni osloviti, niti će na njih, na Sudnjem danu, pažnju obratiti, niti će ih očistiti – njih bolna patnja čeka.” (Ali Imran, 77.)

Buhari i Muslim bilježe hadis od Ibn Omera, radijallahu anhu, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Svaki će varalica na Sudnjem danu imati obilježje po kojem će biti prepoznat.”

U drugom predanju stoji: “Na Sudnjem danu će ispred varalice biti usadena zastavica i reći će se: 'Evo, ovaj pronevjerio tog i tog.'”

Pronevjera je haram u svakom ugovoru kojeg musliman ratificira s drugim pa makar to bilo i s nevjernikom. Buhari bilježi hadis od Abdullaha ibn Amra da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “Ko ubije na pravdi Boga nemuslimana, podanika islamske države, neće osjetiti miris Dženneta, koji se osjeća na daljini od četrdeset godina.”

Uzvišeni je Allah u Svojoj knjizi naredio da se ispune ugovori koji su sklopljeni s idolopoklonicima i da se ništa od njih ne smije prekršiti. A što se tiče ispunjavanja ugovora koji su sklopljeni između muslimana, naredba za njihovo ispunjenje je još jača, a i grijeh njihova kršenja je veći.

A najveći je grijeh prekršiti prisegu datu vladaru i ne ispuniti je. Buhari i Muslim bilježe od Ebu Hurejre da je Poslanik, alejhis-selam, rekao: “S trojicom Allah na Sudnjem danu neće govoriti, niti će ih očistiti, i kaznit će ih bolnom kaznom. To su: čovjek koji je dao prisegu vladaru radi dunjaluka; ako mu da ono što zatraži od njega, bit će mu vjeran, u suprotnom neće ispuniti svoju obave-

zu..."

Pod obavezne ugovore koji se moraju ispoštovati i ne smiju se prekršiti spadaju sve vrste ugovora koje muslimani međusobno dobrovoljno ratifikuju, poput kupoprodajnih, bračnih i drugih obaveznih ugovora koji se moraju ispoštovati. Također tu spadaju i ugovori koji se moraju ispuniti prema Allahu na koje se čovjek obavezao, poput legalnih zavjeta itd.

Peto je pronevjera emaneta. Kada čovjeku bude povjeren neki emanet, vadžib mu je da ga ispuni: O tom Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾

"Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate..." (En-Nisa, 58.)

Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Ispuni povjerenje prema onome kome je i namijenjeno."⁶¹⁷

Uzvišeni Allah kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

"O vjernici, Allaha i Poslanika ne varajte, i svjesno međusobno povjerenje ne poigravajte." (En-Enfal, 27.)

Pronevjera povjerenog odlika je licemjera.

Prenosi se da je Muhammed ibn Ka'b el-Kurezi tri svojstva munafika koja se spominju u hadisu "Tri su znaka licemjerja..." izvukao iz Kur'ana rekavši: "Istinitost ovog hadisa potvrđena je i u Knjizi Uzvišenog: *"Kad ti licemjeri dolaze..."* sve do riječi Uzvišenog: *"...Allah tvrdi da su licemjeri pravi lašci."* (El-Munafikun, 1.) *"Ima ih koji su se obavezali Allahu: 'Ako nam iz obilja Svoga dade, udjeljivat ćemo..."* sve do riječi Uzvišenog: *"I nadovezao im je On na to pritvornost u srcima njihovim sve do dana kada će pred Njega stati, zato što se onoga što su Allahu obećali ne pridržavaju i zato što stalno lažu."* (Et-Tewbe, 75.-77.) *"Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobo-*

⁶¹⁷ Ebu Davud, 3535.

jali da ga ponesu..." sve do riječi Uzvišenog: "...da bi Allah kaznio licemjere i lecemjerke..." (El-Abzab, 72.-73.)

Znači, može se rezimirati i reći da je svo malo licemjerstvo (nifak) posljedica kontradiktornosti između onog što je u srcu i onoga što se javno manifestuje, kao i oprečnosti između stanja prije ulaska (kod nekoga) i izlaska od njega. To je Hasanova misao.

On je isto tako rekao: "U licemjerje spada i proturječnost srca i jezika, nutrine i vanjštine, i stanje prije ulaska i nakon izlaska."

Rečeno je Ibn Omeru, radijallahu anhumu: "Dešava se da ponekada idemo vladarima i pred njima govorimo ono što ne mislimo!" On reče: "Mi smo to smatrali licemjerjem."⁶¹⁸

Zbog toga su se ashabi bojali licemjerja. Omer, radijallahu anhu, zapitkivao je stalno Huzejfu, radijallahu anhu, da mu potvrdi da i on nije jedan od njih (munafika) (jer ga je Poslanik, alejhis-selam, obavijestio o imenima svih munafika Medine).

Ibn Ebi Melik kaže: "Nadživio sam trideset ashaba Poslanika, alejhis-selam. Svi su se za sebe bojali licemjerja!"⁶¹⁹

Hasan el-Basri veli: "Licemjerja se boji samo vjernik. O njemu ne razmišlja samo licemjer."

Sufjan Es-Sevri rekao je: "Razlika između nas i *murdžija* ogleda se u tome da mi tvrdimo da *nifak* postoji a oni to negiraju."

Evzai je rekao: "Omer se puno bojaio licemjerja. Rečeno mu je: 'Ljudi govore kako se ti ne bojiš licemjerja jer si o tome pitao Huzejfu, nego da strahuješ da te njime Allah ne iskuša prije smrti.' On odgovori: 'To su riječi inovatora.'"

⁶¹⁸ Buhari, 13/170, Feth.

⁶¹⁹ Buhari ga spominje u mua'llak formi u svom Sahihu, 1/109, a njegov lanac prenosilaca spojio je Ebu Zura er-Razi u djelu *Tarihu Dimišk* str. 1367.

Ovim se potvrđuje da je Omer stalno strahovao od malog licemjerstva jer ono vodi ka velikom, baš kao što su grijesi vjesnici nevjerstva. Pa kao što postoji bojazan da notorni grješnik ostane bez imana prije smrti tako isto postoji i bojazan da notorni praktičar nekih od obilježja *nifaka* prije smrti ostane bez imana i umre kao *munafik*.

Najgora vrsta licemjerja je ona u kojoj čovjek upražnjava neko djelo prikazujući ga tako da njime želi neko dobro, a on ga us-tvari radi da bi postigao neki svoj prljavi cilj. I na kraju mu se to ostvari. I tako on tom obmanom dopiše do svog cilja radujući se svojoj spretnosti u lukavštini, obmani, hvali ljudi koji ga hvale za ono što im je prezentovao i uspjehu zbog postizanja svog prljavog cilja i namjere koju je prikrivao. Ove osobine nam je Allah predstavio u Kur'anu kada je govorio o munaficima i židovima. O munaficima je rekao:

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يُشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾

"A oni koji su džamiju sagradili da bi štetu nanijeli i nevjerovanje osnažili i razdor među vjernike unijeli, pripremajući je za onoga koji se protiv Allaha i Njegovog Poslanika još prije borio, - sigurno će se zaklinjati: 'Mi smo samo najbolje željeli', - a Allah je svjedok da su oni pravi lašci." (Et-Tewbe, 107.)

O jevrejima Uzvišeni je rekao:

﴿لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسِبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

"Ne misli nikako da će oni koje veseli ono što rade i kojima je drago da budu pohvaljeni i za ono što nisu učinili – nikako ne misli da će se kazne spasiti; njih će-ka teška patnja." (Ali Imran, 188.)

Ovaj je ajet objavljen zbog jevreja koje je Poslanik, alejhis-selam, upitao o nečem te su to prikrili i rekli mu nešto sasvim drugo. Otišli su od njega vjerujući da su uspjeli u svom lukavstvu i na takav način reći mu ono o čemu ih je pitao. Tražili su da im se

upute komplimenti zbog toga i radovali se svom uspjehu što su prikriili ono o čemu su bili pitani. Ovo se prenosi od Ibn Abbasa, radijallahu anhu.

Međutim, prenosi se od Ebu Seida, radijallahu anhu, da je ovaj ajet objavljen zbog munafika koji su izostajali iz borbe, kada bi Poslanik, alejhis-selam, krenuo u boj, i radovali bi se tom svom izostanku. Međutim, kada bi se Poslanik, alejhis-selam, vratio iz borbe, pravdali bi mu se i zaklinjali se u to. I na kraju voljeli su da budu pohvaljeni za ono što nisu uradili.

Kada je ashabima postalo jasno da je licemjerstvo proturječnost između nutrine i vanjštine, neki od njih pobožali su se da kada se dešavalo da mu prisutnost srca, njegovu nježnost i skrušenost koju osjeća prilikom slušanja zikra a koja ishlapi kad se vrati svakodnevnom životu: ženi, djeci, imetku, ne ubraja se u licemjerstvo. Tako Muslim u svom *Sahihu* bilježi od Hanzale el-Usejdija, radijallahu anhu, da je Ebu Bekr, radijallahu anhu, prošao pored njega, dok je bio sav u plaču, pa ga je upitao:

في صحيح مسلم عن حنظلة الأسدي أنه مر به أبو بكر رضي الله عنه وهو يبكي فقال مالك قال نافق حنظلة يا أبا بكر نكون عند رسول الله صلى الله عليه وسلم يذكرنا بالجنة والنار كأنهما رأي العين فإذا رجعنا عافسنا الأزواج والصبية فنسينا كثيرا قال أبو بكر فو الله إنا لكذلك فانطلقا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال مالك يا حنظلة قال نافق حنظلة يا رسول الله وذكر له مثل ما قال لأبي بكر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو تدومون على الحال التي تقومون بها من عندي لصاغتكم الملائكة في مجالسكم وفي طرقكم ولكن يا حنظلة ساعة وساعة.

“Šta ti je?” Hanzala mu odgovori: “Ebu Bekre, Hanzala je postao munafik. Kada smo kod Allahovog Poslanika, alejhis-selam, i kad nam govori o Džennetu i Vatri tada se osjećamo kao da ih gledamo, a kada se vratimo svojim porodicama obuzmu nas naše žene i djeca pa mnogo toga zaboravimo.” Ebu Bekr reče: “Tako mi Allaha, i ja isto osjećam.” Otišli su Allahovom Poslaniku, alejhis-selam, pa ih on upita: “Šta ti je

HADIS BROJ 49

la.”⁶²⁰

HADIS BROJ 49

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لو أنكم
توكلون على الله حق توكله لرزقكم كما يرزق الطير تغدو خماصا وتروح
بطانا.

رواه الإمام أحمد والترمذي والنسائي وابن ماجه وابن حبان والحاكم وقال
الترمذي حسن صحيح

Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao: "Kada bi se vi oslanjali na Allaha istinskim oslanjanjem, On bi vas opskrbio kao što opskrbljuje ptice. One polijeću ujutro praznih, a vraćaju se navečer punih stomaka."⁶²¹

Hadis prenose Ahmed, Tirmizi, Nesai, Ibn Madža, Ibn Hiban i Hakim. Tirmizi je rekao: "Ovaj hadis je hasen-sahih".

* * *

Ovaj hadis predstavlja temelj tevekkula (oslanjanja) na Allaha, dželle šanuhu. Oslanjanje na Allaha (tevekkul) je najvažniji razlog za pribavljanje nafake.

Suština tevekkula ogleda se u tome da se srce iskreno osloni na Allaha prilikom pribavljanja koristi i uklanjanja šteta u svim dunjalučkim i ahiretskim stvarima, prepuštajući sve stvari Allahu, čvrsto vjerujući da niko ne može dati niti zabraniti, naštetiti ili donijeti koristi osim Njega. Seid ibn Džubejr, radijallahu anhu, rekao je: "Oslanjanje na Allaha jeste cjelokupno vjerovanje." Vehb ibn Munebeh rekao je: "Oslonac na Allaha je krajnji cilj." Hasan je rekao: "Oslanjanje čovjeka na Njegova Gospodara znači da on zna da mu je On jedina uzdanica."

⁶²¹ Tirmizi br.2344

Znaj da primjena tevekkula nije u oprečnosti s uvažavanjem uzroka preko kojih je Allah odredio da se dešavaju stvari i odvijaju Allahovi zakoni. Allah je naredio da se ti uzroci uzmu u obzir zajedno sa tevekkulom. Nastojanje da se ti uzroci primijene putem tjelesnih organa smatra se pokornošću Allahu a oslanjanje na Njega srcem smatra se vjerovanjem u Njega. U tom kontekstu Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا تُبَاتٍ أَوْ تَبَعًا﴾

“O vjernici, budite oprezni i napadajte ili u četama ili odjednom svi.” (En-Nisa, 71.)

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ﴾

“I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj...” (El-Enfal, 60.)

Sehl et-Tusteri rekao je: “Ko opovrgava važnost kretanja radi zarade porekao je sunnet. Ko opovrgne oslonac na Allaha porekao je iman. Osloniti se na Allaha karakteristika je Poslanika, alejhis-salam. Truditi se za zaradu njegov je sunnet. Ko želi oponašati Poslanika, alejhis-salam, neka ne napušta njegov sunnet.”

Djela ljudi mogu se podijeliti u tri kategorije:

- u prvu kategoriju spadaju vjerske obaveze koje je Allah naredio Svojim robovima da bi se spasili Vatre i zaradili Džennet. One se moraju sprovesti uz oslanjanje na Allaha i traženje pomoći od Njega da mu pomogne prilikom njihove realizacije, jer osim Allaha niko mu zaista ne može pomoći. Ono što On želi, to će i biti a što ne želi, neće biti. Zato onaj ko zanemari nešto što mu je obaveza izvršiti zaslužio je kaznu na ovom i budućem svijetu i to i šerijatsku i onosvjetsku, kako je određeno.

Jusuf ibn Esbat rekao je: “Radi kao onaj čovjek koji vjeruje da će ga samo njegova djela spasiti a oslanjaj se na Allaha kao onaj koji vjeruje da će ga zadesiti samo ono što mu je Allah odredio”;

- drugu kategoriju čine djela koja je Allah na ovom svijetu učinio navikama i naredio ljudima da ih sprovode, poput jedenja

prilikom gladi, pijenja prilikom osjećaja žeđi, sklanjanja u hlad na suncu, grijanja kad je hladnoća itd.

Ova djela je također vadžib (obaveza) izvršavati. Zato ko bi ih napustio i uzrokovao sebi štetu, a bio u mogućnosti da ih izvrši, smatrao bi se neodgovornim i zbog toga bi zaslužio kaznu. Međutim, moguće je ovdje da Allah nekome dadne veću snagu i izdržljivost od nekog drugog, pa ako postupi u skladu s njima neće zbog toga biti grješan. Zbog toga je Poslanik, alejhis-selam, ponekad neprestano postio, a ashabima to zabranjivao govoreći im: **“Ja nisam poput vas. Mene Allah poji i hrani.”**⁶²² U drugom predanju stoji: **“Ja sam u hladu svoga Gospodara, On me hrani i poji.”**

Najprihvatljivije je to da on time aludira na to da ga Allah snaži i hrani Svojim otkrovenjima i darovima koja se dešavaju njegovom srcu, kao i spoznajom koja ga neko vrijeme odvraća od hrane i pića.

Među prethodnicima bilo je mnogo onih koji su mogli izdržati glad i žeđ, a da im to nimalo ne šteti, što nisu mogli ostali.

Ibn Zubejr neprekidno je postio osam dana. Ebu Dževza neprestano bi postio sedam dana a potom bi se latio ovčije plečke koju bi začas pojeo. Ebu Ibrahim et-Tejjimi dva mjeseca živio je bez hrane. Samo bi ponekada popio malo šerbeta.

Hadžadž ibn Ferfisa po deset dana ostajao bi bez hrane, pića i sna. Bilo ih je koji nisu vodili računa o zimskoj ili ljetnoj odjeći. Tako je Alija, radijallahu anhu, zimi oblačio ljetnju a ljeti zimsku odjeću. Poslanik, alejhis-selam, je za njega Allaha molio da otkloni od njega vrućinu i hladnoću.

Dakle, ko bude posjedovao ovakvu snagu i iskoristio je u ovakve stvari, i to ga ne oslabi u izvršavanju Allahovih naredbi, neće biti grješan zbog toga. Međutim, ko to bude praktikovao toliko da ga to odvrati od izvršavanja nekih obaveza (vadžiba), onda će se njemu suditi i neće mu to biti dozvoljeno. *Selefi* su osuđivali Abdurahmana ibn Ganema zbog toga što je toliko gladovao da je

⁶²² Buhari, 4/139 i Muslim, 1102.

usljed toga bio posjećivan kao bolesnik;

- u treću kategoriju spadaju djela koja je Allah na ovome svijetu u većini slučajeva učinio uobičajenim, ali ponekad kada to On hoće, zanemari te uobičajene stvari nekima od Svojih robova. Ovdje imamo više slučajeva.

Ono s čime se mnogo probijaju ti uobičajeni zakoni i od čega je učinio mnoge Svoje robove neovisnim, poput lijekova za stanovnike mnogih urbanih i ruralnih sredina.

Učenjaci nemaju jedinstven stav o pitanju da li je bolje onome ko oboli od neke bolesti liječiti se, ili ne uzimati nikakav lijek i osloniti se na Allaha? O tome, među islamskim učenjacima, postoje dva različita mišljenja. Iz izjave imama Ahmeda da se razumjeti da je onome ko može podnijeti bolest bolje ne liječiti se. Svoj stav temelji na vjerodostojnom hadisu u kojem je Poslanik, alejhis-salam, rekao: "Od mojih sljedbenika će u Džennet ući sedamdeset hiljada bez polaganja računa." Zatim je dodao: "To su oni koji ne zloslute, koji ne čaraju, koji ne kauteriziraju, tj. spaljivanjem rane ne zatvaraju i koji se na svoga Gospodara oslanjaju."⁶²³

Oni koji preferiraju liječenje nad strpljenjem dokazuju to samom Poslanikovom praksom koju je stalno primjenjivao u vezi s tim pitanjem a to je da se liječio od bolesti, a poznato je da je on uvijek odabirao ono što je bolje. Za navedeni hadis kažu da se on odnosi na zapise koji su pokuđeni i za koje se boji da ne odvedu ka širku. To potvrđuje činjenica da su oni uporedo spomenuti s kauterizacijom i zloslutnjom, a obje te stvari su mekruh (pokude-ne).⁶²⁴

⁶²³ Muslim, 218 .

Kauterizacija – lat. Cauterisatio, sagorijevanje rane s ciljem sprečavanja daljeg procesa (infekcije). – Milan Vujaklija 'Leksikon stranih reči i izraza' str. 400.

⁶²⁴ Liječenje ni u kom slučaju nije u suprotnosti sa tevekkulom. To je pojasnio Ibnul-Dževzi u svom djelu *Telbisul Iblis*, str. 287-288., i Ibnul-Kajjim el-Dževzije u svom djelu *Zadul me'ad*, 4/15., pa se obrati na njih.

Od tih probijanja uobičajenih zakona koji vladaju na ovom svijetu jesu i stvari koje se vrlo rijetko dešavaju običnim ljudima, poput dolaženja opskrbe onom ko je zanemario da je traži.

Koga Allah obdari istinskim tevekkulom i on sazna od Allaha da će mu On dati da se zanemare uobičajeni zakoni i da ih se nije potreban pridržavati kod stjecanja nafake, takvom je dozvoljeno zanemariti ih i on neće biti osuđen zbog toga.

Tematski hadis kojeg prenosi Omer i o kojem govorimo, upravo to potvrđuje. Taj hadis također ukazuje na to da je glavni razlog male nafake kod ljudi upravo u slabom i neznatnom oslanjanju na Allaha kao i u pogrešnoj primjeni njenih materijalnih zakona, tj. s odsustvom svojih srca. Zato se oni maksimalno zalažu u njihovoj primjeni, ali im od nafake dolazi samo onoliko koliko im je određeno. A kada bi se istinskim svojim srcima oslonili na Allaha, On bi im slao nafaku i zbog najmanjeg razloga kao što je šalje pticama samo zbog toga što ujutro izlijeću iz svojih gnijezda a navečer se vraćaju u njih.

Slično tome jeste i situacija kada kod čovjeka ojača tevekkul i čvrsto i iskreno se osloni na Allaha pa krene kroz pustinju bez ikakve opskrbe. Takvom je to dozvoljeno, dok onom ko nije dostigao taj stepen nije. Ovdje imamo lijep primjer u Ibrahimu, a.s., Allahovom prijatelju, kada je ostavio Hadžeru i njena sina Ismaila u neplodnoj dolini. Ostavio ih je samo sa zemljanom posudom u kojoj je bilo nešto hurmi i jedna kofa s vodom. Hadžera ga je pri ispraćanju upitala: "Kome nas to ostavljaš?" On joj odgovori: "Allahu!" Ona reče: "Zadovoljna sam Allahom." Ibrahim, alejhis-selam, učinio je to na osnovu Božije objave i Njegova naređenja. Ponekad Uzvišeni Allah može nadahnuti srca nekih svojih miljenika i da oni na taj način spoznaju da je nešto istina pa da se toga čvrsto prihvate.

Međutim, ako je riječ o slabom čovjeku koji se boji za sebe da neće izdržati ili da će biti iskušan prosjačenjem, ili da će biti doveden u sumnju i negodovanje, takvom nije dozvoljeno da zanemari zakone i takvog treba žestoko osuditi kao što su Ahmed i drugi osudili onoga ko je zanemario privređivanje, kao i onoga koji krene kroz pustinju jer se boje za njega da će biti izložen prosja-

čenju.

Mervezi je rekao: "Pitao sam Ebu Abdullaha (imama Ahmeda) za čovjeka koji se zatvori u kuću i rekne: 'Ostat ću u njoj i stripit ću se a o tome neću nikoga obavještavati', a u isto vrijeme je i sposoban da privređuje. Rekao je: 'Draže bi mi bilo da se nije zatvorio jer u takvom stanju se bojim da se nije zatvorio nadajući se da mu neko nešto ne pošalje.' Rekao sam: 'Ako mu neko nešto pošalje pa ga odbije?' Rekao je: 'To je dobro.'"

Prenosi se od Ibn Abbasa, radijallahu anhum, da je rekao: "Jemenlije su na hadž dolazili bez pripremanja za taj put. Govorili bi: 'Mi se na Allaha oslanjamo!' Međutim, kada bi došli u Meku, počeli bi prosjačiti. Tada je Uzvišeni Allah objavio:

﴿وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾

'...i onim, što vam je potrebno za put, snabdijte se. A najbolja opskrba je bogobožnost...'" (El-Bekare, 197.)

To se prenosi od Mudžahida, Ikrime, Nehaja i drugih.

Prema tome, dozvoljava se onome ko uspije svoje srce učiniti potpuno neovisnim od ljudi da zanemari ovosvjetske zakone koji se primjenjuju za stjecanje nafake.

Prenosi se da je Ahmed bio upitan o tevekkulu pa je rekao: "Ukloniti svaki očaj kojeg iritiraju postupci ljudi (misli se prilikom stjecanja nafake)." Iz Ahmedovih izjava o tevekkulu može se zaključiti da on u svakom slučaju daje prednost onom koji radi nad onim koji ne privređuje i govori da se oslonio na Allaha. Ahmed je rekao: "Svi ljudi trebaju se osloniti na Allaha, ali da u isto vrijeme sebe naviknu da privređuju."

Hallal, rahimehullah, prenosi da su rekli Fudajlu ibn Ijjadu: "Šta misliš o čovjeku koji sjedi kući uvjeren da će ga Allah opskrbiti!?" On odgovori: "Iako je uvjeren u Allaha i ako je saznao od Njega da kada On nešto poželi uraditi, da Ga u tome ne može ništa onemogućiti, ipak poslanici i ostali pobožnjaci nisu se ponašali kao što se on ponaša. Oni su nadničarili da bi preživjeli. Sam Poslanik, alejhis-selam, bio je najamnik, a i Ebu Bekr i Omer. Oni ni-

su govorili: "Mi ćemo sjediti, dok nas Allah ne opskrbi!" Uzvišeni Allah kaže: ﴿فانتشروا في الأرض وابتغوا من فضل الله﴾ "...onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite..." (El-Džuma', 10.)

Čovjek mora zarađivati za svoj život.

Dakle, ko nije dostigao ove visoke stepene tevekkula, takav se mora umarati i primjenjivati zakone, a posebno to važi za onoga koji ima porodicu koja nema strpljenja. Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao je: "Čovjeku je dosta grijeha da zanemari one koje je dužan hraniti."⁶²⁵

Ista je stvar i s onim koji upropasti svojom nepažnjom neka svoja prava i ne bude zadovoljan tom svojom aljkavošću. Poslanik, alejhis-selam, o takvima kaže:

المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف وفي كل خير احرص على ما ينفعك واستعن بالله ولا تعجز فإن أصابك شيء فلا تقل لو أني فعلت كذا لكان كذا ولكن قل قدر قدر الله وما شاء فعل فإن لو تفتح عمل الشيطان.

"Snažan je vjernik Allahu draži od onog slabog a u obojici ima dobra. Trudi se oko onoga što ti koristi, pomaži se Allahom i ne gubi nadu. A ako te nešto zadesi, nemoj reći: 'Eh, da sam uradio to i to' jer to otvara vrata šejtanskom djelovanju. Umjesto toga reci: 'Allah je to odredio, učinio je kako je htio.'"⁶²⁶

Sve to ukazuje da tevekkul nije proturječan primjeni uzroka i zakona za stjecanje opskrbe a najbolje je obje stvari spojiti i objediniti.

Prenosi Muavija ibn Kurreh da je Omer ibn el-Hattab, radijallahu anhu, sreo neke ljude iz Jemena pa ih je upitao: "Ko ste vi?" Oni su odgovorili: "Oni koji se oslanjaju na Allaha!" On im

⁶²⁵ Muslim, 996.

⁶²⁶ Muslim, 2664.

reče: "Naprotiv, vi ste paraziti, a oni koji se oslanjaju na Allaha samo su oni koji posiju sjeme u zemlju pa se onda oslone na Allaha."

Da ovo kazivanje dopre do srca koja se prividno oslanjaju na Allaha, okrenula bi Mu se sva usplahirena kajući se i tražeći oprost. Međutim, onaj ko se istinski osloni na Allaha, svoje srce zadovolji onim što mu je Allah dodijelio i iskreno vjeruje u ono što mu je Allah zagarantovao.

A to znači, da onaj koji se iskreno oslanja na Allaha ne zarađuje tim oslanjanjem i ne čini da on bude uzrokom postizanja njegovih potreba koje dolaze od Allaha, poput opskrbe i drugog. On, kada bi tako postupio, bio bi kao i onaj koji upražnjava ostale uzroke za pribavljanje potrebne nafake. I to bi se smatralo manjkavošću istinskog tevekkula. Istinski mutevekkil jeste onaj koji zna da je Allah zagarantovao Svom robu dovoljnu nafaku pa povjeruje Allahu u tu Njegovu garanciju, ni najmanje ne sumnjajući u to, radeći i oslanjajući se na tu garantovanu nafaku, pod uvjetom da taj tevekkul ne bude jedan od ostalih uzroka pribavljanja nafake. Nafaka je svakom određena, svejedno bio on dobar ili zao, vjernik ili nevjernik. To Uzvišeni potvrđuje u slijedećem ajetu: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾ "Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne brani..." (Hud, 6.) i pored toga što mnoga stvorenja nisu u stanju pribaviti sebi opskrbu. ﴿وَكَايِنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا﴾ "A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih brani..." (El-Ankebut, 60.)

Dokle god je čovjek živ, Allah ga opskrbljuje. Allah to nekom omogućiti putem privređivanja, a nekom i bez toga. Ko se osloni na Allaha radi sticanja opskrbe, takav je tevekkul učinio i povodom i stjecanjem. Ko se osloni na Njega uvjeren u ono što On jamči takav se i oslonio na Njega, a i u isto vrijeme vjeruje u Njegovo obećanje.

Kako li je samo lijepa izjava Musenna el-Enbarija, kada je rekao: "Nemojte se brinuti za zajamčenim pa da Jamca okrivite i da Njegovom opskrbom zadovoljni ne budete."

* * *

BUĐENJE AMBICIJA

Znaj da je plod tevekkula zadovoljstvo Njegovim određenjem. Ko prepusti svoje stvari Allahu i bude zadovoljan onim što mu On odredi i izabere ostvario je tevekkul. Zbog toga su Hasan i Fudajl tevekkul tumačili na način da je to zadovoljstvo (Njegovim određenjem).

Ibn Ebi Dun'ja rekao je: "Čuo sam od nekih mudraca da se tevekkul rangira u tri deredže: prva je ostavljanje kukanja, druga je zadovoljstvo i treća je ljubav. Ostavljanje kukanja stepen je strpljenja, zadovoljstvo je smirenost srca onim što mu je Allah odredio, i to je veća deredža od prethodne, a ljubav je da srce voli ono što mu Allah čini. Prva je deredža deredža pobožnjaka, druga je deredža istinoljubivih, a treća je deredža vjerovjesnika."

Onaj koji se oslanja na Allaha ako se strpi na onome što mu je Allah odredio od nafake i ostalog, on je strpljiv, pa ako još bude zadovoljan onim što mu je određeno, nakon što se to desi, on je onda jedan od onih koji su zadovoljni. Pa ako načelno u tome ne bude imao izbora, onda nema drugog nego da bude zadovoljan onim što mu se desilo i to je stepen ašika i arifa. Omer ibn Abdulaziz govorio je o tome slijedeće: "Osvanuo sam radujući se samo onom što mi je Allah odredio."

HADIS BROJ 50

عن عبدالله بن بشر قال أتى النبي صلى الله عليه وسلم رجل فقال يا رسول الله إن شرائع الإسلام قد كثرت علي فباب تمسك به جامع قال لا يزال لسانك رطبا من ذكر الله.
خرجه الإمام أحمد بهذا اللفظ.

Abdullah ibn Busr, radijallahu anhu, rekao je: "Došao je neki čovjek Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao mu: 'Allahov Poslaniče! Propisa islama za mene je previše, pa mi reci nešto univerzalno čega ću se moći pridržavati.' Poslanik, alejhis-selam, mu reče: 'Neka ti je jezik stalno vlažan od spominjanja Allaha.'⁶²⁷

Hadis prenosi u ovoj verziji imam Ahmed.

* * *

Uzvišeni je Allah naredio vjernicima da Ga često spominju i pohvalio je one koji to rade:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾

"O vjernici, često Allaha spominjite i hvalite, i ujutro i navečer Ga veličajte." (El-Ahzab, 41.-42.)

﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾

"...i muškarcima koji često spominju Allaha i ženama koje često spominju Allaha, Allah je, doista, za sve njih oprost i veliku nagradu pripremio." (El-Ahzab, 35.)

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ﴾

"...oni koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju..."
(Ali Imran, 191.)

⁶²⁷ Ahmed, 4/188.

Muslim bilježi od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, prošao pored brda zvanog Humdan pa je rekao: "Požurite ovo je Humdan, pretekoše muferidun." Rekoše: "Allahov Poslaniče, ko su muferidun?" On odgovori: "Muškarci i žene koji puno spominju Allaha."

Kontekst hadisa govori o onima koji prednjače (u dobrim djelima). Neki su jahači prednjačili, neki su zaostali, pa je Poslanik, alejhis-selam, pojasnio da su u stvarnoj prednosti oni koji puno spominju Allaha i žude za Njim.

U tom kontekstu je i izjava Omera ibn Abdulaziza u noći Arefata, kada hadžije kreću ka Muzdelifi: "Nije pretekao danas onaj čija deva bude prva nego je pobjednik onaj kome je oprošteno danas."

Muslim bilježi od Aiše, radijallahu anha, da je Poslanik, alejhis-selam, spominjao Allaha uvijek i u svakoj situaciji.⁶²⁸

Ime voljenog ne može iščeznuti iz srca ašika, pa čak kada bi ašik i zadužen bio da ga zaboravi, ne bi uspio u tome. Kada bi mu naredili da ga jezikom ne spominje, na bi se ni u tome mogao strpjeti.

*Kako zaljubljeni može zaboraviti ime ljubljenoga,
ta njegovo mu je ime u srcu uklesano.*

Kada su mnogobošci mučili Bilala, radijallahu anhu, zbog monoteizma na užarenom pijesku, on je govorio: "Jedan." Kada bi mu rekli: "Reci: 'Tako mi Lata i Uzaa'", on bi odgovarao: "Ne znam to da kažem."

Sve što više spoznaja o Allahu jača, na jeziku zakirovom zikr sve lakše teče. Zbog toga će džennetlijama slavljenje Allaha biti lahko kao disanje, a izgovaranje: "*La ilahe illa-allah*" ugodno kao pijenje hladne vode na dunjaluku.

Kada zaljubljeni iznenada čuje ime voljenog, to u njemu iza-

⁶²⁸ Buhari ga bilježi kao mu'allek, 1/407, 2/114, Feth, Muslim ga bilježi spojena lanca, br. 373.

ziva nostalgiju i dvostruko uzbuđenje za njim. Vjerovjesnik, alejhis-salam, rekao je Ibn Mesudu:

قال النبي صلى الله عليه وسلم لابن مسعود اقرأ على القرآن قال أقرأ عليك
وعليك أنزل قال إني أحب أن أسمع من غيري فقرأ عليه ففاضت عيناه.

“Uči mi Kur'an.” Ovaj reče: “Kako da ti ga ja učim, a tebi se objavljuje!?” Poslanik odgovori: “Ja volim kada ga slušam od drugog.” Ibn Mesud mu je počeo učiti pa su mu oči orosile suzama. Stanje nemarnih je suprotno stanju ašika. *“Pravi su vjernici samo oni čija se srca strabom ispune kad se Allah spomene...”* (El-Enfal, 2.)

Jedan od sedmero koji će uživati u Allahovom hladu na Danu kada osim Njegovog hlada drugog neće biti jeste i čovjek koji je spominjao Allaha daleko od očiju ljudi te su mu se oči od toga vlažile suzama.

Zikr (spominjanje) Allaha, poslastica je srcima arifa. *“...oni koji vjeruju i čija se srca, kad se Allah spomene, smiruju...”* (Er-Ra'd, 28.)

Srca ašika smiruju se samo sa zikrom, a duše onih koji čeznu za Njim samo s Njegovim viđenjem.

Oni koji Ga vole osjećaju se nelagodnim prema svemu što ih odvraća od zikra i ništa im draže nema do osamostaljenja sa svojim Voljenim. Rečeno je Muhammedu ibn Nadru: “Zar se ne osjećaš usamljeno kada si sam?” On odgovori: “Kako da se osjećam usamljeno, kada On kaže: 'Ja sam s onim koji Me spominje.'”

Kada ojača ašikovo stanje i spoznaja Allaha, njegovo srce i jezik ništa ne može odvratiti od (zikra) spominjanja Allaha. On je svojim tijelom među ljudima, a srce mu lebdi visinama. Alija, radijallahu anhu, opisuje takve ljude i kaže: “Na dunjaluku su prisutni samo svojim tijelima, a duše im na najuzvišenijem mjestu.”

Neko je spjevao:

*“U svom srcu sam te učinio sagovornikom,
A tijelo sam prepustio onome ko želi moje društvo;*

*Moje je tijelo je za ljubazna sagovornika,
A ljubljani mog srca je u srcu prijatelj prisni."*

To je bilo stanje poslanika i iskrenih vjernika. Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾

"O vjernici, kada se s neprijateljskom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite..." (El-Enfal, 45.)

﴿فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ﴾

"A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha, kao što spominjete pretke vaše..." (El-Bekare, 200.)

Spominjući džuma-namaz, Uzvišeni Allah kaže:

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

"A kad se namaz obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite." (El-Džuma', 10.)

Ovdje je Uzvišeni napravio vezu između traženja Allahove blagodati i čestog spominjanja Njega, dželle šanuhu.

Zbog toga se navodi velika vrijednost zikra na pijacama i mjestima gdje su ljudi nemarni i opušteni. Bilježi Ahmed u *Musnedu*, Tirmizi i Ibn Madža u *Sunenima* od Omera, radijallahu anhu, da je Poslanik, alejhis-selam, rekao:

من دخل سوقا يصاح فيه ويبيع فيه فقال لا إله إلا وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيى ويميت وهو حي لا يموت بيده الخير وهو على كل شيء قدير كتب الله له ألف ألف حسنة ومحا عنه ألف ألف سيئة ورفع له ألف ألف درجة.

"Ko dođe na pijacu gdje se više i prodaje pa kaže: 'Allah je jedan i Jedini Bog Koji nema sudruga; Njemu pripada vlast i zahvala; On oživljava i umrtvljuje jer je Vječni, Koji ne umire; u Njegovoj je ruci svako dobro i On je svemoćan' upisat će mu se hiljadu hiljada dobrih djela, bit će mu izbrisano hi-

ljadu hiljada hrđavih djela, i bit će mu podignuto hiljadu hiljada deredža.”⁶²⁹

Neki od *selefa* su namjerno išli na pijacu kako bi spominjali Allaha pred nemarnim i bezbrižnim ljudima.

Poglavlje o sunnetima svakodnevnog zikra

Poznato je da je Uzvišeni Allah naredio muslimanima da Ga spominju pet puta na dan klanjajući namaz u određeno vrijeme. Pored toga, naredio im je da Ga spominju drugim vidovima zikra koji će im se računati kao nafila (dobrovoljni ibadet). Znači, može se reći da je nafila dodatak ili višak na pet propisanih namaza.

Nafila se dijeli u dvije vrste:

- prva su vrsta nafila namazi. Znači, muslimanima je propisano da prije i poslije farz-namaza klanjaju sunnet, koji predstavlja dodatak farzu. Pa ako je u farz-namazu bio neki nedostatak, on će se nadomjestiti tom nafilom. A ako ne bude, onda će te nafile biti višak ili dodatak na farzove.

Najduže vrijeme između dva namaza u kojem nema obaveznog namaza jeste vrijeme između jacije i sabaha i između sabaha i podne. Zato je između svaka ta dva namaza propisan neobavezni namaz nafila kako se vrijeme nemara, gafleta bez zikra i spominjanja Allaha ne bi oduljilo. Zato je između jacije i sabah-namaza propisan vitr i noćni namaz a između sabaha i podne duha-namaz. Neki od spomenutih nafila-namaza potvrđeniji su od ostalih. Najpotvrđeniji od njih je vitr-namaz. Zato su se učenjaci razišli oko toga da li je on vadžib ili ne. Nakon njega po potvrđenosti dolazi noćni namaz, kojeg Poslanik, alejhis-selam, nije izostavljao ni na putu ni kod kuće.

Potom dolazi duha-namaz. O pitanju tog namaza također ne postoji jedinstven stav kod islamskih učenjaka i da li ga treba stalno obavljati. Međutim, postoje mnogi vjerodostojni hadisi koji motivišu njegovo klanjanje.

⁶²⁹ Tirmizi, 3488.

Također se prenose stimulativni hadisi o klanjanju namaza poslije izlaska sunca iz zenita.

Što se tiče zikra jezikom, on je propisan u svakom periodu dana i noći, a posebno se fokusira u nekim vremenima, poput zikra poslije farz-namaza i da se ukupno kaže stotinu puta: *subhanallah, elhamdulillah, Allahu Ekber* i *la ilahe illa-allah*.

Zikr se također preporučuje poslije dva namaza poslije kojih nema dobrovoljnih namaza, tj. sabaha i ikindije. Zikr se preporučuje i poslije klanjanja sabah-namaza pa do izlaska sunca, kao i poslije klanjanja ikindija-namaza pa do zalaska sunca. Ova dva vremena, tj. poslije sabaha i poslije jacije najbolja su vremena za dnevni zikr. Zbog toga je Allah naredio *zikr* u ta dva perioda:

﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾

"I spominji Gospodara svoga ujutro i naveče u sebi, ponizno i sa strahopoštovanjem i ne podižući jako glas, i ne budi nemaran." (El-A'raf, 205.)

﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ﴾

"...i slavi Gospodara svoga i zahvaljuj Mu prije sunčeva izlaska i prije zalaska." (Kaf, 39.)

Najbolji zikr koji se može uraditi u spomenutim periodima jeste klanjanje sabahskog i ikindijskog namaza. Za svaki od ova dva namaza rečeno je da je onaj *srednji namaz*⁶³⁰ i oni su dva burhana (argumenta) za onog ko ih bude redovno obavljao da će ući u Džennet. Nakon ova dva perioda najbolje vrijeme za zikr je noćni zikr.

Zbog toga se poslije ta dva perioda u Kur'anu spominje noćni tesbih (slavljenje Allaha) i noćni namaz. Zikr uopćeno obuhvata klanjanje namaza, učenje Kur'ana, njegovo podučavanje i studiranje, korisno znanje, *tesbih, tekbir* i *tehlil*.

⁶³⁰ «Redovno namaz obavljajte, naročito onaj srednji, i pred Allahom ponizno stojte.» (El-Bekare, 238.)

Učenjaci hanbelijske pravne škole smatraju da je učenje Kur'ana poslije sabahskog i ikindijskog namaza bolje od *zikra*. Evzai je bio upitan o tome pa je rekao: "Praksa ashaba bila je da su zikrili (u to vrijeme) pa ako neko bude i Kur'an učio, i to je lijepo." Ishak o tesbihi po sto puta nakon farz-namaza kaže: "U tom vremenu bolje je zikriti nego li učiti Kur'an". Virdovi i dove koje su prenesene od Poslanika, alejhis-selam, a koje je on učio ujutro i navečer mnogobrojne su.

Poželjno je vrijeme između dvije jacije, tj. akšama i jacije provesti u ibadetu (zikru). Preporučljivo je također odgoditi jaciju cijele prve trećine noći, jer se o tome prenose vjerodostojni hadisi, a to je i stav hanbelijskog mezheba i drugih kako bi se klanjala u najbolje njeno vrijeme, a to je i zadnje njeno vrijeme. Onaj ko iščekuje jaciju u džematu u ovoj prvoj trećini noći trebao bi to vrijeme iskoristiti u namazu, zikriti ili iščekivati taj namaz u džamiji. Nakon što klanja jaciju i pritvrđene sunnete, može klanjati i vitr ako ga želi klanjati prije spavanja.

Kada ode na spavanje nakon toga, poželjno je da ne spava bez abdesta i određenog zikra. Trebao bi da izgovoriti tesbih, tahmid i tekbir tačno sto puta. Tako je Poslanik, alejhis-selam, naučio Aliju i Fatimu, radijallahu anhumu, da prouče prije spavanja. A može prije spavanja proučiti druge forme zikra koje su prenesene od Poslanika, alejhis-selam, a to je da nešto prouči iz Kur'ana ili da spomene Allaha.

Ako bi se probudio u noći i ne mogne da zaspi, neka pri svakom okretanju u krevetu spomene Allaha. Buhari bilježi od Ubade, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, alejhis-selam, rekao:

من تعار من الليل فقال لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله ثم قال رب اغفر لي أو قال ثم دعا استجيب له فإن عزم فتوضاً ثم صلى قبلت صلاته وفي الترمذي عن أبي أمامة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من أوي إلى فراشه طاهراً يذكر الله حتى يدركه النعاس لم تمض ساعة من الليل يسأل الله فيها شيئاً من خير الدنيا والآخرة إلا أعطاه

إياه.

“Ko se probudi u noći i kaže: 'Allah je jedan Bog, nema sudruga, Njemu pripada vlast i zahvala, On je svemoćan. Allah je slavljen, hvala Allahu, On je jedan Bog, Allah je najveći, nema snage i moći bez Allaha,' i nakon toga kaže: 'Gospodaru, oprosti mi,' ili Ga nečim zamoli, uslišat će mu se. Ako odluči te se abdesti i klanja, namaz će mu biti primljen.” Kada bi se probudio, Poslanik, alejhis-selam, bi govorio:

الحمد لله الذي أحياي بعد ما أماتني وإليه الشور.

“Hvala Allahu Koji me je oživio nakon što me je usmrtio. Njemu je povratak.”⁶³¹

A ako ustane pa se abdesti i klanja tehedžud, postupio je onako kako je to Poslanik, alejhis-selam, radio. Svoj noćni namaz trebao bi završiti istigfarom (traženjem oprosta), i to pred samu zoru, jer je Allah Uzvišeni pohvalio one koji traže oprost u tom periodu noći.

Kada izađe zora, treba klanjati dva rekata sabahskog sunneta a nakon toga i sabahski farz. Nakon namaza će zikriti propisanim dovama od Poslanika, alejhis-selam, sve do izlaska sunca.

Ko uspije postići ovo stanje, njegov će jezik uvijek biti vlažan od spominjanja Allaha. Zikr će postati sastavni dio njegove svakodnevnice pa će spavati s njim a i buditi će se i počinjat novi dan s njim. I sve to će biti dokaz njegove iskrene ljubavi prema Allahu Uzvišenom.

Ono čime se čovjek bavi danju ili noću radi interesa njegove vjere, njegova tijela i ovosvjetskih interesa, u svemu tome preporučljivo je da sve te poslove počinje zikrom, Allahovim imenom. Tako se preporučuje spomenuti Allahovo ime i zahvaliti Mu se prije jela i pića, oblačenja, spolnog čina, pri ulasku u kuću i izlasku iz nje, pri ulasku u kupatilo i izlasku iz njega, kada se penje na ja-

⁶³¹ Buhari, 11/113, Muslim, 2711.

halicu (ulazi u auto) i kod klanja obrednih žrtava i običnih životinja.

Preporučuje se zahvaliti Allahu poslije kihanja, kod viđenja ovosvjetskih i onosvjetskih nevoljnika, prilikom susreta braće i njihova međusobna pitanja za njihova stanja, kod obnavljanja Allahovih blagodati i prestanku nevolja.

Još bolje od toga je kada Allahu zahvali na dobru, bolesti, nevolji i izobilju, tj. da Mu bude zahvalan na svakom stanju.

Dova se također preporučuje prilikom ulaska na pijacu, kada se čuje kukurikanje pijetlova, kada se čuje grmljavina, kada pada kiša, kada zapuše oluja, kada se vide mjene Mjeseca i kada se vide prvi zametnuti plodovi.

Također se zikir i dova spominju kada zadesi neka tuga, žalost, i dunjalučka nesreća, kada se krene i vraća s puta, i kada se odsjedne negdje na putu.

Poželjno je da se zatraži zaštita od Allaha prilikom srdžbe, pri viđenju u snu nečega što se prezire i kad se noću čuje lavež pasa i rikanje magaraca.

Sunnet je također da kad se nešto želi odlučiti i što se smatra da je dobro, klanjati istiharu i zamoliti Allaha da mu ukaže na ispravnu odluku u tome prije nego što se donese konačna odluka. Vjerniku je vadžib da se pokaje od svih grijeha, kako malih tako i velikih. Uzvišeni to naređuje i veli: *"I za one koji se, kada grijeh počine ili kad se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijeha svoje zamole..."* (Ali Imran, 135.) Ko bude uspio pridržavati se svega spomenutog, uvijek će mu jezik biti vlažan od spominjanja Allaha.

Spomenuli smo na početku knjige da je Poslanik, alejhis-salam, poslan sa sažetim ali sveobuhvatnim riječima. To mu se izuzetno mnogo dopadalo i njih je preferirao nad ostalim formama zikra.

Imam Muslim bilježi predanje Ibn Abbasa, radijallahu an-huma, on od Džuvejrije bint el-Harisa, radijallahu anha, u kojem stoji da je Poslanik, alejhis-salam, jednom izišao iz njene kuće na-

kon što je klanjao sabah-namaz (u džamiji), dok je ona bila u kutku u kojem je klanjala. Kada je sunce izašlo Poslanik, alejhis-selam, vrati se i zateče je kako još uvijek tu sjedi. Potom je upita: "Još si uvijek u istom stanju otkako sam ja izašao?" Ona reče: "Da." Vjerovjesnik, alejhis-selam, reče: "Kada sam izašao, ja sam rekao četiri riječi po tri puta. Kada bi se mjerile s onim što si danas sve izgovarila od zikra, prevagnule bi ih svojom težinom. Te riječi su: "Subhanellahi vebi hamdihi 'adede halkihi ve rida nefsih i ve zinete 'arših i ve midade kelimatihi." ("Allah je slavljen i hvaljen u broju Njegovih stvorenja; u obimu Njegovog zadovoljstva, težini Njegovog prijestolja i u obimu tinte Njegovih riječi").⁶³²

Aiša, radijallahu anhu, rekla je: "Vjerovjesniku, alejhis-selam, mnogo se dopadala sveobuhvatna dova i ne bi dovio drugim riječima."⁶³³

Buhari i Muslim bilježe od Ibn Mesuda, radijallahu anhu, da je rekao: "Mi smo u namazu iza Poslanika, alejhis-selam, izgovarali: 'Neka je selam Allahu, neka je selam Džibrilu i Mikailu, neka je selam tom i tom čovjeku.' Jednog dana Poslanik, alejhis-selam, reče nam: 'Zaista je Allah, Selam. Kada neko od vas u namazu sjedne (*tešehud*), neka kaže: 'Ettehijjatu lillahi vessalavatu vettajjibatu lillahi esselamu 'alejke ejjuhennebijju ve rahmetullahi veberekatuhu, esselamu 'alejna ve 'ala 'ibadillahi ssalihine, ešhededu en lailahe illellah ve ešhedu enne muhammeden 'abduhu ve resuluh.' ('Pozdravi, blagoslov i predanost Allahu; neka je mir s tobom, Vjerovjesniče, i Njegova milost i blagodat. Neka je mir nad nama i Allahovim dobrim robovima.' Kada čovjek to kaže, njegova dova obuhvata svakog Allahovog roba na nebu i na Zemlji. (A kada doda): 'Svjedočim da je Allah jedan Bog i da je Muhammed Njegov rob i poslanik'), neka nakon toga u svojoj dovi traži šta hoće.'⁶³⁴

U Ahmedovom *Musnedu* od Ibn Mesuda bilježi se da je rekao: "Allahov Poslanik, alejhis-selam, učio nas je ključevima dobra

⁶³² Muslim, 2726.

⁶³³ Ebu Davud, 1482.

⁶³⁴ Buhari, 2/320, Muslim, 402.

BUĐENJE AMBICIJA

i njegovoj biti, ili suštini dobra, njegovim počecima i krajevima. Mi nismo znali šta ćemo reći u namazu pa je rekao: "Recite: 'Ettehijjatu lillahi', pa ga je spomenuo do kraja."⁶³⁵

Allah najbolje zna i On je najmudriji. Neka je Allahov blagoslov na najboljeg od svih Njegovih stvorenja Muhammeda, alejhis-salam. Allah nam je dovoljan, divan li je On zaštitnik.

⁶³⁵ Ibn Madža, 1892, Ahmed, 1/408.

Sadržaj

BILJEŠKA O PISCU.....	3
HADIS BROJ 1	7
Značenje hidžre	17
Nijet u terminologiji <i>fakihâ</i>	25
HADIS BROJ 2	35
HADIS BROJ 3	71
HADIS BROJ 4	77
HADIS BROJ 5	91
HADIS BROJ 6	105
HADIS BROJ 7	121
HADIS BROJ 8	129
HADIS BROJ 9	137
HADIS BROJ 10	151
HADIS BROJ 11	165
HADIS BROJ 12	173
HADIS BROJ 13	185
HADIS BROJ 14	193
HADIS BROJ 15	211
HADIS BROJ 16	225
HADIS BROJ 17	237
HADIS BROJ 18	247
HADIS BROJ 19	291
HADIS BROJ 20	315
HADIS BROJ 21	321

BUĐENJE AMBICIJA

HADIS BROJ 22	325
HADIS BROJ 23	335
HADIS BROJ 24	349
HADIS BROJ 25	369
HADIS BROJ 26	381
HADIS BROJ 27	397
HADIS BROJ 28	407
HADIS BROJ 29	427
HADIS BROJ 30	437
HADIS BROJ 31	439
HADIS BROJ 32	440
HADIS BROJ 33	453
HADIS BROJ 34	467
HADIS BROJ 35	479
HADIS BROJ 36	497
HADIS BROJ 37	515
HADIS BROJ 38	527
HADIS BROJ 39	539
O pogrešci i zaboravu	540
O statusu prisiljenog	544
HADIS BROJ 40	551
HADIS BROJ 41	559
HADIS BROJ 42	560
HADIS BROJ 43	569
HADIS BROJ 44	595
HADIS BROJ 45	603

IBN REDŽEB EL-HANBELI

HADIS BROJ 46	613
HADIS BROJ 47	621
HADIS BROJ 48	627
HADIS BROJ 49	637
HADIS BROJ 50	647
Poglavlje o sunnetima svakodnevnog zikra	651
Sadržaj	658

Ibn Redžeb El-Hanbeli
Buđenje ambicija
Zbirka hadisa s komentarom

Izdavač:
Bookline d.o.o.
El-Kelimeh

Za izdavača:
Edin Bećirović
Malik Nurović

Redaktura i recenzija:
prof. dr. Izet Terzić
doc. dr. Sulejman Topoljak

Lektura:
mr. Ismail Palić

Korektura:
Fatima Zimić

Arapski tekst i DTP:
El-Kelimeh

Štampa:
Bemust, Sarajevo

Za štampariju:
Mesud Smajić

Tiraž:
1.000

Buđenje ambicija

Hafiz Ebul-Feredž Zejnuddin Abdurrahman
ibn Ahmed es-Selami ibn Redžeb el-Hanbeli